

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**DERVÎŞ MUHAMMED ŞİFÂYÎ, EŞŞERHU'L-KİTÂBÎ'L-
MESNEVİYYÎ'L-MA'NEVİYYÎ'L-MUHTASAR, CİLT 2
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)**

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ayşe CENGİZ

Niğde
Şubat, 2021

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DERVÎŞ MUHAMMED ŞİFÂYÎ, EŞŞERHU'L-KİTÂBÎ'L-
MESNEVİYYÎ'L-MA'NEVİYYÎ'L-MUHTASAR, CİLT 2
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ayşe CENGİZ

Danışman: Prof. Dr. Ziya AVŞAR
Üye: Prof. Dr. Bekir ÇINAR
Üye: Prof. Dr. Hikmet KORAŞ
Üye: Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Üye: Doç. Dr. Turgut KOÇOĞLU

Niğde
Şubat, 2021

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum **Dervîş Muhammed şifâyî, Eşşerhu'l-Kitâbi'l Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar, Cilt 2 (İnceleme-Metin-Sözlük)** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/02/2021

Ayşe CENGİZ

ÖN SÖZ

Klasik Türk Edebiyatı şerh geleneği içerisinde Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin çok önemli bir yeri vardır. Farsça yazılan altı ciltlik *Mesnevî* külliyyatının anlaşılma çabaları, daha Mevlânâ hayattayken başlamış ve bu ilk şerh deneyimleri, beyitler üzerinde yoğunlaşırken süreç içerisinde tercümeler, nakiller, *Mesnevî*'nin bir kısmına yapılan şerhler biçiminde ilerleyerek 16. yüzyılda *Mesnevî*'nin tamamına yapılan Farsça ve Türkçe şerhlerin birbirini izlediği bir şerh yöntemi ve geleneği oluşturmuştur.

16. yüzyılda Sürûrî'nin Farsça olarak *Mesnevî*'nin tamamına yaptığı şerhi takiben; Şem'î, Pîr Mehmed Efendi (Cân-ı Âlem) ve Ankaravî gibi şarihler *Mesnevî*'nin tamamına mufassal şerhler yaparak *Mesnevî*'nin klasik şerh usulünün temelini kurmuşlardır. 16. yüzyılda klasik şüara tezkirelerinin mufassal kaleme alınıp 17. yüzyıldan itibaren yarı mufassal ve antoloji niteliğindeki tezkirelerin yazılmasına benzer bir süreç, *Mesnevî* şerhlerinde de gözlemlenir. Özellikle Ankaravî şerhinin mufassal şerh yönteminde zirveye çıkmasından sonra onu izleyen şarihler, yarı mufassal ve icmâlî bir şerh yöntemi takip ederek süreci devam ettirmişlerdir.

Çalışmamıza konu olan Şifâyî Muhammed Dede'nin *Mesnevî* şerhi, yukarıda sayılan şerhlerden icmâlî şerhler grubuna giren bir eserdir.

Şifâyî Muhammed Dede'nin şerhi, Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-Mesnevî 209 numarada *Mesnevî Şerhi* adıyla kayıtlıdır. Eser adı geçen kütüphanede aynı yazma içerisinde iki cilt hâlinde yer alır. Toplam 390 varak olan eserin “1b ila 239a” varaklar arası, şerhin birinci cildini oluştururken “239b ila 390b” varakları arası da şerhin ikinci cildini oluşturmaktadır. Şifâyî şerhinin birinci cildini Mehmet Özdemir “*Dervîş Muhammed Şifâyî Mesnevî Şerhi, EşŞerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*” adıyla 2016 yılında yayımlamıştır. Doktora tezimize konu olan kısım, üzerinde herhangi bir çalışma bulunmayan ikinci cildi kapsamaktadır.

Tezimiz önsöz, özet, kısaltmalar, sonuç, kaynakça ve özgeçmişin yanı sıra, dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerle ilgili kısa bilgi vermek, tezi oluşturan yöntem ve izlenen teknikleri açıklamak yönünden yararlı olacaktır.

Tezin giriş bölümünü, Mesnevi şerhlerine ilişkin bizden önce yapılan akademik çalışmaları gözden geçirerek oluşturduk. Bu bölümde özellikle bizden önce

yapılan çalışmalardaki bilgileri ve konuları tekrarlamamak adına bu çalışmaya özgü bir plan oluşturduk.

Bu plana göre Giriş'in Birinci Bölümü'n şerhlerin asıl kaynağı olan "Mevlânâ'nın Eserleri İçinde Mesnevî'nin Yeri ve Yazılış Hikâyesi" ne ayırdık. Mevlana'nın diğerk eserleri de önemli olmakla birlikte, onun fikir ve düşüncelerini en olgun örnekleriyle vermesi açısından hiçbir eseri Mesnevî'deki içerik zenginliğıyle kıyas edilemez bir özellik gösterir.

Birinci Bölüm'ün ikinci kısmını, tarih sırasıyla şifâyi şerhine kadar gelen, tercüme ve şerhlere ait kısa ve zl bilgiler izledi. Bu kısımdaki bilgileri günümüze kadar getiren bilimsel makale ve tezler bizi böyle bir bilgi tasarrufuna yönlendirdi.

Birinci Bölüm'n üçüncü kısmı şifâyi'nin biyografisine ve eserlerine ayrılmıştır. Bu kısımda şarihin hayatına ilişkin yeni bilgilere ulaşamadığımız için buradaki bilgileri, Mehmet zdemir'in yukarıda adı geçen eserindeki bilgileri takip ederek oluşturduk. Bu esnada elimizde şarihin biyografisine ve eserlerine dair yeni bilgi ve bakış açıları sunacak kimi bilgileri de ilave ederek biyografiyi zenginleştirmek yoluna gittik.

Tezimizin İkinci Bölümü "Metin Kurmada Dikkat Edilen Hususlar" başlığını taşımaktadır. Çalışmamızın ikinci bölümü; çevri yazıda kullanılan yazım kuralları, kafiye ile vezin tasarrufu, metnin varak-beyit-satır gösterimi, Arapça ve Farsça ifadelerin yazımı, nüsha tanıtımı, metin şerhi metodu ve şerhin kaynaklarından oluşmaktadır.

Tezimizin nc bölümünü şerh metni teşkil etmektedir. Elimizde tek nüsha bulunduğı için şerh metnini; tenkitli metin yöntemine göre değıl, tenkitli metin yönteminin ayrılmaz bir parçası olan bilimsel metin neşri usulüne göre yaptık. Metnimiz tek yazmada iki cilt halinde yer aldığı için yazmada "239b ila 390b" arasında bulunmaktadır. Tezde, şerh metninin takipini kolaylaştırmak için "239b"yi "1b" olarak numaralandırıp o numara üzerinden tamamlama yoluna gittik. Tezdeki *Mesnevî* beyitlerini Ankaravî ve şem'i'deki beyitlerle mukayese ettik; kimi beyitlerde tespit ettiğimiz eksik kelime ve ibareleri, o şerhlerdeki beyitlerden alarak köşeli ayraç ile gösterdik.

Tezimizin Dördüncü Bölümü'nde "şerh Sözlüğü" yer almaktadır. şerh sözlüğü, "Kelime Anlamları Sözlüğü" ve "Murat Sözlüğü" adlarıyla iki bölümden

oluşmaktadır. Kelime anlamları sözlüğü; kelimelere, şerh metni içinde şarih tarafından verilen sözlük anlamlarından müteşekkildir.

Murat sözlüğü ise ilk defa Ziya Avşar tarafından isimlendirilen ve gayesi Mesnevî'deki mecaz ile metaforların şarih tarafından nasıl çözülüp anlaşıldığının incelenmesine dayanan bir sözlüktür. Bu sözlük uygulamasının ilk örneğini ise Mehmet Özdemir, 2013 yılında “İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmûatu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (IV. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)”adlı doktora tezinde uygulamıştır.

Çalışmamız, hangi neticeleri amaçlayıp gerçekleştirdiğimizi maddeler halinde verdiğimiz bir sonuç ve kaynakça ile tamamlanmaktadır.

Hiçbir çalışma kusursuz değildir. Tezimizde titiz ve özenli bir çalışma yürütmemize rağmen gözümüzden kaçan kimi hata ve yanlışlar elbette olacaktır. Bu hata ve yanlışlara ilişkin tespitlerin ve eserin bütününe yönelik eleştirilerin gelişimimize, bilimsel anlamda olumlu katkılar sağlayacağı görüşündeyiz.

Tezi hazırlarken şüphesiz zorlandığım anlar oldu. Bu anlarda karşılaştığım müşkülliye çözerek yolumu açan, bilgi ve birikimiyle bilimsel ufkumu genişleten danışman hocam Prof. Dr. Ziya AVŞAR'a teşekkürü, ödenmesi gereken bir saygı ve vefa borcu bilirim.

Tez İzleme Komitemde yer alarak süreç içerisinde karşılaştığım soru ve sorunların çözümünde bilgi ve deneyimleriyle yol gösteren Prof. Dr. Bekir ÇINAR'a, bu tezi çalışmama vesile olan ve her sorunumu uzak yakın demeden bilgi ve nezaketiyle çözen Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR'e müteşekkirim.

Daha lisans hayatımın başında akademik çalışma yapmam beklentisiyle beni manen bu ortamın içine iten babam R. Turan CENGİZ'e, bu çalışma ortamı içerisinde bulunmam için her türlü desteğini ardımda hissettiğim annem Nuray CENGİZ'e, çalışmalarımı kendi çalışmaları gibi benimseyerek her zaman yanımda olduklarını hissettiren kardeşlerim Şeyma CENGİZ ve Tülay-Korhan TEKİNARSLAN'a sevgi, saygı ve minnettarlıklarımı sunmayı zevkli bir görev sayarım.

Bu çalışmamı sebeb-i hayatım olan aziz varlıklarım babam R. Turan CENGİZ ve annem Nuray CENGİZ'e ithaf ediyorum.

Ayşe CENGİZ

ÖZET DOKTORA TEZİ

**DERVÎŞ MUHAMMED ŞİFÂYÎ, EŞ-ŞERHU'L-KİTÂBÎ'L-MESNEVİYYÎ'L-
MA'NEVİYYÎ'L-MUHTASAR, CİLT 2 (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)**

CENGİZ, Ayşe
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Ziya AVŞAR
Şubat 2021, 733 sayfa

Mesnevî şerhleri içerisinde icmâlî şerhler kategorisinde yer alan Şifâyî Muhammed Dede (ö. 1673)'nin şerhi iki cilttir. Bu tezin konusu Şifâyî şerhinin üzerinde herhangi bilimsel bir çalışma olmayan ikinci cilttir. Bu cildin kütüphanelerde başka bir nüshası bulunmadığı için tenkitli metni yapılamamış; ancak eldeki nüshanın metni, tenkitli metin yönteminin kuralları göz önünde tutularak bilimsel usule göre kurulmuştur.

Tezimizin dayandığı temel eser Mevlânâ'nın Mesnevî'si olduğu için Mesnevî'nin Mevlânâ eserleri içerisindeki yeri ve Şifâyî Muhammed Dede'nin şerhini önceleyen Mesnevî'ye ilişkin tercüme ve şerhler üzerinde kronolojik olarak kısa ve özlü bilgiler verilmiştir. Tezimizde çalıştığımız şerhin müellifi olan Şifâyî'nin biyografisi ve eserleri üzerinde araştırmacıların yararlanacağı bir bilgi silsilesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tezimizin “Metin Kurmada Dikkat Edilen Hususlar” bölümünde metnimizi kurarken takip ettiğimiz teknik bilimsel kurallar yer almıştır. Burada tezimizde kullandığımız nüshanın tanıtımı, eserdeki şerh yöntemi, bu yöntemi oluşturan ayrıntılar, metni kurmada izlediğimiz imla yöntemi, şerhin kaynakları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünü bilimsel yöntemlere göre yeni harflere aktardığımız tez metni oluşturmaktadır. Tez metnini kelime anlamları ve murat sözlüğünden oluşan şerh sözlüğü izlemektedir. Tezimiz sonuç ve kaynakça kısmıyla bitmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, Mesnevî, Şifâyî, Şerh

**ABSTRACT
PHD. THESIS**

**DERVÎŞ MUHAMMED ŞİFÂYÎ, EŞ-ŞERHU'L-KİTÂBÎ'L-MESNEVİYYÎ'L-
MA'NEVİYYÎ'L-MUHTASAR, VOLUME 2 (COMMENTARY-TEXT-
GLOSSARY)**

**CENGİZ, Ayşe
Turkish Language and Literature
Supervisor: Prof. Dr. Ziya AVŞAR
February 2021, 733 pages**

The commentary of Şifayi Muhammed Dede, who is in the category of concise annotations among the Mesnevi commentaries, is in two volumes. The subject of this thesis is the second volume of Şifayi's commentary on which there is no scientific study. Since there is no other copy of this volume in the libraries, the critical text could not be made; however, the text of the current manuscript was established according to scientific method, taking into account the rules of the critical text method.

Since the main work on which our thesis is based is the Mesnevi of Mevlana, the place of Mesnevi in the works of Mevlana and the translation and commentaries on the translation and commentaries of Şifayi Muhammed Dede are given in chronological order. We have tried to create a series of information on the biography and works of Şifayi, who is the author of the annotation we worked on in our thesis.

The technical scientific rules that we followed while establishing our text were included in the "Issues Considered in Text Making" section of our thesis. Here, the introduction of the copy we used in our thesis, the annotation method in the work, the details that make up this method and the sources of the annotation are emphasized.

The third part of this study is the thesis text that we have transferred to new letters according to scientific methods. The text of the thesis is followed by an annotation dictionary consisting of word meanings and a dictionary of request.

Key Words: Mevlana, Mesnevi, Şifayi, commentary

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİ İÇİNDE MESNEVÎ'NİN YERİ VE YAZILIŞ HİKÂYESİ.....	1
1.1. MESNEVÎ'NİN YAZILIŞ HİKÂYESİ.....	4
1.2. MESNEVÎ'NİN KAYNAKLARI.....	8
1.3. MESNEVÎ'NİN ANLAŞILMA ÇABALARI VE İLK ŞERH ÖRNEKLERİ.....	9
2. MESNEVÎ'NİN TÜRKÇE TERCÜME VE ŞERHLERİNİN ŞİFÂYÎ MUHAMMED DEDE'YE KADAR TARİHİ SEYRİ	14
2.1. TÜRKÇE TERCÜMELER.....	14
2.1.1. Gülşehrî.....	14
2.1.2. İbrâhîm Tennûrî.....	14
2.2. TÜRKÇE ŞERHLER.....	15
2.2.1 Muiniddîn b. Mustafâ (ö. XV. yüzyıl), <i>Mesnevî-yi-Murâdiyye</i>	17
2.2.2. Aydınlı Dede Ömer Ruşenî (ö. 1486-87), <i>Neynâme</i>	18
2.2.3. Ebu's-Su'ûd b. Sa'dullah b. Lütfullah b. İbrahim el Hüseyinî Kayseri (ö.XVI. yüzyıl), <i>Mesnevî Şerhi</i>	18
2.2.4. Bosnalı Sûdî Efendi (ö. 1595), <i>Mesnevî Şerhi</i>	19
2.2.5. Şem'î Şem'ullâh (H. 1011/M. 1602-1603), <i>Şerh-i Mesnevî</i>	19
2.2.6. Mehmed İlmî Dede (ö. 1611), <i>Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî</i>	19
2.2.7. Hacı İlyaszâde Ömer (Sivaslı) (ö. 1625), <i>Mesnevî Şerhi</i>	20
2.2.8. İsmâîl-i Ankaravî (İsmâîl Rusûhî Dede) (ö. 1631-1632), <i>Şerh-i Mesnevî</i> .20	
2.2.9. Abdülmecîd-i Sivâsî (ö. 1639), <i>Şerh-i Cezîre-i Mesnevî</i>	21
2.2.10. Hacı Pîrî (ö. 1640), <i>İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî</i>	21
2.2.11. Abdullah-ı Bosnavî (ö. 1644), <i>Şerh-i Manzûme-i Cezîre-i Mesnevî</i>	22
2.2.12. Pîr Mehmed Efendi (Cân-ı Âlem) (ö. XVII. yüzyıl), <i>Hazînetü'l-Ebrâr</i> ..22	
2.2.13. Sabûhî Ahmed Dede (ö.1647), <i>İhtiyârât-ı Hazret-i Mesnevî-yi Şerîf</i>	23
2.2.14. Ağazâde Mehmed Efendi, (ö. 1652-1653), <i>Mesnevî Şerhi</i>	23

2.2.15. İbrahim Cevrî (ö. 1654), <i>Hall-i Tahkîkât</i>	24
2.2.16. Sarı Abdullah Efendi (ö. 1661), <i>Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî</i>	24
3. DERVÎŞ MUHAMMED ŞİFÂYÎ	24
3.1. HAYATI	24
3.2. ESERLERİ	29
3.2.1. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl	30
3.2.2. Hediyyetü'l-Fukarâ	31
3.2.3. Hediyye-yi Rahmet	31
3.2.4. Eşşerhu'l-Kitâbî'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar	31
İKİNCİ BÖLÜM	35
EŞŞERHU'L-KİTÂBÎ'L-MESNEVİYYÎ'L-MA'NEVİYYÎ'L-MUHTASAR (CİLT 2)	36
2.1. METİN KURMADA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR	36
2.1.1. METNİN ÇEVİRİ YAZISINDA KULLANILAN YAZIM KURALLARI	36
2.1.1.1. Arkaik Türkçe Kelimeler	41
2.1.1.2. Kafiye Tasarrufu	43
2.1.1.3. Vezin Tasarrufu	44
2.1.2. METNİN VARAK, BEYİT VE SATIR NUMARALARININ GÖSTERİMİ	45
2.1.3. METİN İÇİNDEKİ ARAPÇA VE FARŞÇA İFADELERİN YAZIMI	46
2.1.3.1. Ayetler	46
2.1.3.2. Hadisler	52
2.1.3.3. Arapça ve Farşça İfadeler	55
2.1.4. NÜSHA TANITIMI	56
2.2. METİN ŞERHİ METODU	57
2.2.1. ŞARİHİN MAKSADI	57
2.2.2. DÎBÂCE ŞERHİ	57
2.2.3. İCMÂLÎ ŞERH	57
2.2.4. BAŞLIKLARIN TERCÜME VE ŞERHİ	59
2.2.5. KELİME ANLAMI VE MURAT EDİLEN ANLAM	59
2.2.6. SORU-CEVAP	60
2.3. ŞERHİN KAYNAKLARI	61
2.3.1. Hazreti Alî- Makâlât	62
2.3.2. Ömer bin Elfârız- Dîvân	62

2.3.3. Mevlânâ-Dîvân-ı Kebîr	62
2.3.4. Sürûrî, Şerh-i Mesnevî	62
2.3.5. Ankaravî, Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif).....	62
2.3.6. Sülemî, Tabakât	63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	64
METİN.....	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	722
4.1.ŞERH SÖZLÜĞÜ.....	723
4.1.1. KELİME ANLAMLARI SÖZLÜĞÜ	723
4.1.2. MURÂD SÖZLÜĞÜ.....	726
SONUÇ.....	737
KAYNAKÇA.....	738
ÖZ GEÇMİŞ	763

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ĩ
		ء	’

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

“Mesnevi, gök kadar olsaydı hacmen,

Ona, bir parça sığmazdı, bu gizden!”

Mevlânâ

1. MEVLÂNÂ’NIN ESERLERİ İÇİNDE MESNEVÎ’NİN YERİ VE YAZILIŞ HİKÂYESİ

Mevlânâ’nın eserleri içerisinde onun tasavvufî fikir ve düşüncelerinin en olgun örnekleri hiç şüphe yok ki *Mesnevî*’de yer alır. Bu itibarla *Mesnevî* ile Mevlânâ isimleri öylesine özdeşleşmiştir ki *Mesnevî* deyince akla Mevlânâ, Mevlânâ deyince de *Mesnevî* gelmektedir. Bu durumda Mevlânâ’nın eserleri içerisinde *Mesnevî*’nin özel bir yeri olduğu açıktır. Bu açık gerçekten hareketle *Mesnevî*’nin onun diğer eserleri içerisindeki yerini belirlemek bir zarûrettir.

Kaynaklar, Mevlânâ’nın eserleri içerisinde *Mesnevî*’yi ayrı bir yeri olduğunu belirtmekle birlikte bizim ileri sürdüğümüz şekilde bir ayrıma gitmemişlerdir. *Mesnevî*’nin andığımız şekilde ayrımını yapan ilk bilinçli çaba Ziya Avşar’ın “Dili Mevlânâ ile Aramak” adlı kitap bölümünde ele alınmıştır (Avşar, 2020). Avşar bu bölümde, “Mevlânâ’nın eserleri ve hayatına baktığımızda üç dil düzeyinde hareket ettiğini görürüz.” diyerek onun eserlerini bu üç dil düzeyine göre tasnif etmiştir. Buna göre Avşar, Mevlânâ’nın *Mecâlis-i Seb’a*, *Fîhi Mâ Fîh* ve *Mektûbât*’ında istisnalara rağmen aklî ve mantıkî bir dil tercih edildiğine vurgu yaparak bu eserlerin, temkinin ağır bastığı bir üslup tarafından belirlendiğini söyler ve bu üslubun da babası Bahâeddin Veled ile ilk şeyhi Seyyid Burhâneddin’in üsluplarından doğduğunu ileri sürer (Avşar, 2020: 693).

Avşar, Mevlânâ’nın eserleri açısından ikinci dil düzeyini temsil eden eserinin *Dîvân-ı Kebîr* olduğunu söyleyerek *Dîvân-ı Kebîr*’de her şeyin yeni bir lisanın aynasından yansıdığını söyleyerek bu lisanın da aşk olduğunu belirtir (Avşar, 2020: 693-694).

Avşar, Mevlânâ’nın eserleri açısından ulaştığı üçüncü dil düzeyini *Mesnevî* ile ifade eder. Ona göre *Mesnevî*, “Mevlânâ’nın yukarıda sayılan eserlerindeki dil kabiliyeti ve dil halinin terkididir. Başka bir deyişle temkinle coşkunun birleşip

hikmete, akıl ve aşkın birleşip rahmete dönüşmesidir. Bu dönüşüm Mevlânâ'daki dil halinin Şems coşkusundan sonra, Selâhaddîn-i Zerkûbî ve Çelebi Hüsâmeddin'in temkinleriyle birleşmesi deneyimidir. Böylelikle *Mesnevî*, Mevlânâ'nın temkin-aşk-temkin sürecinde ilerleyen eser çizgisinin son haddidir. Ancak *Mesnevî*'deki temkini ilk grupta saydığımız eserlerdeki temkin haliyle karıştırmamak lazımdır. Zira ilk gruptaki eserler, Mevlânâ'daki dil hali ve dil kabiliyetinin henüz aşk sürecinde pişmemiş ürünleri sayılmalıdır.” (Avşar, 2020: 694) diyerek Mevlânâ'nın eserlerini ulaştığı dil kabiliyeti bakımından en üst düzeye yerleştirir.

Bu tasnifin bizde uyandırdığı farkındalık, Mevlânâ'nın eserlerini ele alırken nasıl ele alıp okumamız gereğine vurgu yapmaktadır. Şu halde Mevlânâ'nın eserleri içerisinde *Mesnevî*'den söz açıyorsak gerek *Mesnevî*'de ileri sürülen ve tarihî deneyim içinden süzülegelmiş fikirleri, gerekse müellifin kendi sezgi ve sanatkârane buluşlarından kaynaklanan mecazî ifadeleri bu gözle okumamız lazımdır. Bu tespiti önemli bulmamızın nedeni, bizde temel ve yetkin eserleri nasıl bir gözle okumamız gerektiğine dair kılavuz fikir ve eserlerin yokluğudur. Malumdur ki ilim, bir neslin kuşatıp sonuca bağlayacağı bir olgu değildir. Aksine ilmi, nesiller tamamlar. Nesillerin ilmi tamamlaması için de tarihî bir silsile şarttır.

Sözü bu noktaya getirme nedenimiz, *Mesnevî* üzerine çalışmaların çokluğuna karşılık onu nasıl anlayacağımızı belirten çalışmaların yok denecek düzeyde azlığıdır. Bu durumun nasıl bir vazgeçilmez ilmî ihtiyaç olduğuna, üzerinde çalıştığımız *Mesnevî* şerhleri de tanıktır. *Mesnevî* şerhlerinde de şerhin ve şerh yönteminin doğasından kaynaklanan anlayışın gereği olarak bu konu üzerinde hemen hiç durulmaz. Şerhlerin eserde odaklandığı şey, metnin anlaşılması ve kapalı yönlerinin çözülmesidir. Şerhler üzerinden kalkarak *Mesnevî* okuyan bir araştırmacının, şerhleri okuduktan sonraki izlenimi, muhtemelen bir tercümenin ve bazı mecazların izini sürmüş olacağı duygusudur. Bu iz, elbette bizi çok değerli bir eşiğe kadar götürür, ancak yine de *Mesnevî*'yi ortaya koyan müellifin bu eserle bizi hangi mâna yüceliğine erdirmek istediğine ilişkin amacını tam anlamıyla kavratmaz.

Mesnevî'nin Mevlânâ'nın içinden konuştuğu dil düzeylerinin en yetkin örneği olmasına bakarak onun metin düzeyinde doğru anlaşılması için ortaya konan şerhlerin, temel görev bildikleri anlama sorunlarını ortadan kaldırdıkları görülür. Ancak anlamamanın beraberinde anlamlandırma denen bir kapıyı da açtığı düşünülürse

şerhlerin bizi anlamlandırmaya dair bir soruna doğru ittiği de görülür. İşte tam bu noktada, anlamlandırmanın bir yorumlama etkinliğinden başka bir şey olmadığı görülür. Şu halde *Mesnevî*'de Avşar'ın işaret ettiği dil ve idrak düzeyinin anlaşılıp kavranması için, *Mesnevî*'yi şerhler üzerinden kalkarak yorumlayacak yeni görüş ve yöntemlere ihtiyaç duyulur. Bu yeni görüş ve yöntemler, bizi hem *Mesnevî*'nin yöntem ve bakış açısı eksikliğinden dolayı örtülen ve karanlıkta kalan yüzeyleriyle karşı karşıya getirecek hem de onun Mevlânâ'nın diğer eserleri ve emsali eserler arasındaki yerini doğru tespit etmemize yarayacaktır. *Mesnevî*'nin birinci cildinin ön sözünde, yer alan şu satırlar, ona hangi açıdan bakmamız gerektiğini belirtmesi yönünden son derece önemlidir:

“Bu kitap, hakikate ulaşmak ve sırları çözmekte dinin asıllarının asıllarının aslı olan *Mesnevî* kitabıdır. Allah'ın en büyük fıkhi, en aydınlık yolu ve en açık delilidir. *Mesnevî*, kandillerin nuruna benzer, saçtığı ışık sabahlardan daha aydındır. Pınarları, dal ve budakları olduğu için kalpler için cennet gibidir... *Mesnevî*, Mısır'daki Nil ırmağına benzer; sabredenler için şerbet, Firavun soyu ve inkârcılar içinse hüsrandır... Şüphe yok ki *Mesnevî*, gönüllerin şifası ve üzüntülerin devasıdır. Kur'anı açıklayıcı, rızıkları artırıcı ve huyları güzelleştiricidir.” (Avşar, 2017: 21).

Mevlânâ'nın gözüyle *Mesnevî*'ye bakmak anlamına gelen bu satırlarda aslında altı ciltlik eserini dolduran binlerce beytin tohumları gizlidir. Mevlânâ, *Mesnevî*'nin anlaşılmasının ilk aşamasını, dinî ilimlerin usullerinin esasları olan şeriata bağladığı için akla dayandırır. Gelibolulu Sürûrî, bu asıllardan ilkinin fıkhi, ikincisinin tefsir ve üçüncüsünü de hadis olarak açıklar. Ankaravî, Sürûrî'nin bu açıklaması üzerinden hareket ederek bu usullerden ilkinin kelam, ikincisini ahlâk, üçüncüsünü de keşfiyyât olarak ele alır. Ankaravî aynı mesele üzerinde kaynak belirtmeden bazı şarihlerin de bu üç usulü; tasdik-i cenânî, îkrâr-ı lisânî ve ilm-i erkânî olarak açıkladıklarını ifade eder (Tanyıldız, 2010: 174).

Şem'î, *Mesnevî*'yi görünüşte hikâyeye, ancak mânada şeriatin hükümlerini, tarikatın hallerini ve hakîkatin sırlarını kuşatan bir kitap olarak niteler ve bu niteliğinden dolayı da herkesin kavrayış ve haline uygun olarak ondan bir fayda kazanacağını söyler. Bu üç nitelik ona göre dinin usulünün usulünün usulü anlamındadır (Dağlar, 2009: 199).

Bu yorumlara topluca bakıldığında Sürûrî'nin üç din usulü olarak açıkladığı fıkıh, tefsir ve hadis üçlüsünün Ankaravî ve Şem'î'ye göre daha isabetli olduğu görülür. Zira *Mesnevî*'de dini ilimlere yapılan o atfın, dini ilimlerin temeli olan şariat ilimleriyle örtüşmesi gerekir. Ankaravî ve Şem'î bize göre bu meseleyi, "*Mesnevî*'yi *pınarları, dal ve budaklarıyla kalpler için cennete*" benzeten *Mesnevî* ön sözündeki takip eden bu ifadeyi de gözeterek yorumlamışlardır. Ancak yorumcuların hepsinin de *Mesnevî*'nin birinci cildinin dîbâcesinde ifade edilen şariat ve marifetten oluşan bilgi yöntemlerine dikkat ederek *Mesnevî*'ye bu açıdan baktıkları görülür.

Şem'î'nin *Mesnevî*'ye ilişkin "*Mesnevî bir kitâb-ı laîfdir egerçi bihasebi'z-zâhir hikâyâtdur lîkin ma'nâda ahkâm-ı şerî'atı ve ahvâl-i tarîkatı ve esrâr-ı hakîkatı muhîf bir kitâbdur*" (Dağlar, 2009: 199) tespiti, onun işaret ettiğimiz şariat ve marifet kanatlarına vurgu yapan önemli bir tespittir. *Mesnevî*'nin birinci cildinin dîbâcesi bu iki ana tespiti yaptıktan sonra, bu iki ana tespitin farklı yönlerini açarak ilerleyen bir özellik gösterir.

Mevlânâ, yine adı geçen dîbâcede *Mesnevî*'nin birçok adı olduğunu ancak kendisinin bu adları kısaltarak sadece *Mesnevî* demekle yetindiğini, zira damlanın göle delalet ettiğini söyler. (Dağlar, 2009: 205). Bu ifadeden anlaşıyor ki Mevlânâ eserine verdiği *Mesnevî* adını, kendisine ilhamen Cenâb-ı Hak tarafından bildirilen *Keşşâfü'l-Kur'ân*, *Fıkh-ı Ekber*, *Saykalü'l-Ervâh*, *Hüsâmînâme* gibi isimler arasından özellikle seçmiştir. Kabaca ikili anlamına gelen *Mesnevî*'nin iki yönünden birisi şariat ilimleri, diğeri de marifet ilimleridir. Demek ki Mevlânâ *Mesnevî* ismini, amacına en uygun isim olmasından dolayı seçmiştir.

1.1.MESNEVÎ'NİN YAZILIŞ HİKÂYESİ

Mesnevî'nin yazılış hikâyesi ile ilgili rivayetleri bir araya getirdiğimizde bu rivayetlerin üç farklı hikâye oluşturduğu görülür. Bunlardan en yaygın bilinen ilk hikâyenin nakli, Eflâkî'den gelir. Eflâkî'nin anlatımına göre Hüsâmettin Çelebi, Mevlânâ'ya taliplerin Senâî ve Attâr'ı okuduklarını söyleyerek ondan müritleri irşâd için, Senâî'nin *Hadikatü'l-Hakika*'sı ve Ferîdüddin Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ı benzeri bir eser yazmasını talep eder. Mevlânâ da "*Bu fikir sizin kalbinize gelmeden önce gayb âleminde bu manzum kitabın telifi kalbime ilham olundu*" diyerek bu isteğe olumlu cevap vermiştir. Ardından sarığının kıvrımı arasından ilk 18 beytin yazılı

olduğu bir kağıdı Hüsâmeddin Çelebi'ye uzatmış ve “Eğer sen yazarsan ben de söylerim.” (Gölpınarlı, 1985: 119) diyerek Çelebi'nin talebini daha ilk meclisten itibaren ürüne dönüştürmeye başlamıştır (Yazıcı, 1953-54: 326).

Mesnevî'nin yazılışı ile ilgili ikinci hikâye, birinci cildin bitiminden sonra birinci cilde belli bir süre ara verilip ikinci cilde bu aradan sonra başlanması ile ilgilidir. *Mesnevî*'nin birinci cildinin ne zaman yazılmaya başlandığı ve ne zaman bittiği konusunda elimizde net bir bilgi yoktur. Ancak Sahîh Ahmed Dede, birinci cildin yazımına 1261'de başlandığı bilgisini verir. Abdülbaki Gölpınarlı ilk cildin 1258'den önce tamamlanmış olabileceğini ve birinci cilt ile ikinci cilt arasında 6 yıllık bir ara bulunduğunu belirtir. Fûrûzanfer birinci cildin 1259 ile 1262 yılları arasında yazıldığını ileri sürer. Lewis, *Mesnevî*'nin birinci cildinin 1258-1261 arasında yazılmaya başlanıp 1263-64 yılında tamamlandığını söyler. Eflâkî birinci cildin tamamlanmasından sonra aradaki fasılının iki yıl sürdüğünü, bu fasılının nedenini de Hüsâmeddin Çelebi'nin eşinin ölümü ve ardından yeniden evlenmesi sürecine dayandırır (Ceyhan, 2004: 325-334).

Bu durumda ikinci cildin yazılması, *Mesnevî*'nin yeniden telifine başlanması kadar önemlidir. Bu niteliğinden dolayı ikinci cildin yazılmaya başlanma tarihini, Mevlânâ ikinci cildin ilk beyitlerinde bizzat tarihlemiştir.

Müddetî in Meşnevî te'ḥîr şüd

Mühletî bâyet tā ḥûn şîr şüd [2a]

(*Mesnevi bir süre gecikti, ey can / Zaman lazım ki süte dönüşsün kan.*)

Meşnevî ki şaykal-ı ervâḥ bûd

Bâz geşteş rûz-ı istiftâḥ bûd [2b]

(*Ruhlar cilası olan Mesnevi'nin / Dönüşü, üç Mayıs günüydü bilin!*)

Maṭla'ı târîḥ-i in sūdā vü sūd

Sâl ender şeş şad u şaşt u dü bûd [2b]

(*Bu kâr ve kazancın başlama yılı / Bin iki yüz altmış dördtü, hâsılı.*)

Mevlânâ 3 Mayıs 1264'te ikinci cildin yazımına başlandığını belirtir. Bu durumda Sahîh Ahmet Dede'nin ikinci cildin yazım tarihi olarak 1265 yılını

zikretmesi hatalıdır. Ancak ciltlerin yazım tarihi için Sahîh Ahmet Dede'den başka tek tek tarih veren başka bir kaynak da yoktur. Bu durumda ikinci ciltle beraber başlayan yazım sürecinin, Sahîh Ahmet Dede'ye dayanarak, 1268 yılında tamamlandığını söyleyebiliriz.

Mesnevî'nin yazılışı ile ilgili üçüncü hikâye, eserin altı ciltte tamamlanıp tamamlanmadığı meselesidir. Bu tereddütlerden dolayı kimi kaynaklar, Mevlânâ'nın yedinci bir cilt daha yazdığını rivayet etmişlerdir. Ancak böyle bir cildin Mevlânâ tarafından yazıldığına sadece Ankaravî'nin inandığı görülür. Hatta Ankaravî yedinci cildin Mevlânâ'ya ait olduğuna inanmakla kalmamış, onun bir de şerhini yapmıştır. Ankaravî sahafta bulduğunu söylediği yedinci cildin Mevlânâ tarafından kaleme alındığını ve 1271'de yazıldığını söyler.

Ankaravî söz konusu ettiği yedinci cildi buluş ve şerh ediş macerasını şöyle izah eder: Eseri bulduğunda “Bu nasıl hazine ve sırdır ki şimdiye değin saklı kalmış?” diyen Ankaravî, “Sahafta yedinci cildin sayfelerini gördüğünde hemen aldığını ve bunun için de Allah'a binlerce kez hamd ve şükürde bulunduğunu söyler. Üç yüz altmış altı seneden beri Mesnevîhânlar ve ilim irfan sahiplerinin bu kıymetli hazineye rast gelmediklerini böylece onu bulup ortaya çıkarmanın ve esrar perdelerini aralamanın kendisine nasip olduğunu ekler.” (Güngör, 2019: 2340). Ankaravî, beşinci cildi şerh etmeye başlayıp onun şerhinin yazımını yarıya getirdiğinde Allah'ın hikmetiyle yedinci cildi bulduğunu, beş ve altıncı ciltlerin şerhlerini tamamladıktan sonra da yedinci cildin şerhine başladığını kaydeder (Güngör, 2019: 228).

Mesnevî'nin altıncı cildinin sonundaki *Üç Kardeş Hikâyesi*'nin yarım kalması onun altıncı ciltte tamamlanmamış olabileceğine dair kanaatleri kuvvetlendirir. Sahîh Ahmet Dede, Sultan Veled'in bu eksikliği Mevlânâ'ya hatırlattığını ve bu hatırlatışın ardından hikâyeyi kendisinin tamamlayarak esere eklediğini belirtir. Ancak Sultan Veled'in bu ekine rağmen hikâye yine de tam değildir (Ceyhan, 2004: 325-334).

Bu eksikliği, Sultan Veled'in Mevlânâ'ya bildirmesi önemlidir. Ancak eksik kısmı, kendisi Mevlânâ'nın izni üzerine mi tamamlamaya çalışmış yoksa bu işe Mevlânâ'nın ölümünden sonra mı teşebbüs etmiştir tam bilmiyoruz. Sultan Veled'in giriştiği bu işi yarım bırakması anlaşılır olmamakla birlikte sonuçta ne olursa olsun altıncı ciltte bir eksiklik vardır. Kimi rivayetlerde, Mevlânâ'nın yedinci bir cilt düşündüğü ve bu yedinci ciltte de diğer ciltlerdeki remizlerin çözümünü vermeyi

amaçladığı söylenir. Mevlânâ'nın bu işi “*Haktan izin olursa*” yapmayı düşündüğü belirtilir. Elimizde bu nitelikleri içeren bir cilt olmadığına göre rivayet doğruysa Mevlânâ'nın niyetini gerçekleştiremediği anlaşılır. Belki de Mevlânâ'ya yedinci cildin isnad edilmesi, onun bu niyetini esere dönüştürmek isteyen birilerinin marifetidir.

Mesnevî'nin yazımında herhangi bir yazım yönteminden söz etmek mümkün değildir. *Mesnevî*'nin yazılış hikâyesinde de belirtildiği gibi, eser Mevlânâ'nın söylemesi ve ekseriyetle Hüsâmettin Çelebi'nin yazmasıyla tamamlamıştır. Eflâkî'nin bildirdiğine göre, yazım işinde sadece Hüsâmettin Çelebi görevli olmayıp oğul Sultan Veled ve Osman bin İsa da zaman zaman kâtiplik görevi yapmışlardır. Durum böyle olunca Eflâkî'nin birinci cildin bitiminden sonra yazıma ara verilmesini, Hüsâmettin Çelebi'nin eşinin ölümüne bağlaması kuşkuyla bakılacak bir bilgi olarak görülmektedir. Eflâkî'nin Mevlânâ üzerine en geniş kaynak olması bir meziyet olmakla birlikte pek çok gereksiz ve çelişkili rivayeti Mevlânâ'ya nispet etmesi açısından da kusurlar taşımaktadır.

Eflâkî, Hüsâmettin Çelebi'den naklen *Mesnevî*'nin nasıl yazıldığına dair şu bilgileri aktarır: Mevlânâ, Hüsâmettin Çelebi'ye *Mesnevî*'yi irticalen yazdırırken hiçbir kitap kullanmadığı gibi, eline kalem dahi almamıştır. Üstelik *Mesnevî* yazımının belli bir mekanı da yoktur. Eser bazen medresede, bazen Ilgın Kaplıcaları'nda, bazen Konya Hamamı ve Meram Bağları'nda yazılmış, Mevlânâ'nın aklına nerede ne gelirse orada onu söylemiş, Hüsâmettin Çelebi de bunları hemen kayda geçirmiştir. *Mesnevî* yazımının belli bir mekanı olmadığı gibi, belli bir zamanı da yoktur. Hüsâmettin Çelebi'nin anlattığına göre Mevlânâ, bazen geceli gündüzlü birkaç gün durmaksızın söylemiş, bazen de aylarca susmuştur (Ceyhan, 2004: 325-334).

Mesnevî ciltlerinin tamamlanması ve Mevlânâ tarafından onaylanması da şu şekilde gerçekleşmiştir: Her cilt tamamlandığında mukabele usulünce Mevlânâ'ya okunmuş, Mevlânâ da düzeltilecek yerleri, bizzat Hüsâmettin Çelebi'ye düzeltirmiştir. Bu düzeltme sırasında Mevlânâ, her cildin düzeltmeleri esnasında kırmızı mürekkeple yazılan başlıkları (surh) ekletmiş ve cilt tashihi bittikten sonra da Arapça dibâceyi yazdırmıştır (Ceyhan, 2004: 325-334).

1.2. MESNEVÎ'NİN KAYNAKLARI

Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin bizim hem medrese hem de tasavvufî birikimimizi terkip eden bir eser olduğu aşîkârdır. Mevlânâ'nın rubailerinde, kendisinin ve eserlerinin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine dair:

Men bende-yi Kuranem eger can darem

Men hak-i reh-i Muhammed muhtarem

(Yaşadıkça Kur'anın kölesiyim budur Hak / Seçkin Muhammed'in yoluna olurum toprak) (Avşar, 2019: 467)

Dizeleri, onun temel okumalarının Kur'ân-ı Kerîm, hadisler ve siyer kitaplarına dayandığını göstermektedir. Mevlânâ'nın biraz sonra sayacağımız kaynakları ve o kaynaklardan edindiği okumaları, Kur'ân ve hadisleri anlama ve yorumlamada onun için birer araç işlevi görmüştür. Mevlânâ'nın Kur'ân'ı, kendi zamanındaki mevcut tefsirlerle okuduğu gayet açıktır. Hatta o, *Mesnevî*'nin birinci cildindeki *Sinek Hikâyesi*'nde özelde Fahreddin-i Râzî'yi genelde ise Râzî benzeri müfessirleri tenkit eder ve onların Kur'ân yorumlarını süprüntü mesabesinde görür (Avşar, 2017: 138/140).

Mevlânâ müfessirleri, genelde Kur'ân'ı yüce manasıyla yorumlamaktan aciz bireyler olarak niteler. Mevlânâ'nın Hz. Peygamber'e uyma konusunda babası Bahâeddin Veled ve piri Şems-i Tebrîzî'den gelen özel bir duyarlılığı vardır. Bu nedenle o, tasavvuf yolunda ortaya çıkan mürşitleri, peygambere uyup uymamalarına göre değerli veya değersiz sayar. Bu hassasiyetin hem geniş ve sağlıklı bir hadis bilgisine, hem de teferruatlı bir siyer bilgisine ihtiyaç duyacağı kesindir.

Mevlânâ'nın tasavvuf kültürüne dair kaynaklarının temelinde, babası Bahâeddin Veled'in *Ma'ârif*'i vardır. Eflâkî, Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled'in *Ma'ârif*'ini bir kış vakti okuyup şerh ettiğini, o mecliste bulunan katiplerin de yazdıkları varakları, mürekebbini kurutmak için tandırda kuruttuklarını söyler. Mevlânâ'nın bu yolda okuduğu ikinci eserin göç yolunda kendisine Attâr tarafından hediye edilen *Esrârname* olduğunu söyleyebiliriz (Avşar, 2014).¹

Mevlânâ'nın okuma konusunda ne kadar arzulu olduğunu ikinci eşi Kira

¹ Elektronik kaynak olduğundan sayfa numarası verilmemiştir:
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mevlana-celaleddini-rumi-muhammed>

Hanım'dan gelen bir rivayetin Eflâkî'de yer almasından biliyoruz. Kira Hanım, Mevlânâ'nın insan boyunda bir şamdan altında sabahlara kadar okuduğunu aktarmıştır. Bu itibarla Mevlânâ'nın Attâr'ın yukarıda andığımız eserinin yanında en azından *Mantıku't-Tayr* ve *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sını da okumuş olduğunu söyleyebiliriz (Avşar, 2014). Mevlânâ'nın okuduğu bir diğer eser, şeyhi Seyyid Burhâneddin'in *Ma'ârif*'idir. Mevlânâ diğer şeyhi Şems-i Tebrîzî'nin *Makâlât*'ını da okumuştur. Mevlânâ'nın Konya bölgesinde dost olduğu ve ders aldığı Sadreddin-i Konevî'nin en azından *Miftâhü'l-Gayb*'ını ve onun verdiği dersler üzerinden İbnü'l-Arabî'nin *Fütûhât-ı Mekkiyye* ve *Fûsûsu'l-Hikem* adlı eserlerini okuyup tanıma fırsatı bulunduğunu söyleyebiliriz (Avşar, 2014).

Mevlânâ'nın divanlarını okumaktan hoşlandığı iki büyük şair vardır: Gazneli Hakîm Senâyî ve Mütenebbî. Mevlânâ Senâyî'nin sadece *Dîvân*'ını okumamış, *Hadika*'sını da tetkik etmiştir. Mevlânâ'nın okuduğu diğer şair ise coşkulu üslubuyla kendini çeken Mütenebbî'dir. Mevlânâ bu Arap şairini, o kadar beğenmektedir ki Şems'in ihtarlarına rağmen Mütenebbî okumayı hemen bırakamayıp okumalarını bir müddet daha sürdürmüştür (Avşar, 2014).

Mevlânâ hikâyeleri basit anlatılar olarak görmekten ziyade onları, kendi tasavvufî müfredatı içerisinde birer fikir ve kavram taşıyıcısı olarak ele alır. Bu yüzden Hind'in kadîm *Pançatantra Masalları*'ndan kadîm Yunan'ın *Ezop Masalları*'na, *Kelile ve Dimne*'den, *Hümâyûnnâme*'ye ve *Binbir Gece Masalları*'na kadar bir hikâye külliyyatını okumuş olduğunu tespit edebiliyoruz. Mevlânâ'nın yazılı kaynaklar yanında *Mesnevî* muhtevasına şifahi anlatımlardan taşıdığı anlatılar da vardır. *Mesnevî*'de atasözlerinden kimi müstehcen fıkralara kadar bir silsile, sözlü gelenekten gelir. Ayrıca onun *Leyla ve Mecnun* tipi aşk kıssalarını dinleyip bu kıssaları yazılı kaynaklarda bulunmayan epizotlarıyla *Mesnevî*'de kullandığı da görülmektedir.

1.3. MESNEVÎ'NİN ANLAŞILMA ÇABALARI VE İLK ŞERH ÖRNEKLERİ

Mesnevî gibi bir külliyyatın anlaşılması için şerhine ihtiyaç olduğu açıktır. Bu ihtiyacın beraberinde şerhi getireceği de açıktır. *Mesnevî* ilk defa ne zaman şerh edildi veya ne zaman şerh edilmeye başlandı sorusuna, elimizdeki bilgilere göre kesin bir cevap vermekten yoksunuz. Ancak *Mesnevî*'nin anlaşılma çabalarının daha Mevlânâ hayattayken ortaya çıktığı anlaşılıyor. *Fîhi Mâ Fîh*'in 52. Bölüm'ünde muhtemelen

bir derviş tarafından Mevlânâ'ya “*Şu beyit anlaşılmadı.*” diye bir soru yöneltildiğini tespit edebiliyoruz. Dervişin Mevlânâ'ya yönelttiği ve açıklamasını istediği beyit *Mesnevî*'nin ikinci cildinde yer alan şu beyittir:

Ey birāder tū hemān endīşē

Mā baḳī tū üstūḫān u rīşē

(*Düşünceden ibaretsin sen, ey can / Kemik ve kıldır senden geri kalan.*)

Ey birāder sen hemān fikrsin ya'nī fikr şāhibi rūḥsın ḡayri ḳalanuñ kemük ve deridürür [14a]

Mevlânâ'nın dervişin bu sorusu üzerine zikredilen beyti, geniş bir biçimde şerh ettiğini görüyoruz. Bu veriden hareketle *Mesnevî* şerh geleneğinin daha Mevlânâ hayattayken başladığını rahatlıkla söyleyebiliriz. *Mesnevî*'nin ikinci cildi 1264 yılında yazılmaya başlandığına göre, dervişin bu suali tahminen 1265 yılında sorduğunu ileri sürebiliriz. Bu durumda *Mesnevî*'nin “Elimizde en azından 1265 yılından itibaren yapılmış belgeye dayalı bir şerhi mevcuttur.” diyebiliriz. O halde *Mesnevî*'nin şerh geleneğini 1265 yılına tarihlemek yanıltıcı olmaz. Mevlânâ şüphesiz bu beyitlerden başka beyitlere de cevap vermiş, süreç içerisinde pek çok hususu açıklamış olmalıdır. Yukarıda *Mesnevî*'nin yazılış hikâyeleri bahsinde değindiğimiz gibi, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'deki remizleri yedinci bir cilt içinde açıklamayı düşünmesi muhtemelen dervişlerin suallerinin getirdiği müşkülleri açıklama ihtiyacından doğmuş olmalıdır. Hatta bu müşküllerin Mevlânâ'ya ayrı bir cilt yazmayı düşündürecek kadar fazla olduğunu da söyleyebiliriz. Ne var ki tarih, Mevlânâ'nın bu temennisini bir kitap haline getiremediğini gösteriyor. Hatta onun *Mesnevî*'nin bitimini izleyen yıllarda, altıncı ciltteki eksik bırakılan “*Üç Kardeş*” hikâyesini bile tamamlamış olması bize, ya sağlığının el vermediğini ya da üzerine galip olan bir halden dolayı sözden geçip hamûş olduğu düşündürüyor. Ancak durum ne olursa olsun bu beyit, Mevlânâ'ya bir sorun olarak iletilmiş ve o da şerhini bizzat kendisi yapmıştır. *Mesnevî*'nin ilk şerhi olması hasebiyle *Fîhi Mâ Fih*'in 52. Bölüm'ünü *Mesnevî* şerhlerinin piri olması bakımından buraya alıyoruz:

Ey birāder tū hemān endīşē

Mā baḳī tū üstūḫān u rīşē

“Birisi, şu beytin anlamını sordu:

A kardeş, sen, o düşüncesin ancak;

Ondan başka neyin varsa kemiktir, kıldır.

Buyurdu ki:

Sen şu anlama bak; o düşünce sözü, o özel düşünceye bir işâret. Anlamı genişletmek için düşünce dedik ona; gerçekte o düşünce değil; olsa bile insanların anladıkları bu cinsten düşünce değil. Düşünce sözünden maksadımız buydu. İnsan, o anlamı, halkın anlaması için biraz daha aşağılara inerek anlatmak istese insan, konuşan hayvandır der. İster gizli olsun, ister duyulsun, burada söz, düşünce olur; ondan ötesi de hayvan. Demek ki insanın düşünceden ibâret oluşu, öte yanının kemikten, deriden başka bir şey olmayışı doğrudur. Söz güneşe benzer; bütün insanlar onunla ısınır, onunla yaşar. Güneş, boyuna vardır, hazırdır, herkes, herşey, boyuna onun yüzünden sıcaktır; fakat her vakit görünmez. Yaşayanlar da onun yüzünden yaşadıklarını, onunla ısındıklarını bilmezler. Fakat şükür olsun, şikâyet olsun, ister hayır olsun, ister şer, söz söylemeye koyuldular mı, güneş göze görünür. Gökyüzündeki güneş gibi hani. Daima ışırdır amma ışığı bir duvarı ısıtmadıkça görünmez. Tıpkı bunun gibi söz güneşinin ışıkları da boyuna vardır amma, harf, ses vasıtasıyla belirmediği görünmez. Çünkü, güneş lâtiftir, hava da lâtiftir. Kesif bir şey gerek ki o kesâfet vasıtasıyla o lâtif nesne göze görünsün, belirsin. Meselâ birisine Tanrı sözü hiç yüz göstermemiş, şaşkın bir halde donakalmış. Tanrı şöyle etti, böyle buyurdu, böyle yapma dedi dedikleri zaman ısınır o adam, Tanrının letâfetini görür. Amma önce de vardı o ışık; hem de ona vurup duruyordu. Fakat yap-yapma emirleri söylenmedikçe, Tanrının yaratışı, gücü anlatılmadıkça o ışığı göremiyordu. Kimi kişiler vardır; güçleri yetmez de bal yiyemezler, arıktırlar, bal ağır gelir onlara; kuvvetlenmeleri için zerde gibi, helva gibi bir yemeğin içinde yiyebilirler. Sonunda kuvvetleri bir hadde varır ki balı, bal olarak da yemeye başlarlar. Hâsılı anladık-bildik ya, söz, lâtif, daima ışıyan, ışığı hiç kesilmeyen bir güneştir. Fakat sen, güneşi görmek, ondan zevk almak için kesif bir şeye muhtaçsın. Derken iş bir yere varır ki ışıkları, o letâfeti kesif bir vâsıta olmadan da görebilirsin; buna alışırsın, onu seyretmeye koyulursun, güç kuvvet sahibi olursun; o letâfet denizinde şaşılacak renkler, şaşılacak şeyler görür seyrederdin. Neden şaşıyorsun ki o söz, söyleyen de, söylemesen de boyuna sende var. Düşüncende söz yok dersin deriz ki: Onda

da söz var; hem de boyuna var. İnsan, konuşan hayvandır demişler ya, o canlılık, sen diri oldukça sendedir; o halde sözün de boyuna seninle olması gerek. Hayvanın bir şey çiğnemesi, geviş getirmesi, hayvanlığının belirmesidir amma boyuna çiğneyip geviş getirmesi şart değil. Söz de buna benzer; söylemek, meram anlatmak içindir amma boyuna söylemek de şart değil ya. İnsanın üç hali vardır. İlki şudur: Adam, Tanrı çevresinde çizginmez; herkese ibâdet, hizmette bulunur. Kadına, erkeğe, mala-mülke, çocuğa, taş, toprağa ibâdet eder de Tanrıya ibâdet etmez. Derken insanda bir bilgi, bir anlayış belirir, Tanrıdan başkasına hizmet edemez olur. Derken bu halde de ileri gittikçe gider; öyle bir hale gelir ki ne Tanrıya tapı kılıyorum diyebilir, ne tapı kılmıyorum diyebilir; bu iki mertebeyi de aşmıştır artık. Bu topluluktan bir ses bile duyulmaz. Tanrı, ne hazır, ne gaip; ikisini de yaratandır o; yâni hazır oluşu da o yaratmıştır, gaip oluşu da. Öyleyse ikisinden de ayırdır o. Çünkü hazır olsa kayboluşun bulunmaması gerekir; kayboluş, bulunmayış varsa bulunuş da var demektir. Çünkü hazır oluş, bulunuş halindedir bulunmayış, kayboluş. Demek ki o ne bulunmayışla vasfedilebilir, ne bulunuşla. Bunlarla vasfedilecek olsa zıddan zıddın doğması, gerekir. Çünkü bulunmayış halinde bulunuşu yaratması gerek; bulunuşsa bulunmayışın zıddı. Bulunmayış da tıpkı bunun gibi. Hâsılı zıddın doğması, Tanrının kendisine bir benzer yaratması caiz değildir. «Ona benzer yok» diyor. Bu mümkün olsaydı üstün olmayanı üstün görmek gerekirdi; aynı zamanda bir şeyin, kendini meydana getirmesi gerekirdi. Oysaki her ikisi de olamaz. Buraya vardın ya, dur artık, aklını yorma; aklın işi yok burada. Deniz kıyısına varan durmak da kalmayınca dek durur, kalakalır. Bütün sözler, bütün bilgiler, bütün hünerler, bütün zenaatler, bu sözden tat tuz bulur. Bu söz olmasa hiçbir işte, hiçbir zenaatte tat tuz kalamaz. Bu, böyledir amma bilmezler; zâti bilmek de şart değildir. Şuna benzer hani; bir adam, mallı mülklü bir kadın alır; kadının sürüleri, yıkları, daha da birçok malı-mülkü vardır. Adam, o koyunları görür gözetir, atları tımar eder, bahçeleri bağları sular. Bu hizmetlerle oyalanır amma bu işlerden, o kadının varlığıyla tat alır. Kadın aradan kalksa o işlerin de tadı tuzu kalmaz, hepsi de ölür gider; cansız görünür adama. Dünyadaki bütün zenaatler, bütün bilgiler, her şey, ârifin zevk ışığından dirilik bulur, hoşluğa erer, sıcak görünür. Onun zevki olmasa, onun varlığı olmasa bütün bu işlerde ne zevk kalır, ne tat. Hepsinde de ölü görünür insana” (Gölpınarlı, 2008: 76-77).

Beyte ilişkin soruya, Mevlânâ'nın verdiği çok tatminkar cevaba bakınca müellif şarih diyebileceğimiz bir şerh örneği ile karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Bu cevap itibarıyla Mevlânâ'yı, kendi eserini şerh etmesi açısından *Mesnevî*'nin ilk şarihi ancak şarihlerden farklı olarak da müellif şarihi sayabiliriz. İbnü'l-Arabi'nin anlaşılması zor şiirlerini, anlaşılın diye kendisinin şerh etmesine benzeyen bir müellif şarihlik geleneği tasavvufta öteden beri mevcuttur. Ancak Mevlânâ'nın şerhi, kendisinin yazması biçiminde değil, soru soranlara cevap vermek içindir. Ama ne olursa olsun Mevlânâ, *Mesnevî*'nin hem yazarı hem de şarihi olmak gibi özel bir payenin de sahibidir. Olmaktır. Bu şerhte okuyucunun dikkatini çeken ilk izlenim, izahtaki düşünce genişliği ve bu düşünceleri ifade etmekteki yetkinliktir. Zira bu şerh biçiminde, işi biraz bilenlerin takdir edeceği ayrıntılı bir şerh yöntemi ve bu yöntemi rahatlıkla sonuca ulaştıran bir şerh deneyimi gizlidir.

Mevlânâ'nın bu tür şerh yöntem ve deneyimini babasının *Ma'ârif*'ini şerh etmekten yahut *Ma'ârif*'in şerhlerini babasından dinlemekten gelen bir yatkınlığı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Mevlânâ'nın şerhi, mufassal bir tarzda yapmasına bakılırsa bu tavırdan gelecekteki şarihlere, “*Mesnevî*’yi mufassal bir şekilde şerh ediniz.” tavsiyesi çıkar. Bu dikkat bize, *Mesnevî* şarihleri arasında en mufassal şerhi yapan Ankaravî'nin neden Hazret-i Şârih payesini aldığını da açıklamış olur.

Mevlânâ'dan sonra *Mesnevî* şerhlerini, *Mesnevî*’ye emek veren ve onun kâtibi olmak ile şereflenen Hüsâmettin Çelebi'nin yaptığını söyleyebiliriz. Zira *Mesnevî*’nin yazım aşamasının her safhasının içinde bulunan ve eserle ilgili aklına gelen her türlü soruyu Mevlânâ’ya soran yegane kişi Hüsâmettin Çelebi’dir. Hatta *Mesnevî* bizzat Mevlânâ tarafından Hüsâmettin Çelebi’ye ithaf edilmiştir. Mevlânâ tarafından “Hak Ziyâsı” olarak adlandırılan Hüsâmettin Çelebi’nin *Mesnevî* güneşinden aldığı ziyalar ile taliplerin gönüllerini aydınlattığını söylemek mümkündür. Ne yazık ki elimizde muhtemel gördüğümüz bu şerhlere ilişkin belge yoktur. Hüsâmettin Çelebi’den sonra şerh bayrağını, Mevlevîliği bir kurum haline getiren Sultan Veled almıştır. Sultan Veled’in *Mesnevî*’deki eksik hikâyeyi tamamlayacak bir yetkinlik düzeyine ulaştığını, Mevlânâ’nın ona eksik kalan kısmı tamamlama izni vermesinden anlıyoruz. Sultan Veled’in *Mesnevî* şerhi yaptığına dair elimizde yine herhangi bir vesika yoktur lakin kendisi de mutasavvıf bir şair olan Sultan Veled’in eserlerini incelediğimizde onlardaki ruh ve edanın *Mesnevî*’den geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu itibarla

Sultan Veled'in eserleri *Mesnevî*'nin doğrudan değil ama dolaylı şerhleri olarak okunabilir.

Mevlânâ'nın torunu Ulu Ârif Çelebi döneminde bizzat Çelebi'nin onayıyla Eflâkî'in *Menâkıbü'l-Ârifîn*'i yazması, süreç içerisinde Mevlânâ'nın hatırasının ve büyüklüğünün bulanıklaşması tehlikesine karşı bir önlem işlevi görmüştür. *Menâkıbü'l-Ârifîn* bir tarih kitabı olmamakla birlikte Mevlânâ'yı hayatın içinde göstermesi açısından son derece önemli bir kitaptır. Çok iyi yetişmiş bir *Mesnevî* bilgini olan Ulu Ârif Çelebi, Konya'da yaptığı muhakkak olan şerhleri kaleme aldırması mıdır bilmiyoruz. Ancak kendi döneminde dedesi Mevlânâ'nın hatırasının diriltilmesine ilişkin bir çaba içinde olduğu açıkça görülmektedir. Muhtemeldir ki bu çaba içinde *Mesnevî* şerhine ilişkin notlar da dervişlere yazdırılmış olsun. Bunlar yazdırıldı mı yazdırılmadı mı kesin bilmemekle birlikte yazılıp bize kadar ulaşmaması da ihtimal dahilindedir. Yahut da *Mesnevî*'ye dair sohbetlerin sadece sözel düzlemde sürdürülmesi yeterli bulunmuş olabilir.

2. MESNEVÎ'NİN TÜRKÇE TERCÜME VE ŞERHLERİNİN ŞİFÂYÎ MUHAMMED DEDE'YE KADAR TARİHÎ SEYRÎ

2.1. TÜRKÇE TERCÜMELER

Sultan Veled zamanında Kırşehir, Amasya, Erzincan; Ulu Ârif Çelebi döneminde ise Anadolu'nun muhtelif yerlerinde Mevlevîhânelerin açılmasına başlanır. Sultan Veled'in müritlerinden olan Gülşehrî, Kırşehir'de açılan Mevlevîhânenin ilk şeyhi olarak muhtemelen Sultan Veled'e bağlı olarak faaliyet göstermekteydi. Bu itibarla *Mesnevî*'nin sınırlı düzeyde de olsa ilk Türkçe mütercim ve şarihi olarak Gülşehrî'yi (ö. 1335) kabul edebiliriz.

2.1.1. Gülşehrî

Gülşehrî, *Felek-nâme* ve *Mantıku't-Tayr* adlı eserlerinde çok sınırlı düzeyde olmakla beraber *Mesnevî*'deki *Tûtî* ve *Hoca*, *Nahivci* ve *Gemici*, *Arslan* ve *Tavşan*, *Uyurken Boğazına Yılan Giren Adam* ile *Onu Gören Atlı* ve *Tavuk* ile *Kaz Yavruları* adlı beş hikâyeyi tercüme ve kısmen şerh etmiştir (Şener, 2007: 472).

2.1.2. İbrâhîm Tennûrî

Gülşehrî'den sonra *Mesnevî*'nin kısmî tercümesi ile ilgili bir başka Türkçe eser ise İbrâhîm Tennûrî (ö. 1482)'nin "*Gülzâr-ı Ma'nevî* adlı eseridir. İbrâhîm Tennûrî,

bu eserinin Ney ve Çeng bölümlerinde *Mesnevî*'nin ilk 18 beytini yeniden uyarlayarak tercüme etmiştir.” (Şener, 2007: 472).

2.2. TÜRKÇE ŞERHLER

Mesnevî'nin Türkçe şerhleri üzerine önemli sayıda bilimsel makale ve muhtelif çalışma vardır. Biz bu bölümde aynı şeyleri söylememek adına şerhleri olabildiğince ana hatlarıyla özetleyerek verme yoluna gittik. Böyle yaparak şarihlerin hayatlarını tekrarlamaktan tasarruf ettiğimiz gibi, andığımız çalışmalarda teferruatlı biçimde sayılıp dökülen şerhlere ilişkin olarak da aynı bilgileri tekrarlamaktan kaçınılmış olduk. Konuya ilgi duyanlar için bu çalışmaları, aşağıdaki dipnotta topluca vermeyi yeğledik.²

²Ağır, H. M. (2010). *Hülasatü's-Şürûh Adlı Mesnevî Şerhinin 2. Cildinin 103-204 Varaklarının Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Akdoğan, M. (2009). *Ahmet Avni Konuk ve Fususu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi Adlı Eserindeki Hadislerin Değerlendirilmesi* (II, III ve IV. Ciltler), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.; Algül, A. (2007). *Sabûhî Ahmed Dede, Hayatı, Eserleri ve "İhtiyârât-ı Sabûhî" Adlı Eseri* (1-100. Varak), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.; Arpaguş, S. (2013, Eylül). "Ahmet Avni Konuk ve Mesnevî-yi Şerif Şerhi'nin Tasavvuf Çalışmaları Açısından Önemi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 45, s. 31-50.; Avşar, Z. (2007). "Rûhu'l-Mesnevî'de Mesnevî'nin İlk 18 Beytinin Şerh Yöntemi", *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/ 3, Summer*, S. 10.7827/TurkishStudies.114, s. 59-72.; Aydemir, S. (1990). *Dede Ömer Rûşenî (Hayatı, Eserleri ve Divânı'nın Tenkidli Metni)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.; Aydın, H. (2010). *Cevrî Divanı'nın Tahlili*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.; Aypay, İ. (2007). "Mu'înî ve Mesnevî Şerhi", VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyonkarahisar Belediyesi Yayın No: 12, Ankara, s. 165-169. Aytekin, Ülker (2002); *Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevî-yi Şerif Şerhi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Bankır, M. M. (2004). *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî (Metin-İnceleme-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Bayçöl, H. (2012). *Hülasatü's-Şürûh (5. C. Vr: 240-312): Metnin Açıklanması ve Gelenek Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Bosnalı Sûdî, *Mesnevî Şerhi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Demirbaş Numarası: Bel_Yz_K.000451.; Ceyhan, S. (2005). *İsmail Ankaravî ve Mesnevî Şerhi*, Basılmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa. Çekiç, H. (2011). *Hülasatü's-Şürûh Adlı Mesnevî Şerhinin 6. Cildinin 126-251 Varaklarının Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Çelik, İ. (2001). *Âbidin Paşa (1259/1843-1324/1906)'nın Mesnevî Şerhi ve Tasavvufî Düşünceleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.; Çelik, İ. (2002). "Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Tercüme ve Şerhleri", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, Erzurum, s. 71-93.; Çelik, İ. (2005). "Mesnevî-yi Ma'nevî", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl 6, Sayı 14, Ankara, s. 661-696.; Çınar, B. (2009). "Ahmet Avni Konuk'un Mesnevî-yi Şerif Şerhi'nin İlk 18 Beytindeki Şerh Usûlü", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or*

Turkic, Volume 4/6 Fall 2009, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.872, s. 39-61. Çınarcı, M. N. (2011). *Mustafa Şem'i'nin Şerh-i Divân-ı Şâhî Adlı Eseri (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.; Dağlar, A. (2009). *Şem'i Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.; Dağlar, Abdülkadir. (2012). “Şem'i'nin Mesnevî'yi Lafzen Okuma Teklifleri”, *Sufi Araştırmaları Sufi Studies*, Sayı 2, s. 55-72.; Demir, S. (2010). *Dede Ömer Rûşenî Divanı'nın (1b-60a) Transkripsiyonlu Metni*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat. Demirci, M. (2013). “Mesnevî Dabaceleri ve Ahmet Avni Konuk'un Mesnevî Dîbâceleri Şerhi”, *Tasavvuf*, Yıl: 14, (Ocak-Haziran), Sayı: 31, s. 117-127.; Demirel, N. (2010). *Hülasatü's-Şürûh Adlı Mesnevî Şerhinin 4. Cildinin 126-251 Varaklarının Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Demirel, Ş. (2005a). “Abdûlbâkî Gölpınarlı'nın Kendi Sesinden Mesnevî'nin İlk İki Beytinin Şerhi”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara, Y. 6, S. 14, s. 365-382.; Demirel, Ş. (2005b). “Şeyh Rızâeddîn Remzi Er-Rifâi'nin Tasavvuf Dergisi'ndeki Mesnevî Şerhi”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl 6, Sayı 14, Ankara, s. 591-629.; Demirel, Şener (2007). “Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması”, *TALİD (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi)*, Eski Türk Edebiyatı Özel Sayısı, Cilt 5, Sayı 10, Güz, s. 469-504.; Derviş Muhammed Şifâyî; *Eş-şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*, Süleymaniye Kütüphanesi Darü'l-Mesnevî 209 numara.; Duru, N. F. (2003). “Mevlevî Şeyhi Ağazâde Mehmed Dede ve Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytini Şerhi”, *Tasavvuf*, Yıl 4, Sayı 11, Temmuz-Aralık, s. 151-175.; Esrar Dede (2000). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, (Haz.: İlhan Genç), (İnceleyen: Müjgan Cunbur), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.; Gölpınarlı, A. (1990). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*. 6. Baskı. C. 1-3, İnkılâp Kit., İstanbul.; Güleç, İ. (2004). “Türk Edebiyatında Cezîre-yi Mesnevî Şerhleri”, *Osmanlı Araştırmaları: The Journal of Ottoman Studies*, XXIV, s. 159-179.; Güleç, İ. (2006). “Mevlana'nın Mesnevî'sinin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler”, *İlmî Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri*, Sayı 22, Güz, s.135–154.; Güleç, İ. (2008). *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*, 1. Baskı, Pan Yayıncılık, İstanbul.; Güleç, İ. (2009). “Dağılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek: Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6 Fall, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.879, s. 214-230.; Güleç, İ. (2010). “Mesnevî'den Seçilen Beytlere Beş Beyit İlavesiyle Yapılan Şerhler”, *Uluslararası Mevlânâ Sempozyumu Bildirileri, Motto Project Yayını*, İstanbul, s. 473-484.; Gümüş, Z.; (2009). “Mesnevî'ye Cevrî'nin Manzum Şerhi: Hall-i Tahkîkât”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6 Fall, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.880, s. 231-250.; Gündoğdu, C. (1997). Gündoğdu, C. (2005). “Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçeye Şerh Geleneği ve Halvetî Şeyhi Abdülmecîd-i Sivâsî'nin Mesnevî Üzerine Çalışmaları”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 25 (Güz), s. 103-123.;Kara, M. (2015). *Sultan II. Murad'a Sunulan Bir Mesnevî Şerhi*, “*Sultan II. Murad ve Dönemi*”, Gaye Kitabevi, Bursa.;Karabey, T., Vanlıoğlu M., Atalay M. (1996). *Şeyh Gâlib Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum.; Kenan Rifâî (2015). *Şerhli Mesnevî-yi Şerîf, Kubbealtı Yayınları*, İstanbul.; Kılıç, A. (2012). “Mevlevîlik Kültürüne Katkı Mesnevî Şerhleri Projesi”, *Sufi AraştırmalarıSufi Studies*, Sayı 2, 2012, s. 13-23.; Kılıç, A., Tanyıldız A. (2013). “Abdûlbâkî Gölpınarlı'nın Mesnevî Şerhi ve Şarihliğine Dair”, *Abdûlbâkî Gölpınarlı Kitabı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi*, Ankara, s. 201-226.; Koçoğlu, T. (2009); *Şem'i Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.; Koçoğlu, T. (2012). “Mesnevî Şârihi Şem'i Şem'ullâh'ın Şerh Yöntemi ile Walter G. Andrews'un Sözdizimsel Metin Yorumlama Yöntemi Arasındaki Benzerlik”, *Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları*, Volume 7/4, Fall, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.4021, s. 2249-2258.; Koçoğlu, T. (2014a). “Mesnevî Şârihlerine

2.2.1 Muinüddîn b. Mustafâ (ö. XV. yüzyıl), *Mesnevî-yi-Murâdiyye*

Ölümü 15. yüzyıla tarihlenen Muinüddîn b. Mustafâ, elimizdeki bilgilere göre *Mesnevî*'yi Türkçe şerh eden ilk şarihtir. Şarih, *Mesnevî-yi Murâdiyye*'sinde

Göre *Mesnevî*'deki Bazı Hayvan Metaforlarına Yüklenen Anlam ve Kavramlar", *Sûfî Araştırmaları-Sufi Studies*, Cilt: 5, Sayı 9, Kış, s. 123- 136.; Koçoğlu, T. (2014b). *Nakşî Şeyhi Ebussuûd El-Kayserî Şerh-i Mesnevî*, Laçın Yayınları, Kayseri.; Konuk, A. A. (2010). *Mesnevî-yi Şerîf Şerhi. C.: 1-13, (Haz.: Mustafa Tahralı-Selçuk Eraydın vd.)*. Kitabevi, İstanbul.; Mazioğlu, H. (1973). "Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri", *Mevlânâ'nın 700.Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Uluslar Arası Mevlânâ Semineri*, 15-17 Aralık 1973, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları* Ankara, 275-296.; Mengüç, H. T. (2005). *İlmî Mehmed Dede'nin Cezîre-i Mesnevî Şerhi*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.; Özdemir, M. (2014). "İsmail Rûsûhî-yi Ankaravî ve Ahmet Avni Konuk'un Tasavvufî Görüşlerinin Mesnevî Şerhi'nin 2. Cildi Bağlamında Mukayesesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/12 Fall 2014, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.7383, s. 573-598.; Özdemir, M. (2016). *Derviş Muhammed Şifâî Mesnevî Şerhi*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.; Şahin, O. (2012). *Şem'i Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (III-IV. Ciltler)* (İnceleme-Tenkitli MetinSözlük), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.; Tanyıldız, A. (2010a). *İsmâîl Rûsûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (1. Cilt)* (İnceleme-Metin-Sözlük), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.; Tanyıldız, A. (2010b). "Ankaravî Şerhi'nin Telif Süreci", *Sufî Araştırmaları*, Cilt: 1, Sayı: 2, Yaz, s. 87-98.; Taştan, E. (2009). *İsmâîl Rûsûhî Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi (Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif) I. Cilt* Çeviriyazı-İnceleme, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.; Tek, A. (2014). *Hazret-i Mevlânâ Cemaleddin-i Rûmî ve Mesnevî-yi Şerîf*, Bursa Akademi, Bursa.; Temizel, A. (1996). *Mevlânâ ve Mevlevîlikle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler ve Müellifleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Konya.; Temizel, A. (2009). *Mevlânâ Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*, S. Ü. Mevlânâ Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Yayın no: 4, Kaynak Eserler Serisi No: 3, Konya.; Timurtaş, F. K. (1973). "Mesnevî'nin İlk Manzum Çevirisi", *Mevlânâ'nın 700.Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Uluslar arası Mevlânâ Semineri*, 15-17 Aralık 1973, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, Ankara, s. 258-267.; Topal, A. (2007). "Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 32, Erzurum, s. 39-51.; Topal, A. (2009). "Âsâfî'nin Cezîre-i Mesnevî Adlı Eseri ve Bu Eserde Yer alan Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytinin Tercümesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/7 Fall 2009, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.920, s. 603-617. Uzun, M. (1990). *Dede Ömer Rûşenî Neynâme (Tenkitli Basım)*, İstanbul.; Ünal, H. (2003). *Rûşenî Ömer Dede'nin Çobannâme Mesnevîsi (İnceleme-Metin)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.; Yalap, H. (2014). *İsmâîl Rûsûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (II. Cilt)* (İnceleme-Metin-Sözlük), Basılmamış Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2014.; Yavuz K. (2007). *Mu'ini'nin Mesnevî-yi Murâdiyye'si Mesnevî Tercüme ve Şerhi*, S. Ü. Mevlânâ Arş. Uyg. Merkezi Yay., Yayın no: 2, Kaynak Eserler Serisi No: 1, Konya. Yetik, E. (1992). *İsmail-i Ankaravî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, İşaret Yay., İstanbul.; Özdemir, M. (2016). "Mesnevî'nin Türkçe Şerhleri, *Turkish Commentaries Of Mesnevi*", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/20 Fall 2016, Ankara/Turkey, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10093>, p. 461-502.

Mesnevî'nin ilk cildini manzum olarak şerh etmiştir. Muinüddîn b. Mustafâ, bu şerhi 1436 tarihinde telif etmeye başlamıştır. 14404 beyit tutarındaki bu eser II. Murâd'ın isteği ile şerh edilmiştir (Özdemir, 2016: 472).

2.2.2. Aydınlı Dede Ömer Ruşenî (ö. 1486-87), *Neynâme*

Ruşenî'nin *Mesnevî*'yi şerh eden iki eseri vardır. Bunlardan ilki *Mesnevî*'deki *Musa ile Çoban Hikâyesi*'nin işlendiği Çobânnâme'dir. 536 beyitlik bu kısa eser 36 başlık içerir. 1475 yılında tamamlanan bu eser Demir'in hazırladığı çalışmada 642 beyittir (Demir, 2010: 95-142).

Ruşenî eserinde, *Mesnevî*'deki Musa ile Çoban "*Musa ile Çoban Hikâyesi*"nin olay örgüsüne bağlı kalmış; fakat *Mesnevî*'deki beyitlerin sırasına bağlı kalmamış, olay örgüsü aktarımında kullanacağı bazı beyitlerin çevirisini verip söz konusu kıssayı işlemiştir (Özdemir, 2016: 472).

Ruşenî'nin *Mesnevî* ile ilgili diğer eseri *Neynâme* adını taşır. *Neynâme*, *Mesnevî*'nin ilk iki beytinin üç beyitten meydana gelen tercümesiyle başlar. Daha sonra ayet ve hadis alıntıları da kullanarak ney vasıtasıyla ilahi aşkı dile getirir (Özdemir, 2016:472-473).

2.2.3. Ebu's-Su'ûd b. Sa'dullah b. Lütfullah b. İbrahim el Hüseyinî Kayseri (ö.XVI. yüzyıl), *Mesnevî Şerhi*

Ebu's-Su'ûd elKayseri III. Murâd döneminde yani 16. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Bu şerh 1577 yılında kaleme alınmıştır. Şarih eserinin yazım nedenini şu gerekçelere dayandırır:

Mesnevî'nin beyitleri çok kıymetli bir cevher gibidir ki herkesin onları anlaması mümkün değildir. *Mesnevî*'yi okuyup yazanlar çok olmasına rağmen, manasıyla amel eden pek yoktur. Bundan dolayı *Mesnevî*'deki hikmetler ve ilahi hakikatlerin açıklanmaya ihtiyacı vardır (Koçoğlu, 2014b: 19-20).

Mesnevî'nin birinci cildini şerh eden Kayserî, beyitlerin şerhinde uzun kelime izahları yapmamış, bazen metnin karşılığını vermekle yetinmiş bazen de beyitlerin karşılığını yorumlayarak vermiştir. Yorumlarını ayet, hadis, üç dilde (Türkçe, Arapça, Farsça) söylediği şiirler, din ve tasavvuf büyükleriyle efsanevi kahramanlar hakkında anlattığı kıssalar vasıtasıyla genişletmiş, fakat gereğinden fazla malumat vermeden

kastedilen manayı aktarmakla yetinmiştir (Koçoğlu, 2014b: 56-67, Özdemir, 2016: 475).

2.2.4. Bosnalı Sûdî Efendi (ö. 1595), *Mesnevî Şerhi*

Araştırmacıların Bosnalı Sûdî Efendi'nin 16. yüzyılın ikinci yarısında *Mesnevî*'nin altıncı cildinin bir bölümüne şerh yazdığına (Çelik, 2002: 81; Güleç, 2008: 181; Temizel, 2009: 158; Özdemir, 2016: 475) dair kayıtları vardır. Ancak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel_Yz_K.000451 numarada bulunan eser tarafımızdan incelendiğinde bunun kapağındaki “*Bakiyye-yi cild-i sâdis-i Sûdî*” ifadesinin araştırmacıları yanılttığı anlaşılmıştır. Eser metin olarak Şem‘î’nin altıncı cildinin nüshalarından biridir. Bu itibarla Sûdî’ye ait bir şerhten bahsedemeyeceğimiz açıktır.

2.2.5. Şem‘î Şem‘ullâh (H. 1011/M. 1602-1603), *Şerh-i Mesnevî*

Şem‘î eldeki bilgilere göre *Mesnevî*’nin altı cildini ilk defa şerh eden şarihtir. “Şem‘î’nin *Mesnevî Şerhi*’nin 1587-1595 yılları arasında yazıldığı bilinmektedir.” (Dağlar, 2009: 85-96; Koçoğlu, 2009: 8) Şem‘î’nin şerhinde *Mesnevî* şerhinin başladığı kısım “*İbtidâ-yı Kitâbu’l-Mesnevî*” başlığını taşır. Dîbâcedeki Arapça cümleleri, tercüme şerh biçiminde ele aldıktan sonra beyitlerin şerhine geçer. Şem‘î beyitlerin tercümesini dizelere göre şerhini ise genelde beyit esasına göre yapar. Şem‘î’nin şerhinde *Mesnevî* beyitlerinde yer yer kelime anlamları üzerinde durulur, kelimelerin hem sözlük hem de murat anlamları verilir, zaman zaman da kelimelerin gramer özellikleri hakkında bilgi verilir. Şem‘î şerhinde yer yer *Mesnevî* nüshaları arasındaki farklara işaret etmiştir. Şarihin *Mesnevî*’nin altı cildini kendisinden önce şerh eden *Sürûrî Şerhi*’ni mukayesede kullandığı görülür. *Şem‘î Şerhi*’nin ciltleri üzerine doktora çalışmaları yapılmıştır³ (Özdemir, 2016: 467).

2.2.6. Mehmed İlmî Dede (ö. 1611), *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*

İlmî Dede’nin bu eseri Yûsuf-ı Sîneçâk’ın *Mesnevî*’den seçtiği 366 beyitin

³ Dağlar, A. (2009). *Şem‘î Şem‘ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.; Koçoğlu, T. (2009). *Şem‘î Şem‘ullâh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.; Şahin, O. (2012). *Şem‘î Şem‘ullâh Şerh-i Mesnevî (III-IV. Ciltler) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

şerhinden ibarettir. Sîneçâk'ın seçtiği beyitlerin *Mesnevî*'nin hangi ciltlerinde bulunduğu ve başlıkları Güleç tarafından bir liste halinde verilmiştir (Güleç, 2008: 188-192).

Eserde *Mesnevî* beyitleri kısa bir şekilde şerh edilir. Şarih önce metnin tercümesini verir, ardından da beyitte murat edilen mânâyı açıklar. Eser yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.⁴

2.2.7. Hacı İlyaszâde Ömer (Sivash) (ö. 1625), *Mesnevî Şerhi*

Hacı İlyaszâde'nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Ty. 196'da bir *Mesnevî Şerhi* bulunduğunu Şener Demirel bildirmiştir (Demirel, 2007a: 484). Demirel'in verdiği bilgilere göre Abdülmecîd-i Sivâsî'nin müridi olan Hacı İlyaszâde Ömer, *Mesnevî Şerhi*'nde hem Şemseddîn-i Sivâsî hem de Abdülmecîd-i Sivâsî'den etkilenmiş ve şerhinde bu iki zatın şiirlerinden örnekler vermiştir. *Mesnevî Şerhi*'nde şerh edeceği beyti verdikten sonra beyitte yer alan kelimelerin grameri hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Şerhi yaparken ayet ve hadisler dışında değişik kaynaklardan da faydalanmıştır (Demirel, 2007a: 484; Özdemir, 2006: 476).

2.2.8. İsmâîl-i Ankaravî (İsmâîl Rusûhî Dede) (ö. 1631-1632), *Şerh-i Mesnevî*

Mesnevî şarihleri arasında en tanınmış olanı Ankaravî'dir. Ankaravî, *Mesnevî* şerhine başlamadan önce *Mesnevî*'deki anlamları ortaya çıkarmak için *Simâtu'l-Mûkinîn*, *Cenâhu'l-Ervâh*, *Câmi'u'l-Âyât*, *Fâtihu'l-Ebyât*, *Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî*, *Nisâb-ı Mevlevî*, *Tuhfetu'l-Berere*, *Mebde'* ve *Me'âd* gibi öncü çalışmalar yapmıştır (Tanyıldız, 2010a: 37-46). Şarih bu çalışmalardan edindiği bilgi ve birikimle *Mecmû'atü'l-Letâyif* ve *Matmûratü'l-Ma'ârif* adıyla bilinen *Mesnevî* şerhini yapmıştır. Ankaravî'nin şerhi üzerinde tamamlanmış olan doktora tezleri vardır.⁵

⁴ Mengüç, H. T. (2005). *İlmî Mehmed Dede'nin Cezîre-i Mesnevî Şerhi*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

⁵ Tanyıldız, A. (2010a). *İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (I. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.; Özdemir, M. (2013). *İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmûatu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (IV. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.; Yalab, H. (2014). *İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (II. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Basılmamış Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2014.; Güngör, Ö. (2019). *İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matbûratu'l-Ma'ârif VI.Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*,

Ankaravî, genelde mufassal şerh diyebileceğimiz bir şerh yöntemini tercih eder. Bu şerhte kelimelerin gramer özellikleri ve tasavvufî yönleri genişçe açıklanır. Şarih mufassal şerhin özellikleri içerisinde yer alan soru-cevap, ilave şerh, kaynaklardan nakil, ayet ve hadislerle destekleme, şiir ve mensur sözlerle tamamlama gibi pek çok anlatım ve izah imkânından yararlanır. Şarih kendisinden önce *Mesnevî* şerhi yapan Sürûrî, Şem'î ve Cân-ı Âlem'in şerhleriyle kendi şerhini mukayese eder. Bu mukayeselerde genellikle kendi yorumunun doğruluk ve geçerliliğine ilişkin bir anlatım tarzını benimser. (Gölpınarlı, 2006; Gültekin, 2006; Ceyhan-Topatan, 2008).

2.2.9. Abdülmecîd-i Sivâsî (ö. 1639), *Şerh-i Cezîre-i Mesnevî*

Sivâsî'nin şerhi birinci cildin yarısına yakınına ihtiva eden bir şerhtir. *Mesnevî*'nin birinci cildinden 1315 ve 1699 beytin şerhi olduğuna dair iki farklı bilgi vardır (Gündoğdu, 2005:117; Güleç, 2008: 161). Eserin mukaddimesinden anlaşıldığına göre Sivâsî, mevcut şerhleri yeterli bulmadığını belirtir. Kendisinin bu şerhi yapmaktan maksadının beyitlerin hangi ayet ve hadisleri işaret ettiğini göstermek ve tarikatta hangi makama karşılık geldiğini izah düşüncesi olduğunu belirtir. Eserine doğrudan *Mesnevî* beyitlerinin şerhiyle başlayan Sivâsî, beyitlerin tercümesinden sonra şerhe geçer. Kimi yerlerde açıklanmaya muhtaç olan kelimeler üzerinde durur. Arapça-Farsça beyitler, ayet ve hadislerle şerhini genişletir (Gündoğdu, 2005: 117; Güleç, 2008: 161; Özdemir, 2016: 477).

2.2.10. Hacı Pîrî (ö. 1640), *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*

Klasik kaynaklar biri 1573, diğeri 1640'ta vefat eden Hacı Pîrî adlı iki farklı şarihten bahsetmektedirler. Ali Temizel muhtemelen birinci Hacı Pîrî'nin *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'yi 1582 yılında kaleme aldığını ve bu şerhte Sürûrî ve Harezmî gibi şarihlerin eserlerinden faydalanılarak şerhini yazdığını belirtir. Bu şerhte *Mesnevî*'nin birinci cildinden seçilen beyitler kullanılmıştır (Temizel, 1996 s.83-84; 2009, s.157).

Ancak Şener Demirel, Hacı Pîrî'nin 1640 yılında vefat ettiğini belirtir. Milli Kütüphane'de kayıtlı A 3299 numaralı yazmadan faydalanarak şu bilgileri verir: Hacı Pîrî'nin yazdığı *Mesnevî Şerhi*, *Mesnevî*'den müntehap beyitlerin şerhinden ibarettir. Şarih, birkaç beyti bir arada verdikten sonra beyitleri toplu bir şekilde değerlendirir. Şerh esnasında ayetlerden, dinî-tasavvufî kaynaklardan, *Mesnevî* beyitlerinden

faaydalanarak dūřūncelerini dile getirir (Demirel, 2007a: 486; Ŗzdemir, 2016: 416).

Ŗzdemir, Sūleymaniye Kūtūphanesi Halet Efendi 26 numarada kayıtlı nūshadaki eserin 1582 yılında bitirildiđi tespitini yapar. Onun tespiti de Temizel'i dođrulamaktadır. Ŗzdemir'in incelemesine gōre “řarih, birinci ciltten yaptıđı seřmeden sonra Ŗmrū vefa ederse altıncı cildin sonuna kadar seřme beyitlerin řerhine devam edeceđini ifade etmektedir.” (Ŗzdemir, 2016: 486).

2.2.11. Abdullah-ı Bosnavî (ö. 1644), řerh-i Manzūme-i Cezîre-i Mesnevî

Yūsuf-ı Sîneçâk'ın *Cezîre-yi Mesnevî*'sine yapılan bir başka manzum řerh de Bosnavî'nin eseridir. Bosnavî, *Mesnevî*'nin ilk 18 beytini *Mesnevî*'deki sırasına gōre řerh eder. Eser manzum bir řerh olması itibariyle *Mesnevî*'nin veznini kullanmıştır. Kudsî hadis dışında hişbir kaynağa atıf yapılmayan eser, İlmî Dede'nin *řerh-i Cezîre-yi Mesnevî*'sinin nazma çekilmiş halidir (Demirel, 2007: 486; Ŗzdemir, 2016: 490).

2.2.12. Pîr Mehmed Efendi (Cân-ı Âlem) (ö. XVII. yūzyıl), Hazînetü'l-Ebrâr

Mevlevîler arasında Cân-ı Âlem halk arasında řeyh Budak diye bilinen Pîr Mehmed Efendi'nin *Mesnevî* řerhinin ilk dōrt cildini iđerdiđi ve 1617 yılında tamamlandıđı belirtilir. Temizel'in ūçūncū cildin Sūleymaniye Kūtūphanesi Halet Efendi 179 numarada kayıtlı olduđunu bildirmesi hatalıdır. Zira elde sadece řerhin dōrdūncū cildi vardır. řerhin 1617 yılında tamamlandıđı ve eserde “Fenâyi Sultan ile Ūftâde Hazretleri'nin etkisinde kaldıđı bildirilmektedir” (Demirel, 2007a: 487). Arařtırıcıların eserin ūçūncū nūshasına dair verdikleri kayıtlarda ūçūncū cilde rastlanmamıřtır. Eserin sadece dōrdūncū cildi eldedir ve bu cilt de Ziya Avřar'ın danıřmanlıđında “Pîr Muhammed Efendi, *Hazînetü'l-Ebrâr, IV. Cilt, İnceleme-Metin-Sōzlük*” adıyla Abdullah Uçar tarafından doktora tezi olarak řalıřılmaktadır.

Ankaravî'nin 1036/1626'da tamamladığı altıncı cilt şerhinde Cân-ı Âlem'e altı kez atıfta bulunması, şarihin Cân-ı Âlem'in tamamı altı cilt olduğu anlaşılan *Mesnevî* şerhinden yararlandığını gōsterir. Ankaravî'nin řerh ettiği altıncı ciltte, kimi beyitleri sōz konusu ederek o beyitlerin şerhinde Cân-ı Âlem'in yanıldığını belirtmesi Cân-ı Âlem'in *Mesnevî* şerhini altı cilt halinde tamamladığının gōstergesidir (Gūngōr, 2018, 221).

Sōz gelimi Ankaravî altıncı cildin 1796. beyiti olan aşağıdaki beytinin şerhinin bir yerinde

“*Pes becūşīdī derīn ‘ahd-ı medīd*

Türkcūşī hem negeştī ey kadīd

Türkcūş vaşf-ı terkībīdür Türk kaynaması ma’nāsınadır Türk tānuñ zammesiyle Tātār ma’nāsınadır Türkcūş Tātārī kaynamış ve Tātārī bişmiş ma’nāsınadır ki Tātār lahmı bir miqdār kaynadub nīm puhte olduğdan şoñra ihrāc idüb ekl iderler Türkcūş bunda Tātārī bişmiş ve nīm puhte ma’nāsınadır ammā Cān-ı ‘Ālem merhūm bu ma’nāyı fehm idemeyüb hāl-ı kelām eylemişdür yerinde degildür” (Güngör, 2019: 1010)

Sözü Cān-ı Ālem’e getirerek Cān-ı Ālem’in beyitteki Türkcūş ibaresini anlamayıp sözdeki mânayı karıştırdığını söyleyerek kendisi bu ibarenin ne anlama geldiğini açıklamaktadır. Bu izah Ankaravî’nin tanıklığında Cān-ı Ālem’in *Mesnevî*’yi altı cilt olarak şerh ettiğini açıkça göstermektedir. Şu halde Cān-ı Ālem’in şerh külliyyatının elimizde bulunan dördüncü cildi hariç diğer ciltlerinin kayıp olduğunu söyleyebiliriz.

2.2.13. Sabûhî Ahmed Dede (ö.1647), *İhtiyârât-ı Hazret-i Mesnevî-yi Şerîf*

Sabûhî Ahmed Dede eserini, *İhtiyârât-ı Sabuhî* adını verdiği *Mesnevî*’nin anlaşılması zor beyitlerinin şerhini yaparak oluşturmuştur. Şarih Şam’da iken çevresindeki dost ve müritlerin talebi üzerine bu seçkiyi yaparak tarıkata yeni başlayan dervişlerin *Mesnevî*’yi daha kolay anlamaları için kaleme aldığını bildirir. Şarih’in seçtiği beyitleri bazen dize bazen de beyit üzerinden tercüme ve şerh eden bir dizge izlediği görülür. Şarihin beyitlerin izahında ayet ve hadislerden yararlandığı gibi, genelde İbn Arabî, Attâr ve Abdülkâdir Geylânî gibi tasavvuf yolunun büyüklerinden alıntılar yaptığı da görülür (Özdemir, 2016: 486-487). Sabûhî şerhinin ilk yüz varaklık kısmı yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır⁶

2.2.14. Ağazâde Mehmed Efendi, (ö. 1652-1653), *Mesnevî Şerhi*

Ağazâde’nin şerhi, *Mesnevî*’nin ilk on sekiz beytinin şerhine yöneliktir. Bu kısa şerhin metnini yayınlayan N. Fazıl Duru, Ağazâde’nin şerhinin Ankaravî şerhinden tesirler taşıdığını bilirmişti (Duru, 2003: 151-175; Özdemir 2016: 473).

⁶ Algül, A. (2007). *Sabûhî Ahmed Dede, Hayatı, Eserleri ve “İhtiyârât-ı Sabûhî” Adlı Eseri (1-100. Varak)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

2.2.15. İbrahim Cevrî (ö. 1654), *Hall-i Tahkîkât*

Cevrî şerhi, manzum bir şerhtir. Şarih *Mesnevî*'nin bütün ciltlerinden seçtiği kırk beyti, beşer beyit üzerinden şerh etmiştir. İlk beyitte *Mesnevî* beytinin şerhi verilmiş, diğer beyitlerde ise şerhini yapmıştır. *Mesnevî* ile aynı vezinde olan *Hall-i Tahkîkât* terkibbend nazım şekliyle kurulmuştur (Çelik, 2005: 678; Güleç, 2008: 199; Özdemir, 2016: 483).

2.2.16. Sarı Abdullah Efendi (ö. 1661), *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*

Sarı Abdullah Efendinin şerhi, *Mesnevî*'nin birinci cildinin şerhidir. 1870-71 yıllarında İstanbul'da beş cilt olarak basılan eserde şarihin ele aldığı konuya derin vukufu derhal göze çarpar. "Beyitlerin şerhinde geniş bir malumat verilirken ayet ve hadislerden, Türkçe-Arapça-Farsça ifadelerden, manzum ve mensur metinlerden, *Mesnevî*'nin diğer ciltlerinde yer alan beyitlerden faydalanılmıştır." (Özdemir, 2016: 478)

Sarı Abdullah Efendi'nin beyitleri önce dizeler halinde tercüme edip ardından onları toplu olarak şerh ettiği görülür (Şener, 2007: 489)

Sarı Abdullah Efendi, *Mesnevî* şerhinde *Kûtu'l-Kulûb*, *Menâzilü's-Sâirîn*, *Avârif*, *Nefehâtü'l'Üns*, *Füsûsü'l-Hikem*, *Fütûhât-ı Mekkiyye* gibi tasavvufi eserlerden; tefsir ve hadis kitaplarından; *İhyâ*, *Mişkâtü'l-Envâr* gibi genelde Gazâlî'ye ait eserlerden faydalanmıştır (Aytekin, 2002: 119-181; Özdemir, 2016: 478).

3. DERVÎŞ MUHAMMED ŞİFÂYÎ

3.1.HAYATI

Şifâyî hakkında en ayrıntılı biyografik çalışmayı "*Dervîş Muhammed Şifâyî Mesnevî Şerhi*" adlı çalışmasıyla Mehmet Özdemir yapmıştır. Şifâyî hakkında yeni bilgilere ulaşamadığımız için aynı bilgileri tekrar etmemek adına biyografisi Özdemir'in adı geçen eserinden özetlenerek alınmış ve bu biyografiye sadece kimi farklı tespitlerimiz dahil edilmiştir. Şifâyî ile ilgili kaynaklar meraklıları için dipnotta topluca verilmiştir.⁷

⁷ Dervîş Muhammed Şifâyî. *Eş-şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*. C. 1. Süleymaniye Kütüphanesi. Darü'l-Mesnevî No. 209.; Dervîş Muhammed Şifâyî. *Eş-şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*. C. 2, Süleymaniye Kütüphanesi. Darü'l-Mesnevî No. 209.; Dervîş Muhammed Şifâyî. *Hediyetü'l-Fukarâ*. Millî Kütüphane Yazmalar

On yedinci yüzyıl şarihleri içerisinde özel bir yeri olan Şifâyî'nin asıl adı kaynaklardaki farklılıklara rağmen, şarihin kendi imlasından anlaşıldığına göre Muhammed'dir. Dervîş Muhammed Şifâyî'nin doğum tarihini Esrar Dede'de belirtilen ölüm tarihinden çıkarmaktayız. Esrar Dede Şifâyî'nin 68 yaşında iken 1672 yılında öldüğünü kaydeder. Bu bilgiden hareketle doğumunu (1604/1605) yılı olarak tarihleyebiliriz. Tezkirelerin Kastamonulu Hasan Efendi adında tanınmış bir Mevlevînin oğlu olduğunu bildirdikleri şarihin memleketini İstanbul olarak gösteren kaynaklardaki bilgiler hatalıdır. Kaynaklarda babasının kazaskerlik yaptığı ve Kastamonulu olduğu hususunda görüş birliği vardır.

Rıza Tezkiresi'nde Şifâyî'nin Sultan Selim Medresesi'nde ders okutmakta olduğuna dair bilgi, şairin hayatıyla ilgili başka kaynaklarda yer almayan değerli bir bilgidir. Bu tezkirenin 1050/1640 yılında tamamlanmasından hareketle şarihin 1640 yılı ve öncesinde adı geçen medresede müderrislik yaptığını ileri sürebiliriz.

Esrar Dede Tezkiresi'nde şarihin çalışma hayatı hakkında verilen bilgilerden onun resmî hayatını, 1060/1650 yılında Şam kadılığına getirilmesinden itibaren kronolojik olarak takip etmek mümkündür. Gerçi Esrar Dede, Şifâyî'nin 1650

Koleksiyonu. Arşiv Numarası. 06MilYz A6026/1.; Dervîş Muhammed Şifâyî. *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl*. Süleymaniye Kütüphanesi. Serez No. 2656.; Özdemir, M. (2016). *Dervîş Muhammed Şifâyî Mesnevî Şerhi, Eş-Şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.; Özdemir, M. (2016, Fall). Mesnevî'nin Türkçe Şerhleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/20, s. 461-502.; Özdemir, M. (2016, 5-7 Mayıs). Mesnevî Şarihi Dervîş Muhammed Şifâyî'nin Biyografisi Hakkında Bilinmeyen Bazı Hususlar. *I. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, Gaziantep, s. 957-968.; Özdemir, M. (2017). Dervîş Muhammed Şifâyî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'indeki Muammâ Çözüm Yöntemleri Üzerine Bir İnceleme. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi-Journal of History Culture and Art Research*, C. 6, s. 336-357.; Bilgiç, G. (2019). *Dervîş Muhammed Şifâyî, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Doktora Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.; Demirel, Ş. (2007, Güz). "Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması". *TALİD (Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi)*, *Eski Türk Edebiyatı Özel Sayısı*, C. 5, S. 10.; Güleç, İ. (2003). "Türk Edebiyatında Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Tercüme ve Şerhleri". *Journal of Turkish Studies Türük Bilgisi Araştırmaları*, S. 27/2, s. 161-176.; Güleç, İ. (2006, Güz). "Mevlana'nın Mesnevî'sinin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler". *İlmî Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri*, C. 22, s.135-154.; Temizel, A. (1996). *Mevlânâ ve Mevlevilikle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler ve Müellifler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.; Koçoğlu, T. (2009, 13 Şubat). "Türkçe İlk Mesnevî-i Şerîf Şerhlerinden Seyyid Ebussu'ûd bin Seyyid Sa'dullah El-Hüseynî El-Kayserî'nin Şerh-i Mesnevî'si". *III. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına)*, Kayseri.; Dağlar, A. (2009). *Şem'i Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli MetinSözlük)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

yılından önce yaptığı görevlere de değinir, lakin bu görevlerin tarihleri bildirilmediği için kesin bir hüküm vermek zordur. Esrar Dede'nin bildirdiğine göre şarihin, tarihlenemeyen ancak 1650 yılından önce yaptığı konusunda şüphe bulunmayan resmi görevleri şu şekilde sayılmaktadır: Şifâyî, "Medine-yi Münevvere" rütbesiyle İzmir, ardından da "Bursa" rütbesiyle Eyüp kadısı olmuştur. Babası Hasan Efendi'den ilim tahsili alan Cinci Hüseyin Efendi, Sultan İbrahim'in muallimi olduktan sonra devlet kademelerindeki artan nüfuzunu, şarihin aleyhine kullanmış ve onu önce "Edirne" rütbesiyle Galata kadılığına sürdürmüş, bununla da yetinmeyerek tayinini Mısır'a çıkarttırıp üç ay sonra da oradaki görevinden de azlettirmiştir.

Şair Bahâyî Efendi'nin şeyhülislamlık makamına gelmesiyle Şifâyî Dede, 1650 yılında Şam kadılığına atanır, kısa bir süre sonra da tekrar azledilerek Mısır'a gönderilir. Şifâyî'nin bu şekilde açığa alınışı uzun sürmez ve tekrar Şam'a döner. Bahâyî Efendi'nin ikinci bir fetvası gereğince de 1651 yılında İstanbul kadılığına getirilir. Şifâyî, 1655/1656 tarihinde Anadolu Kazaskerliği rütbesiyle İstanbul Efendisi olur. Şarihin Anadolu Kazaskerliğine getiriliş yılı, Mehmed Süreyya'da 1657 yılının Ekim ayı olarak zikredilir.

Şifâyî'nin kazaskerlik görevinde ne kadar kaldığı tam olarak belli değildir. Fakat *Sicill-i Osmânî*'deki şu bilgi bu görevin uzun sürmediğini işaret etmektedir. *Sicill*'e göre Şifâyî'nin Anadolu Kazaskeri olduğu sene hacca niyetlenip görevinden izin alarak dünyadan ve dünya makamlarından uzaklaştığı ifade edilir. Şifâyî'nin hac dönüşü izlediği yola bakılırsa, görevden izin almanın şekli bir izin olduğu ve şarihin kafasında resmî görevde bulunmayı bitirdiği anlaşılmaktadır. Zira Şifâyî, hac dönüşü, görevine dönmek yerine Konya'ya giderek Pîr Hüseyin Efendi'ye intisap eder ve onun elinden Mevlevî külahını giyer. Şarih bu intisaptan sonra; bütün varlığını satar, eşinden ayrılır ve kendisini ibadete verir. Şarihin intisap sırasında okuduğu Mevlânâ'nın,

Ey kavm-i behac kücâ refte kücâyîd kücâyîd

Dildâr derîncâst beyâyîd beyâyîd

(Ey hacca gidenler, neredesiniz, neredesiniz? Sevgili buradadır, geliniz, geliniz!)

Beyti onun dünya hayatına ilişkin düşüncelerinin nasıl bir değişime uğradığının açık bir göstergesidir. Şifâyî'nin Konya'da halvete çekilişini geçici bir yönelim olarak gören devlet erkanı onu tekrar resmi göreve çağırır ancak şarih, Pîr Hüseyin Efendi yanındaki hizmetini tamamlayıp ondan icazet alarak 1660/1661 yılında Mısır Mevlevîhânesi şeyhliğini devlet görevine tercih eder.

Kaynaklarda Şifâyî'nin biyografisi ana çizgileriyle bu minval üzeredir. Bunlardan farklı olarak kendi eserlerinde de hayatının belirli dönemlerini aydınlatan kısa bilgiler vardır.

Şarih, *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl*'in mukaddimesinde “Ba'd zâlik bu 'abd-ı fakîr-i keşîrû't-takşîr Şeyh Muhammed Şifâyî elvân-ı şebâbdan hengâm-ı şeyhûhete bâliğ olunca kütüb-i meşâyihî mütâlâ'a vü tettebbu' itmege şarf-ı evkât idüp” (Bilgiç, 2019: 70) gençlik döneminin başa buyruk yaşanılan renkli kısmını tamamlayarak yaşlanmaya başladığı orta olgunluk döneminde yol büyüklerinin kitaplarını okuyup incelemeye başladığına değinir.

Şifâyî, *Hediyetü'l-Fukarâ* adlı eserinde ise hac farızasını yerine getirmek için 1071 (1661) senesinde deniz yoluyla Mısır'a gittiği bilgisini verir. Şarihin, *Şerh-i Mesnevî*'sinde de 1073 (1662/1663) tarihinde Mısır Mevlevîhânesi'nde bulunduğu ve Mesnevî nakliyle meşgul olduğu bilgisi vardır. Şifâyî'nin *Şerh-i Mesnevî*'de verdiği bilgidен hayatının sonuna kadar Mısır Mevlevîhânesi'nde *Mesnevî* nakli ve *Mesnevî* şerhi yazmakla meşgul olduğu anlaşılmaktadır.

Şarihin *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl*'in mukaddimesinde üstü kapalı olarak dile getirdiği “elvân-ı şebâb” tabirinin üstü, *Tezkire-yi Şu'arâ-yı Mevleviyye*'de verilen şu bilgiyle açılır: İbn Muhibbî adlı bir tarihçi, Şifâyî'nin gençlik yıllarında zevk ve eğlence müptelası olmasına rağmen Abdülmecid-i Sivâsî'nin meclislerinde şeyhten hürmet gördüğünü bildirir. Şeyhin gösterdiği bu hürmete şaşanlara Sivâsî, Şifâyî'nin ileride bu yolda parmakla gösterilen irfan mürşitlerinden biri olacağını söyler.

Ölüm tarihini Esrar Dede, Ali Enver, İsmail Belîğ, Nail Tuman 1672 olarak gösterirler. Onlardan farklı olarak Mehmed Süreyya *Sicill*'de Ocak-Şubat 1673 tarihini verir. Şarihin kabri, Mısır Mevlevîhânesi kabristanındadır (Özdemir, 2016: 13).

Tezkirelerde Şifâyî'nin üç dilde (elsine-yi selâse) şiir söyleme gücüne sahip

olduğunun bildirilmesi ve nitelikleri hakkında da şair, âlim ve fâzıl sıfatlarının sayılması sadece bir şarihle değil aynı zamanda bir şairle karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Nitekim Esrar Dede'nin onun bir şair olduğunu belirtmesi ve şiirlerinde Şifâyî mahlası kullandığını kaydetmesi bu açıdan önemlidir. Esrar Dede'nin şairin aynı mahlası Farsça şiirlerinde de kullandığını söylemesi, onun Türkçe şiirleri yanında edebî ortamın dikkatini çekecek ölçü ve düzeyde Farsça şiirleri olduğunu da bildirmektedir.

Şu halde dönemin tezkire yazarlarının onu bir şair saymalarına dayanarak Şifâyî'nin en azından bir divançe ölçeğinde şiir sahibi olduğunu ileri sürmek yanıltıcı olmaz. Ancak ondan geriye birkaç şiir örneğinin kalmasının bir nedeni olmalıdır. Bu nedene dair ip uçlarını, şarihin *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl*'inin mukaddimesi, biraz belirsiz de olsa vermektedir. Şair bu mukaddime'de "elvân-ı şebâb" terkinin altına rindane gençlik döneminin pişmanlıklarını ustaca gizler. Ancak Esrar Dede'nin, şairin unutuşa bıraktığı bu rindane hayat kesitini açık etmesi bize; şairin söz konusu şiirlerini, bu dönemdeki hayat tarzına uygun bir zevkle yazdığını ancak olgunluk döneminde pişmanlık duyduğu bu hayata dair bir tanık bırakmamak için söz konusu şiirleri deftere geçirmedeğini düşündürmektedir.

Bizi bu düşünceye iten sebep, şairin hayat anlayışının birbirinden çok keskin çizgilerle ayrılmasıdır. Şair hayatına dair bu bu keskin geçiş anlarında daha önceki hayatını tamamen sıfırlayarak hareket eden bir karar keskinliği göstermektedir. Nitekim Kazaskerlik gibi önemli bir devlet görevindeyken birdenbire büyük mücadelelerle kazandığı unvanları bir çırpıda gözden çıkarması, hatta bırakınız unvanları bütün mal varlığını elden çıkarıp eşinden ayrılarak neredeyse yaşadığına dair bütün tanıkları hayatından çıkarması bu karar keskinliğinin somut bir örneğidir. Bu örnekle kıyas edildiğinde şairin pişmanlık duyduğu bir hayat döneminin tanıkları olan muhtemelen rindane ve aşıkane tarzda yazılmış şiirlerini, defter ü dîvâna yazmayarak onların kendi peşinden pişman olduğu bir hayatın tanığı olarak gelmelerini istememiş olabilir.

Elimizde şimdilik Şifâyî'nin kaleminden çıkmış bir Dîvân yahut Dîvânçe niteliğinde manzum bir eser yoktur. Ancak tezkirelerde Şifâyî'ye nispet edilen şiir örnekleri onun söyleyişte ustalaşmış bir şair olduğunu göstermektedir.

Âh-ı peyderpeyden oldı dil serâpâ muztarib

Bâd-ı sarsardan olur bîşübhe deryâ muztarib

Firkat-ı yârıla dil hûrşîdveş pürıztırâb

Mevce-yi girdâb-ı gamla hûrd u vâlâ muztarib

Oldı dil mest-i şarâb-ı nıgehün

Virdi mestâne cevâb-ı nıgehün

Hânumân-ı dili berbâd itdi

Reviş-i hâneharâb-ı nıgehün (Özdemir, 2016: 17)

3.2.ESERLERİ

Esrar Dede, Şifâyî'nin son derece güzel Türkçe mensur eserleri olduğunu belirtmekle birlikte herhangi bir eser adı vermemiştir. Bu mensur eserlerden bilğimiz dahilinde olan yegane eseri, uzun müddet *Eşşerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar* olarak bilinegelmiştir.

Ancak Mehmet Özdemir, Şifâyî'nin biyografisi ve *Mesnevî Şerhi*'ne dair bir çalışmasında Şifâyî'nin *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl*, *Hediyetü'l-Fukarâ*, *Hediye-yi Rahmet* adlı üç farklı mensur eserinin daha olduğunu tespit etmiştir. Özdemir, bu eserlerin asıllarının Farsça olduğunu belirtip Şifâyî'nin bunları tercüme ve şerh yoluyla Türkçeye kazandırdığını söylemiştir. Şifâyî'nin şarihlik yönünden başarısının yanına tercümedeki yetkinliğini de yeni bir meziyet olarak ekler (Özdemir, 2016: 17-18).

Şifâyî'nin Özdemir tarafından tespit edilen bu eserlerinden farklı başka bir mensur eseri hakkında Esrar Dede'nin İbn Muhibbî'den aktardığı şu bilgi de önemlidir: Şifâyî, Mısır'da Kadı Ömerü'l-Mağribiyyü'l-Mâlikî'nin *Câmi'u's-Sagîr*'i üzerine *Mesâbîh* adında bir şerh yazmış ve bu şerhi de takriz yazması için

Muhammed Dede'ye sunmuştur. Muhammed Dede de esere Arapça manzum bir takriz söylemiştir. Bu takrizde eserin bilginler için faydalı, hadis talebeleri için de hayırlı nitelemesine bakılırsa içeriğinin hadisler üzerine bir tercüme/şerh olduğunu ileri sürmek yanıltıcı olmaz:

“Ve fīhi li-ṭullābi’l-ḥadīsi kifāyetün

Kemā fīhi li’ş-şeyḥi’n-nebīhi menāfi’un” (Genç, 2000: 256)

3.2.1. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl

Şifâyî'nin bu eseri, Şeyh Yahyâ Fettâhî-yi Nişâbüri'nin *Şebistân-ı Hayâl* adlı Farsça eserinin Türkçeye çeviri şerhidir. Şarih, kendisinden önce bu eserin Sürûrî⁸ tarafından şerh edildiğini ancak bu şerhin yersiz uzatma ve kısaltmalarla şerhinin yapılmamış gibi olduğunu “Merhûm Surûrî Efendi şerh eylemiş velâkin ba’z bîmaḥal icmâl ü taṭvîl itmekle ve ba’z luḡat beyânında kütüb-i ğayr-i mu’temedeye i’timâd ile gerçî kitâb şerḥ olunmamış gibidür” ” (Bilgiç, 2019: 70) bildirerek bu yüzden yeni bir şerh yazmayı gerekli gördüğünü belirtir. Bu gerekçede şairin gördüğü bir rüya da etkili olmuştur.

Şifâyî, öncelikle Sürûrî'nin şerhini ıslah etmeyi düşünür, fakat işaret ettiğimiz rüyayı görünce ıslah fikrinden vazgeçerek yeniden şerh etmeye karar verir. Zira rüyasında Fettâhî, ondan söz konusu eseri kendi muradına göre şerh etmesini istemiş ve rüya yoluyla Sürûrî'nin şerhinden memnun kalmadığını ima etmiştir. Şifâyî bu rüyayı bir görev sayıp muamma konusunda yeterince bilgisi olmadığı halde muamma sanatına dair eksikliğini tamamlayarak şerh yoluna gitmiştir. Hatta çözüm ve şerhinde güçlüğü düştüğü yerleri Fettâhî'nin rûhâniyetinden yardım alarak tamamlamıştır.⁹

Şifâyî kendisine manevi bir görev bildiği bu şerhe 23 Cemâziyelevvel 1070 (5 Şubat 1660) Perşembe günü başlamış ve 4 Ramazan 1070 (14 Mayıs 1660) Cuma

⁸ Sürûrî'nin yazdığı şerh için bkz: Elbir, B. (2007). “Surûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'indeki Şerh Metodu ve Hurûfluk Yansımaları”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, s. 212-229.; Elbir, B. (2003). *Sürûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'i-(Metin-İnceleme)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

⁹ “Acaba bunı işlâh mümkün mi ki diyü tefekkürde iken ‘âlem-i ḥâṭrada şâhibi kitâb tarafından kitâb-ı mezbûrî murâd üzre şerḥ idüp kimseye i’tirâz u daḥl itmemekle me’mûr olmağla bu faḳîrûñ fenn-i mu’ammâ fennî degül iken elme’mûr ma’zûr muḳtezâsınca (Gökhan, 2019: 70)

günü tamamlamıştır (Özdemir, 2016: 18). Eserle ilgili Gökhan Bilgiç tarafından doktora tezi yapılmıştır.¹⁰

3.2.2. Hediye-tü'l-Fukarâ

Şarihin bu eseri, Farsça iki Esmâ-yı Hüsnâ şerhinin Türkçe'ye tercümesidir. Eserde belirttiğine göre Şifâyî bu tercümeyi, 1660/1661 yılında hac farızasını yerine getirdikten sonra tekrar deniz yoluyla Mısır'a dönerken oluşturmuştur. Eserin mukaddimesinde Farsça yazılmış bu iki Esmâ-yı Hüsnâ şerhini, mürit ve öğrencilerinin yararlanması için uygun bularak *Hediye-tü'l-Fukara* adıyla Türkçeye çevirdiğini bildirir. Şifâyî, 1660/1661 yılında başlayıp 1661/1662 yılında tamamladığı eserine ebcedle “el-hitâm” ibaresini tarih düşürmüş ve bu ifadenin altına lafzî tarihi bir de rakamla yazmıştır (Özdemir, 2016: 18).

3.2.3. Hediye-yi Rahmet

“Şifâyî Dede'nin yazdığı eserlerden biri de *Hediye-yi Rahmet* adını taşımaktadır. Türkiye El Yazmaları'nda kayıtlı olan eser İngiltere Millî Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları bölümünde bulunmaktadır. Söz konusu eserin tanıtım fişinde konusunun “İslam dini, tasavvuf ve tarikatlar” olduğu yazılıdır. Eserin istinsah tarihi olarak da 1076 (1665) yılı gösterilmektedir. Çalışmamız esnasında bu esere ulaşma imkânımız olmadığı için eser hakkında bildiklerimiz Türkiye El Yazmaları'nda verilen katalog bilgisiyle sınırlıdır.” (Özdemir, 2016: 18-19)

3.2.4. Eşşerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar

Şifâyî'nin *Şerh-i Mesnevî*'si ilk iki cildin şerhi bir arada olmak üzere, Süleymaniye Kütüphanesi, Darü'l-Mesnevî 209 numarada kayıtlı bulunan yazmaya göre 390 varaktır. Söz konusu yazmanın ilk 238 varaklık kısmı *Mesnevî*'nin birinci cildinin, 239b'den itibaren de ikinci cildinin şerhine ayrılmıştır.

İsmail Güleç *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri* adlı eserinde, Abdülkadir Dağlar da *Şem'i Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)* adını taşıyan doktora tezinde, Şifâyî şerhini *Mesnevî*'nin tamamına yapılan şerhler arasında gösterirler.

¹⁰ Bilgiç, G. (2019). *Dervîş Muhammed Şifâyî, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Doktora Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Mehmet Özdemir, Türkiye kütüphanelerinde yaptığı taramalar sonucunda Şifâyî'ye ait bir adet *Mesnevî Şerhi* bulabildiğini belirterek, Şifâyî adına kayıtlı başka bir *Mesnevî Şerhi*'ne rastlamadığını söyler ve olmasını muhtemel saydığı diğer ciltler için de şöyle bir tahmin yürütür: “Fakat şarih mukaddimede *Mesnevî*'yi muhtasar bir şekilde şerh ettiğini bildirmiştir ki buna göre eserin üç, dört, beş ve altıncı ciltlerinin de var olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.” (Özdemir, 2016: 19)

Özdemir'in bu tahminin altında, şarihin 1661 yılında atandığı Mısır Mevlevîhânesi şeyhliğinden ölüm yılı olan 1673 yılına kadar *Mesnevî* şerh etmekle meşgul olduğu kaydının yattığını sanıyoruz. Özdemir, haklı olarak on iki yıllık bu sürenin muhtasar bir şerh için, *Mesnevî*'nin bütün ciltlerini şerh etmeye yetecek bir süre olduğunu hesaplamış olmalıdır.

Ancak elimizde tek yazmada birleşik ilk iki cildin haricinde diğer ciltlerin bulunmayışı, şerhin tamamının eldeki kaynaklardan hareketle altı cilt olarak bilinmesiyle bir çelişki oluşturmaktadır. Acaba Şifâyî'nin *Şerh-i Mesnevî*'si sanıldığı gibi altı cilt midir, yoksa sadece eldeki iki ciltten mi ibarettir? Özdemir'in özel olarak yaptığı araştırma, Şifâyî'nin *Şerh-i Mesnevî*'si'nin tamamının iki cilt olduğunu düşündürmektedir.

Bizim Şifâyî'nin *Şerh-i Mesnevî*'sinin mukaddimesine dayalı okumalardan çıkardığımız sonuç, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde şerhin iki ciltten ibaret olduğunu göstermektedir. Bu çıkarımı, şerhlerin yazım ve bitiş tarihleriyle şarihin hayat hikâyesinin mukayesesine dayandırdık. Ne demek istediğimizi belgeler üzerinden giderek açıklamaya çalışalım.

Şifâyî şerhinin birinci cildinin mukaddimesinde, birinci cildin ne zaman yazılmaya başlanıp bitirildiği hususuyla ne zaman ve kim tarafından temize çekildiğine dair bizzat kendisinin verdiği bilgiler vardır: “*ve ba'de bu 'abd-i fakîr dervîş Şeyh Muhammed Şifâyî el-Mevlevîye târîh-i hicretiden biñ yetmiş üç senesinde Mısır Mevlevîhânesinde Mesnevî-yi Şerîf nakli sipariş buyrulup... fakîr kürsîde nakl idecek miqdâr ihtîşâr üzre dersbeders bir şerh tesvîd itdüm biñ seksen târîhi zilka'desinde yâr-ı İlâhî Dervîş Muştafâ el-Ispartavî müsveddeyi görüp tebyazına râğb olmağın tebyaza şürû' olındukda*” (Özdemir, 2016: 79)

Buradaki bilgilere göre adı geçen şerhe, 1073 (1662-1663) yılında yani şarihin

Mısır Mevlevîhânesi şeyhliğinin ikinci yılında *Mesnevî-yi Şerîf* naklinin sipariş edilmesiyle başlanmış ve 1080 senesi Zilkâde'sinde (1670 Mart-Nisan) tamamlanmıştır. Birinci cildin şerhinin tamamlanması üzerine Dervîş Mustafa Hamîdî akabinde müsveddeleri temize çekmek istediğini belirtmiş ve isteğinin uygun görülmesi üzerine adı geçen dervîş, ilk cildin temize çekme işlemini 1081 (1670/1671) yılında tamamlamıştır.

Birinci cildin tamamlanmasının muhtasar bir şerh olmasına rağmen yedi yıl sürmesi, ilk cildin şerhinin ders notları şeklinde hazırlanıp belli bir ders müfredatına göre işlenmesinden kaynaklanmıştır. Bu uzun süre, şarih ve dervîşlerini memnun etmemiş olmalı ki ilk cildin bitmesi üzerine, Dervîş Mustafa Hamîdî hemen o cildin müsveddelerini temize çekerken şarih de vakit kaybetmeksizin Dervîş Gulâmî adlı müridine dikte etmek suretiyle eşzamanlı olarak ikinci cildin şerhine başlamıştır:

İkinci cildin mukaddimesinde üzerinde, olduğumuz konuyla ilgili Farsça yazılmış şu bilgiler vardır: “Dervîş Muḥammed Şifāyî-yi Mevlevî ki çün ezterceme-yi cild-i evvel-i Meşnevî-yi Şerîf beTürkî fâriğ geştem beterceme-yi cild-i devvumîn ağâzîdem derrûz-i çehârşenbe bîst ü sevvûm-ı mâh-ı rebî'ü'l-evvel sâl-i hezâr heştâd-ı hicret tâ fâyideyîş beyârân-ı Rûm maḥrûm-ı ezzebân-ı Fûrs mîresed” [1b]

Böylelikle şarih, ikinci ciltte yöntem değiştirerek ders usulünden dikte usulüne geçmek suretiyle şerhi tamamlamaya hız verir. Buna göre ikinci cildin şerhine 23 Rebûlevvel 1080 (21 Ağustos 1669) Çarşamba günü başlanır.

İkinci cildin tetimmesinde, bitiş tarihiyle ilgili şu Farsça kayıt vardır: “Tamâm şûd ezdest-i Dervîş-i Gulâmî-yi Mevlevî derrûz-ı pençşenbe hejdüm mâh-ı şa'bânü'l-ğurre sâl-i hezâr sene 1083 Taḥrîr Mevlevîhâne-yi Mısr du'âgûy Dervîş Muştafâ-yı Hamîdî” [151b]

Bu kayda göre ikinci cilt şerhinin 8 Şaban 1083 (29 Kasım 1672) Perşembe günü Mevlevî Dervîş Gulâmî eliyle tamamlandığı ve Mısır Mevlevîhânesi Duâhanı Dervîş Mustafa Hamîdî tarafından yazıldığı kayıtlıdır.

İkinci cildin bitiş tarihinin 29 Kasım 1672 Perşembe günü olması ve şarihin ölüm tarihinin de Esrar Dede, Ali Enver, İsmail Belîğ, Nail Tuman'da 1672 ve Mehmed Süreyya'da Ocak-Şubat 1673 tarihiyle kayıtlı olmasına bakılırsa şarihin ikinci cildin yazımının tamamlandığı 29 Kasım 1672 tarihinde hayatta olduğu

anlaşılmaktadır. Bu durumda şairin ölüm tarihinin *Sicill*'deki tarih olan Ocak/Şubat 1673 tarihini doğru saymak daha isabetlidir. Bu tarihe göre ikinci cildin bitiş tarihiyle şarihin ölüm tarihi arasında yaklaşık iki buçuk aylık bir zaman vardır. Bu iki buçuk aylık zamana bakılarak şarihin diğer ciltleri neden şerh etmediği sorusunun cevabını kolaylıkla vermek mümkündür: Ömrü yetmemiştir.

Dervîş Muhammed Şifâyî, şerhinin mukaddimesinde şerh yöntemini, Sürûrî ve Ankaravî gibi *Mesnevî*'yi sözü çok uzatmadan, biraz geniş bir tercüme sayılabilecek ifadelerle dayandırmak olarak belirlemiştir. Şerh yazım amacı ise Farsça bilmeyen dervişlerin yararlanmasıdır. Şerhin nadiren de olsa kimi beyitlerin anlamlarını daha iyi açıklamaya çalıştığı, konuyu ayet ve hadisler yardımıyla izah etmeye başladığı zaman uzadığı gözlenmektedir.

Ancak bu gibi durumlar fazla olmadığı için okuyucuyu yormaz. Şarihin asıl yöntemi, şerhte sözü kısa tutarak geniş bir tercüme ve beyitlerdeki mecazların karşılıklarını birkaç ibare ile vermek biçimindedir.

Bu amaca bağlı olarak; okuyucu ve dinleyiciyi sıkmayacak kadar kısa, fakat yeri geldiğinde gerekli açıklamalardan kaçınılmayarak meramın tam olarak anlatıldığı bir eser ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2016: 20).

İKİNCİ BÖLÜM

EŞŞERHU'L-KİTÂBÎ'L-MESNEVİYYÎ'L-MA'NEVİYYÎ'L-MUHTASAR (CİLT 2)

2.1. METİN KURMADA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

2.1.1. METNİN ÇEVİRİ YAZISINDA KULLANILAN YAZIM KURALLARI

Arap harfleriyle yazılmış metinleri, Latin harflerine aktarırken karşımıza kaçınılmaz olarak imla sorunları çıkar. Bu sorunu aşmak için akademik anlamda imla çözümlerine dair bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda bizim tezimizde de imla sorunlarının çözümünde bu çalışmalar ve bu çalışmalardaki teklifler göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle Arapça-Farsça kelimelerin aktarımında, eklerin, tamlamaların ve birleşik kelimelerin yazımında Ziya Avşar'ın “Tenkitli Metin Neşrinde İmla Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”¹¹ adlı makalesi referans olarak alınmıştır. Buna göre:

- a. Arapça ek ve edatlar üzerine geldiği kelimelerle bitştirilmiştir. Böylelikle Arapça ek ve edatların yazımı aşağıdaki örneklerdeki gibi bir imla ile yazılmıştır:

'alā: **'aley**küm bilcemā'at [89a]

bi: **bi**gayri hisābin [2a]

'an: **'an**hüm [85a],

ba'd: **ba'd**ehu cild-i şāniye şūru' buyurdılar [2a]

bi: **bi'**aleyhā keyfe yeşā' [47a], **bilāmü**reccaḥ lāzım gelürdi [5a]

fe: **fe**yerḥamullāhu ve yebtelīke [120b], nūnekkishu **fil**ḥalk [31a]

ğayr: min **ğayr**ımişāl ḥalk ve icād ider [33b]

ḥasb: **biḥasbi'**z-zāhir ḥatā söylerse aña ḥatā dime [73b]

ilā: **ile**lcenneti ve'l-mağfireti [6a, dipnot 14]

in: “**en**şakḳa'l-ḳameru ” āyetin oku [79b]

min: **min**'indallāh şaṭḥiyyātdan maḥfūzdur [5a]

ḳabl: **ḳable'**z-zuhūr müşāhede itdiler [10a], **ḳable**hüm min ḳarnin hum [147b]

ke: **ke**zālik senün anañ o deryā-yı ḥaḳīḳat baṭṭıdur [149b]

keyfe: **keyfe**yeşā [47a]

¹¹ Avşar, Z. (2008, Fall). “Tenkitli Metin Neşrinde İmla Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s. 59-95.

lā: ol **lā**mekānda ki rūḥānī dükkānı aç [27a]

mā: **mā**beynde berzah vardır [3a]

min: **min**elmü'minīne enfüsehüm [129b]

nī'me: **nī'me**'l-māhidün-ı Hudādan [122a]

te: Hudā **te**'ālā her derde dünyāda bir dermān qodı [122b]

ve: ey gāfil **vallāhi**

b. Arapça özel isim ve yer adlarının yazımı örneklerdeki gibi yapılmıştır:

Ḥalīlullāh [18a], 'Abdullāh [134b], Ḥüsāmeddīn [2a], Şemseddīn [47a],
Burhāneddīn [56a], Şalāḥaddīn [56a], Zünnün [59a], Ebū Cehl [35a]

c. Ziya Avşar ecveflerin ism-i faillerini, “hemze” ile göstermek yerine, “ye” ile göstermeyi tavsiye etmiştir. Bu görüş, büyük oranda esas alındığı gibi Şifāyî'nin bazı kelimelerde “hemze” bazılarında ise “ye” kullanması sebebiyle Şifāyî'nin kullandığı şekilde işlenmiştir:

dā'im – dāyimā [128a]

mā'yil - māyil [53b]

d. Farsça ön ek ve edatlar çizgiyle ayrılmamış, kendisinden sonra gelen kelime ile birleşik yazılmıştır:

bā: **bā**ḥaber [96b], **bā**iblis [105b],

bāz: **bāz**güne [62b]

be: **be**çeşm [66a]

ber: **ber**güşā [6a], **ber**güzined [14a]

bī: **bī**vakt [16a], **bī**ḥaber [17a], **bī**çāre [28b]

der: **der**kemāl [101a], **der**kenār [113a]

ender: **ender**bahār [104b], **ender**bīşe [125b]

ez: **ez**cān [131b], **ez**seng [11b]

fürü: **fürü**nih [11b], **fürü**māy [80b]

hem: **hem**dem [90b], **hem**derd [118b]

nā: **nā**çār [112a], **nā**merd [125a]

nābe: nābedīd [124b]

- e. Farsçada sona gelen ek ve edatlar kelimeye bitişik yazılmıştır:

rā: māderrā [34a]

- f. Tekrarlanan iki kelime Arasına Gelen Ek ve Edatlar bitişik yazılmıştır:

ā: berāber [15b], mālāmāl [135b]

be: serbeser [73b], dembedem [102a]

- g. Farsça kelimelerin sonuna gelen yapım ekleri bitişik yazılmıştır.

ān: yārān [7b], ebrüvān [52a]

āne: merdāne [53a], şahāne [72a]

bān: derbān [140a]

bār: dürbār [39a]

bün: gülbün [53a]

çe: bāğçe [58b], tabānçe [69a]

dān: nemekdān [57a]

în: zerrîn [84b]

istān: gülistān [70a], zemistān [116b]

gāh/ geh: bārgāh [103a], dergēh [104b]

kār: hīlekār [127a],

mend: derdmend [23b], hışšemend [39a]

ter: bihter [91a], bedter [88a]

vār: kaşşābvār [13b],

vend: hudāvend [20a], peyvend [30a]

zār: gülzār [68b]

- h. Farsça birleşik sıfatlar bitişik yazılmıştır:

gülrü [57a], sergerdān [92b], rüşendil [85b], sevdā fūrūşed [11a], rehāverd

[75b], reftārām [145a], cānāver [21b], cānbāz [12b], dīlfirīb [50a], haṭgüzār

[55a], tenperver [33b], Peyrev [118a]

- i. İzāfet kesresi kaldırılan (İzāfet-i Maktū') tamlamalar bitişik yazılmıştır:

sermāye [122b], sermest [69b]

- j. Ters çevrilen (İzāfet-i Maklūb) tamlamalar bitişik yazılmıştır:

ḥidmetserā [112b]

- k. Kaynaşmış terkipler (Terkib-i Mezci) bitişik yazılmıştır:

neyşeker [93a], ābdest [139a]

- l. Atıf terkipleri aşağıdaki gibi yazılmıştır:

berg ü bîheş [41b], cüst ü cû [35a]

- m. Sonu ünlüyle biten kelimeler, Farsça isim ve sıfat tamlamasına girdiğinde, kalın sıradan bir ünlüyle bitiyorsa, izafet çizgisinden sonra “yî”, ince sıradan bir ünlüyle bitiyorsa “yi” ile yazılmıştır:

vesîle-yi cehennem [90a], sāye-yi şāhān [91a], tecellî-yi Hudā [99a]

- n. Farsça sayılar, ismin önüne sayı sıfatı olarak geldiğinde ayrı, önüne geldiği isimle kaynaşıp yeni bir kelime oluşturduğundaysa bitişik yazılmıştır:

heft iklîm [127a], çārta‘b [68b]

- o. “durur” bildirme eki bitişik ve uyuma uygun yazılmıştır:

ķandadurur [122a], irişdürür [29b]

Farsça ifadenin Latin harfine aktarımında “ō” sesi yerine “o” kullanılmıştır:

dōst - dost

pōst – dost

Farsça kelimelerin Latin harfine aktarımında yaygın olan kullanımları verilmiştir:

Ū zibahr-i ‘azb āb-ı şūr ħord

*Tā ki āb-ı şūr ūrā **kūr** kerd*

O kimse tatlı deryādan acı şu içdi ya‘nî deryā-yı vahdetden dālālet müstefîz oldu mazhār-ı ism-i muğill oldu tā ki acı şuyunı dālālet anı **kör** itdi [47a]

Sehv bāşed zannhārā gāh gāh

*Īn çi zannest Īn ki **kūr** āmed zirāh*

Zanlar gāh gāh sehv olur ya‘nî ekşeriyyā işābet ider ammā bu ne zanndur bu ki yoldan **kör** gele ya‘nî tarîķ-i müstakîmi göremeye ašlā işābet itmeye bu zann degüldür belki şekdür [21b]

Şifâyî “se” ile yazılması gereken kelimeleri bazen “sin” ile “gayn” ile yazılması gereken kelimeleri ise bazen “kef” ile yazmıştır.

Mesnevî - Meşnevî

Metinde kullanılan özel isimler büyük harfle yazılmıştır ve bu isimlere gelen çekim ekleri kesme işareti ile ayrılmamıştır:

*Güft **Haḫ** idbār ger idbār-cüst*

Ḥār-ı rüyide cezā-yı kişt üst [8b]

Haḫ te‘ālā **Ḥazret-i Ğsāya** didi ki idbār idici idbār isteyicidür ya‘nī şeqāvet ister anuñ cezāsı bitmiş dikendür ya‘nī şeqāvetdür

Yazmada bazı kelime ve sesler yazılmasına rağmen vezin icabı metinde gösterilmemiştir. Bazen de yazmada olmayan kelime ile sesler vezin icabı veya anlam gereği tarafımızca eklenmiştir. Bu kelime ve sesler köşeli ayraç ile gösterilmiştir:

*Çünkü **Haḫ** raşşe ‘aleyhim **nūruhu** (Yazmada “min nūruhu” şeklindedir.)*

Müfterik hergiz nekerded nūr-ı ū [10a]

Çünkü Ḥudā-yı te‘ālā cāñlar üzre nūrını şaçdı anuñ nūrı hergiz müfterik olmaz “İnnallāhe ḥaleḳa’l-ḥalḳa fiẓulmetin sūmme raşşe ‘aleyhim minnūriḥi femen eşābehū men zālike’n-nūru ihtedā ve men feḳad ḍalle” ḥadiş-i şaḥiḥü’l- isnāddur

Pes heme ḥalḳān çü tıflān-ı [ve]yend

Lāzımet in pırrā dervaḳt-i pend [131b]

Pes imdi cümle ḥalḳ şeḥ-i kāmılūñ oḡlancıkları gibidür naşīḥat zamānında anlaruñ dili ile söylemek lāzımdur

Behr-i ta‘līm beççeyi beste dehen

Ezzebān-ı ḥod [birün] bāyed şoden [131a]

Söz söylemez oḡlanı ta‘līm için kendü dilinden vāz geçüp oḡlan dili ile söylemek gerekdür

Ba‘d ezān per yābed ü murgī şeved

Çün melā’ik cānib-i gerdün reved [130a]

Ol **der[d]den** kurtulduḳdan soñra ḳanat bulur ve bir ḳuş olur melekler gibi felekler tarafına gider imdi

Metinde konunun belli bir yerde koptuğu anlaşılınca metnimizdeki beyitleri Ankaravî ve Şem'î şerhleriyle kıyas etme yoluna gittik ve bu işlemin sonunda aşağıdaki beyiti takip etmesi gereken beyitlerin atlandığını tespit ettik:

Şaf'-ı şāhān ḥor meḥor şehd-i ḥasān

Tā kesī kerdī ziiḳbāl-i kesān

“Z’ān ki z’īṣān devlet ü ḥil’at resed / Derpenāh-ı rūḥ cān gereded cesed // Her kücā bīnī bürehne vü bīnevā / Dān ki ū big’rīḥtest ezüstā // Tā çünān kereded ki mīḥ’āhed dileş / Ān dil-i kūr-ı bed ü bīḥāşileş // Ger çünān geştī ki ustā ḥ’āstī / Ḥ’īṣrā vü ḥ’īṣrā ārāstī // Her ki ezüstā gürīzed dercihān / Ū zidevlet mīgürīzed īn bedān // Pīşeī āmūḥtī derkesb ten / Çeng ender pīşeī dīnī bezen // Dercihān pūşīde geştī vü ḡanī / Çün birūn āyī ez’īncā çün künī // Pīşeī āmūz k’enderāḥīret / Ender āyed daḥl-i kesb-i maḡfīret // Ān cihān şehrist pūrbāzār u kesb / Tā nependārī ki kesb īn cāst ḥasb // Haḳ Te’ālā güft k’īn kesb-i cihān / Pīş-i ezkesbest lu’b-ı kūdekān // Hem çü ān tıflī ki ber’tıflī tened / Şekl-i şoḥbet kūn mesāsī mīkūned // Kūdekān sāzend derbāzī dūkān / Sūd neb’ved cüz ki ta’bīr-i zaman // Şeb şeved derḥāne āyed gürsene / Kūdekān refte bemānde yek tene // Īn cihān bāzīgehest ü merg şeb / Bāz gerdī kīse ḥālī pūrta’ab // Kesb-i dīn ‘ışkest ü cezb-i enderūn / Kābiliyyet nūr-ı Haḳrā ey ḥarūn // Kesb-i fānī ḥ’āhedet īn nefs-i ḥas / Çend kesb-i ḥas künī büg’zār bes // Nefs-i ḥas ger cüyedet kesb-i şerīf / Ḥīle vü mekrī būved ānrā redīf // Derḥaber āmed ki ḥāl-i mü’mīnān / Ḥufte būd derḳaşr berbestersitān // Kaşrrā ezenderūn der beste būd / K’ez ziyārethā-yı merdüm ḥaste būd // Nāgehān merdī verā bīdār kerd / Çeşm çün büg’şād pinhān geşt merd // Güft enderḳaşr kesrā reh nebūd / Kīst k’īn güstāḥi vü cūr’et nümūd // Gird bergeşt ü ṭaleb kerd ān zamān / Tā biyābed z’ān nihān geşte nişān // Derpes-i perde yekīrā dīd k’ū / Derpes-i perde nihān mīkerd rū // Güft hey tū kīstī nām-ı tu çīst / Güft nāmem fāş iblīs-i şaḳīst // Güft bīdārem çirā kerdī becid / Rāst gū bāmen megū ber’aks ü zīd”

2.1.1.1.Arkaik Türkçe Kelimeler

Şifâyî şerhi 17. yüzyıla ait bir metin olmasına rağmen eserde yer yer dönemin yürürlükteki dilinin dışından gelen bazı arkaik Türkçe kelimeler vardır. Bu kelimelerin şerhe taşınmasını şarihin okuduğu eski şerhlerden gelen dil yadigârları olduklarını sanıyoruz:

a. Üründülenmek: Seçilmek

- Girü **üründülenmiş** pādşāh şekl ve şüreti bir gizlü fikr maḥkūmidur [43b]
- Cenāb-ı Ḥudā buyurdi ki belī baña noḳşān yokdur ammā **üründülenmiş** bir ḥāş ḳul ḥasta oldu o benim şīfātı şīfātıma tebdīl olmışdur bir ḥoş nazar eyle [89a]

- Pes aña **üründilenmiş** mihek gerek haķāyıkda imtiḥānlar görmiş [117b]

b. Üründülmek: Seçmek

- Haķ te‘ālā enbiyāyı kāged ile gönderdi ya‘nī kitāb ile tā ki bu insān dānelerin ṭabaķa ‘ālem üzre **üründüldi** [14b]
- Ki o ne ḥūy ṭutar ve bu ne ḥū ṭutar **üründile** zīrā ki ol ağır behālu incü az bulunurdur ya‘nī aḥlāķ-ı ḥāmide şāhibādem ‘ālemde az bulunur [43b]

c. Segirtmek: Koşmak, koşturmak, akın etmek.

- Şu nāpāke didi ki baña **segirt** nāpāk şudan utanurum didi [58a]
- Her zamān o kimse yeñi şetm iderdi atlu aña ururdı ki bu şaḥrāda yil diyü ya‘nī **segirdirdi** [78b]
- Mazlūmlar şadāsını her yirden ki işideler o ṭarafa Haķ raḥmeti gibi segirdirler [80a]
- Siz pervāne gibi o āteş ṭarafına **segirdirsiz** benim iki elim pervāne ḳoġucı oldı ya‘nī siz cehennem āteşine girmege sebep olan eşyāya meyl idersiz ben sizi men‘ iderüm [113b]
- O şaḥrāda ki o muḥaḳḳıķuñ devesi **segirdürdi** muḳallid de kendü devesin buldı [118b]
- Meşelā namāzda añsızın ḥadeş itseñ saña yüri ābdeste **segirt** dir ya‘nī [139a]

d. Bolay ki: Belki, ola ki

- Ey Aḥmed gördüġüñ beglerden bir ḳavm senüñ da‘vetüñ diñlerler ḥoş olduñ ki **bolay** ki [85b]
- Bolay ki begler güzel dīn yāri olalar ki bunlar ‘Arab ve Ḥabeş ulularıdurlar [85b]

e. Savılmak: Uzaklaştırılmak, giderilmek, atlatılmak, uzaklaşmak, bir yana kaçmak

- Ḳazāya rāzī olan kimse ḳahr-ı Ḥudādan **savılmadı** [125b]

f. Arık: Sıska, zayıf

- Her kimse ki buña inana eblehlikdir bir **arık** ḳuşcaġız nice pādişāh[a] lāyıķdır [48b]
- Anuñ ‘ahdi süst ve vīrānī ve za‘īfdür ‘ahdine vefāsı yoķdur anuñ sözi semizdür ve anuñ vefāsı **arıkdur** [87b]

- Āhir bir pīr gördi hilāl gibi bir qadd ile ya'nī beli bükülmüş **arık** kimse o kimsede ricālullah revnâkın ve sözün gördi [91b]

g. Arıklamak: Sıskalaşmak, zayıflamak

- Aşhābdan bir büyük kimse hasta oldu ve o hastalıkde o kimse iplik gibi oldu ya'nī **arıkladı** za'if ve naḥīf oldu [88a]
- Ğamdan tenim eksildi ya'nī ğamla **arıkladım** [95a]

h. Sırmak: Kırmak

- Eger baña kemer bağışlayasın tağı kıparırım ya'nī bilüme kuvvet virürseñ ziyāde zūrā mālîk olurum ve eger bir qalem virürseñ 'alemleri **sırum** ya'nī elüme kudret virürseñ 'askerleri **sırum** [17a]
- Çünkü yüzdendürür kaçır anuñ kaçması senüñ arqañ **sır** ya'nī leşker şınmağa sebeb olur [113a]
- Çünkü egri kimsenüñ dīnde vefası yokdur her zamān yemīni **sır** [114a]

1. Çöngel: Yaşlanmak, zayıflamak, kuvvetten düşmek

- Bir şehir idük bir dīvar qaldı ya'nī kıcadık **çöngeldik** [101a]

2.1.1.2.Kafiye Tasarrufu

Mesnevi metninde şair kafiye icabı bazı tasarruflarda bulunmuştur. Örneklerimizde ilk beyitte “hoş” kelimesi “âteş” kelimesiyle kafiyeleştirildiği için üstünlü olarak “haş” imlasiyle şiir metninde yer almıştır. Aynı şekilde “hoş” kelimesi “dereş” kelimesiyle kafiyeleştirildiği için “haş” biçiminde tasarruf edilmiştir. Son örnekte ise “serhoş” kelimesi “keş” kelimesiyle kafiyeleştirildiği için “serhaş” olarak tasarruf edilmiştir:

Dost hem çün zer belâ çün âteşest

*Zer-i hâliş derdil-i âteş **haşest** [62a]*

Dost altun gibi belâ âteş gibidür hâliş altun âteş içre hoşdur

*Kân fülân hâne ki mâ dīdīm **haş***

Būd mevzūn şūffe vū saḳf u dereş [41a]

Ki o filān o ki biz ki güzel gördük şuffe ve saḳf ve ḳapusı mevzūn idi

Tā cehūdīrā zīşām īn cā keşend

*Ki beva‘z-ı ū cehūdān **serḥaşend** [113b]*

Murādları o ki tā Şāmdan bir cühūdı buraya getüreler ki anuñ va‘zı ile cühūdlar sarḥoşdurlar ya‘nī anuñ va‘zına māyillerdürler

2.1.1.3.Vezin Tasarrufu

Metindeki bazı kelimeler vezin icâbı tasarruf edilmiştir.

Ū çü Mūsī vū teneş Fir‘avn-ı ū

*Ū bebīrūn mīdeved ki kū ‘adū (**‘adūvv**) [33b]*

O şāḥibnefesūñ nefsi Mūsā gibi ve anuñ teni Fir‘avn gibi o taşrada yiler ki ‘adū ḳandadur diyü ‘adū ise kendü besledügi nefsidür zīrā tenperverler nefslerin beslerler nitekim buyurur

*Güft ey Mūsā bedān **būn’mūdemet (benümūdet)***

*Rāh-ı ān ḥalvet bedān **büg’şūdemet (beguşādemet)** [17a]*

Ḥazret-i Ḥudā didi ki ey Mūsā saña anuñçün gösterdüm saña o ḥalvetūñ yolın açdum

*Çend büt **bış’kest** Aḥmed dercihān (**beşikest**)*

Tā ki Yā Rab-gūy güştend ümmetān [17b]

‘Älemde Ḥazret-i Peygamber ‘aleyhisselām niçe büt ḳırdı tā ki ümmetler yā Rabbī diyici oldılar

Hīn megū ferdā ki ferdāhā güzīşt

*Tā beküllī **neg’zered** eyyām-ı kişt (**negüzered**) [53b]*

Şaḳın yarın dime ki yarınlar geçdi tā ki ekin günleri bütün geçmeye ya‘nī ‘ömr var iken āḫiret ekinine çalış

*Pend-i men **bış’nev** ki ten bend-i ḳavīst (**beşinev**)*

Köhne bîrûn kûn geret meyl-i nevîst [53b]

Benim naşîhatim işit ki [54a] beden kavî bend ü seddir eger yeñiye meylûñ var ise eskiyi çıkar ya'nî lezzât-ı rûhânî isterseñ lezzât-ı cismânîden geç

2.1.2. METNİN VARAK, BEYÎT VE SATIR NUMARALARININ GÖSTERİMİ

Metnin takibini kolaylaştırmak için varak numaraları köşe ayraçla [1b], [2a] biçiminde verilmiştir.

Bîdimâğ u dil pür ezfikret bûdend

Bîsipâh u ceng bernûşret zedend

Dimâğsız ve gönülsüz fîkr ile tolu idiler ya'nî fîkrlerine dünyadaki halk gibi dimâğa ve gönle [10a] muhtâc degüllerdi leşkersiz ve cengsiz mansûr oldılar 'inâyet-i ezelliye ile

Çün halef dâdestşân cân-ı beğā

Cân-ı eymen ezgām u renc ü şekā [18b]

Aña bak ki anlar cânların Hâk yolına bezl itdüklerinde Hâk te'âlā anlara niçe cân-ı beğā virdi bir cân virdi ki gamdan ve hastelikden ve şifâdan emîn ebed bâkî zevâl ihtimâli yok

Pây-ı tâvûsân-ı îşân dernazar

Bihter ez tâvûs perrân-ı diger

Anlaruñ tâvûslarınuñ ayağı nazarda ya'nî ziyet-i zâhiriyye ile müzeyyen olan evliyânûñ eñ alçağ ziyeti [149b] nazarda gayrileruñ uçucı tâvûslarından yügrükdür

Mesnevî beyitleri dikkat çekmek için koyu ve italik dizilirken metnin orijinalinde numara olmadığından numaralandırılmamıştır:

Şeh berây-ı men zizindân yād kerd

Şad hezārān besterā āzād kerd

Pādişāh benimçün zindân halkın aındı yüz biñ bağluyı āzād itdi ya'nî pādişāh-ı haķîķî cenāb-ı Hudā benim şefā'atim içün zindân-ı dünyā halkın añup benim hidāyetimle nice nice kimseleri kıyūd-ı beşeriyyetden āzād idüp zindân-ı tabî'atden halāş itdi [49a]

Yek demem bâcuğdhā demsāz kerd

Ezdem-i men cuğdhārā bāz kerd

Pādişāh-ı ḥaḳīḳī beni bir nefes cuğdlarla ya'nī ehl-i dūnyā ile muşāḥabet itdi benim nefesimden cuğdları ya'nī ehl-i dūnyāyı bāz itdi ya'nī benim sözime inanmalarıyla bāz-ı İlāhī itdi [49a]

Çün netīce-hicr hem-rāhān-gamest

Key firāḳ-ı rūy-ı şāhān z'ān kemest

Çünkü böyle işler ayrılığı neticesi ğamdur pādişāhlar yüzi ayrılığı andan nice eksikdür ya'nī sülūk yoldaşlarından ayrılmak neticesi çünkü ğamdur ḥuzūr-ı evliyādan ayrılmak andan nice eksik olur istifhām-ı inkārīdür [91a]

Farsça hikāye başlıkları koyu ve italik verilmiştir:

Beste şuden-i takrīr-i me'ānī-yi ḥikāyet besebeb-i meyl-i müstemi' bāistimā'-ı şūret-i zāhir-i ḥikāyet [11a]

(Müstemi'ün, şūret-i zāhir ḥikāyet istimā'ına meyl-i sebebi ile ḥikāyenün me'ānisini takriri bağlanmasıdır)

'Aḳs-i ta'zīm-i Süleymān 'aleyhisselām derdil-i Belḳış ezşūret-i ḥaḳīr-i hūdhūd
[67b]

(Hūdhūdün şūret-i ḥaḳīrinden belḳīs göñline Süleymān 'aleyhisselāmuñ ta'zīmi mün'akis olmasıdır)

Terk güften-i ān merd-i nāṣih ba'd ezmübālağa-yı pendān maḡrūr-ı ḥırsrā [85a]

(Ol Müselmān o ḥastayı terk itdi o nāṣihat iden kimse mübālağadan sonra ayuya maḡrūra nāṣihat söylemegi terk itmesidir)

2.1.3. METİN İÇİNDEKİ ARAPÇA VE FARŞÇA İFADELERİN YAZIMI

2.1.3.1. Ayetler

Metnimizde ayetler, beyitlerdeki ayet iktibaslarının geçtiği yerlerde verilmiş bazen de yorum içerisinde yorumun gerektirdiği durumlarda verilmiştir. Ayetler koyu

ve italik yazılmıştır. Ayetlerin açıklaması, sûrenin adı ve ayet numarası ise dipnotta belirtilmiştir. Ayetlerin mealleri, Diyanet İşleri Başkanlığının sitesinden alınmıştır:

Cümle ‘âlem ħod ‘arâz bûdend tâ

Enderîn ma‘nâ biyâmed hel etâ

Cümle ‘âlem ħod ‘arâz idiler tâ bu ma‘nâda hel etâ geldi **“hel etâ ‘alelinsâni ħînün mine’d-deħri lemyekün şey’en mezkūrâ”*** bu âyet-i şerîf buyruldu taĥķîķ insân üzre bir zamân ġayr-ı maĥdûd geldi ki insân o zamânda şey’i mezkūr degildi añlamazdı ba‘dehu yaradan Allâh vücûda geldi eceli geldikde fânî oldu illâ ‘arâz lâyıķî zamâneyn ħabîlinden oldu cihândan ‘arâz aşlı olan insân ‘arâz olunca sâyirî evleviyetle olur [41b]

- * “Gerçek şu ki insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir.” (İnsân/ 1)

İki ayet arka arkaya verildiğinde “ayetleri hasebince” deyip ayetin meaalini vermeden beytin çeviri/şerhine geçilmiştir:

Ū çü mîĥ^v âned merâ men bin’gerem

Lâyıķ-ı cezbeṁ veyâ bedpeykerem

Ĥudây-ı biçun çünki beni **“Vallâhu yed’û li yaġfirleküm”*** **“Yed’u ilâ dâri’s-selâm”**** **âyetleri ħasebince** da‘vet ider ben kendümi ihtisâb idüp göreyim cezbe ü da‘vete lâyıķ mıyam yâĥud yaramaz ĥuyılı mıyam [6a]

- * “Allah ise izniyle cennete ve mağfirete çağırır.” Ayet Kur’an-ı Kerim’de şu şekilde geçmektedir: “Vallâhu yed’û ilelcenneti ve’l-maġfireti” (Bakara/ 221)
- ** “Allah, kullarını selâmet makamı olan cennete da‘vet eder.” (Yunus/ 25)

İlk dizenin çevirisinden sonra ayet iktibas edilip “sırrı âşikâr olur” ifadesiyle bağlanmıştır:

Ba‘d ezân her cā revî maşrıķ şeved

Şarĥhâ bermagribet ‘âşık şeved

Andan sonra her nireye gidesin maşrıķ olur *“Eynemā tüvellū feşemme vechull”** *sırrı âşikâr olur* şarklar senüñ mağribiñe ‘aşık olur ya’nî esmā vü şıfât şarkları vücūdiña ‘aşık olur [4a]

- * “Nereye dönerseniz Allah ’ın yönü orasıdır.” (Bakara/ 115)

Şarih tarafından metinde, ayetin Farsça olarak işlenen meali Türkçeye aktarılmış; arkasından ilgili ayetin metni verilmiştir:

Hüb hūbîrā küned cezb in bedān

Tayyibātü ’t-tayyibîn bervey büh^v ān

Bunu bil güzel bir güzeli cezb ider *“ettayyibātu li’ttayyibîn”** ayetin bunun üzere oķu ki delîl-i ka’ıdur [6a]

- * “Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır.” (Nûr/26)

Pîş ezîn ten ’ömrhā bügzāştend

Pîşter ezkişt ber berdāştend

Bu tenden evvel ‘ömrler geçürdiler ekenden evvel maşşul ıaldurdılar ya’nî ‘âlem-i eşbâha gelmezden evvel ervâhda ‘ömrler geçürdiler tâ’at ve ‘ibâdet toĥmını ekmezden evvel *“İnne’l-lezîne sebekat lehüm minne’l-ĥüsnâ”** âyet-i kerîmesi mefhûmunca ‘inâyet-i ezeliyye şemeresine vâşıl oldılar [9b]

- * “Taraşımızdan kendilerine güzel âkabet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar.” (Enbiyâ/ 101)

Hâķ kıyāmetrā laķab z’ān rûz kerd

Rûz bün ’māyed cemāl-i sürĥ ü zerd

Hâķ te’ālā kıyāmete anuñçun gündüz diyü laķab itdi ki gündüz kıızıluñ ve şarunuñ cemālını gösterür kezâlik kıyāmet de *“Yevme tube’s-serā’ir”** mazmûnunca herkesüñ sırrını âşikâr ider [14b]

- * “O günde sırlar zahir olur.” (Târık/ 9)

Şarih tarafından ilgili beytin çeviri şerhi tamamlandıktan sonra, o beytin içeriğinin dayanağı olan ayet “Kur’ân’da buyurur ki” ibaresiyle bağlanmıştır:

Anuñ borcunu Hâk te‘âlâ her yerden öderdi ya’nî ‘aqla gelmeyen yirden buña te‘accüb itmege Hâk te‘âlâ Hazret-i Halîlullâh için kumı un itdi yâ bir kûlunuñ da ‘aqla gelmeyen yerden borcın ödese ‘aceb midür nitekül *Kur’ân-ı ‘azîmde buyurur ki “ve men yettekıllahı yec’allehu mahrecâ ve yerzûkhu min hayşu lâyahtesibu”**

- * “Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar. Onu beklemediği yerden rızıklandırır.” (Talak/ 2-3)

Şarih bazen metin içerisinde ilk dizeyi bir ayet, ikinci dizeyi başka bir ayet ile açıklamış, “buyrulur” ibaresiyle ayet bağlantısını gerçekleştirmiştir:

Kâf-ı rahmet güftemeş taşgîr nîst

Ced güved ferzendekem tahkîr nîst

O oğlana gulâmek didüm rahmet-i kâfî ile murâd taşgîr degüldür dede oğlancığım vir murâd tahkîr degildür muhaşşal şığa-yı taşgîr ‘Arabî ve Fârisî ve Türkîde tahkîr için mahşûş degüldür terahhüm içinde olur meşelâ Kur’ânda Hazret-i İbrâhim Hazret-i İsmâ‘île hitâb itdiği hikâyede buyrulur ki ya’nî *“Yâ buneyye innî erâ filmenâmi ennî ezbeħuke”** ve Hazret-i Ya‘kûb Hazret-i Yûsufa [38a] hitâb ittigi hikâyede buyrulur ki *“Yâ buneyye lâtefşuş ru’yâke ‘alâihvetike”***

- * “Yavrucuğum! Doğrusu ben uykuda iken seni boğazladığımı görüyorum.” (Saffat/ 102)
- ** “Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma.” (Yusuf/ 5)

Bazen hiçbir bağlayıcı ibare ve işaret kullanılmadan doğrudan ayet iktibas edilmiştir:

Nazm-ı in minümmetinrâ yâd gîr

Tâ beillâ vü halâ fihâ nezîr

*“Ve in minümmetin”** nazmını hâtıruña getür tâ illâya degin ve dahı *“Halâ fihâ nezîr”*** e degin [146a]

- * “Hiçbir millet yoktur ki” Fâtır/ 24
- ** “Ona uyarıcı gelmemiş olsun.” (Fâtır/ 24)

Bazı yerlerde “muşhâf-ı şerîfden” ibaresiyle bağlantı yapılmış, ayet iktibas edildikten sonra da “âyet-i kerîmesin okurdı” ibaresiyle alıntı tamamlanmıştır:

Muḳrîḫ mîḥ^v ând ezrûy-ı kitâb

Mâ’ûkûm ğavran ziçeşme bendem âb

Bir Kur’ân-ı ‘azîm okur kimse kitâb yüzinden ya’nî ***muşhâf-ı şerîfden “in eşbaḥa mâ’ûkûm ğavran femen ye’tîkûm bimâ’in ma’in”**** ***âyet-i kerîmesin okurdı*** ya’nî çeşmeden suyu bağlasam kim getirür [68b]

- * “De ki: “Söyleyin bakalım: Suyunuz çekilirse size kim temiz bir akar su getirir?” (Mülk/ 30)

Şarih tarafından “âyetinde zîkr olınan” ibaresiyle ayetin içeriği metne bağlanmıştır:

Hikmet-i dünyâ fezâyed zann u şek

Hikmet-i dînî pered fevḳ-i felek

Dünyevî hikmet ki hikmet-i ‘aqliyyedür zann u şek arturur dînî hikmet ki ‘ulûm-ı şer’iyyedür seni gök üzre iletür ya’nî ‘âlem-i ‘ulvîyeye ***“Ve men yû’te’l-hikmete feḳad ütiye ḥayran keşîran”**** ***âyetinde zîkr olınan*** hikmet hikmet-i dînîyyedür [127a]

- * “Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir.” (Bakara/ 269)

Ayetler iktibas edilirken genellikle “fehvâsınca, mefhûmunca, maẓmûnınca, muḳteẓâsınca” biçiminde zikredilmiş ve arkasından ayetin bazen kısmen bazen de tamamen meali verilmiştir:

Seyyi’âtem şüd heme tâ’ât-i şükr

Hezl şüd fânî vü cidd işbât-ı şükr

“Yübeddelullâhu seyyi’âtihim ḥasenât”* ***fehvâsınca*** seyyi’âtım cümle tâ’ât ve ḥasenât oldu şükr hezl fânî ve maḥv oldu ve cidd-i işbât oldu şükr [119a]

- * “Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.” (Furkan/ 70)

Luṭf-ı şeh cânırâ cinâyet-cû küned

Zân ki şeh her ziştrâ nîkû küned

Pādişāhuñ luṭfi cānı günāh isteyici eyler zīrā ki pādişāh her çirkini yā‘nı günahkārı eyü ider ya‘nı günāhın yārlıgar **“innallāhe yağfiru’z-zünūbe cemi‘an”*** **methūmunca** [16b]

- * “Muhakkak ki Allah, bütün günahları bağışlar.” (Zümer/ 53)

Pes hıdā‘īrā hıdā‘ī şüd cezā

Kāse zen kūze behor īnek sezā

Pes bir hıleye bir hıleden ol dile **“ve cezā‘ü seyyi’etin seyyi’etün mişlühā”*** **māzmūnıncā** [67a]

- * “Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür.” (Şûrâ/40.)

Nıst gam ger dır bīū māndeī

Dir gır ü saht gıreş h^vāndeī

Ğam degüldür eger o tevfiķ feyzsiz giç ıalduñ zīrā giç tıttıcı ve pek tıttıcı okuduñ “İnnallāhe yümhil velā mühmil” māzmūnı üzre ‘uķūbetde imhāl muķarrerdür **“İnne batşe rabbike leşedīd”*** āyet-i kerīmesi **muķtezāsıncā** ‘azāb-ı Hudā pekdür [102b]

- * “Şüphesiz, Rabbinin yakalaması çok çetindir.” (Burûc/ 12)

Kimi zaman ayetlerin kısaltıldığı, imlasınının yanlış yazıldığı ve birkaç sûredeki ayetin aynı iktibas içinde verildiği de gözlemlenmiştir:

Tū zievfü bil‘uķūdeş dest şū

İhfezū eymāneküm bāū megū

Sen anuñ **“Evfü bil‘ahd”*** inden el yu aña **“İhfezū eymāneküm”**** dime ya‘nı ahmaķuñ ‘ahdine vefā itmeyesin ümīd itme **“evfü bil‘ahd”** buyrulmuş diyü ve yemīnine aldanma **“İhfezū eymāneküm”** buyrulmuş diyü andan yemīni üzre şābit olmaķ ümīd itme

- * “Emri yerine getirin.” (İsrâ/ 37)
- ** “Yeminlerinizi tutun.” (Mâide/ 89)

(Kur’ân’da şu şekilde geçmektedir: “*İzā ḥaleftüm vaḥfezū eyṁāneküm.*” Vezin icabı ayette tasarruf edilmiştir.

Rev nu‘ammirhu nūnekkishu beḥ^vān

Dil ṭaleb kūn dil menih berüstüḥ^vān

Yüri “*nu‘ammirhu nūnekkishu*” âyetin oku gönül istemeğe gönül virme Hâk teālâ Qur’ân-ı Kerîmde buyurur ki “*Ve men nu‘ammirhu nūnekkishu filḥalk*” Bir kimsenüñ ki ‘ömrünü uzun itseñ ḥilḳatde tenkîs ideriz ya’nî tâzelikde günden güne ḥüsni ve kuvveti ve ‘aql ü idrâk ü fehmi artduğı gibi kıcalıkda günden güne eksildirüz [31a]

- Ayetin tamamı “*Ve men nu‘ammirhu nūnekkishu filḥalk efela ya’kılun*” (Ve kimin ömrünü uzatırsak yaratılışta âdeta geriye döndürürüz onu, çocuklaşır; hâlâ mı akıl etmezler?) (Yasin/ 68)

2.1.3.2.Hadisler

Şifâyî, ayetlerde olduğu gibi hadislerden de alıntılar yapmıştır. Hadisler, Latin harflerine aktarıldıktan sonra koyu ve italik gösterilmiş, tercümesi ve alındığı kaynak belli ise dipnotta belirtilmiştir:

“levlāke levlāk lemā ḥalaḳtü’l-eflāk” [48b]

- “*Sen olmasa idin eflaki yaratmazdım.*” (Konuk, s.324)

Hadisler iktibas edilirken genellikle “ḥadîşde dir ki, ḥadîş-i ḳudsîdür ki” biçiminde zikredilmiş ve arkasından hadisin bazen kısmen bazen de tamamen meali verilmiştir:

Ḥadîş-i ḳudsîdür ki “küntü kenzen maḥfiyyen feaḥbebtü en u’rafe feḥaleḳtü’l-ḥalḳe li uğrafe” [17b]

- “*Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.*” (Acluni, Keşfü’l-Hafa, II/132)

Ḥadîşde dir ki “Naḥnu’l-āḥîrüne’s-sābîḳüne” [121a]

Şarih kimileyin “ḥadīṣ-i nebevīde, lafz-ı ḥadīṣ, ḥadīṣ-i şerīfī mücebince, ḥadīṣ-i ḳudsīsi, ḥadīṣ-i nebevīde vāriddür ki, ḥadīṣle şābitdür, ḥadīṣ-i şerīfī muḳtezāsınca gibi ibarelerle hadisleri şerhle ilişkilendirmiştir:

Şūfiyān taḳṣīr būdend ü faḳīr

Gāv-ı faḳīr en ya‘nī küfran yübīr

Şūfīler taḳṣīr idiler ya‘nī ḳuşūrları var idi ve faḳīr idiler faḳr helāk ider küfrī şāmil olmağa ḳarīb oldı nitekim **ḥadīṣ-i nebevīde “kāde’l-faḳr enyekūn küfrā”*** vārid olmuştur [23b]

- * “Neredeyse fakirlik küfre denk olacaktı.” (Taberānī, el-Evsat)

K’ez eger güften Rasūl-i bāvifāk

Men‘ kerd ü güft hest ān eznifāk

Zīrā ki eger demekden vifāklı peygamber ‘aleyhisselām men‘ itdi ve didi eger demek nifākdandır **lafz-ı ḥadīṣ “İyyākum ve kelimetü lev feinnehā min kelāmi’l-münāfiḳīn”*** der [32a]

- * “Eğer kelimesi münafıkların sözlerindendir, onu söylemekten kaçınınız.”

Z’ān ki heft şad perde dāred nūr-ı Hāḳ

Perdehā-yı nūr dān çendīn ṭabaḳ

Nūra mertebede tertībler vardır zīrā ki Hāḳ nūrının yedi yüz perdesi vardır nūr perdelerin niçe ṭabaḳa bil ya‘nī **“innallāhe seb’a mi’ eti ḥicāba minnūr ve seb’a mi’ eti ḥicāb min zulmeti”*** ḥadīṣ-i şerīfī mücebince nūruñ aşılarda perdeleri yedi yüzdür āmma fūrūḡı daḡı nice nicedür [35b]

- * “Allah ile kul arasında nurdan ve zulmetten yedi yüz perde vardır.”

Nāmşān ezreşk-i Hāḳ pinhān bemānd

Her gedāyī nāmşānrā berneḥ^vānd

Anlaruñ adları ḡayret-i Hāḳdan gizlū ḳaldı her bir faḳīr anlaruñ adların oḳumadılar ya‘nī bilmediler ki mestūrān-ı ḳıbāb-ı ḡayret-i Hudādurlar bunlar ḡaḳḳında **“Evliyā’i taḡte ḳıbābī lāya’rifehüm ḡayrī”*** ḥadīṣ-i ḳudsīsi vardır [39b]

- * “Evliyâlar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır.”

Nitekim hadîs-i nebevîde vâriddür ki *“izâkâle’l-‘abdu yâ Rabbî yeķûlu Te’alâ lebbeyke ‘abdî se’l-tu’ta”*[50b]

- * Kul yâ Rabbi dediği zaman Cenab-ı Allah şöyle buyurur: “Buyur kulum, iste verilsin!”

*“İnnâ minallâhi velmü’minîni min nûriyyün”** *hadîs-i şerîfi muktezâsınca* hakikat-i Muhammediyyedendür tertîb iden dâye-yi tabî ‘atden degüldür [150a]

- * “Muhakkak ki müminlere Allah’ın nurundan bir nur vardır.”

*Hadîs-i şerîfde buyrulmuşdur “Huffeti’l-cenneti bilmekârihu ve huffeti’l-nîrân bi’s-şehvâti”** *vârid olunmuşdur* [76b]

- * “Cennet, mekruhât ile örtülmüştür ve cehennem şehvât ile örtülmüştür.”
(Konuk, age., s.16)

2.1.3.3.Arapça ve Farsça İfadeler

*Elhamdüli’llâhi rabbi’l-‘âlemîn ve şallallâhi ‘alâ seyyidînâ ve nebiyyinâ Muhammedin ve ‘alâ âlihi ve şahbihi ve tâbi’hi alâ yevmi’d-dîn vesellem teslîmâ keşîren dâ’imen ebedi’l-ebedîne**[1b]

- * “Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a özgüdür. Salat ve selam hesap gününde ebediyyen, kesintisiz ve selamete erdirici olarak yüce efendimiz ve peygamberimiz Hz. Muhammet’e, onun yüce soyu, sahabeleri ve sahabelerine tabi olanların üzerlerine olsun.”

*Cezbeti min cezebâtü’r-Rahman tuvâzî ameli’s-sakaleyn**[1b]

- * “Allah Teâlâ’nın cezbelerinden bir cezbe-i Rahman bütün insanların ve cinnilerin ibadetine bedeldir. (Sülemî, Tabakât, s.488’de bu sözün Ebü’l-Kâsım İbrâhim en-Nasrâbâdî’ye (ö. 367 / 977) ait olduğunu bildirmiştir.)”

*Ve ba’de çünin güyed Dervîş Muhammed Şifâyî-yi Mevlevî ki çün ezterceme-yi cild-i evvel-i Meşnevî-yi Şerîf beTürkî fâriğ geştem...**[1b]

- * “Ve bundan sonra Dervîş Muhammed Şifâyî şöyle der: Mesnevî-yi Şerîfin birinci cildinin tercümesini bitirdiğimde...”

*Tamâm şüd ezdest-i Dervîş-i Ğulâmî-yi Mevlevî der rûz-ı penşenbe** [151b]

- * “Perşembe günü Mevlevî Dervîş Ğulâmî’nin eliyle tamamlandı”

2.1.4. NÜSHA TANITIMI

Çalıştığımız metin 390 varaktan oluşmaktadır. Şifâyî Muhammed Dede’nin şerhi iki cilttir. Bu ciltlerden birincisini Mehmet Özdemir neşretmiştir.¹² Bizim çalışmamız ikinci cildin metin ve incelemesini teşkil etmektedir. İkinci cilt “239b” varakından başlayıp “389b” varakında bitmektedir. Bu kısmı “390a” varakına kadar boş sayfa ve zahriye takip etmektedir. Zahriyede hiçbir kayıt yoktur.

Başlangıç: [239b] *şerh-i Meşnevî-yi şerîf cild-i ikinci vahy-i Haq Bismillâhi’r-Rahmâni’r-Rahîm Elhamdülü’llâhi rabbi’l-‘âlemîn ve şallallâhi ‘alâ seyyidînâ*

Bitiş: [389b] *Tamâm şüd ezdest-i Dervîş-i Ğulâmî-yi Mevlevî der rûz-ı penşenbe hejdüm mâh-ı şa’bânü’l-ğurre sâl-i hezâr sene 1083 Tahrîr Mevlevîhâne-yi Mısr du’âgûy Dervîş Muştafâ-yı Hamîdî*

Nüshanın bulunduğu yer: Süleymaniye Kütüphanesi Dârü’l-Mesnevî 209 numarada Mesnevî Şerhi adıyla kayıtlıdır.

Cilt: 2 (Eser kütüphanede aynı yazma içerisinde 2 cilt hâlinde bulunmaktadır.)

Varak Sayısı: 151 varak (Süleymaniye Kütüphanesi’nde bu eser iki cilt birlikte yer almaktadır ve toplam varak sayısı 390’dır. Bu eserin 1-239 varakları arasını şerhin birinci cildi, 240-390 varakları arasını da şerhin ikinci cildi teşkil etmektedir.)

Satır Sayısı: 24-34 (Metinde varaklarda bulunan satır sayısında bir tutarsızlık söz konusudur.)

Ebatlar (dış-iç): 210x150-170x105

Yazı: Ta’lik

¹² Özdemir, M. (2016). *Dervîş Muhammed Şifâyî Mesnevî Şerhi, Eş-Şerhu’l-Kitâbi’l-Mesneviyyi’l-Ma’neviyyi’l-Muhtasar*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Müstensih: Dervîş Mustafa Ispartavî”(Özdemir, 2016:21-22).

İstinsah Tarihi: 8 Şaban 1083 (29 Kasım 1672)

Telif Tarihi: 8 Şaban 1083 (29 Kasım 1672)

Serlevha: Şerh-i Meşnevî-yi Şerîf cild-i ikinci vahy-i hak

Mesnevi beyitlerinin üstü çizili, konu başlıkları ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

2.2.METİN ŞERHİ METODU

2.2.1. ŞARİHİN MAKSADI

Şifâyî, şerhi yazmaktan maksadını birinci ciltte Sürûrî ve Ankaravî şerhlerinin ayet ve hadis ilaveleriyle gereğinden fazla uzatıldığını söyleyerek “Bu kadar uzun anlatmanın dinleyicileri sıkacağını düşündüğü için de Mesnevî’yi daha kısa bir şekilde şerh etmek gerektiğine karar verir.” (Özdemir, 2016:19). Şarih birinci ciltten farklı olarak ikinci cildin kısa dibâcesinde eserini başlıktaki şerh ibaresine rağmen tercüme olarak adlandırarak bu tercümeyi yapmaktan gayesini Anadolu’da Farsça bilmeyen dostların yararlanması için kaleme aldığını söyler.

2.2.2. DİBÂCE ŞERHİ

Dibâcede Mesnevi’nin mensur ön sözü tek istisna dışında tercüme suretiyle verilir:

Pürsîde yekî ‘âşıkî çîst güftem ki çü men şüy bedânî bir kimse şordî ki ‘âşıklık nedür didüm ki benüm gibi olduğunda bilürsin [1b]

Yuhibbuhum temāmest ve yuhibbu nekudāmest yuhibbuhum tamāmdur Allāha isnād olunmuş şîfat-ı Hâk olup tamām oldı “ve yūhibbūnehū” kãdadur Hâkkuñ maḥabbet-iñ ‘aksidür ki kulda zuhūr ider pes maḥabbet-i Hâk muḥaddemdür maḥabbet-i bende müteahḥirdür [1b]

2.2.3. İCMÂLÎ ŞERH

Şifâyî şerhinin temel yöntemi, sözü fazla uzatmaktan kaçınan onun yerine sözü anlaşılır şekilde açıklanan beyitten fazla koparmadan toplama yöntemi olan

icmâlî şerhtir. Zaten şarih, hedef kitle olarak Farsça bilmeyen müritleri ve Mesnevî beyitlerini anlaşılır şekilde takip etmesini istediği talimleri belirlemiştir.

Şıbgatallāh hest ħum-ı reng-i hū

Pîşhā yek reng kered enderū

Her ney ki küpi Allāh boyasıdur o küpde alacalar yek renk olur ya'nî tecellî-yi zâtîde cemî'-i mevcûdât maḥv-ı vücûd ider nefsâniyyât kıalmaz vaḥdethurfe olur [57a]

Şāh çün şîrînter ezşekker büved

Cân beşîrînî reved hoşter büved

Pâdişāh çünki şekkerden lezîzrek ola cān ki lezzete gide ziyāde eyü olur pâdişāh-ı ḥaḳîkî kurbî şad hezārān mertebe şekerden lezîzdür anuñçün cān fedā itmek de lezîzdür [58b]

Çün netîce-hicr hem-rāhān-ğamest

Key firāk-ı rûy-ı şāhān z'ân kemest

Çünkü böyle işler ayrılığı netîcesi ğamdur pâdişāhlar yüzi ayrılığı andan nice eksikdür ya'nî sülûk yoldaşlarından ayrılmak netîcesi çünki ğamdur ḥuzûr-ı evliyādan ayrılmak andan nice eksik olur istifhām-ı inkārîdür [90b-91a]

Ḥāşa bâğî k'în felek yek berg-i üst

Belki ān mağzest ü İn 'ālem çü pûst

Ḥuşûşā bir bâğa bu gökler anuñ bir bayrağıdur belki mağz u leb odur bu zāhir olan 'ālem post ya'nî kabuḳ gibidür öyle bâğî saña bütün göstermek nice mümkündür [128a]

Derḥarābāt āmedî ey şeyḫ-i ecel

Cümle meyhā ezḳudūmet şüd 'asel

Didiler ki ey ulu şeyḫ meyhāneye geldüñ cümle şarāblar ḳudümüñden bal oldu [135b]

2.2.4. BAŞLIKLARIN TERCÜME VE ŞERHİ

Şifâyî, Mesnevî hikâyelerinin başlıklarını önce Farsça vermiş, ardından tercümesini yapmıştır. Ancak başlıkların nadiren şerhvari tercüme edildiği görülmüştür. Metinde Farsça hikâye başlıkları koyu ve italik verilmiştir:

İltimās kerd-en-i hemrāh-ı ʿİsā ʿaleyhisselām ez ʿİsā zinde kerd-en-i üstüh^v ānhā

“Hâzret-i ʿİsā ʿaleyhisselāmuñ yoldaşı Hâzret-i ʿİsādan kemüklerüñ dirilmesin recāsıdur” (8a)

Ender zikerd-en-i şūfī ḥādīm rā dertimār dāšten-i behīme “ve lāḥavle” güften-i ḥādīm

Şūfīnūñ ḥādīme vaşīyyet itmesidür ve ḥādīmūñ lāḥavle velā kuvvete illā billāh dimesidür [9a]

Ḥikāyet-i meşveret kerd-en-i Ḥudā-yı Teʿālā bāfirīştegān derīcād-ı ḥalk

Cenāb-ı Ḥudā ʿazze ve celle ḥâzretinūñ ḥalkı yaratmaḡda yaʿnī benī ādemi yaratmaḡda melāyike ile müşāvere itmesidür cenāb-ı ʿizzetūñ ḥalk-ı ādem içün müşāveresi beyānıdur melāyike ile [9b]

Beste şuden-i takrīr-i meʿānī-yi ḥikāyet besebeb-i meyl-i müstemiʿ bāistimāʿ-ı şūret-i zāhir-i ḥikāyet

Müstemiʿūñ, şūret-i zāhir ḥikāyet istimāʿına meyl-i sebebi ile ḥikāyenūñ meʿānisini takrīri bağlanmasıdur [11a]

2.2.5. KELİME ANLAMI VE MURAT EDİLEN ANLAM

Şifâyî, şerhte kelimelerin muâdil anlamlarını verdiği gibi bu anlamların mecazî ve istiareli anlamlarını da “murat budur ve yani” ibareleriyle açıklama yöntemini kullanmıştır:

Güft berd: Güft berd redd itdi dimekdür reddile söyledi dimek maʿnāsınadır [98b]

Ḥākī: Ḥākī yaʿnī toprak [68a]

Nevḥa: Nevḥa idici olur yaʿnī ağlar feryād ve nāle ider [22a]

Kocadık: Kocadık çöngeldik [101a]

Suhre: Suhre ya'nî müft işi işlemegi ve işsizligi müyesser iden ya'nî kolay getüren [21a]

Yâvetâz: Yâvetâzdur ya'nî harekât-ı yâ da bîma'nîdür ve tablâ^vârdür [27a]

Arslan-ı Hudâ: Arslan-ı Hudâ ya'nî velî [61a]

Âhengüsîl: Âhengüsîl demür kırıcı dimekdür ziyâde kuvvetlü dimekden kinâyedür burada murâd hünerdür [67a]

Cân hîssi bir güneşden otlar: Cân hîssi bir güneşden otlar ya'nî şems-i haqîkîden feyz alur [4b]

Çörden çöpden anı pāk tut: Çörden çöpden anı pāk tut ya'nî hâtırına tokunmağdan şakın [3b]

Ehl-i zîkr: Ehl-i zîkrden murâd evliyâdur [91a]

Göñül tağı: Göñül tağı ya'nî mürşidüñ kalbi [56b]

Ğulağ yolundan göz 'ilâcın çek: Ğulağ yolundan göz 'ilâcın çek ya'nî bir hoş diñle başîret gözini aç [15b]

Levh: Levhden murâd sîne-yi âşıkdur [76a]

2.2.6. SORU-CEVAP

Şarih bazen metindeki müşkil kısımların daha iyi anlaşılması için soru sorup cevap verme tekniğini nadir de olsa kullanmaktadır:

Mühr-i mûmeş hâki-yi engüşterîst

Bâz ân nağş-ı nigîn hâkî-yi kîst

O Şalâhaddînüñ mûmınıñ mührü bir yüzüñi hikâyet idicidür ya'nî mürîdinüñ kalbi mührü ya'nî kalbindeki mühr nağşı bir yüzükdendür âşikârâ o nağş-ı nigîn ya'nî o yüzük faşşı nağşı **kimi hikâyet ider? Cevâbdur ki** [56a]

Hâki-yi endîşe-yi ân zergerset [56b]

Silsile herhalğa enderdîgerest

O zerûñ fikrini hikāyet idicidür oklarıñ her halkası silsilesi bir halkaya girmişdür ya'nî efkârı müselseldür münkaṭı' degüldür zîrâ ki âşâr-ı esmâ ve şîfât-ı İlâhiyyedür esmâ ve şîfât-ı İlâhiyye gayr-i mütenâhiyye olduğu gibi âşârı da gayr-i mütenâhiyyedür efkâr kalb-i insân-ı kāmildür aşârındandır

Ki merâ rûzî vü kısmet büdest

Pes çirâ diy bûdet ân devlet bedest

*Dirsiñ ki baña naşîb ü kısmet bu imiş elmuḳadderü ḳāyin saña **cevāb budur** ki pes niçün o devlet elünde idi pes ma'lûm oldu ki 'abdüñ irāde-yi cüz'iyyesinüñ medḥalı vardır* [112a]

2.3. ŞERHİN KAYNAKLARI

Şifâyî, icmâlî şerh yaptığı için genelde yararlandığı kaynakları, yararlanmanın biçimi kelime ve ibare düzeyinde olduğu için belirtmemiştir. Ancak çok az da olsa kimi yerlerde “ba'zılar” biçiminde biraz muğlâk da olsa kullandığı kaynağı işaret etmiştir.

*Gāh mestlikden Ebu'l-Ḥasen saña ey yaşı kūççek bedeni yumuşak der ya'nî Ebu'l-Ḥasana şûret-i emredde tecellî-yi cemāl-i vaḥdet-i şarfi olduğda müstaḡraḳ-ı tecellî olmaḡla mest olup 'aḳıl maḡlûb olmaḡla bu lafz andan zuhûr ider Ebu'l-Ḥasenden murād Allāhü a'lem yâ şeyḫ Ebu'l-Ḥasen Ḥaraḳānî'dür yāḫûd Ebu'l-Ḥasen kūnyeti ile ma'rûf bir gayrı kimsedür **ba'zılar** şāḫibü'l-fi'lü'l-ḥasen yâ şāḫibü'l-ḥulḳı'l-ḥasen yâ şāḫibü'l-'akl'l-ḥasen dimekdür dimişler **ba'zılar** murād kendülerdür Ḥüsāmeddîn Efendinüñ nāmı Ḥasendür Ḥazret-i Pîr anlarıñ ma'nevî babalarıdır anıñçün kendülere Ebu'l-Ḥasen ıtlâḳ itmişlerdür* [5a]

Şarihin şerh ettiği metinden hareketle peygamber kıssaları ve evliya menkıbelerinden yararlandığını ileri sürmek yanıltıcı olmaz. Peygamber kıssaları hususunda şarihin **Taberî**, **İbn'ül-Esîr** ve **İbn Kesîr** gibi ilk dönem İslam tarihlerini kullandığını kuvvetle tahmin ediyoruz. Yine şarihin evliyâ menkıbeleri konusunda ilk elden **Attâr**'ın **Tezkiretü'l-Evliyâ**'sına müracaat ettiğini düşünüyoruz. Bu bağlamda şarihin tefsîrlerden en azından **İbn Abbâs**, **Zemahşerî** ve **Kâdı Beydâvî** gibi eserleri kullandığını bunlara ilaveten **Buhârî**, **Müslim**, **Ebû Dâvûd** gibi kaynaklardan yararlandığını zannediyoruz.

2.3.1. Hazreti Alî- Makâlât

Ḥazret-i ‘Alî “mā kul’itü bâbi Ḥayber biḳuvveti cismāniyye innemā kul ‘iti biḳuvveti Raḥmāniyye” buyurmuşdır [49b]*

- * “Hayber’in kapısını cismanî kuvvetle değil, rahmanî kuvvetle kırdım.”

2.3.2. Ömer bin Elfârız- Dîvân

Ömer bin Elfârız ḥazretlerinüñ

Şürîbnâ ‘alâzikri’l-ḥabîbi müdâmeten

*Sükirnâ bihâ minḳabli en yuḥleḳa’l-kern** buyurduklarıdır [10a]

- * “Sevgiliyi devamlı zikretmeyle içirildik. Üzüm ağacı yaratılmadan önce onunla sarhoş edildik”

2.3.3. Mevlânâ-Dîvân-ı Kebîr

Şarih, Mesnevî’nin dışında Mevlânâ’nın diğer eserlerini de doğal olarak kullanmıştır. Biz sadece Dîvân-ı Kebîr’i tespit edebildik.

Dîvân-ı Şerîflerinde bir gâzelüñ mışra’ıdır dimiş velâkin Ḥazret-i Pîre mestlikden nâşî şaṭḥ isnâdı sū-yi edebden ḥâlî degüldür zîrâ Ḥazret-i Pîr mestlikde de min’indallâh şaṭhiyyâtdan maḥfûzdur o lafz mışra’-ı gâzel olmak delîl olamaz zîrâ iḳtibâs olmak muḥtemeldür tedebbür [5a]

2.3.4. Sürûrî, Şerh-i Mesnevî

Şifâyî, Mesnevî şerhinin mukaddimesinde Sürûrî’nin eserinden yararlandığını bir tenkid vesilesiyle belirtir. Bu tenkidde Sürûrî’nin uzun hikâyelerle şerhi uzatmasını doğru bulmadığını ifade eder (Özdemir, 2016: 19).

2.3.5. Ankaravî, Şerh-i Mesnevî (Mecmû’atu’l-Letâyif ve Matmûratu’l-Ma’ârif)

Şifâyî, şerhini yazarken Ankaravî’den yaralandığı hususunu da yine bir tenkid vesilesiyle belirtir. Ona göre Ankaravî, şerhte hadis ve ayetlerin kullanımını gereğinden fazla yaparak şerhi uzatır (Özdemir, 2016: 19).

2.3.6. Sülemî, Tabakât

Şarih, Sülemî ve eserinin adını zikretmez ancak alıntının kaynağına gidildiğinde Sülemî'nin Tabakât'ından nakledildiği anlaşılmaktadır.

*“cezbeti min cezebātü'r-Rahman tuvāzī ameli's-saḳaleyn”**

- **“Allah Teâlâ'nın cezbelерinden bir cezbe-i Rahman bütün insanların ve cinnilerin ibadetine bedeldir.”*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

[1b] ŞERH-İ MEŞNEVÎ-Yİ ŞERİF CİLD-İ İKİNCİ-Yİ VAHY-İ HAQ

Bismillâhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

Elḥamdüli'llāhi rabbi'l-ālemīn ve şallallāhi 'alā seyyidīnā ve nebiyyinā Muḥammedin ve 'alā ālihi ve şahbihi ve tābi'hi alā yevmi'd-dīn vesellem teslīmā keşiren dā'imen ebedi'l-ebedine¹³ ve ba'de çünün güyed Derviş Muḥammed Şifāyî-yi Mevlevî ki çün ezterceme-yi cild-i evvel-i Meşnevî-yi Şerîf beTürkî fâriğ geştem beterceme-yi cild-i devvumîn agâzîdem derrûz-i çehârşenbe bîst ü sevvüm-ı mâh-ı rebî'ü'l-evvel sâl-i hezâr heştâd-ı hicret tâ fâyideyîş beyārân-ı Rûm maḥrûm-ı ezzebân-ı Fûrs mîresed¹⁴

¹³ Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a özgüdür. Salat ve selam hesap gününde ebediyyen, kesintisiz ve selamete erdirici olarak yüce efendimiz ve peygamberimiz Hz. Muhammet'e, onun yüce soyu, sahabeleri ve sahabelerine tabi olanların üzerlerine olsun.

¹⁴ Ve sonra Derviş Muhammet Şifâyî-yi Mevlevî şöyle buyurur: Mesnevî-yi Şerîf'in ilk cildinin tercümesini bitirince Hicret'in 1008. yılında Rebî'ü'l-evvel ayının 23. Çarşamba

Beyân-ı ba'zı ezḥikmet-i te'ḥîr-i ın mücelled-i devvüm bu ikinci mücelledün te'ḥîri ḥikmetinden ba'zını beyândur ki *eger cümle-yi ḥikmet-i İlâhî benderâ ma'lûm şûd* anıñçün ba'zı beyândur ki eger ḥikmet-i İlâhinün cümlesi kula ma'lûm olsa *derfevâid-i ân kâr ezân kârfürü mând* o işün fâyidelerin añlamağda evkâtı zâyî olup o işden 'âciz qalır ol işi idemez *ve ḥikmet-i bîpâyân-ı Hâḡ idrâk-i ürâ vîrân küned* ve Hâḡkuñ nihâyetsiz ḥikmeti anuñ idrâkını vîrân ider medhüş olur *bedân kâr neperdâzed* pes o işe meşğul olamaz *pes Hâḡ Te'âlâ şemme-yi ezân ḥikmet-i bîpâyân mehârû bînî-yi ü sâzed* pes Hâḡ Te'âlâ o nihâyetsiz ḥikmetden bir cüz'i nicesin anuñ burnı yuları ider ya'nî toyrur *ki ürâ bedân kâr küşed* anuñçün ki anı o toyrurmağla o işe çeker varır o işi ider *ki eger ürâ ezân fâyide hîç haber neküned* anuñçün ki eger aña o fâyideden hîç haber itmese *hîç necünbed* ol kûl hîç kıyıdamaz *zîrâ cünbânende ezbehrehây-ı âdemiyânest* zîrâ ki kıyımdadan âdem oğlanınıñ fûlân içünlerindendir *ki ezbehr-i ân maşlaḡat künem* zîrâ ki o fâyide içün o işi iderüm dir *ve eger ḥikmet-i ın berüy fûrûrized* ve eger o işün ḥikmetini cümle o kimse üzre dökse ya'nî tamâm i'lâm itse *hem netüvâned cünbîden* yine kıyımdamağla qâdir olmaz *çünân ki eger derbînî-yi şütr mehâr nebûd nereved* aña beñzer ki eger devenün burnunda yuları olmasa yürümez *ve eger saḡt büzürg büved hem fûrûḡusbed* eger yular gâyet büyük olsa yine yürümez yatur *“Ve in minşey'in illâ 'indenâ ḡazâ'inühü ve mâ tenezzüllihî illâ bîqaderin ma'lûm”*¹⁵ Hâḡ Te'âlâ buyurur ki imkânda olan eşyâdan hîç bir şey yokdur illâ o şeyiñ ḡazîneleri bizüm yanımuздadır ya'nî kudretimüzdedür ve biz o şey'i indirmeüz illâ ma'lûm u mu'ayyen mîqdâr ile ind[2a]irirüz def'aten degül *Hâḡ bîâb külûḡ neşevend* toprak şusız kerpiç olmaz *ve çün âb bisyâr büved hem külûḡ neşevend* ve şu çok ola kerpiç olmaz *“Ve's-semâ'e ref'e'ahâ ve vaḡa'a'l-mîzân”*¹⁶ Allâhü Te'âlâ buyurur ki Allâh gögi yüksek itdi ve mîzân qodı *bemîzân dihed her çîzîrâ ne bîḡesâb u bîmîzân* Allâh Te'âlâ her şey'i yir ü mîzânla virür ḡesâbsız ve mîzânsız degül *illâ kesânîrâ ki ez'âlem-i ḡalk mübeddel şüdeend* illâ şol kimselere ki 'âlem ḡalkından ya'nî beşeriyetden keşilmiş olalar *yerzuḡu men yeşâ'ü bigayri ḡisâbin ḡuşendeend* Allâh Te'âlâ istedigine ḡesâbsız virir mazḡarı olmuş olalar enbiyâ vü evliyâ gibi öyle kimselere Allâh Te'âlâ ḡesâbsız virir *“ve men lem yezuḡ lem yedri”*¹⁷ tatmayan bilmez

günü 2. cildin tercümesine başladım. Tercümeden maksadım Fars dilinden mahrum olan Anadolu'daki dostların yararlanması içindir.

¹⁵ Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz. Hicr/ 21

¹⁶ Göğü Allah yükseltti ve mîzanı (dengeyi) o koydu. Rahman/ 7

¹⁷ Tatmayan bilmez.

ya'nî o mertebeye varmayan bilmez *pürside yekî 'âşıkî çîst güftem ki çü men şüy bedânî* bir kimse şordı ki 'aşıklık nedür didüm ki benüm gibi olduğunda bilürsin *'aşk maḥabbet-i bîhesābest* 'aşk ḥesābsız maḥabbetdür *cihet-i ān güfteend ki şıfāt-ı ḥakest beḥaḳīkat ve nisbet-i ū bebende mecāzest* ḥesābsız olduğün dimişlerdür ki ḥaḳīkatde şıfat Ḥaḳdur anuñ kula nisbeti mecāzdur zîrā şıfāt-ı Ḥaḳ nihāyetsizdür bîḥisāb olur şıfat bende 'aksidür *yuhıbbuhum temānest ve yuhıbbu nekudānest* yuhıbbuhum tamāmdur Allāha isnād olunmış şıfat-ı Ḥaḳ olup tamām oldı "*ve yūḥıbbūnehū*"¹⁸ kandanur Ḥaḳkuñ maḥabbetinüñ 'aksidür ki ḳulda zuḥūr ider pes maḥabbet-i Ḥaḳ muḳaddemdür maḥabbet-i bende müteahḥırdür

Müddetî in Meşnevî te'hîr şüd

Mühletî bâyet tā ḥūn şîr şüd

Bu Meşnevî bir müddet te'hîr oldı ki cild-i evvel tamāmında soñra bir zamān geçdi ba'dehu cild-i şānīye şuru' buyurdılar zîrā bir mühlet gerekdür ki tā ḳan süd ola oğlan toğmaḳ gerek ki aña ğıdā içün emziklinüñ memesinde ḳan biemrillāh süde tebdıl ola Meşnevî-yi Şerîf de Ḥüsāmeddîn Efendi irşadı içündür anlar da cild-i şānīde olan ma'ārif ü esrāra isti'dād gelince te'hîr oldı nitekim buyururlar

Tā nezāyed baḥt-ı tū ferzend-i nev

Ḥūn negerded şîr-i şîrîn ḥoş şinev

Tā ki senüñ baḥtuñ yeñi oğlan toğurmaya ḳan lezîz süd olmaz ya'nî sende isti'dād ḥaşıl olmayınca zıkr olınacak ma'ārif-i esrārdan mütelezziz olamazsın bir ḥoş işit ki isti'dād geldi

Çün ziyā'ül-Ḥaḳ Ḥüsāmeddîn 'İnān

Bāz gerdānîd z' evc-i āsmān

Çünki ziyā'ül-Ḥaḳ Ḥüsāmeddîn āsmān-ı [2b] ma'nevî evcinden 'inānı girü döndürdi

Çün bemi'rāc-ı ḥaḳāyık refte būd

¹⁸ Onlar da Allah'ı sever. Maide/ 54

Bîbahâreş goncahâ neş'küfte bûd

Çünkü Hüsameddîn Efendî cild-i evvelden tahşîl ittigi isti'dâd neticesi mi'râc-ı haķâyıķa gitmiş idi ki âsmân-ı ma'nevîye 'urûc idüp haķâyıķ-ı eşyâ müşâhedesine gitmiş idi anuñ behârınsız gonçeler açılmamış idi ya'nî anuñ esrâr-ı kıubûlı zamânı olmamağla esrâr zühûr itmeyüp Meşnevî te'hîr olunmuşdı

Çün zideryâ sūy-ı sâhil bâz geşt

Çeng-i şî'r-i Meşnevî bâsâz geşt

Çünkü Hüsameddîn Efendî deryâdan sâhil tarafına girü geldi ya'nî istiğrâķ-ı tecellîden 'âlem-i şahva geldi Meşnevî şî'ri çengi bâsâz oldu ya'nî Meşnevî-yi Şerîfün cild-i şânîsine şürû' olundu

Meşnevî ki şayķal-ı ervâh bûd

Bâz geşteş rûz-ı istiftâh bûd

Meşnevî ki ervâh şayķalıdır ki anda zıkr olınan neşâyih ve ma'arif ve esrârı kabûl iden sâlikün rûhı beşerîyyetle âlûde olmağdan kırtılır maşayķal olur Meşnevî'nün girü dönmesi ya'nî cild-i şânîye şürû'ı istiftâh günü idi ya'nî receb âyınıñ evvel cum'ası günü idi

Maṭla'-ı târîh-i İn sūdâ vü sūd

Sâl ender şeş şad u şaşt u dü bûd

Bu sevdâ vü sūd ya'nî cild-i şânîye şürû' târîhinün ibtidâsı yılı altı yüz altmış ikide idi

Bülbülî z' İn câ bireft ü bâz geşt

Behr-i şayd-ı İn me'ânî bâz geşt

Bir bülbül buradan gitdi ve girü geldi bu ma'naları avlamak için toğan oldu murâd Hüsameddîn Efendîdür ki 'aşķ mertebesiyle deryâ-yı vahdete talup girü sâhil-i deryâ-yı 'âlem-i beşerîyyete geldi bu zıkr olınacak esrâr u ma'arifi kabûl için mertebeyi 'aşķdan ki bülbül andan kinâyedür teraķķı itdi ki bâz andan kinâyedür

Sā'id-i şeh mesken-i in bāz bād

Tā ebed berhalk in derbāz bād

Pādişāhuñ kolu bu toğanuñ oturacak yiri olsun şehden murād kendüleridür ki ğavs-ı a'zam pādişāh-ı ḥaḳīḳīdür ḥalīfetullahdur ya'nī Ḥüsāmeddīn Efendī dāyimā bizüm terbiyemüzde olsun sā'id terbiyeden kināyedür mesken dāyim olmaḳdan tedebbür bu kapu kıyāmete deġin ḥalk üzre açuḳ olsun ya'nī terbiyye kapusı ki Ḥazret-i Pīrūñ rüḥāniyyeti kıyāmete deġin mürīdini terbiyyededür du'aları maḳbūl olmuşdur müşāhededür tedebbür kapudan murād Meşnevī-yi Şerīf olmaḳda cāyizdür anuñ ḥaḳḳında da du'aları maḳbūldur

Āfet-i in der hevā vü şehvetest

Verne in cā şerbet ender şerbetest

Bu terbiyet kapusunuñ āfeti hevā vü şehvettür ya'nī mürīde hevā vü şehvet olmaġla terbiyyetden maḥrūm ḳalur yoḥsa burada ya'nī terbiyyetde [3a] şerbet içre şerbetdür ya'nī laṭīf tedbīrdür yāḥūd ma'nā bu Meşnevī kapusunuñ āfeti hevā vü şehvettür ya'nī Meşnevīye müṭāla'a iden kimsede hevā vü şöḥret olmaġla esrārından maḥrūm olur yoḥsa Meşnevīde lezīz esrār vardur ve ol lezīz esrār içre yine esrār vardur

in dehān berbend tā bīnī 'ıyān

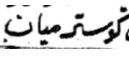
Çeşm-bend-i ān cihān halk u dehān

Bu aġzı baġla ya'nī müştehiyāt-ı nefsi terk eyle tā ki esrārı aşkāra göresin o cihānuñ ya'nī 'ālem-i esrāruñ göz baġı ya'nī o 'ālemi göstermeyen¹⁹ boġazu aġzıdır

Ey dehān tū ḥod zebāne-dūzaḥī

Vey cihān tū bermisāl-i berzaḥī

Ey aġız sen ḥod cehennem yalkısın cehennem gibi bir şey'le ḳanā'at itmezsın ve ey cihān sen berzaḥ gibisin ne bellü mevcūd ne bellü ma'dümsın

¹⁹ Metinde şeklinde yazılmıştır.

Nūr-ı bâkî pehlû-yı dünyâ-yı dūn

Şîr-i şâfi pehlû-yı cūhâ-yı hūn

Bâkî nūr ancak dünyâ yanındadır mâbeynde berzah vardır şâfî sūd kan ırmaqları yanındadır mâbeynde berzah vardır birbirine karışmaz

Çün derûgāmî zenî blühtiyât

Şîr-i tū hūn mîşevd ezihtilât

Çünkü kan ırmaqlarına şakınmadın bir adım adasın senüñ sūdüñ kan olur kanla ihtilâtdan ya'nî hazz-ı nefis tarafına meyl itdükde şafâ-yı derüñ hazz-ı nefse tebdîl olur nefisle ihtilâtuñdan

Yek kadem zed Âdem ender zevk-i nefis

Şüd firâk-ı şadr-ı Cennet tavk-ı nefis

Hazret-i Âdem nefis zevkinden bir adım atdı ki şecere-yi menhiyyeden yidi cennet şadrından ayrılmak nefsi tavkı oldu ki ölünceye degin Cennete giremedi

Hem çü dîv ezvey firişte mîgirîht

Behr-i nânî çend âb-ı çeşm rîht

Şeytân gibi andan melek kaçdı bir ekmek içün çok göz yaşı dökdi ya'nî zellesi 'afvı için

Gerçi yek mû bûd gene gû cüste bûd

Lîk ân mû derdü dîde reste bûd

Egerçi bir kıl idi o günâh ki Âdem kaşd itmişdi lîkin o kıl iki gözde bitmişdi gözde biten kıl ise ziyâde zarar virür

Bûd Âdem dîde-yi nūr-ı kadîm

Mûy derdîde büved kûh-ı 'azîm

Âdem nūr-ı kadîm dîdesi idi gözde kıl büyük tağ olur

Ger derān Ādem bekerdī meşveret

Derpeşīmānī negüftī ma‘zeret

Eger ol işde Ādem müşāvere ide idi peşīmān olup ‘özü itmege muhtāc olmazdı

Zān ki bā‘aqlī çü ‘aqlī cüft şüd

Mānī‘-i bed-fi‘li vü bed-güft şüd

Anıñçün ki çünki bir ‘aql bir ‘aqlıla cüft ola yaramaz işe ve yaramaz söze mānī‘ olur

Nefs bānefs-i diger çün yār şüd

‘Aql-i cüz’ī ‘ātl ü bīkār şüd

Nefs çünki bir gāyırı nefisle yār ola ‘aql-ı cüz’i mu‘āttal olup kārsız olur

Çün zitenhāyī tu nevmīdī şevī

Zīr-i sāye yār-ı ħurşīdī şevī

Çünki tenhāluğda nāümīd gibi olasın [3b] ħaķīkat güneşine intisābı olan yār gölgesi altında ol

Rev becū yār-ı Ĥudāyī rā tu zūd

Çün çünān kerdī Ĥudā yār-ı tu būd

Yüri tiz Ĥudāya intisābı olan yārı iste çünki öyle idesin ya’nī insān-ı kāmili isteyesin Ĥudā senüñ yāruñ olur

Ān ki derħalvet nazar berdūhtest

Āħir ānrā hem ziyār āmūhtest

O kimse ki tenhā ħalvetde māsivādan nazarı dikmişdür zāhirde yārı yogısa da āħir anı bir yārdan öğrenmişdür ya rūhāniyyetden öğrenmişdür

Ĥalvet ezağyār bāyed nī ziyār

Postîn behr-i dey âmed nî bahār

Halvet ağyardan gerek yārdan degül kürk kıış içündür bahār içün degül

‘Aql bā‘aql-ı diger düta şeved

Nūr efzūn gešt ü reh peydā şeved

‘Aql ki bir ‘aqlıla dağı iki kat ola nūr artar yol peydā olur

Nefs bānefs-i diger handān şeved

Zulmet efzūn gešt ü reh pinhān şeved

Nefs bir nefisle dağı handān olur zulmet artar yol gizlenür

Yār çeşm-i tust ey merd-i şikār

Ezhas u hāşāk ü rā pākdār

Ey şikār eri ya‘nî taḥşil-i kemāl tālibi yār senüñ gözüñdür çörden çöpden anı
pāk tut ya‘nî hātırına toğunmağdan şakın

Hîn becārüb-ı zebān kerdî mekūn

Çeşm rā ezhas reh āverdî mekūn

Şakın dil süpürgesiyle bir toz atma ya‘nî bir bed söz söyleme göze şakın
çöpden yol armağanı iletme ya‘nî incidecek vaż‘ itme

Çünki mü’mîn āyine-mü’mîn büved

Rūy-ı ü z’ālūde key ey men büved

Çünki mü’mîn āyinesidür anuñ yüzi ālūdelikden emīndür aña keder virecek
işden ihtirāz gerekdür ki aña mün‘akis olur

Yār āyīnest cānrā derḥazen

Berzaḥ-ı āyīne ey cān dem mezen

Yār hüznde cāna āyinedür yüzine ey cān nefes urma

Tā nepūşed rūy-ı hōdrā derdemet

Demfürū horden bübāyed her demet

Tā ki saña tîz yite yüzünü örtmeye her nefes saña sükût itmek gerekdür

Kem zihākī çünki hākī yār yāft

Ezbahārī şad hezār envār yāft

İstifhām inkārın tarîkıyla buyururlar ki bir toprağdan alçağ mısın çünki bir toprak bir bahārdan yār buldı yüz biñ çiçek buldı

Ān dırahtī gū şeved bāyār cūft

Ezhevā-yı hoş ziser tā pā şügüft

Ol bir ağaç ki o yār ile cūft ola güzel hevādan başdan ayağa degin açılır

Derhazān çün dîd ū yār-ı hoş hilāf

Derkeşîd ū rû vü ser zîr-i lihāf

Hazānda çünki o muhālîf yār gördi yüzi ve başı yorğan altına çekdi

Güft yār-i bed belā-āşüftenest

Çünki ū āmed tarîkam huftenest

Didi ki yaramaz yār belā karışdırmağdur çünki o geldi benüm yolum uyumağdur

Pes behusbem bâşem ezAşhāb-ı [4a] Kehf

Bih ziDaqyānūs bâşed h^vāb-ı kehf

Pes uyurum Aşhāb-ı Kehfden olurum Daqyānūsdan yegdür mağarada uyumağ

Yakz-ı şān maşrūf Daqyānūs būd

H'ābān sermāye-yi nāmūs būd

Aşhāb-ı Kehfün uyanıklıkları Daqyānūsa maşrūf idi ki hıdmetinde idiler uyukuları 'ırz sermāyesiydi ki Daqyānūs anları putperestlige da'vet itmekden uyku ile kurtuldılar

H'āb bīdārīst çün bādānişest

Vāy bīdārī ki bānādān nişest

Uyku çünki 'ilmledür uyanıklıktır vāy ol uyanığa ki nādān ile otura şöhet ide *nevmü'l-ālim hayr min 'ibādetü'l-cāhil*²⁰

Çünkü zāgān hayme berbehten zedend

Bülbülān pinhān şüdent ü ten zedend

Çünkü kargalar behmen üzre çāder kuralar behmen bir kış ayının adıdır ya'nı kış zamānı kargalar geleler bülbüller gizlenürler ve epsem olurlar

Z'ān ki bīgūlzār-ı bülbül hāmuşest

Ġaybet-i ħurşīd bīdārī küşest

Anuñ için ki gūlzārsız bülbül hāmuşdur ötmez güneş ġāyib olmak uyanıklığı gidericidir uyku getirür kezālik gül mevsimi gitmek bülbüle sükūt getirür

Āftābā terk in gūlşen künī

Tā ki tahte'l-'arzrā rūşen künī

Ey güneş bu gülşeni terk idersin tā ki yir altını rūşen idersin

Āftāb-ı ma'rifetrā naql nīst

Maşrık-ı ū ġayr-ı cān u 'aql nīst

²⁰ Ālimin uykusu, cāhilin ibadetinden hayırlıdır. (Zayıf hadis olarak nitelendirilmiştir.), Gültekin, İsmail Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi, s. 438.

Ma'rifetu'llāh güneşine nakl yokdur anuñ toğacak yiri cān u 'aqlıdan gayrı degüldür toğdukda şābitdür

Hāşa hırşid-i kemālī kân serist

Rūz u şeb kirdār-ı ū rüşengerist

Huşūşā bir kemāl güneşi ki o tarafdandur ya'nī cezbe-yi Hudā iledür gice gündüz o güneşüñ işi aydınlık virmekdür “*cezbeti min cezebātü'r-Raḥman tuvāzī ameli's-saḳaleyn*”²¹

Matla'-ı şems ā eger İskenderi

Ba'd ezān her cā revī nīkū-ferī

Eger İskender iseñ ya'nī tālib-i ḥaḳāyık-ı eşyā iseñ ḥaḳīḳat güneşi toğacak yire gel o ki 'aql u cān 'ālemidür andan şöñra nireye giderseñ nīkūfer ve pürnürsın ya'nī cismāniyyet ve nefsanīyyet ki ḥaḳīḳat güneşi batacak yirdür terk eyle

Ba'd ezān her cā revī maşrıḳ şeved

Şarḳhā bermāgribet 'āşık şeved

Andan şöñra her nireye gidesin maşrıḳ olur “*Eynemā tüvellū feşemme vechullāh*”²² sırrı āşıkār olur şarḳlar senüñ mağribiñe 'āşık olur ya'nī esmā vü şifāt şarḳları vücūdıña 'āşık olur

Hiss-i ḥuffāşet suy-ı mağrib devān

Hiss-i dūr pāşet suy-ı maşrıḳ revān

Yarasaya beñzeyen ḥiss-i zāhirüñ mağrib tarafına yilicidür ya'nī nazarı maḥsūsātadur incü saçıcı ḥissüñ ya'nī ma'ārif izhār idici ḥiss-i bātinuñ maşrıḳ tarafına ki 'ālem-i ervāḥdur gidicidür

²¹ Allah Teālâ'nın cezbelерinden bir cezbe-i Rahman bütün insanların ve cinnilerin ibadetine bedeldir.” (Aclûnî; Keşfu'l-Hafâ, Cilt 1, s. 297) Bkz. Ceylan; Tasavvufi Şiir Şerhleri, s. 152.; (Sülemî, Tabakât, s.488'de bu sözün Ebü'l-Kâsım İbrâhim en-Nasrâbâdî'ye (ö. 367 / 977) ait olduğunu bildirmiştir.)

²² Nereye dönerseniz Allah'ın yönü orasıdır. Bakara/ 115

Rāh-ı his rāh-ı harānest ey süvār

Ey harānrā tū müzāhim şermdār

Hiss-i [4b] zāhir eşekler yoludur iy nefis atına binen kimse iy eşeklere sen müzāhimsin utan zīrā eşeklerde de hiss-i zāhir vardır

Penç hissī hest cüz in penç his

Ān çü zerr-i sürh vîn hishā çü mis

Bu beş hisden gayrı beş his dahı vardır o bātinī hisler ki hiss-i müşterek ve kuvvet-i vehime ve kuvvet-i mütefekkiye ve kuvvet-i hayāliyye ve kuvvet-i hāfızadur bunlar kırmızı altundur ya'nī mu'teberdür bu zāhirī hisler bakır gibidür i'tibārı yoktur

Ender ān bāzār k'ehl-i maḥirend

Hiss-i misrā çü his-i zer key ḥirend

Bu bāzārda ma'ārif ki anlar māhirlerdür bakır hissi altun his gibi kırmızı alurlar istifham-ı inkārīdur

Hiss-i ebdān kūt-ı zulmet miḥored

Hiss-i cān ezāftābī miçered

Bunlar hissi zulmet azuğın yir cān hissi bir güneşden otlar ya'nī şems-i ḥaḳīqīden feyz alır

Ey bübürde raḥt-ı hishā sūy-ı gayb

Dest çün Mūsā birün āver ziceyb

Ey hisler raḥtını gayb tarafına ileten sālīk ey Mūsā gibi yakadan taşra getir

Ey şifātet āftāb-ı ma'rifet

V'āftāb-ı çerḥ bend yek-şifāt

Ey havassı 'ālem-i gayba giden sālīk senūñ şifātuñ ma'rifet güneşidür çarḥuñ güneşi bir şifata bağlıdır

Gāh ḥurşidī gehī derya şevī

Gāh kūh-ı Kāf u geh ‘Ānkā şevī

Gāh güneş olursın halkı irşād idüp dāleletden kurtarmaqla gāh deryā olursın
ḥaḳāyık-ı eşyāya ‘ārif olmaqla

Tū ne an bāşī ne ĩn derzāt-ı ḥ^vīş

Ey füzūn ezvehmhā der pīş pīş

Sen ne o olursın ne bu olursın kendü zātuñda iy vehimlerden artıḳ ve artıḳdan
artıḳ

Rūḥ bā‘ilmest ü bā‘aklest yār

Rūḥrā bāTāzi vü Türkī çı kār

Rūḥ ‘ilmle ve ‘aḳılla yārdur ‘Arabī ve Fārisī ve Türkī ile rūḥuñ ne işi vardur
rūḥuñ işi taḥşīl-i kemāldür ve taḥşīl-i ma‘rifetullāhdur sālīkūñ ise rūḥāniyyeti ġālibdür
bu taḳrīble ḥālīḳ-ı sālīk ve ḥālīḳ-ı rūḥ cenāb-ı Ḥudā’ya ḥiṭāben buyurlar ki

Eztu ey bīnaḳş bāçendīn şuver

Hem muvaḥḥid hem müşebbih ḥīre-ser

Ey bīnaḳş zāt-ı bīçūn bu ḳadar esmā ve şıfātuñ mezāhiri şüretler zuḥūrı ile
senden hem muvaḥḥid ve hem müşebbih ḥayrān muvaḥḥide mir’āt-ı taḳyīdde tecellī
olup cemāl-i muṭlaḳı o mir’ātda müşāhede itdükde ḥayret ġalebe ider müşebbihūñ rūḥı
tenzīh ve tevḥīd ve ıtlāḳ tarafına teveccüh itdükde ḥayret ġalebe ider

Geh müşebbihrā muvaḥḥid mīkūned

Geh muvaḥḥidrā şuver reh mīzened

Cenāb-ı Ḥudā gāh müşebbihi muvaḥḥid ider iḳtizā-yı ism-i Hādī ile müşebbih
ḳalbine vaḥdet-i şarfla tecellī idüp müşebbih muvaḥḥid olur gāh şüretler muvaḥḥidūñ
yolun urur iḳtizā-yı ism-i Muḍill ile muvaḥḥid ḳalbine şüret-i mezāhirde tecellī idüp

muvaḥḥid o tecellî istigraḳında müşebbih olur ne‘üzubillahi mineddāl [5a] ba‘de’l-hidāyetihi

Geh turā gūyed zimestī Bu’l-Ḥasen

Yā ṣaġīrū’s-sinni yā raṭbū’l-beden

Gāh mestlikden Ebu’l-Ḥasen saña ey yaşı kûççek bedeni yumuşak der ya’nî Ebu’l-Ḥasana şüret-i emredde tecellî-yi cemāl-i vaḥdet-i şarḫi oldukda müstağraḳ-ı tecellî olmağla mest olup ‘aḳıl maġlûb olmağla bu lafz andan zuhûr ider Ebu’l-Ḥasenden murād Allāhü a’lem yā şeyḫ Ebu’l-Ḥasen Ḥaraḳānî’dür yāḥûd Ebu’l-Ḥasen künyeti ile ma’rûf bir ğayrı kimsedür ba’zılar şāḫibü’l-fi’lû’l-ḥasen yā şāḫibü’l-ḥulḳı’l-ḥasen yā şāḫibü’l-‘akli’l-ḥasen dimekdür dimişler ba’zılar murād kendülerdür Hüsâmeddîn Efendinüñ nāmı Ḥasendür Ḥazret-i Pîr anlaruñ ma’nevî babalarıdır anıñçün kendülere Ebu’l-Ḥasen ıtlâḳ itmişlerdür ve Dîvân-ı Şerîflerinde bir ğazelüñ mışra’ıdur dimiş velâkin Ḥazret-i Pîre mestlikden nāşî şaṭṭ isnâdı sū-yi edebden ḥālî degüldür zîrâ Ḥazret-i Pîr mestlikde de min‘indallāh şaṭṭiyyâtdan maḥfûzdur o lafz mışra’-ı ğazel olmaḳ delîl olamaz zîrâ iḳtibās olmaḳ muḥtemeldür tedebbür

Gāh naḳş-ı ḥ’îş vîrân mîküned

Ezpey-i tenzîh-i cānān mîküned

Gāh o Ebu’l-Ḥasen kendü naḳşını vîrân ider fenâfillah mertebesine varur cānānı tenzîh içün ihtiyâr-ı fenâ ider

Çeşm-i ḥisrâ hest mezheb i’tizāl

Dîde-yi ‘aḳlest Sünnî dervîşāl

Ḥiss gözine mezheb i’tizâldür ya’nî ḥiss gözi Mu‘tezilî gibi rû’yet-i İlāhı münkirdür ‘aḳl gözi Sünnîdür vişâldedür ya’nî Sünnî gibi mu‘teḳiddür rû’yetdür ve görür

Her ki derḫis māned ū mu‘tezilîst

Gerçi gūyed Sünniem ezcāhilîst

Her kimse ki mertebe-yi hissde çala o Mu'tezilīdūr egerçi Sūnnīyem dir o sōzi
cāhillīgindendūr Sūnnī i'tikādını bilmedigindendūr

Suḥre-yi hissind ehl-i i'tizāl

Ḥ'īṣrā Sūnnī nūmāyend ezḡalāl

İ'tizāl ehli hiss maḡlūblarıdur ḡalāletlerinden kendūleri gösterirler

Her ki bīrūn ṣūd ziḡis Sūnnī veyest

Ehl-i bīniṣ eṣm-i 'aḡl-ı ḡoṣ peyest

Her kimse ki hissden taṣra oldu ya'nī hiss maḡlūbı olmadı Sūnnī odur rū'yet
ehli ḡoṣ eṣerli 'aḡl gözidūr

Ger bedīdī hiss-i ḡayvān ṣāḡrā

Pes bedīdī ḡāv u ḡar Allāḡrā

Eger hiss-i ḡayvānī ki hiss-i zāḡirīdūr Allāḡı göre idi pes ṣıḡır u eṣek Allāḡı
görürdi zīrā ki insān hiss-i zāḡirīde cemī'-i ḡayvanātla müṣterekdür rū'yet insāna
maḡṣūṣ olmaḡda terciḡ bilāmüreceaḡ lāzım gelürdi

Ger nebūdī hiss-i dīḡer mer turā

Cüz ḡis-i ḡayvān zibīrūn-ı hevā

Eger saḡa hevādan taṣra bir ḡayrı hiss olmayaydı hiss-i ḡayvānīden ḡayrı

Pes benī-ādem mūkerrem key budī

Key beḡiss-i müṣterek maḡrūm ṣudī

Pes benī ādem ḡanda mūkerrem olurdı [5b] ḡayvān ile müṣterek ḡissle ḡanda
maḡrūm olurdı

Nāmuṣavver yā muṣavver ḡüftenet

Bāḡl āmed bīziṣūret reftenet

Evvelki muşavver şığa-yı ism-i mef'ul ikinci şığa-yı ism-i fā'ildür tedebbür-i ma'nā muşavver olan eşyā bīta'alluksız senūñ yā muşavver dimeñ şüret kaydından kurtulmaksızın bātıldur

Nāmuşavver bāmuşavver pīş-i ūst

K'ū heme mağzest ü bīrūn şüd zipost

Muşavversiz yā Muşavver o kimse yanındadır ki o kimse mağzdur postundan taşra olmışdur 'ilm-i ledün şāhibidür

Ger tu kūrī nīst bera'mā harec

Verne rev ki'ş-şabru miftāhu'l-ferec

Eger sen kör iseñ başiret gözüñ açılmadıysa köre güçlük yokdur eger kör degilseñ yūri bildügünde şabr eyle ki şabr feraḥ anahtarıdır elbette bir gün maṭlaba nāyil olursın

Perdehā-yı dīderā dārū-yı şabr

Hem büsūzed [hem besāzed]²³ şerḥ-i şadr

Şabr 'ilācı başiret gözi perdelerin hem yaḳar ve hem inşirāḥ-ı şadr virür

Āyine-dil çün şeved şāfi vü pāk

Naḳşhā bīnī birūn ez āb u ḥāk

Gönül āyinesi çünki pāk ola āb u ḥākden taşra naḳşlar görürsin 'ālem-i ḡayb 'acāyibin seyr idersin

Hem bibīnī naḳş u hem naḳḳāşrā

Ferş-i devletrā ve hem ferrāşrā

Hem naḳş görürsin hem naḳḳāşı devlet dōşegin ve dōşegeni görürsin

Çün Ḥalīl āmed ḥayāl-i yār-i men

²³ Metinde olmayan bu ifade vezin icabı eklenmiştir.

Şüreteş büt ma'ni-yi ü büt-şiken

Benüm yâr-i Hudâyîmüñ hayâli dost gelür gibi albime geldi anuñ şüreti
bütüdür mäsivä olmaqla anuñ ma'nisi büt şikendür mäsivâyı terk ile emr itmekle

Şükr Yezdânra ki çün ü şüd pedîd

Derhayâleş cân hayâl-i hod bedîd

Hudâya şükr ki çünki o yâr hayâli zâhir oldı o yârüñ hayâlinde cân kendi
hayâlini gördi elmü'minü mir'âti'l-mü'min muqtezâsınca

Hâk-i dergâhet dilemrâ mîfirîft

Hâk bervey gû zihâket mîşigîft

Gaybetden hitâba intikâl tarîkasıyla yâr-ı Hudâyiye hitâb buyururlar ki senüñ
dergâhuñ hâkî benüm gönümi aldurdu ya'nî meyl itdürdi toprak o kimsenüñ öziñe ki o
kimse senüñ toprağundan ta'accüb itdü kendüyi saña tercîh itdi

Güftem er hûbem pezirem İn ezü

Verne hod handîd bermen zîst rû

Ben kendüme didüm ki eger güzel isem ben bu maqlûbiyyeti o yâr-i
Hudâyiden qabûl iderüm eger güzel olmayup qabûl itmezsem hod çirkîn yüzli baña
güler ez u hitâbdan gaybete intikâldür tedebbür

Çäre ân bâşed ki hodra bin'gerem

Verne ü handed merâ men çün hirem

Çäre odur ki kendüme baam güzelmeyem eger degül[6a]sem o yâr baña güler
ben nice alurum o yâri ya'nî ahlâq- ı hamîde ile müteallı miyem ihtisâb-ı nefis itmek
gerek

Ü cemîlest ü muıbb-i lîlcemâl

Key cüvân-ı nev güzîned pîr-i Zâl

O yār Hudāy-ı cemīldür cemāli sever ya'nī ahlāk-ı hamīde ile mütēhallikdūr
ahlāk-ı hamīdeyi sever yeñi yigit kanda koca qarı olur ya'nī almaz

Hüb hūbīrā küned cezb in bedān

Ṭayyibātü't-ṭayyibīn bervey büh'ān

Bunu bil güzel bir güzeli cezb ider “*ettayyibātu liṭṭayyibīn*”²⁴ ayetin bunuñ üzre
oķu ki delīl-i kaṭ'ıdur

Dercihān her çiz çizī cezb kerd

Germ germīrā keşid ü serd serd

Cihānda her şey şey'i cezb itdi ıssı bir ıssıyı şovuk şoğığı

Kısm-ı bāṭıl bāṭılānrā mīkeşend

Bāḳiyān ezbāḳiyān hem ser-ḥa'şend

Bāṭıl kısmı bāṭılları çekerler bāḳīler hem bāḳīlerden başları hoşlardur ya'nī
bekābillāh mertebesinde olanlar o mertebede olanlar ile olurlar

Nāriyān mer nāriyānrā cāzibend

Nūriyān mer nūriyānrā ṭālibend

Nāriler nārileri cāzibdirler ya'nī fışka nūriler nūrilere ṭālibdürler ya'nī şuleḥā
muḥaşşal cinsiyyet-i 'illet cezb ü cem'dür

Çeşm çün bestī turā tāse girift

Nūr-ı çeşm eznūr-ı revzen key şigift

Meşelā gözünü çünki kapayasın seni tasa tutar ya'nī eleme düşersin zirā göz
nūrı pencereden giren nūrdan kanda şabr ider idemez açılup kendü cinsini görmek
ister²⁵

²⁴ Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Nūr/26

²⁵ Bu kısım Mesnevi'deki alttaki beytin izahıdır ancak metinde bu Mesnevi beyti atlanmıştır:

Tāse-yi tū cezb-i nūr-ı çeşm būd

Tā bepeyvended benūr-ı rüz zūd

Senüñ tasañ göz nūrı cezb-i idi ya'nî tasañ odur ki gözi açasın nūruñla tā
gündüz nūrına tiz yite ulaşa

Çeşm-i bāzrā tāse gîred mer turā

Dān ki çeşm-i dil bebestî bergüşā

Açık göz eger saña tasa götürürse bil ki gönül gözünü bağlamışsın ac

Ān tekāzā-yı dü çeşm-i dil şinās

K'ū hemî cūyed ziyā-yı bîkıyās

O tasayı iki gönül gözi tekāzāsı bil ki o gözler kıyāssız ziyā ister ki nūr-ı
Hudādur

Çün firāk-ı ĩn dü nūr-ı bîşebāt

Tāse āverdet güşādî çeşmhāt

Çünkü ol şebātsiz iki nūr ya'nî zāhir gözi nūrı ve pencere nūrı ayrılığı saña tasa
getürdi gözlerüñ açduñ

Pes firāk-ı ān dü nūrî pāydār

Tāse mīāred mer ānrā pāsdār

Pes ol iki şabit nūr ki biri ıalb gözi ki başiret gözidür anuñ nūrı biri 'aql gözi
nūrı ayrılığı tasa getüre o gözleri açup nūrların hıfz itmege çalış

Ū çü mîh'āned merā men bin'gerem

Lāyık-ı cezbem veyā bedpeykerem

Çeşm çün bestî turā cān kendenîst / Çeşmedil eznūr-ı revzen şabr nîst

O Hudāy-ı bîçun çünki beni “*Vallāhu yed’ū li yağfirlekūm*”²⁶ “*Yed’u ilā dāri’s-selām*”²⁷ āyetleri hasebince da’vet ider ben kendümi ihtisāb idüp göreyim cez̄b ü da’vete lāyık mıyam yāhud yaramaz huyılı mıyam

Ger laṭīfī zīstrā derpey küned

[6b] *Teshurī bāşed ki ū bādi küned*

Zīrā eger bir laṭīf bir çirkīn da’vet itse o da’vet bir istihzādur ki o çirkīne eyler

Key bibīnem rūy-ı ḥodrā ey ‘aceb

Tā çī rengem hemçü rüzem yā çü şeb

‘Acabā kendü yüzümi kaçan görürem ki ne rengdeyem gündüz gibi miyem ya’nī nūrānī miyem yāhud gice gibi miyem ya’nī zulmānī miyem

Nakş-ı cān-ı ḥ’īş mīcüstem besī

Hīç mīnemūd nakşem ezkesī

Kendü cānumuñ naqşını çok aradum hiçbir kimse baña āyine olup andan naqşum görün[me]di

Güftem āhir āyine ezbehr-i cīst

Tā bedāned her kesī k’ū cīst ü kīst

Āhir didüm ki āyine maşlaḥat içündür anuñ çündür ki her bir kişi bakup bile ki o nedür ve kimdür ya’nī kendüyi bile

Āyne-yi āhen berāy-ı posthāst

Āyne-yi sīmā-yı cān sengī behāst

Demür āyine postlar içündür ya’nī şüret-i zāhir içündür cān simāsı āyinesi ağır behāludur ya’nī cānı gösteren āyine

²⁶ Allah ise izniyle cennete ve mağfirete çağırır. Bakara/ 221 Ayet Kur’an-ı Kerim’de şu şekilde geçmektedir: “Vallāhu yed’ū ilelcenneti ve’l-mağfireti” Bakara/ 221

²⁷ Allah, kullarını selāmet makamı olan cennete da’vet eder. Yunus/ 25

Āyne-yi cān nīst illā rūy-ı yār

Rūy-ı ān yārī ki bāşed zān diyār

Cān āyinesi yār yüzidür ğayri degüldür ol bir yār ki o diyārdan ola ya'nī İlähi
ola

Güftem ey dil āyine-yi küllī becū

Rev bederyā kār bernāyed zicū

Gönlüme didüm ki ey āyine-yi küllī iste deryāya git ırmaqla iş başa çıkmaz
ya'nī mazhar-ı küllī olan insān-ı kāmīl Ḥazret-i 'Abdullāhı iste sāyir mezāhir-i esmā'
evliyā ırmaqlar gibidür o deryā gibidür

Z'ın taleb bende bekūy-ı tū resīd

Derd Meryemrā beḥurmābün keşīd

Bu āyine-yi küllī talebinden ḳul senüñ kūyuñe yetişdi ey yār-ı Ḥudāyī derd
Meryemi ḥurma dibine çekdi ancılayun beni de derdüm saña çekdi

Dīde-yi tū çün dilemrā dīde şūd

İn dil-i nādīde ğarḳ-ı dīde şūd

Senüñ gözüñ ey yār çünki benüm gönlüme göz oldu bu gözsüz gönül göze ğarḳ
oldı

Āyne-yi küllī turā dīdem ebed

Dīdem ender çeşm-i tū men naḳş-ı ḥad

Ey yār āyine-yi küllī seni gördüm ebedī senüñ gözüñde kendü naḳşımı
gördüm

Güftem āḫir ḥ'ışrā men yāftem

Derd ü çeşmeş rāh-ı rüşen yāftem

Didüm ki ben āhir kendümi buldum o yârüñ iki gözinde açık yol buldum
kendüme

Güft vehmem k'ân hayâl-i tust hân

Zât-ı hodrâ ezhayâl-i hod bedân

Vehmüm didi ki o gördigüñ senüñ hayâlünüñdür āgâh ol kendü zātuñı
hayâlünüñden fark eyle

Nağş-ı men ezçeşm-i tû âvâz dâd

Ki menem tû tû meni derittiḥād

Pes benüm nağşum senüñ gözüñden ey yâr avâz verdi ki ben senem sen bensin
ittiḥâddaki

K'ân derin çeşm-i münîr-i bîzevâl

Ezḥakâyık rāh key yābed hayâl

Bu nûrlı zevâlsiz gözde ki ḥakâyıkla töludur hayâl ḥakâyıkdan nice yol bulur
bunda hayâl olmaz bunda görilen ḥaḳîḳatdûr

Derd ü çeşm-i ğayrı men tû nağş-ı ḥad

Ger bibîñi ân hayâlî dān u red

[7a] Benden ğayrinüñ iki gözinde kendü nağşuñ eger görirseñ anı bir hayâl bil
ve merdûd bil

Z'ân ki sürme-nîstî dermîkeşed

Bāde eztaşvîr-i şeytân mîçeşed

Anuñcün ki yokluk sürmesin çeker şeytân taşvîrinde bāde içer

Çeşm-i şân ḥāne-ḥayālest ü 'adem

Nîsthārâ hest bîned lâcerem

Anlaruñ gözleri hayāl u ‘adem avlar elbette yokları var görür

Çeşm-i men çün sürme dîd ezZü’l-celāl

Hâne-yi hestest nî hâne-hayāl

Benüm gözüm çünki Zü’l-celâlden sürme gördi ya’nî luṭf-ı Hudâ ile başiretüm gözi açıldı pes varlık evidür hayāl evi degüldür Allāhü ‘alem bu beyt ve mebhāş-ı evvelinde hiç minümüd nakşem buyurdukları delâlet ider ki buldukları yâr-ı Hudâyî kendü haḳîḳatleridür tû ḥiṭābı ‘alā ṭarîḳi’t-tecriddür vücūd-ı cismānîleri haḳîḳatleriyle mütteḥid olduğına tenbîhdür zîrâ şübhe yokdur ki Hâzret-i pîr gāvş-ı a’zamdur insân-ı kāmildür mazhar-ı cem’i-i esmâ ve şîfât-ı ‘Abdullāhdur kâyim-i maḳām-ı Muḥammedîdür ma’ni kendü vücūd-ı şerîflerin kendü haḳîḳatlerinde müşâhede buyurduklarıdur tedebbür feinne daḳîḳ

Tâ yekî mû bâşed eztû pîş-i çeşm

Derḥayâlet gevherî bâşed çü yeşm

Tâ ki göz öninde saña bir kıl ola hayālünde bir gevher-i yeşim gibi olur kezâlik başiret gözi önündeki mäsivâdan bir şey ola teşḥîş-i ḥaḳâyıḳ idemezsin

Yeşmrâ ân ki şinâsî ezgüher

K’ez hayāl-i ḥod küñî küllî ‘uber

Yeşmi cevherden o zamân teşḥîş idersin ki ya’nî zîḳıymet olanı bîḳıymetden o zamân fark idersin ki kendü hayālünden ya’nî vücūd-ı fânînden külliyetle geçüp ba’de’l-fenâ beḳâbillāh ile bâḳî olasın

Yek ḥikāyet biş’nev ey gevherşinās

Tâ bedānî tû ‘iyānrâ ezḳıyās

Bir ḥikāyet işit ey cevher bilen ‘aşıḳ tâ ki ‘ayānı kıyāsdan fark idesin

Hilāl pendāştēn-i ân şahş hayālra der’ahd-i ‘Ömer raḍıyallāhu Te’ālā ‘anh

O şahşuñ hayālî hilāl şanmasıdur Hâzret-i ‘Ömer zamânında

Māh-ı rûze geşt der‘ahd-i ‘Ömer

Berser-i kühî devîdend ān nefer

Hazret-i ‘Ömer zamânında oruç ayı oldu ol kavim bir tağ başına çıktılar

Tā hilāl-i rûzerā gîrend fāl

Ān yekî güft ey ‘Ömer ĩnek hilāl

Tā oruc ayı hilālını fāl tular ya‘nî görüp añlaya teberrük ve teyemmün ideler
ol biri didi ki ey ‘Ömer işte hilāl

Çün ‘Ömer berāsmān mehrā nedîd

Güft k’în meh ezḡayāl-i tū demîd

Çünkü Hazret-i ‘Ömer gökde ayı görmedi didi ki bu gördüğün ay senün
ḡayālünden peydā oldu

Verne men bisyāterem eflākrā

Çün nemîbînem hilāl-i pākrā

Yohsa gökleri senden ziyāde göriciyüm eger hilāl peydā olaydı ben hilālî
niçün görmeyem

Güft ter kûn dest ü berebrū bümāl

Āngehān tū berniger sūy-ı hilāl

Hazret-i ‘Ömer raḡiyallāhü ‘anh o şahş didi ki elüni yaş eyle ve kaşuñā sür
andan soñra hilāle bak

Çünkü ū ter kerd ebrū meh nedîd

Güft ey şeh nîst meh şüd nābedîd

[7b] Çünkü o şahş kaşı yaş eyledi ay görmedi didi ki ya pādişāha ay yok oldu

Güft ārî müy-ı ebrū şüd gümān

Sūy-ı tu efgend tîrî ezgümân

Hazret-i 'Ömer didi ki beli kaç kılı yay oldu saña zannıdan bir ok atdı sen zannıla egri kaç kılın hilâl şanduñ

Çün yekî mû kej şüd ūrā rāh zed

Tā beda'vî lāf-ı dîd-i māh zed

Çünkü bir kıl egri oldu anuñ yolın urdı tā kim ay görmek lāfı da'vîsin urdı ben hilâl gördüm didi

Mûy-ı kej çün perde-yi gerdün büved

Çün heme eczât kej şüd çün büved

Bir egri kıl çünkü felege perde ola çünkü senüñ cümle eczâñ egri ola nice olur kıyâs eyle

Râst kün eczâtrâ ezrâstân

Ser mekeş ey râst-rev z'în âstân

Eczâñı toğrı eyle var toğrılardan iy toğrı yürüyici ol âsitândan ya'nî toğrılar âsitânından baş çekme

Hem terâzûrâ terâzû râst kerd

Hem terâzûrâ terâzû kâst kerd

Hem terâzûyî terâzû toğrı itdi hem terâzûyî terâzû eksük itdi ki bir eksük terâzû bir tamâm terâzû ile tartılup temâm olur ammâ eksükle tartılса eksük qalur insânda kâmile uymaqla temâm ve nâkışa uymaqla nâkış olur

Her ki bânârstân hem seng şüd

Derkemî üftâd ü 'aqlaş deng şüd

Her kimse ki toğru olmayanlar ile tartıldı anlara uydı eksüklige düşdi ve anuñ 'aqlı şaşdı dâlâletde qaldı

Rev ešiddā'ü 'ale'l-küffār bāş

Hāk berdildāri-yi ağıār pāş

Yüri küffār üzre şeditlerden ol Hāzret-i Peyğamber 'aleyhisselām ve aşhāb-ı güzīn şaffı ile muttaşıf ol ağıāruñ maḥabbeti üzre toprak şaḥ ya'nī ağıār saña maḥabbet göstereceler i'timād itme

Berser-i ağıār çün şemşīr bāş

Hīn mekūn rūbāh-bāzī şīr bāş

Ağıār başı üzre kılıç gibi ol şaḥın dīlkülük itme arslan o[l] ya'nī ağıāra mülāyemet gösterme şiddet üzre ol

Tā zīgayret eztu yārān nes'gelend

Zān ki ān ḥārān 'adüvv-i īn gülend

Ta ki yārān gayretlerinden send[en] kesilmeyeler zīrā ki ol dikenler ki ağıārdur münkir-i ṭarīkatdur bu gülüñ ki ya'nī evliyānuñ 'adūsıdurlar sen anlar ile iḥtilāt idince evliyā gayretlerinden senden yüz çevirürler

Āteş ender zen begürgān çü sipend

Zān ki ān gürgān 'adüvv-i Yūsufend

Ḳurdları āteşe ur üzerlik tohumını āteşe urdukları gibi zīrā ki o ḳurdlar Yūsuf 'adūsıdur ya'nī münkir-i ṭarīkat- ı ehli zāhire iltifāt itme anları terk eyle anlar evliyā 'adūsıdur

Cān-ı bābā güyedet İblīs-i hīn

Tā bedem bif'rībedet dīv-i la'īn

Şaḥın şeyṭān saña babanuñ cānı dir merḥamet şüretin gösterür tā söz ile mel'ün seni aldaya

İn çünin telbīs bābābāt kerd

Ādemîrâ in siyeh-ruḥ mât kerd

Buncılayın telbisi babaña itdi Ādem ‘aleyhisselāmı bu qara yū[z]lū mât idi
Ḥazret-i [8a] Ādemi yalan yeminle aldadı

Berser-i şatranc çüstet in gurāb

Tū mebl̄n bāzī beçeşm-i nīm-ḥ^vāb

Şatranç başında bu qarga ya’nī şeytān çābükdür sen oyuna yarım uyur göz ile
bakma ya’nī ḥīlesinden ziyāde şaḡın ḥīlesi çokdur

Zānki ferzīn-bendhā dāned besī

Ki bigīred dergulūyet çün ḥasī

Şeytān çok ferzīn bendler bilür ki bir çüp gibi boğazuña tırur ferzīn bend ol
oyundur ki anuñla ḥaşma galib olur

Dergulū māned ḥas-ı ū sāhlā

Çist ān ḥas mihr-i cāh u mālḥā

Şeytānuñ çüpi boğazda yıllar qalır ol çüp nedür cāhlar ve mālḥar maḥabbetidür

Māl ḥas bāşed çü hest ey bīşebāt

Dergulūyet mānī‘-i āb-ı ḥayāt

Ey bīşebāt māl boğazuñda çüp olur çünkü āb-ı ḥayāta mānī‘dür

Ger bered mālet ‘adüvv-i pür-fenī

Reh-zenīrā bürde bāşed reh-zenī

Eger māluñı bir ḥīle şāḥibi ‘adū uğrılarısı bir yol kesiciyi bir yol kesici
uğrılamiş olur

Düzdīden-i mārgīrī mārīrā ezmārgīrī-yi dīger

Bir yılancınuñ bir yılanı bir gayrı yılancıdan uğurlamasıdır bu sürḥ-i şerīf

Düzdegi ezmār-gırī mār bürd

Z'eblehī ānrā ganīmet mīşümürd

Bir hırsızcık bir yilancıdan yılan uğrıldı ahmaqlığından anı ganīmet şaydı
elüme sermāye girdi diyü sevindi

Vā rehīd ān mār-gır ezzaḥm-ı mār

Mār küşt ān düzd-i ūrā zār zār

O yilancı uğrılanmakla yılan zahmetinden kurtuldu yılan anuñ hırsızını zār zār
dildi

Mār-gıreş dīd pes biş'nāḥteş

Güft ezcān mār-ı men perdāḥteş

Yılanıcı anı gördü pes anı bildi cān u dilden didi ki benüm yılanum anı temām
eylemiş ya'nī şokmış öldürmüş

Derdu'ā mīḥ^vāstī cānem ezū

Kiş biyābem mār bi'stānem ezū

Du'āda cānum o Hudādan isterdi ki o hırsızı bulam yılanı andan alam

Şükr-i Haḫrā ān du'ā merdūd şüd

Men ziyān pendāstem ān sūd şüd

Haḫka şükr ki o du'ām dūd oldu ben ziyān şandum fāyide oldu

Pes du'āhā k'ān ziyānest ü helāk

Ve'zkerem mīneş'neved Yezdān-ı Pāk

Çok du'alar var ki şāhibine ziyāndur ve helākdür kereminden aḡrāzdan pāk
olan Hudāy-ı Mütē'al kabül itmez

İltimās kerdēn-i hemrāh-ı 'İsā 'aleyhisselām ez 'İsā zinde kerdēn-i üstüḥ^vānhā

Hazret-i 'İsā 'aleyhisselāmuñ yoldaşı Hazret-i 'İsādan kemüklerüñ dirilmesin recāsıdur

Geşt bā'İsā yekī ebleh refīk

Üstüñ^v ānhā dīd derḥufre- 'amīk

Hazret-i 'İsāya bir aḥmak yoldaş oldu bir deriñ çukurda kemükler gördi

Güft ey hem-rāh ān nām-ı senī

Ki bedān tū mürde zinde mīküñī

Didi ki ey yoldaş ol ūlū nām ki anuñlasın ölüyi diri idersin

Mer merā āmūz tā iḥsān kūnem

[Üstüñ^v ānrā bedān bācān kūnem]²⁸

[8b] Baña öğret tā iḥsān ideyüm kemükleri anuñla cānlu ideyüm

Güft ḥāmuş kūn ki ān kār-ı tu nīst

Lāyık-ı enfās u güftār-ı tu nīst

Hazret-i 'İsā aña didi ki şuş ki ol senüñ işüñ degüldür o nām-ı şerīf senüñ söylemeñle lāyık degüldür

K'ān nefes ḥ^vāhed zi bārān pākter

V'ez firişte derreviş derrākter

O nām-ı şerīf yağmurdan pāk nefes ister ve 'ilmde melekden ziyāde idrāk şāḥibi ister ki aşlā günāh ile ālūde olmaya dāyım 'ibādetde ola

Ömrhā bāyest tā dem pāk şüd

Tā emīn-i maḥzen-i eflāk şüd

'Ömrler gerekdür ki tā nefes pāk ola tā gökler ḥazīnesine emīn ola ya'nī niçe zamān tāt ve 'ibādete çalışmak gerek ki tā du'āsı maḥbūllerden ola

²⁸ Metinde bu Mesnevî dizesi atlanmıştır.

Ĥod giriftî ĩn ‘aşā derdest rāst

Destrā destān-ı Mūsā ezkücāst

Ṭotalum ki bu ‘aşāyı elde toĝru ṭutduñ ele Mūsā kışşası niredendür ya‘nĩ ṭotalum ol nām-ı şerĩfi ezberledüñ Ĥazret-i Mūsā elini kıoyına şokup çıkardıķda nürdan oldıĝı gibi saña Mūsā keyfiyyeti kıandadır ya ‘İsā keyfiyyeti kıandadır

Güft eger men nıstem esrārĥ^vān

Hem tu berĥ^vān nām^{rā} berüstüĥ^vān

O şahş didi ki eger ben esrāra mālİK degülsem sen hem o nām-ı şerĩfi kemükler üzre okur dirilsün

Güft ‘İsā yā Rab ĩn esrār ĥıst

Meyl ĩn ebleĥ derĩn peygār ĥıst

Ĥazret-i ‘İsā didi ki yā Rabbĩ bu esrar nedür bu aĥmaķuñ bu işe meyli nedür

Çün ĝam-ı ĥod nıst ĩn bımārrā

Çün ĝam-ı cān nıst ĩn murdārrā

Niçün kendü ĝamı yokdur bu ĥastanuñ niçün cānı ĝamı yokdur bu murdāruñ

Mürde-yi ĥodrā rehā kerdest ũ

Mürde-yi bĝānerā cūyed refū

Kendü ölüsin bıraķmışdur öyle yabancı ölüye yama ister ya‘nĩ kendü cānını diriltmek istemez

Güft Ĥaķ idbār ger idbār-cüst

Ĥār-ı rüyide cezā-yı kışt ũst

Ĥaķ te‘ālā Ĥazret-i ‘İsāya didi ki idbār idici idbār isteyicidür ya‘nĩ şekāvet ister anuñ cezāsı bitmiş dikendür ya‘nĩ şekāvetdür

Ān ki tuḥm-ı ḥār kāred derciḥān

Hān ü hān ūrā mecū dergülsitān

O kimse ki dünyada diken toḥmı eke ya'nī şekāvet üzre ola şaḳın şaḳın anı
gülistānda isteme ya'nī cennete girer dime anuñ maḳāmı cehennemdür

Ger güli ğired bekef ḥārī şeved

Ver suy-ı yārī reved mārī şeved

Eger eline bir gül alsa diken olur ve eger bir dost tarafına gitse bir yılan olur

Kımyā-yı zehr-i mārest in şaḳī

Berḫilāf-ı kımyā-yı mütteḳī

Ol şaḳī zehr-i mār kimyāsıdur mütteḳī kimyāsı ḫilāfinca her kime muḳārīn
olsa şaḳī ider müttaḳī her kime muḳārīn olsa müttaḳī ittigi gibi

Ender zikerden-i şūfī ḥādim rā dertīmār dāšten-i behīme “ve lāḥavle” güften-i ḥādim

[9a] Şūfīnūñ ḥādime vaşıyyet itmesidür ve ḥādimūñ lāḥavle velā kuvvete illā billāh
dimesidür

Şūfī mīgeşt derdevr-i ufuk

Tā şebī derḥānḳāhī şüd konuḳ

Bir şūfī etrāf-ı ‘ālemi gezdi tā bir gice bir tekyede konuḳ oldu

Yek behīme dāşt derāḫur bebest

Ū beşadr-ı şuffe bāyārān nişest

Bir eşegi var idi aḫura bağladı kendü yārānıyla şuffe şadrında oturdı

Pes mūrāḳib geşt bāyārān-ı ḫ’İş

Defterī bāşed ḫuzūr-ı yār pīş

Pes şūfī kendü yārānıyla murākıp oldı yār hāzır olmaq olda bir defter olur
cenāb-ı Hudā hāzır idügi muḳarrer

Defter-i şūfī sevād-ı ḥarf nıst

Cüz dil-i ispīd hemḥün berf nıst

Şūfīnūñ kitābı yazu ve oḳumaḳ degüldür ḳar gibi beyāz göñüldür ḡayrı
degüldür taṣfiyye-yi ḳalb iderler esrār-ı Hudā ḳalblerinde münteḳış olur

Zād-ı dānişmend āşār-ı ḳalem

Zād-ı şūfī ḥıst āşār-ı ḳadem

Dānişmendūñ zaḥīresi ḳalem āşāridur ya'nī kitābdur şūfīnūñ zaḥīresi āşār-ı
ḳademdür ya'nī ḳadem-i nebī üzre sülükdür sünen-i nübüvveti muḥāfaẓa itmekdür

Hemḥü şayyādī suy-ı işḳār şüd

Kām-ı āhū dīd ü berāsār şüd

Bir avcı ki av ḫarafına gitdi geyik ayaḡın gördi ve izine gitdi

Çend gāheş kām-ı āhū derḫorest

Ba'd ezān ḫod nāf-ı āhū reh-berest

Aña bir zamān geyik ayaḡı lāyıḳdur andan şoñra geyik göbegi yol göstericidür

Çünki şükr-i kām kerd ü reh bürīd

Lācerem zān gām derkāmī resīd

Çünki ayaḡa şükr itdi ve yol kesdi elbette ol ayaḳdan bir murāda yetişdi

Reften-i yek menziliḫı berbūy-ı nāf

Bihter ezşad menzil-i kām u ḫavāf

Avcıya geyik göbegi ḳoḳusuyla bir ḳonaḳ gitmek yüz ḳonaḳ ayaḡıla gitmekden
eyüdü ve dünyāyı ḫolaşmaḳdan eyüdü kezālīk salike sünnet-i nebeviyye üzre gitmek

gerekdür bir sünneti icrā itmek kendüliginden yüz dürli ‘ibādet itmekden enfa’dur ve dünyāyı tolaşup gezmekden enfa’dur bir sālİK ki sünnet-i nübüvvet icrāsı üzre sülük itse elbette menzil-i maķşūda yetişür

Ān dilī gū maṭla‘-ı meh-tābhāst

Behr ‘ārif füttiḥat ebvābhāst

Ol bir gönül ki mehtāblar maṭla‘ıdur o ki velī gönüldür anda esmā-yı İlähiyye mehtābları toğar o gönül ‘ārif için füttiḥat ebvābhāstur ḥaķāyık kıyuları açılmışdur her bir ism-i ilāhī ki velī gönlinde toğar bir kapu açılup andan esrār-ı İlähiyyeyi ve ḥaķāyık-ı eşyāyı velī seyr ider

Bātu dīvārest ü bāīṣān derest

Bātu seng ü bā‘azīzān gevherest

Saṇa göre ey ehl-i zāhir ol velī gönli dīvārdur ve ol ‘āriflere göre kapudur sengile taşdur ve ‘azīzler ile cevherdür ya’nī senünle şöḥbet itse sen müntefi‘ olmazsın intifā‘ itmedigün gibi ‘ārifler ile şöḥbet itse anlar andan müntefi‘ olurlar ‘āriflere göre öyle [9b] gönül cevherdür ağır bahāludur

Ānçe tū derāyine bīnī ‘iyān

Pīr enderḥışt bīned bīṣ ezan

Ol şey’i ki sen āyīnede zāhir görürsün pīr senün görmeñden evvel kerpiçde görür ya’nī sen ba‘de’z-zuḥr görürsün pīr mertebe-yi ḥāķde iken görür

Pīr İṣānend k’ın ‘ālem nebūd

Cān-ı İṣān būd derderyā-yı cūd

Pīr anlardur ki bu ‘ālem yoğ iken anlaruñ cānı [mev]cūddur yā sende ya’nī ‘ālem-i ilāhīde mevcūd idi

Pīṣ ezīn ten ‘ömrhā bügżāştend

Pīṣter ezkişt ber berdāştend

Bu tenden evvel ‘ömrler geçürdiler ekenden evvel maḥşûl ḳaldurdılar ya’nî ‘âlem-i eşbâḥa gelmezden evvel ervāḥda ‘ömrler geçürdiler tâ‘at ve ‘ibâdet toḥmını ekmezden evvel *“İnne’l-lezîne sebekat lehüm minne’l-ḥusnâ”*²⁹ âyet-i kerîmesi mefhûmunca ‘inâyet-i ezeliyye şemeresine vâşıl oldılar

Pîşter eznaḳş-ı cān pezrufteend

Pîşter ezbaḥr dūrhā süfteend

Bu naḳş-ı tenden evvel cān ḳabûl itmîşlerdür ya’nî ruḥları beden ile maḥlûḳ degüldür muḳaddem ḥalḳ olunmuşdur deryādan evvel incüler delmişlerdür ya’nî deryā-yı mevcûdât-ı ‘âlem kevn ü fesād ḥalḳ olunmazdan evvel ‘âlem-i ervāḥda esrār-ı İlāhiyye incülerine mâlik olmuşlardır

Hikāyet-i meşveret kerd-i Hudā-yı Te‘ālā bāfirîşteḡān derīcād-ı ḥalḳ

Cenāb-ı Hudā ‘azze ve celle ḥazretinüñ ḥalḳı yaratmaḳda ya’nî benî ādemo yaratmaḳda melāyike ile müşāvere itmesidür cenāb-ı ‘izzetüñ ḥalḳ-ı ādem için müşāveresi beyānidur melāyike ile

Meşveret mîreft derīcād-ı ḥalḳ

Cānişān derbaḥr-i ḳudret tā beḥalḳ

Ḥalḳ icādında ya’nî benî ādem yaradılmaḳda melāyike ile müşāvere oldu maḥazā bu pîrlerüñ cānları ḳudret-i İlāhiyye deryāsında boḡazlarına dek müstaḡraḳ idiler bunların ervāḥı mevcûd-ı ezeli olduḡın melāyikeye bildirmeyüp meskût-ı ‘anh idi müşāvere ḥalḳ-ı icādda idi

Çün melā’ik māni’-i ān mîşüdend

Bermelā’ik ḥufye ḥunbük mîzedend

Çün melekler ecsād ḥalḳına māni’ oldılar pîrlerüñ cānları meleklerle gizlû şaḳlu urdılar istihzā ve levem için

Muṭṭali’ bernaḳş-ı her ki hest şüd

²⁹ Tarafımızdan kendilerine güzel âkıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar. Enbiyâ/ 101

Pîş ezân ki nefs-i küî pâbest şüî

Nefs-i küî ya'nî 'arş ve derûn-ı 'arşdaki mevcûdât-ı nefsi ayak bağlamazdan evvel ya'nî vücûd-ı hâric ile mevcûd olmazdan evvel bu pîrlerûñ rûhları mevcûduñ naqşına muţţalî' oldılar bildiler

Pîşter z' eflâk Keyvân dîdeend

Pîşter ezdânehâ nân dîdeend

Göklerden evvel Zuhalî gördiler dânedenden evvel ekmegi gördiler her şey'i bildiler

Bîdimâğ u dil pür ezfikret bûdend

Bîsipâh u ceng bernüşret zedend

Dimâğsız ve gönülsüz fikr ile tolu idiler ya'nî fikrlerine dünyâdaki halk gibi dimâğa ve gönle [10a] muhtâc degüllerdi leşkersiz ve cengsiz manşûr oldılar 'inâyet-i ezelliye ile

Ân 'inân nisbet-i b'îşân fikretest

Verne hod nisbet beînhâ ru'yetest

Ol 'ıyân anlara göre fikretdür zîrâ fikret şuver-i zihniyyedür ki zihnde ve dîmâğda muntekîşdur zâyil olmaz kezâlık bu pîrlerûñ 'amellerinden haķâyık-ı eşyâ zâyil degüldür pes bunlara göre fikret oldu yoğsa bu 'âlem halkına göre rû'yetdür ki zevâl kabûl ider böyle ma'nî virdiler velâkin îşân 'avâm halkı îşâret olup înhâ evliyâyâ îşâret olup ma'nî ol 'ayân-ı halka gör[e] fikretdür yoğsa evliyâullâha göre rû'yetdür her şey'i anlarûñ müşâhedelerindedür demek olsa niyyet âtiye münâsib olurdu tedebbür

Fikret ezmâzî vü müstakbel büved

Çün ezîn dürest müşkil hal şeved

Fikret mâzî vü müstakbelden olur çünkü bu ikiden kurtuldu müşkil hâllolur rest-i restinden derd ü mâzî ve müstakbeldür tedebbür

Dîde çün bîkeyf her bâkeyfrâ

Dîde pîş ezkân şahîlî ü zeyfrâ

Her bâkeyfî çünki bîkeyf gördi k'andan evvel şahî ve zebûnı gördi ya'nî her şey'i kable'z-zuhûr müşâhede itdiler

Derdil-i engûr meyrâ dîdeend

Derfenâ-yı maḥẓ şeyrâ dîdeend

Üzüm içinde şarâbı gördiler fenâ-yı maḥẓda şey'i gördiler

Pîşter ezḥılkat-i engûrhâ

Ḥorde meyhâ vü nümûde şûrhâ

Üzümler yaratılmazdan evvel şarâblar içdiler ve mestlikler gösterdiler 'Ömer bin Elfârız ḥazretlerinüñ

Şûribnâ 'alâzikri'l-ḥabîbi müdâmeten

Sûkirnâ bihâ minḳabli en yuḥleḳa 'l-kerm³⁰ buyurduklarıdır

Dertemûz-ı germ mîbînend dey

Derşu 'â'-ı şems mîbînend fey

İssı temmûzda kış görürler güneş şu'â'ında gölge görürler her şeyde zıddını müşâhede iderler bunlara göre zıddiyyet mâni'atü'l-cem' degüldür ḥalka benzemezler

Âsmân der devr-i îşân cur'a nûş

Âftâb ezcûd-ı şân zerbeft pûş

Gök anlarıñ devrinde cür'a içicidir ya'nî feyzleri baḳiyyesiyle müstefîzdür güneş anlarıñ seḫâsından zerbeft giyicidir ya'nî güneş nûrı anlarıñ seḫâsından almışdır zîrâ bunlar ḥulefâ-yı İlâhiyyedür

³⁰ Sevgiliyi devamlı zikretmeyle içirildik. Üzüm ağacı yaratılmadan önce onunla sarhoş edildik.

Çün ezişân müctemi' binî dü yâr

Hem yekî bâşend ü hem şeş şad hezâr

Çünkü anlardan dünyâda iki pây bir yerde görseñ hem bir olurlar haķıķatlerine yine nażar-ı nefis vâhid hûkminde olurlar hem altı yüz biñ olurlar kuvvet ve kudretlerine nażar-i şecâ'atde bir pehlevân biñ cengâvere muķâbil olur yâ iki velî kuvvet ve kudretde altı yüz biñ âdem miķdârı [10b] olsalar ba'îd midür

Ber mişâl-i mevchâ a'dâd-ı şân

Der'aded âverde bâşed bād şân

Evliyânun 'adedleri mevcler mişâli üzredür ki mevcleri yıl 'adede getürmişdür haķıķatleri birdür kezâlik evliyânun haķıķatleri birdür bād irâde-yi Hudâ'da getürmişdür

Müfterik şüd âftâb-ı cānhā

Derderün-ı revzen-i ebdānhā

Cānları güneş bedenler penceresi içre müfterik oldı haķıķati bir iken evler penceresi içre gökde ki güneş müfterik olduğı gibi haķıķati bir iken

Çün nażar derķurş dārî hod yekîst

V'ân ki şüd maķcüb-ı ebdān derşekîst

Çünkü güneş ķorşana baķsan birdür hod kezâlik cānlar haķıķatine baķsañ birdür o kimse ki maķcüb-ı ebdān oldı şekdedür beden te'addübine baķmağla cānları müte'addid şanur

Tefriķa derrūh-ı hayvānî büved

Nefs-i vâhid rūh-ı insānî büved

Tefriķa ve te'addüd rūh-ı hayvānîde olur nefis-i vâhid rūh-ı insānî olur ki aña haķıķat-i Muḥammediyye dirler ve rūh-ı a'zam dirler ve haķıķatü'l-hāyık dirler ve ruh-

1 Muhammedî dirler ve nūr-ı Muhammedî dirler “*evvelü mā ḥaleḳallāhi rūḥi*”³¹ ḥadīs-i şerīf ve ḥadīs-i āḥirde “*evvelü mā ḥaleḳallāhi nūri*”³² buña işāretdür

*Çünkü Haḳ raşse ‘aleyhim nūruhu*³³

Müfterik hergiz nekerded nūr-ı ū

Çünkü Hudā-yı te‘ālā cāñlar üzre nūrını şaçdı anuñ nūrı hergiz müfterik olmaz “*İnnallāhe ḥaleḳa’l-ḥalḳa fiḳzulmetin şümme raşse ‘aleyhim minnūriḥi femen eşābehū men zālike’n-nūru ihtedā ve men feḳad ḳalle*”³⁴ ḥadīs-i şaḥihū’l- isnāddur

Yek zamān b’ügzār ey hemrāh melāl

Tā bügüyem vaşf-ı ḥālī z’ān cemāl

Ey yoldaş bir zamān keseli bırak tā ki o cemāl-i ḥaḳīḳiden bir ḥāl vaşfını söyleyem ḥālden murād vaḥdet-i muṭlaḳa ve hüviyyet-i zātiyye-yi İlāhiyyedür ki bize nisbet-i ‘imādedür nitekim Ḥazret-i Peyğamber ‘aleyhisselāmdan semavāt ve arz ḥalḳından evvel Rabbümüz ḳanda idi diyü su’āl itdüklerinde “*kāne fi a’mā*”³⁵ diyü buyurdılar anuñçün noḳtayı ḥāle teşbīh buyurdılar

Derbeyān n’āyed cemāl-i ḥāl-i ū

Her dü-‘ālem çīst ‘aks-i ḥāl-i ū

Anuñ ḥāl-i cemālī beyāna gelmez zīrā ki vaḥdet-i muṭlaḳayı beyān mümkün degüldür her iki ‘ālem nedür anuñ ḥālī ‘aksidür ya’nī dünyā ve āḥiret vaḥdet-i muṭlaḳa pertevdür

Çünkü men ezḥāl-i ḥübeş dem zenem

Nuṭṭ mīḥ’āhed ki biş’kāfed tenem

³¹ Allah’ın ilk yarattığı şey benim ruhumdur.

³² Allah’ın ilk yarattığı şey benim nurumdur.

³³ Eserde “min nuruhu” biçiminde fazladan “min” sözcüğü vardır. Vezin icabı metinde gösterilmemiştir.

³⁴ Allah mahlukatı zulmetin içinde yarattı. Sonra onların üzerine nurundan serpti. Kime bu nur isabet ettiyse hidayete erdi. Kime de isabet etmediyse dalaletle düştü.

³⁵ İsra Suresi 72. Ayetten alıntıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir:

Ve men kane fi hazihi a’ma fe huve fil ahireti a’ma ve edallu sebila. (Bu dünyada manen kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır.)

Çünkü ben anuñ hāl-i hūbından nefes uram ya'nī vaşf idem söz ister ki benüm tenümi yara zîrā vaḥdet-i muṭlaқа ya'nī keşret iktizā ider

Hem çü mūrī enderīn ḥirmen ḥoşem

Tā füzūn ezḥ'ış bārī mīkeşem

Bir қарınca gibi bir ḥirmende ḥoşem vaḥdet-i muṭlaқа mecmā'-ı esmā ve şıfāt olmağla ḥirmene teşbīḥ buyurdılar tā kendümden [11a] artuқ yük çekerim ya'nī isti'dādımdan ziyāde ni'am-ı İlāhiyyeye müstağraқum tedebbür

*Beste şuden-i taqrīr-i me'ānī-yi ḥikāyet besebeb-i meyl-i müstemi' bāistimā'-ı
şüret-i zāhir-i ḥikāyet*

Müstemi'üñ, şüret-i zāhir ḥikāyet istimā'ına meyl-i sebebi ile ḥikāyenüñ me'ānisini taqriri bağlanmasıdır

Key güzāred ān ki reşk-i rūşenīst

Tā бүgüyem ān ki farz u güftenīst

Қанда қор ol zāt-ı biçün ki rūşenlik reşkidür tā söyleyem ol me'āniyi ki söylemesi farzdur ya'nī müstemi'üñ isti'dādından ziyād söz söylemege қomaz

Baḥr-i kefpīş āred ü seddī küned

Cer küned ve 'z-ba'd cer meddī küned

Meşelā deryā kefi ilerü getürür ve bir sedd ider gāh u gāhī o kefi içerü çekdükdən sonra gāh medd ider o kefi sāḥile iletür kezālik baḥr-i vaḥdāniyyet-i Ḥudā gāh emvāc-ı semā ile kefpīş nuḳūş-ı eşyāyı rüy-ı vaḥdāniyyete sedd ü ḥicāb eyler gāh ol seddī'l-bāṭını'l-қābız iktizāsıyla içeru çeker gāh yine Elbā'ış Elbāsı iktizāsıyla medd idüp iḥrāc eyler ḥalaқāllāhide gāh elfāzı ma'nāyı derūna çeküp ma'nāyı gösterür gāh yine elfāzı getürür

İn zamān biş'nev çī mānī' şüd meger

Müstemi'rā reft dil cāy-ı diger

Diñle bu zamān taḳrīr-i ma'nāya māni' oldı mākir-i müstemi' göñli ğayrı yire
gitdi

Hāṭıreş şüd sūy-ı şūfi-yi konuḳ

Enderān sevdāfürüşed tā 'unuḳ

Müstemi' ḥāṭırı konuḳ şūfi tarafına gitdi boğazına dek bu fikre ṭaldı

Lāzım āmed bāz reften z'ın maḳāl

Sūy-ı ān efsāne behr-i vaşf-ı ḥāl

Girü gitmek lāzım geldi bu me'āniyi söylemeden evvel kışşa tarafına şūfi ḥālin
vaşf için

Şūfi ān şüret mepindār ey 'azīz

Hemçü ṭıflān tā ki ezcevz ü mevīz

Ey 'azīz şūfiyi o şüret şanma niçeye dek oğlancıklı yeñi ḳoz ve ḳuru üzümde
baḥş idersin

Cism-i mā cevz ü mevīzest ey püser

Ger tu merdī z'ın dü-çīz endergüzer

Ey oğul bizüm cismimüz ḳoz ve ḳuru üzümdür eger sen merd iseñ bu iki
nesneden geḳ ya'nī shevāt-ı cismāniyyeden geḳ

Ver tu enderneg'zeri ikrām-ı Ḥaḳ

Büg'zerāned mer turā eznüh-ṭabaḳ

Eger sen geḳmez iseñ Ḥudānuñ ikrāmı seni ṭoḳuz ṭabaḳa felekden geḳürür

Biş'nev eknūn şüret-i efsānerā

Līk ḥīn ezkeh cüdā kūn dānerā

Şûret-i hikāyeyi şimdi işit lâkin dāneyi şamandan ayır şaķın āgāh ol ya'nī
kışşadan hışşe al me'āniyi mülāhaza eyle

İltizām kerdēn-i hādīm ta'ahhüd-i behīmera vü tehallūf nümūden

Hādīm behmeyi gözetmege ta'ahhüd idüp taqayyüd itmedigidür

Halka-yı ān şūfiyān-ı müstefīd

Çünkü dervecd ü tarab āhır resīd

Ol müstefīd şūfīlerūñ halkası vecd ü tarabda çünkü āhır oldu

[11b] *H'ān beyāverdēnd behr-i mīhmān*

Ezbehīme yād āverd ān zamān

Konuk için şofra getürdiler o zamān o konuk behīmeyi aındı

Güft hādīmrā ki derāhır berev

Rāst kūn behr-i behīme kāh u cev

Hādīme didi ki āhūra var behīme için şaman ve arpa tedārik eyle yūri

Güft lāhav! İn çī efzūn güftenest

Ezḳadīm İn kārḫā kār-ı menest

Hādīm didi ki lāhavle āh bu ne artık sözdür eskiden bu işler benüm işümdür

Güft ter kūn ān ceveşrā eznühüst

K'ān harek pīrest ü dendānhāş süst

Konuk hādīme didi ki evveldēn o behīmenūñ arpasın ışlat ki o ḳoca eşekdür ve
dışleri kesmez

Güft lāhav! İn çī mīgūyī mehā

Ezmen āmūzend İn tertībḫā

Hādim didi ki lāhavle ey ulu buni niçün dersin bu tertibleri benden öğrenürler

Güft pālāneş fūrūnih pīş pīş

Dāru-yı menbel binih berpüşt rīş

Evvelki pīş bā-yi ‘Arabī ikinci Fārisī iledür konuğ didi ki merkebūñ palanını
aşağı қо artık ilerü ile yağır arқа üzere menbel var ve şey’i қо

Güft lāhavl āhir in hikmet-güzār

Cins-i tū mihmānem āmed şad hezār

Hādim didi ki lāhavle āh bu hikmeti қо senüñ cinsüñ yüz biñ konuğum gelür

Cümle rāzī refteend ezipīş-i mā

Hest mihmān cān-ı mā vü h^vīş-i mā

Cümle rāzī gitmişlerdür bizüm yanumuzdan konuğ bizüm cānumuzdur ve
hışmımızdur

Güft ābeş dih ü lākin sır-germ

Güft lāhavl eztuem big’rift şerm

Konuğ didi ki merkebe şu vir ve lākin ılıcağ ıssıca zīrā za‘īfe soğuğ şu zarardur
hadim didi ki senden baña utanmağ tutdı

Güft ender cev tu kemter kāh kün

Güft lāhavl in sühan kūtāh kün

Konuğ didi ki sen arpaya azacuç şaman қо hādim didi ki lāhavle āh bu sözi
kışa eyle ki ben bilürem ve iderem

Güft cāyeşrā bürüb ezseng ü pūşk

V’er büved ter rīz bervey hāk-i huşk

onu didi ki merkebn yirin tadan ve fikdan spr ve eger yiri ya olursa
kr toprak dk yirine ki hzr etsn

Gft lhavl ey peder lhavle kn

Brasl-i ehl kemter-g shan

Hdim didi ki lhavle iy baba lhavle ile ya'n eegi Allha marla ehl iliye
szi az syle

Gft bistn ne pt-i har ber

Gft lhavl ey peder erm bedr

onu didi ki kaaı al merkebn arasn kaı hdim didi ki lhavle ey baba
bir utan nice bir sylersin

Hdim n gft  miynr best cst

Gft reftem gh u cev rem nhst

Hdim bu szleri didi ve pk bil baladı ya'n merkebn avli ile
taayyde ta'ahhd [12a] itdi didi ki gitdm evvel aman ve arpa gtreyim ba'dehu
greyim

Reft  ezhr nekerd  hi yd

H'b-ı hrg bedn ff bedd

Gitdi ve hi hr amad hdim ve o onu fiye avan uyus virdi ya'n
aldadı

Reft hdim cnib-i evb end

Kerd berender zff rhand

Hdim bira levend³⁶ tarafına gitdi ya'n anlarla hbet itmege gitdi finn
marlamasına rhand itdi ya'n istihz idp finn aalına gldi

³⁶ Metinde imlasyla yazlmtır. Anlam aısından levend diye dzeltilmtir.

Şūfī ezreh mānde būd u şūd dırāz

İ'ābhā mīdīd bāçeşm-i firāz

Şūfī yoldan yorgunıdı uzandı ya'nī yatdı uyudı açık göz ile ya'nī başiret göziyle düşler gördi

K'ān hareş derçeng-i gürgī mānde būd

Pārehā ezpūşt ü rāneş mīrebūd

Ki anuñ ol eşegi bir kurdun pençesinde kalmışdı o kurd o eşegün arkasından ve uylugundan pāreler kopardı

Güft lāhavī İn çī sān mālīhūlyāst

Ey 'aceb ān hādim-i müşfik kücāst

Uyanup şūfī didi ki lāhavle bu ne müşkil mālīhūlyādur ki o müşfik hādim kandadur bilsem bulup eşegün ahvālın şu'āl itsem düş hayāl midür bilsem

Bāz mīdīd ān hareş derrāh rev

Geh beçāhī mīfütād u geh begev

Şūfī girü uyuyup gördi ki anuñ o eşegi yolda gider gāhī bir kuyuya düşer gāhī çukura

Gūnegūn mīdīd nāhoş vākı'a

Fātiḥā mīḥ'ānd ev ve'l-Kāri'a

Şūfī dürlü dürlü çirkin düşler gördi korkusundan süre-yi Fātiḥa okudı ve süre-yi Elkāri'a okudı

Güft çāre çīst yārān cesteend

Refteend ü cümle derhā besteend

Şūfī kendüye didi ki çāre nedür yārān şıçramışlardur gitmişlerdür cümle kapuları kapamışlardur

Bāz mīgüft ey ‘aceb ān hādimek

Ne ki bāmā gešt hemnān u nemek

Girü kendüye didi ki ‘acebā o hādimecik bizümle tuz ekmek yimedi mi yidigi
muqarrer imdi bize hıyānet itmez

Men nekerdem bāvey illā luṭf u līn

Ū çirā bāmen kūned ber‘aks kīn

Ben o hādime luṭf u mülāyemetden ğayrı itmedüm o baña niçün ‘aksine kīn
ider ya‘nī itmez

Her ‘adāvetrā sebeb bāyed sened

Verne cinsiyyet vefā telkīn kūned

Her ‘adāvete tayaḡ sebeb gerek yoḡsa cinsiyyet-i vefā telkīn ider hādım bizüm
cinsimüzdür ya‘nī şūfīdür pes hikmet nedür diyü fikr itdi

Bāz mīgüft Ādemī bāluṭf u cūd

Key berān İblīs cevri kerde būd

Girüye kendüye didi ki luṭf u seḡā şāḡibi Ādem ‘aleyhisselām o iblīse ḡanda
bir cevri itdi ya‘nī hīç cevri itmedi yine gör ki iblīs ne ḡadar ḡīle ve hıyānet ve ihānet
itdi

Ādemī mer mār u kejdümṛā çı kerd

K’ū hemī ḡ^vāhed mer ūṛā merg ü derd

Benī Ādem [12b] yılana ve ‘akrebe ne itdi ki anları benī Ādeme ölüm ve derd
isterler

Gürḡrā ḡod ṭab‘ u ḡū bedrīdenest

İn ḡased derḡalk āḡir rūšenest

Qurda tabî'at ve hûy h d yırtma dur halk da bu   hir    ik rdur c 'iz ki h dim
bi  tabi'  as d ola

B z m    t  n g m n-ı bed  a  st

Berbir der  n   n n  annem  ir st

Gir  kend ye didi ki bu yaramaz  ann  a  durbir  urd i te ben m b yle
 annum ni  nd r

B z g      azm s 'i' - - ann tust

Her ki bed- an n st key m ned d r st

Gir  kend ye didi ki  azm sen  n s 'iz- annu dur nitekim H zret-i Pey amber
'aleyhissel m el azmu s 'iz- ann buyurm   dur herkes ki bed  ann deg  ld r  anda
d r st  alur ya'n  a'd   errinden  urtulmaz

  f  ender vesvese v'  n  ar   n n

Ki   n n b d  cez -y  d   men n

  f  vesvesede ve ol e ek anc lay n ki d   manlar cez s  anc lay n olsun

 n  ar-ı misk n miy n-ı   k   seng

Kej   de p l n der de p lheng

Ol misk n e ek toprak ve ta  arasında  alm   p l n egilm    u   un yırtılm  

K   te ezreh c  mle-yi  eb b 'alef

G h derc n-k nden   geh dertelef

Yoldan gelmi  b t n gice 'alefsiz a  g h c n  eki  mede g h telef olup hel k
olma  da

 ar heme  eb z kr m kerd ey   l h

Cev reh  kerdem kem ezyek mu t k h

Eşek kendü diliyle bütün gice zıkr itdi didi ki ey ilāh arpayı qodum ya'nı istemem bir avuc şamandan eksük qaldum virmediler

Bāzebān-ı hāl mîgüft ey şüyüh

Rahmeti ki sūhtem z'in hām-ı şūh

Zebān-ı hāl ile didi ki ey şeyhler bir merhamet idün ki bu edebsiz hādimden ya'nı hādimden yandum baña 'azāb itdi

Ānçi ān har dīd ezrenc ü 'azāb

Murg-ı hākī bīned enderseyl-i āb

Renc ü 'azābdan ol şey'i ol eşek gördi ki toprakda te'ayyüş iden quş seyl şuyunda görür

Bes bepehlū geşt ān şeb tā seher

Ān har-ı bīçāre ezcū'u'l-bağar

Cū' u'l-bağar marazından o çāresiz eşek o gice şabāha dek çok yanına döndi ya'nı şabāha dek açlıqdan yuvalandı cū'u'l-bağar bir marazdur ki aña mübtelā toymaz

Rūz şūd hādim biyāmed bāmdād

Zūd pālān cüst ü ber pūşteş nihād

Gündüz oldı hādim şabāh geldi tīz pālānı cüst ü çābük eşegün arqası üzre qodı

Har-furūşāne dū se zağmeş bezed

Kerd bāğar ānçe z'ān seg mīsezed

Eşek şatan cānbāz gibi eşege iki üç zağm urdı eşege ol işi itdi ki o köpekden lāyık olur

Har çehende geşt eztīzī-yi nīş

Kū zebān tā har bügüyed hāl-i h'ış

Nîş tîzliginden eşek şıçrar oldu kanı dil ki eşek kendü hâlün söyleye

[13a] *Gümân bürden-i kârvāniyān ki behîme-yi şūfî rencûrest*

Şūfînûn eşegi hastadur diyü kârvān halkınuñ şanmalarıdur

Çünki şūfî bernîşest ü şüd revān

Rû derüftāden girift ü her zamān

Çünkü şūfî eşege bindi yola girdi her vaqt eşek yûzi üzre düşmege başladı

Her zamāneş halk bermîdāştend

Cümle rencûreş hemî pendāştend

Her zamān halk o eşegi kaldururlardı cümle anı hasta şanurlardı

Ān yekî gūşeş hemî piçîd saht

V'ān dîger derzîr-i kâmeş cüst laht

O biri eşegün kulağın muhkem burardı ve o biri eşegün damāğı altında yara
yoqlardı

V'ān dîger derna'l-i ü mîcüst seng

V'ān dîger derçeşm-i ü mîdîd jeng

Ve o biri eşegün na'lında taş arardı ve o biri eşegün gözinde yaş gördi

Bāz mîgüftend ey şeyh îñ ziçîst

Dey nemîgüftî ki şükr îñ har kavîst

Āşikārā didiler ki ey şeyh bu nedendür dün dimediñ mi bu eşek kavîdür pes
buña ne oldı

Güft ān har gū beşeb lâhavl hard

Cüz bedîn şîve nedāned rāh kerd

Şūfī didi ki o eşek ki gice lāhavle yiye bu şīveden gayri ile yola gitmek bilmez

Çünkü kūt-ı har beşeb lāhavl būd

Şeb müsebbih būd u rüz endersücūd

Çünkü eşek gıdāsı gice lāhavle idi gice müsebbih idi gündüz sücūddadır yüzi
üzre düşdügi odur

Ādemī ḥ^vārend aḡleb merdümān

Ezselām ‘aleyk şān ki cū emān

Hālkuñ ekşeri ādem yiyicilerdür anlaruñ selāmü ‘aleyklerinden emān isteme

Ḥāne-yi dīvest dilhā-yı heme

Kem-peẓīr ezdīv-i merdüm demdeme

Cümlesinüñ gönülleri şeytān evidür insān şeytānından demdemeyi qabūl itme

Ezdem-i dīv ānki ū lāhavl ḥord

Hem çü ān har derser āyed derneberd

Şeytān nefesinden o kimse ki o lāhavle yidi o eşek gibi cenkde baş aşağı gelür

Her ki derdünyā ḥored telbīs-i dīv

V‘ez‘adüvv-i dost-rū ta‘ẓīm ū rīv

Her kimse ki dünyāda şeytān telbīsini yiye ve dost şüretlü düşmand[ur] ta‘ẓīm
ve ḥīle yiye ya‘nī şeytān teblīsın ve ‘adū ta‘ẓimin ve ḥīlesin qabūl ide

Derreh-i İslām berpül-ı şırāt

Derser āyed hemçü ān har ezḥubāt

İslām yolında yukarusına maşrūfdur o kimse şırāt köprüsi üzre o eşek gibi
depesi üzre gelür serāsīmelikden

İşvehā-yı yār-i bed menyüş hīn

Dām bîn eymen merev tū berzemîn

Yaramaz yār işvelerin diñleme şaķın tızaķ gör yiryüzinde emîn yürime başiret
gözünü aç ihtiyāt üzre ol şeytān ve cinnî ve üns tızaķlar ķurmuşlardur gözet

Şad hezār İblīs lāhavl-ār bîn

Ādemā [13b] İblīsrā dermār bîn

Yüz biñ lāhavle getürici iblīs gör ey ‘ādem yılāda iblīs gör iblīs yılāna hūlūl
idüp cennete girüp Hāzret-i ‘Ādemi igvā ittigi gibi dünyāda da nice yılan tabi‘at iblīs
hilkatler vardur ki dostluk yüzinden ‘ādemi igvā iderler

Dem dehed gūyed turā ey cān u dost

Tā çü qaşşābī kūsed ezdost post

Sāna ey cān ey dost dir dem virür tā ki bir qaşşāb gibi dostdan post çeke ya‘nī
qaşşābuñ koyunı üflemekden murādı postını çıkarmākdur anuñda sāna dem virmesi
seni igvā itmekdür

Dem dehed tā post-ı bīrūn keşed

V’āy ū k’ezdüşmenān afyon çeşed

Sāna dem virür tā ki postuñı taşra çeke ya‘nī izlāl ide ve ey aña ki
düşmanlardan afyon taťa sāna afyon yimek sevķ iden nice dost şüret düşmen ise ki
seni tiryāki idüp belāya uğradur kezālik dem virende öyledür

Ser nehed berpāy-ı tu qaşşābvār

Dem dehed tā hūnt rīzed zār zār

Senüñ ayağıña baş ķor ya‘nī temelluk ider qaşşāb gibi dem virür tā ki zār zār
ķanuñı dōke

Hemçü şīrī şayd hodrā h^vış kūn

Terk işve-ecnebī vū h^vış kūn

Bir arslan gibi kendü avuñı kendüñ eyle ecnebî ve hışm işvesin terk eyle ya'nî
hoş âmedlerine ve temelluklarına inanma

Hemçü hâdim dān mürā'āt-i hasān

Bîkesî bihter zi'îşve-nâkesān

Haslaruñ ya'nî yaramazlaruñ mürā'ātını hoşâmed ve temellukların o hâdim gibi
bil bîkeslik nâkesler işvesinden eyüdü zîrā nâkesler işvesinde mazarrat muqarrerdür

Derzemîn-i merdümān hāne mekûn

Kār-ı hod kûn kār-ı bîgāne mekûn

Âdemler yirinde ev yapma ya'nî dünyāya meyl itme kendü işüñ işle bîgāne işin
işleme ya'nî âhiretde saña nâfi' olacak iş işle gayrısı bîgāne işidür

Kîst bîgāne ten-i hākî-yi tû

Kez cezā-yı ūst gamnākî-yi tû

Bîgāne kimdür senüñ toprakdan maḥlûḳ olan tenüñdür ki senüñ gam çekdüğüñ
anuñ cezāsındandır

Tā tu tenrā çerb ü şîrîn mîdehî

Cevher-i ḥodrā nebînî ferbiḥî

Tā ki sen tenüñe cerb ü şîrîn virürsüñ ya'nî murādına göre olursuñ cevher
keyfiyyetini rûḥuña semizlik ya'nî kuvvet görmezüñ

Ger miyān-ı müşg tenrā cā şeved

Rûz-ı mürden gend-i ū peydā şeved

Eger misk içinde tene yir olsa ölüm günü anuñ bed kokuñı bellü olur

Müşgrā berten mezen berdil bemāl

Müşg çî bud nām-ı pāk-i ZülCelāl

Miski tene sürme dile sür misk nedür Zülcelāl Hudānuñ nām-ı pākīdür göñül
ve rūh-ı nām-ı Hudā ile temessük olur

Ān münāfīk müşg berten mīnehed

Rūhrā derkaʿ-ı külhen mīdehed

Ol münāfīk miski tene [14a] kor rūhı külhan dibine kor

Berzebān nām-ı Haḡ u dercān-ı ū

Gendhā ezfīkr-i bīlmān-ı ū

O münāfīkuñ dilinde haḡ nāmı ve cānında bed rāyihalar anuñ imānsız
fīkrinden

Zīkr-i bā ū hemçü sebzekülhenest

Berser-i mebrez gülest ü sūsenest

Münāfıklar zīkrullāhı ya külhende biten sebze gibidür edeb hāne üstünde biten
gül gibidür ve sūsen gibidür

Ān nebāt ān cā yaḡīn ʿāriyetest

Cāy-ı ān gül meclisest ü ʿişretest

Yaḡīnen ol nebāt orada ʿāriyetdür o gülün yiri meclisdür ve ʿişretdür

Ṭayyibāt āyed besūy-ı ṭayyibīn

Lilḡabīṣīneʾl-ḡabīṣātest hīn

Ṭayyibāt ṭayyibīn tarafına gelür ḡabīṣīn için ḡabīṣātdur āḡāh ol

Kīn medār ānhā ki ezķīn gümrehend

Gūrṣān pehlū-yı ķīndārān nehend

Kīn tūtma anlar ki ķīnden yol azmışlardır anlarıñ maḡberelerin ķīn tūtınlar
yanına ḡorlar

Aşl-ı kîne dūzahest ü kîn-i tū

Cüz-i ān küllest haşm-ı dîn-i tū

Kîn aşlı cehennemdür senüñ kînüñ o küllüñ cüz'idür ve dînüñüñ 'adūsıdur

Çün tu cüz-i dūzaḥī pes hūşdār

Cüz' sūy-ı küll ḥod gîred qarār

Çünkü sen cehennem cüz'üsin 'aqluñ devşür cüz'ü kendü küll tarafında qarār tutar

Ver tu cüz-i cennetī ey nāmdār

'İş-i tū bāşed zicennet pāydār

Ve eger cennet cüz'i iseñ ey nām şāhibi senüñ 'işüñ ebedī cennetden olur

Telḥ bātelḥān yaḳın mülḥaḳ şeved

Key dem-i bāṭıl qarīn-i Ḥaḳ şeved

Acı acılara yaḳinen mülḥaḳ olur bāṭıl söz ḳanda Ḥaḳḳa muḳārin olur

Ey birāder tū hemān endīşei

Mā baḳı tū üstüḥān u rīşei

Ey birāder sen hemān fikrsin ya'nī fikr şāhibi rūḥsın ḡayri ḳalanuñ kemük ve deridürür

Ger gülest endīşe-yi bū gülşeni

Ver büved ḥārī tu ḥīme-gülḥeni

Eger fikrüñ gül ise gülşensin ve eger bir diken ise sen külḥān oṭunısın

Ger gül-ābī berser ü ceybet zenend

Ver tu çün bevlī birūnet efgenend

Eger gülāb iseñ seni baş ve boyuna sürerler ve eger sidik gibi bed rāyiḥa iseñ seni taşra birağurlar

Tū rehā-yı çü zinācinsān beced

Şoḥbet-i nācinsi kūrest veleḥad

Sen nācinsden sa'y eyle kurtulmaḡ iste nācins ile şoḥbet maḡberedür

Ṭablḥā derpīş-i 'aṭṭārān bibīn

Cinsrā bācins ḥod kerde ḡarīn

'Aṭṭārlar öñinde ṭablaları gör cinsi kendü cinsine muḡārin eylemiş

Cinshā bācinshā āmīḥte

Z'īn tecānūs zīnetī engīḥte

Cinsleri cinslere ḡarışdırmış bu cinslikden bir zīnet peydā itmiş

Ger derāmīzed 'ades bāşekereş

Bergüzīned yek beyek ezdīgereş³⁷

Eger mercümek 'aṭṭāruñ şekerine ḡarışsa bir bir anı öbürinden ayırır

Ṭablḥā bişkest ü cānhā riḥtend

Nīk ü bed derhem-diger āmīḥtend

Ṭablalar şındı ve cānlar dökildiler eyü ve kemi birbirine ḡarışdırdılar ya'nī 'ālem-i ervāḥdan cānları bu 'āleme getürüp eyü ve kemi ḡarışdırdılar ḡaḡ

[14b] *Ḥaḡ firistād enbiyārā bāvarāḡ*

Tā güzīd īn dānehārā berṭabaḡ

Ḥaḡ te'ālā enbiyāyı kāged ile gönderdi ya'nī kitāb ile tā ki bu insān dānelerin ṭabaḡa 'ālem üzre üründüldi

³⁷ Metinde , biçiminde yazılmış. Vezin icabı tarafımızca düzeltilmiştir.

Pîş ezîn mâ ümmet-i vâhid bûdîm

Kes nedânistî ki [mâ] nîk ü bedîm

Bundan evvel ya'nî enbiyâ gelmezden evvel biz bir ümmet idik kimse bilmezdi ki biz eyüyiz yâ kemiz

Kalb ü nîkû dercihân bûdî revân

Çün heme şeb bûd u mâ çün şeb-revân

Kalb ve eyü cihânda geçerci çünki cümle gice idi ve biz gice gidiciler gibi idük ya'nî cümle delâlet ve zulmetde idük

Tâ berâmed âftâb-ı enbiyâ

Güft ey gîş dūr şev şâfî biyâ

Tâ ki enbiyâ güneşi geldi didi ki ey kalb ırak ol ey şâfî gel beru

Çeşm dâned farq kerdn rengîrâ

Çeşm dâned la'lrâ vü sengerâ

Göz bilür rengi farq itmegi göz bilür la'li ve taşî kezâlik âdemün eyü ve kemi başîret gözi açık olan enbiyâ bilür ve vârisleri evliyâ bilür

Çeşm dâned gevher ü hâşâkrâ

Çeşmrâ z'ân mîhâled hâşâkhâ

Göz bilür cevheri ve çüpi anuñçun çüpler göze batar kezâlik enbiyâ ve evliyâ insânü'l-ayn gibidür anuñçün hâşâk gibi olan küfre ve münâfîkîn ve münkirîn bunları incidürler

Düşmen-i rûzend in kallâbekân

Āşîk-ı rûzend ân rûzhâ-yı kân

Bu kallâbcikler gündüz düşmanıdır ol hâliş ma'den altunları gündüz āşîkıdır ya'nî mürâyiler evliyâ düşmenleridür hâliş fuqarâ evliyâ āşîqlarıdır

Zān ki rûzest āyne-yi ta'rif-i ū

Tā bibīned eşrefi teşrîf-i ū

Zîrā ki gündüz ٱallābuñ ta'rif-i āyīnesidür gündüz de ٱallābligi zühür ider kezālik mürāyīnūñ riyāsı evliyā huzûrunda zühür ider anuñçün düşmen olur ve hāliş fuḡarā anuñçün 'āşık olur ki tā bir eşref o velīnūñ teşrīfini göre

Hāḡ ḡiyāmetrā laḡab z'ān rûz kerd

Rûz bün 'māyed cemāl-i sūrḡ ū zerd

Hāḡ te'ālā ḡiyāmete anuñçün gündüz diyü laḡab itdi ki gündüz ٱızılıñ ve şarunuñ cemālını gösterür kezālik ḡiyāmet de *"Yevme tube's-serā'ir"*³⁸ maẓmūnunca herkesūñ sırrını āşikār ider

Pes ḡaḡīḡat rûz sırr-ı evliyāst

Rûz pīş-i māḡşān çün sāyhāst

Pes ḡaḡīḡatde gündüz evliyā sırrıdır ki şafāyī ḡalbleriyle eyüyi ve kemi fark iderler zāhirde kimi gündüz anlaruñ derūnları ayı yanında gölgeler gibidür

'Aks-i rāz-ı merd-i Hāḡ dānīd rûz

'Aks-i settārīş şām-ı çeşm-düz

Gündüzi merd-i Hāḡḡuñ ya'nī velīnūñ rāzı 'aksin bildük velīnūñ 'ayb örticiliḡinūñ 'aksi göz dikici gicedür

Zān sebeb [15a] fermūd Yezdān ve'd-duḡā

Ve'd-duḡā nūr-ı zamīr-i Muşṡafā

Bu sebebden Allāhu te'ālā veḡḡuḡā buyurdi ḡaḡīḡatde veḡḡuḡā Ḥāzret-i Peyḡamber 'aleyhisselām zamīrinūñ nūrıdır anuñçün Allāhu te'āla aña ḡasem itdi

ḡavl-i dīḡer k'īn duḡārā ḡ'āst dost

³⁸ O günde sırlar zahir olur. Târık/ 9

Hem berāy-ı ān ki ın hem ʻaks-i uest

Bir gayri kıl ki dost yaʻnı Allāh bu duḡāyı diledi hem anuñçuñ ki bu duḡā hem ol Ḥazret-i Peyḡamberüñ zamīrinüñ nūrı ʻaksidür ʻaksine ḡasem aşlına ḡasemdür

Verne berfānı ḡasem ḡüften ḡaḡāst

Ḥod fenā çı lāyık-ı ḡüft-i Ḥudāst

Yohsa fānı üzre ḡasem ḡaḡādur fenā ḡod Ḥudānuñ ḡasem eylesine ne lāyıkdur

EzḤalılı lāuḡıbbüʻl-āfilin

Pes fenā çün ḡʻāst Rabbüʻl-ʻālemın

Bir Ḥalilden lāuḡıbbüʻl-āfilin zuḡūr ide ki Ḥazret-i İbrāḡım öyle buyurdı ben ḡidicileri sevmem didi pes ʻalemlerüñ Rabbisi olan Ḥudā fenāyı nice ister

Lāuḡıbbüʻl-āfilin ḡüft ān Ḥalil

Key fenā ḡʻāhed ez ın Rabb-i Celil

Ol Ḥalil lāuḡıbbüʻl-āfilin didi pes Rabb-i celil bu duḡadan ḡanda fenā ister de fāniye ḡasem ider bu olmaz

Bāz veʻl-leyl est settārī-yi ü

Vʻān ten-i ḡākī-yi jengārī-yi ü

Girü veʻl-leyl o peyḡamberüñ örtüciligidür ve anuñ ol ḡākī-yi jengārī tenidür ki rüḡunı örtücidür muḡaşşal vedḡuḡa peyḡamberüñ nūrına ḡasemdür velleyl cesedine ḡasemdür

Āftābeş çün berāmed zʻān felek

Bāşeb-i ten ḡüft hın māveddeʻake

O peygamberüñ güneşi çünki bu gökden yuğaru geldi ya'nî haqîkat-i Muhammediyye güneşi gökden yuğaru tulu' itdükde teni gicesine didi ki şağın āgāh ol Rabbüñ seni terk itmedi vedā' iden kimse қағ'î ile қағ' itmedi

Vaşl peydā geşt ez'ayn-ı belā

Zān ḥalāvet şüd 'ibāret mākalā

'Ayn-ı belādan vaşl peydā oldu ol vaşl lezzetinden 'ibāret oldu mākalā

Her 'ibāret ḥod nişān-ı hāletist

Ḥāl çün dest ü 'ibāret āletist

Qur'ānda ki her bir 'ibāret ḥod bir ḥālet nişānıdır ḥāl el gibidür 'ibāret aletdür her ḥāle münāsib bir 'ibāret vardur

Ālet-i zerger bedest-i keşşger

Hemçü dāne-keşt-kerde rîğ der

Her üstāda dağı bir münāsib ālet vardur meşelā kuyumcı āleti başmağçı elinde kumda ekin gibidür

V'ālet-i işkāf pîş-i berzger

Pîş-i seg keh v'üstüḥ'ān derpîş-i ḥar

Ve yine başmağçı āleti ikinci öñinde köpek öñinde şaman ve eşek öñinde kemik gibidür

Būd ene'l-Ḥağ derleb-i Manşūr nūr

Būd enallāh derleb-i Fir'avn zūr

Eneyl-Óaò Manşūr dilinde nūr oldu ki murādı kendü fenāsından taṬbýr idi bu sözüñ sırrına ehl idi ammā firṬavn dilinde Eneyl-Óaò yalān idi ki murādı salṭanata ğurūr ile daṬvý-yi ulūhiyyetle óalòı istiṬbād idi

[15b] *Şüd 'aşā enderkef-i Mūsā güvā*

Şüd ‘aşā ender kef-i sāhîr hebā

‘Aşā Hâzret-i Mūsā elinde peygamberliğine şâhid oldu sāhîr elinde ‘aşā hebā oldu kızbine şâhid oldu

Z’în sebeb ‘İsā bedân hem-râh-ı had

Derneyâmüzîd ân ism-i Şamed

Bu sebepten ya’nî müsteḥak olduğu için Hâzret-i ‘İsā kendü yoldaşına ol ism-i Şamedî öğretmedi

Gū nedāned naḡş berālet nehed

Seng bergîl zen tu âteş key cehed

Zîrâ ki o aḥmak bilmez naḡş âlet ḳor ya’nî ol ism-i a‘zamı okusa murâdî ḥâşıl olmasa kendü nâehliyyetinden bilmez ol ism-i şerîfdan bilür taş balçığa urgör ḳaçan âteş şırar ya’nî olmaz zîrâ balçık aña ehl degüldür

Dest ü âlet hemçü seng ü âhenest

Cüft bāyed cüft şarḫ-ı zādenest

El ve âlet taş ve demür gibidür cüft gerek toḡmak şarḫı cüftdür taş ve demür cüft olmaḡla âteş toḡar el ve âlet cüft olmaḡla şan‘at toḡar

Ān ki bîcüftest ü bîālet yekîst

Der‘aded şekkest ü ān yek bîşekîst

Ol zāt ki cüftsizdür ve âletsizdür birdür ‘adede şek vardır o bir şeksizdür ve aḥad ḥaḳîḳatî odur

Ān ki dü güft ü se güft ü bîş ezîn

Müttefik bâşend dervāhîd yakîn

O kimse ki iki didi ve üç didi ve bundan artıḳ didi bir de yakînen müttefik olurlar

Ahvelî çün def şüd yeksân şevend

Dü se-güyân hem yekî-güyân şevend

Ahvalûn çünki def ola cümlesi berâber olurlar iki üç diyenler de bir diyenlerden olurlar

Ger yekî-güyî tu dermeydân-ı ü

Gird bermîgerd ezçevgân-ı ü

Eger o Hudâ meydânında bir tûb iseñ anuñ çevgânından etrâfı tolan

Güy ân ki râst bînokşân şeved

Gû zizağm-ı dest-i şeh râkşân şeved

Tûb o zamân toğrı ve eksüksiz olur ki o tûb pâdişâh eli urmasından rakşân ola ya'nî Hudâ her ne emr iderse anı işleye

Gûş dâr ey ahvel înhârâ behûş

Dâru-yı dîde bekeş ezrâh-ı gûş

Ey şaşı bu sözlere 'aql ile kulağ tut kulağ yolundan göz 'ilâcın çek ya'nî bir hoş diñle başiret gözini aç bu sözler aña 'ilâcdur

Pes kelâm-ı pâk derdilhây-kûr

Mînepâyed mîreved tâ aşl-ı nûr

Pâk söz göz kör gönüllerde eglenmez tâ nûr aşlına gider

V'ân füsûn-ı dîv derdilhây-ı kej

Mîreved çün keş-i kej derpây-ı kej

Ve o şeytân efsûnı egri gönüllerde turur egri paşmak egri ayakda turduğı gibi

Gerçi hikmetrâ betekrâr âverî

Çün tu nāehlī şevēd eztū berī

Egerçi hikmeti tekrāra getüresin hıfz için çünkü sen ehl degülsin senden ırak olur hâşuruñda kalmaz

Ver çī būn 'vīsī nişāneş mīkūnī

Ver çī mīlāfī beyāneş mīkūnī

Ve egerçi o hikmeti yazasın aña nişān idesin ve egerçi lāf urasın o hikmeti [16a] beyān idesin

Ū zitū rū derkeşed ey pūr-sitīz

Bendhārā beg'seled beher gūrīz

O hikmet senden yüz çeker bağları kaçmak için kırar ey 'inād ile dolu kişi

Ver neḥ'ānī vū bibīned sūz-ı tū

'İlm bāşed mürğ-i dest-āmūz-ı tū

Ve eger sen hikmeti okumayasın hikmet senüñ maḥabbet ve sözüñ göre 'ilm-i hikmet senüñ elde öğrenmiş kuşuñ gibi olur

Ū nepāyed pīş-i her nāūstā

Hemçü tāvūsī beḥāne-yi rūstā

O hikmet her üstādsızıñ yanında тұrmaz bir tāvus gibi ki köyli evinde тұrmaz

Yāften-i pādşāh bāzrā beḥāne-yi kempīrezen

Pādīşāh toğanı koca karı evinde bulduğıdur

'İlm bāzī nīst k'ū ezşeh girīht

Sūy-ı ān kempīr k'ū mīārd blīht

'İlm bir toğan degüldür ki o pādīşāhdan kaçdı ol koca karı tarafına ki o karı un eler idi ki

Tā ki tutmācī pezed evlādrā

Dīd ān bāz-ı hoş-i hoşzādrā

Tā evlādına bir tutmāc pişüre ol güzel gıdālu güzel toğanı gördi

Pāyekeş best ü pereş kūtāh kerd

Nāhuneş бүб 'rīd ü kūteş kāh kerd

Karı toğanı tutdı ayağın bağladı kanadın kesdi kışa itdi tırnağını kesdi gıdāsını şaman itdi

Güft nāehlān bekerdendet besāz

Berfüzūd ezḥadd ü nāhun şūd dırāz

Didi ki nāehliller saña düzen itmediler kanaduñ ḥadden aşırı tırnağūñ uzadı

Dest-i her nāehl bīmāret kūned

Sūy-ı māder ā ki tīmāret kūned

Her nāehlūñ eli seni ḥaste ider ana tarāfına gel ki saña tīmār ider

Mihr-i cāhılṛā çün'ın dān ey refīk

Zān ki dā'im kej-reved u derṭarīk

Cāhilūñ maḥabbetin böyle bil ey yoldaş cāhil yolda egri yürür

Rūz-ı şeh dercüst ü cū bīgāh şūd

Sūy-ı ān kempīr ü ān ḥırgāh şūd

Pādişāhuñ günü toğan aramaḫda bīvaḫt ya'nī aḫşam irişdi zarūrī o karı ve o oba tarāfına oldu

Dīd nāgeh bāzrā derdūd u gerd

Şeh berū бүг 'rīst zār u nevḫa kerd

Añsızın toğanı tütün ve toz içinde gördi pādişāh aña zār ağladı ve feryād itdi

Güft her çend in cezā-yı kār-ı tūst

Ki nebāšī dervefā-yı mā dūrūst

Didi ki her ne kadar ise bu senün işün cezāsıdur ki bizüm vefāmuzda dūrūst olmazsın bivech kaçarsın

Çün künī ezHuld derdūzaḥ firār

Ġāfil ezlāyestevī eṣḥābu’n-nār

Niçün cennetden kaçup cehennemde karar idersin “*lāyestevī aṣḥābu’n-nāri ve aṣḥābu’l-cennete*”³⁹ den ġāfilsin gibi

Īn sezā-yı ān ki ezṣāh-ı ḥabīr

Ḥire büg’rized beḥāne gende-pīr

Bu cefā o kimseye lāyıkdur ki ‘ālim pādişāhdan bivech qoqmıṣ qarı evine qaça

Bāzi mīmālīd per berdest-i ṣāh

Bīzebān mīgüft men kerdem günāh

Toğan kanadın pādişāh eline sürdi dilsiz [16b] ben günāh itdüm didi

Pes kücā zāred kücā nāled le’īm

Ger tu nep’zīrī becüz nīk ey kerīm

Pes leyim kanda ağlar kanda inler eger sen eyüden ġayrıyı qabül itmezseñ ey kerīm

Luṭf-ı ṣeh cānrā cināyet-cū küned

Zān ki ṣeh her zīṣṭrā nīkū küned

³⁹ Ateşe mahkum olanlar ile cenneti hak edenler eşit olamazlar. Haşr/20

Pādişāhuñ luṭfi cānı günāh isteyici eyler zīrā ki pādişāh her çirkini yā‘nı günahkārı eyü ider ya‘nı günāhın yārlıgar *“innallāhe yağfiru’z-zünūbe cemī‘an”*⁴⁰ mefhūmunca

Rev mekūn ziştī ki nīkīhā-yı mā

Zişt āmed piş-i ān zībā-yı mā

Yüri çirkinlik ya‘nı günāh itme ki bizim eyelüklerimiz ol bizüm maḥbūbumuz yanında çirkīn geldi

Hidmet-i ḥodrā sezā pendāştī

Tū livā-yı cürm ezān efrāştī

Kendü ḥidmetüñ ya‘nı ṭā‘āt-ı ‘ibādetüñ aña lāyık şanduñ añun içün sen günāh şancağın yüceltdüñ

Çün turā zıkr ü du‘ā destūr şüd

Zān du‘ā kerdēn dilet mağrūr şüd

Çün saña zıkre ve du‘āya destūr oldı⁴¹ o du‘ā itmekden göñlüñ mağrūr oldı

Hem-sūḥan dīdī tu ḥodrā bāḤudā

Ey besā k’ū z’īn gümān üfted cūdā

Sen kendüñi Ḥudā ile muşāḥib gördüñ ey çok kimse böyle şanmağdan Tengriden ayru düşer

Gerçi şeh bātu neşīned berzemīn

İ’īştēn biş’nās nīkū-ter nişīn

Farz idelüm ki eger pādişāh senüñle yir üzre otura sen kendüñi añla eyüce otur ya‘nı her ne mertebe iltifāt görürseñ sen edeb-i ri‘āyet eyle

⁴⁰ Muhakkak ki Allah, bütün günahları bağışlar. Zümer/ 53

⁴¹ Bu kısımdan sonra arada metinle alakası olmayan şöyle bir ilave vardır: üzkurüne üzkurum kerimesi oğulı istecebü leküm kerimesiyle

Bāz güft ey şeh peşīmān mīşevem

Tevbe kerdem nev müselmān mīşevem

Doğan didi ki iy pādīşāh peşīmān olurum tevbe itdüm yeñi müselmān olurum

Ān ki tu mesteş kūnī vū şīrgīr

Ger zimestī kej reved ‘özreş pezīr

O kimse ki sen anı mest idersin ve hayrānları idersin eger mestlikden egri yürür ise ‘özrünü kabūl it şīrgīr luġatde arslan tutıcı dimekdür mest şīrgīr cūr’etli ma’nāsına ıstīlāhdur

Gerçi nāhun reft çün bāşī merā

Berkünem men perçem-i ħurşīdrā

Gerçi tırnağ gitdi çünki baña olasin ya’nī iltifāt idesin ben güneşün perçemini kıparırım ya’nī şol mertebe kuvvet bulurum ki güneşün şu’ā’ını kırsından ayırırım ħaķīkat-i murād degüldür kemāl-i kıdretten kināyedür

Ver çi perem reft çün būn ’vāziyem

Çerĥ bāzī kem kūned derbāziyem

Ve egerçi kınadum gitdi çünki beni oĥşayasın benüm oynumda çerĥ oyunu yaru kılur

Ger kemer baĥşīm kuhrā berkünem

Ger deĥī kilki ‘alemhā biş’kenem

Eger baña kemer baĥşılayasın taĥı kıparırım ya’nī bilüme kuvvet virürseñ ziyāde zūrā mālīk olurum ve eger bir kıalem virürseñ ‘alemleri şırum [17a] ya’nī elüme kıdret virürseñ ‘askerleri şırum

Āĥir ezpeşşe ne kem bāşed tenem

Mülk-i Nemrūdī beper ber hem zenem

Ahır sivri siñekden tenüm eksük degüldür yâ Rabbî sen baña kuvvet virürseñ
bir Nemrüd mülkini kanad ile birbirine ururam

Derza'îfi tû merâ bâbîl gîr

Her yekî haşm-ı merâ çün pîl gîr

Ža'îflikde sen beni ebâbîl kuşu tut benüm her bir haşmumı fîl gibi tut

Ƙadr-i findık efkenem bunduk harîk

Bundukam derfi'l şad çün mancınık

Findık kadar yırtıcı findık bırağuram benüm findığum işde yüz mancınık gibi

Gerçi sengem hest miğdâr-ı nohûd

Lîk derheycâ ne ser mâned ne hûd

Egerçi taşum nohûd kadardur lîkin cengde ne baş kalur ne toğulga

Mûsa âmed dervegâ bâyek 'aşâş

Zed berân Fir'avn u berşemşîrhâş

Mûsâ peygamber 'aleyhisselâm cengde bir 'aşâsı ile geldi ol Fir'avna ve
kılıclarına urdı

Her rasûlî yektene k'ân der zedest

[Ber heme âfâk tenhâ ber zedest]⁴²

Nûh çün şemşîr derh'âhed ezû

Mevc-i tûfân geşt ezû şemşîr-ğû

Hazret-i Nûh çünki Hudâdan kılıc istedi tûfân mevci Hudâ kudretinden kılıc
huylu oldu

Ahmedâ hod kîst ispâh-ı zemîn

⁴² Metinde bu dize eksik olup ilk dizenin de çevirisi yapılmamıştır.

Māh bîn berçerḥ u biş'kāfeş cebîn

Hazret-i Peyğambere Hudā didi ki yir yüzi 'askeri kimdür gök üzre ayı gör ve anuñ alnını yar ki saña 'ulviyyātı da musahḥar itdüm

Ta bedāned sa'd ü naḥs-i bîḥaber

Devr-i tust in devr ne devr-i kamer

Tā ki sa'd ve naḥs-ı bîḥaberini müneccimler ki sa'd ve naḥsa i'tibār itmeleriyle sa'd ve naḥs lafzı anlardan kināyedür bu devr senüñ devründür kamer devri degüldür bu 'alāmet yeter ki senüñ ḥükümñ kamere te'sîr itdi eger devr-i kamer olaydı anuñ ḥükmi saña te'sîr ider idi

Devr tust irā ki Mūsā-yı Kelīm

Ārzū mîbürd z'in devret muḳīm

Senüñ devründür zîrā ki kelîmullāh olan Mūsā Hazretleri senüñ bu devründen dāyima ārzu iletdi

Çünkü Mūsā revnaḥ-ı devr-i tu dîd

K'ān derū şubḥ-ı [tecellî]⁴³ mîdemîd

Çünkü Mūsā devrünüñ revnaḥını gördi ki tecellî-yi İlāhi şabāḥı zāhir

Güft yā Rab ān [çi] devr-i raḥmetest

Ān gūzeşt ezraḥmet ān cā rū'yetest

Didi ki yā Rabbī o ne raḥmet devridür raḥmetden geçdi orada rū'yetdür o peygamber rū'yet-i cemālüne mazḥar keزالik kāmîl vārişleri de ümmetinden

Ġavṭa dih Mūsā-yı ḥodrā derbiḥār

Ezmiyān-ı devre-yi Aḥmed berār

⁴³ Metinde tecellî kelimesi eksiktir.

Kendü Mūsā ki deryālarda ʔalmaʔ vir ya'nī ʔudretüñ deryālarına ʔaldur Aḥmed devresi ortasından yuʔaru götür ya'nī o devrede ʔıkar tā ki o devre erbābından olam

Güft ey Mūsā bedān būn 'müdemet

Rāh-ı ān ḥalvet bedān būg 'şüdemet

Ḥazret-i Ḥudā didi ki ey Mūsā saña anuñçün gösterdüm saña o ḥalvetüñ yolın açdum

Ki tu zān dūrī derīn devr ey Kelīm

Pā bekeş [17b] zīrā dırāzest īn kilīm

Ki sen bu devrde o devrden ıraksın ey Kelīm ayağı ʔek zīrā bu kilīm uzundur irişilmez

Men kerīmem nān nümāyem benderā

Tā bigiryāned ʔama' ān zinderā

Ben kerīmem ʔula ekmek gösterem tā ki o gönli diriyi ʔama' aḡlada saña bunu göstermek de böyledür

Bīni-yi ʔıflī bemālid māderī

Tā şeved bīdār u vā cūyed ḥarī

Meşelā bir oḡlanuñ burnını bir ana ovar tā ki uyana bir itmek isteye

K'ū gürisne ḥufte bāşed biḥaber

V'ān dü pistān miḥaled zū mihr-i der

Eger oḡlan ḥabersiz ac uyuduysa ve anadan evvel iki meme maḥabbetde şancır

Küntü kenzen raḥmeten maḥfiyyeten

Fenbe'astü ümmeten meḥdiyyeten

Ben gizlü rahmet hazînesi idüm pes hidāyet olunmuş ümmet halk itdüm ki benî âdemdür ki *“innî cā’ilun fi’l-arḍi ḫalīfeten”*⁴⁴ mazmūnunca icād-ı ‘āleme benî âdem ‘illet-i gā’iyyedür ḥadīs-i qudsīdür ki *“küntü kenzen maḥfiyyen feaḥbebtü en u’rafe feḥalektü’l-ḫalḳe li uḡrafe”*⁴⁵ ḫalkdan Allāhü a’lem murād benî âdemdür ki kemāliyle ma’rifetullāh kümmelîn-i benî âdeme maḥşûşdur

Her kerāmeti ki mîcūyi becān

Ū nümūdet tā ṭama‘ kerdī derān

Her bir kerāmetler ki cān ile istersin saña anı o Hudā gösterdi tā sen o kerāmetlere ṭama‘ itdün esbābına müteşebbiş olup çalışduñ

Çend büt biş’kest Aḫmed dercihān

Tā ki Yā Rab-gūy güştend ümmetān

‘Ālemde Ḥazret-i Peyḡamber ‘aleyhisselām niçe büt kırdı tā ki ümmetler yā Rabbī diyici oldılar

Ger nebūdī gūşiş-i Aḫmed tu hem

Mîperestīdī çü ecdādet şanem

Eger Ḥazret-i Peyḡamberün çalışması olmayaydı sen de dedelerün gibi büte ṭapardun

İn seret vārest ezsecde-yi bütān

Tā bedānī ḫaḳ u ber ümmetān

Bu senün başun bütlerle secdeden kurtuldu tā ki o peyḡamberün ümmetler üzre olan ḫaḳkını bilesin

Ger bügūyi şükr İn resten bügū

Kez büt-i bāṭın hemī berhāned ū

⁴⁴ Ben veryüzünde bir halife yaratacağım. Bakara/30

⁴⁵ Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım. Aclunî, Keşfü’l-Hafâ, II/132

Eger söylerseñ bu kurtulmağūñ şükmini söyle ki seni o peygamber bāṭın bütinden kurtarur

Mer seretrā çün rehānīd ezbutān

Hem bedān kuvvet tu dilrā vārhan

Çünki peygamber senūñ başuñı bütlerden kurtardı o kuvvetle sen gönli de kurtar

Ser zişükr-i dīn ezān bertāftī

K'ezpeder mīrās-ı müfteş yāftī

Başuñı dīn şükkrinden anuñçün döndürdüğüñ dīni babadan müft mīrās bulduñ

Merd-i mīrāsī çī dāned qadr-i māl

Rüstemi cān künd ü meccān yāft zāl

Mīrāsa mālīk olan kimse māl qadrin ne bilür kazanmağda zaḥmet çekmemişdür bir Rüstem kazanmağda cān çekişdi Zāl müft buldı darb-ı meşeldür aşlı Zāloğlı Rüstem cihāngīrlikle vāfir māl cem' idüp ba'dehu kuyuya [18a] düşüp helāk olduğda māl babasına degdi

Çün bigiryānem bücüşed raḥmetem

Ān hurüşende bünüşed ni'metem

Çünkü ağladı raḥmetüm cüş ider ol ağlayup hurüş iden ni'metüm yiter

Ger neḥ'āhem dād ḥod nen'māyemeş

Çünş kerdem beste-dil büg'sāyemeş

Eger virmek istemesem ḥod aña anı göstermezdüm çünki gönlini o murāda bağlayam aña o murādı açarum ya'nī virürüm tedebbür

Raḥmetem mevķūf ān [ḥoş] giryehāst

Çün girist ezbaħr-i raħmet mevc ħāst

Raħmetüm ol güzel ağlamaqlara mevkūfdur çünki kıl ağladı raħmet deryāsından mevc kılkdı

Helvā ħariden-i Şeyħ Aħmed-i Hıdıriveyh cihet-i ġarimān beilhām-ı Hakk

Şeyħ Aħmed-i Hıdıriveyh ilhām-ı Hakkla borclular için helvā şatun almasıdır

Būd şeyhī dā'imā vü vāmdār

Ezcüvān-merdı ki bud ān nāmdār

Bir şeyh var idi dāyimā o borclu idi seħāsından ki o nām şāhibi idi seħāda

Deh hezārān vām kerdī ezmiħān

Ĥarc kerdī berfaķirān-ı ciħān

Ululardan on biñ borc alurdı ciħānuñ faķirlerine ĥarc iderdi on biñ keşretiden kināyedür

Hem bevām ū ĥānķāhī sāħte

Cān u māl u ĥānķah derbāħte

Hem borc ile bir tekye yapmışdı cānı ve mālı o tekyeyi ĥaķ yoluna fedā itmişdi

Vām-ı ūrā Ĥaķ ziher cā mīġüzārd

Kerd Ĥaķ beħr-i Ĥalīl ezrīk ārd

Anuñ borcunu Ĥaķ te'ālā her yerden öderdi ya'nī 'aķla gelmeyen yirden buña te'accüb itmege Ĥaķ te'ālā Ĥazret-i Ĥalīlullāh için kumı un itdi yā bir kılınıñ da 'aķla gelmeyen yerden borcın ödese 'aceb midür niteküm Ĥur'an-ı 'azīmde buyurur ki *“ve men yetteķillahe yec'allehu maħrecā ve yerzuķhu min ĥaysu lāyaħtesibu”*⁴⁶

Güft peygamber ki derbāzārħā

⁴⁶ Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar. Onu beklemediği yerden rızıklandırır. Talāk/ 2-3

Dü firîşte mîküned îzer du‘ā

Hâzret-i Peyğamber buyurdi ki bâzârlarda iki melek Allāhu te‘ālāya böyle du‘ā iderler

K’ey Hūdā yā münfîkân-rā dih halef

K’ey Hūdā tu mümsikân-rā dih telef

Böyle ki yā Rabbî harclanan şehîlere ‘ivâz eyle yerine vir yā Rabbî sen şaklayan bahîllere telef vir mālını helāk eyle

Hāşa ān münfîk ki cān infāk kerd

Hulk-ı hūd kurbāni-yi Hallāk kerd

Huşûşā ol münfîk şehî ki cān infāk itdi kendü boğazın hallāka kurbānlık eyledi

Halk pîş āverd ‘İsmā‘ilvār

Kārd berhalkeş neyāred kerd kār

Hâzret-i İsmā‘îl gibi boğazı ilerü getürdi Hūdā anuñ boğazına bıçağı getürmez

Pes şehîdān zinde z’în rüyend ü hoş

Tu bedān kaleb bemen ‘ger gebrveş

Pes şehîdler bu yüzden dirilerdir ve hoşlardurlar sen kâfir gibi o kâlebe ya‘nî tene bakma

Çün halef dādestşān cān-ı beķā

[18b] *Cān-ı eymen ezgām u renc ü şeķā*

Aña bak ki anlar cānların Hāk yolına bezl itdüklerinde Hāk te‘ālā anlara niçe cān-ı beķā virdi bir cān virdi ki gamdan ve hastelikden ve şifādan emîn ebed bākî zevāl ihtimālî yok

Şeyh-i vāmî sālhā in kār kerd

Mîsited midād hemçü pāy-merd

Muḥaṣṣal borclu şeyḥ nice yıllar bu işi itdi borc aldı ḥarc itdi yine ödedi pāymerd gibi Türkīde şehir kethüdāsı didükleridür ki şehrlünüñ maşlahatı içün borc alur ḥarc ider yine öder

Tuḥmhā mīkāşt tā rūz-ı ecel

Tā būved rūz-ı ecel mīr-i ecel

Toḥmlar ekdi ecel gününe dek tā ki ecel günü büyük beg ola

Çünkü ‘ömr-i Şeyḥ derāḥir resīd

Dervücūd-ı ḥod nişān-ı merg dīd

Çünkü şeyḥün ‘ömri āḥire yetişdi kendü vücūdında ölüm nişānı gördi

Vāmdārān gerd ū bin ‘şiste cem‘

Şeyḥ berḥod ḥoş-güdāzān hemçü şem‘

Borc şāḥibleri şeyḥün etrāfında cümle oturmuşlar şeyḥ kendü üzre mum gibi güzel erimekte

Vāmdārān geşte nevmīd ū turuṣ

Derd-i dilhā yār şūd bāderd-i şüş

Borc şāḥibleri aķçelerinden nāümīd oldılar ve ekşi şüretlü oldılar gönülleri derdi ciger derdiyle yār oldu ya‘nī derūn-ı dilden elem çekdiler

Şeyḥ güft īn bed-gümānānrā niger

Nīst [der]Ḥaķ çār şad dīnār zer

Şeyḥ kendü kendüye bu yaramaz şanıclara baķ keenne Ḥaķ te‘ālānuñ dört yüz altını yokdur ki bunlara olan borcumız vire yüz böyle vaż‘ iderler

Kūdeki ḥelvā zibīrūn bāng kerd

Lāf helvā berūmīd-i dāng kerd

Bu eşnāda taşradan bir helvācı küçük oğlan çağırdı akçe ümīdiyle helvāyı öğdi

Şeyh işāret kerd hādīmṛā beser

[Ki] berev⁴⁷ ān cümle helvārā beḥar

Şeyh gizlü hıdmetkāra işāret itdi ki yūri ol cümle helvāyı şātun al

Tā ḡarīmān çünki ān helvā ḥ^vārend

Yek zamānī telḥ dermen nen ’gerend

Tā ki borc şāhibleri çünki o helvāyı yiyeler bir zamān baña acı baḫmayalar

Derzamān hādīm birūn āmed beder

Tā ḥarid ān cümle helvā ezān pūser

O zamān hıdmetkār taşra kapuya geldi ki ol oğlandan cümle helvāyı şātun ala

o

Güft ūrā götürü helvā beçend

Güft kūdek nīm dīnār u idend

Hıdmetkār helvācı oğlana didi ki götürü helvā niçeye oğlan didi ki yarım altun ve bir kaç akçeye idend kesr-i hemze feth-i dāl ve sükūn-ı nūnla baẓ^c ma’nāsınadur kesr-i yā ve sükūn-ı şād ile üçden ona degin ıtlāk olunur

Güft ne ezşūfiyān efzūn mecū

Nīm dīnāret dehem dīger megū

Hıdmetgār didi ki yok çok isteme şūfīlerden saña yarım altun virürüm ḡayrı söyleme

Ū ṭabak bin ’hād ender pīş-i şeyḥ

⁴⁷ Metinde “brev der” biçiminde olan ifade vezin icabı “ki brev” biçiminde düzeltilmiştir.

Tu bibîn esrār-ı sirendîş şeyh

Oğlan şeyhüñ öñine tabağı kodı sen şeyhüñ sır fikr idici esrārını gör ki ‘ākıbeti neye müncer olur

Kerd işāret bāgarīmān k’în nevāl

Nek teberrük hoş horîd înrā helāl

[19a] Şeyh borc şāhiblerine işāret itdi ki bu loğmayı işte yi[yi]ñbir hoşca teberrüken zîrā bu helāl loğmadur

Çün tabağ hālî şüd ān kûdek sited

Güft dînārem bidih ey [pür]hired⁴⁸

Çünkü tabağ boşaldı oğlan tabağı alup didi ki ey ‘aқılla tolu altunumı vir

Şeyh güftā⁴⁹ ezkücā ārem direm

Vāmdārem mîrevem sūy-ı ‘adem

Şeyh didi ki aқçeyi nireden vireyüm borcluyum ölüyorum

Kûdek ezğam zed tabağrā berzemîn

Nāle vü girye berāverd ü hanîn

Oğlan tasadan tabağı yire urdı inleyüp ağlayup feryāda başladı

Mîgirîst ezğabn kûdek hāy hāy

K’ey merā biş’keste bûdî her dü pāy

Oğlan aldanmaқdan hāyi hāyi ağladı ey benüm iki ayağum kırılmış olaydı buraya gelmiyeydüm diyü feryād itdü

Kāşki men gird-i gül-ğen güştēmî

⁴⁸ Metinde pāhired biçiminde yazılan bu ibare şerhte ‘aқl ile tolu diye çevirildiğinden bu şekilde düzeltilmiştir.

⁴⁹ Metinde “güftā şeyh” biçiminde olan bu ibare vezin icabı “şeyh güftā” olarak düzeltilmiştir.

Berder-i ın hānkaḥ neg'zeṣtemī

Kāṣkī ben küllḥan eṭrāfına olaydum bu tekye apusına uğramayaydum

Şūfiyān-ı ṭabla-ḥ^vār-ı loḳma-cūy

Seg-dilān u hemçü gürbe rüy-şūy

Şūfīler bir ṭabla yimek yiyiciler yine loḳma isteyiciler ya'nī ok yerler yine oymazlar köpek gönüllüler ve kedi gibi yüzlerin yuyıcılar ya'nī albleri yaramaz zāhirleri pāk didi

Ezḡırīv-i kūdek ān cā ḥayr u şer

Gird āmed geṣt berkūdek ḥaşer

Oḡlanuñ feryādundan oraya eyü kem dirildi oḡlan üzre ıyāmet oldu

Pīş şeyḥ āmed ki ey şeyḥ-i dūrūşt

Tū yaḳīn dān ki merā ūstād küşt

Oḡlan şeyḥ yanına gelüp didi ki ey ḡalīz şeyḥ sen yaḳīnen bil ki beni usta öldürür yalnız dögmekle omaz

Ger revem men pīş-i ū dest-i teḥī

Ū merā būk'şed icāzet mīdeḥī

Eger ben usta yanına eli boş varam usta beni öldürür sen icāzet virür misin

V'ān ḡarīmān hem beinkār u cuḥūd

Rū beşeyḥ āverde k'īn bārī i būd

Ve ol borc şāḥibleri de ziyāde inkār ile yüzlerin şeyḥe itdiler ki bu bārī ne idi diyü

Māl-i mā ḥordī mezālim mīberī

Ezçi būd ın zulm dīḡer berserī

Didiler ki bizüm mālımız yid[üñ] āhirete zulmler iletürsin bu başka zulm anlar
üzre neden idi ya'nı bu oğlana zulme sebep ne idi

Tā namāz-ı dıger ān kūdek girīst

Şeyh dıde best ü berū nen'girīst

Ol oğlan tā ikinci namāzına degin ağladı şeyh gözin kapadı aña bakmadı

Şeyh fāriğ ezcefā vü ezhilāf

Derkeşide rüy çün meh derlihāf

Şeyh anlaruñ cefā ve hilāflarundan fāriğ ay gibi nūrı yorgana çekmiş

Bācel hoş bācel hoş şād-kām

Fāriğ ezteşnī' ü güft-i hāş u 'ām

Ezel ile hoş ecel ile dimāğı hoş hāş u 'ām teşnī'inden ve sözinden fāriğ ya'nı
keder çekmez

Ān ki cān derrüy-ı ü hāded çü kand

Ezturuş rüyī-yi halkēş çi güzend

Ol kimse ki [19b] cān anuñ yüzine güler halkuñ ekşi şūretinden aña ne
zarardur

Ān ki cān buse dehed berçeşm-i ü

Key hored gam ezfelek v'ezhaşm-ı ü

Ol kimse ki cān anuñ gözin öpe felekden ve felegüñ hışmından kanda gam
çeker

Derşeb-i mehtāb mehrā bersimāk

Ezsegān u 'av 'av u işān çi bāk

Mehtāb gicede aya ki simākdadur ve köpeklerden ve köpekler ‘av ‘avından ne
korkudur

Seg vazîfe-ğod becā mîāvered

Meh vazîfe-ğod beruğ mîğüstered

Köpek kendü vazîfesini yirine getürür ya’nî ürür ‘av ‘av ider ve ay da kendü
vazîfesin yañağıyla döşer ya’nî zemîni aydınlık ider nûrıyla

Kārek-i ğod mîğüzāred her kesî

Āb neg’zāred şafā behr-i ħasî

Her bir kişi kendü işçegüzini işler şu bir çöp için şafāsın terk itmez

Ĥas ħasāne mîreved berrūy-ı āb

Āb-ı şāfî mîreved bîz’tırāb

Çöp şu üzre çöplük ile gider şafāmı şu andan elemsiz gider ya’nî kimsenün işi
ğayre keder virmez

Muṣṭafā meh [mîṣṣikā]fed nîm-i şeb

Jāj mîḥāyed zikîne Bū Leheb

Hāzret-i Peyğamber ‘aleyhisselām çün yarusında ayı iki pāre ider ızhār-ı
mu‘cize için Ebū Leheb-i la‘în kîninden herze çiyner yāve söyler

Ān Mesîḥa mürde zinde mîkūned

V’ān cuhūd ezḥıṣm seblet mîkened

Ol ‘İsā mesîḥ ölü dirildir ve ol cuhūd ḥıṣmından bıyığın yolar

Bāng-ı seg hergiz resed dergūş-ı māh

Ĥaşşa māhî k’û büved ḥaşş-ı İlāh

Köpek āvāzı bir kerre ayuñ kulağına irişür mi istifhām-ı inkār ider ya'nî
irişmez huşūşā bir ay ki o Hudā hāşı ola ya'nî dergāh-ı Hākka intisābı ola evliyā gibi

Milḥored şeh berleb-i cū tā seher

Dersemā' ezbāng-ı çağzān biḥaber

Meşelā pādişāh ırmağ kenārında gice şabaḥa dek şarāb içre semā'da kendü
zevķinde kurbagılar āvāzından ḥaberi yok

Hem şüdü tevzi'-i kūdek dāng çend

Himmet-i şeyḥ ān şehārā kerd bend

Hem olurdı oğlanuñ aqçesi tevzi'le virile lākin şeyḥuñ himmeti o şehāyı
bağladı ki

Tā kesī ned'hed bekūdek hiç çiz

Ḳuvvet-i pīrān ezīn bīsest nīz

Tā bir kimse oğlana hiç nesne virmeye pīrleruñ kuvveti bundan da ilerüdür

Şüd namāz-ı dīger āmed ḥādīmī

Yek ṭabağ berkef zipīş-i ḥātīmī

İkindi namāzı oldı bir ḥıdmetkār elinde bir ṭabağ bir şehīden geldi

Şāḥib-i mālī vü ḥālī pīş-i pīr

Hedye bif'ristād k'ez vey būd ḥabīr

Bir māl ve ḥāl şāḥibi kimse pīre hediye gönderdi ki pīr ḥālinden ḥaberdār idi

Çār şad dīnār bergūşe-ṭabağ

Nīm dīnārī dīger ender varāğ

Dört yüz altun ṭabağ gūşesinde kāged de yarım altun daḥı

Ḥādīm āmed [20a] şeyḥrā ikrām kerd

V'ân tabaḵ bin 'hād pīş-i [şeyḥ-i] ferd

Hıdmetkâr geldi şeyḥe ta'zīm eyledi ve ol tabağı o bir dāne olan şeyḥ öñine
kodu

Çün tabaḵrā ezgīṭā vā kerd rū

Halk dīdend ān kerāmetrā ezū

Çünkü tabağıñ örtüden yüzün açdı halk o kerāmeti şeyḥden gördiler

Āh u efgān ezhome berhāst zūd

K'ey ser-i şeyḥān u şāhān īn çī būd

Cümleden tiziyye ah u figān ḵalkdı ki ey şeyḥler başı ve pādişāh-ı ḥaḵikīler
başı bu ne idi ya'nī ḥikmeti nedür

Īn çī sırrīst īn çī sulṭānīst bāz

Ey ḥudāvend-i ḥudāvendān-ı rāz

Bu ne sırdur bu ne pādişāhlıḵdur aşikār ey rāz māmeleklerinüñ mālīki

Mā nedānistīm mārā 'afv kūn

Bes perākende ki reft ezmā sūḥan

Biz bilmedik bizi 'afv eyle bizden çok ṭaḡınık söz çıḵdı ya'nī yāve söyledik

Mā ki kūrāne 'aşāhā mīzenīm

Lācerem ḵındīlhārā biş'kenīm

Biz ki kör gibi 'aşālar ururuz elbette ḵandilleri ḵıraruz ya'nī yāve söz ile ḥāṭır
yıḵarız

Mā çü kerrān nāşünūde yek ḥiṭāb

Herze-gūyān ezḵiyās-ı ḥod cevāb

Biz şağırlar gibi bir söz işitmedin kendü kıyāsımızdan cevābı herze söyleyicileriz

Mā ziMūsā pend neg'rifīm k'ū

Geşt ezinkār-ı Hızrī zerd-rū

Biz Hāzret-i Mūsādan naşīhat almadık ki o bir o bir Hızrī inkārdan utandı zerd-rū oldu demek yüzi şarardı dimekdür utanmağdan kināyedür

Bā çünān çeşmī ki bālā mīş'tāfet

Nūr-ı çeşmeş āsmānrā mīş'kāfet

Ancılayın bir göz eyle ki yukaru segürdüirdi anuñ gözi nūrı gögi yarardı

Kerde bāçeşmet ta'aşşub Mūsiyā

Ezhamākat çeşm-i mūş-ı āsiyā

Ey Mūsā senüñ gözine hamākatünden degirmen şıçanuñ gözi ta'aşşub itdi ya'nī ehl-i dünyā saña ta'aşşub itdiler kim

Şeyḫ fermūd ān heme güftār u kāl

Men behil kerdem şümārā ān ḫelāl

Şeyḫ buyurdi ki ol cümle sözi gelici ben size ḫelāl itdüm ol ḫelāl olsun

Sırr-ı İn ān būd k'ez Hāḫ ḫ^vāstem

Lācerem būn'mūd rāh-ı rāstem

Bunuñ sırrı ol idi ki dīnūñ edāsını Hāḫdan istedüm Hāḫ baña lācerem toğru yolu gösterdi

Güft ān dīnār egerçi endekest

Līk mevḫūf-ı gırīv-i kūdekest

Hak te'ālā bātınıma ilhām tarīkiyle didi ki ol altun egerçi azdur lākin helvācı oğlanuñ aqlamasına mevķūfdur

Tā negiryed kūdek-i helvā-furūş

Bahr-i rahmet dernemiāyed becūş

Tā ki helvā şaticı oğlan aqlamaya rahmet deryāsı kaynamaz ya'nī rahmet aña baqlıdur

Ey birāder tıfl tıfl-ı çeşm-i tūst

Kām-ħod mevķūf-ı zārī dān dūrūst

[20b] Ey kardaş oğlan senūn gözūñ oğlanıdur kendü murādını aqlayup iñlemekle mevķūf bil dūrūst

Ger hemī ħ^vāhī ki ān ħil'at resed

Pes begiryān tıfl-ı dīde bercesed

Eger isterseñ ki o ħil'at yetişe pes göz oğlanını cesedūñ üzre aqlat

Tersānīden-i şahşī zāhidīrā ki [kem] girī tā kūr neşūy

Bir kimsenūñ bir zāhidi kórķutmasıdır ki az aqla tā ki kór olmayasın diyü

Zāhidīrā güft yārī der'amel

Kem girī tā çeşmrā n 'āyed ħalel

Bir zāhide bir 'amelde yār ya'nī kendü gibi bir zāhid daħı didi ki az aqla tā ki göze zarar gelmeye

Güft zāhid ezdü bīrūn nīst ħāl

Çeşm bīned yā nebīned ān cemāl

Zāhid didi ki ħāl ikiden gayrı degüldür göz yā Cemāl Ĥaķķı göre müşāhede ide yā görmeye

Ger bibîned nûr-ı Hâk hod çi gamest

Dervîşâl-i Hâk dü dîde çi kemest

Eger nûr Hâkķı görürse zârardan ne ğamdur vişâl-i Hâkda iki gözine azdur

Ver neĥ^vâhed dîd Hâkrâ gû berev

În çünîn çeşmî şakî gû kûr şev

Eger Hâkķı görmezse git di buncılayın şakî göze kör oldu

Ġam meĥor ez dîde k'ân 'Îsâ turâst

Çep merev tâ baĥşedet dü çeşm râst

Gözden ğam çekme ki 'Îsâ-yı vaķt senüñledür şola gitme ya'nî ğünâh tarafına
gitme tâ ki saña iki saĥ bâtin gözi baĥıslaya

'Îsi-yi rûĥ-ı tu bâtu ĥâzîrest

Nuşret ezvey ĥ^vâĥ gû ĥoş nâşîrest

Senüñ ruĥuñ 'Îsâsı senüñle ĥâzîrdur yardımını andan iste ki ol güzel yardımcıdur

Lîk peykâr-ı ten-i pür-üstüĥ^vân

Berdîl-i 'Îsâ menîh tû her zamân

Lâkin kemikle tolu tenüñ ceng ve hücûmını her zamân 'Îsâ gönli üzre koma
ya'nî muķtezâyât ve murâdât-ı teni rûĥa yöñeltme

Hem çü ân ebleĥ ki ender dâstân

Zîkr-i û kerdîm behr-i râstân

Ol aĥmak gibi ki kışşada toĥrılar naşîĥat olsun diyü anı añduk

Zindeĥî-yi ten mecû ez'Îsaet

Kâm-ı Fir'avnî meĥ^vâĥ ezMûsâet

İsā'ndan ya'nī rūḥu'ndan ya'nī ten dirliğin isteme Mūsā'ndan Fir'avn murādın isteme

Berdil-i ḥod kem nih endīše-ma'āş

İş kem n'āyed tu berdergāh bāş

Kendü gön'lüne ma'āş fikrin koma 'iş eksük gelmez sen dergāh-ı Hudāda tāt ve 'ibādetde ol saña lāzım odur

İn beden ḥırgāh āmed rūḥrā

Yā mişāl-i keşti-yi mer nūḥrā

Bu beden rūḥa ḥırgāh ya'nī kara oba gibi geldi ki bir kaç gün eğlenmek için yāḥūd Ḥazret-i Nūha bir gemi gibi ki bir kaç gün içündür

Türk çün bāşed biyābed ḥargehī

Ḥāşşa çün bāşed 'azīz-i dergehi

Çünkü Türk mevcūd ola bir ḥırgāh bulur ḥuşūşa ki bir dergāh mu'azzezi ola imdi insāna da ma'āş eksük olmaz

[21a] *Temāmī-yi kışşa-yı zindeşüden üstüḥ'ānhā bedu'ā-yı 'İsā 'aleyhisselām*

Ḥazret-i 'İsā 'alā nebīnā 'āleyhisselāti vesselāmuñ du'asıyla kemikler dirilmesi kışşasınun tamāmıdur

Ḥāned 'İsā nām-ı Ḥaḥ berüstüḥ'ān

Ezberāy-ı iltimās-ı ān cüvān

Ḥazret-i 'İsā 'aleyhisselām Ḥudā nāmını kemik üzre okudu ol yigitün istemesiyle

Hük-m-i Yezdān ezpey ān ḥām-merd

Şüret-i ān üstüḥ'ānrā zinde kerd

Hük-m-i Ḥudā ol ḥām kimse için ol kemigün şüretin diriltdi

Ezmiyān bercüst yek şîr-i siyāh

Pençeî zed kerd naqşesrā tebāh

Ortadan bir siyāh arslan şıçradı bir pençe urdı o kimsenüñ naqşını bozdı

Kelleş berkend ü mağzeş rîht zūd

Mağz-ı cevzî k'ender ü mağzî nebūd

Anuñ başını kıopardı beynini dökdi tiziyye bir cev kadar beyni ki anda beyni yoğıdı meşhûrdur ahmaqda beyni olmaz

Ger verā mağzî bûdî işkeştenes

Hod nebûdî naqş illā bertenes

Eger anuñ beynisi oldı ya'nî 'aql-ı me'ādı olaydı anuñ beynini kırmak hod olmazdı illā tenine naqş olurdı haqıqatine degil

Güft 'İsā çün şitābeş kûftî

Güft z'ān rû ki tu z'û āşûftî

Hazret-i 'İsā arslana didi ki niçün 'acele ile anı ezdiñ arslan didi ki anuñçün ki sen andan perişān hātır olduñ seni tiz kıurtardum

Güft 'İsā çün neḥordî ḥûn-ı merd

Güft derkısmet nebûdem rızq-ı ḥord

Hazret-i 'İsā arslana didi ki o ādemüñ kıanın niçün içmediñ arslan didi ki kısmetümde baña yiyecek rızq olmadı

Ey besā kes hem çü ān şîr-i jiyān

Şayd-ı ḥod nāḥorde refte ezcihān

Ey çok kimse var ki o kıağan arslan gibi kendü avını yimedini dünyādan gitdi zîrā rızq-ı maḳsûmı degül

Kısmeteş kâhî ne vü hırşeş çü kûh

Vech nî vü kerde taḥşîl-i vücûh

Anuñ kısmeti bir şaman kadar degül ammâ hırşî tağ kadar ve Hüdâ huzûrında
yüzi yok ammâ vücûh-ı emvâl ve erzâk taḥşîl itmiş

Ey müyesser kerde bermâ dercihân

Suḥre vü bîkâr mârâ vâ rehân

Ey bize dünyâda suḥre ya'nî müft işi işlemegi ve işsizliği müyesser iden ya'nî
kolay getüren Hüdâ bizi bunlardan kırtar

Tu'me bûn 'mûde bemâ v'ân bûde şest

Ân çünân bûn 'mâ bemâ ânrâ ki hest

Bize ta'âm görünmiş niçe şey var ḥaḳîkatde tuzak yâ Rabbî anı bize ancılayın
göster ki ḥaḳîkatde öyledür

Güft ân şîr ey Mesîḥâ İn şikâr

Bûd ḥâliş ezberây-ı i'tibâr

Ol arslan didi ki ey Mesîḥ bu şikâr ḥâliş i'tibâr içündür ya'nî ḥalk 'ibret alsun
diyüdü benüm gıdâm degüldür

Ger merâ [21b] rûzî bûdî endercihân

Ḥod çî kârestî merâ bâmürdegân

Eger dünyâda benüm naşîbüm olaydı baña ölümler ile ne iş var idi

În sezâ-yı ân ki yâbed âb-ı şâf

Hem çü ḥar dercû bimîzed ezgüzâf

Bu ol kimsenüñ lâıyıkıdır kim şâfî şu bula da eşek gibi güzâfdan ırmağa işeye
ya'nî sencileyin peygamberi bula da ḥâtırın incide

Ger bedānid kıymet-i ān cūy ھاr

Ū becāy-ı pā nehed dercūy ser

Eger ol ırmağın eşek kıymetini bileydi ayak yirine ırmağa başın kordı

Ū beyābed ān çünān peygamberi

Mır-i ābī zindegānī-perveri

O ancılayın bir peygamber bula ki āb-ı ھاyāt yeñi dirlik besleyici

Çün nemired pīs-i ū k'ez emr-i kün

Ey emīr-i āb mārā zinde kün

Niçün o peygamberün öñinde olmaz böyle diyü ki ey āb-ı ھاyāt yeñi kün emrinden bizi ھاyāt-ı ebedī ile ihyā eyle

Hın seg-i nefis-i turā zinde meḥ'āh

K'ū 'adüvv-i cān-ı tust ezdir gāh

Şakın nefsün köpegini diri itme ki o nakş çok zamāndan senün cānuñ düşmenidür

Ḥāk berser üstüḥ'ānırā ki ān

Māni'-i in seg büved ezşayd-ı cān

Bir kemük ya'nī bir ten başına toprak ki o bir nefis köpegini cān-ı şayd idüp kendüye rā itmekden māni' ola izāfeti bima'ni-yi lāmdur bir köpek için māni' ola dimekdür şayd-ı cānāver ma'nāsınadur tedebbür

Seg neī berüstüḥ'ān çün 'āşıkī

Dīvçevār ezçi berḥūn 'āşıkī

Çünkü köpek degülsin niçün kemige 'āşıksın ya'nī terbiye-yi ten kılduğın nefsün emmārelik şıfatı ile muttaşif olduğıyçündür sülük gibi neden kana 'āşıksın ya'nī ھاrāma meylün nefsünüñ saña galebesindendür

Ān çî çeşmest ān ki bînāyîş nîst

Z'imtiḥānhā cüz ki rüsvāyîş nîst

O ne gözdür o ki anuñ görmesi yokdur imtiḥānlardan aña rüsvālîḡdan ġayrı yokdur ya'nî başîret gözi olmayan Ḥaḡḡı göremez ve imtiḥānda rüsvāy olur

Sehv bâşed zannhārā ġāh ġāh

Īn çî zannest Īn ki kūr āmed zirāh

Zanlar ġāh ġāh sehv olur ya'nî ekşeriyyā işābet ider ammā bu ne zannundur bu ki yoldan kör gele ya'nî tarîḡ-i müstaḡîmî göremeye aşlā işābet itmeye bu zann degüldür belki şekdür

Dîde ā berdîgerān nevḡagerî

Müddetî bin'sîn ü berḡod mîgirî

Ey dîde biyā manā'sınadur ve ma'nîde mîşrā'-ı şānîye merbûtdur ey göz ġayriler üzre aġlarsın gel bir zamān otur kendüñe aġla ya'nî ġayre taḡayyüdi ḡo kendü ḡālûñe meşġûl ol

Z'ebri-giryān şāḡ sebz ü ter şeved

Z'ān ki şem' ezgiryê rûşenter şeved

Aġlayıcı buluḡdan budak yaşıł ve tâze olur zîrā ki aġlamaḡdan mûm ziyāde aydınlıḡ olur muḡaşşal aġlamaḡ her şey'de eyüdü

Her kücā nevḡa künend ān cā nişîn

Z'ān ki tû evlāterî ender ḡanîn

Her ne yirde ki aġladılar [22a] orada otur anuñçün ki sen ḡissine evlāsın kendüñ aġlamaḡ gerekdür

Z'ān ki işān derfirāk-ı fāniend

Ġāfil ezla'î-i beḡāyî kāniend

Zîrâ ki ol ehl-i zâhir fânî firâkıında derler zînet-i dünyâdan ayrıldıklarına
ağlarlar kân-ı haqîkate mensûb beķâ la'linden ġâfillerdür ya'nî bâkıyyât-ı şâlihâtıdan
ġâfillerdür sen ise o la'l-i beķâ tâlibisin saña ağlamak evlâdur zîrâ ki

Z'ân ki berdîl nakş-ı taķlîdest bend

Rev beâb-ı çeşm bendeşrâ berend

Anuñçün ki ġöñle taķlîdi nakş benddür ġayre taķlîde ġöñül baġlanmışdur yûri
ġöz şuyı ile ġöñlüñ bendini kâzı ki taķlîdden kurtulmayınca iş olmaz

Z'ân ki taķlîd âfet-i her nîkûyîst

Keh büved taķlîd eger kûh-ı kavîst

Zîrâ ki taķlîd her iyülüġüñ âfetidür iyilüġi giderür taķlîd kavî taġısa da şaman
olur

Ger đarîrî lûmterest ü tîz-hışm

ġüşpâreş đân çü ürâ nîst çeşm

Bir kûr eger iri ġövdelü ise ve tîz ġazablu ise de anı at pâresi bil çünki anuñ
ġözi yokdur pes insân haqîkatde başîret ġözi şâhibidür ġayrılar kûrlerdür

Ger sũhan ġũyed zimũ bârîķter

Ân sũreşrâ z'ân sũhan neb'veğ đaber

Eger muķallid kıldan ince söz söyleye esrâr-ı deķâyık ve ma'ârif-i beyân ide ol
sırrına ya'nî rũhına ve ķalbine o sözden đaber olmaz hemân lisânında taķlîd ile ancak
bir sözdür

Mestiî đâred zigũft-i đod ü lîk

Ezber-i vey tâ bemey râhîst nîk

O muķallid kendü sözinden sarhoşdur ben böyle sözler söyledüm diyü
şafâdadur lâkin o muķallidden şarâba deġin bir eyü yoldur ya'nî o sözlerũñ haqîkatine
ol muķallid irâķdur

Hem çü cūyest ū ne ū ābī ħored

Āb ezū berāb-ĥ^vārān büg'zered

O muḳallid ırmaḳ gibidür ki o bir ū içmez ū ırmaḳdan su içicilere geđer
kezālik o sözler muḳallide ḳarār itmez ḳalka vāşıl olur

Āb dercū z'ān nemīġired ḳarār

Z'ān ki ān cū nīst teşne v'āb-ĥ^vār

Şu ırmaḳda anuñçün ṭurmaz ki zīrā o ırmaḳ şusız degüldür ve ū içici degüldür

Hemçü nāyī nāle vū zārī küned

Līk peykārī ħarīdārī küned

Muḳallid bir nāy gibi nāle ū zārī ider lākin kendü ḫālī degüldür bir alıcınıñ
cengin ider murādı ḳalk beni begensinler baña mürīd olsunlar beni ādem sansınlar
dimekdür

Nevḫager bāşed muḳallid derḫadīş

Cüz ṭama' neb'ved murād-ı ān ḫabīş

Muḳallid sözde nevḫa idici olur ya'nī aġlar feryād ve nāle ider o ḫabīşüñ
murādı ṭama'dan ġayrı degüldür ḳalkdan celb-i māldur

Nevḫager ġüyed ḫadīş-i sūz-nāk

Līk kev sūz-ı dil u dāmān-ı çāk

Nevḫa idici muḳallid yürek yaḳar söz söyler lākin kendü ġöñli [22b] yanması
ḳanda ve yırtmak yaḳa ḳanda dāmān-ı çāk ve ceyb-i çāk derdlülükden kināyedür ya'nī
kendünüñ derdi yok taḳlīdidür

Ezmuḫaḳḳıḳ tā muḳallid farḫāst

K'īn çü Dāvūdest v'ān dīġer şadāst

Muḥakḳıḳdan muḳallide dek farklar vardur bu muḥakḳıḳ Ḥazret-i Dāvūd gibidür sözi mü'essirdür ve ol ğayri ya'nî muḳallid tağdan in'ikās tarīḳasıyla gelen şadā gibidür tağūñ şadādan haberi olmaduğı gibi muḳallidūñ de söyledügi sözūñ ḥaḳīḳatinden haberi yokdur

Menba'-ı güftār-ı in sūzī büved

V'ān muḳallid köhne-āmūzī büved

Bu muḥakḳıḳūñ sözi menba'ı pürderd olur ve ol muḳallidūñ bir eski söz ögrenici olur ki eski sözleri naḳl ider kendü ḥālī degüldür

Hîn meşev ğırra medān güft-i ḥazîn

Bār bergāvest ü bergerdūn ḥan'ın

Şaḳın muḳallidūñ o ḥazîn sözine mağrūr olma anı ādem şanma yük öküz üzredir feryād 'araba üzredür bu mışra' meşeldür ya'nî muḥakḳıḳ ki yük çeker feryād itmez muḳallid yük çekmez iken feryād ider dimekdür

Hem muḳallid nîst maḥrūm ezşevāb

Nevḥa-gerrā müzd bâşed derḥisāb

Muḳallid de şevābdan maḥrūm degildür feryād idiciye ḥisābda ücret olur bir ādemūñ ölüsine ḥāricden ağlayana kirā virürler kezālik taḳlīd ile va'z ü naşīḥat eşnāsında ağlayan da āḥīretde şevābdan maḥrūm olmaz

Kāfir ü mü'min Ḥudā gūyend lîk

Dermiyān-ı her dü farkī hest nîk

Meşelā kāfir ve Müslümān ikisi de Ḥudā dirler lākin her ikisininūñ ortasında eyü fark vardur kāfirūñ Ḥudā dimesi Müslümanūñ Ḥudā dimesi gibi degüldür kezālik muḥakḳıḳūñ feryād ve zārīsi muḳallidūñ feryād u zārīsi gibi degüldür çok fark vardur

Ān gedā gūyed Ḥudā ezbehr-i nān

Müttakī gūyed Ḥudā ez'ayn-i cān

Ol faķır dilenci ekmek iķün Allāh dir müttaķī cāndan Allāh dir

Ger bedānistī gedā ez güft-i ħ^vīş

Pīş-i çeşm-i ū ne kem māndī ne bīş

Eger faķır kendü sözi sırrından bir miķdār bile idi anuñ gözi öñinde ne az
ķalurdı ve ne çok belki ğınā-yı ķalbe mālīk olurdı

Sālĥā gūyed Ĥudā ān nān-ĥ^vāh

Hem çü ĥar Muşĥaf keşed ezbeĥr-i kāh

Ol ekmek isteyen dilenci niķe yıllar Allāh dir sırrın bilmez şaman iķün muşĥaf
götüren eşek gibi hemān ancaķ ekmek iķündür

Ger bedil dertāftī güft-i lebeş

Zerre zerre geşte būdī ķālebeş

Anuñ ağızınuñ sözi ya‘nī Allāh didiginüñ nūrı göñline pertev şalaydı anuñ
ķalbi zerre zerre olurdı ol nūr-ı pertevine taĥammül idemezdi

Nām-ı dīvī reh būred bersāĥirī

Tū benām-ı Ĥaķ peşizi mīberī

[23a] Bir şeytān adı sāĥirlükde yol iletir ya‘nī sāĥiri maķşūdına iletirsin ey
gedā Ĥaķ adı ile bir manķır iletirsin ya‘nī bir manķır taĥşīl iķün Ĥaķ adını zıkr idersin

Ĥārīden-i rūstāī şīrrā dertārīķī neżann-ı ān ki gāv-ı ūst

Köyli ķarañlıkda öküz şanup arslanı ķaşımasıdır

Rūstāyī gāv derāĥur bebest

Şīr gāveş ĥord ü bercāyeş nişest

Köyli öküzü aĥurda baĥladı arslan anuñ öküzün yidi yirine oturdı

Rūstāyī şūd derāĥır sūy-ı gāv

Gāvrā mīcüst şeb ān günc kāv

Köyli āhurda öküz tarafına vardı o ahmaq öküz öküzü gicede aradı

Dest mīmālīd bera‘zā-yı şīr

Pūşt ü pehlū gāh u bālā gāh zīr

Ahmaq köyli arslan a‘zāsına el sürdi arka ve pehlūsına gāhī yuḡaru gāhī aṣaḡı

Şīr güft ezrūşenī efzūn şüdf

Zehreeş bed’rīd ü dil [pūr]-ḡūn şüdf

Arslan kendü zebānıyla kendüye didi ki eger aydınlıḡ ziyāde olaydı köyli zehresi yırtılurdu ve ḡalbi ḡan olurdu ya‘nī ḡorḡusundan yüregi ḡopardı

Īn ḡūnīn ḡüstāḡ z’ān mīḡārdem

Ger derīn şeb gāv mīpendārdem

Köyli böyle anuñḡün beni küstāḡhāne ḡaşır ki o bu gicede beni öküz şandı kezālik dünyā ḡulmetinde dilenci faḡīr ḡaḡ adınuñ nūrını başīret gözi kūr olmaḡla ḡörmeyüp manḡıra vesīle ider sāyır muḡallidler de böyledür

ḡaḡ hemī ḡüyed ki ey maḡrūr kūr

Nī zināmem pāre pāre ḡeşt-i Ṭūr

ḡaḡ te‘ālā nām-ı şerīfini ta‘ḡīm itmeyüp dünyā cīfesine vesīle idenlere dir ki ey maḡrūr kör Ṭūr ḡaḡı benüm nāmımdan pāre pāre olmadı mı

Ki lev enzelnā kitāben līlcebel

Lenşada‘ şümme’n ḡaḡa‘ şümme’rteḡal

Ki eger bir ḡaḡa bir kitāb indürsekdi o ḡaḡ taḡammül idemeyüp pāre pāre olurdu şoñra pāreler birbirinden ayrılurdu şoñra yirinde ṭurmayup ḡayri yire giderdi

Ezmen ezkūh-ı Uḡud vāḡıf bedī

Pāre [pāre] geṣṭī vü dil⁵⁰ ḥūn şüdi

Eger Uḥud tağı benden vāqıf olaydı pārenüp içi kanıla tola idi

Ezpeder v'ezmāder İn biş'nidei

Lācerem gāfil derin piçidei

Senün taḥammüllüğüñ ḥikmeti oldur ki bu Allāh adın anañdan babañdan
işitmişsin gāfil ile bu ki elbette şanmışsın sırrını şerefini nūrını bilmezsın kürsın

Ger tu bitaklīd ezū vāqıf şevi

Bnişān bicāy çün hātif şevi

Eger sen taklīdsiz andan vāqıf olayduñ hātif gibi nişānsız mekānsız olurduñ

Biş'nev İn kışsa pey-i tehdid rā

Tā bedānī āfet-i taklīdrā

Bu kışsayı işit kōrkutmak içün kendüñi [23b] tā ki taklīdüñ zararın bilesin

Fürūḥten-i şūfiyān behīme-yi müsāfirrā cihet-i semā' ve sufre ve ziyāfet

Şūfiler müsāfirün eşegini şatdıklarıdır semāt' ve sufre ve ziyāfet içün

Şūfī derḥānḳah ezreh resīd

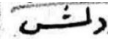
Merkeb-i ḥod bürd derāḥur keşīd

Bir şūfī yoldan bir tekkeye geldi yetişdi kendü eşegin iletdi aḥura çekdi

Ābekeş dād u 'ulūf ezdest-i ḥ'ış

Nī çünān şūfī ki mā güftīm pīş

Aña kendü elinden şucağız ve 'alef viridi o şūfī gibi degül ki biz muḳaddem
söyledük ya'nī i'hmāl itmedi

⁵⁰ Metinde şeklindedir.

İhtiyāteş kerd ezsehv ü ħubāt

Çün kazā āyed çi sūdest ihtiyāt

Aña sehv ü ħaṭādan ihtiyāt itdi ammā çünki kazā gele ihtiyāt ne fāyidedür

Şūfiyān taqşır būdend ü faķır

Gāv-ı faķır en⁵¹ ya‘nī küfran yübır

Şūfiler taqşır idiler ya‘nī kuşurları var idi ve faķır idiler faķır helāk ider küfrī şāmil olmağa qarīb oldı nitekim ħadīş-i nebevīde “*kāde’l-faķr enyekūn küfrā*”⁵² vārid olmuşdur

Ey tüvānger tū ki sırī ħīn meĥand

Ber keĵi-yi ān faķır-i derdmend

Ey devletlü sen kim toksın şaķın ol derdmend faķırūñ egriligine gülme

Ezser-i taqşır ān şūfī reme

Ĥarfurūşī dergiriftend ān heme

Taqşır ve faķır ucından o şūfī belki eşek şaticılık tutardılar o cümle ya‘nī cümle o şūfīler müsāfirūñ eşegin şatmağa ittifāk itdiler

K’ez zarūret hest murdārī mübāĥ

Bes fesādī k’ez zarūret şüd şalāĥ

Zirā ki zarūretten murdārluķ ĥelālī oldı çok fesādlık var ki zarūretten şalāĥ oldı

Hem derān dem ān ĥarek būf’rūĥtend

Lūt āverdend ü şem‘ efrūĥtend

⁵¹ Metinde **مان**, biçimindedir.

⁵² Neredeyse fakirlik küfre denk olacaktı. / Taberânî, el-Evsat

Hem o zamān o eşekcigi şatdılar akçesiyle lût getürdiler ve mûm yakdılar

Velvele üftād ender hānķah

K'imşebān lût u semā'est ü şerah

Velvele düşdi ki bu giceler lûtdur ve semā'dur ve anlara hırşımız vardır

Çend ezīn şabr u ezīn se rûze çend

Çend ezīn zenbīl ü īn deryûze çend

Niceye dek bizüm naşibimiz bu şabrdan ve bu üç gün orucdan niçeye dek bu zenbilden ve bu kapu kapu dilenmekden niçeye dek bir gün müftce lût yiyelim

Mā hem ezḡalkīm ü cān dārīm mā

Devlet imşeb mīhmāndārīm mā

Bizde ḡalkdanuz ve bizimde cānumuz vardır devlet bu gice ki konığımız vardır

Tuḡm-ı bāṡlīrā ezān mīkāştend

K'ān ki ān cān nīst cān pendāştend

Bāṡl ṡḡmı anuñçün ekdiler ki o nesne ki cān degüldür cān şandılar bizüm de cānumuz var didiler

V'ān müsāfir nīz ezrāh-ı dīrāz

Ḥaste būd u dīd ān iḡbāl ü nāz

Ve ol müsāfir daḡı uzun yoldan yorılmışdı kendüye ol iḡbāl ve nāzı gördi

Şūfiyāneş yekbeyek būn 'vāḡtend

Nerd ḡidmethā-yı ḡoş mībā[24a]ḡtend

Anı şūfīler bir bir oḡşadılar güzel ḡidmetler oyunu oynadılar

Güft çün mīdīd meylānşān bevey

Ger ʔarab imʃeb neḥ^vāhem kerd key

Kendü kendüye didi ki çünki o şūfiler kendüye meyillerin gördi eger bu gice
zēvḵ itmezsem ḵanda zēvḵ itsem gerek

Lūt⁵³ ḥordend ü semā^ʿ āgāz kerd

Ḥānḵah tā saḵf şūd pürdūd u gerd

Lūt yidiler ve semā^ʿa başladılar tekiye saḵfa dek tütün ve toz ile ʔoldı

Dūd-ı maṭbaḥ kerd ān pā kūften

Z'ıştiyāk u vecd ü cān āşūften

Maṭbaḥ tütünü ve ol ayak yire urmaḵ tozı lūta iştiyāklarından ve lūtı bulmaḡla
vecd ü şafādan cān ḵarışmaḵdan aşıḡıya merbūtdur tedebbür

Kāh dest-efşān ḵadem mīkūftend

Ki besecde şufferā mīrūftend

Kāhi el şalaraq ayak urdılar toz ḵaldırdılar kāhī secde ile şuffeyi süpirdiler
ya'nī yüzleri üzre düşdiler cān āşūften vecdinden bedeldür dimekdür ki ḥarām
loḡmadan cānları ḵarışup münfa'il ve münkedir olup evzā^ʿ-ı ḡarībe itdiler

Dīr yābed şūfi āz ezrūzgār

Z'ān sebeb şūfi būved bisyār ḥ^vār

Rūzgārdan şūfi ḥırşı az bulur o sebebden şūfi çok yiyici olur

Cüz meger ān şūfi k'ez nūr-ı Ḥaḵ

Sīr ḥord ü fāriḡest ezneng-i daḵ

Meger ol bir şūfiden ḡayrısıyla o şūfi Ḥaḵ nūrından ʔoyınca yidi o şūfi ḵapu
ḵaḵmaḵ ya'nī cūzz itmek 'arından fāriḡdür

⁵³ Metinde biçimindedir.

Ezhezārān endekī z'īn şūfiyend

Bākiyān derdevlet-i ū mīzinend

Niçe biñlerden azı bu şūfīdendür ya'nī nūr-ı Hāḡ yiyen şūfī niçe biñ şūfī de bir bulunur bāḡīleri anuñ devletinde dirilürler ya'nī anlara teşbīh ḡürmetine merzūḡ olurlar ve ḡalḡuñ i'tibārı da anuñçündür

Çün semā' āmed zievvel tā kerān

Muṡrib āḡāzīd yek ḡarb-ı girān

Çünkü semā' evvelden āḡire geldi muṡrib bir ağır ḡarba başladı

Ḥar bereft ū ḡar bereft āḡāz kerd

Zīn ḡarāret cümleṛā enbāz kerd

Eşek gitdi dimege başladı bu ḡarāretten cümleyi ortak itdi ya'nī cümlesi ḡar bereft didiler şafālarından

Zīn ḡarāret pāy-kūpān tā seḡer

Güft zenān ḡar reft ū bereft ey püser

Bu ḡarāretten şabāḡa dek ayakların yire urarak ellerin birbirine urarak eşek gitdi eşek ey oḡul diyü

Ezreh-i taḡlīd ān şūfī hemīn

Ḥar bereft āḡāz kerd ender çünīn

Taḡlīd yolından o müsāfir şūfī de hemān eşek gitdi dimege başladı feryāda

Çün ḡūzeşt ān nūş u cūş u ān semā'

Rūz ḡeşt ū cümle güftend el-vedā'

Çünkü ol nūş ve ol cūş ve ol semā' giceydi gündüz oldu ve cümlesi elvedā' didiler ya'nī şūfīler taḡıldılar

Ḥānḳāh ḥālī şūd ü şūfī bemānd

Gerd ezraḥt ān [24b] müsāfir mīfeşānd

Tekye boşaldı müsāfir şūfī ḳaldı o müsāfir raḥtından tozı silkti

Raḥt ezḥücre birün āverd ü

Tā beḥar berbended ān hem-rāh-cū

O müsāfir raḥtını ḥücreden ṭaşra çıkardı tā ki eşege yüklede o yoldaş arayıcı

Tā resed derhem-rehān ü mīşitāft

Reft derāḥur ḥar-ı ḥodrā neyāft

O müsāfir evdi tā ki yolcılara irişem deyü āḥura vardı kendü eşegini bulmadı

Güft ān ḥādim beābeş bürdeest

Z'ān ki ḥar dūş āb kemter ḥordeest

Kendü kendüye didi ki ol ḥādim eşegi şuya götürmişdür zīrā ki eşek dün şuyı az içmişdi

Ḥādim āmed güft şūfī ḥar kücāst

Güft ḥādim riş bīn cengī necāst

Ḥādim geldi şūfī didi ki eşek nirededir ḥādim didi ki şaḳalını gör ya'nī şaḳala bu söz düşer mi arada bir ceng ḳalkdı

Güft men ḥarrā betu būs'pürdeem

Men turā berḥar müvekkel kerdeem

Şūfī didi ki ben eşegi saña ısmarladum ben seni eşege müvekkil itdüm

Eztu ḥ'āhem ān çi men dādem betū

Bāz diḥ ān çit firistādem betū

Senden isterüm anı ki saña virdüm girü vir anı ki saña gönderdüm

Bahş bātevcīh kün hūccet meyār

Ān çi men būs'pürdemet vāpes-sipār

Bahşı teveccühle eyle ya'nī şer'ī ile hūccet getürme anı ki ben saña ısmārladum
girü baña ısmārla

Güft Peygamber ki destet her çi bürd

Bāyedeş der'ākıbet vāpes süpürd

Hāzret-i Peygamber 'aleyhisselām didi ki elüñ her neyi ki aldı 'ākıbetde anı
girü vir

Verneī ezser-keşī rāzī bedīn

Nek men ü tu hāne-yi kādī-yi dīn

Ve eger serkeşlikden buña rāzı degül iseñ işte ben ve sen dīn kādısı evine
gidelüm da'vāmız şer'ile görelüm

Güft men mağlūb būdem şūfiyān

Hamle āverdend būdem bīm-i cān

Hādım didi ki ben mağlūb oldum şūfīler baña hamle itdiler baña cān kōrkusı
oldı

Tū cigerbendī miyān-ı gürbegān

Enderendāzī vü cūyī z'ān nişān

Sen ciger pāresin kediler ortasına atarsuñ da andan nişān ararsın

Dermiyān-ı şad gürisne gürdeī

Piş-i şad seg gürbe-yi pejmürdeī

Yüz aç arasına bir ekmek atarsın yüz köpek öfine bir ölmüş kedi atarsın yine nişân ararsın

Güft gîrem k'ez tu zulmen bis'tedend

Ķāşid-ı ħûn-ı men-i miskîn şügend

Şüfî didi ki tutayım ki senden eşegi zulmle aldılar ben faķîrûn ғанına ғаşd itdiler

Tû neyâyî vû negûyî mer merâ

Ki ħaretrâ mîbürend ey bînevâ

Sen gelüp baňa dimezsün ki ey faķîr eşegi aldılar şatdılar

Tâ ħar ezher ki büved men vâ ħirem

Verne tevzi'î künend işân zerem

Tâ ki eşegi her kimde ola girü alam ve eger alamazsam anlar benüm mālımı yiyenlerden de bir tevzi' ideler idi

Şad tedârük bûd çün ħâzır bûdend

În zamân her yek beiklîmî şügend

Yüz tedârik [25a] var idi çünki şüfîler ħâzır idiler şimdi her biri bir ıqlime gitdiler

Men kirâ gîrem kirâ ħâđî bürem

În ħazâ ħod eztu âmed berserem

Ben kimi tutayım kimi ħadıya iletüyüm bu ħazâ ħod başuma senden geldi

Çün neyâyî vû negûyî ey ħarîb

Piş âmed İn çünîn zulmî müħîb

Niçün gelüp dimezsiñ ki ey ħarîb buncılayın bir müħîb zulm oňa geldi

Güft vallāh āmedem men bārḥā

Tā turā vāqıf künem z'ın kārḥā

Hādım didi ki vāllāhi ben niçe kerre geldüm seni bu işlerden vāqıf ideyüm
deyü

Tū hemıgüfti ki ḥar reft ey püser

Ezheme gūyendegān bāzevḵter

Sen dāyimā ey oğul eşek gitd[i] dirdüñ cümle diyenlerden ziyāde zevḵ ile

Bāz mıgeştem ki ū ḥod vāqıfest

Z'ın ḳazā rāzıst merd-i 'ārifest

Girü döndüm ki o ḥod vāqıfdur bu ḳazādan rāzıdur merd-i 'ārıfdür diyü

Güft ānrā cümle mıgüftend ḥ'aş

Mer merā hem zevḵ āmed güfteneş

Şüfı didi ki ol ḥar bereft lafzını cümle hoş didiler baña da o sözi söylemege
zevḵ geldi

Mer merā taqlıdşān berbād dād

Ki dü şad la'net berān taqlıd bād

Anlara taqlıd beni yile virdi ya'nı ḥarāb itdi o taqlıde iki yüz la'net olsun

Ḥāşa taqlıd-i çünin bıḥāşılān

K'āb-rūrā riḥtend ezbehr-i nān

Ḥuşuşā buncılayın ḥāşılsızlara taqlıd ki yüz şuyını ekmek içün dökdiler

'Aks-i zevḵ-i ān cemā'at mizedi

V'ın dilem z'ın 'aks-i zevḵi mışüdi

O cemā'atüñ zevkı pertevi urdı ve benüm bu göñlüm bu 'aksiden zevqlendi

'Aks çendān bāyed ezyārān-ı h^v aş

Ki şevī bī'aks ezbaħr ābkeş

Naşihat buyururlar ki hoş yārāndan ya'nī kāmīl muḥakḳıklardan 'aks ve pertev o miqdār gerekdür ki 'akssiz baħr-ı ḥaḳıḳatden şu çekici olasın 'akse ğayri ḥācet kalmaya

'Aks k'evvel zed tu ān taḳlīd dān

Çün peyāpey şūd şeved taḥḳīk ān

'Aks ki evvel urdı sen anı taḳlīd bil çünki birbiri ardınca ola o taḥḳīkdür

Tā neşūd taḥḳīk ezyārān mebür

Ezşādef meg'sel negeşt ān kaṭre dūr

Tā ki taḥḳīk olmaya yārāndan kesilme şādefden ayrılma ki derūnuñdaki o kaṭre-yi zevk daḥı incü olmadı ya'nī yārāndan ayrılma mertebe-yi taḥḳīke varmayınca

Şāf h^v āhī çeşm ü 'aḳl u sem'ra

Berderān tu perdehā-yı ṭam'ra

Göz ve 'aḳl ve kulaḳ şāf olmak isterseñ ṭama' perdelerin yırt

Z'ān ki ān taḳlīd-i şūfī ezṭama'

'Aḳl-ı ü berbest eznūr u lema'

Zīrā ki şūfīnūñ o ṭama'dan taḳlīdi anuñ 'aḳlını nūrdan ve nūr [25b] lem'alarından bağladı ḥaḳıḳat-i ḥāle vāḳıf olamadı

Ṭam'-ı lūt [u ṭam'-ı] ān zevk ü semā'

Mānī' āmed 'aḳl-ı ūrā zi'tılā'

Lût ʔam'ı ve o zevk ve semā' ʔam'ı o şūfīnūñ 'aqlına haķīķat-ı hāle ıttılā'a mānī' geldi bu kadar zarar itdi

Ger ʔama' derāyine berhāstī

Demifāk ān āyine çün māstī

Āyinede eger ʔama' olaydı ol āyine nifākda bizcileyin olurdı haķīķati göstermezdi

Ger terāzūrā ʔama' būdī bemāl

Rāst key güftī terāzū vaşf-ı hāl

Meşelā eger terāzūda mālā ʔama' olaydı terāzū vaşf-ı hālī kanda rāst söylerdi söylemez münāfiķ olurdi

Her peygamber güft bākavm ezşafā

Men neḥ'āhem müzd-i peygām ezşümā

Her peygamber kavmine şafā-yı ḥatır ile didi ki ben sizden risāletün kirāsın istemem

Men delīlem Haķ şümārā müşterī

Dād Haķ dellālim-i her dü serī

Ben delīlem Hudā size müşterīdür Hudā bañā iki başdan dellāllıgum virdi

Çīst müzd-i kār-ı men dīdār-ı yār

Gerçi ḥod Bū Bekr başsed çil hezār

Benüm işüm kirāsı ne dīdārı görmekdür ya'nī rū'yetullāhdur egerçi Ebūbekr ḥod benüm maḥabbetümde kırķ biñ altun bağışlar

Çil hezār-ı ū nebāşed müzd-i men

Key şeved şibh-i şebēh dürr-i 'Aden

Ebübekrûñ kırk biñ altunı benüm kirām olamaz ‘Aden incüsi kında kıtr boncuğına beñzeye benüm kirām olan dīdār-ı yāra nisbet Ebübekrûñ kırk biñ altunı ‘Aden incüsine kıtr boncuğı beñzemediğı bigi beñzeyemez fānī bākīye nice beñzeye

Yek hikāyet gūyemet biş’nev behūş

Tā bedānī ki tama‘ şūd bend-i gūş

Saña bir hikāyet diyeyüm anı ‘aķilla diñle tā bilesünki tama‘ kılaķ bağıdur bir hūş diñletmez

Her kirā bāşed tama‘ elken şeved

Bātamā‘ key çeşm-i dil rūşen şeved

Her kimsenüñ ki tama‘ı ola peltek olur ya’nī kelām Hakkı edāda kışır olur tama‘ ile gönül gözi kında rūşen olur ya’nī olmaz

Piş-i çeşm-i ū hayāl-i cāh u zer

Hem çünān bāşed ki mūy enderbaşar

Ṭama‘kārūñ gözi öñünde manşıb u māl hayāli ancılayın olur ki gözde kıl ya’nī göze kıl olsa nice göremezse o hayāl ile o da haķīķat-i hāli göremez

Cüz-meger mestī ki ezHak pūr būved

Gerçi bed’hi genchā ū hūrr būd

Meger bir mestden ğayrı ki o mest-i Haktan tolu ola egerçi aña hazinele virseñ ol yine āzād olur aña māl ve cāh hayāli olmaz dāyimā haķīķat-i hāli müşāhedededür

Her ki ezdīdār berhurdār şūd

İn cihān derçeşm-i ū murdār şūd

Her kimse ki Hudā dīdārından mütemetti‘ ola bu ‘ālem anuñ gözinde murdār olur

Lik ān şūfī zimestī dūr būd

[26a] *Lācerem derhırş ū şebkūr būd*

Lākin o şūfī mestlikden ırak idi anuñçün elbette o gice görmezdi güneş düşmeni yarasa gibi

Şad hikāyet biş'neved medhūs-ı hırş

Derneyāyed nükteī dergūs-ı hırş

Hırşdan 'akılsız olan kimse yüz hikāye işidür hırş kulağında ya'nī hırşa mu'tād olan kulağında bir nükte bulamaz

Ta'rif kerdn-i münādiyān-ı kādī müflisrā dergird-i şehir

Kādī dellālları bir müflisi şehir etrāfın gezdürüp iflāsını i'lām itdükleridür

Būd şahsī müflisī biḥānumān

Mānde derzindān u bend-i biēmān

Ḥānümānsız ya'nī evsiz ve barıksız bir müflis şahş var idi zindānda ve amānsız bende kalmışdı

Loḳma-yı zindāniyān ḥor dey güzāf

Berdil-i ḥalk ezṭama' çün kūh-ı Kāf

Zindānda olanların loḳmasın yok yere yerdı ṭam'ı olduğıçün ḥalkuñ gōñüllerine Kāf ṭağı gibi şakıl idi

Zehre nī kesrā ki loḳmanān ḥored

Z'ān ki ān loḳmarubā gāveş büred

Gāv kāf-i 'Arabīyle bahādur ma'nāsınadur şın zamīr-i mef'uldur ma'nā-yı beyt kimsenüñ zehresi yok ki bir ekmek loḳması yiye zīrā o loḳma ḳapucı anı bahād[ır] iletür ya'nī ḳapar ağızına şoḳar yir

Her ki dūr ezda'vet-i Raḥmān büved

Ū gedā-çeşmest eger sulṭān būved

Her kimse ki ziyāfet-i Hudādan ırak ola ya'nī anuñ naşibi olmaya gedā
çeşmdür hırş ve tam'adan kurtulmaz sulṭān ise de ğinā-yı kalbe mālīk olmaz faķīrdür

Ū mürüvvetrā nihāde zīr-i pā

Geşte zindān dūzaḥī z'ān nān-rubā

O müflis mürüvveti yağı altına komış zindān o ekmek kapucıdan bir cehennem
olmuş

Ger gürīzī berümīd-i rāḥatī

Z'ān taraf hem pīşet āyed āfetī

Eger bir zahmet ümīdiyle bu dünyāda bir tarafa kaçsañ o taraftan da öñüñe bir
afet gelür

Hīç küncī bīder ü bīdām nīst

Cüz beḥalvetgāh-ı Hakk ārām nīst

Yırtıcısız ve tuzaksız dünyāda hīçbir bucağ yokdur Hudā ḥalvetgāhından ğayrı
da rāḥat ve karar yokdur

Künc-i zindān-ı cihān-ı nāgüzīr

Nīst bīpā müzd ü bīdaḳḳu'l-ḥaşīr

Dünyānuñ çāresiz zindānı bucağı ücret-i kademsiz ve ḥaşīr kirāsız degüldür
meşelā bir ḥāna kōnsañ ḥāncı saña ḥıdmet içün ücret-i kadem ister altuña döşemege
bir ḥaşīr virür kirā ister aña daḳḳu'l- ḥaşīrdirler daḳḳ urmak ve kaçmakdur keenne
ḥaşīri kullanmağla urursañ

Va'llah er sūrāḥ-ı mūşī derrevī

Mübtelā-yı gürbeçengalī şevī

Vallāhi eger bir şıçan delüğine giresin bir kedi dırnaḳluya mübtelā olursın

Ādemîrâ ferbihi hest ezhayâl

Ger hayâlâtes büved şâhib-[26b]cemâl

Ādem oğlanına hayâlden semizlük vardır eger hayâlleri şâhibcemâl ise

V'er hayâlâtes nümâyed nâhaşî

Mîgüdâzed hemçü mûm ezâtesî

Ve eger anuñ hayâlleri nâhoşluk göstere o âdem bir âteşden mûm eridigi gibi erir muhaşşal hayâl eşeri bedende zâhir olur

Dermiyân-ı mâr u kejdüm ger turâ

Bâhayâlât-ı hoşân dâred Hudâ

Eger seni Hudâ yılan ve 'akreb arasında hoşlar ya'nî Hudâ maqbülleri hayâliyle tuta ol

Mâr u gejdüm mer turâ mûnis büved

K'ân hayâlet kîmyâ-yı mis büved

Yılan ve 'akreb saña mûnis olur ki senüñ ol hayâlün bakırı altun ider kîmyâ olur

Şabr şîrîn ezhayâl-i hoş şüdest

K'ân hayâlât-ı ferec pîş âmedest

Şabr acı iken güzel hayâlden lezîz olmışdur ki ol ferec ya'nî gamdan kurtulmak hayâlâtı yâhüd feraḥ ya'nî sevinmek hayâlâtı önüne gelmişdür

Ān ferec âyed ziîmân derzamîr

Za'f-ı îmân nâümidî vü zaḥîr

Ol ferec yâ ol feraḥ hâtırda îmandan gelür îmân za'f-ı ümidsizlikdür ve derd-i deründür

Şabr ezîmân biyâbed ser-kûleh

Hayşü lâşabra felâîmâne leh

Şabr îmandan baş tãc bulur o yirdeki şabr olmaya o kimse için îmân yoķuşdur

Güft peygamber Hudâş îmân nedâd

Her kirâ şabrî nebâşed dernihâd

Peygamber ‘aleyhisselâm buyurdı ki her kimsenün ki albinde şabrı olmaya Hudâ aña îmân virmedi

Ân yekî derçeşm tû bâşed çü mâr

Hem v’ey ender çeşm ân dîger nigâr

Meşelâ ol bir kimse senün gözüñde yılan gibidür sevmezsın hem yine o kimse ol gayrı kimse gözinde nigârdur sever şey’en vâhid bir kese göre laţîfdür âhire göre kabîh görünmek ba’id degildür

Z’ân ki derçeşmet hayâl-i küfr-i üst

V’ân hayâlî mü’minî derçeşm-i dost

Zîrâ ki senün gözüñde o şahşuñ gözi hayâlidür anuñçün yılan gibi sevmezsın ve dost gözinde ise o mü’minlik hayâlidür

K’enderîn yek şahş her dü fi’l hest

Gâh mâhî bâşed ü vü gâh şest

Zîrâ ki bu bir şahşda her iki fi’l vardur gâhî balık olur rûhâniyyet galebesi vaķtinde gâhî ağ olur nefsâniyyet galebesi vaķtinde dünyâ cîfesin avlamağa çalışur

Nîm-i ü mü’mîn büved nîmeş gebr

Nîm-i ü hırş âverî nîmeş şabr

Anuñ bir nışfı mü’min olur ve bir nışfı kâfir olur mümkindür ki rûhı mü’min olup nefsi kâfir ola yarısı hırş getürücilik ki nefsi hâlidür yarusı şabr ki rûh hâlidür

Güft Yezdānet Feminküm mü'minün

Bāz minküm kāfirun gebr-i kühen

Senün hālkuñ didigi Feminküm mü'min ya'nî sizün ey beni âdem ba'zıñuz mü'mindür girü didi ki minküm kāfir ya'nî sizün ba'zıñuz kāfir[27a]dür eski kāfirdür imdi ba'ziyyet şahş-ı vāhidde rūh ve nefis i'tibārıyla olur

Hemçü gāvī nîme-yi çepeş siyāh

Nîme-yi dîger sepîdî hemçü māh

Meşelā bir şıgır gibi ki şol tarafı bütün siyāh ola bir tarafı ay gibi beyāz ola

Her ki İn nîme bibîned red küned

Her ki ān nîme bibîned ked küned

Her kimse ki bu siyāh tarafı göre redd ider almaz her kimse ki o beyāz tarafı göre sa'y ider almağa âdemünde nefsāniyyeti tarafına nazar iden redd ider rūhāniyyeti tarafına nazar iden meyl ider

Yūsuf enderçeşm-i ihvān çün sūtūr

Hem vey enderçeşm-i Ya'kūbî çü hūr

Ḥazret-i Yūsuf kardaşları gözine hayvān gibi idi yine Yūsuf Ḥazret-i Ya'kūb gözine hūr gibi idi

Ezḥayāl-i bed mer ūrā zışt dîd

Çeşm-i fer' ü çeşm-i aşlî nābedîd

Yaramaz ḥayālden fer' göziñe zāhir gözidür o Yūsufi çirkin gördi aşlî göz ki başiret gözidür zāhir degüldür

Çeşm-i zāhir sāye-yi ān çeşm dān

Her çi ān bîned bigirded İn bedān

Zāhir gözi o başîret gözinüñ sâyesi bil her nesneyi ki ol başîret gözi göre bu zāhir gözi aña döner lâkin orada başîret gözi görmedi anuñ içün zāhir gözi çirkin gördi

Tū mekânî aşl-ı tū derlāmekān

În dükān berbend ü büg'sā ān dükān

Ey benî âdem sen hālā mekāndasın aşluñ lāmekāndadır imdi bu mekāndaki dükkānı kapa ve ol lāmekānda ki rûhānî dükkānı aç

Şeş cihet meg'rîz zîrā dercihāt

Şeş derest ü şeş dere mâtest māt

Cihāt-ı sitte kaçma zîrā cihāt-ı sittede şeş dere vardır şeş dere ise mât'dur elbette 'ilâc yok'dur ya'nî cihāt-ı sittede nefis ve şeytân oyunları vardır âdemi yoldan çıkarur nerde māt olmak gibi olur ki ba'de'l-vuqu' 'ilâc ve çâre olmaz

Şikāyet kerd-i ehl-i zindān pîş-i vekîl-i kâdî ezdest-i ān müflis

Kâdînuñ vekîli oñünde zindān hâkînuñ ol müflis elinden şikā itmesidür

Bāvekîl-i kâdî-yi idrāk-mend

Ehl-i zindān derşikāyet âmedend

Îz'ân şāhibi kâdî vekîline zindān hâkî şikāyete geldiler

Ki selām-ı mā beḳāḳî berkünün

Bāz gū āzār-ı mā z'în merd-i dūn

Didiler ki bizüm selāmımız kâdîye ilet şimdi âşikārā bizüm bu alçak âdemden ya'nî müflisden āzārımız hâtırımız mükedder olduğın söyle

Ki derîn zindān bemānd ü müstemir

Yāvetāz u ṭablaḳ'ārest ü muzır

Ki o müflis bu zindānda ebedī ƣaldı yāvetāzdur ya'nī ƣarekāt-ı yā da bīma'nīdür ve ƣablh^vārdür ya'nī ziyāde ekūldur ve muzırrdur ƣalkı incidür zararlıdur

Çün [27b] meges ƣāzır ſeved derher ƣa'ām

Ezveƣāƣat bīſalā vü bīſelām

Siñek gibi her yimekte ƣāzır olur edebsizliginden da'vetsiz ve selāmsız

Pīſ-i ū hīĉest lūt-ı ſaſt kes

Ker küned ƣodrā eger gūyīſ bes

Anuñ yanında altmış ādem lūtı hīĉdür eger aña yeter diſeñ kendüyi ſāğır ider

Merd-i zindānrā neyāyed loƣmaī

Ver beſad ƣīle gūſāyed ƣu'meī

Zindān ƣalkına loƣma gelmez ve eger zindān ƣalkı yüz ƣīle ile bir yimek açabilüm diyü

Derzamān pīſ āyed ān dūzaƣ gulū

Ƣücceteſ īn ki Ƣudā gūftā külū

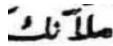
O zamāñ o cehennem boğazlu ilerü gelür hücceti bu ki Ƣudā “Külū” didi pes cümlemiz yirüz

Z'īn çünīn ƣaƣt-ı se sāle dād dād

Ƣıll-ı Mevlā tā ebed pāyende bād

Buncılayın üç yıllık ƣaƣtdan dād ya'nī bunuñ zararı üç yıllık ƣaƣt zararı ile berāber olur mevlānuñ⁵⁴ gölgesi ebede dek dāyım olsun anuñ ƣimāyeti gölgesin recā iderüz

Yāz zindān tā reved ān gāv-mīſ

⁵⁴ Metinde biçimindedir.

Yā vazîfe kûn zivakfî loğma iş

O şu şıgırı yā zindāndan tā ki gide yāhūd bir vakfdan aña loğma vazîfe eyle tā ki gayruñ lûtına qarışmaya

Ey zitū hoş hem zükür u hem ünāş

Dād [kûn] el-müstegāş el-müstegāş

Ey şol kimse ki senden hem erkekler hem dişiler hoş hāldür ‘adl ile meded meded

Sūy-ı kādî şüd vekîl-i bānemek

Güft be⁵⁵ kādî şikāyet yekbeyek

Güzel melîh vekîl kādîye vardı kādîye şikāyeti bir bir söyledi

H’āned ūrā kādî ezzindān pîş

Pes tefāhhuş kerd eza‘yān-ı h’îş

O müflis[i] kādî zindāndan öniñe da‘vet itdi pes kend[ü] a‘yānından tefāhhuş ve su‘āl itdi

Geşt sâbit pîş-i kādî ān heme

Ki nümūdend ezşikāyet ān reme

Kādî yanunda ol bölügüñ ya’nî zindān hālkınuñ şikāyetden gösterdikleri ol cümle a‘yān şehādetle sâbit oldı

Güft kādî hîz ezîñ zindān berev

Sūy-ı hāne mürde-rîğ-i h’îş şev

Kādî didi ki kâlk bu zindāndan git arda qalacak evüñe var

Güft hānumān-ı men ihşān-ı tūst

⁵⁵ Metinde biçimindedir.

Hemçü kâfir cennetem zindân-ı tûst

Müflis didi ki benüm hānumānum senüñ ihsānuñdur benüm evüm yokdur
kâfire dünyā zindānı cennet meşābesinde olduğı gibi benüm de cennetüm senüñ
zindānuñdur nireye gideyüm

Ger zizindānem berānī tū bered

Ĥod bimîrem men zitaķşırī vü ked

Eger sen beni zindāndan sürerseñ redd ile ben ĥod fakîrlikden ve çalışmaķdan
ölürüm

Hemçü iblīsī çü mîgüft ey Selām

Rabbi enzimi ilāyevmi'l-ķiyām

Bu müflis zindānda kalmak istedi bir iblīs gibi ki didi ey selām ey Rabb beni
ķiyāmete dek dünyāda alı ķo

K'enderīn zindān-ı dünyā men ĥoşem

Tā ki düşmen-zādegānrā mîķuşem

Zirā ki bu dünyā zindānında ben ĥoşem tā ki düşmenzādelerümi [28a]
öldüreyüm ya'nī evlād-ı ādemi idlāl ile helāk ideyüm

Her ki ūrā kuvvet-i ĩmān būved

V'ez berāy-ı zād-ı reh nānī būved

Her kimsenüñ ki ĩmāndan kuvveti ola ve yol azuğıçün bir ekmegi ola

Mīsītānem geh bemekr ü geh berīv

Tā berārend ezpeşīmānī ģırīv

Gāhī mekr ile gāhī ĥile ile alurum tā ki pişmānlıķdan feryād ideler

Geh bedervīşī kūnem tehdīdşān

Her kimse ki seni ‘ibādetden şovuk ide bil ki şeytān o kimsededür şeytān post altında gizlenmişdür ya’nī o kimsenüñ tamarlarına girmişdür pes o kimse insān şūretinde şeytān olmuş olur

Çün neyābed şūret āyed derhayāl

Tā keşāned ān hayālet dervebāl

Çünkü şūret bulmaya ya’nī eger şeytāndan mestdür bir kimse bulursa anuñ tamarlarına girüp anuñ yüzinden ihlāl ider zīrā ki insān şeytānın idlālī ziyāde mü’essirdür cinsiyyet vāsıtasıyla eger öyle bir kimse bulamazsa hayāle gelür tā ki ol hayāl seni vebāle çeker

Geh hayāl-i fūrce vü gāhī dükān

Geh hayāl-i ‘ilm ü gāhī hānmān

Gāhī seyr ü teferrüc hayālī gösterür gāhī dükkān ve kār u kisb hayālī gösterir gāhī ‘ilm hayālī gösterür ‘ilme çalış diyü fikrler gösterür gāhī ev bārķ hayālī gösterür tezvīc eyle evlen dir muhaşşal şūret-i Hāqdan niçe hayāller gösterür tā ki tedric ile seni ‘işyāna vebāle koyar imdi şeytān mekrinden Allāha şığınmak gerekdür Hāq te‘ālānuñ hıfzında o [28b] olandan gayrı elbette şeytān idlāl itmek muqarrerdür

Tetimme-yi kışsa-yı müflis

Müflis kışsasınıñ temāmıdır

Hān bügü lāhavlehā enderzamān

Ezzebān tenhā ne belk ez‘ayn-ı cān⁵⁶

Tīz ol bu vaķt lāhavlelerdi yalnız dilden degül belki gönülden tā ki Hāq teālā kurtara

Güft kādī müflisīrā vā nümā

Güft inek ehl-i zindānet güvā

⁵⁶ Bu beyit ve şerhi derkenarda yer almaktadır.

Kādī yanında iflāsı şābit olduğunun tafşīlidür kādī müflise didi ki müflislüğü
āşkāre göster müflis didi ki işte saña zindān halkı şahid

Güft İşān müttehim bāşend çün

Mīgürizend ez tu mīgiryend hūn

Ḳādī didi ki anlar müttehim olurlar çünkü senden kaçarlara ve senden kan
ağlarlara gāražları var

V'ez tu mīḥ'āhend hem tā vārhend

Z'īn gāraž bāṭıl güvāhī mīdehend

Ve hem isterler ki tasandan kurtulalar bu gāraždan bāṭıl şehādet iderler

Cümle ehl-i maḥkeme güftend mā

Hem beridbār u beriflāseş güvā

Cümle maḥkeme halkı didiler ki biz hem anuñ idbār ve iflāsına şahidüz

Her kirā pürsīd kādī ḥāl-i ū

Güft mevlā dest ezīn müflis büşü⁵⁷

Her kimse ki kādī anuñ ḥālin şordı didiler ki mollā bu müflisden eli yu

Güft kādī keş begerdānīd fāş

Gird-i şehir īn müflisest ū bes ḳalāş

Ḳādī didi ki anı şehir etrafına tolaşduruñ āşkāre bu müflisdür ziyāde ḳallāşdur
diyü

Kūbekū ūrā münādihā zenīd

Ṭabl-ı iflāseş 'ıyān her cā zenīd

⁵⁷ Bu beyit ve şerhi derkenarda yer almaktadır.

Maħalle maħalle aña çağırıcılar buluñ çağırsınlar anuñ iflāsı tavulın her yirde
āşkāre çaluñ ya'nī her yirde beyān iduñ

Hîç kes nisye nebüf'rüşed berû

Qarż ned'hed hîç kes urā tesû

Hiç kimse aña bir manķır borc vermeye diyü çağıruñ

Her ki da'vā āredeş in cā befen

Bîş zindāneş neḡ'āhem kerd men

Her kimse ki buraya anı bir fenn ile ve ḥîle ile da'vāya getüre artuķ anı ben
zindāna ḡomam

Pîş-i men iflās-ı ū şābit şüdest

Nakd ü kālā nîsteş çîzî bedest

Benüm yanumda anuñ iflāsı şābit olmuşdur aña elde nakd u metā' bir şey
yokdur

Ādemī derḡabs dünyā z'ān büved

Tā büved k'iflās-ı ū şābit şeved

Bu iflās-ı taķrīb ile Ḥazret-i pīr buyurur ki ādem oġlanı dünyā habsinde
anuñçün olur ki tā anuñ iflāsı şābit ola da āzād olup *elmüflisü fîemānillāh* mazmünuna
mazḡar ola

Müflisî dîvrā Yezdān-ı mā

Hem münādî kerd derQur'ān-ı mā

Şeytānuñ müflisliġin bizüm ḡalķımız bizüm Qur'anımızda hem münādî itdi
ya'nī bize götürdiġi Qur'ānda i'lām itdi

K'ū degā vü müflisest ü bed-sūḡan

Hîç bāū şirket ü sevdā meküñ

Ki o şeytān hīlekārdur ve müflisdür ve yaramaz sözlüdür söyledigi sözler yaramazdur hiç anuñla şerik olmañ ve alı şatı itmeñ diyü

Ver küñî ūrā bahāne āverî

Müflisest ū şarfā ezvey key berî

Ve eger şeytān ile alı şatı idesin yāhūd şirket muā‘melesin idesin behā alamazsın o müflisdür andan kanda fāyide idersin ya‘nî idemezsin behā başkadur tedebbür

Hāzır āverdend çün fitne fūrūht

Üştür-i Kürdî ki heyzüm mifūrūht

Çünkü fitne şu‘lelendi otun şatmış bir kürdüñ devesin hāzır getürdiler

Kürd-i bîçāre besî feryād kerd

Hem müvekkelrā bedānkî şād kerd

Bîçāre Kürd çok feryād itti [29a] hem müvekkeli bir denkle şād itdi

Üştüreş bürdend ezhengām-ı çāşt

Tā şeb ü efgān-ı ū sūdî nedāşt

Kürdüñ devesin kuşluk vakti aldılar tā aḥşāma dek anuñ feryādı bir fāyide itmedi

Berşütür bin ‘sist ān kaḥṭ-ı girān

Şāhib-i üstür pey-i üstür devān

Ol ağır kaḥṭ deve üzre oturdı deve şāhibi deve ardınca yiler

Sūbesū vü kūbekū mītāhtend

Tā heme şehreş ‘ıyān biş’ nāhtend

Ṭaraf beṭaraf ve maḥalle bemaḥalle yildiler tā ki cümle şehir halkı o müflisi
āşkara añladılar

Pîş-i her ḥammām ü her bâzâr geh

Kerde merdüm cümle derşekleş nigh

Her ḥamām öñinde ve her pâzâr yirinde cümle halk o müflisün şekline
bakdılar nişānladılar

Deh münādî ki bülend âvâziyân

Türk ü Kürd ü Rûmiyân u Tâziyân

On çağırıcı ki âvâzları kabâ Türk ve Kürd ve Rûmîler ve ‘Arablar ve Fârisîler
ve Hindîler ve Frenk ve Yunânî ve ‘Urbân ve Tâcîk her birisi kendü lisânıyla çağırdı
tā ki herkes bileler

Müflisest İn ü nedâred hîç çîz

Ḳarz tā ned’hed kes ūrā yek peşîz

Bu kimse müflisdür ve hîç bir şey’i yokdur kimse buña bir pül ödunc virmesün
diyü

Zâhir ü bâṭın nedâred ḥabbeî

Müflisî ḳalbî degâyi debbeî

Āşikâre ve gizlü bir ḥabbesi yokdur bir müflisdür ḳalpdür bir degal ḥilekârdur
fitne toğırıcıdur gâyet yaramazdur

Hân ü hân bâū ḥarîfî kem künîd

Çünkü gāv âred girih muḥkem künîd

Şaḳınuñ āgâh oluñ anuñla muā‘mele itmeñ eger şatmağa şıgır getürürse
muḥkem bağlañ zîrâ üstâd ḥırsızdur uğurlar üstâd çâbük ḥırsızdur demekden kinâye
ḍarb-ı meşeldür

Ver beḥükm ârîd in pejmürderā

Men neḥ^vāhem kerd zindān mürderā

Ve eger bu pejmürdeyi ya'nî ḥālî ḥarābî ḥükme getüresüz ben ölüyi zindāna
ḳomam bu ölü gibidür

Ḥoş demest ü vü gulūyeş bes firāḥ

Bāşî'ār-ı nev dişāreş şāḥ şāḥ

O müflis güzel sözlüdür muşāḥabeti tatlıdur ve boğazı ziyāde boldur ya'nî çok
yiycidür yiñi üst ḳaftānı ile iç ḳaftānı pāre pāredür

Ger bepūşed behr-i mekr ān cāmerā

'Āriyest ān tā firībed 'āmmērā

Eger ḥile için o müflis ol yiñi ḳaftānı giye o 'āriyedür 'avāmı aldamaḳ için

Ḥarf-i ḥikmet berzebān-ı nāḥakīm

Ḥullehā-yı 'āriyet dān ey selīm

Ḥakīm olmayan kimse dilinde ḥikmet sözün 'āriye ḳaftānlar bil ey sāde dil
ḥalkı aldamaḳ içündür kendü ḥālî degüldür

Gerçi düzdî ḥulle-yi pūşideest

Dest-i tū çün gired ān büb'ride dest

Egerçi bir ḥırsız bir ḳaftān geymişdür ammā ol eli kesik senüñ elüñ nice tutar
kezalik tā ḥakīm bir ḳaç söz söyler ammā seni nice irşād ider imkān[1] yok aşlā

Çün şebāne ezşütür āmed bezîr

Kürd güfteş menzilem dürest ü dîr

Çünkü aḥşām zamānı müflis deveden aşağı indi Kürd aña didi ki menzilüm
[29b] irāḳdur ve geḳ vāḳtdür

Berîşestî üştüremrâ ezbegâh

Cev rehâ kerdem kem ezihrâc-ı kâh

Deveme gec⁵⁸ kuşluk bindüñ arpayı terk itdüm şaman aqçesinden azacıq vir
Kürd ziyâde tum'ından kirâ istedi

Güft tâ eknûn çi mîgerdîm pes

Hûş-ı tû kû nîst enderhâne kes

Müflis didi ki bu zamâna dek ne işledüñ pes senüñ 'aqluñ qanda 'aqluñ yok
ancaq nîst enderhâne kes evde kimse yokdur dimekdür fekad tedebbür

Tabl-ı iflâsem beçerh-i sâbi'a

Reft ü tû neş'nîdeî bedvâkı'a

Benüm müflislügüm tavul yedinci göge çıkdı şadâsı sen işitmedüñ mi vâkı'ayı
büddan muhaffef büddür tedebbür

Gûş tu pür bûde est ezîam'-ı hâm

Pes tama' ger mîküned kûr ey gulâm

Senüñ kulağüñ hâm tum'dan tolmış pes ey oğlan tum' âdemi şagır ve kör ider

Tâ külûh u seng biş'nîd in beyân

Müflisest ü müflisest in kaltabân

Bu beyânı cümle 'âlem işitdi tâ ki kesek ve taş bile işitdi ki bu gidi müflisdür
müflisdür didiler

Tâ beşeb güftend ü derşâhib-şütür

Bernezed k'û ezîama' pür bûd pür

⁵⁸ Metinde ibaresi vardır.

Ahşāma dek bu sözi söylediler ammā deve şāhibine te'sir itmedi ki tūm'dan tolu idi tolu

Hest bersem' ü başar mühr-i Hudā

Derhucub bes şürettest ü bes şadā

Kulaş ve göz üzre Hudā mührü vardur hicāblarda çok şüret ve çok şadā vardur

Ānçe ü h'āhed resāned ān beçeşm

Ezcemāl ü ezkemāl ü ezgereşm

O nesneyi ki Hudā ister göze anı gösterür cemālden ve kemālden ve nāz u şiveden

V'ānçe ü h'āhed resāned ān begüş

Ezsemā' u ezbeşāret ü ezhurüş

Ve o nesneyi ki Hudā ister kulağa anı irişdürür semā'dan ve beşāretten ve hurüşdan

Kevn pür çārest ü hiçet çārenī

Tā ki nüg'şāyed Hudāyet revzenī

Cihān çāre ile tolodur ve saňa hiç çāre yokdur tā ki Hudā saňa bir pencere açmayınca

Gerçi hestī tū künün gāfil ezān

Vaķt-i hācet Haķ küned ānrā 'ıyān

Egerçi sen şimdi o çārelerden gāfilsin hācet zamānında Hudā anı āşikāre ider

Güft peygamber ki Yezdān-ı Mecīd

Ezpeyī her derd dermān āferīd

Peygamber didi ki Hudā-yı te'ālā her derd içün dermān yaratdı

Lîk ezân dermân nebîni reng ü bû

Behr-i derd-i h^vîş bîfermân-ı ü

Lâkin ol dermândan reng ve koku görmezsin kendü derdün için Hudâ emrinsiz

Çeşmrâ ey çâre-cû derlâmekân

Hîn binih çün çeşm-i küşte sūy-ı cân

Ey çâre isteyen kimse âgâh ol gözüñi lâmekâna ko ulu gözi cân tarafına koduğı gibi çâreyi lâmekânda görürsin

În cihân ezbîcihet peydâ şüdest

Ki zibîcâyî cihânra cā şüdest

Bu cihân cihetsizden peydâ olmışdur cāyiksizden cihāna cāy olmışdur

Bāz gerd^[30a] ezhest sūy-ı nîstî

Tālib-i Rabbî vü Rabbānîstî

Varlıktan yokluk tarafına girü dön Hudâ tālibi iseñ ve Hudāya lāyık ‘amelün var ise zîrā ki sâlik irâdet ile ihtiyâr-ı fenâ itmeyince beķābillāha vāşıl olamaz

Cāy-ı dahlest İn ‘adem ezvey merem

Cāy-ı harcest İn vücūd-ı bîş ü kem

‘Adem dahl ü mahşül yiridür andan korkma kaçma bu artuk ve eksük vücūd harc yiridür her vücūda gelen harc olup ‘ademe gidmek muķarrerdür

Kārgāh-ı şun‘-ı Haķ çün nîstîst

Cüz mu‘aţţal dercihân-ı hest kîst

Şun‘-ı Haķ destgāhı çünki yoklukdur bu mevcūd cihānda mu‘aţţalden gayri kemdür zîrā bu ‘ālemde derkār-ı ‘ālem bātındur

Yād dih mārā sūḥanhā-yı daḳıḳ

Ki turā raḥm āvered ān ey refīḳ

Ey ni'me'r-refīk-i Hudā anca sözleri bizüm hâtırımıza getür ki o sözler seni
raḥme getüre ya'nı o sözler senün merḥametüne bā'ış ola

Hem du'ā eztū icābet hem zitū

Eymenī eztu mehābet hem zitū

Ey Hudā hem du'ā senden hem ḳabūl itmek senden emīnlik senden mehābet
senden

Ger ḥaṭā güftīm ıslāheş tu kūn

Muşliḥī tū ey tu Sulṭān-ı sūḥan

Eger ḥaṭā söyledikse anı sen ıslāḥ eyle sen ıslāḥ idicisin ey sözler pādişāhı
ya'nı sözlerde ḥākimsin istedigün sözi söyledirsın

Kīmyā dārī ki tebdīleş kūnī

Gerçi cūy-ı ḥūn büved Nīleş kūnī

Kīmyā şāhibisin ḥaṭāyı tebdīl idersin ki te'eyyüblerün seyyiātını ḥasenāta
tebdīl idersin meşelā egerçi ḳan ırmağı ola anı tebdīl idersin kīmyā şāhibi dimekdür
tedebbür

İn çünin mīnāgerihā kār-ı tūst

İn çünin iksīrhā esrār-ı tūst

Buncılayın şişecilikler senün kārūndur keşīf taşī laṭīf şişe idersin ḳudret-i
kāmīleñle buncılayın iksīrlər senün esrārūndur

Ābrā vū ḥākrā berhem zedī

Z'āb u gil naḳş-ı ten-i Ādem zedī

Şuyu ve toprağı birbirine urduñ yed-i kudretüñle tahmîr itdüñ şu balçıkdan
Âdem teni naqş urduñ ya'nî cesed-i Âdemi yaratduñ

Nisbeteş dādī vü cūft ü hāl ü ‘am

Bāhezār endīşe vü şādī vü gam

Âdeme nisbet virdüñ ve cūft virdüñ ve hāl ü gam virdüñ niçe biñ fikr ile
sevinmekle ve gamla ya'nî anları da virdüñ

Bāz ba‘zîrā rehāyī dādeī

Zîn gam u şādī cūdāyī dādeī

Girü ba‘zî âdeme kurtulmaqlık virdüñ bu gamdan ve sevinmekden ayrılmaklık
virdüñ

Bürdeī ezḡ^vış peyvend ü sirışt

Kerdeī derçeşm-i ü her ḡūb u zışt

Kendüsünden ve ṭabī‘atdan ‘alākañı kesdüñ anuñ gözine her güzeli çirkîn itdüñ

Her çi maḡsūs est āverd mīkūned

V’ānçe nāpeydāst mesned [mī]kūned

Her nesne ki maḡsūsdur o kimse redd ider ve o nesne ki zāhir degüldür anı
mu‘temed ider i‘timādı aḡadur

‘Aşk-ı ü peydā vü ma‘şūkeş nihān

Yār bîrūn fitne-yi ü dercihān

Anuñ ‘aşkı zāhir ma‘şūkı [30b] gizlü yār birūn-ı dünyādā anuñ fitnessi Ḥudā
aḡa ismü’l-bāṭın ile tecellī itmekle şūrete münkir zāhirde olan güzelleri inkār ider

Īn rehā kūn ‘ışḡhā-yı şūretī

Nîst berşūret ne berrūy-ı sūtī

Kāmillere nisbetle anuñ noqşānını beyā[n] içün buyururlar ki bu müdde‘āyı terk eyle zīrā şüret sebebiyle olan ‘aşklar şürete degildür sunnī yüzüne degüldür

Ānçe ma‘şūkest şüret nīst ān

Ĥ’āh ‘ışk-ı ĩn cihān ĥ’āh ān cihān

O şey’ ki ma‘şūkdur ol şüret degüldür gerek bu ‘ālem ‘aşkı gerek o ‘ālem ‘aşkı

Ānçe [ber]şüret tu ‘āşık geşteī

Çün birün şüd cān çī rāyeş heşteī

Ol kimseye sen şüreti üzre ‘āşık olduñ çünkü cānı çıkdı anuñçün terk itdüñ

Şüreteş bercāst ĩn sīrī ziçīst

‘Āşıkā vā cū ki ma‘şūk-ı tu kīst

Anuñ şüreti yerindedür ya bu toqluk nedendür ey ‘āşık āşıkāre ara ki senüñ ma‘şūkuñ kimdür

Ānçi maḥsūsest eger ma‘şūka est

‘Āşikestī her ki ūrā ḥiss hest

Ol şey’ ki maḥsūsdur eger ma‘şūka ise pes her kimsede ki ḥiss vardur aña ‘āşıksın olmaduğundan ma‘lūm oldı ki senüñ ‘aşkuñ mücerred ḥiss ü şüret degülmüş belki ol ḥiss-i şüret vāsıtasıyla zuhūr iden ma’nāya imiş

Çün vefā ān ‘ışk efzūn mīküned

Key vefā şüret digergūn mīküned

Çünkü vefāyı ol ‘aşk artıra kanda vefāyı şüret bir gayrı dürlü ider iki yerde de vefārā taqdīr nedür ‘aşk-ı ḥaķīķī vefāsı ‘ibādet ḥaķķı arturmaqdur şöyle ki şürete ‘aşık ‘ibādet-i Hudāyı artıra ‘aşkı ‘aşk-ı ḥaķīķī olur şüret vāsıtasıyla

Pertev-i ḥurşīd berdivār tāft

Tābiş-i ‘āriyyetī dīvār yāft

Meşelā güneş pertevi dīvāra urdı dīvār ‘āriyyeti ziyā buldı kezālik ol şuretde olan hüsni-i ma‘şūk-ı hāqīkī hüsni-i pertevdür ‘āriyyetdür

Berkülūhī dil çi bendī ey selīm

Vā taleb ahlī ki ū tābed muhlīm

Bir kerpice niçün gönül bağlarsın ey sâdedil benî âdem ahlı toprağdan mahlūk olmakla insān kerpice gibidür insāna maḥabbet kerpice maḥabbet gibidür bir ahlı taleb eyle ki ol dāyimā yılduraya

Ey ki tu hem ‘āşıkī ber‘ākl-ı h’i

H’i berşūret-perestān dīde bī

Ey ol kimse ki sen hem kendü ‘āklūna ‘āşıksın kendüni şūretperestler üzre artık görmişsin ben anlardan ulıyam dırsın

Pertev-i ‘āklest ān berhiss-i tū

‘Āriyet mīdān zeheb ber miss-i tū

‘Ākl-ı küll pertevdür ol senūn ḥissūn üzre senūn baḳıruñ üzre altunı ‘āriyyet bil ya’nī senūn ‘āklūn baḳır gibi ḥasīs ve denīdür anda altun gibi şerīf ve laṭīf cemāl ve kemāl ‘ākl-ı küll pertevdür pes ‘āriyyeti şey’e ‘āşık olmakda şūretperestler ile müştereksin ya nice kendüni anlardan a’lā taşavvur ider[31a]sin

Çün zerendūdest ḥūbī derbeşer

Verne çün şūd şahid-i tū pīreḥar

Beşerdeki güzellik altun yaldız gibidür eger öyle olmayaydı senūn dilberūn niçün koca eşek olurdu nitekim baḳırdan yaldız gitdikde hüsni gitdigi gibi insāndan da pertev-i hüsni hāqīkī gitdikde hüsni gidüp koca eşek gibi olur

Çün firīşte būd u hemçün dīv şūd

K’ān melāḥat k’ender ū ‘āriyye būd

Dilberūn melek gibi idi dīv gibi oldu zīrā ki anda ki güzellik ‘āriyyet idi

Endek endek mîsitāned ān cemāl

Endek endek huşk mîkerded Nihāl

Ol hüsni az az alurlar tā ki qocayup mevt-i qarīb olduğda hüsnden eşer qalmaz
meşelā fidan az az quruduğı gibi

Rev nu‘ammirhu nünekkishu beh‘ān

Dil taleb kün dil menih berüstü‘ān

Yüri “*nu‘ammirhu nünekkishu*” āyetin oqu göñül istemege göñül virme Hāq
teālā Qur‘ān-ı Kerīmde buyurur ki “*Ve men nu‘ammirhu nünekkishu filhalk*”⁵⁹ Bir
kimsenüñ ki ‘ömrünü uzun itseñ hilqatde tenkīs ideriz ya’nī tazelikde günden güne
hüsni ve kuvveti ve ‘aql ü idrāk ü fehmi artduğı gibi qocalıqda günden güne eksildirüz

K‘ān cemāl-i dil cemāl-i bākiyest

Dü leteş ezāb-ı hayvān sākiyest

Ya’nī beşer kemikdür aña göñül virme göñül iste ki ol göñül hüsni bākīdür aña
devlet āb-ı hayātndan sākīdür şın zamīr-i mefūldür tedebbür

Ĥod hem ü ābest ü hem sākī vü mest

Her se yek şüd çün tılsım-ı tu şikest

O ĥod hem şudur hem sākīdür hem mestdür çünkim tılsım-ı vücūduñ şındı her
üc bir oldı

Ān yekīrā tu nedānī ezqıyās

Bendeğī kün jāj kem ĥā nāşinās

Ol biri ki vaĥdet-i mutlaqadur sen kıyāsdan bilemezsin tertīb-i muqaddemāt ve
taşavvurāt ve taşdıqāt ile bilinmez qulluq ile bilmedin herze yime ya’nī bu vaĥdeti
bilmegüñ tarīķi ‘ubūdiyetle taşfıyye-yi qalb ĥāşıl idüp mevt-i irādī ile ölüp fenāfillāh

⁵⁹ Ayetin tamamı “*Ve men nu‘ammirhu nünekkishu filhalk efela ya‘tkılun* (Ve kimin ömrünü
uzatırsak yaratılışta âdeti geriye döndürürüz onu, çocuklaşır; hâlâ mı akıl etmezler?)” Yasin/
68

mertebesine varmağdur gayri söz kelecı herze yimekdür eger mevt-i irādī ile ölmezseñ mevt-i ızırārī ile öldükde vahdet-i muṭlaḳa zuhūr ider lākin sen muvaḥḥid mertebesinden maḥrūm ḳalursın

Ma'na-yı tū şūretest ü 'āriyet

Bermünāsib şādī vü ber ḳāfiyet

Senüñ ma'nāñ şūretdür ve 'āriyyetdür münāsibe sevinirsın ve tābī'e sevinirsın ḳāfiye tāb'ı ma'nāsınadur ḳafı eşreden müştāḳdur bu beyt 'ulūm-ı resmiyye-yi şūreteyi ma'nādur diyü iddiā' idenlere ḥiṭābdur ma'nāya münāsib ve tāb'ı olmağla ma'nā şanub sevinirsın dimekdür

Ma'na ān bāşed ki bes'tāned turā

Bīniyāz ez naḳş gerdāned turā

Ma'nā odur ki seni kendülügünden ala naḳşdan seni müstağni ide

Ma'na ān neb'ved ki kūr u ker küned

Merdrā bernaḳş 'āşıkter küned

Ma'nā o degöldür ki kör ve şağır ide ādemi naḳş-ı ziyāde 'āşık ide

Kürre [31b] *ḳısmet ḥayāl-i ḡam-fezāst*

Ḳısmet-i çeşm in ḥayālāt-ı fenāst

Köre naşīb olan ḳısmet ḡam artıcı ḥayāldür göze naşīb olan ḳısmet bu fenā ḥayālātdur fānī idigin görür

Ḥarf-i Ḳur'ānrā ḳarır ān ma'denend

Ḥar nebīnend ü bepālān berzenend

Ḳur'ān lafzına körler ma'den derler ekşeriyyā körler ḥāfız Ḳur'ān olurlar ammā ma'nāsından ḡāfildür ḳalbi kör olanlar da anlara beñzer eşegi görmezler palanı ururlar murāda vāşıl olmayup bīhūde yire ḳalışırlar demek ma'nāsına meşeldür

Çün [tu] bînâyî pey-i Һar rev ki cest

Çend pālândūzi ey pālānperest

Çünkü sen görürsin kör degilsin eşek ardınca git ki eşek şıçradı kaçdı nice bir palan dikersin ey palana Һapan kimse yine murād kör dillere Һiṭābdur ya'nī niçe bir elfāz ile muḳayyed olursın başiretüñ gözi çünkü açıḳdur ma'nā ardınca ol ma'nā fevt olmadın

Һar çü hest āyed yaḳın pālān turā

Kem negerded nān çü bāşed cān turā

Çünkü eşek vardur muḳarrer saña yalan gelür çünkü cānuñ vardur ekmek eksük olmaz ya'nī maḳşūd ma'nādur çünkü saña Һāşıl ola elfāz da Һāşıl olur

Püşt-i Һar dükkān ü māl u meksebest

Dürr-i ḳalbest māye-yi şad ḳālebest

Eşek arkası māl dükkānidur ve kār u kesb dükkānidur ḳalbüñ incüsi yüz ḳalb māyesidür ya'nī Һüner ma'nā taḫşīli ile kişi ḳalbini incü gibi itmekdür ki niçe kimselere māye olur irşād ider ammā elfāz ve zāhir-i Ḳur'ān taḫşīl-i māl ve kesb için 'ulemā-yı zāhir yanlarında dükkān gibi olmışdur

Һar bürehne bernişin ey bu'l-fuzül

Һar bürehne nī ki rākib şüd rasül

Eşege çıplāk bin ey fuzül Һazret-i peygamber ki çıplāk eşege binmedi mi

En-Nebıyyü ḳad rakib mu'rev riyan

En-nebiyyü ḳile sāfer māşıyan

Һazret-i peygamber 'uryān eşege taḫḳik bindi ve dinildi ki Һazret-i peygamber yabān sefer itdi indi sende 'ulüm-ı resmiyyeden çıplāk ma'nāyı Ḳur'āna vāfiḳ ol aşḫāb-ı kirām zamānında 'ulüm-ı resmiyye yogıdı yine anlar ma'nāyı Ḳur'āna 'arifler idi

Şüd har-ı nefs-i tu bermiḥiṣ bend

Çend büg'rîzed zikâr u bâr çend

Senüñ nefsüñ eşegi kaçdı emr-i ilâhîyye tâb'î olmaz oldu anı mîḥa bağla niçe
bir işden gücden kaçır bir 'ibâdet mîḥına bağla

Bâr-ı şabr u şükr ūrâ bürdenîst

Ḥ'âh derşad sâl ü ḥ'âhî si vü bîst

Nefse şabr u şükr yükini götürmek farzdur isterse yüz yılda isterse otuz ya
yigirmi yılda elbette ölünceye dek 'ibâdet farzdur *“Va'bud rabbeke ḥattâ ye'tiyeke'l-
yakîn”*⁶⁰ âyeti ile

Hîç vâzir vizr-i gayrî bernedâşt

Hîç kes ned'rûd tâ çîzî nekâşt

Hîç bir ḥammâl ḡayrûñ yüküñi götürmez hîç kimse bir şey'i ekmeyince biçmez

Ṭama' ḥâmet ân meḡor ḡam ey püser

Ḥâm ḡorden 'illet âred derbeşer

[32a] Aşağı beyte merhûndur ṭama' ḡâmdur o ḡâm yime ey oḡul zirâ ḡâm
yimek âdeme maraḡ götürür

K'ân fülânî yâft gencî nâgehân

Men hemân ḡ'âhem ne kâr u ne dükkân

Ki o bir fülân añsızın bir defîne buldı ben hemân anı isterüm ne kâr ne dükkân

Kâr-ı baḡtest ân ü ân hem nâdirest

Kesb bâyed kerd tâ ten kâdirest

⁶⁰ Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et. Hicr/ 99

O defîne bulmak baht işidir ve o da nâdûrdür az vâkı‘ olur kesb itmek gerek tâ ki ten kesbe kâdirdir

Kesb kerden gencrâ mâni‘-i kîst

Pâ mekeş ezkâr u ân hod der-i pîst

Kesb itmek defîne bulmağa kaçan mâni‘dür kesbden ayak çekme defîne bulmak hod kesb ardındadır ya‘nî insāna lâzım olan ‘ibādete çalışmağdır ‘ibādet ardınca anuñ cezāsı ki dükenmez defînedür elbette bulunmak muğarrerdür filān kimse ‘ibādet etmeksizin merātib-i ‘āliyyeye vâşıl olmuş ben de öylece isterem demek te‘vīlāt-ı şeytāniyyedür ve hem öyle olmak gāyet azdan azdur ennādirü kelma‘düm mişli hod ma‘lumdur

Tā nekerdî tū giriftār-ı eger

Ki eger İn kerd miyā ân diger

Ve dahı tâ sen eger dimege mübtelā olmayasın ki o eger bunu ide idüm ya ol birini ide idüm dimekdür

K’ez eger güften Rasûl-i bâvifāk

Men‘ kerd ü güft hest ân ezvifāk

Zîrâ ki eger demekden vifâklı peygamber ‘aleyhisselām men‘ itdi ve didi eger demek nifākıdandır lafz-ı hadîş ***“İyyākum ve kelimetü lev feinnehā min kelāmi’l-münāfikîn”***⁶¹ der

K’ân münāfık dereger güften bümürd

V’ez eger güften becüz hasret nebürd

Zîrâ ki ol münāfık eger demekde oldu ve eger demekde hasretten gayrı bir şey’ getürmedi âhirete eger Allāha benüm imānumı ve a‘māl-i şālihamı istemedi ben mü‘min olurdum ve a‘māl-i şāliha işlerdüm diyerek öldi netice âhiretde hasret ü nedāmet çekdi Hâk teālā ümmet-i Muhammedi hıfz ide āmin yā mu‘in meşel

⁶¹ Eger kelimesi münafıkların sözlerindendir, onu söylemekten kaçınınız.

Yek ġarībī ḥāne mīcest ezṣitāb

Dostī bürdeṣ suy-ı ḥāne-ḥarāb

Bir ġarīb o işitdi ‘aceleden bir dostı anı bir ḥarāb eve iletđi

Güft ū ĩnrā eger saḳfī būđı

Pehlu-yı men mer turā mesken şüğı

O dost didi ki eger bu evüñ saḳfı olaydı benüm yanumda saña mesken olurđı

Hem ‘ıyāl-i tū biyā sūdī eger

Dermiyāne dāştı ḥücre-yi diger

Hem ‘ıyalüñ rāḥat iderdi oñu ortada bir oḡa daḡı olaydı

Güft ārī pehlu-yı yārān ḥoşest

Līk ey cān dereger net’vān nişest

Ol ġarīb didi ki belī yārān koñşılıġı güzeldür lākin ey cān egerde oturmak ḳabul degüldür o bir lafzdur mesken degüldür baña mesken lāzumdur

Īn heme ‘ālem ṭalebkār-ı ḥoşend

V’ez ḥoş-ı [32b] tezvīr ender āteşend

Ḥazret-i pīr buyururlar ki bu cümle ‘ālem ḡalkı ḥoşluḳ isterler ve tezvīr ḥoşluġından āteşdedürler ya’nī dünyā umūrı cümle tezvīrdür tezvīri ḥoşluḳ şanurlar netice āḡiretde cehennem āteşine giriftār olurlar

Ṭālib-i zer ġüşte cümle pīr ü ḡām

Līk ḳalb ezzer nedāned çeşm-i ‘ām

Altun ister cümle gerek pīr gerek ḡāmlıġuñ ‘avām gözi ḳalbi altunda fark idemez ve dünyā altunı ḳalbdur ḡaliş altun āḡret pāzārında geḡen a’māl-ı şāliḡadur ḡām ‘avāmuñ başīretleri gözi kör olmaġla göremezler

Pertevî berkalb zer-ḥāliş bibîn

Bîmihek zerrâ mekûn ezzan güzîn

Ḥāliş altun ḳalb üzre pertev urdı ki dünyâ metâ'ına tecellî-yi Ḥuda pertevi urdı
bir hoş baḳ muṭlaḳ zannıyla altun o ger dileyüp alma

Ger mihek dārî güzîn kûn verne rev

Nezd-i dānâ ḥ^vîştenrâ kûn girev

Eger miheñk var ise o girevle yoḡısa var bilen âdeme kendüñi rehn iyle ya'nî
irâdetüñle insân-ı kâmil ḳulı olup ḥizmetin eyle ki mihek taḥşîl idüp âḥiretüñ içün
altun ḥâzırlayasın

Yâ mihek bâyed miyân-ı cān-ı ḥ^vîş

Ver nedānî reh merev tenhâ tu pîş

Yâ kendü cānuñ içre mihek gerek tâ ḡayra muḥtâc olmayasın ve eger yol
bilmezsiñ mihekkûñ yoḡısa sen yalnîuz ilerü gitme zîrâ

Bāng-ı ḡülân hest bāng-ı āşnâ

Āşnâyî k'û keşed sūy-ı fenâ

Zîrâ yolda ḡüller şadâsı āşinâ şadâsıdır lâkin bir āşinâ ki fenâ tarafına çeker
helâk-i ebediyyeye sebep olur

Bāng mîdâred ki hân ey kârvân

Sūy-ı men āyîd nek rāh u nişân

Şadâ ider ki ey kârvân āḡâḥ oluñ benüm tarafıma gelüñ işte yol ve nişân

Nām-ı her yek mîbüred ḡül ey fülân

Tâ küned ān ḥ^vâcerâ ezâfilân

Kârvândan her bir kişinüñ adını çağırur â filân diyü adıyla tâ ki o bâzergāni
âfillerden ya'nî zāyî'lerden ide helâk ide

Çün resed ān cā bibīned gūrg ü şîr

‘Ömr zāyi’ rāh-ı dūr u rûz-ı dîr

Çünkü gülün çağurduğu yire vara kurd ve arslan görür orada ‘ömr zāyi’ ve yol uzun ve gün gice olmuş

Ezderûn-ı h^vîş in āvāzhā

Men’ kûn tā keşf kereded rāzhā

Bu zāhirdeki güldür bātındaki gül için buyururlar ki

Çün bedān bang-ı gül āhîr bûgū

Māl h^vāhem cāh h^vāhem āb-rū

Nice olur ol gül şadāsı ki māl isterem manşib isterem ‘izzet isterem deyü şadā ider derūndan āhîr söyle nice olur kendü derūnuñdan bu āvāzları men’ eyle tā ki rāz keşf ola āşikār ola

Zîkr-i Hāḡ kûn bāng-ı gülānrā būsūz

Çeşm-i nergisrā ezîn kerkes būdūz

Hāḡ zîkri ile gūllar şadāsın yak gül-ı bāṭın def’ine çāre zîkr-i Hudādur nergis gözin bu kerkesden dik ya’nî kerkese [33a] müşābih olan dünyāya bakmaḡdan ḡalb gözin kapa

Şubḡ-ı şādıkrā zikāzib ü şinās

Reng-i meyrā bāz dān ezreng-i kās

Şubḡ-ı şādıḡı şubḡ-ı kāzibden āşikāre añla fark it bāde rengin ḡadeḡ renginden fark it āhîret devleti şubḡ-ı şādıḡ gibidür birbirinden fark it añla āhîret ni’meti ve ḡüsni reng-i bāde gibidür dünyā ni’meti ve ḡüsni bāde ile ṭolu ḡadeḡüñ rengi gibidür ki aña o leṭāfet tecellî-yi Hudādan ḡāşıl olur ke’s bāde ile ṭolu ḡadeḡe dirler

Tā bûved k’ez dîdegān-ı heft reng

Didei peydā küned şabr u direng

Dünyā lezāyızinden şabr u te'ennī bûy idi reng gözlerden ki insān gözi yedi
tabakadur 'ilm-i teşrihde meşruhdur bir göz dahı peydā ide ki alb gözidür

Renghā bīnī becüz in renghā

Gevherān bīnī becāy-ı senghā

Bu zāhirde ki renklerden ayrı renkler göresin dünyāda ki taşlar yerine
cevherler göresin

Gevherī i belki deryāyī şevī

Āftābī er peymāyī şevī

Bir gevher görmek nedür belki kendün bir deryā olursın ve felek devr idici
hürşid olursın

Kārkūn derkāreh bāsed nihān

Tū berev derkāreh bīneş 'ıyān

İş işleyici iş işleyecek yerde şaklı olursın iş işleyecek yere varanı āşikār gör
kezālik kā'il-i haıati cenāb-ı Hudā kāreh-i 'ālemde şaklıdur görmek isterseñ
kāreh-i 'āleme var alb göziyle bak ki āşikāre göresin

Kār ün berkārkūn perde tenīd

Hāric-i ān kār net'vānīş dīd

İş ünkü iş işleyen üzre perde tokıdı ya'nī bu malūkāt-ı Hudāya hicāb oldu ol
işden taşra anı görmege ādir olmazsın pes imdi kāreh-i 'ālemde āşār-ı Hudāya i'tibār
eyle alb göziyle bak zīrā dünyāda Hudāyı görmek rü'yet-i 'ilmīdür masūs-ı meān-ı
mu'ayyende görmek olmaz meāndan munezzeh ve muaddesdür kemāliyle görmek
āhirededür razākanāllah

Kāreh ün cāy-ı bāş-ı 'āmilest

Ān ki bīrūnest ezvey āfilest

Kāreh çünki işleyicinüñ olduğı yirdür o kimse ki taşradadur gāfildür işini bilmez

Pes derāder kāreh ya‘nī ‘adem

Tā bibīnī şun‘ u şāni‘rā behem

Pes imdi kārgaha gel ya‘nī mevt-i [i]rādī ile öl ki fenāfillāh u bekābillāh mertebesine varup tā ki şun‘ı ve şāni‘i ikisinde göresin

Kāreh çün cāy-ı rüşen dīde kīst

Pes birūn-ı kāreh pūşīde kīst

Kāreh çünki rüşen didelik yiridür ya‘nī kalb gözi açık olan kimse yiridür kāreh taşrası göz örtükligidür o kimsenüñ ki gözi örtükdür görmez zīrā kāreh-i ‘ademdür anı müşāhede fenāfillāh bekābillāh mertebesine varmakla olur [33b] oraya varanlar müşāhede ider ki her şey’ Hudādandur ‘ademden bidāen min gayrımışāl halk ve icād ider varmayan maḥcūblar göremez bir kimse yüzinden bir iş şudür idse o kimseden şanurlar Hudādan olub o kimse mazhar idigin bilmezler

Rū beheştī dāşt Fir‘avn-ı ‘anūd

Lācerem ezkārgāheş kūr būd

Ziyāde ‘inādcı Fir‘avn yüzi vārılış ya‘nī mevcūdāta tutdı elbette kārgih-i Hudādan kör oldı

Lācerem mīh^vāst tebdīl-i kader

Tā kazārā bāz gerdāned zider

Elbette kaderi tebdīl itdi tā ki kazāyı kapudan girü döndere

Hod kazā berseblet ān hīlemend

Zīr-i leb mīkerd her dem rīşhand

Kazāda hod o hīlekāruñ şaḫalına her nefes bıyık altından gülerdi istihzā iderdi

Şad hezārān tıfl küşt ü bigünāh

Tā begerded hükm-i taqdīr-i İlāh

O Fir'avn günāhsız yüz biñ oğlancık öldürdi tā ki Hudānuñ hükmünü ve taqdirini döndürem deyü

Tā ki Mūsā-yı nebī n 'āyed birūn

Kerd dergerden hezārān zulm ü hūn

Tā ki Mūsā peygamber taşra gelmeye diyü yine niçe yüz biñ zulm ü kan aldı

Ān heme hūn kerd ü Mūsā zāde şūd

V'ezberāy-ı kahr-ı ü āmāde şūd

O Fir'avn cümle kanı itdi ve Mūsā toğdı ve Fir'avnı kahr itmekçün hāzır oldu

Ger bidīdī kārghāh-ı LāYezāl

Dest ü pāyeş huşk geştī z'ih̄tiyāl

Eger Fir'avn kārghāh-ı lāyezālī göreymi hile itmekden eli ayağı kururdu idemezdi

Enderūn-ı hāneeş Mūsā mu'āf

V'ez birūn mikūşt tıflānrā güzāf

Evi içinde Mūsā mu'āf ve bībāk taşradan oğlancıkları bīhūde öldürdi

Hemçü şāhibnefs k'ū tenpervered

Berdiger kes zann-ı hıkdī mībered

Şāhibnefs gibi ki teni besler gayrı kimseye bir hıkd u hased zann ider baña hased ider der

K'in 'adüvv ü ān hasūd u düşmenest

Hod hasūd u düşmen-i ū ān tenest

Ki bu kimse baña ‘adüvvdür o kimse baña Һasüddur dir anuñ Һasüdi ve düşmeni Һod o besledügi tendür nitekim Һazret-i Peygamber ‘aleyhisselām buyurur ki

“A’dā ‘duvvüke nefsike elleti beyne cenbeyke”

Ū çü Mūsī vü teneş Fir'avn-ı ū

Ū bebīrūn mīdeved ki kū ‘adū

O şāhibnefesūñ nefsi Mūsā gibi ve anuñ teni Fir‘avn gibi o taşrada yiler ki ‘adū kãdadur diyū ‘adū ise kendū besledügi nefsidür zīrā tenperverler nefslerin beslerler nitekim buyurur

Nefseş enderḥāne-yi ten nāzenīn

Berdiger kes dest mîhāyed bekîn

Anuñ nefsi ten evinde nāz u ni‘metde o ise gayri kimseye kīnle ğāzabından elin çiyner eger nefsinı ‘adū bileydi gayrilere su-yı zanndan kurtulurdı

Melāmet kerden-i merdüm şahşirā ki māder-i ḥodrā būkūšt betōhmet

[34a] Halkuñ melāmet istemesidür bir şahş ki tōhmetle kendü anasın öldürdi

Ān yekī ezḥīṣm māderrā büküşť

Hem bezahm-1 hançer ü hem zahm-1 muşt

O bir kimse g azabından anasın  old rdi hem h an er zahmıyla hem yumruk zahmıyla

Ān yekī gūfteş ki ezbedgevherī

Yād n'āverdi tu ḥaḵḵ-1 māderī

O bir kimse aña didi ki bed gevrherlikden sen analık hakkın aňmaduň

Hey tū māderrā çirā küştî begū

Ū ʕi gerd āhir begūy zišthū

Hey sen anañı niçün öldürdün söyle o anañ ne itdi āhir söyle ey çirkin hūylu

Güft kārī kerd k'ān 'ār-ı veyest

Küştemeş k'ān hāk settār-ı veyest

O kimse didi ki bir iş itdi ki o iş aña 'ār ü 'aybdur öldürdüm ki toprak anuñ
'aybını örter halk görmez unıdılır

Güft ān kesrā büküş ey muhteşem

Güft pes her rüz merdirā küşem

O kimse didi ki ol kimseyi ya'nī anañla mu'āmele iden kimseyi öldür ey
muhteşem o öldüren didi ki öyle idicek pes her gün bir ādem öldüreyim zīrā anam o
kār-ı kabīhden vāz gelmez

Küştem ūrā restem ezhūnhā-yı halk

Nāy-i ū bürrem bihest eznāy-ı halk

Anamı öldürdüm halkuñ kanlarından kurtuldum anam boğazın kesmek halkuñ
boğazın kesmekden eyüdür

Nefs-i tust ān māder-i bedhāşiyet

Ki fesād-ı ūst derher nāhiyet

Ol bedhuylu ana senüñ nefsüñdür ki anuñ her tarafda fesādı vardur

Hīn büküş ūrā ki behr-i ān denī

Her demī kaçd-ı 'azīzī mikünī

Āgāh ol o nefsi öldür ki o alçak nefis için her bir nefesde bir 'azīzūñ kaçdın
idersin ya bir müselmānı mezemmet idersin ya gıybet idersin ya iftirā idersin ya hāsed
idersin ya 'adū ittiḥāz idersin nefis seni böyle günāhlara mübtelā ider

Ez vey īn dünyā-yı hoş bertust teng

Ezpey-i ū bāḤaḥḥ u bāḥalk ceng

Nefsdən ötürü bu güzel dünyā saña ʔardur sığmazsın nefs için Hakk ile cengdesin ʔazāsına rāzı olmazsın ve halkla da cengdesin

Nefs küştī bāz restī z'ī'tizār

Kes turā düşmen nemāned derdiyār

Nefsi öldürdüñ girü i'tizārdan ʔurtulduñ zīrā ki günāh idüp ba'dehü 'özü-i tövbeye seni muhtāc iden nefsdür nefs öldükden şoñra saña memleketde düşmen ʔalmaz

Ger şikāl āred kesī ber güft-i mā

Ez berāy-ı enbiyā vü evliyā

Eger bir kimse bizüm sözümize su'āl iderse enbiyā ve evliyā için

K'enbiyārā ne ki nefs-i küşte būd

Pes çirā şān düşmenān būd u ʔasūd

Ki enbiyā vü evliyāya nefs ölmüş degül midi muʔarrerdür ki anlaruñ nefsleri ölmüşdi nefs şerrinden ʔurtulmuşlardı pes niçün anlara düşmenler oldu ve ʔasūd oldu

Güş nih tu ey [34b] ʔalebkār-ı şavāb

Biş'nev İn işkāl ü şübhetrā cevāb

Ey şavāb ʔaleb idici ʔulaʔ tut bu şübheye cevāb işit

Düşmen-i ʔod būdeend ān münkirān

Zaḥm berḥod mīzedend işān çünān

Ol münkirler kendülere düşmen olmuşlardı zaḥmı kendülere urdılar anlar şöyle ki ʔariḳ-i Hakkā gitmeyüp helāk-i ebedi ile helāk oldılar

Düşmen ān bāşed ki ʔaşd-ı cān küned

Düşmen ān neb'ved ki ʔod cān mīküned

Düşmen o kimsedür ki cāna kaçd ide seni günāh işlemege sebep ola düşmen o degüldür ki kendü cāñ çekişe enbiyā ve evliyāya düşmen geçinenler kendüler cāñ çekişürler

Nīst ḥuffāšek ‘adüvv-i āftāb

Ū ‘adüvv-i ḥ’îş āmed z’ihticāb

Yarasacuk güneş ‘adūsı degüldür güneşden şaklanduğı çün kendünün ‘adūsı oldı

Tābiş-i ḥurşīd ūrā mīküşed

Renc-i ū ḥurşīd hergiz key keşed

Güneşün ziyāsı anı öldürür güneş hergiz anuñ zahmetin kaçan çeker ya’nī çekmez belki o yarasa güneşden zahmet çeker

Düşmen ān bāşed k’ezū āyed ‘azāb

Māni‘ āyed la’lrā ezāftāb

Düşmen oldur ki andan ‘azāb gele la’le güneşden māni‘ ola

Māni‘-i ḥ’îşend cümle kāfirān

Ez şu‘ā‘-ı cevher-i peygamberān

Cümle kāfirler kendülere peygamberlerün cevheri şu‘ā‘ına māni‘lerdür ya’nī haqīkatleri ziyāsı ki tevḥīd ü imān ve kendülere vāşıl olmağa māni‘lerdür

Key ḥicāb-ı çeşm ān ferzend ḥalḳ

Çeşm-i ḥodrā kūr u kej kerdend ḥalḳ

Ḥalḳ ol ferdün kanda gözi ḥicābı olur ya’nī ḥalḳ nebīyye ḥicāb olamaz nebī ferd-i bīnazīrdür ḥalḳ kendü gözlerin kör kulakların sağır itdiler nebī haqīkatini bilemediler kendülere zarar itdiler

Çün gulām-ı Hinduyī k’ū kīn keşed

Ezsitīze ḥ^vāce ḥodrā mīküşed

Hindī köle gibi ki o kīn ider efendisine ‘ināden kendüyi öldürür

Ser-nigūn mī ūfted ezbām-ı serā

Tā ziyānī kerde bāşed ḥ^vācerā

Ev tāmından baş aşağı düşer ki tā efendisine zarar itmiş ola

Ger şeved bīmār düşmen bāṭabīb

Ver küned kūdek ‘adāvet bāedīb

Eger ḥaste ṭabībe düşmen ola ve eger küçük oğlan ḥ^vācesine ‘adāvet ide

Derḥaḳīḳat rehzen-i cān-ı ḥodend

Rāh-ı ‘aḳl u cān-ı ḥodrā ḥod zedend

Bunlar ḥaḳīḳatde kendü cānları rehzenleridür kendülerün ‘aḳılları ve cānlar yolunu kendüleri urdılar kendüleri kendilere düşmen oldılar

Gāzüri ger ḥışm gired z’āftāb

Māhiī ger ḥışm mīgīred ziāb

Bir çırpıcı eger güneşe ḥışm ide bir balık eger şuya ḥışm ide

Tū yekī bin’ger kirā dāred ziyān

‘Āḳıbet ki būd siyāh aḥter ezān

Sen bir bak kime ziyān ider anlardan ‘āḳıbet kim ḳara baḥtlu olur muḳarrerdür ki ziyān çırpıcı ve balığa olur güneşe şuya olmaz

[35a] *Ger turā Ḥaḳ āferīned zışt-rū*

Hān meşev hem zışt-rū hem zışt-ḥū

Eger seni Həq Te'ālā çirkīn yaratdıysa şākın hem çirkīn şüretli hem çirkīn hūylı olma

Ver bered keşet merev dersenglāh

Ver dü şāhestet meşev tū çār şāh

Ve eger Hūdā senūñ pabucuñ giderürse sen taşlığa varma ve eger saña iki demür qorsa sen dört demürlü olma ya'nī Hūdā seni güzel itmediyse şüretde sen ahlāq-ı zemīme tarafına gitme ki iki vech ile çirkīn olma ve eger Hūdā seni hem çirkīn yaradup ve hem ahlāq-ı zemīmeye mübtelā iddiyse sen yaramaz ā'māl ve yaramaz 'aķīde şāhibi olub dört demürlü gibi olma

Tū hasūdī k'ez fülān men kemterem

Mifezāyed kemterī deraḥterem

Sen hasūdsın ḥased idersin ki fülān kesden alçağum anuñ vāşıl olduğı cāha vāşıl ola mādēm anuñ mālīk olduğı kadar mālā mālīk ola mādēm yıldızumda eksiklük artar ya'nī bed ṭālī'üm naḥsdür anuñçün o kimse vāşıl olduğı manşıba vāşıl olamadum dirsın

Ḥod ḥased noḳşān u 'aybī dīgerest

Belki ez cümle-kemīhā bedterest

Ḥased ḥod eksüklükdür ve bir başqa 'aybdur belki cümle eksüklüklerden yaramazdur

Ān bilīs ezneng ü 'ārī kemterī

Ḥ'ışten efkend derşad ebterī

O iblīs eksüklük 'arından ki Ādeme secde itmekde kendüye eksüklük taşavvur itdi de idemedi ya'nī secde itmedi kendüye yüz dürlü ebterlige bıraķdı merdūd-ı ebedī oldı

Ezḥased mīḥ^yāst tā bālā şeved

Ḥod çî bālā belki ḥūnpālā şeved

Hasedinden istedi ki yuḡaru olana yuḡaru belki ḡan aḡlayıcı oldu

ĀnEbū Cehl ezMuḡammed neng dāşt

V'ez ḡased ḡodrā bebālā mīfirāşt

Oı Ebū Cehl Ḥazret-i Peyḡamberden kendüyi yuḡaruya ḡaldırdı

Bu'l-Ḥikem nāmeş būd ü Bū Cehl şūd

Ey besā ehl ezḡased nāehl şūd

Anuñ adı evvel Ebū'l-Ḥakem idi Ḥazret-i Peyḡambere ḡased itmekle Ebū Cehl oldu 'ālemde ḡoḡ ehl var ki ḡased[d]en nāehl oldu

Men nedīdem derciḡān-ı cüst ü cū

Hīç ehliyyet-bih ezḡūy-ı nikū

Ḥazret-i Mevlānā ḡaddes Allāhi bisırrahi'l-'alā ḡazretleri buyururlar ki ben cüst ü cū 'āleminde ya'nī bu sa'y u ṡaleb 'ālemünde iyü ḡūydan iyü ehliyyet görmedüm dünyā āḡrete nāfi' olan eyü ḡūydur

Enbiyārā vāsīṡa z'ān kerd ḡaḡ

Tā pedīd āyed ḡasedḡā derḡalaḡ

Allāḡü te'ālā enbiyāyı anuñḡün kendü ile 'ibādı beyninde vāsīṡa itdi ki ḡasedler āşikār ola ḡasūdlar ızṡırābında ya'nī ḡasedlerinden ızṡırāb itdiklerinde

Z'ān ki kesrā ezḤudā 'ārī nebūd

Ḥāsīd-i Ḥaḡ hīç deyyārī nebūd

Zīrā ki kimseye Ḥudādan 'ār olmadı hīḡbir ferd-i Ḥudāya ḡased itmedi

Ān kesī keş mişl-i ḡod pendāştī

Z'ān sebeb-i bāū ḡased berdāştī

O bir kimseyi ki anı kendü mişlün şandun o sebebdan aña hased itdün bu da baña beñzerin olmayup bu niçün oldı diyü hased itdün

Çün [35b] muḳarrer şüd büzürgī Rasūl

Pes ḥased n'āyed kesīrā ezḳabūl

Çünkü Ḥazret-i peygamberün ululuğı muḳarrer oldı mucizāt-ı bāhire ve te'yidāt-ı rabbānī-yi ḳāhire ile pes resūlī ḳabūl itmekden kimseye ḥased gelmez o āḥir zamān şerīflerinde “*ve re'eytennāse yedḥulūne fī dinillāhi efvācen*”⁶² mazmūnı üzre ḥalk fevc fevc dīne girdiler

Pes beher devrī veliyyī kā'imest

Āzmāyiş tā ḳiyāmet dā'imest

Pes her devrde bir velī ḳā'imdür imtiḥān-ı İlāhi ḳiyāmete dek dāyim ve şābitdür

Her kirā ḥūyī nikū bāşed berest

Her kesī k'ū şişe-dil bāşed şikest

Her kimsenün ki ḥūyī eyü ola ḳurtuldı zīrā ki ḥūyī eyü olan velīye inkār itmez i'tikād ider ḳalāletden ḳurtulur her bir kimse ki şişe gibi nāzūk ṭabī'at ola ḳırıldı zīrā nezāket ince ḥayāller ve fikirler iḳtizā itmekle inkāra düşüp helāk-i ebedi ile helāk olur

Pes imām-ı ḥayy-i ḳā'im ān velīst

Ḥ'āh eznesl-i 'Ömer ḥ'āh ez 'Alīst

Pes imdi imām-ı ḥayy-i ḳāyim maḳām-ı Muḥammedi ol velīdür isterse nesli 'Ömerden ister nesli 'Alīden isterse gayrī nesilden olsun şūfiyye mezhebi budur imāmiyye tāyifesi neslī 'Alīden olmaḳ şart itdikleri bātıldur ve imām ḥayatda olmaḳ gerekdür imāmiyyenün imām-ı muntazır didikleri bātıldur

Mehdi vü hādī veyest ey rāh-cū

⁶² İnsanların Allah'ın dinine akın akın girdiklerini görünce.

Hem nihān u hem nişeste plş-i rū

Mehdī ya'nī kendü şırāt-ı müstakīm üzre ve hādī ya'nī şırāt-ı müstakīme delālet idici ol velīdür ey şırāt-ı müstakīm isteyen sālīk hem nihān ya'nī bātında hem göz önünde oturmuş ya'nī zāhirde seccāde-yi irşādda

Ū çü nūrest ü ħired cibrīl-i ūst

V'ān velī ki kem ezū kındıl-i ūst

Ve 'aklı anuñ Cibrīlidür 'aklı aña esrār-ı İlāhiyyeyi ta'līm ider Cibrīl Hāzret-i Peyğambere ta'līm itdigi gibi andan aşağı olan veli ol evvelki velinüñ kındīlidür ya'nī mazharıdur

V'ān ki z'ın kındıl kem mişkāt-ı mās̄t

Nūrrā dermertebe tertībḥās̄t

Ve ol velī ki bu kındīlden aşağıdur bizüm mişkātımızdır mişkāt çerāğ koyacak deriçedür

Z'ān ki heft şad perde dāred nūr-ı Hāḡ

Perdeḥā-yı nūr dān çendīn ṭabaḡ

Nūra mertebede tertībler vardır zīrā ki Hāḡ nūrınuñ yedi yüz perdesi vardır nūr perdelerin niçe ṭabaḡa bil ya'nī *“innallāhe seb'a mi' eti ḡicāba minnūr ve seb'a mi' eti ḡicāb min zulmeti”*⁶³ ḡadīs-i şerīfi mücebince nūruñ aşılarda perdeleri yedi yüzdür āmma fūrūḡı daḡı nice nicedür

Ezpes-i her perde kavmīrā maḡām

Şaf şafend īn perdeḥā şān tā imām

Her perde ardında bir kavme maḡām vardır şaf şafdur bunlaruñ bu perdeleri tā imāme varınca o ki ḡa'vş-ı a'zam-ı kuṭb-ı 'ālem-i kāyim-i maḡām-ı Muḡammedī insān-ı kāmildür mişkāt mās̄t ta'bīri kendüler o maḡām şāḡībī idiklerine işāretdür

⁶³ Allah ile kul arasında nurdan ve zulmetten yedi yüz perde vardır.

Ehl-i şaff-ı āhirīn ezza‘f-ı h^vış

Çeşmşān tākat nedāred nūr-ı pīş

Āhirde ki ehli kendü za‘aflarından anların gözleri önlerindeki [36a] şaf nūrına tākat getirmez

V‘ān [şaf]-ı pīş ezza‘ifī başar

Tāb n‘āred rūşenā-yı pīşter

Ve o āhirūñ öñündeki şaf ehl-i başar za‘ifliginden dahı ilerüki şaf ziyāsına tākat getirmez muhaşşıl her şaf ehli kendüden ilerü olan şaf nūrına tākat getüremez imāme varınca

Rūşenī k‘ū hayāt-ı evvelest

Renc-i cān u fitne-yi īn aḥvelest

Bir ziyā ki evvelūñ ya‘nī imāmuñ hayātıdır ki o āña iḥsān ve ‘aṭā’ olan nūrdur bu aḥvelūñ ya‘nī iblīsūñ ve iblīs-i a‘vān ve enşārınuñ cāñı ḥaste liki ve fitne ve imtiḥānıdır ki Ḥazret-i Ādemden beru ḥaseddedür

Aḥvelihā endek endek kem şeved

Çünkü heft şad büg‘zered ū yem şeved

İblīs a‘vānından olmakla aḥvellik az az gider kim olur çünkü yedi yüz ḥicāb-ı zulmāniyi gice o kimse kendüdür yā olur velikin terbiyye-yi mürşīd ile olur

Āteşī k‘ışlāh-ı āhen yā zerest

Key şalāḥ-ı ābi vü sībī terest

Āteş ki demür ıslāhıdır yāḥūd altun ıslāhıdır o āteş kında tāze eyü olmaya ıslāhı olur ya‘nī olamaz belki yaḳar zirā

Sīb ü ābī ḥāmiī dāred ḥafīf

Nī çü āhen tābişī ḥ^vāhed laṭīf

Ayvānuñ hāmluđı hafīfedür ve demür gibi degüldür ziyāde tāblı āteş istemez
belki bir laṭīf tāb ister ki o güneş ḥarāretidür

Līk āhenrā laṭīf ān şu'lehāst

Ki cüzüb-ı tābiş-i ān ejdehāst

Lākin demüre o şu'leler ki laṭīfdür demür o ejder gibi olan āteşüñ ḥarāretin
kendüye çeker alur āteş gibi olur

Hest āhen ān fakīr-i saḥt-keş

Zīr-i pütķ ü āteşest ü sürḥ u hoş

O demür katılık güclük çeken fakīr çekiç altında kırmızıdır ve hoşdur

Ḥācib-i āteş büved bīvāsıta

Der dil-i āteş reved bīvāsıta

O fakīr riyāzetkeş ve belākeş kapucısı olur rābıta ve vesīlesiz āteş içine girer
ya'nī āteş-i 'aşķa girer ve āteş-i 'aşķdan sürḥrū olub āhen āteş mişāl olduğı gibi bu da
'aşķ olur

Bilḥicābī āb u ferzendān-ı āb

Puḥteđi z'āteş neyābend ü ḥiṭāb

Bir ḥicābsız şu ve şu evlādı ya'nī şudan ḥayāt bulanlar āteşden pişmek
bulamazlar ve ḥiṭāb bulamazlar

Vāsıta dīđi büved yā tābeī

Hemçü pārā derreviş pātābeī

Vāsıta bir çömlek yā bir tābe olur ayađa yürümege pābūc vāsıta olduđı gibi

Yā mekānī dermiyān tā ān hevā

Mişeved sūzān u miāred bemā

Yāhūd şu ile âteş ortasında bir mekân ola tâ ol mekânda olan hevâ âteşden issilik taḥṣīl idüp şuya o issiligi getüre mâ ‘Arabîdür şu ma’nāsına cev-v-i hevâ ile töludur tedebbür ammâ demür bilâ vâsıta âteşe girüp âteşden mütekeyyif olur kezâlik ‘anâşır-ı erba‘a [36b] ve evlād-ı ‘anâşır bilâ vâsıta tecellî-yi ilāhîden puḥte olamaz ammâ faḳîr ki fānîfillāhdur vâsıtaya muḥtâc degüldür şu zikri iktifâdur murâd ‘anâşırdur

Pes faḳîr ânest k’û bîvâsıta

Şu‘leḥārâ bâvücûdeş râbıta

Pes faḳîr o kesdür ki vâsıtasızdur anuñ vücûduna şu‘leler ya’nî tecellî-yi Hudâ şu‘leleri râbıta murabbı ve muttaşıldur

Pes dil-i ‘âlem veyest îrâ ki ten

Mî resed ezvâsıta İn dil befен

Pes ‘âlemün ḳalbi o faḳîrdür ‘âlem ten gibidür zîrâ ki ten ya’nî ‘âlem bu dil ḥükmünde olan faḳîr vâsıtasından fenn-i kâre yetişür

Dil nebâşed ten çî dâned güft ü gû

Dil necüyed ten çî dâned cüst ü cû

Dil olmayınca ten güft ü güyü ne bilür dil istemeyince ten cüst u cüyü ne bilür

Pes naḳargāh-ı şu‘â‘ ân âhenest

Pes naḳargāh-ı Hudâ dil nî tenest

Pes şu‘â‘ -ı âteşün naḳar gāhı ol demürdür pes imdi Hudâ naḳargāhı dildür ki o faḳîrdür ten degüldür ya’nî ‘âlem degüldür

Bâz İn dilhâ-yı cüz’î çün tenest

Bâdil-i şāhib-dilî k’û ma‘dinest

Girü bu cüz’î diller ya’nî ḥalkuñ ḳalbleri ten gibidür bir şāhibdilün diline göre ki o şāhibdil ma‘den-i tecellî-yi ḥudâdur

Bes mişāl ü şerḥ ḥ^vāhed īn kelām

Līk tersem tā nelağzed vehm-i ‘ām

Bu söz çok mişāl ve şerḥ ister lākin ḳorḳarum tā ki ‘avām vehmi ṭayrınmaya ya‘nī yāñlış añlamayalar anuñçün bu mertebe ile iktifā itdük ki

Tā nekerded nīkuyī-yi mā bedī

İn ki güftem hem nebūd cüz bīḥodī

Tā bizüm eyülügümüz yaramazlık olmaya ya‘nī irşād içün söyledigimiz sözi yañlış añlayup ḍalālete düşmeyeler bu miḳdār ki didüm hem bīḥodluḳdan ḡayrı degüldür kendü ihtiyārumla degüldür irāde-yi Ḥudā iḳtizāsıdır

Pāy-ı kejrā keş-i keḡ bihter būved

Mer gedārā destgeh berder būved

Zīrā ki egri ayaḡa egri pabuc lāyıḳdur kezālik egri añlayışlı ‘avāmda sözi egri añlar dilenciye destek ya‘nī iş işleyecek yir ḳapuda olur içerü eve giremez kezālik ‘avāmda esrār-ı Ḥudāya muḡāṭab olamazlar

İmtihān kerdn-i pādşāh ān dü ḡulāmṛā ki nevḡırīde būd

Pādşāhuñ imtiḡhān itmesidür ol iki oḡlanı ki yeñi almışdı

Pādşāhī dü ḡulām-erzān ḡurīd

Bāyekī z‘ān dü süḡan güft ü şenīd

Bir pādşāh ucuz iki oḡlan şaṭun aldı ol ikiden birine söz söyledi ve cevābın işitdi

Yāfteş zīrekdil ü şīrīn-cevāb

Ezleb-i şīrīn ḡi zāyed şekker-āb

O oḡlanı ‘āḳil buldı ve lezīz cevāblı buldı şeker ṭutaḳdan ṭoḡar şeker şuyı ṭoḡar

Ādemī maḡfīst derzīr-i zebān

În zebân perdest berdergâh-ı cân

Âdem oğlânı [37a] lisânı altında gizlüdür bu lisân cân kapısı üzre perdedür

Çünkü bâdî perderâ derhem keşîd

Sırr-ı şaḥn-ı ḥâne şüd bermâ pedîd

Çünkü bir yıl perdeyi çeke aç ve içi sırrı bize âşikâr olur kezâlik Âdem söyledikde derûnundaki olan sırrı aşikâr olur

K'ender ân ḥâne güher yâ gendümeşt

Genc-i zer yâ cümle mâr u kejdümeşt

Ki o evde cevher mi vardır yâ buğday mı vardır altun ḥazînesi midür yâ cümle tolu yılân ve 'akreb midür ma'lûm olur kezâlik âmede söyledikde aḥlâḳ-ı ḥamîde şâḥibi midür ma'lûm olur yâ aḥlâḳ-ı seyyi'e şâḥibi midür bilünür

Yâ derû gencest ü mârî berkerân

Z'ân ki neb'ved genc-i zer bîpâsbân

Yâḥûd o evde defîne vardır ve bir yılân kenârında ṭurur zîrâ ki altun defînesi bekisiz olmaz kezâlik ba'z-ı Âdemde ma'ârif şâḥibidür ammâ ba'z yaramaz ḥalkı var ma'lûm olur sözi ile yine kışşaya rücû'dur

Bîte'emmül ü süḥan güftî çünân

K'ez pes-i pân sad te'emmül dîgerân

Oğlan fikrsiz bir söz söylediği gayrılar beş yüz fikirden sonra ancak söylerler

Güftîl derbâṭneş deryâstî

Cümle deryâ gevher-i gûyâstî

Dirdün ki o oğlanın ḳalbi deryâdur ve cümle deryâ söyleyici cevherdür

Nûr-ı her gevher k'ezû tâbân şüdî

Ḥaḳḳ u bâṭıl-râ ezû Furḳân şüdü

Her cevher-i kelâm nûrı ki o oğlandan zühûr iderdi o nûrdan Ḥaḳ bâṭıl fark olunurdu

Nûr-ı Furḳân fark kerdî behr-i mâ

Zerre zerre ḥaḳḳ u bâṭıl-râ cüdâ

Furḳân münâsebetiyle buyururlar ki Furḳân-ı Kerîm-i Qur'ân-ı 'azîm nûrı bizüm içün fark itdi Ḥaḳ bâṭılı birbirinden zerre zerre ayırdı

Nûr-ı gevher nûr-ı çeşm-i mâ şüdü

Hem su'âl ü hem cevâb ezmâ büdü

Cevher-i ḥaḳîḳat-ı Muḥammediyye nûrı bizüm ḳalbimiz gözi nûrı olaydı ya'nî vâriş- i Muḥammedi ḳâyim-i maḳâm-ı Muḥammedi olaydık hem su'âl hem cevâb bizden olurdu zirâ ḥalîfetullâh olmuş olur ḥalîfe aḥkâm icrâsında müstaḥlef ḥükmindedir

Çeşm-i keş kerdî dü didî ḳurş-ı mâh

Çün su'âlest İn nazar deriştibâh

Lâkin sen ey zâhirîn ḳurş-ı mâh ḥaḳîḳati göziñi egri idüp aḥvel baḳmaḳla iki gözün bu nazar-ı şübhe vâkıdında su'âl gibidür saña cevâb virelüm

Râst gerdân çeşmrâ dermâhtâb

Tâ yekî bîñî tu mehrâ nek cevâb

Ḳalb gözin râst eyle mâhtâb-ı ḥaḳîḳatde tâ ayı bir göresin işte saña cevâb budur fehmiyle

Fikretetrâ râst kün nîkû niger

Hest ân fikret şu'â'-ı ân güher

Fikrünü toḡru eyle eyü baḳ senün o fikrünü o cevher-i ḥaḳîḳatün şu'â'idur

Her cevābī k'ān zigūş āyed bedil

Çeşm güft ezmen şinev ānrā bihil

Her bir cevāb ki o kulağdan kalbe gelür kalb gözi dir ki benden işit kulağı ko
[37b] zīrā ben ḥaḳīḳati görmüşüm

Gūş dellālest ü çeşm ehl-i vişāl

Çeşm şāhibhāl ü gūş aşhāb-ı kāl

Kulağ dellāldur göz vişāl ehlidür göz şāhibhāldür ki görür 'ayne'l-yaḳīne irer
kulağ aşhāb-ı kāldur işidür 'alem ilme'l-yaḳīnden ilerü giçemez

Der şünūd-ı gūş tebdīl-i şifāt

Der'ıyān-ı dīdhā tebdīl-i zāt

Kulağ işitmekde tebdīl-i şifāt vardur ba'zı ahlāḳuñ zemīme ve seyyi'e idüğün
işidür meşelā kendinde varup ahlāḳ-ı ḥaseneye tebdīl ider gözler görmekde tebdīl-i zāt
vardur ki rü'yetullāh maḥv u fenāya muḥtācdur beşerriyet beḳāsiyla muḥāldür
fenāfillāh ve beḳābillāh mertebesine varup vücūdı ḥaḳḳānī i'tā olundukdan soñra olur

Z'āteş ez'ilmēt yaḳīn şūd ezsūḥan

Puḥtegi cū deryaḳīn menzil mekūn

Sözden ya'nī bir kimse saña söylemekden 'ilmüñ ilāyaḳīn oldıysa āteşe āteşden
bişmek iste yaḳīnuñda ḳalma zīrā āteşden murād pişmekdür vücūdına 'ilm-i yaḳīn
taḥşīli degüldür

Tā nesūzī nīst ān 'ayne'l-yaḳīn

İn yaḳīn ḥ'āhī derāteş derişīn

Tā ki yanmayasız o 'ayne'l-yaḳīn degüldür bu 'ayne'l-yaḳīni ister iseñ āteş içre
otur pes imdi kezālik tālīb mürşid-i şādıḳdan işitmekle taḥşīl idi ki mertebe-yi 'aşḳ
'ilme'l-yaḳīndir 'aşḳ āteşine girmek 'ayne'l-yaḳīndür āteş-i 'aşḳda pişüp yanup yaḳılup
mertebe-yi müşāhedeye vāşıl olmak ḥaḳḳe'l- yaḳīndir ki mertebe-yi kemāl oldur

Gūş çün nāfi' būved dīde şeved

Verne kul dergūş pīçīde şeved

Ꞑulağıña nāķıt ola ya'nī andan söz ꞑalbe vara göz olmış olur görmek gibidür
eger öyle olmazsa söz ꞑulaķda tolaşur işidene fāyide itmez lağv-ı bīhūde olur

Īn sūḥan pāyān nedāred bāz gerd

Tā ki şeh bāān gulāmāneş çi kerd

Bu esrār sözünün āhiri yoķdur girü dön tā ki pādşāh ol oğlanlara ne itdi söyle

Berāh-ı kerdē-i şāh yekirā ezān dü gulām vü pürsīden ezīn dīger beḥalvet

Padşāh o iki oğlandan birini yollayup ve ol birini tenhāda şormasıdur bir yere
gönderdi

Ān gulāmekrā çü dīd ehl-i zekā

Ān digerrā kerd işāret ki biyā

Oğlancığı çünki zekā ehli gördi o birine pādşāh işāret itdi ki gel

Kāf-ı rahmet güfemeş taşgīr nīst

Ced güved ferzendekem taḥķīr nīst

O oğlana gulāmek didüm rahmet-i kāfi ile murād taşgīr degüldür dede
oğlancığım vir murād taḥķīr degildür muḥaşşal şıga-yı taşgīr 'Arabī ve Fārisī ve
Türkīde taḥķīr içün maḥşuş degüldür teraḥḥum içinde olur meşelā Qur'ānda Ḥazret-i
İbrāhim Ḥazret-i İsmā'īle ḥiṭāb itdigi ḥikāyede buyurılır ki ya'nī *"Yā buneyye innī erā
filmenāmi ennī ezbeḥuke"*⁶⁴ ve Ḥazret-i Ya'ķūb Ḥazret-i Yūsufa [38a] ḥiṭāb ittigi
ḥikāyede buyurılır ki *"Yā buneyye lātefşuş ru'yāke 'alāihvetike"*⁶⁵

Çün biyāmed ān düvüm derpīş-i şāh

Būd ū gende-dehān dendānsiyāh

⁶⁴ Yavrucuğum! Doğrusu ben uykuda iken seni boğazladığımı görüyorum. Saffat/ 102

⁶⁵ Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yûsuf/ 5

Çün ki o ikinci oğlan pādşāh öñine geldi ağzı ҡoқardı dişleri siyāh idi

Gerçi şeh nāhoş şūd ezgüftār-ı ũ

Cüst ü cūyī kerd hem z'esrār-ı ũ

Eger çi pādşāh anuñ söylemesinden mükedder oldu yine anuñ esrārından cüst ü cū itdi

Güft bāīn şekl ü īn gendedehān

Dūr bin'sin līk z'ān sū ter merān

Didi ki bu şekil ile ve bu ҡoқar ağızla ırāқ otur lākin etraftan ziyāde ırāқ gitme sözüñ işidelüm

Ki tu ehl-i nāme vū rıķ'a būdī

Nī celīs ü yār ü hembuķ'a būdī

Ki sen nāme ve rıķ'a şāhībī olduñ muşāhīb ve yār-ı hemdem-i oṭa olmaduñ senüñle ırāқdan kāğıd ile söyleşilür bu kıyāfetle pādşāh muşāhībī olamazsın

Tā 'ilāc-ı āndehān-ı tū kūnīm

Tū ḥabīb ü mā ṭabīb-i pūr fenīm

Tā ki senüñ ol ağzuñ 'ilācın idelüm andan soñra muşāhīb olursın sen bizüm sevdigimizsin ve biz ise pürfen ṭabībiz

Behr-i kīkī nev-kilīmī sūḥten

Nīst lāyık eztu dīde dūḥten

Bir pire için bir yeñi kilimi yaқmak lāyık degüldür kezālık lāyık degüldür senden göz yummaқ ya'nī 'ilāc itmemek

Bā heme bin'sin dü se destān bügü

Tā bibīnem şūret-i 'aқlet nikū

Cümle ‘aybuñla otur iki üç hikāye söyle tā ki ‘aqluñ şüretini bir hoş göreyim

Ān yekīrā pes fūristād ū bekār

Sūy-1 hammāmī ki rev hodrā beḥār

Öbürin pes o pādşāh işe gönderdi bir hammām tarafına ki var kendüñi kaşı
kīse sürün kir ü pas gitsün pāk ol yun diyü

V’ān digerrā güft şeh tū zīreki

Şad gulāmī derḥaḳīkat ne yeki

Ve bu oğlana didi ki āferīn sen ‘ākīlsin

Güft ey şeh men bügüyem ‘aybhāş

Gerçi hest ū mer merā hoş ḥ^vācetāş

Oğlan didi ki pādşāhum ben anuñ ‘ayblarını söylerüm egerçi o baña güzel kapu
yoldaşıdur

‘Ayb-1 ū mihr ü vefā vü merdümī

‘Ayb-1 ū şıdḳ u zekā vü hem-demi

Anuñ ‘aybı muḥabbet ve vefā ve murād ve vefā ve merdümlikdür anuñ ‘aybı
şıdḳ u zekā ve hemdemlikdür

Kemterīn ‘aybeş cüvān-merdi vü dād

Ān cüvān-merdi ki cānrā hem bedād

Anuñ az ‘aybı seḥā ve ‘adldür bir seḥāki cānın bile virdi

Şadhezārān cān Hudā kerde pedīd

Çi cüvānmerdi büved k’ānrā nedīd

Cān virmek münāsebetiyle buyururlar ki Hudā cānın fedā iden içün yüz biñ
cān aşikār itdi ya’nī ‘ivaż yüz biñ cān virdi ne seḥā olur oña o ‘ivażı görmeye

Ver bidīdī key becān buhleş büdī

Behr-i yek cān key çünīn ğamgīn şüdü

Ve eger göreydi ında anuñ cāna buhlı olurdı bir cān için ında böyle ğam çekerdi

Berleb-i cū buhl-i āb ānrā büved

K'ū zicūy-ı āb nābīnā büved

Irmağ [38b] kenārında şuya buhl o kimseye olur ki ol kimse şu ırmağına kör ola görmeye

Güft peygamber ki her ki ezyağın

Dāned ū pādāş ğod deryevm-i dīn

Ĥazret-i Peyğamber ‘aleyhisselām didi ki her kimse ki yağınden yevm-i āhiretdeki cezāsın bile

Ki yekīrā deh ‘ivāz mīāyedeş

Her zamān cūd-ı diger-gūn zāyedeş

Ki bire on ‘ivāz gelür o kimseye her an her zemāñ o kimseye bir dürlü seğā toğardı

Cūd cümle ez‘ivāzhā dīdenest

Pes ‘ivāz dīden zıd-ı tersīdenest

Cümlenüñ seğāsı ‘ivāzlar görmekdendür pes ‘ivāz görmek qorqmağıñ zıddıdır ‘ivāz gören mālı telef olmağdan qorqmaz

Buhl nādīden büved a‘vāzrā

Şād dāred dīd-i dūr ğavvāzrā

Buhl ‘ivāzları görmemekdür incü görmek tälkıcı şād ider

Pes be'ālem hīç kes neb'ved baḥl

Z'ān ki kes çizī nebāzed bībedl

Pes 'ālemde hīç kimse baḥl olmaz zīrā ki kimse bedelsiz bir şey'i bezl itmez

Pes seḥā ezçeşm āmed nī zidest

Dīd dāred kār cüz bīnā nerest

Pes seḥā gözden geldi elden değil işi göz işledi gözlüden gayrisi kurtulmadı
anuñ başiret gözi açıkdur kurtulan odur

'Ayb-ı dīger ān ki ḥod-bīn nīst ū

Hest ū derhesti-yi ḥod 'ayb-cū

Yine kıssaya rücū'dur oğlan pādşāha didi ki o bir oğlan için bir 'aybı daḥı
oldur ki o ḥodbīn degüldür o kendü vücūdundan 'ayb arayıcıdur

'Ayb gūy u 'aybcūy-ı ḥad būdest

Bāheme nīkū vū bāḥod bed būdest

Kendü 'aybını söyleyici ve kendü 'aybını arayıcı olmışdur cümle ḥalkla eyü ve
kendü ile yaramaz olmışdur kendüyi müttehem ve ḥalkı berī ider

Güft şeh celdī mekūn dermedḥ-i yār

Medḥ-i ḥod derzımn-ı medḥ-i ū meyār

Pādīşāh didi ki bahādırlık itme dostuñ medḥinde anuñ medḥi zınnında kendüñi
medḥ itme

Z'ān ki men derimtiḥān ārem verā

Şermsārī āyedet dermāverā⁶⁶

Zīrā ki ben imtiḥān iderüm anı saña andan utanmaḥ gelür ey yigit

⁶⁶ Metinde bu dize *Şermsārī āyedet zivāy fennī* biçimindedir. Kafiye uymadığı için yukarıdaki
şekilde Ankaravî'den tamamlanmıştır. Zaten çeviri kısmında yukarıdaki beyit gözetilmiştir.

Kasem-i gulām derşıdķ u vefā-yı yār-i ħod ezṭahāret-i zann-ı ħod

Oğlanuñ yeminidür kendü dostı şıdķ ve vefāsında kendünüñ zannı pāklığında

Güft nī vallāh u billāhi'l-‘azīm

Mālikü'l-mülk ü beraḥmānū'r-raḥīm

Didi ki oğlan yok murādum kendümi medḥ degüldür bildigüm söylemekdür
vāllahü'l-‘azīm mālikü'l-mülk ve daḥı biraḥmānı'r-raḥīm

Ān Ḥudāyī ki fūrüstād enbiyā

Nī beḥācet bel befażl ü kibriyā

O Ḥudā ḥaḳķı çün ki enbiyā gönderdi ḥalkı irşād içün ḥalkuñ irşādına ḥāceti
olduğı içün degil belki fażl u kibriyāsıyla ḥalka iḥsān içün gönderdi

Ān Ḥudāvendī ki ezḥāk-i zelīl

Āferīd ü şeh-süvārān-ı celīl

O bir Ḥudāvenddür ki zelīl toprakdan celīl şehsüvārlar yaratdı enbiyā ve
mürselīn ve evliyā ve şāliḥin gibi

Pākşān kerd ezmizāc-ı [39a] ḥākiyān

Büg'zerānīd ezteg-i eflākıyān

Anları ḥākīlerimiz içinden pāk itdi eflākīler mertebesinden giçürdi anları

Ber girift eznār u nūr-ı şāf sāḥt

V'ān ki ü bercümle-yi envār tāḥt

Nārdan aldı ya'nī ezelde nār celāl-i zāt-ı iktizā itdi ve şāfī nūr düzdi ya'nī o
iktizāile ḥaḳīḳāt-i Muḥammediyyeyi yaratdı andan sonra envār-ı cümle envār üzre
çābdı ya'nī cemī'-i envāra ziyā virdi

Ān senā-berķī ki berervāḥ tāft

Tā ki Ādem maʿrifet zʿān nūr yāft

O bir rüşen berķ hāķķıçün ki ervāh üzre yıldırır idi tāki Ādem ʿaleyhisselām maʿrifet-i esmāyı o nūrdan buldı

[Ān kʿez] Ādem rüst ü dest-i Şiṣ çīd

Pes ḫalīfeş kerd Ādem kʿān bidīd

O nūr hāķķıçün ki ādemden bitdi yaʿnī zuhūr itdi Şiṣ anı düşürdi yaʿnī Şiṣde de zāhir oldı pes Şiṣi Ādem ḫalīfe itmedi zīrā ki o nūrı anda zāhir gördi

Nūḫ ezān gevher çü berḫurdār būd

Derhevā-yı baḫr-i cān dūr-bār būd⁶⁷

Nūḫ o cevherden çünki yā naşīb oldı cān deryāsı hevāsında incü yağdurıcı oldı ḫalīfe esrār ve maʿārif cevherlerin ve incülerin yağdurdı beyān itdi

Cān-ı İbrāhīm ezān envār-ı zeft

Bîḫazer derşuʿlehā-yı nār reft

O ḳālūñ yaʿnī ʿazīmüʿş-şān-ı envārdan İbrāhīm cānı hışşemend olmağla ḳorķusız āteş şuʿleleri içre gitdi

Çünki İsmāʿīl dercūyeş fütād

Pîş-i deşneābdāreş ser nihād

Çünki İsmāʿīl o nūrʿul-envāruñ ırmağından düşdi yaʿnī Ḥazret-i İbrāhīm ki nūruʿl-envāruñ ırmağı gibidür anuñ oğlı olup nūrdan ḫissedār oldı o ırmağın yaʿnī İbrāhīmüñ ābdār yaʿnī kesķin ḫançeri öñünde baş ḳodı o nūr bereketi ile ḫançer kesmeyüp sālīm oldı

Cān-ı Dāvud ezşuʿāeş germ şūd

Āhen enderdest-i bāfeş nerm şūd

⁶⁷ Bu dize metin kısmında unutulduğundan derkenara eklenmiştir.

Dāvud cānı o nūr şu‘ā‘ından germ oldu ya‘nī pūr ḥarāret oldu anuñ çün demür anuñ el ile urmasında yumuşak oldu ki demüri eline alırdı elinde mūm gibi yumuşak olup zirh ururdu

Çün Süleymān būd vişāleṣrā razī‘

Dīv geṣteṣ bende-fermān u muṭī‘

Çünkü Süleymān o nūr vişāline razī‘ oldu o nūrdan süd emdi ya‘nī ḥiṣṣadār oldu diyü aña buyruk kavli oldu ve muṭī‘ oldu

Derḳazā Ya‘qūb çün bin ‘hād ser

Çeşm rūšen kerd ezbüy-ı pūser

Çünkü Ya‘qūb ḳazāya baş ḳodı ya‘nī razī‘ oldu oğlu ḳoḳusından gözini rūšen itdi ‘amā ‘arız olmışken Ḥazret-i Yūsufuñ pīreheni ḳoḳusuyla gözi açıldı o nūr bereketiyle

Yūsuf-ı mehrū çü dīd ān āftāb

Şüd çünān bīdār derta‘bīr ḥ‘āb

Ay yüzli Yūsuf çünkü o güneşi gördi ya‘nī nūrü‘l-envārı rūšen ta‘bīrinde buncılayın uyanık oldu ki ‘āleme nazīri gelmedi

Çün ‘aşā ezdest-i Mūsā āb ḥored

[39b] *Mülket-i fir‘avnā yek loḳma kerd*

Çünkü ‘aşā Mūsā elinde şu içdi Fir‘avn mülkiñi bir loḳma itdi o nūrdan istimdād ile

Nerdübāneṣ ‘İsi-yi Meryem çü yāft

Berfirāz-ı günbed-i çārem şitāft

Çünkü ‘İsi bin Meryem o nūruñ nerdibānını buldı ya‘nī merātib-i ‘āliye nerdibānı idigin müşāhede itdi o sebep ile dördünci gök üzre çıkdı ḳarār itdi

Çün Muḥammed yāft ān mülk ü na‘īm

Ḳurş-ı mehrā kerd derdem ü dü nīm

Çünkü Muḥammed ‘aleyhisselām o mülki ve o na‘imi buldı ay ḳurşını bir nefesde iki pāre itdi

Bācünān şeh şāhib ü şiddik şüd

[Çün Ebū Bekr āyet-i] tevfiḳ [şüd]⁶⁸

Çünkü Ebū Bekr ‘alāmet-i tevfiḳ oldı ki cümleden evvel muvaffaḳ olup İslāma geldi ancılāyın pādişāh-ı ḥaḳīḳīye yār-ı muşāhib oldı

Çün ‘Ömer şeydā-yı ān ma‘şūk şüd

Ḥaḳḳ u bātlrā çü dil fārūk şüd

Çünkü ‘Ömer o ma‘şūkuñ ya‘nī Ḥazret-i Peyḡamberüñ ‘āşığı oldı Ḥaḳ bātılı birbirinden ziyāde ayırıcı oldı gönül gibi ki pāk gönül öyledür fārūk laḳabı oldı şiddik Ebū Bekrūñ laḳabı olduḡı gibi

Çünkü ‘Osmān ān ‘ıyānrā ‘ayn geşt

Nūr-fā‘iz būd u zi’n-nūreyn geşt

Çünkü ‘Osmān ol ‘ıyān ya‘nī o zāhir nūra ki Ḥazret-i Muhammeddür çeşme oldı çeşme olması imdād-ı mālī cihetinden kāne çeşmenüñ suyından intifā‘ olunduḡı gibi Ḥazret-i Osmānuñ imdād-ı mālīsinden intifā‘ olundu ‘Osmān nūr-ı fā‘iz oldı ve iki yüz şāhibī oldı ki Ḥazret-i Peyḡamber ‘aleyhisselām aña nikāḥ ile bir ḳızın virüp o ḳız āḫirete gitdikde bir ḳızın daḡı nikāḥ ile virdi o ḳız dā āḫirete gitdi bir ḳızım daḡı olaydı ‘Osmāna virürdüm buyırdılar o sebeble ‘Osmāna zinnūreyn laḳab oldı ba‘zı dimiş ki nūr-ı zāhir ve nūr-ı bātın şāhibi olmaḡla laḳabdur

Çün zirūyeş Murtaẓā şüd dürfesān

Geşt ü şīr-i Ḥudā dermerc-i cān

⁶⁸ Beyitte kelimeler eksik verilmiştir. Anlam gereḡi eksik kelimeler tamamlanmıştır.

Çünkü o nûruñ yüzinden Murtaẓā ‘alī incü şāçıcı oldu ya’nî müşāhede-yi cemāl şāhibnûr-ı Hāzret-i Muşţafā ‘aleyhisselāmdan esrār ve ma‘ārif iktibās idüp cevāhir-i ‘ulūm u esrārı ehli olan tāliblelere işār itdi o Murtaẓā cān mer‘asında esedullāh oldu aña laķab esedullāhdur

Çün Cüneyd ezcünd-i ũ dīd ān meded

Ėod maķāmāteş füzūn şūd ez‘aded

Çünkü Cüneyd o nūr-ı ‘askerden ol mededi gördi anuñ maķāmları ‘adūdan Ėod artuķ oldu

Bāyezīd endermezīdeş rāh dīd

Nām-ı ķutbu’l-‘ārifin ezĖaķ şenīd

Bāyezīd o nūr ziyādeliginde yol gördi ķutbū’l-‘ārifin adın Ėaķdan işitdi

Çünkü KerĖī kirĖ-i ũrā şūd Ėares

Şūd Ėalīfe-‘ışķ u Rabbānī-nefes

Çünkü KerĖī o nūr şehrine Ėāris ya’nî bekci oldu Ėalīfe-yi Ėudā oldu [40a] ve rabbānī nefesler oldu

Pūr-ı Edhem merkeb ān sūrānd şād

Geşť ān sulťān-ı sulťānān-ı dād

Çünkü Ėdem oğlu ya’nî İbrāĖim bin Edhem o nūr Ėarafına himmet-i merkebin sürdi ‘adl sulťānlarınıñ sulťānı oldu ya’nî evliyā şāhı oldu

V‘ān şaķīķ ezşıķķ-ı ān rāh-ı şigerf

Geşť ũ Ėurşīd-rāy u tīz-ťarf

Ve o Şaķīķ-i BelĖī ol ‘azīm yoluñ Ėarafından o güneşre’ylü ve ziyāde görür oldu ya’nî o nūr Ėarafından aña Ėaķķı görüp bātıldan ayırmaķ ve re’y-i şavāb güneş gibi āşikāre ziyā olmaķ i‘ťā ve iĖsān olundu

Şad hezārān pādşāhān-ı nihān

Serfirāzenend z’ān sūy-ı cihān

Yüz biñ gözlü pādişāhlar o nūr ‘ālemi tarafından serfirāzlardur

Nāmşān ezreşk-i Hāk pinhān bemānd

Her gedāyī nāmşānrā berneḥ^v ānd

Anlaruñ adları ğayret-i Hākdan gizlü ḳaldı her bir faḳīr anlaruñ adların okumadılar ya’nī bilmediler ki mestūrān-ı ḳıbāb-ı ğayret-i Hudādurlar bunlar ḥaḳḳında “Evliyā’i taḥte ḳıbābī lāya’rifehüm ğayrī”⁶⁹ ḥadīṣ-i ḳudsisi vardır

Hākḳ-ı ān nūr u ḥaḳ-ı nūrāniyān

K’ender ān bahrend hemçün māhiyān

O nūr-ı ‘āzam ḥaḳḳı ve o nūra mensūb olanlar ḥaḳḳı ki anlar bu nūrdur yasında balıḳlar gibidür ya’nī ğıdā-yı rūḥānileri nūrdandur

Baḥr-i cān u cān-ı baḥr er gūyemeş

Nīst lāyık nām-ı nev mīcūyemeş

O nūra eger cān deryası yāḥūd deryā cānı diyem lāyık degildür aña yeñi ad isterüm

Hākḳ-ı ān ānī ki īn ü ān ezūst

Mağzhā nisbet bedū bāşend post

Yeñi ad an der ‘Arabīde laṭīfedür bir şey’ dirler ki andan fehme bir ma’nā lāyık ola ki ‘ibārete şıǵmaya andan ta’bīr mümkin olmaya olan ya’nī laṭīfe-yi rabbānī Hākḳuña yor o andandur ya’nī cümle mevcūdāt andandur mağzlar lebler aña nisbet post ve ḳışrdur

Ki şıfāt-ı ḥ^vācetāş u yār-ı men

⁶⁹ Evliyālar başkalarının bildiği dışında benim kubbem altındadır.

Hest şad çendân ki İn güftâr-ı men

Cevâb-ı kâsemdür ya'nî bu zıkr itdüklerüm hakkıçün benüm h'âcetâş ve yârimüñ şıfâtı benüm söyledigimüñ yüzi kâdardur

Ânce mîdânem zivaşf-ı ân nedîm

Bâveret n'âyed çi güyem ey kerîm

O şey' ki bilürüm o meşâhib vaşında saña inanmak gelmez ne söyleyim ey kerîm

Şâh güft eknûn ezân hod bûgû

Çend gûyî ân-ı İn ü ân-ı ü

Pâdşâh didi ki şimdi kendü hâlûñ söyle niçe bir bunuñ hâlin anuñ hâlin söylersin

Tû çi dârî vü çi hâşıl kerdeî

Ezteg-i deryâ çi dürr âverdeî

Sen ne tütarsın ya'nî neñ var ne hâşıl itdüñ deryâ dibinden incü getir [40b] düñ ya'nî deryâ-yı rûhâniden taḥşîlûñ nedür

Rûz-ı mûrg İn hiss-i tu bâtl şeved

Nûr-ı cân dârî ki yâr-ı dil şeved

Ölüm günü bu hissüñ bâtl olur kalbe yâr u mûnis olur cân nûrî taḥşîl itdin mi

Derlahid k'în çeşmrâ hâk âgened

Hestet ânce gûrrâ rûşen küned

Maḳberedeki bu gözi toprak taldurur maḳbereyi aydınlık ider o şey' var mı sende

Ân zamân ki dest ü pâyed berdüred

Per ü bālet hest tā cān berpered

O zamān ki bu elüñ ve ayağüñ yırtılır çüriyüp tağılur қanaduñ var mı ki tā cān uça

Ān zamān ki cān-ı hayvānī nemānd

Cān-ı bākī bāyedet bercānişānd

O zamāñ ki cān-ı hayvānī kalmaya saña bākī cān-ı hayvānī yerine dikesin

Şarṭ-ı men cā'e bi'l-ḥasen nī kerdenest

Īn ḥasenrā sūy-ı Ḥazret bürdenest

Şarṭ-ı men cā'e bi'l-ḥasendür yoḥsa itmek degüldür o ḥaseni Ḥazret-i Ḥudā tarafına iletmekdür ki Qur'ān-ı Kerīmde “*men cā'e bilḥaseneti*”⁷⁰ buyurmuşdur “*men fe'alelḥasenete*”⁷¹ buyrulmadı zīrā niçe ādem var ki ḥasene ider lākin dergāh-ı Ḥudāya iletemez hebā-yı menşūr olur

Cevherī dārī ziinsān yā ḥarī

Īn 'arāzhā ki fenā şüd çün bürī

İnsāndan bir cevherüñ var mı yoḥsa eşek misin bu 'arāzlar fenā bulduḡda niçe iletürsin bu 'arāzlar iletilmez iletilen cevherdür cevher-i insānī gerek

Īn 'arāzhā-yı namāz u rūzerā

Çünkü lāyebḡā zamāneyñ intifā

Boğaz ve oruc 'arāzları çünkü 'arāz iki zamān qalmaz qanī oldı niçe iletürsin

Naql net'vān kerd mer a'rāzrā

Lik ezcevher bürend emrāzrā

⁷⁰ Kim bir iyilikle gelirse (ona on katı vardır, kim bir kötülük ile gelirse kötülüğü oranında karşılık bulur. Onların hiçbirine haksızlık yapılmaz.) En'ām/160.

⁷¹ Kim iyilik yaparsa.

‘Araḫları naḫl itmek mmkin degldr lkin cevherden maraḫları giderrler
hner cn cevheri maraḫların gidermekdr

T mbeddel geṣt cevher z’n ‘araḫ

Ḫn ziperhz ki z’il ṣd maraḫ

T ki cevher bu ‘araḫdan mbeddel oldu ya’n cev-r-i rḫ ‘araḫ ḫablinden olan
aḫlḫ-ı zemmeden aḫlḫ-ı ḫaseneye mbeddel oldu bir perhzden cismde ki maraḫ
girdiḡi gibi aḫlḫ-ı zemmede perhz ile gider

Geṣt perhz-i ‘araḫ cevher becehd

Ṣd dehn-ı telḫ ezperhz ṣehd

Perhz ki ‘araḫdur cehd ile cevher oldu acı aḡız perhzden tatlu oldu

Ezzir’at ḫkh ṣd snble

Dru-y m kerd mr silsile

Zir’atden topraklar snble oldu ḫl ‘ilcı ḫl zencr itdi

n nikḫ-ı zen ‘araḫ bd ṣd fen

Cevher-i ferzend ḫṣl ṣd zim

O ‘avret cim’ı ‘araḫ idi fen oldu oḡul cevheri bizden ḫṣl oldu

Cft kerdn esb  ṣtrr ‘araḫ

Cevher-i krre bezyden ḡaraḫ

At deveyi cftleṣdirmek ‘araḫdur ty cevheri toḡan ḡaraḫdur

Hest n bostn niṣnden hem ‘araḫ

Geṣt cevher ḫṣt-i bostn nek ḡaraḫ

[41a] O bostn dikmek hem ‘araḫdur eken cevher oldu al iṣte ḡaraḫ budur

Hem ‘araḫ dn ḫmy brden bekr

Cevherî z'ân kîmyâ ger şûd biyâr

Kîmyâ işlemegi hem 'arâz bil o kîmyâdan eger bir cevher olduysa getür ki
'arâz odor

Şaykalî kerdên 'arâz bâşed şehâ

Z'în 'arâz cevher hemî zâyed şafâ

Bir şaykal virmek 'arâz olur pâdişâhum bu 'arâzdan cevher toğar şafâ cevheri

Pes megû tu k'în 'amelhâ kerdeem

Dâhil ân a'râzrâ bin'mâ merem

Pes dime ki ben 'ameller itdüm o a'râzuñ hâşılın göster ürkme

În şîfat kerdên 'arâz bâşed hamuş

Sâye-yi bûzrâ pey-i kurbân meküş

Bu şîfat itmek 'arâzdur ya'nî yarüñi vaşfuñ ki 'arâzdur sus keçi sâyesin kurbân
içün çekme keşîdendendür meküş tedebbür

Güft şâhâ bîkunûṭ-ı 'aql nîst

Ger tu fermâyî 'arâzrâ naql nîst

Oğlan didi ki pâdişâhum eger sen 'arâz yokdur buyurursañ 'aql nevmîdliginsiz
degüldür

Pâdşâhâ cüz ki ye's-i bende nîst

Ger 'arâz k'ân reft bâz âyende nîst

Pâdşâhum kuluñ ye'sinden gayrı degüldür her 'arâz ki o gitdi girü gelici
degüldür sözi

Ger nebûdî mer 'arâzrâ naql ü haşr

Fi'l bûdî bâṭıl u aqvâl kışr

Eger ‘araz naql ü haşr olmayaydı ef‘âl-i ‘ibād bâtıll olurdu ve aqvâl-i ‘ibād kışr olurdu

În ‘arazhâ naql şüd levnî diger

Haşr-ı herfânî büved kûnî diger

Bu ‘arazlar naql oldı bir ğayrı levn ü şüretle bi‘aynihâ degül her fânî haşr-ı bir ğayrı kevn olur

Naql her çizî büved hem lâyıkeş

Lâyık-ı gelle büved hem sâ’ikeş

Her şey’ün naqli anuñ lâyıķ olur sürinüñ lâyıķı çoban olur

Vakt-i maşser her ‘arazrâ şüretîst

Şüret-i her yek ‘arazrâ nevbetîst

Maşser vakti her ‘araza bir şüret vardur her bir ‘araz şüretine nevbet vardur ki maşserdeki berzâhdaki ba’zı mevâkıfdaki cennetdeki cehennemde zühür ider kimi de dünyâda olur

Bi’nger enderhod ne tû bûdî ‘araz

Cünbiş-i cüftî vü cüftî bâ‘araz

Kendüñe baķ sen ‘araz degül miydüñ bir cüft cünbişisin anañla babañ cüft olmaķdan olmuşsuñdur aşluñ nuţfedür ki ‘arazdur ve hâlâ ‘araz ile cüftsün ki netice-yi ‘amelüñdür

Bin’ger enderhâne vü kâşānehā

Dermühendis bûd çün efsānehā

Baķ oda ve köşkler ki mühendis fikrinde iken aşlı yok hikāyeler gibi idi

Kān fülān hāne ki mā dīdīm haş

Bûd mevzûn şüffe vü saķf u dereş

Ki o filān o ki biz ki güzel gördük şuffe ve saķf ve ķapusı mevzūn idi

Ezmühendis ān ‘araz v’endişhā

Ālet āverd ü sūtūn ezbişhā

Mühendisden o ‘araz ve endişe[41b]leri vücūda ālet getürdi ve mişeliklerden direkler getürdi

Çist aşl u māye-yi her pīşei

Cüz hayāl ü cüz ‘araz u endişei

Her şan’atūñ aşl u māyesi hayālden ğayrı ve ‘arazdan ğayrı ve bir fikrden ğayrı nedür

Cümle eczā-yı cihānrā biğaraz

Demiger hāşıl neşüd cüz ez‘araz

Cümle ‘ālem eczāsına ‘arazsız baķ ‘arazdan ğayrıdan hāşıl olmadı cümle şey’ ‘arazdandur

Evvel-i fikr āhir āmed der‘amel

Bünyet-i ‘ālem çünān dān derezel

Fikr-i evveli ‘amelde āhir geldi ‘ālem beķāsın ancılayın bil ezelde ki ‘illet-i ğāye-yi icād-ı ‘ālem ādemdür cümleden şöra halk olundu

Mīvehā derfikr-i dil evvel büved

Der‘amel zāhir beāhir mişeved

Mīveler gönül fikrinde evvel olur ‘amelde āhirde zāhir olur

Çün ‘amel kerdī şecer bin ‘şānedi

Enderāhir harf-i evvel h^vānedi

Çünkü ‘amel itdūñ ağac dikdūñ āhirde evvelki harfi okuduñ o ki mīve fikridür

Gerçi şāḥ u berg ü bîḥeş evvelest

Ān heme ezbehr-i mīve mürselest

Egerçi ağacūñ budağı ve köki ve yaprağı evveldür o cümle mīve için gönderilmiştir

Pes serī ki mağz-ı ān eflāk būd

Ender āḥir ḥ^vāce-yi levlāk būd

Pes bir baş ki o eflākuñ mağzı ve lübbi idi ki cümle ‘ālemde murād o idi āḥirde ḥ^vāce-yi levlāk idi ki āḥirde geldi

Nakl-i a‘rāzest īn baḥş ü maḳāl

Nakl-i a‘rāzest īn şīr ü şegāl

Bu zikr itdigimiz baḥş ve sözler a‘rāz nakldür bu sūd gibi lezīz ‘ilm ve ma‘rifet bir bu şegāl gibi olan ya‘nī dām gibi taḥşīl-i esrār ve ‘ulūm u ma‘ārif a‘rāz naklidür gayrı degüldür

Cümle ‘ālem ḥod ‘arāz būdend tā

Enderīn ma‘nā biyāmed hel etā

Cümle ‘ālem ḥod ‘arāz idiler tā bu ma‘nāda hel etā geldi *“hel etā ‘alelinsāni ḥīnūn mine’d-deḥri lemyekūn şey’en mezkūrā”*⁷² bu āyet-i şerīf buyruldu taḥḳīḳ insān üzre bir zamān gayr-ı maḥdūd geldi ki insān o zamānda şey’i mezkūr degildi aḥlamazdı ba‘dehu yaradan Allāh vücūda geldi eceli geldikde fānī oldu illā ‘arāz lāyīḳī zamāneyñ ḳabīlinden oldu cihāndan ‘arāz aşlı olan insān ‘arāz olunca sāyirī evleviyetle olur

Īn ‘arāzhā ezçi zāyed ezşuver

V’īn şuver hem ezçi zāyed ezfiker

⁷² Gerçek şu ki insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir. İnsân/ 1

Bu ‘ālemdaki ‘arazlarından toğar şüretlerden toğar ve bu şüretler hem neden ki fikirlerden ki ‘aql-ı küll tarafından fikr ve tedbîr ile zühûra gelür

În cihân yek fikretest ez‘aql-ı küll

‘Aql çün şâhest ü şürethâ rusûl

Bu cihân ‘aql-ı külden bir fikrdür ‘aql-ı küll pādşâh gibidür ve şüretler anuñ ilçileri gibidür ‘aql-ı küll ibtidâ halk [42a] olunan nûr-ı a‘zamdur ki cümle mevcûdâtdan mutaşarrıf ve müdebbirdür

‘Ālem-i evvel cihân-ı imtiḥân

‘Ālem-i şânî cezâ-yı İn ü ān

Evvelki ‘ālem ki dünyâdur imtiḥân cihânıdur ikinci ‘ālem ki âḥretdür bunuñ cezâsı cihânîdür

Çākeret şāhâ cināyet mîküned

Ān ‘araz zencîr ü zindân mîşevved

Pādşāhum ḵuluñ suç işler o ‘araz zencîr ü zindân olur gerçi ‘araz bi‘aynihi naḵl olmadı lâkin cezâsı şüret bağladı

Bendeet çün [ḥid]met-i şāyeste kerd

Ān ‘araz ne ḥil‘atî şüd derneberd

Ḵulluñ cengde lâyıḵ ḥizmet itdi şecā‘at gösterdi o ‘araz bir ḥil‘at olmadı mı

În ‘araz bâcevher ān beyzast ü ṭayr

În ezân u ān ezîn zāyed beseyr

Bu ‘araz cevher ile yumurda ve tavuḵ gibidür bu andan o bundan toğar devrde ya‘nî yumurda tavuḵdan tavu[k] yumurdadan toğduğı gibi ‘araz cevherden cevher ‘arazdan toğar

Güft şāhenşeh çünîn gîr el-murād

În ‘arāzhā-yı tu yek cevher nezād

Pādşāh didi ki böyle tūt ya’nî sen didigün gibi olsun ammā murād budur ki senün bu ‘arzlaruñ bir cevher toğurmadı maķşūd ise odur

Güft maḥfî dāştet ānrā ḥired

Tā büved ḡayb u İn cihān nîk ü bed

Oḡlan didi ki anı ya’nî a’rāzdan toḡan cevheri ‘aql-i kül gizlemişdür ki tā berā büved kim ‘ālem-i ḡayb ola yā’nî dünyāda bilinmeye

Z’ān ki ger peydā şüdi eşkāl-i fikr

Kāfir ü mü’mîn negüftî cüz ki zîkr

Anuñçünki eger fikr eşkālî zāhir olaydı kāfir ve mü’mîn zîkr-i Hudādan ḡayrı bir söz söylemezlerdi

Pes ‘ıyān būdî ne ḡayb ey şāh İn

Naķş-ı dîn ü küfr būdî bercebîn

Pes āşikār olurdı gizli degil ey pādşāh bu ki dîn naķşı ve küfr naķşı olanda olurdı

Key derîn ‘ālem büt ü bütger būdî

Çün kesîrā zehre-yi teşḡar būdî

Bu ‘ālemde ḡanda büt ve büt düzici olurdı nice kimseye istihzā etmek yüregi olurdı

Pes kıyāmet būdî İn dünyā-yı mā

Derkıyāmet ki küned cürm ü ḡaṡā

Pes bizüm bu dünyāmız kıyāmet olurdı kıyāmetde kim günāh işlerd[i] kim ḡaṡā ider ya’nî itmez

Güft şeh pūşîd Ḥaķ pādāş būd

Lîk [ez]‘ämme ne ezḥāşān-ı ḥod

Pādşāh didi ki Ḥudā ayıramaz işüñ cezāsını şaḳladı lâkin ‘avāmdan şaḳladı kendü ḥāşlarından degül ya‘nî evliyāullāhdan şaḳlamadı anlar bilürler müşāhede iderler

Ger bedāmî efgenem men yek emîr

Ezemîrân ḥufye dārem ezvezîr

Meşelâ ben ki beni âdemem eger bir begi bir dāma düşürem beglerden şaḳlaram vezîrden degil

Ḥaḳ bemen bün ‘mūd pes pādāş-ı kār

V‘ez şuverhā-yı ‘amelhā şad hezār

Ḥudā baña işüñ cezāsın gösterdi ve ‘ameller şüretlerinden de yüz biñ şüret gösterdi

Tū nişānî [42b] dîh ki men dānem tamām

Māhrā bermen nemîpūşed gamām

Sen ‘amelüñden baña bir nişān vir ki ben cezāsın temām bilürüm bu let baña anı örtmez ya‘nî netice-yi a‘mâlde ben şek etmem

Güft pes ezgüft-i men maḳşūd çîst

Çün tu mîdānî ki ānçe būd çîst

Oğlan didi ki pes benüm söyledigimden maḳşūd nedür çünki sen bilürsin ki o netice ne oldı ve nedür

Güft şeh ḥikmet derîzhār-ı cihān

Ān ki dāniste birün āyed ‘ıyān

Pādşāh didi ki cihānı izḥā[r]da ḥikmet odur ki o şey’ ki bilinmişdür taşra gele ‘ıyāna Allāhu te‘ālî ‘alem-i ezeliyle cihānı ve cihāndaki aḥvālî bilürken ‘ālemle iktifā

itmedi 'ıyāna getürdi imdi muṭlaḳ-ı 'alem 'ıyān ğınāsın virmez 'ıyāna gelmekde başḳa ḫāl vardur

Ānçe mīdānist tā peydā nekerd

Bercihān nin 'hād renc-i talḳ u derd

O şey' ki bildi tā peydā itmedi izḫār itdi meşelā zaḫmet ve toĝurmak ve derd-i cihān üzre ḳomadı 'avretlere ḳodı

Yek zamān bīkār net 'vānī nişest

Tā bedī yā nīki ey eztū necest

Bir zamān işsiz oturmaĝa ḳādir olamazsın tā ki yaramazlık yā eyülük senden zuḫūr itmeye bûş mu'aṭṭal oturasın mümkün degüldür

Īn teḳāzāhā-yı kār ezbehr-i ān

Şüd mü'ekkel tā şeved sırret 'ıyān

Bu iş teḳāzāları anuñçün mü'ekkel oldu ki tā şirk 'ıyān ola

Pes kelābe-ten kücā sākin şeved

Çün ser-i rişte-zamīreş mīkeşed

Pes ten yumaĝı ḳanda sākin olur çünki iblik ucunı tenüñ zamīri ya'nī ḫāṭırı çeker

Tāse-yi tū şüd nişān-ı ān keşiş

Bertu bīkārī büved çün cān-keşiş

Senüñ tāsānı çekmek nişānıdır filān işi idemedüm deyü tāsalanursın ḫāṭıruñ o işe seni çekmek nişānıdır işsizlik saña cān çekişmek gibidür işsiz tıramazsın

Īn cihān u ān cihān zāyed ebed

Her sebeb māder eşer ezvey veled

Bu cihā[n] ya'nī dünyā o cihān ya'nī āhret idi  ogurur her sebep ana gibid r o
sebebden e er veled gibid r

   n e er z y d  n hem   d sebep

T  bez yed z  e erh -y  'aceb

   nki sebebden e er  og d  o e erde sebep oldu t  ki andan 'aceb e erler  og r

 n sebeb   nesl-berneslest l k

D de-y  b yed m nevver n k n k

Bu sebebler nesl ber nesld r mun at   olmaz l kin g yet ey  n rlu g z gerek
g rmege

  h b   ders   an  n c  res d

Y  bid d ezvey ni  n  y  ned d

P d  h o lanla mu   ebetde bu ma alled k geldi y  andan bir ni  n g rd  y 
g rmedi

Ger bid d  n   h c y  d r n st

L k m r  z kr  n dest r n st

O der n sırrın arayıcı p d  [h] eger g rdiyse  r k degild r l kin anı s ylemege
[43a] bize dest r yok dur z r  ki sırdur

  n zigerm be biy med  n gul m

S y-       ten     nd  n   h-  h m m

   nki o bir o lan  amm mdan geldi o ulu p d  [h] anı yanına  a ırd 

G  ft      lek na  m n d   m n

Pes la  f  v  z r f   h br 

Didi ki saña şıhhat ola dāyimā zevk ola ziyāde laṭıfsin ve zārıfsin ve güzel yüzlüsün

Ey dirîgā ger nebūdî dertu ān

Ger berāy-ı tū hemî gūyed fülān

Ey yazuk eger sende o şey' olmayaydı ki senüñ içün filān söyler

Şād geştî her ki rüyet dîdenî

Dîdenet mülk-i cihān erzîdenî

Şād olurdu her kimse ki yüzüñ göreydi seni görmek cihān mülki degerdi

Güft remzî z'ān bügüyî pādşāh

K'ez berāy-ı men bügüft ān dîn-tebāh

Oğlan didi ki pādşāhum bir remiz söyle benümçün o dîni ḥarāb söylediginden

Güft evvel vaşf-ı dü rüyî kerd

K'āşkārā tū devāyî ḥufye derd

Pādşāh didi ki evvel iki nūrlu gönli vaşf itdi ki āşikārā 'alācasın gizlidür desin

Ḥabş-i yāreşrā çü ez şeh gūş kerd

Derzamān deryā-yı ḥışmeş cūş kerd

Yārınuñ ḥabāşetin çünki pādşāhdan işitdi ol zamānda anuñ ḥışmı deryası kaynadı

Kef berāverd ān gulām u sürḥ geşt

Tā ki mevc-i hicv-i ū ezḥad güzeşt

O oğlan ḥışm deryası kefin taşra getürdi beñzi kızardı tā ki o bir oğlanı hicv itmek mevci ḥaddîn aşdı

Güft z'evvel dem ki bāmen yār būd

Hem çü seg derkaht bes güh h^vār būd

Didi ki evvel nefesden ki benümle yār idi kahtda köpek gibi çok boğ verdi

Çün demādem kerd hicveş çün ceres

Dest berleb zed shehşāheş ki bes

Anı hicv itdi çañ gibi vāzgeçmedi pādşāh aña yeter işāreti içün elin ağzına
kodı yeter diyü işāret itdi

Güft dānistem turā ezvey bedān

Eztu cān gendest ü ezyāret dehān

Pādşāh didi ki seni oğlandan bildüm ya'nī iki kez beynini fark itdüm bil ki
senden cān koğmışdur yāruñdan dehān koğmışdur

Pes nişīn ey gende-[cān] ezdūr tū

Tā emīr ū bāşed ü me'mūr tū

Pes ey cān koğmışsın ırākdan otur ya'nī huzūrumuza gelme tā ki o hākimsin
anuñ maḥkūmı olsun

Derḥadīş āmed ki tesbīḥ ezriyā

Hemçü sebze-gülḥan dān ey giyā

Ḥadīş-i nebevīde geldi ki riyādan tesbīḥ külḥanda biten sebze gibi bil ey ulu ki
aşla qadri olmaz

Pes bedān ki şūret-i ḥūb u nikū

Bāḥaşā'il-bed neyerzed yek tesū

Pes bil ki güzel ve eyü şūret yaramaz ḥūylarla bir manķır degmez

[43b] *Ver būved şūret ḥaķīr ü nāpezīr*

Çün būved ḥalķeş nikū derpāş-ı mīr

Ve eger şüret haķır ve maġbün degil olsa çünki anuñ hūyı ola anuñ ayaġında ol

Şüret-i zāhir fenā kereded bedān

‘Ālem-i ma‘nā bemāned cāvidān

Belki zāhiri şüret fenā olur ma‘nā ‘ālemi ebedi қалur

Çend bāzī ‘ışk bānaķş-ı sebū

Büg’zer eznaķş-ı sebū rev āb cū

Niçe bir desti naķşına ‘āşık olursın desti naķşundan giç yūri şu ara ya‘nī niçe bir cisme ve şüret-i zāhire ‘āşık olursın oradan giç ma‘nāya ‘āşık ol ma‘nāyı ara

Şüreteş didī zima‘nā ġāfilī

Ezşadef dürrī ġüzīn ger ‘āķilī

Nuñ şüretin gördüñ ma‘nādan ġāfilsin şadefden bir incü ihtiyār ile murād odur eger ‘āķil iseñ kezālik şüret ve cismden murād ma‘nāsıdur ki ahlāķ-ı ġamīdedür

Īn şadefhā-yı kavālib dercihān

Gerçi cümle zindeend ezbaķr-i cān

Bu қālebler şadefleri ‘ālemde egerçi cümle cān deryāsından dirilerdür

Līk ender her şadef neb’veğ ġüher

Çeşm бүg’sā derdil-i her yek niger

Lākin her şadefde cevher olmaz başiret göziñi aç her birinüñ қalbine baķ

K’ān çi dāred v’īn çi dāred mīġüzīn

Z’ān ki kemyābest ān dürr-i şemīn

Ki o ne hūy tutar ve bu ne hū tutar üründile zīrā ki ol ağır behālu incü az bulunurdur ya‘nī ahlāķ-ı ġamīde şāhibādem ‘ālemde az bulunur

Ger beşüret mīrevī kūhī beşekl

Derbüzürgi hest şad çend ân ki la'l

Eger şürete gidesin ya'nî şürete itibâr idesin meşelâ bir tığ şekle büyüklükde yüz la'l kaçardur ve lâkin la'l leţâfeti anda yokdur

Hem beşüret dest ü pâ vü peşm-i tû

Hest şad çend ân ki naķş-ı çeşm-i tû

Hem şüretle senüñ elüñ ve ayağüñ ve kıllaruñ ya'nî saçüñ ve şaķaluñ gözüñ naķşınuñ yüzi kaçardur ammâ birisi göze mu'âdil degildür

Lik püşide nebâşed bertu in

K'ez heme a'zâ dü çeşm âmed güzîn

Lâkin şaķalı degildür saña ki cümle a'zâdan iki göz muhtâr ve evlâdur göze bedel yokdur

Ezyek endişe ki âyed enderün

Şad cihân gerded beyek dem sernigün

Bir fikrden ki kalbe gelür yüz 'âlem bir nefesde baş aşağı olur

Cism-i sultân ger beşüret yek büved

Şad hezârân leşkereş derpey reved

Pâdşâh cismi egerçi şüretle bir olur ammâ anuñ yüz biñ leşkeri ardınca yiler

Bâz şekl ü şüret-i şâh-ı şafî

Hest maḥkûm-ı yekî fikr-i ḥaff

Girü üründülenmiş pâdşâh şekl ve şüreti bir gizlü fikr maḥkûmıdur

Ḥalk-ı bîpâyân ziyek endişe bîn

Geşte çün seylî revâne berzemîn

Nihâyetsiz ḥalkı bir fikrden gör ki aķar seyl gibidür yiryüzünde

Hest ān endîşe pîş-i halk hord

Lîk çün seylî cihânra hord ü bürd

[44a] O fikr halk yanında küçükdür lakin seyl gibi bir ‘âlemi harâb itdi

Pes çü mîbînî ki ezendîşê

Qā’imest ender cihân her pîşê

Pes çün görürsün ki dünyâda her bir şan‘at bir fikrden kâyimdür

Hânehâ vü qashrâ vü şehrhâ

Kūhhâ vü deşthâ vü nehrhâ

Evler ve köşkler ve şehirler taşlar ve şahrâlar ve ırmaqlar

Hem zemîn ü baîr ü hem mihr ü felek

Zinde ezvey hemçü k’ez deryâ semek

Pîr hem deryâ hem güneş hem felek fikrden diridür deryâdan balık diri olduğu
gibi

Pes çirâ ezeblehî pîş-i tu kûr

Ten Süleymānest ü endîşe çü mûr

Pes sen kör yanında eblehlikden niçün ten-i Süleymân gibi ‘azîm’üş şân ve
fikir karınca gibi haqîrdür

Mînümāyed pîş-i çeşmet kûh bûzûrg

Hest endîşe çü mûş u kûh gûrg

Senûn gözünde taş büyük görünür fikir şıcan gibi haqîr taş kurdı gibi mehîb
görünür

‘Âlem ender çeşm-i tû hevî ü ‘azîm

Z'abr ü ra'd u çerh dârî lerz ü bîm

‘Âlem gözüñde mehîb ve büyük bulutdan ve gök gürlemeden ve gökden ditrer
ve korkarsın

V'ez cihân-ı fikretî ey kem ziğar

Eymin ü gâfil çü sengi bîhaber

Fikr ‘âleminden ey eşekden alçak emînsin korkmazsın ve gâfilsin bilmezsin
hayırsız taş gibi

Z'ân ki nakşî v'ez hîred bîbehreî

Âdemîhû nîstî harkürreî

Anuñçün ki nakşsın ve ‘ağıldan naşîbüñ yok âdem hûylu degilsin eşek
şıpasısın

Sâyerâ tû şahş mîbînî zicehl

Şahş ezân şüd nezd-i tû bâzî vü sehl

Gölgeyi şahş şanursın cehlden anuñ içün şahş senüñ yanuñda oyun oldu ve
kulâ oldu

Bâş tâ rûzî ki ân fikr ü hayâl

Bîhicabî bergüşâyedper ü bâl

Şabr eyle tâ bir gün o fikr ve hayâl hîç bir hicâbsız kanat aç a ya'nî zühûr ide
kıyâmetde

Kūhhārā bîni hemçün peşm-i nerm

Nîst geşte İn zemîn-i serd ü germ

Tağları sen yok gibi mülâyim olmuş bu şovuk ve ıssı yiri yoğ olmuş

Nî semâ bînî ne ahter ne vücūd

Cüz Hudā-yı Vāhidü Hayy u Vedūd

Ne gök görürsün ne yıldız ne vücūdu'llāhdan gayrı kimse yok

Yek fesāne rāst āmed yā dūrūg

Tā dehed mer rāstihārā fūrūg

Bir hikāye diñle ya gerçek ya yalan murād gerçekliklere revnağ vire

Ḥased kerdēn-i ḥaṣem bergulām-ı ḥāṣṣ

Ḥaṣemūñ ḥaṣ ḥıdmetkāra ḥased itmesidür

Pādşāhī bendeīrā ezkerem

Bergüzide būd [ber]cümle ḥaṣem

Bir pādşāh görmeden bir kulı cümle çeşm üzre ihtiyār itmişdi

Cāmegī-yi ū vazīfe-çil emīr

Deh yekī ḳadreṣ nedīdī ṣad vezīr

Anuñ 'ulūfesi kırk biñ 'ulūfesiydi anuñ ḳaderinüñ onda birin yüz vezīr [44b] görmişdi

Ezkemāl-i tālī' ü ikbāl-i baḥt

Ū ayāzī būd u şeh Maḥmūd-ı vakt

Tālī' kemālinde ve ikbālinden ve baḥtdan o bir ayāz idi ve pādşāh-ı vaktüñ Maḥmūdı idi

Rūḥ-ı ū bārūḥ-ı şeh deraşl-ı ḥ^vış

Pīş ezīn ten būde hem peyvend ü ḥ^vış

Anuñ rūḥı pādşāh rūḥı ile kendü aşlinda bu tenden evvel dost idi ve ḥışm idi

Kār-i ān dāred ki pīş ezīn bedest

Büg'zer ezînhâ ki nev-hâdiş şüdest

İş o görür ki tenden evvel olmışdur bunlardan giç ki yeñi hâdiş olmışdur ya'nî
tenden soñra

Kâr 'ârif râst kû neahvelest

Çeşm-i ü berkişthâ-yı evvelest

İş 'ârif içindür ki o şaşı degüldür anuñ gözi evvelki ekenleredür ya'nî fâtiha
nice ise hâtime öyledür mâbeyne i'tibâr yokdur

Ânce gendüm kâştendeş v'ânçe cev

Çeşm-i ü ân câst rûz u şeb girev

O nesne ki bugday ekdiler ve o nesne ki arpa ekdiler anuñ gözi gice ve gündüz
oraya bakmaqdadur ya'nî ezeldeki taqdîre nâzırdur

Ânce âbistest şeb cüz ân nezâd

Hîlehâ vü mekrhâ bâdest ü bād

Gice o nesne ki yüklüdür andan gayrı toğurmadı ya'nî ezeldeki taqdîrdən gayrı
zuhûr itmedi hîleler ve mekrler yeldir yel fâyide itmez ezele gice ta'bîri halk gözinden
gizlû olmaqladur

Key şeved dil-hoş behîlethâ-yı geş

Ân ki bîned hîlet-i Hâk bersereş

Güzel hîlelerle kande gönli hoş olur o kimsenüñ ki başında Allâh taqdîrin göre
taqdîre hîle ta'bîri müşâkeledür ya'nî başı yazusın gören 'ârif tedbîre muqayyed olmaz

Û derûn-ı dām ü dāmî mînehed

Cân-ı tû ne ân çehed nî in çehed

O ehl-i dünyâ tuzak içinde tuzak kurar cânuñ haqqıçün ne o kimse kurtulur ne
bu tuzaklar kurtulur mağlûb ve mağhûr olur

Ger bürüyed ver birized şad giyāh

‘Ākıbet berrüyed ān kişte-İlāh

Yüz çimen eger biter ve eger dökülür ‘ākıbet Hud[ā] ekdiği biter ya’nı ‘ākıbet taqdır-i İlāhi zuhūr ider

Kişt-i nev kārend berkişt-i nuhust

Īn düvüm fānīst v’ān evvel dürüst

Meşelā evvelki ekin üzre yeñi ekin ekerler bu ikinci fānīdür ve evvelki dürüstdür gögelmişdür

Tuħm-ı evvel kāmīl ü büg’zīdeest

Tuħm-ı sānī fāsīd ü pūşīdeest

Evvelki toħm kāmildür ve eyüdür ikinci toħm fāsīddür ve çürümüşdür

Efken Īn tedbīr-i ħodrā pīş-i dost

Gerçi tedbīret hem eztedbīr-i ūst

Bu kendü tedbīriñi dost öñüne at egerçi tedbīrūñ hem anuñ tedbīrindendür ammā sen qarşıma tedbīre sa’y itme umūrıñı Hudāya tefvīz eyle

Kār ān dāred ki Ĥaḡ efrāştet

Āħir ān rüyed ki evvel kāştet

İş odur ki Allāh yüceltmişdür āħir o biter ki evvel ekmişdür ya’nı ezelde taqdır itdiği zuhūr ider āħir

Her çi kārī ezberāy-ı ū Ĥaḡ bekār

Çün [45a] esīrī dostī ey dost-dār

Her ne ekerseñ Ĥaḡ içün ek çünki dost ‘āşıkısın ey dost idinen kimse

Gird nefis-i düzd ü kār-ı ū meplīç

Her çi ān nī kār-ı Hāk hīçest ü hīç

Hırsız nefis çevresine ve nefis işine tolanma ya'nî taqayyüd itme her şey' ki o Hāk işi olmaya hīçdür hīç

Pīş ezān ki rûz-ı dîn peydā şeved

Nezd-i Mālik düzd-i şeb rüsvā şeved

And[an] evvelki kıyāmet günü zāhir ola gice hırsızı mālīk'ül-mülk yanında rüsvāy ola

Raht-ı düzdīde betedbīr ü feneş

Mānde rûz-ı dāverī bergerdeneş

Gice hırsızı tedbīr ve fennī ile raht uğurladı 'adl günü ya'nî kıyāmet günü anuñ yönünden kaldı ki a'māl-i habīşesin yüklenür

Şad hezārān 'aql bāhem bercehend

Tā begāyr-ı dām-ı ü dāmī nehend

Yüz biñ 'aql birbiriyle şıçraşurlar ya'nî ittifāk ve müşāvere iderler ki tā Hudā tuzagından gayrı bir tuzak kırarlar ya'nî Hudā taqdīrine muhālif bir tedbīr ideler

Dām-ı hodrā sahtter yābend ü bes

Key nümāyed kuvvetī bābād-ı has

Kendü tedbīrlerin katı ıslak bulurlar ancak ya'nî işe yaramaz çürçüb yıl ile kanda bir kuvvet göstere hīç mümkün midür halkuñ tedbīrine dām ıtlākı hīle ile oldığıçündür taqdīre dām ıtlākı müşākeledür dām ıslanmak 'amelinden kalmasıdur tedebbür

Ger tu gūyī fā'ide-hestī çi būd

Dersu'ālet fā'ide hest ey 'anūd

Eger sen dirseñ ki çünki elbette evveldeki taqdîr zuhûr ider bu vücûd-ı hâricî fâyidesi ne oldı cevâb virürüz ki senüñ su'âlünde fâide vardur ey ziyâde inâdçı

Ger nedâred İn su'âlet fâ'ide

Çiş'nevîm İnrâ 'abeş bî'âide

Eger bu sūâlünden fâyide yoğısa bunı 'abeş 'âidesiz niçün işidiriz

Ver su'âletrâ besî fâ'ide hâst

Pes cihân bîfâ'ide âhir çirâst

Ve eger su'âlüne çok fâyideler var ise pes cihân âhir niçün bîfâ'idedür

Der cihân ezyek cihet bîfâ'idest

Ezcihethâ-yı diger pür'âidest

Ve eger cihân bir cihetden fâyidesiz ise oña taqdîr muḳtezâsınca zuhûr itmesidür gayri cihetlerden fâyide ve 'âyide ile ṭoludur

Fâ'ide tu ger merâ fâ'ide nîst

Mer turâ çün fâ'idest ezvey meîst

Bir şey' bir yüzden fâyidesiz olmaḳdan gayrı yüzden fâyidesiz olmaḳ lâzım gelmez meşelâ senüñ fâyideñ eger baña fâyide degilse çünki saña fâyidedür andan ṭurma ḡâfil olma

Ḥüsn-i Yûsuf 'âlemîrâ fâ'ide

Gerçi berihvân 'abeş bûd zâ'ide

Misâl âhir Ḥazret-i Yûsufuñ ḥüsni bir 'âleme fâyide idi ki eyyâm-ı ḳaḥṭda ehl-i Mısr cemâli müşâhedesiyle ḡıdâdan müstaḡni oldılar egerçi ḳardaşlarına nisbet 'abeş idi ve gerekmez idi

Laḥn-ı Dâvûdî çünân maḥbûb bûd

Lîk bermahrûm bâng-ı çûb bûd

Dāvūduñ lahn u āvāzı ancılayın sevgilü idi ki naẓırı olmaz lâkin [45b]
maḥrūma çün sedāsı idi

Āb-ı Nıl ezāb-ı ḥayvān būd füzūn

Lik bermahṛūm u münkir būd ḥūn

Nıl şuyı āb-ı ḥayātdan artuḡ idi lezzet ve leṭāfetde lâkin maḥrūm ve münkire
ḡan idi

Hest bermü'min şehīdī zindeḡi

Bermünāfık mürdenest ü jendeḡi

Şehīdlik mü'mine dirlikdür ebedi ḡayatdur münāfıḡa ölmekdür ve eskimekdür

Çist der'ālem bügü yek ni'metī

Ki ne maḥrūmend ezvey ümmetī

Nedür 'ālemde söyle bir ni'met ki andan bir ḡavm maḥrūm degillerdür

Gāv u ḡarrā fā'ide çi derşeker

Hest her cānrā yekī kūt-ı diger

Şıḡıra ve eşege şekerde fāyide nedür her cāna bir maḡşuş ḡıdā vardur kimine
rūḡānī kimine cismānī

Lik ger ān kūt bervey 'ārızist

Pes naşīḡat kerdn ūrā rā'izest

Lâkin eger o ḡıdā aña 'ārızı ise meşelā bir kimse me'aşī ve aḡlāḡ-ı zemīme
şāḡibi olsa lâkin 'ārızı olsa pes aña naşīḡat itmek rā'izlikdür naşīḡatle ol kimse ṡarīḡ-i
müstakīme gelür

Çün kesī k'ū ezmaraz ḡil dāşt dōst

Gerçi pendāred ki ān ḡod kūt-ı ūst

Bir kimse gibi ki o marazdan toprak yemegi sevdi egerçi şanur ki toprak anuñ
ğıdāsıdur

Ḳūt-ı aşlîrā ferāmuş kerdeest

Rūy-ı der Ḳūt-ı maraḡ āverdeest

Aşlı ғıdāyı unutmışdur maraḡdan olan ғıdaya meyl ve teveccüh itmişdür

Nūṣrā бүг'zāšte sem ḥordeest

Ḳūt-ı 'illetrā çü çerbiş kerdeest

Siñici ғıdāyı terk itmişdür maraḡ ғıdāsın cerb gibi itmişdür

Ḳūt-ı aşlî-yi beşer nūr-ı Ḥūdāst

Ḳūt-ı ḥayvānī mer ūrā nāsezāst

Beşerüñ aşlı ḳūtı Ḥudā nūridur beşere ḥayvānī ғıdā lāyık degildür

Lîk ez'illet der'ın ūftād dil

Ki ḥored ū rûz u şeb z'ın āb u gil

Lākin maraḡdan gönül buña düşdi ki o gice gündüz bu şudan ve balçıḳdan yiye

Rūy-zerd ū pāy-süst ū dil-sebük

Kū ғıdā-yı ve's-semā zāti'l-ḥubük

Yüz şarı ayak za'îf gönül yigni ya'nī lerzān ḳāni yollar şāhibi gök ғıdāsı ya'nī
ḳūt-ı ḥayvān ile ta'ayyüş iden ḳūt-ı semā-yı nūrāniden bīnaşībdür

Ān ғıdā-yı ḥāşagān-ı devletest

Ḥorden-i ān bīgulū vü āletest

O ғıdā-yı nūrānī devlete maḥşüşlar ғıdāsıdur o ғıdāyı yimek boğazsız ve
āletsizdür

Şüd ғıdā-yı āftāb eznūr-ı 'arş

Mer ʔasūd u dīvrā ezdūd-ı ferʔ

Güneşüñ ğıdāsı ‘arş nūrındandır enbiyā vü evliyā da hāķīķat güneşlerüdü
añlaruñ da ğıdāları ‘arş nūrundan olur enbiyā ve evliyā ʔasūdlarına ve şeytāna ğıdā
ferʔ tütünündendir ya‘nī yirüñ buḫārundan ḫāşıl olandır

Derʔehīdān yerzuķūn fermūd Ḥaķ

Ān ğıdārā ne dehān būd ne ṭabaķ

[46a] Şehīdler ḫaķķında Ḥudā yerzuķūn buyurđı o ğıdāya ne ağız oldu ne ṭabaķ
zīrā ki ğıdā-yı nūrānī-yi rūḫānīdür

Dil ziher yārī ğıdāyī mīḫared

Dil ziher ‘ilmī şafāyī mībered

Göñül her bir yārdan bir ğıdā yir ki kişi dostı ile şoḫbetden ol ķadar maḫzūz
olur ki ğıdā-yı ḫayvānī yimegi unudur ve daḫı göñül her bir ‘amelden bir şafā ve zevķ
kesb ider ki ğıdāsın unudur

Şūret-i her ādemī ķün kāse īst

Çeşm ezma‘nā-yı ū ḫassāse īst

Her bir ādemüñ şūreti ķāse gibidür ki başīret gözi anuñ ma‘nāsından ḫiss
idicidür eyü midür kem midür ḫiss ider

Ezlikā-yı her kesī ķizī ḫarī

V’ez kırān-ı her ḫarīn ķizī berī

Her bir kimse mülāķı olmaķdan bir şey’i yirsin kiminden zevķ idersin
kiminden müteellim olursın ve her ḫarīn kırānından bir şey’ alursın ki şoḫbet-i
mü‘eşşiredür

Çün sitāre bāsītāre şūd ḫarīn

Lāyık-ı her dü eşer zāyed yaķın

Çünkü bir yıldız bir yıldıza muķārın ola her ikisine lāyık eşer ıoğar yaķına

Çün kırān-ı merd ü zen zāyed beşer

V'ez kırān-ı seng ü āhen şüd şerer

Er ü 'avret kırān gibi ki beşer ıoğar ve ıaş ve demür kıranından şerer oldu

V'ez kırān-ı ħāk bābārānhā

Mıvehā vü sebze vü reyĥānhā

Ve ıoprağun yağmurlarla kıranından miyveler ve yaşıllık ve reyĥānlar olur

V'ez kırān-ı sebzā bāādemī

Dil-ĥoşī vü ĥurremī vü bīgamī

Ve insānuñ sebz ve ete kırānından gönül ĥoşluğu ve şafā ve ģamsızlık olur

V'ez kırān-ı ĥurremī bācān-ı mā

Mıbezāyed ĥūbi vü iĥsān-ı mā

Ve bizüm cānımuza şafā kırānından güzellik ve bizüm iĥsānumuz ıoğar

Ķābil-i ĥorden şeved ecsām-ı mā

Çün berāyed ezteferrüc kām-ı mā

Bizüm cismlerimiz ģidā olup yinmek ķābil olur çünkü bizüm ādemimiz seyrdan ģele kām-ı ādem ma'nāsına Fārisī ile eger kāf-i 'Arabī ile murād ma'nāsına kām ise seyrdan murādımız ĥāşıl ola demek olur ya'nī sebze ile kırāndan dil ĥoşluğu ıoğar dil ĥoşluğuyla kırāndan iĥsān ıoğar pes teferrücdan murād ĥāşıl olub geldikde bizüm iĥsānumuz yinmege ķābil olur ki bir kimseye iĥsān ideriz aña ol iĥsān ģidā olur

Sürĥ-rūyī ezķırān-ı ĥūn būved

Çün ziĥurşīd-i ĥoş-i gül-ģūn būved

ırmız y zl l k an ır nından o k r demek olur an g l renkl  g zel g neşden olur

Bihter n-i regh  s rh  b ved

V  n zi urs dest v ez vey m resed

Renklerin zi ade ey si ırmızılık olur ve o g neşdendir andan ir ş r

Her zem n  k  n ar n ş d b Z  hal

Ş re geşt   kiştr  neb ved ma  al

Her bir yir ki o Z  hale ar n oldu ş r k oldu ekin yeri olmad 

uvvet ender fi  l  yed z ittif  k

  n ır n-  d v b ehl-i nif  k

 ttif  ktan uvvet fi  le gelir şeyt n n [46b] m n f  kla ır n  gibi  al let bil uvve iken  al let ır nlardan v c da gel p bilfi  l olur

 n me  n  r st ez er -i n   m

B heme t  k u t rem t  k u t r m

Bu me  n  ki z kr itd k t kuzunc  g kdendir ki    l-  fa  l ş  hibidir k  ks z ve  adırlars z tekr r t  kid r ya n  ehl-i d ny  gibi eve k  ke  adıra i tiy c  yokdur

   r  t  k u t r m   riyyetest

Emr r  t  k u t r m m  hiyyetest

   n  k  ski  ad n    riyyetd r ki olur bir   heri t   r f ider amm    lem-i emrde m  hiyyetd r ya n  k  sk ve  adır yirine emr itmek m  hiyyeti   yim olur anlara i tiy c  k almaz

Ezpey-i t  k u t rem     r  ke  end

Ber   d-i   zz der    r      end

Köşk ve otak için halk horluk çekerler dünyā ʿizzeti ümīd ile horlukda hoşlardur

Berümīd-i ʿizz deh rûze-ḥudūk

Gerden-i ḥod kerdeend ezgām çü dūk

Halk-ı ʿālem dünyānuñ beş on günlük ʿizzeti ümīd ile ki tāsā ve teşvīş-i ḥātırdur boyunların gamdan iplik igen gibi zaʿīf itmişlerdür ʿizz deh rûzenüñ ḥudūki izāfeti sebebüñ müsebbibe izāfetidür ki elbette ʿizzet-i dünyā teşvīş-i ḥātıra ve tāsaya sebebdür

Çün nemiāyend īn cā ki menem

Kʿenderīn ʿiz āftāb-ı rûşenem

Halk niçün ben olduğum yire ki dergāh-ı fakr u fenādur gelmezler ki bu fakr u fenā ʿizzetde rûşen güneşim

Maşrıḳ-ı ḥurşīd burc-ı ḳırgūn

Āftāb-ı mā zimaşrıḳhā birūn

ʿĀlem güneşi maşrıḳı zift renglü buredur ki her şabāḥ zulmet burcundan toğar ammā bizüm güneşimizüñ maşrıḳlardan taşradur sen bildigüñ maşrıḳlardan toğmaz anuñ maşrıḳı başkadur

Maşrıḳ-ı ū nisbet-i zerrāt-ı ū

Ne berāmed ne fūrūşūd zāt-ı ū

Bizüm güneşimizüñ maşrıḳı zerreler nisbetidür yohsa o ne yukarı geldi ne aşağı oldu yaʿnī ne mağribi ne maşrıḳı var ne sefer eyler ber ḳarār ve sābitdür

Mā ki vāpes mānde zerrāt-ı veyem

Derdü ʿālem āftāb-ı bīfeyem

Biz ki o güneşüñ girü ḳalmış zerrelerindenüz maʿhazā iki ʿālemde gölgesiz güneşsiz

Bāz gerd-i şems mîgerdem ‘aceb

Hem ziferr-i şems bâşed İn sebab

Böyle iken girü güneş etrâfın tolanurum ya’nî yine şems-i haķîķiden müstağnî degülüm ‘aceb bu kâyine şems-i haķîķî ferr-i sebab olur maḥaşşıl evliyâ her ne mertebeye irerseler yine ricâ ve ümîddedürler bîniyâz degillerdür

Şems bâşed bersebbhâ muṭṭali‘

Hem ezû ḥabl-i sebbhâ münkaṭı‘

Şems sebeblere muṭṭali‘ olur yine sebebler ḥabli andan münkaṭı‘ olur zîrâ ki esmâ-yı müteķâbile muķtezâsı öyle olur

Şad hezârân bâr bûb ‘rîdem ümîd

Ez ki ezşems İn şümâ bâver künîd

Yüz biñ kerre ümîd kesdüm kimden Şemsden bunu siz inanur mısız künîd istifhâmdur

[47a] Tū merâ bâver mekûn k’ez âftâb

Şabr-dârem men ü yâ mâhî ziâb

Sen baña inanma ki âftâbdan ben şabr idem veyâ balık şudan şabr ide

Ver şevem nevmîd nevmîdî-yi men

‘Ayn-ı şun‘-ı âftâbest ey ḥasen

Ve eger nâümîd olam benüm nâümîdlikim âftâbuñ şun‘ı ‘aynıdur zîrâ esmâ‘ı ilahiyye‘i müteķâbile kâh ‘aṭâ iķtizâ itdigi gibi kâhîde men‘i iķtizâ ider ben kaṭı‘ı ümîd didigüm budur ey güzel

‘Ayn-ı şun‘ eznefs-i şânî‘ çün büred

Hîç hest ezgayr-ı hestî çün çered

Şun‘-ı ‘ayn şāni‘ zātından nice kesilür hîç mevcūd mevcūddan gayrıdan nice
otlar elbette mevcūd hārici feyzi mevcūd-ı haķiķiden alır

Cümle hestîhā ezîn ravza çerend

Ger Burāk u tāziyān ver hod harend

Cümle mevcūdāt bu bağçeden otlarlar gerek Burākdur gerek ‘arabî atlardur ve
eger hod eşeklerdür

Lîk esb-i kūr kūrāne çered

Mînebîned ravzarā z’ānest red

Lâkin kör at körler gibi otlar bağçeyi görmez anuñcün merdūddur ya’nî gerek
şālih gerek t̄alih gerek mü’mîn gerek münāfık cümle mevcūd-ı haķiķiden feyz
alurlarken qalbi gözi kör olanlar feyz-i haķiķiyyi görmezler esbābdan şanurlar anuñcün
anlar dergāh-ı Hudādan merdūdlardur

V’ān ki gerdişhā ezîn deryā nedîd

Her dem āred rû bemîhrāb-ı cedîd

Ve ol kimse ki gerdişleri ya’nî cihānda zuhūr iden umûrı budur yāyi vāhdetden
görmedi her dem o kimseye yüzi yeñi mihrāb getürür ya’nî bir iş zuhūrında sebebe
teveccüh ider Hudādan gāfil olur

Û zibahr-i ‘azb āb-ı şûr hord

Tā ki āb-ı şûr urā kūr kerd

O kimse tatlı deryādan acı şu içdi ya’nî deryā-yı vāhdetden dālālet müstefîz
oldı mazhār-ı ism-i muğill oldu tā ki acı şuyunı dālālet anı kör itdi

Bahr mîgüyed bedest-i rāst hor

Z’āb-ı men ey kūr tā yābî başar

Deryā dir ki ey kör benüm şuyumdan sağ el ile iç tā ki göresin kör olmayasın

Hest dest-i rāst īn cā ẓann-ı rāst

K'ū bedāned nīk ü bedrā k'ez kücāst

Şağ el burada toğar ve ẓandur ki o kimse bile ki eyü ve kem niredendür

Nīzeger[dānist] ey nīze ki tū

Rāst mīkerdiī gāhī gehī

Ey nīze bir nīze döndürici vardur ki seni kāh toğar ve ider kāh iki ẓat ider ya'nī ey insān sen nīzegerdān elindeki nīze gibi sen ki *“inne ẓulūbe benī ādem küllehā beyne eṣba'īr-rahmān bi'aleyhā keyfeyeṣā”*⁷³ hadīs-i nebevīdür pes senüñ aḥvālün aradan Hüdā iledür kendün den degildür terā taqdīr nedür tedebbür

Mā zi'ıṣṣ-ı şems-i dīn bīnāhunīm

Ver ne mā ān kūrā bīnā kūnīm

Biz Şemseddīn 'aşkından tırnaqsızız yoḥsa o köri görür iderdün ya'nī biz ḥālā Şemseddīn 'aşkına [47b] müsteḥaḳ olduk kimseyi irşād ile taḳayyüdümüz yok yoḥsa o gözi irşād iderdük ḥaḳīḳati görürdi

Hān ziyā'ü'l-Ḥaḳ Ḥüsāmeddīn tu zūd

Dāruveş kūn kūri-yi çeşm-i [ḥasūd]

Āgāh ol ey ziyā'ü'l-Ḥaḳ Ḥüsāmeddīn sen tīz aña 'ilāc eyle ḥasūd gözi körlüğüne

Tūtiyā-yı kibriyā-yı tīz-fi'l

Dāru-yı ẓulmetkūş-i istīz-fi'l

Tīzfi'llü kibriyā-yı tūtiyāsi ile 'inādfi'llü ẓulmeti giderici dāru ile

Ān ki ger berçeşm-i a'mā berzened

⁷³Hiç şüphe edilmesin ki, muhakkak ki ademoğullarının, bütün insanların gönülleri, kalbleri, düşünceleri, iç dünyaları, akılları, fikirleri, hepsi, Rahmān olan Allah-u Teâlā Hazretleri'nin parmaklarının iki parmağı arasındadır.

Zulmet-i şad sālerā zū berkūned

O dāru ile ki eger kör gözine toķunsa yüz yıllık körlügi andan giderür ħalbi gözin açar

Cümle kūrānrā devāgin cez ħasūd

Ger ħasūdī bertu mīāred ceħūd

Cümle körlere ‘ilāc eyle ħasūdan ħayrına ħasūdlukdan saña inkār ide

Mer ħasūdetrā egerçi ān menem

Cān medih tā hem çünin cān mīkūnem

Ĥasūd ki egerçi o ben isem de cān virme ya’nī ħalbini iħyā itme ki tā böyle ya’nī saña ħased ile cān çeksem zīrā mürşide iķrār lazumdur ħasūd ise münkirdür

Ān ki ū bāşed ħasūd-ı āftāb

V’ān ki mīrenced zibūd-ı āftāb

O kimse ki āftāb ħasūdı ola ve o kimseki āftāb vücūdından elem çeke

Īnt derd-i bīdevā k’ū rāst āh

Īnet üftāde ebed derķa’-ı çāh

Bu saña bir devāsız derddür ki o kimsenüñdür āh bu saña o kimse ebedī ħuyu dibine düşmişdür

Nefy-i ħurşid-i ezel bāyest-i ū

Key berāyed in murād-ı ū bügū

O kimse geregi ħurşid-i ezel nefyini anuñ bu murādı ħanda olur söyle

Giriftār şüden-i bāz miyān-ı cuĝdān dervīrāne

Toĝanuñ vīrānede bayķuşīler ortasına düşmesidür

Bāz ān bāşed ki bāz āyed beşāh

Bāz-ı kûrest ān ki şüd güm-kerde rāh

Toğan odur ki şaldıkda girü pādşāha gele kūr toğandur o ki yolu yavu kıldı gelemeydi ya'nî bāz-ı İlāhî odur ki dünyāya gönderildikde pādşāh-ı ḥaḳīḳî cenāb-ı Hudāya rücu' ide yol yaru kılup ṭarīk-i müsteḳîmten çıkan kör oldur

Rāhrā güm-kerd ü dervīrān fütād

Bāz dervīrāne bercuḡdān fütād

Bāz-ı İlāhî ḳazā-yı Hudā ile yol yavu kıldı vīrāne düşdi ya'nî dünyāya bāz-ı İlāhî vīrān dünyāda bayḳuşlar üzre düşdi ya'nî ehl-i dünyā arasına düşdi

Ū heme nūrest eznūr-ı rızā

Līk kûreş kerd serheng-i ḳazā

O bāz-ı İlāhî rızā-yı İlāhî nurundan cümle vücūd ile nūrdur lākin ḳazā çavuşı anı kör itdi

Ḥāk derçeşmeş zed ü ezrāh bürd

Dermiyān-ı cuḡd u vīrāneş süpürd

Anuñ gözine toprak urdı ve yoldan çıkardı bayḳuşlar arasına ve vīrāne iletdi ya'nî dünyāya ibtilāsı ḳazā-yı İlāhîdür

Berserī [48a] cuḡdānş berser mīzenend

Perr ü bāl-i nāzenīneş mīkūnend

Bir artıḳda buña bayḳuşlar başına ururlar ya'nî niçün böyle dırsin diyü tevbiḥ iderler nazlı ḳanatların yolarlar ya'nî da'vāsını ḳabūl itmeyüp ibtāl itmek isterler

Velvele üftād dercuḡdān ki hā

Bāz āmed tābegīred cāy-ı mā

Bayḳuşlar da ya'nî ehl-i dünyā arasında velvele düşdi ki şaḳınuñ bāz-ı İlāhî geldi tā ki bizüm yirimiz tuta mertebelerimizi elimüzden ala ve evlerimüz ala

Çün segân-ı kûy pür-ıuşm u mühib

Ender üftâdend derdelğ-i ğarîb

Hışmla ve meĥâbetle tolu maĥalle köpekleri köpek ki ğarîbüñ ĥırķasına
düşdiler üşdiler

Bâz gûyed men çi derĥordem becûğd

Şad çünîn vîrân fedâ kerdem becûğd

Bâz-ı İlâhîdir ki ben ehl-i dünyâ bayķuşlara ne lâyıķum yüz buncılayın vîrân
bayķuşlara fedâ itdüm ya'nî yüz dünyâ gibi virânı ehl-i dünyâya fedâ itdüm

Men neĥ'âhem bûd İn câ mîrevem

Sûy-ı şâhenşâh râci' mîşevem

Ben bunda olmak istemem giderim pâdşâhlar pâdşâhı tarafına varurım

Ĥ'îşten mek'sîd ey cuğdân ki men

Ne muķîmem mîrevem sûy-ı vaţan

Ey bayķuşlar ehl-i dünyâ ğamuñuzdan kendüñiz öldürmeñ ki ben tırıcı
degülüm vaţan tarafına giderim

În ĥarâb âbâd derçeşm-i şümâst

Ver ne mārâ sâ'id-i şeh nâz-câst

Bu ĥarâb âbâd dünyâ sizüñ gözüñüzdedür yoĥsa baña yirmege sâ'id şehnâzdur
ya'nî melîk-i muķtedir yanında maķ'ud-ı şıdķdur

Cuğd güftâ bâz ĥilet mîküned

Tâ ziĥân u mân şümārâ berküned

Ehl-i dünyâdan bir bayķuş sayirlerine didi ki bâz-ı İlâhî ĥile ider tâ ki sizi
ĥânümânuñuzdan ayıra âvâre ide

Ḥānehā-yı mā bigīred ū bemekr

Berküned mārā besālūsī zivekr

Bizüm evlerimizi ḥīle ile o ala sālūslik ile bizi yuvadan ayıra

Mīnümāyed sīri īn ḥīlet-perest

Vallāh ezcümle ḥarīṣān bedterest

Bu ḥīle perest tokluk ya'nī istignā gösterür vallāhi cümle ḥarīslerden ziyāde yaramazdur

Ū ḥored ezḥırṣ ṭīnrā hemçü debs

Dünbe mes'pārīd ey yārān beḥırs

Ḥırṣdan o balçıkı bekmez gibi yir ey yārān ayuya kıyruḳ ıṣmarlamañ ki yir buña da ṣaḳınuñ dünyā metā'in virmeñ ki yir

Lāf ezṣeh mīzened v'ez dest-i ṣeh

Tā būred ū mā seleymānrā zireh

Pādiṣāhdan ve pādiṣāh elinden lāf urur tā ki biz selemliyi ya'nī aḥvāl bilmez ḥīle bilmez ṣāf ṭab'ları yoldan çıkara

Cins-i ṣāhest ū veyā cins-i vezīr

Hīç bāṣed lāyık-ı levzīne sīr

Pādiṣāh cinsi midür o yā vezīr cinsi midür istifhāmdur hīç sarımsaḳ kırma bādemi ḥelvāya lāyık olur mı istifhām-ı inkāridür

Ḥod çı cins-i ṣāh bāṣed mürgeki

Meṣ'neveṣ ger 'akl-dārī endeki

Bir kuşcağız hod niçe pādişāh cinsi olur anuñ sözini diñlemeñ eger azacık ‘aqluñuz var [48b] ise ya’nī bāz-ı İlāhī Hudā cinsi degül melāyike-yi muḳarrebīn cinsi degül beşerdir Hudāya taḳarrübe nice lāyık olur sözini diñlemeñ

Ānçe mīgūyed zimekr ü fi’l ü fen

Hest sultān bāḥaşem cūyā-yı men

Anı ki bāz-ı ilāhī fi’l ü mekr ü fenden söyler ki pādişāh ḥaşem ile beni ister ya’nī cenāb-ı Hudā ve melāyike “*levlāke levlāk lemā ḥalaḳtū’l-eflāk*”⁷⁴ ḥadīṣ-i ḳudsī muḳteżāsınca insān-ı kāmīl bāz-ı İlāhīyi ister ki ‘illet-i ḡā’iyye-yi icāddır

Īnt hod mālīḥūlyā-yı nāpezīr

Īnt lāf-ı ḥām u dām-ı gūl gīr

Bu saña ḳabūl olunmayacak mālīḥūlyā bu saña ḥām lāf ve aḥmak avlayacak tuzak

Her ki Īn bāver kūned ezeblehīst

Mürgeki lāḡar ḡi derḥored şehīst

Her kimse ki buña inana eblehlikdir bir arık kuşcağız nice pādişāh[a] lāyıḳdır ya’nī cenāb-ı Hudā beni ister didigine inanmak ḥamāḳatdendir za‘īf beşer maṭlūb-ı Hudā olmaḡa nice lāyıḳdır

Kemterīn cuḡd er zened bermāḡz-ı ū

Mer verā yārī gerī ezṣāh kū

Eñ aşağı bir baykuş eger anuñ beynisinde ura aña pādişāhdan yardım itmek ḳanı ya’nī ehl-i dünyānuñ eñ alçağı aña cefā itse cenāb-ı Hudādan aña yardım itmek ne iḥtimāldir ne münāsebet var

Güft bāz er yek per-i men biş’kened

Bīḡ-i cuḡdistān şehenseh berkened

⁷⁴ Sen olmasa idin eflaki yaratmazdım. Konuk, s.324

Bāz-ı İlāhī didi ki eger ehl-i dünyādan bir baykuş benim kanadım kıra ya'nı
baña keder ve elem vire cefā ide pādişāhlar pādişāhı cenāb-ı Hudā baykuşlar
memleketinüñ kökin koparur ya'nı bütün dünyâyı ehli ile harāb ider

Cuğd çi bud hod eger bāzı merā

Dil berencāned küned bāmen cefā

Ehl-i dünyā baykuş nedir eger bir bāz-ı İlāhī benim hātırım incide baña cefā
ide

Şeh küned tūde beher şīb ü firāz

Şad hezārān hırmen ezserhā-yı bāz

Pādişāh-ı haķīķi cenāb-ı Hudā her inişde ve her yoķuşda bāzlar başlarından
yüz biñ hırmen ider zīrā ki bāz-ı İlāhīnün hātırın incidüp cefā itmek inkārdandır pes
inciden bāz rütbesinden düşmiş olur müstehak-ı 'uķubet-i İlāhī olur *ne'üzü billāh*
mineḡḡalāl bā'delhidāye

Pāsbān-ı men 'ināyāt-ı veyest

Her kücā ki men revem şeh derpeyest

Benim gözcim o Hudānuñ 'ināyetleridir ben her ne yire ki gidem pādişāh-ı
haķīķi arddadır

Derdil-i sulṭān hayāl-i men muķīm

Bilhayāl-i men dil-i sulṭān saķīm

Pādişāhuñ kalbinde benim hayālim muķımdır dāyimā kalbindeyim benim
hātırım hayālimsiz pādişāhuñ kalbi saķımdır ya'nı illet-i gā'iyye-yi icād-ı 'ālem benim
eger ben 'āleme gelmesem ilm-i Hudāya naķş lāzım gelirdi

Çün beperrāned merā şeh [49a] derreviş

Mīperem derevc-i dil çün perteviş

Çünkü pâdişāh-ı hâkîkî beni pervāz eylemekde uçurur gönül evcinde uçaram o pâdişāhuñ pertevi gibi

Hem çü māh u āftābî mîperem

Perdehā-yı āsmānhā mîderem

Bir ay gibi ve bir güneş gibi uçaram gökleriñ perdelerin yırtaram kürsî ve ‘arşa varıram

Rūşenî-yi ‘aklhā ezfikretem

İnfîfâr-ı āsmān ezfiṭratem

‘Aqıllaruñ rūşenligi benim fikrimdendir infîfârî ya’nî halk olunması benim fiṭratımdandır ya’nî hilḳatimdendür ki cümle maḳlûḳâtdan garaḳ ve cümleye ‘illet-i ḡā’iyye insān-ı kāmildir

Bāzem ü ḫayrān şeved dermen Hümā

Cuḡd ki bud tā bedāned sırr-ı mā

Bāzem ü bende hümā ḫayrāndır baykuş nedir ki bizim sırrımız bile ya’nî egerçi beşerem lâkin melāyike bizim ḫaḳîkatimizde ḫayrāndır ehl-i dünyā nedir ki sırrımız bileler

Şeh berāy-ı men zizindān yād kerd

Şad hezārān besterā āzād kerd

Pâdişāh benimçün zindān halkın aındı yüz biñ bağluyı āzād itdi ya’nî pâdişāh-ı ḫaḳîkî cenāb-ı Hudā benim şefā‘atim içün zindān-ı dünyā halkın añup benim hidāyetimle nice nice kimseleri ḳuyūd-ı beşeriyyetden āzād idüp zindān-ı ṭabî‘atden ḫalāş itdi

Yek demem bâcuḡdhā demsāz kerd

Ezdem-i men cuḡdhārā bāz kerd

Pādişāh-ı ḥaḳīḳī beni bir nefes cuğdlarla ya'nī ehl-i dünyā ile muşāḥabet itdi
benim nefesimden cuğdları ya'nī ehl-i dünyāyı bāz itdi ya'nī benim sözime
inanmalarıyla bāz-ı İlāhī itdi

Ey ḥunük cuğdı ki derpervāz-ı men

Fehm kerd ezniḳbaḥtī rāz-ı men

Ey devletlu bir ehl-i dünyā ki eyü baḥtlulukden benim pervāzımda ya'nī
da'vāmda benim rāzımı aḥladı baña teslīm ve itā'at itdi

Dermen āvīzīd tā bāzān şevīd

Gerçi cuğdānīd şebbāzān şevīd

Baña şarıluñ ya'nī tābi' oluñ tā ki siz egerçi ehl-i dünyā siz bayḳuşlarsız baña
tābi' olmağla şebbāzlar olasız

Ān ki bāşed bācūnān şāhī ḥabīb

Her kücā üfted çirā bāşed ġarīb

O kimse ki buncılayın bir pādişāha maḥbūb ola her ne yire düşerse niçün ġarīb
olur

Her ki bāşed şāh derdeşrā devā

Ger çü ney nāled nebāşed bīnevā

Her kimsenüñ ki derdine pādişāh-ı ḥaḳīḳī devā ola eger o kimse ney gibi nāle
iderse de bīnaşīb olmaz elbette andan ḥazz-ı naşīb vardır

Mālik-i Mülkem neyem men ṭabl-ḥ^vār

Ṭabl-bāzem mīzened şeh ezkenār

Mülk mālikiyem müftḥ^vār degülem zīrā insān-ı kāmīl ḥalīfetullāhdır ḥalīfe
müstaḥlefūñ 'aynı ḥükminde dir pādişāh-ı ḥaḳīḳī kenārından ya'nī 'ālem-i şehādet
kenārından ki 'ālem-i rubūbiyyetdir gel diyü ṭabl-bāzım çalar

[49b] *Ṭabl-ı bāz-ı men nidā-yı irci'ī*

Ḥaḡ güvāh-ı men berāḡm-ı müdde'ī

Benim ṭabl-bāzım irci'ī nidāsıdır ki Ḥaḡ Te'ālā buyurur ki “*yā eyyühe'n-nefsü'l-muṭma'innetü irci'ī ilārabbiki rāziyeten marziyye*”⁷⁵ nidāyı işitdiğimde Rabbime rücū' iderim bu zıkr itdiğimde Ḥudā benim şahidimdir müdde'ī raḡmına ve körlüğüne kör gözüne

Men neyem cins-i şehenşeh dūr ezū

Lik dārem dertecellī nūr ezū

Ben pādişāhlar pādişāhı cinsi degülem Ḥazret-i Ḥudā beşerle hemcins olmakdan ırakdır lākin tecellīde andan nūr tutarım

Nist cinsiyyet zirūy-ı şekl ü zāt

Āb cins-i ḡāk āmed dernebāt

Cinsiyyet şekil ve zāt yüzinden degüldür belki ma'nā cihetindendir şıfāt ile muṭṭaşıf olup ahlāk ile müteḡallik olmak ḡaysiyyetindendir meşelā şu toprak cinsi oldu nebātda ikisinde de inbāt şıfatı olur nebātı inbāt ve terbiye itmekde birbirine cins oldılar

Bād cins-i āteş āmed derkıvām

Ṭab'ra cins āmedest āḡir müdām

Yıl āteş cinsi oldu kıvāmda ya'nī āteş bir şey'i kıvām virdiği gibi yıl de kıvām virdiği için cins oldılar āḡir şarāb ṭabī'ata cins oldu kuvvet ve nişāt virmek cihetinden

Cins-i mā çün nist cins-i şāh-ı mā

Māy-i mā şüd behr-i māy-i ü fenā

⁷⁵ Ey nefsi mutmainne râzı olan, râz olunan olarak Rabb'ine dön! Fecr/ 27-28

Bizim cinsimiz ya'nî beşer cinsi çünkü bizim pâdişâhımız cinsi degüldür pes bizim bizligimiz ya'nî vücûdumuz o şâhımız bizliği içün ya'nî vücûdı anuñ vücûdına kaşr içün fenâ oldu

Çün fenâ şüd mâ-y-i mâ ü mând ferd

Pîş-i pâ-y-ı esb-i ü kerdem çü gerd

Çünkü bizim bizligimiz fenâ oldu yalnız o kaldı vücûd aña münhasır oldu anuñ atı ayağı öñinde toz gibi oldum ya'nî [irâ]de-yi Hâkda maḥv-ı irâde itdim mertebe-yi fenâfillâha vâsıl oldum

Hâk şüd cân u nişânihâ-yı ü

Hest berḥâkeş nişân-ı pâ-y-ı ü

Toprak cân oldu insân-ı kâmilüñ cismi rûḥa tebdîl olur ve Hudânuñ nişânları oldu ya'nî sıfâtı şîfât-ı Hudâyâ tebdîl oldu “*küntü semî'a ve başarati'l-hadîs*” mazmûnınca anuñ toprağı üzre Hudânuñ pâynişânı vardır ya'nî cesetde kudret ve kuvvet-i Hudâ vardır nitekim meşhûrdur ki bir velîde kırk pehlevân kuvveti vardır yine bir pehlevânda kırk âdem kuvveti vardır buradandır ki Hâzret-i 'Alî “*mâ kul'itü bâbi Hayber bîkuvveti cismâniyye innemâ kul 'iti bîkuvveti Rahmâniyye*”⁷⁶ buyurmuşdır

Hâk-i pâyeş şev berây-ı İn nişân

Tâ şevî tâc-ı ser-i gerden-keşân

İnsân-ı kâmil bu nişân olduğıçün bâz-ı İlâhînüñ ayağı toprağı ol tâ ki gerdenkeşânlaruñ ya'nî benim diyüp mertebe-yi 'âlî da'vî idenleruñ başı tâcı olasin

Tâ ki nef'rîbed şümārâ [50a] şekl-i men

Nuḳl-i men nüşîdeneş eznaḳl-i men

⁷⁶ Hayber'in kapısını cismanî kuvvetle değil, rahmanî kuvvetle kırdım.

Tā ki benim şeklim sizi aldamaya ya'nî şüret-i beşerde olduğuma aldanmayasız benim nuklîmden içecek ben nakl itmezden evvel ya'nî ben dār-ı dünyādan sefer itmezden evvel benim hidāyetimle mühtedī oluñ

Ey besā kesrā ki şüretrāh kerd

Kaşd-ı şüret kerd ü berAllāh zed

Ey çok kimsenüñ şüret yolın urdı şürete kaşd itdi kendüyi Allāh urdı enbiyā ve evliyā ile beşer diyü mu'āraza ve muhārebe itdi haqīkatde Allāh ile itdi nitekim hadīş-i qudsīde gelmişdir ki *“men ehāne līveliyen fekad barāzenī bilmuḥārabeti”*⁷⁷

Āḥir īn cān bābeden peyvesteest

Hīç īn cān bābeden mānend hest

Bāz-ı İlāhī didi ki āḥir-i kelām bu cān bedene beñzer mi

Tāb-ı nūr-ı çeşm bāpīhest cūft

Nūr-ı dil derkaṭre-yi ḥūnī nūhūft

Göz nūrı şu'lesi iç bağıyla cūft kalb-i nūrı bir tamlā kanda gizlūdūr

Şādi ender gürde vü ḡam derciger

‘Aql çün şem‘ī derūn-ı maḡz-ı ser

Şādlık kıızıl cigerde ve ḡam kara cigerde ve ‘aql baş beynisi içinde bir mūm gibi

Īn ta‘allukhā ne bīkeyfest ü çūn

‘Aqlhā derdāniş-i çūnī zebūn

Bu ‘alākları bīkeyf ü bīçūn degül midir ‘aqlılar bu ‘alāklarun nice eydüğini bilmede zebūndur

⁷⁷ Rabbi’nden hikāye ederek peygamber efendimiz buyurdu ki: “Allah Teala şöyle buyuruyor, kim benim bir velî kulumu aşağılarsa bana harp açmış olur.”

Cân-ı küll bâcân-ı cüz âsîb kerd

Cân ezû dürrî sited dercîb kerd

Cân-ı küllî ki haqîkat-i Muhammediyyedir cân-ı cüz'îyye ya'nî beşer cânına
toķındı ya'nî pertev şaldı cân-ı cüz'î bir incü oldu ķoynına ķodı

Hemçü Meryem cân ezân âsîb-i cîb

Hâmile şûd ezMesîh-i dil-firîb

Cân-ı cüz'î Hâzret-i Meryem gibi ki o ceybe toķınmaķdan ki Hâzret-i
Cebrâylûn nefhidir Mesîh-i dîlfirîbe hâmile oldu kezâlik cân-ı cüz'î cân-ı küllî
pertevinden esrâr-ı İlâhiyyeye hâmile oldu Mesîh ma'nâsın beyân buyururlar ki

Ân Mesîhî ne ki ber huşk u terest

Ân Mesîhî k'ez mesâhat berterest

O bir Mesîh degüldür ki ķuru ve yaşı üzredir ya'nî keşret-i seyâhat ile kâne yiri
ölçe murâd o degüldür belki o bir mesîhdir ki mesâhatden 'âlîdir fu'ayli bima'nî
me'ûldür mümessihü binnûr-ı İlâhî dimekdür murâd

Pes zicân-ı cân çü hâmil geşt cân

Ezçünîn cânî şeved hâmil cihân

Pes cân-ı cüz'î cân cânından ki hâmil oldu böyle bir cândan cihân hâmil olur

Pes cihân zâyed cihân-ı dîgerî

În haşîrrâ vâ nümâyed maḥşerî

Pes cihân bir cihân daķı toğurur bu halka bir maḥşer gösterir ya'nî ķunki bir
kimse haqîkat-i Muhammediyyeden feyz alup fenâfillâh ve beķâbillâh
mertebelerine varup insân-ı kâmil mürşid-i küll ola o kimse niçe niçe kimseleri
irşâd ider cihân bütün andan feyz alır ve anuñ irşâd ittikleri de niçeleri irşâd ider
cümlesi fenâfillâh ve beķâbillâh mertebesine varup ḥayât-ı ḥakîķiye vâşıl olurlar pes
ḥaşr göstermiş olur

Tā kıyāmet ger bügüyem büş'merem

Men zişerh-i İn kıyāmet kâşirem

Kıyāmete dek eger söyleyem şayam ben bu kıyāmeti şerhden kâşirem

İn süḥanhā ḥod bema'nā yā Rabīst

Ḥarfḥā dām-ı dem-i şîrîn lebīst

Çünkü kâşrsın niçün söylersin su'āline cevābdır ki bu sözler ḥod ma'nāda yā Rabbī diyü Ḥudāya niyāzdur ḥarfler bir tatlu dillü nefis duzağıdur

Çün küned takşır pes çün ten zened

Çünkü lebbeykeş biyā Rab mîresed

Pes niçe takşır ider niçe söylemez çünkü kuluñ yā Rabbī dimesine Ḥudānuñ lebbeyk 'abdi dimesi muttaşıl olur irişür

Hest lebbeykī ki net'vānī şenīd

Līk ser tā pāyi büt'vānī çeşīd

Bir lebbeyk dir ki işitmege qādir olamazsın lākin başdan ayağa dek cümle vücuduñla tatmağa ya'nī telezzüz idüp ḥazḡ almağa qādir olırsın zīrā ki ḥitāb-ı Ḥudā bīḥarf ü şadādur belki elmütেকellim ismi ile tecellīdür cemī'-yi cihātdan gelür cümle vücūd ile fehм olunur imdi bu tuzāğıla Ḥudādan lebbeyk avlamış olur nitekim ḥadīş-i nebevīde vāriddür ki “*izākāle'l-'abdu yā Rabbī yeḡūlu Te'alā lebbeyke 'abdī se'l-tuḡa*”⁷⁸

[Ḥikāyet Teşne -yi Berser-i Dīvār u] Külūḥ Endāḡten-i Derāb

Şusuz bir kimse dīvār üzerinden şu ırmağına kerpiç atmasıdur

Berleb-i cū būd dīvārī bülend

Berser-i dīvār teşne-derdmend

⁷⁸ Kul yā Rabbi dediğı zaman Cenab-ı Allah şöyle buyurur: “Buyur kulum, iste verilsin!”

Irmağ kenarında bir yüksek dīvār var idi dīvār üstinde bir derdmend şusuz var
idi

Māni‘eş ezāb ān dīvār būd

Ezpey-i āb ū çü māhī zār būd

Şudan aña māni‘ o dīvār idi şu içün o balık gibi zār idi

Nāgehān endāht ū hıstī derāb

Bāng-ı āb āmed begūşeş çün hıtab

Añsızın o kimse şuya bir kerpîç atdı anuñ kulağına şu şadāsı hıtabı gibi geldi

Çün hıtab-ı yār şîrîn ū lezîz

Mest kerd ān bāng-ı ābeş çün nebîz

Ne aşl hıtab lezîz şîrîn yār hıtabı gibi geldi o şu şadası anı mest itdi bāde mest
itdigi gibi

Ezşafā-yı bāng-ı āb ān mümtehan

Geşt hıst-endāz z’āncā hıst ken

O mümtehan şu şadāsı şafāsından orada kerpîç atıcı ve kerpîç kıparıcı oldu

Āb mîzed bāng ya‘nî hey turā

Fā‘ide çi z’în zeden [51a] hıstī merā

Şu şadā virdi ya‘nî hey kişi saña ne fāyide bu baña kerpîç atmağdan didi

Teşne güft ābā merā dü fā‘idest

Men ezîn şan‘at nedārem hîç dest

Şusız didi ki ey şu baña iki fāyide vardur ben bu şan‘atdan hîç el çekmem

Fā‘ide-evvel semā‘-ı bāng-ı āb

K'û büved mer teşnegānrā çün rebāb

Evvelki fāyide şu şadāsın işitmek ki o şadā şusızlara rebāb şadāsı gibidür

Bāng-1 ū çün bāng-1 İsrāfil şüd

Mürderā z'în zindegī taḥvīl şüd

Şu şadāsı İsrāfīl şadāsı gibi oldu ölüye bu şadādan dirlik tebdīl oldu

Yā çü bāng-1 ra'd eyyām-1 bahār

Bāg miyābed ezū çendīn nigār

Yā ḥod bahār günleri gök gürlemek şadāsı gibi oldu ki bağ o şadādan niçe naḡş u nigār bulur

Yā çü berdervīş eyyām-1 zekāt

Yā çü bermahbūs peygām-1 necāt

Yā ḥod faḡīre zekāt günleri gibi oldu yā ḥod mahbūsa kurtulmaḡ ḡaberi gibi oldu

Çün dem-i Raḡmān büved k'ān ez Yemen

Mīresed sūy-1 Muḡammed bīdehen

Şusuza şu şadāsı dem-i raḡman gibi oldu o dem Yemenden Ḥazret-i Muḡammed ṭarafına dehensiz irişür

Yā çü būy-1 Ahmed-i Mürsel büved

K'ān be'āşī derşefā'at mīresed

Yā ḥod Aḡmed-i Mürsel ḡoḡusı gibi oldu ki o ḡoḡu 'āşīye şefā'atde irişür

Yā çü būy-1 Yūsuf-1 ḡūb u laṭīf

Mīzened bercān-1 Ya'ḡūb-1 naḡīf

Yâ hod laṭîf güzel Yûsuf  ok usu gibi oldu ki o  oku naḥîf Ya ub c nına urur

F  ide-d  ger ki her  ı tı g  z n

Berkenem   yem suy-ı m  -yı mu  n

Bir  ayri f  yide da ı ol ki her bir kerp   ki bu d  v rdan  oparıram m   -yi m   n
 arafına gel rem yakla uram

K  ez kem  -yi  ı t d  v r-ı b  lend

P  stter kereded beher def a kened

Z  r  ki y  ksek d  v r kerp   eksilmesinden al akrak olur her def a ki kerp  
 oparıla

Pesti-yi d  v r  urb  m   ved

Fa l-ı    derm  n-ı va l  m   ved

D  v r al aklı ı yak nlık olur d  v r  ayırmak ya n  b  t n yı mak  uya v   l
olmak derm  n  olur

Secde   med kenden-i  ı t-ı lezib

M  cib-i  urb  ki vescu  vekterib

Yapı uk kerp    oparmak yak nlık m  cibi secde oldu secde eyle  ud  ya yak n
ol buyrulmı dur bu d  v ru  kerp   lerin  oparmakla  uya yak n oluram kez alik m  d  m
ki  ı  t-ı be eriyye kerp   lerin d  v r na   -ı ins  n den  oparmayınca  ud    ile secde
eyley p ta arr b-i  ud       l olmaz

T   ki   n d  v r   l gerdenest

M  n  -i   n ser-f  r    verdenest

T   ki bu d  v r beden [51b]  ı  t-ı be eriyye ile   l gerdend  r bu  ud   ile ba 
a a ı get rmege m  n  d  r yo sa secdeden mur  d-ı mutlak bil   ud    ve l  zillate ba 
a a ı itmek deg ld  r ki  ad  s-i nebev de buyurur ki *  krabu m   yek n   l-  bd   ila*

*Rabbihî ve hüve sâcid*⁷⁹ şîfât-ı zemîme-yi beşeriyye ve ahlâk-ı reddiyye-yi nefsanîyye mevcûd iken ve şehavât-ı cismânî tamâm yerinde iken kurb-ı rabbânî nice taşvîr olunur hadîş-i aherde buyurur ki “*aleyke bikesreti’s-sücûdillâhi teâlâ feinneke len teseccûdillâhi secdeten illâ refükellâhi bihâ dereceten ve haтта ‘anke bihâ haţîyyeten*”⁸⁰ rifat derece-yi kurb-ı Hudâ iledür kibr ü gafletle secde nice rifat-i dereceye sebep olur

Secde net’vân kerd beri âb-ı hayât

Tâ neyâbem z’în ten-i hâkî necât

Saña tarîk-i kurbu beyân buyurur ki âb-ı hayât üzre secde itmek mümkün olmaz tâ ki bu ten-i hâkîden kurtulmaya mādâm ki şîfât-ı beşeriyye tebdîl olup beķâbillâh ile bâķî olmadıkça âb-ı hayât-ı haķîķî mûcib-i karîb-i Hudâ secde itmek ķâbil olmaz

Ber ser-i dîvâr her k’û teşneter

Zûdter bermîküned hışt u meder

Dîvâr-ı beden üzre her kimse ki kurb u Hudâya ziyâde teşnedür ziyâde tîz kerpîç degirmedi ķoparır ya’nî evşâf-ı beşeriyyesin giderir

Her ki ‘âşıkter büved berbâng-ı âb

Û külûh-ı zefîter künd ezhicâb

Her kimse ki âb-ı hayât-ı haķîķî şadâsına ziyâde ‘âşık ola o kimse âba hicâb olan ziyâde ķalıñ kerpîci ķoparır ya’nî şîfât-ı nefsanîyye yükünü giderir

Û zibâng-ı âb pürmey tâ ‘unuķ

Neş’neved bigâne cüz bâng-ı buluķ

O ziyâde ‘âşık âb-ı hayât-ı haķîķî şadâsından boğazına dek mey ile töludur ya’nî zevķ ve şafâdan mestdür ammâ bigâne şuyuñ buluķ dimesi şadâsından gayrı

⁷⁹ Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. Müslim/Salat 215

⁸⁰ Çok secde etmeye bak! Zira senin Allah için yaptığın her secde karşılığında Allah seni bir derece yükseltir ve bir hatanı siler. Müslim/Salat 215, Ebu Dâvûd Tatavvu 22, Tirmizî, Salât 169; Nesâî, Tatbîk 80, 89.

işitmez ya'nî ancak şüret-i secdeyi mücib-i kırb-ı Hudā şanur şıfât-ı nefsanıyye
bılcümle hevd iken ümîd-i kırb ile secde ider

Ey ħunûk ânrâ ki ü eyyâm-ı pîş

Muğtenem dâred güzâred vâm-ı ħ'îş

Ey sa'âdet o kimseye ol kimse tâzelik günlerin ħanîmet bile kendü borcın edâ
ide

Ender ân eyyâm kiş kudret büved

Şıħhat ü zûr-ı dil ü kuvvet büved

O günlerde ki aña kudret ola şıħhat-i beden ve zûr-ı kıalb ve kuvvet-i a'zâ ola

V'ân cüvânî hemçü bâğ u sebz ü ter

Mîresâned bîdirîğî bâr u ber

Ve o cevânlık sebz ve tâze bağ dirîğiksiz miyve verir

Çeşmehâ-yı kuvvet ü şehvet revân

Sebz mîgerded zemîn-i ten bedân

Cevânlıkda kuvvet ve şehvet çeşmeleri revân ten-i zemîni o [52a] çeşmelerle
sebz ü tâze olur

Ĥâne-yi ma'mûr sakfeş bes bülend

Mu'tedil-erkân u bîtaĥlîğ ü bend

Beden evi ma'mûr ve sakfı 'âlî erkân-ı 'anâşır mu'tedil ve taĥlîğ-i emrâz yok ve
'ilâc bendi ve pâyendesi yok

Pîş ezân k'eyyâm-ı pîrî derresed

Gerdenet bended beĥablün minmesed

Andan evvel ki pîrlîk eyyâmı irişse bu yeñilikden örölmiş ile bağlaya ya'nî
bilüñ ve boynuñ egile

Hāk-i şüre kered ü rîzân u süst

Hergiz ezşüre nebât-ı hoş nerest

Beden-i hākî mahşül virmez şüre ola ve dökilici toprak gibi ola ve süst endām
ola hîç şüre yirden güzel otlak bitmemişdür

Āb-ı zūr u āb-ı şehvet münkatı'

Ū zih'îş ü dîgerân nāmüntefi'

Zūr şuyı ve şehvet şuyı kesilmiş ya'nî kuvveti ve şehveti kalmamış o pîr
kendüden ve gayrîlerden münkatı' degil

Ebrüvân çün pâldüm zîr âmede

Çeşmrâ nem âmede târî şüde

Kaşlar pâldüm gibi aşağı gelmiş göze yaşarmak gelmiş 'âlem gözine karanlık
olmuş

Ezteşeyyüh rû çü püşt-i sūsmār

Refte nuṭṭ u ṭa'm u dendānhā zikār

Yüz teşeyyüh marazından keler şureti gibi ya'nî yüzi burışmış söylemek gitmiş
sözinde hālâvet kalmamış ve ṭa'am lezzeti gitmiş ve dişler 'amelden kalmış dökilmiş
kalmamış

Rûz bîgeh lâşe leng ü reh dırāz

Kârgēh vîrân 'amel refte zisāz

Gün vaktisiz ki kalmamış ve beden lâşesi âğsāk ve toprak Hudā uzak kārḥāne
vîrân iş düzenden gitmiş böyle vaktde nice çalışur

Bîḥhā-yı ḥūy-ı bed muḥkem şüde

Ƙuvvet-i berkünden-i ān kem şüde

Yaramaz hüy kökleri muhkem olmuş o kökleri ƙoparmaƙ ƙuvveti eksik olmuş
anuñçün ekseriyyā ƙocalıƙda tarīƙ-i Hāƙƙa sülük idenler murāda vāşıl olmaƙsızın
ölürler ammā yine zāyī⁶ olmaz

Fermüden-i vālī ān merdrā ki ĩn hārbünrā ki nişānde-yi ezrāh berken

Vālīnün buyurmasıdır o kimseye ki bu diken i ki yol üzre ƙoduñ ƙaldır diyü

Hemçü ān şahş-ı dürüş-t-i hoşşühan

Dermiyān-ı reh nişānd ü hārbün

Ol muşāhabeti güzel ğalīz şahş gibi yol ortasında diken fidānı dikdi

Reh-güzeryāneş melāmetger şüdend

Bes büğüftendeş beken ānrā nekend

Yoldan geçenler aña melāmet itdiler aña çok kerre bu diken i buradan ƙopar
didiler ƙoparmadı

Her demī ān hārbün efzün şüdi

Pāy-ı halk ezzaħm-ı ān pürhün şüdi

Her demde o diken artardı anuñ zaħmından halkuñ ayağı yırtılır ƙan ‘aƙardı

Cāmehā-yı halk bed’rīdī ziħār

Pāy-ı dervīşān beħastī zār zār [52b]

Halkuñ ƙaftanları dikenden yırtılurdı faƙīrlerün ayağı zār zār mecrüh olurdı

Çün becid hākim bed ü güft ĩn beken

Güft ārī berkenem rüzīş men

Çünki hākim iƙdāmla bunu ƙopardı o şahş nola anı bir gün ben ƙoparırum didi

Müddetī ferdā vü ferdā va‘de dād

Şüd dıraht-ı hār-ı ū muhkem-nihād

Bir zemāñ yarın yarın diyü va‘de itdi anuñ dikenî ağacı buyıdı muhkem oldu

Güft ruzī hākimeş ey va‘dekeş

Piş ā derkār-ı mā vāpes megeş

Bir gün hākim aña didi ki ey egri va‘adlū ilerü gel bizzüm işimüzde girü sūrtünme ya‘nī sözüm tut dikenî kopar

Güft el-eyyāmū yā ‘am beynenā

Güft ‘accil lā tūmāñil deynenā

O şahş didi ki ey ‘ammī ortamızda günler vardur bugün olmazsa birgün olur koparırum hākim didi ki ‘acele ile bizüm dinimizde te’hīr itme zīrā o ‘adedindür edāsı lāzımdur edā eyle

Tū ki mīgūyī ki ferdā īn bedān

Ki beher ruzī ki mīāyed zamān

Sen dirsın ki yarın koparırum bunı bil ki her bir günde ki zamān gele

Ān dıraht-ı bed cūvānter mişved

V’īn kenende pīr ū mużtar mişved

O yaramaz ağac ziyāde tāze olur kuvvet bulur ve bu koparıcı pīr olur mużtar olur

Hārbün derkuvvet ū berhāsten

Hārken derpīri vū derkāsten

Diken fidanı kuvvetde ve yüksek olmakda diken koparıcı pīrlikde ve kuvveti eksilmede olur

Hārbün her ruz her dem sebz ū ter

Hārken her rûz zâr u huşkter

Diken fidanı her gün ve her nefis sebz ü ter olur ve diken koparıcı her gün zâr ve kurırağ olur pîrlikden kuvveti kalmaz

Û cüvānter mîşevēd tu pîrter

Zûd bâş u rûzgār-ı hōd mebûr

O diken fidanı tazerek olur ya'nî ziyāde kuvvet bulur ve sen ziyāde pîr olursun tîz ol iş gör kendü o katkı zāyî' itme hikāyeden maşşûdî beyān buyururlar

Hārbûn dān her yekî hūy-ı bedet

Bārḥā derpāyi hār āḥir zedet

Her bir yaramaz huyuñı diken fidanı bil niçe kerre āḥir diken ayağıña urdı

Bārḥā ezḥūy-ı hōd ḥaste şüdf

His nedārī saht u bîḥis āmedī

Niçe kerre kendi hūyuñdan ḥaste olduñ ya'nî elem çekdüñ ve zarar gördüñ idrāk itmezsüñ ziyāde idrāksız geldüñ cihāna

Ger ziḥaste geştēn-i dīger kesān

Ki ziḥulḳ-ı zîşt-i tū hest ān resān

Eger gayrılarıñ ḥaste olmasından ki o ḥastelük senüñ çirkīn hūyuñdan irişicidür

Gāfilī bārī zizaḥm-ı hōd neī

Tū 'azāb-ı ḥ'îş her bīgāneī

'Āqılsañ bārī kendüñe olan zaḥmuñdan gāfil [53a] degilseñ bilürsüñ kendüñe ve gayre 'azābsın

Yā teber bergîr ü merdāne bezen

Tū ‘Alīvār īn der-i Ḥayber beken

Ya elüñe teber al merdāne ur Ḥazret-i ‘Ālī gibi sen bu Ḥayber kapusın kopar
ya’nī riyāzet ve mücāhede ile hūy-ı bedi gider

Yā begülbün vaşl kün īn ḥārrā

Vaşl kün bānār nūr-ı yārrā

Ya ḥod bu dikenı gül fidānına aşıla yār nūrını nāra aşıla

Tā ki nūr-ı ū keşed nār-ı turā

Vaşl-ı ū gülşen küned ḥār-ı turā

Tā ki yār-ı İlāhi nūrı senüñ nāruñı söyündüre yār nūrın aşılamağ senüñ
dikenüñ gülşen ide

Tū mişāl-i dūzaḥī ū mü’minest

Keşten-i āteş bemü’min mümkinest

Sen cehennem gibisin o yār-ı İlāhi mü’mindür mü’min ile āteşi söyündürmek
mümkindür

Muṣṭafā fermūd ezküft-i ceḥīm

K’ū bemü’min lābe ger kered zibīm

Ḥazret-i Peyğamber cehennem sözinden naql buyurur ki cehennem mü’mine
yalvarur korğudan

Güyedeş büğ’zer zimen ey şāh zūd

Hīn ki nūret sūz-ı nāremrā rubūd

Cehennem mü’mine dir ki ey şāh benden tiz giç şağın ki senüñ nūruñ benüm
āteşümüñ yakmasın kapdı ya’nī söyündürdi

Pes helāk-i nār nūr-ı mü’minest

Z'ân ki bîzîd def-i zîd lâyümkinest

Pes naruñ helâki mü'min nûrîdur zîrâ ki zıdsız zıddı def mümkün degüldür

Nâr zıdd-ı nûr bâşed rûz-ı 'adl

K'ân zîkahr engîhte şûd İn zifażl

'Adl günü ya'nî kıyâmet günü nâr nûr zıddı olur zîrâ ki tâ qahrdan zuhûr itdi nûr fazldan

Ger hemî h'âhî tu def-i şerr-i nâr

Âb-ı rahmet berdil-i âteş gümâr

Eger sen nâ[r] şerrin def isterseñ âb-ı rahmeti âteş içine havâle eyle

Çeşme-yi ân âb-ı rahmet mü'minest

Âb-ı hayvân rûh-ı pâk-ı muhsinest

O âb-ı rahmet çeşmesi mü'mindür âb-ı hayât muhsinüñ ya'nî 'ibâdetde ihsân mertebesine vâşıl olan kimsenüñ rûhı pâkidür

Pes girîzânest nefis-i tû ezû

Z'ân ki tû ezâteşî ü âb-ı cû

Senüñ nefsüñ o mü'minden ziyâde kaçıcıdır zîrâ ki sen âteşdensin o mü'min ırmağ suyudur

Z'âb âteş z'ân girîzân mişved

K'âteşeş ezâb vîrân mişved

Âteş şudan anuñçün kaçıcı olur ki âteşüñ âteşligi ya'nî harâreti ve yakması şudan virân olur söyünür

Hiss ü fikr-i tû heme ezâteşest

Hiss-i şeyh ü fikr-i ü nûr-ı hoşest

Senüñ hissüñ ve fikrüñ âteş şıfatlu nefsdendür şeyhüñ hissi ve fikri güzel nürdür

Âb nūr-ı ü çü berâteş çeked

Çek çek ezâteş berâyed berçehed

Şeyhüñ nûrı suyu çünki âteşe [53b] tamlaya âteşden çek çek şadâsı gelür

Çün küned çek çek tu gūyeş mürğ ü derd

Tā şeved İn dūzaḥ-ı nefis-i tu serd

Çünki nefsüñ âteşi çek çek ide ya'nî muẓtarib olasıñ aña ol derdi çekdi tā ki senüñ bu cehennem şıfatlu nefsüñ şovuk ola andan şehvet ü ğazab ve kibr âteşi gide

Tā nesūzed ü gülistān-ı turā

Tā nesūzed 'adl ü iḥsān-ı turā

Tā ki nefsüñ âteşi senüñ gülistānuñ yakmaya tā ki senüñ 'adl ü iḥsānuñı yakmaya

Ba'd [e]zān çizî ki kārî berdehed

Lāle vü nesrîn ü sîsenber dehed

Andan soñra beden zemînine ne ekerseñ maḥşûl virür lāle ve nesrîn ya'nî aḡgöl ü sîsenber ya'nî mâyl-i mâresme virür ya'nî o nūr-ı tevḥîd ü 'ibādât

Bāz pehnā mîrevîm ezrāh-ı rāst

Bāz kerd ey ḥ^vāce rāh-ı mā kücāst

Toğrı yoldan āşikār ısshı gideriz ey ḥ^vāce girü dön bizim yolımız ḡandadır

Ender ān taḡrîr būdîm ey ḡasūd

Ki ḡaret lengest ü menzil dūr u rūd

Ey ḡasūd o taḡrîrde idüñ ki eşegüñ aḡsaḡdır ve ḡonaḡ uzaḡdur tîz ol

Sāl bîgeh geşte vaqt-i geşte nî

Cüz siyehrûyî vü fî'î-i zîşt nî

Bil bîvaqt oldu ekin zamânı degül yüz qaraliginden ve çirkin işden gayri yok

Kirm derbîh-i dıraht-ı ten fütâd

Bâyedeş berkend ü derâteş nihâd

Beden ağacı kökine kurd düşdi o ağacı koparup âteşe komak lâzım geldi ya'nî
riyâzet âteşine komak gerek

Hîn ü hîn ey rāhrev bîgāh şüd

Āftāb-ı 'ömr sūy-ı çāh şüd

Şakın şakın ey yolcu vaqt tar oldu 'ömr güneşi kuyu tarafına gitdi ya'nî batmağa
yaklaşdı āgāh ol

Īn dü rûzekrā ki rûzet hest zūd

Pîrefşānî бүкүн ezrāh-ı cūd

Bu iki güncegizde ki kudretüñ vardur tîz pîrligi saç seḡā yolından ya'nî bākî
'ömrde 'ibādete meşḡul ol

Īn kadar tuḡmî ki māndestet bebāz

Tā бүрүyed z'Īn dü dem 'ömr-i dirāz

Bu kadar bir toḡm ki saña qalmışdır saç ek tā ki bu iki nefsdan uzun 'ömr bite

Tā nemürdest Īn çerāḡ-ı bāḡüher

Hîn fîtleş sâz u rûḡan zūdter

Tā ki bu cevher bu çerāḡ söyünmemişdür tîz ol fetîlin ve yağın tîzce oñar ya'nî
mādāmki şaḡsın evḡātuñı zāyî' itme tîz 'ibādetle rûḡuñ çerāḡın uyar

Beyān-ı āfet-i te'hîr-i ḡayrat beferdā

Çayrātı yarına te'ḥīr āfetin beyān buyurur

Hīn megū ferdā ki ferdāhā güzışt

Tā beküllī neg'zēd eyyām-ı kışt

Şakın yarın dime ki yarınlar geçdi tā ki ekin günleri bütün geçmeye ya'nī 'ömr
var iken āhiret ekinine çalış

Pend-i men biş'nev ki ten bend-i kavīst

Köhne bīrūn kūn geret meyl-i nevīst

Benim naşihatim işit ki [54a] beden kavī bend ü seddir eger yeñiye meylūñ var
ise eskiyi çıkar ya'nī lezzāt-ı rūḥānī isterseñ lezzāt-ı cismānīden geç

Leb bebend ü keff-i pūr-zer bergüşā

Buḥl-i ten büg'zār u pīş āver seḥā

Ağzuñı hezl ü ğıybet ve kızıbden bağla altun ile tolu eli aç seḥā ile bedenūñı
buḥl itmegi terk it seḥāyı ilerü getür ya'nī Hūdā yolında vücūduñı bezl eyle

Terk-i şehvethā vü lezzethā seḥāst

Her ki derşehvet fūrūsed berne-ḥāst

Şehvetleri ve lezzetleri terk itmek seḥādur her kimse ki şehvete taldı yukarı
kalkamadı ya'nī kurtulmadı

Īn seḥā şāḥīst ezserv-i bihişt

Vāy ü k'ez kef çünin şāḥī bihişt

Bu didigimiz seḥā cennet servinden bir daldır vāy aña ki elden böyle dalı
şalıvirdi

Urvetü'l-vüḡkāst Īn terk-i hevā

Ber keşed in şāḥ cānrā bersemā

Bu hevā terk-i ‘urve-yi vüṣḳādır ya’nī kırılmaz ipdür bu dal ya’nī hevā terki ki seḥādur cennet servi dalıdır cānı göge çeker ya’nī maḳām-ı ‘ālīye ulaştırır

Tā būved şāḥ-ı seḥā ey ḥūb kīş

Mer turā bālā keşān tā aṣl-ı ḥ^vīş

Ey güzel mezheblü kimse tā seḥā dalı seni yukarı çekerek tā aṣlına iltür ki cennetdür

Yūsuf-ı ḥüsni vü in ‘ālem çü çāḥ

V’in resen şabrest beremr-i ilāḥ

Sen ḥüsni Yūsufısın ve bu ‘ālem kuyı gibidir ve bu Allāḥ emrine şabr itmek ip gibidir ‘ālem kuyusından kurtulmak Allāḥ emrine şabr ile olur

Yūsufā āmed resen derzen dü dest

Ezresen gāfil meşev bīgeh şüdest

Ey Yūsuf ip geldi iki eli ur ipden gāfil olma bīvaḳt oldu ‘ömr az kaldı

Ḥamdüli’llah k’in resen āvīḥtend

Fazl u raḥmetrā behem āmīḥtend

Elḥamdüllilāḥ ki bu ipi şarkıtdılar fazl u raḥmeti birbirine qarışdırdılar

Tā bibīnī ‘ālem-i cān-ı cedīd

‘Ālem-i bes āşkār-ı nābedīd

Emr-i İlāḥīye yapış ki tā yeñi cān ‘ālemin göresin bir ‘ālem ki ziyāde āşīkārā ve nābedīd ya’nī ḥaḳīkatde ziyāde āşīkāre zāhirde gizluden gizlüye görünmez

Īn cihān-ı nīst çün hestān şüde

V’ān cihān-ı hest bes pinhān şüde

Bu fānī ve yok ‘ālem var gibi olmuş ve ol var bākī ‘ālem ziyāde gizlenmiş halk
göremez

Hāk berbādest ü bāzī mīkūned

Kej-nümāyī perde-sāzī mīkūned

Meşelā toprak yil üstindedür oynar egri göstericilik ider perde düzicilik ider
yil görünmez toprak görünür yile perde olur kezālik bu fānī ‘ālem ile hareket ider ve
aňa perde olur bu ‘ālem görünür o görünmez

Īn ki berkārest [54b] bīkārest ü post

V’ān ki pinhānest mağz u aşıl ūst

Bu ‘ālem ki kār üzredür haqīkatde kārsızdur ve postdur ve o ‘ālem ki gizlüdür
iç vāşıl odur

Hāk hemçün āletī derdest-i bād

Bādrā dān ‘ālī vū ‘ālī-nejād

Meşelā toprak yil elinde bir ālet gibidir yili ‘ālī bil ve ‘ālī şuyı bil kezālik bu
‘ālem o ‘ālem elinde bir ālet gibidir o ‘ālem ‘ālīdir

Çeşm-i hākīrā beḥāk ūfted nazar

Bād-bīn çeşmī büved nev’f digər

Toprakdan yaradılan göz toprağa bakar yil görici göz bir gayri nev’dür ya’nī
beden gözi ancak bu ‘ālemi görür o ‘ālemi gören göz gayri nev’dür bu göze beñzemez

Esb dāned esbrā kū hest yār

Hem süvārī dāned aḥvāl-i süvār

Meşelā atı at bilür ki dostdur hemcinsdür hem atlu aḥvālın atlu bilür

Çeşm-i hiss esbest ü nūr-ı Hāk süvār

Bīsüvāre esb ḥod nāyed bekār

Hüsn gözi atdur Hudā nūrı ata binendir at üzre ādem olmayınca at işe yaramaz

Pes edeb kün esbrā ezḥūy-ı bed

Verne pīş-i şāh bāşed [esb] red

Pes vücūduñ atın yaramaz huydan te'dīb eyle ahlāk-ı seyyi'eyi ahlāk-ı haseneye tebdīl eyle yoḥsa pādişāh-ı ḥaḳīḳī ḥuzūrında vücūduñ merdūd olur maḳbūl olmaz

Çeşm-i esb ezçeşm-i şeh reh-ber büved

Çeşm-i ū bīçeşm-i şeh muztar büved

At gözi pādişāh gözinden yol gösterici olur ya'nī beden gözi ismü'l-başı̄r tecellīsinden tarīḳ-i Ḥaḳḳı görür o beden gözi pādişāh gözinsiz ya'nī ismü'l-başı̄r tecellīsi olmayınca muztarr olur

Çeşm-i esbān cüz giyāh u cüz çerā

Her kücā ḥ^vānī bügüyed nī çerā

Atlar gözi otlakdan gayri ve otlakdan gayriyi nireye çağırsañ yok varmam niçün varırım dir kezālik beden gözi müştehiyyāt-ı cismānīden gayri bir yire bakmaz

Nūr-ı Ḥaḳ berçeşm-i ḥis rākib şeved

Ān gehī cān sūy-ı Ḥaḳ rāḡīb şeved

Hudā nūrı ḥis nūrına biner ya'nī tecellī ider andan soñra cān Hudā tarafına raḡbet ider

Esb-i bīrākīb çī dāned resm-i rāh

Şāh bāyed tā bedāned şāhrāh

At üzerinde ādem olmayınca yo[l] [ā]detin ne bilür pādişāh gerek tā ki ṭoḡrı yolu bile

Sūy-ı ḥissī rev ki nūreş rākibest

Hissrā ān nūr nikū şāhibest

Bir hiss tarafına git ki aña nūr-ı Hudā binmişdir ya'nî tecellî itmişdür hisse o nūr eyü yoldaşdur

Nūr-ı hisrā nūr-ı Haq tezyîn büved

Ma'na-yı nūrun 'alānūr ĩn büved

Hiss nūrına Hudā nūrı tezyîn olur *"nūrun 'alānūr"*⁸¹ āyetinüñ ma'nāsı bu olur

Nūr-ı hissî mîkeşed sūy-ı şerā

Nūr-ı Haqqeş [55a] mîbüred sūy-ı 'alā

Hisden olan nūr şerā tarafına çeker şer[ā] nemnāk toprakdur murād 'ālem-i süfle çeker dımeğdir Hudā nūrı insānı 'alā tarafına iltür ya'nî 'ālem-i 'ulvîye

Z'ān ki maḥsūsāt dūnter 'ālemîst

Nūr-ı Haq deryā vü his çün şebnemîst

Zîrā ki maḥsūsāt bir alçağrak 'ālemdür Hudā nūrı deryā gibidür ḥüsn nūrı şebnem gibidir

Lik peydā nîst ān rākib berū

Cüz beāşār u begüftār-ı nikū

Lākin ol hisse binen zāhir degüldür eyü eşerlerden ve eyü sözden gayri ile bir kimseden eyü eşerler ve eyü söz zuhūr itse ma'lūm olur ki anuñ havāssına nūr-ı Hudā tecellî itmişdür

Nūr-ı hissî k'ū galîzest ü girān

Hest pinhān dersiyāh-ı didegān

Nūrı ki o galîz ve keşîfdır ma'hazā gözlerüñ қarasında gizlödür

⁸¹ Nūr üstüne nûrdur. Nûr/ 35

Çünki nūr-ı his nemibîni ziçeşm

Çün bebîni nūr-ı ân dîni ziçeşm

Çünki his nûrın gılzetle gözden göremezsın ol dîn nûrı ki Hudâ nûrıdur gözden nice görürsın

Nūr-ı his bân galîzi muhtefist

Çün hafî neb'ved ziyâyî k'ân şafist

His nûrı bu galîzlik ile gizlüdür niçün gizlü olmaya bir ziyâ ki ol üründülenmiş laîfdür

În cihân çün has bedest-i bād-ı gayb

'Acizî pişe girift ü dād-ı gayb

Geh bülendeş mîküned gâhîş pest

Geh dürüsteş mîküned gâhî şikest

Bu 'âlem külliyyetle hiss gibi gayb yili elinde ya'nî irâde 'acizliği şan'at itmişdür ve gayb ya'nî irâdet-i Hudâ 'adli anı gâh bülend eyler gâhî alçaq eyler gâh dürüst eyler gâhî sır

Geh yemîneş mîküned gâhî yesâr

Geh gülistâneş küned gâhîş hâr

Gâh anı şağa iltür gâhî şola ya'nî ahâlisin gâh aşhâb-ı yeminden eyler gâhî aşhâb-ı şimâlden aylar gâh anı gülistân eyler gâhî diken ya'nî ni'am ile gülistân[1] mihle diken eyler

Dest pinhân u kalem bîn hatgüzâr

Esb dercevlân u nâpeydâ süvâr

Meşelā el gizlū kalem yazu yazar görünür at cevlanda binen görünmez ya'nî bu
‘ālemde zuhūrāt zuhūr ider mutaşarrıf gizlū görünmez

Tîr perrân bîn ü nāpeydā kemān

Cānhā peydā vü pinhān cān-ı cān

Okı atılmış gör ve yayı gizlū ya'nî emr-i Hudā ok gibi halka te'sirde yay ya'nî
nereden geldiği görünmez cānlar zāhir cesedler hareketinden ma'lūm cānlar cānı gizlū
ya'nî Hudā halkdan gizlū

Tîrrā meş'ken ki in tîr-i şehîst

Nîst pertāvî zışaşt-ı āgehîst

Okı kırma ki bu bir pādişāh okıdır [55b] pertābî degüldür ya'nî oyun ile
atılmış degüldür bir āgāh şastındandır ya'nî emr-i Hudāyı şıma lu'b ile degüldür
hikmetle vārid olmuştur pādişāh-ı hāqîkîden

Mā rameyte iz rameyte güft Hāq

Kār-ı Hāq berkār hā dāred sebak

Cenāb-ı Hudā habîbine hitāb i[t]di atdığıñ vakt sen atmaduñ Allāh atdı zîrā
Hudā işi cümle işlerden evveldür bir işi Hudā itmeyince kimse itmege kâdir olamaz

Hışm-ı hod biş'ken tu meş'ken tîrrā

Çeşm-i hışmet hūn şümāred şîrrā

Kendi hışmuñı şı emr-i Hudā okın şıma gāzabuñ gözi südi kan şayar ya'nî
taqdîr-i Hudā hāqîkatde sūd gibi lezîzdür velākin sen gāzabla bakarsın nefsüñ anı kan
gibi şayar

Būse dih bertîr ü pîş-i şāh ber

Tîr-i hūn ālūd ez hūn-ı ciger

Okı öp ve pâdişāha ilet ciger kanıyla bulaşmış okı ya'nî emr ü taqdîr-i Hudāyı
farazā cigerüne te'sîr itmiş ise de teslim ü kabûl it rızā ile me'mûr olduĖuñ keyfîyyet
üzre yerine getir

Ânce peydā 'âciz ü best ü zebûn

V'ânçe nâpeydā çünân tünd ü harûn

O ki zâhirdür ya'nî 'âlem-i hissi 'âcizdür ve alçakdur ve zebûndur ve o ki zâhir
degûldür ya'nî 'âlem-i İlâhî ancılayın tünd ü harûndur kimse aña i'tirāza kâdir
degûldür

Mâ şikârîm inçünîn dāmî kirâst

Gûy-ı çevgânîm çevgânî kücâst

Biz şikârız taqdîr-i Hudâ bizi avlamışdur buncılayın bir duzağ ekmek vardur
çevgân-ı taqdîr-i Hudâ tûpı yüz böyle bir çevgân kanda vardur

Mîdered mîdûzed in hayyâţ kû

Mîdemed mîsûzed in neffâţ kû

Yırtar diker bu hayyâţ kanda vardur ya'nî öldürür ve dirildür oklar yağar bu
neffâţ kanda vardur ya'nî işyânı taqdîr ider muğâbele-yi işyânda cehenneme yağar
yef'al mâyeşâdur

Sâ'atî kâfir küned şiddîkrâ

Sâ'atî zâhid küned zındîkrâ

Bir anda şiddîki kâfir ider bir anda zındîki zâhid ider *“yuğîllü men yeşâ'ü ve
yehdî men yeşâ'ü”*⁸² der

Z'ân ki muğliş derhağar bâşed zidâm

Tâ ziğod hâliş nekerded ü tamâm

⁸² O (Allah), dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Nahl/ 93

Anuñçün ya'nî Hudâ diledigin işledigiçün muhlis duzağdan hatarda korkuda olur nâtamâm kendüden hâliş olmaya ya'nî maḥv-ı vücüd itmeye

Z'ân ki derrâhest ü reh-zen bîḥadest

Ân rehed k'û deremân-ı İzedest

Zîrâ ki muhlis yoldadur tekmîl-i sülûk itmemişdür yol kesici ise hisâbsızdur o kimse yol kesiciden kurtulur ki o Hudâ hıfzında ola

Âyine hâliş negeşt ü muhlisest

Mürgrâ neg'rifteest [56a] ü muḥnışest

Âyine-yi hâliş olmuşdur o muhlisdür kuşu tutmamışdur o acıdır ya'nî dahı merdâna vâsıl olmamışdur

Çünkü muhlis geşt muḥleş bâz rest

Dermaḳâm-ı emn reft ü bürd dest

Çünkü muhlis kesr-i lâm ile muhlis oldu feth-i lâm ile âşikâra o kurtuldu emn maḳâmına vardı murâdın aldı “*elâ inne evliyâAllâhi lâḥavfun ‘aleyhim ve lâhüm yaḥzenûn*”⁸³ zümresinden oldu bir dest-i murâda vâsıl oldu ma'nâsınadır

Hîç âyîne diger âhen negüş

Hîç nânî gendüm-i ḥirmen negüş

Hîç âyîne tekrâr demür olmadı hîç bir ekmek ḥirmende buğday olmadı

Hîç engürî diger gûre negüş

Hîç mîvepuḥte bâkûre negüş

Hîç bir üzüm koruḳ olmadı hîç olmuş mîve girü ḥâm olmadı kezâlik emne vardıkdan soñra tekrâr korkuya varılmaz

⁸³ Bilin, haberdar olun ki Allah’a dost ve yakın olanların korkmaları için bir sebep yoktur. Onlar üzüntü de çekmeyecekler. Yunus/ 62

Puhte kerd ü eztegayyür düz şev

Rev çü Burhân-ı Muhaqqıq nûr şev

‘Aşk ile ve riyâzetle puhte ol ve tegayyürden ırak ol yûri sülûk eyle
Burhâneddîn Muhaqqıq Tirmîzî gibi nûr ol

Çün ziḥod restî heme burhân şüdf

Çünkü bende nîst şüd sulṭân şüdf

Çünkü kendüñden kurtulduñ maḥv-ı vücûd itdüñ cümle vücûdüñla bürhân
olduñ ya’nî bürhân rütbesine irdüñ çünkü kûl yok oldu mertebe-yi fenâya vardı sulṭân
oldı ya’nî beḳâbillâh rütbesine irdi

Ger ‘ıyân ḥ^vâhî Şalâḥa’d-dîn nümûd

Çeşmhârâ kerd bînâ vü güşûd

Eger bu sırr-ı fakrî âşikâr isterseñ Şalâḥaddîn-i Zerkûb-ı Konevî gösterdi
mürîdlerinüñ ḳalbi gözlerin görîci itdi açdı

Fakrrâ ezçeşm ü ezsîmâ-yı ü

Dîd her çeşmî ki dâred nûr-ı ḥû

Şalâḥaddînüñ fakrını anuñ gözinden ve sîmâsından her bir göz ki nûr-ı ḥû tutar
gördi ya’nî nûr-ı Hudâ şâḥibi göz gördi

Şeyḥ fa“âlest biâlet çü Haḳ

Bâmürîdân dâde bîgüften sebaḳ

Hudâ gibi âletsiz şeyḥ fa“âldür mürîdlere söylemeksizin sebaḳ virdi zîrâ ki
insân-ı kâmildür ḥalîfe-yi Hudâdur ḥalîfe müstehlif şıfâtıyla muttaşîfdur

Dil bedest-i ü çü mûm-ı nerm rām

Mühr-i ü geh neng sâzed gâh nām

Mürîd gönli anuñ eline yumuşak mûm gibi rām anuñ mühri gāh ‘ayb naqş
düzer gāh tām naqş düzer

Mühr-i mûmeş hâki-yi engüşterist

Bāz ān naqş-ı nigîn hâkî-yi kîst

O Şalāhaddînüñ mûmınuñ mühri bir yüzüñi hikāyet idicidür ya’nî mürîdinüñ
kalbi mühri ya’nî kalbindeki mühr naqşı bir yüzükdendür aşikārā o naqş-ı nigîn ya’nî o
yüzük faşşı naqşı kimi hikāyet ider cevābdur ki

Hâki-yi endîşe-yi ān zergerset [56b]

Silsile herhalka enderdigerest

O zerüñ fikrini hikāyet idicidür oklarıñ her halkası silsilesi bir halkaya
girmişdür ya’nî efkârı müselseldür münkaṭı‘ degüldür zîrā ki āşār-ı esmā ve şıfāt-ı
İlāhiyyedür esmā ve şıfāt-ı İlāhiyye ğayr-i mûtenāhiyye olduğı gibi āşārı da ğayr-ı
mûtenāhiyyedür efkār kalb-i insān-ı kāmildür aşārındandur

În şadā derküh-ı dilhā bāng kîst

Geh pürest ezbāng İn küh geh tehîst

Gönüller tağında bu şadā kimüñ şadāsıdur bu tağ şadā ile gāh toludur gāh
boşdur

Her kücā hest ü hākîmest üstād

Bāng-ı ü z’în küh-ı dil hālî mebād

Her kanda ise o hākîm üstāddur ya’nî işi hikmet üzre ider anuñ şadāsı bu
gökler tağından hālî olmasun

Hest küh k’āvaz müşennā mîküned

Hest küh k’āvāz şad tā mîküned

Bir tağ vardır ki o āvāzı iki kat ider bir tağ vardır ki āvāzı yüz kat ider ya'nî mürîd qalbi var ki mürşidüñ ta'lîmi mertebesi zühûr ider anda mürîd qalbi var ki mürşid ta'lîmi iz'âf-ı muzâ'af olur anda

Mîzehāned kūh ezān āvāz u qāl

Şad hezārān çeşme-yi āb-ı zülāl

Göñül tağı ya'nî mürşidüñ qalbi āvāzdan ve sözden yüz biñ āb-ı zülāl çeşmesi şızdırır ya'nî o qalbde nice ma'ārif ve esrār zühûr ider

Çün ziküh ān lutf bîrûn mîşaved

Ābhā derçeşmehā hûn mîşaved

Çünkü tağdan o lutf taşra olur ya'nî tağ gibi olan qalbden anuñ irşadıyla bu kadar esrār u ma'ārif zühûr ider çeşmelerde şular hûn olur ya'nî çeşme-yi esrār-ı ma'ārif olan qalbe Şeyh Şalaḥaddîn iltifāt itse o qalbinde zühûr iden esrār u ma'ārif ehl-i zāhir tāqat getüremez anlara hûn meşābesinde olur tedebbür

Z'ān şehensāh-ı hümāyûn na'l bûd

Ki serāser Tûr-ı Sînā la'l bûd

Ol mübārek laṭîf na'l o şehensāhdan oldu ki başdan başa Tûr-ı Sînā lü'li oldu ya'nî Ḥazret-i Mūsānuñ kudūmi mübāreklighinden ki tecellî-yi Ḥudā olup o tecelliden Tûr ḥışşamend oldu hümāyūnna'l ayağı mübārek ma'nāsınadur

Cān pezi'reft ü hured eczā-yı kūh

Mā kem ezseḡlīm āḡir ey gürûh

Tağ eczāsı cān u 'aql qabûl [idici] idi ki pāre pāre olup yerinden qalkup ḡayri maḡalde qarār itdi biz āḡir taşdan aşağıyuz ey gürûh

Nî zicān yek çeşme cūşān mîşaved

Nî beden ezsebzpūşān mîşaved

Ne cāndan bir çeşme kaynar ya'nî taşlaruñ ba'zından kelām-ı Hudā ve kelām-ı enbiyā ve kelām-ı evliyādan müte'eşşir olmağdan şular akar bizim cānımızdan çeşme-yi esrār ve ma'ārif akmaz ne beden yaşıl giyenlerden ya'nî şulehādan olur ki şulehānuñ ekşeriyyā libāsları yaşıldur

Ni şadā-yı bāng-ı müştāķī derū

Ni şafā-yı cür'a-yı sākī derū

Ne cānımız [57a] da Hudāya iştiyāk şadāsı var ne sākīyy-i ḥaķīķīnūñ cür'a-yı maḥabbeti var

Kū ḥamiyyet tā zitīşe v'ez kelend

İnçün kührā beküllī berkenend

Ḥamiyyet kanı tā keser ve çapadan buncılayın tağı külliyyetle kıparara ya'nî riyāzet ve 'ibādetle nefsanıyyeti izāle ide

Bū ki bereczā-yı ū tābed mehī

Bū ki dervey tāb-ı meh yābed rehī

Ola ki anuñ eczāsı üzre bir ay yıldur aya ola ki anda ay zıyāsı bir yolu bula ya'nî tecellī-yi şıfāta lāyık ola

Çün kıyāmet kūhhārā ber kened

Berser mā sāye ki mīfkened

Çünkim kıyāmet tağları kıparur başımıza kıyāmet kaçan gölge bırağur ya'nî bizim mevt-i irādī ile kaçan kıyāmetimiz olup nefsanıyyetimiz tağın o kıyāmet kaçan kıparur

İn kıyāmet z'ān kıyāmet key kemest

İn kıyāmet zaḥm u in çün merhemest

Bu kıyāmet-i ma'nevī merhemdür her kimse ki bu merhemi gördi zaḥmdan emīndür ya'nī kıyāmet-i ma'nevīye vāşıl olan kıyāmet-i kübrāda zaḥm u zaḥmetden emīndür

Her ki dīd īn merhem ezzaḥm eymenest

Her bedī k'īn ḥüsn dīd ey muḥsinest

Bu kıyāmet-i ma'nevī o kıyāmet-i kübrādan kaçan aşağıdur her bir bed ki bu kıyāmet-i ma'nevī ḥüsnini müşāhede ide o kimse muḥsindür iḥsān mertebesine vāşıldur

Ey ḥunek zıştī ki ḥūbeş şūd ḥarīf

V'āy gülrūyī ki cüfteş şūd ḥarīf

Ey sā'adetlu bir çirkin ki aña güzel muşāhib oldu ya'nī sa'adetlu o 'āşīye ki aña bir velī yār u muşāhib ola ve ey bir gül yüzlüye ki aña keç yüzli cüft oldu ya'nī vāy bir velīye ki aña fāsık yār ola zīrā şoḥbet-i mü'eşşiredür te'sīr ider

Nān-ı mürde çün ḥarīf-i cān şeved

Zinde kereded nān u 'ayn-ı ān şeved

Ölü itmek çünki cāna ya'nī cān-ı ḥayvānīye muşāhib ola insān anı yimekle itmekle dirilür ve cānuñ 'aynı olur ki bedel-i māyetehallül-i vücūd olur

Hızem ü tīre ḥarīf-i nār şūd

Tīregī reft ü heme envār şūd

Ƙarañlık oṭun āteşe muşāhib oldu Ƙarañlık gitdi bütün ziyālar oldu

Dernemekdān çün ḥarī mürde fütād

Ān ḥarī vü mürdegī yek sū nihād

Çünki tuzlaya bir ölü eşek düşe o eşekden ölülik gider ölmüş eşek tuz olur anuñ yimesi ḥelāl olur pes her şey muḳārīnūñ ḥükmini aḥz ider şoḥbet elbette te'sīr ider

Şıbgatallāh hest ħum-ı reng-i hū

Pîşhā yek reng kereded enderū

Her ney ki küpi Allāh boyasıdır o küpde alacalar yek renk olur ya'nî tecellî-yi zātîde cemî'-i mevcūdât maḥv-ı vücūd ider nefsāniyyāt kalmaz vaḥdethurfe olur

Çün derān ħum üfted ü gūyîş kum

Ezṭarab gūyed menem ħum lâtelüm

Çünkü sâlik o vaḥdet küpine düşe aña kalk beşeriyete var diyesin şafâsından beni melâmet itme ben vaḥdet küpiyim dir

Ān menem ħum ħod ene'l-Ḥaḡ güftenist

Reng-i âteş dâred illā âhenest

O ben küpi [57b] dimek ħod enel-Ḥaḡ dimekdür âteş rengindedür illā ki demürdür âteş degüldür

Reng-i âhen maḥv-ı reng-i âteşest

Z'âteşî mîlāfed ü ḥāmuşveşest

Demür rengi âteş renginde maḥvdur âteşlikden lâf ider ve söylemez gibidür ya'nî sâlik bu mertebede envār-ı İlāhiyye ile münevver ve şıfât-ı Hudā ile muttaşıfdur illāki yine beşerdür beşeriyet tecellî-yi İlāhîde maḥv olup nūr-ı vaḥdet gâlib olmakla enel-Ḥaḡ da'vâsın ider lisân-ı ḥālî ile lâkin min ḥayşî'l-beşeriyete söylemez gibidür edeb lisân-ı zâhire getürmemekdür zîrâ

Çün besürḥî geşt hem-çün zerr-i kân

Pes ene'n-nârest lâfeş bîzebân

Çünkü kızıllığa vara ya'nî nūr-ı Hudā ile münevver ola âteşte ma'den altun gibi pes o altunuñ dilsiz lâfi ene'n-nârdur sâlikde dilsiz lâfi ene'l-Ḥaḡdur

Şüd zireng ü ṭab'-ı âteş muḥteşem

Güyed ü men âteşem men âteşem

Âteşüñ renginden ve tabî'atından muhteşem oldu ya'nî hissedâr oldu pes o ben âteşim dir kezâlik sâlik de hissedâr-ı tecellî olduḡda ene'l-Haḡdur

Âteşem men ger turâ şekkest ü zan

Âzmün kün destrâ bermen bezen

Ben âteşem eger senüñ şübheñ var ise imtiḡān eyle elüñi baña ur gör nice yanar dir kezâlik sâlik de ene'l-Haḡ didikde şübheñ var ise imtiḡān eyle baña toḡın gör neye uğrarsın dir

Âteşem men bertu ger şüd müştebih

Rüy-ı ḡod berrüy-ı men yek dem binih

Ben âteşem eger saña şübhe geldiyse yüzüñi benim yüzüm üzre bir nefes ḡo gör nice yaḡar dir sâlik de şübheñ var ise zâtüñi zâtuma muḡâbil eyle gör ne ḡâlet zuḡur ider dir

Âdemî çün nûr ḡired ezḡudâ

Hest mescûd-ı melâ'ik z'ictibâ

Bir âdem çünki nûr-ı ḡudâ ile münevver ola bergüzide-yi ḡudâ olduḡından mescûd-ı melâyikdür

Nîz mescûd-ı kesî k'û çün melek

Reste bâşed câneş ezтуḡyân u şek

Daḡı bir kimsenüñ mescûdıdır ki o kimsenüñ cânı melek gibi tuḡyân u şekden ḡurtulmuş ola muḡaşşal insân-ı kâmil ḡalîfetullâhdur cümle şuleḡâ ve ebrâr ve aḡyâr ve mü'minîn aña ta'zîm idüp ḡıdmetin iderler emrine muḡî' ve râmlardur secdeden murâd ta'zîmdür

Âteş-i çî âhen-i çî leb bebend

Rîş-i teşbîh-i müşebbihrâ meḡand

Âteş ne demür ne ağzını kapa müşebbihüñ teşbîhi şakalına güle ya'nî bu şeyler mişâl olmağa lâyıķ degüldür böyle temsîl müşebbih istihzâsı kabîlindendür bir ğayri temsîl ile

Pây derderyâ menih kem gûy ezân

Berleb-i deryâ ħamuş kün lebgezân

Deryâya temsîl tarîķiyle buyururlar ki deryâya ayak koma deryâdan söyleme deryâ kenârından tutağuñ ısırup ħâmûş ol

[58a] *Gerçi şad çün [men] nedâred tâb baħr*

Lîk men neş'kîbem ezġarkâb-ı baħr

Gerçi yüz bencileyin kimesne deryâya tākāt getüremez lâkin ben deryâya ġark olmakdan toymam şabr idemem

Cân u 'aql men fedâ-yı baħr bād

Ĥûnbahâ-yı cân u 'aql in baħr dād

Benim cânım ve 'aqlım deryâya fedâ olsun ki bu deryâ cân u 'aql kan bahâsın virdi

Tâ ki pâyem mîreved rânem derû

Çün nemâned pâ çü baṭṭânem derû

Tâ ki ayağum yürür o deryâya sürerim çünki ayak kalmaya o deryâda ördekler gibiyim ya'nî seyr-i ilallâh tarîķıyla deryâ-yı vahdete giderim çünki vâsıl olup seyr-i ilallâh kalmaya deryâya talup seyr-i fillâh iderim lâkin kaçup kenâr-ı deryâda ki 'âlem-i zâhirdür sâkit olmak gerek deryâdan baḥş aña düşmez

Bîdedeb ħâzır ziġâ'ib ħoşterest

Ĥalka gerçi keĵ büved nî berderest

Ĥâzır bîdedeb ġâ'ibden ħalka gerçi egridür ammâ kapudadur ħâzırda bîdedbdür ammâ ħuzûr-ı yârdedür

Ey tenālūde bigirded havz gerd

Pāk key kereded birūn-ı havz merd

Ey tenle ālūde ve mülevveş olan kimse havz etrāfin tolan ya'nī mürşid kalbin hīç havz taşrasında ādem kanda pāk olur elbette havza talmak gerek ki cenābet gide kezālik mürşid kalbine girmek gerek cenābet-i ma'neviyye gide

Pāk k'ū ezhavz mehcūr u fütād

Ū zipāki-h^vış hem dūr ūftād

Pāk ki o havzdan ırak düşdi o kendü pākliginde ırak düşdi ya'nī tenālūde olmayup zühd ü vera' üzre olan kimse mürşidden ırak düşse o zühd ü ver'ayı aña fāyide itmez andan da ırak düşer

Pāki-yi in havz bīpāyān būved

Pāki-yi ecsām kemmizān būved

Bu havzūn pākligi nihāyetsiz olur zīrā ki deryā-yı haqīqate muttasıldur ecsām pākligi kim qurduğum mizān olur zīrā ki deryā-yı haqīqate muttasıl degüldür

Z'ān ki dil havzest lākin derkemīn

Sūy-ı deryā rāh-ı pinhān dāred in

Zīrā ki velī gönli bir havzdır lākin gizlūde bir havzdır deryā tarafına gizlū yol tutar halk idrāk idemezler dāyimā deryā-yı haqīqatden bu havza imdād-ı İlāhī olmaqdadır

Pāki-yi maḥdūd-ı tū ḥ^vāhed meded

Verne enderḥarc kem kereded 'aded

Ey zāhid senūn maḥdūd pākligūn meded ister yoḥsa ḥarcda 'aded eksilir

Āb güft ālūderā dermen şitāb

Güft ālūde ki dārem şerm ezāb

Şu nāpāke didi ki baña segirt nāpāk şudan utanurum didi

Güft [58b] āb in şerm bîmen key reved

Bîmen in ālûde zâ'il key şeved

Su didi ki bu utanmak bizsiz kanda gider bizsiz bu pākligüñ kanda gider

Z'āb her ālûde k'û pinhān şeved

El-ḥayā'u yemne'u'l-îmān büved

Şudan her nāpāk ki gizlene “*elḥayā'u yemne'u'l-îmān*”⁸⁴ olur ya'nî şu gibi pāk mürşid günāhla mülevveşe baña gel didi mülevveş senden utanuram didi mürşid didi ki bensiz bu utanmak ve bu mülevveşlik gitmez bir mülevveş ki mürşidden gizlene anuñ utanması îmandan men' ider

Dil zipāye ḥavz-ı ten gîlnāk şüd

Ten ziāb-ı ḥavz dilhā pāk şüd

Göñül ten ḥavzı pāyesinden balçıklı oldu ya'nî şehvet-i ten ile göñül mülevveş oldu ten göñüller ḥavzı şuyından pāk oldu ya'nî evliyā göñülleri teveccühi ile ten pāk oldu

Gird-i pāyeḥavz-ı dil gird ey püser

Hān zipāye ḥavz-ı ten mîkûn ḥazer

Göñül ḥavzı etrāfin tolan ey oğul ki pāk olasın şağın ten ḥavzı pāyesinden ḥazer eyle ki nāpāk olmayasın

Baḥr-i ten berbaḥr-i dil berhem-zenān

Dermiyānşān berzaḥ-ı lāyebgiyān

Ten deryası göñül deryası üzre birbirine urıcılar ortalarında berzaḥ ve ḥāyil var birbirine karışmazlar

⁸⁴ Hayâ îmāna mânidir.

Ger tu bāšī rāst ver bāšī tu kej

Pīšter mīgaj bed ü vāpes meğaj

Eger sen ٲoėru olasın ve eger sen egri olasın aña ilerürek sűrtin girürek
sűrtinme ya'nı her ne hāldeyseñ o ٲarafa varmaėa ٲalıř dűnyā ٲarafına meyl itme

Pīš-i šāhān ger ھاٲar bāşed becān

Līk neş'kībed ezū bāhimmetān

Pādişāhlar yanında egerçi cān ٲorėusu olur lākin himmetlűler andan şabr
itmezler kezālik himmetlű sālīk pādişāh-ı ھاĳīĳīden şabr itmez

Şāh çűn şīrīnter ezşekker bűved

Cān beşīrīnī reved ھاşter bűved

Pādişāh     ki řekkerden lezīzrek ola cān ki lezzete gide ziyāde eyű olur
pādişāh-ı ھاĳīĳī   rbı řad hezārān mertebe řekkerden lezīzdűr anuñ  n cān fedā itmek
de lezīzdűr

Ey melāmetger selāmet mer turā

Ey selāmetcű rehā kűn tu merā

Ey melāmet idici selāmet senűn olsun ey selāmet isteyici beni   o sen

Cān-ı men kűrest bāāteş ھاşest

Kűrerā ĩn bes ki ھاāne-āteş est

Benim cānım oca  dur āteşle ھاşdur ocağa bu āteş yeter ki āteş evidűr

Hem   kűre 'ıřkrā sűzīdenīst

Her ki ű z'ĩn kűr bāşed kűre nīst

Oca   gibi 'aş   i  n ba  maklı  dur her kimse ki 'aş  dur k  rdűr oca   degűldűr
uyanmaz

Berg-i bîbergî turā çün berg şüd

Cân-ı bâkî yâftî vü mürğ şüd

Azıksızlık azgın çünkü azık oldu ya'nî cânuñ fakrdan lezzet aldı bâkî cân bulduñ ölüm gitdi

Çün turā gam şādi efzūden girift

Ravza-yı cānet gül ü süsen girift

Çünkü gam saña sürür artırmak tutdı ya'nî gamdan hazz itdüñ cânuñ bağçesi gül ü süsen tutdı ya'nî ezhār-ı ma'arifle müzeyyen oldu

[59a] *Ānçe havf-ı dîgerān ān emn-i tust*

Bağ kavî ezbağr ü mürğ-ı hāne süst

O şey ki gayrîlere korkudur o saña emndür ördek deryādan kavîdür hazz ider tavuğ zā'îdür hazz itmez kezālik 'aşıklar fakr u fenā ve gamdan lezzet alurlar ammā gayrîler alamazlar

Bāz dīvāne şüdem men ey tabîb

Bāz sevdāyî şüdem men ey habîb

Girü ben dīvāne-i 'aşk oldum ey tabîb-i hâkîkî girü ben sevdā-yı 'aşka düşdüm ey maḥbûb-ı hâkîkî ya'nî 'aql-i cüz'üyi selb idüp deryā-yı 'aşka taldım

Ḥalkahā-yı silsile tu zūfünūn

Her yekî halka dehed dîger cünūn

Senüñ silsileñ halkaları fenler şāhibleridür her bir halka bir gayri cünūn virür

Dād-ı her halka fünūnî dîgerest

Pes merā her dem cünūnî dîgerest

Her halkanuñ 'atāsı gayri fünündür o bir halka 'atāsı degüldür pes her nefes baña gayri cünündür ya'nî şifāt-ı müteselsileñden her bir şifāt tecellîsinden ḥaşıl olan

‘atā bir āher şıfat tecellīsinden hāşıl olan ‘atānuñ gayridür tecelliyāt-ı münkaṭı‘
degüldür ‘atāda kezālık pes şevk-i ‘aşk izdiyāddadır

Pes fūnūn bāşed cūnūn ĩn şūd meşel

Ĥāşa derzencır-i ĩn mır-i ecel

Pes fūnūn cūnūn geldi bāma‘nı cūnūn fūnūn geldi demek ola zırā ki ikisi de
meşeldür elcūnūn fūnūn dirler kezālık elfūnūn cūnūn dirler haşşeten ki bu ‘azım
pādişāhuñ zencır-i ‘aşkından olan cūnūn fūnūndur gayri fūnūn cūnūndur

Ān cūnān dīvānegı bğ’sest bend

Ki heme dīvānegān pendem dehend

Dīvānelik ‘aql-ı ma‘āş benden ancılayın kırdı ki cümle ‘aql-ı ma‘ād dīvāneleri
baña naşihat virürler ya‘nı ‘aql-ı ma‘āddan naşibi olmayan haķıķatde dīvānelerdir ya‘nı
Ĥazret-i pır Şems-i Tebrizi ĥazretleriyle şoĥbetleri eyyāmında terk-i resm-i şüret
buyurup mağlūb-ı ‘aşk olduklarında Ĥazret-i pıre dost geçinenler naşihat idüp Ĥazret-i
pıri cūnūna nisbet itdiler ki haķıķatde Mecnūn kendileridür heme dīvānegān aña
işāretdür

Āmeden-i dostān bebīmāristān cihet-i ĩyādet Zūnnūn

Zūnnūn-ı Mışrı ĥazretlerinüñ ĥatırını şormağa dostlaruñ bīmāristāna gelmeleridür

ĩn cūnĩn Zūnnūn-ı Mışrıā fütād

K’ender ü şūr u cūnūnı nev bezād

Buncılayın ĥāl Zūnnūn-ı Mışrıye düşdi ki andan bir yeñi şūr u cūnūn toğdı

Şūr çendān şūd ki tā fevķa’l-felek

Mıresıd ezvey cigerhārā nemek

Şūr o kadar [59b] oldı ki tā felek üstine irişdi andan cigerlere toz irişdi ya‘nı
mecrūĥ oldı

Hĩn menih tū şūr-ı ĥod ey şūreĥāk

Pehlu-yı şūr-ı Hudāvendān-ı pāk

Şaķın sen kendü şūr u cününüñ pāk Hudāvendler şūr u cününü yanına koma
aña kıyās itme bu beyt evāyil-i sülūkda şūr u cünuna mübtelā olanlara naşihatdūr ki
anlaruñ şūr u cününü noķşāndandur evliyā ve kāmīlīnūñ şūr u cününü kemāl-i ‘aql u
‘ilmindendūr

Halkrā tāb-ı cünün-ı ū nebūd

Āteş-i ū rīşhā şān mīrebūd

Halka Zünnün cününü tākati olmadı anuñ āteşi halkuñ şaķallarıñ kaptı ya’nī
meḥāsin-i zāhirede rüsūmlarıñ yakup ‘uķūl-i kāsıralarıñ tağıdup şaşırdı

Çünki derriş-i ‘avām āteş fütād

Bend kerdendeş bezindānī nihād

Çünkü ‘avām şaķalına āteş düşdi anı bağıladılar bir zindāna kōdılar

Nīst imkān vā keşiden īn ligām

Gerçi z’īn reh teng mīāyend ‘ām

Bu o yanı girü çekmege imkān yokdur ya’nī ‘aşķ atı yularıñ çeküp zabt itmek
mümkin degüldür egerçi ‘avām bu yoldan gelürler ya’nī ‘aşķ yolın bilmezler ‘āşık
esrārın añlamazlar

Dīde īn şāhān zi‘āme ḥavf-ı cān

K’īn gūruh kūrend ü şāhān bīnişān

Bu pādişāhlar ya’nī evliyā ‘avāmdan cān kōrkusu gördi zīrā ki ‘avām bölügi
kōrlerdür pādişāhlar ise nişānsızlardur görmezler bilmezler

Çünki ḥükm enderkef-i rindān būved

Lācerem Zünnün derzindān būved

Çünkü ḥükm rindler elinde ola elbette Zünnün zindānda olur

Yeksüvāre mīreved şāh-ı ‘azīm

Derkef-i tıflān çünin dürr-i yetīm

‘Aceb hāldür yalnız atlı gider büyük pādişāh ya‘nī haqīkatde sultān-ı tarīkat
iken bir mu‘īn ve zahīr yok böyle bir dürr-i yetīm oğlancıklar elinde ya‘nī nazīri
bulunmaz vücūd-ı şerīf tıflān mānend ‘avām elinde ola

Dürr çi deryā nihān derķatreī

Āftābī mahfi ender zerrei

Dürr nedür bir kaçrede gizlüdür yā bir zerrede gizlenmiş bir güneş

Āftābī h̄v̄ işrā zerre nümūd

V’endek endek rüy-ı ĥodrā bergüşūd

Bir güneş ammā kendüyi zerre gösterdi ve az az kendü yüzün açdı

Cümle-yi zerrāt dervey mahv şüd

‘Ālem ezvey mest geşt ü şahv şüd

Cümle zerrāt o güneşde mahv oldu ‘ālem andan mest oldu ve ayıldı

Çün kalem derdest-i ġaddārī būved

Lācerem Manşūr berdārī būved

Çünkü kalem ya‘nī hükümet bir ġaddār elinde ola şübhesiz Manşūr berdār üzre
olur

Çün sefhān rāst īn kār u kiyā

Lāzım āmed yeķtulūne ‘l-enbiyā

Çünkü bu iş güç ya‘nī hüküm-i taşarruf sefhlerüñ ola enbiyāyı katl ideler lāzım
geldi

Enbiyārā ġüfte kavm-i rāh-ġüm

Ezsefeh innā taṭteyyernā biküm

Yol yavu kılmış kavm [60a] sefâhatlerinden enbiyâya biz sizûñle taṭayyür
itdük teşâum itdük didi

Cehl-i tersā bîn emān engîḡte

Zān ḡudāvendī ki geṣt āvîḡte

Naşārānuñ cehlin gör emān kıopardı ya'nî o bir ḡudāvend ki aşıldı

Çün beḡavl-i ūst maşlūb-ı cehūd

Pes mer ūrā emn key tāned nümūd

Çünkü naşārā kavlinde cühūd aşduḡı odur ya'nî 'İsādur pes 'İsāya kıanda emn
göstermege kıadır olur naşārā

Çün dil-i ān ṣāḡ z'İṣān ḡūn būved

İṣmet-i ve ente fḡhim çün būved

Çünkü o pādīşāhuñ ya'nî Ḥāzret-i Muḡammed 'aleyhisselāmuñ küffārdan dili
ḡūn ola ya'nî ḡātır-ı şerīfī mükedder ola “*ve mā kānallāhu liyu'azzibehüm ve ente
fḡhim*”⁸⁵ 'işmeti nice olur anuñçün o ḡāzret Mekkedden hicret buyurdılar tā ki
içlerinden olmayup müsteḡaḡı-ı 'işmet olmayalar

Zerr-i ḡālīṣrā vü zergerrā ḡaṡar

Bāṣed ezḡallāb-ı ḡā'in'in bīṣter

ḡālīṣ altun ve kıuyumcıya ḡā'in kıallābdan ziyān kıorķu vardur kezālık mürāyī
müzevvirlerden evliyāya ziyāde keder vardur

Yūsufān ezreṣk-i zīṣtān maḡḡfined

K'ez 'adū ḡūbān derāteṣ mizīned

⁸⁵ Hālbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Enfāl/ 33

Güzeller çirkinler reşkinden gizlülerdür ki ‘adū şerrinden güzeller āteşde ya’nî ziyāde kōrkuda dirilürler ya’nî evliyā aşhāb-ı riyāya gayretlerinden gizlülerdür ‘adā şerrinden havfdedürler

Yūsufān ezmeḡr-i iḡvān derḡehend

K’ez ḡased Yūsuf begürgān mīdehend

Yūsufḡar ḡardaşlar meḡrinden ḡuyudadurlar zīrā ki ḡasedlerinden Yūsufi ḡurdlara virirler

Ezḡased berYūsuf-ı Mıṡrī ḡi reft

Īn ḡased ender kemīn gūrgīst-zeft

ḡasedden ḡazret-i Yūsufa ne oldı ma’lūmdur bu ḡased puşuda bir büyük ḡurddur

Lācerem z’īn gūrg Yaḡūb-ı ḡalīm

Dāşt berYūsuf hemīşe ḡavf u bīm

Lācerem bu ḡurddan ya’nî ḡased ḡurdundan Yaḡūb-ı ḡalīm ḡazretleri ḡazret-i Yūsuf üzre dāyimā kōrkuda idi

Gūrg zāḡir gird-i Yūsuf ḡod neḡeşt

Īn ḡased derfi’l ezgūrgān gūzeşt

Zāhiriḡ ḡurd ḡod Yūsuf etrāfına ṡolanmadı bu ḡased fi’inde ḡurdlardan geḡdi

Zaḡm kerd Īn gūrg v’ez’özr-i lebīḡ

Āmede k’innā zeḡebnā nestebīḡ

Bu ḡased ḡurdu zaḡm itdi ve tatlu söz ile ‘özr itmekden geldi ki taḡḡīḡā biz birbirimizi geḡmege gitdük Yūsufi metā’ımız yanında ḡoduḡ anı ḡurd yidi baba diyü aḡladılar

Şad hezārān gūrgṡā Īn meḡr nīst

Āķibet rūsvā şeved ĩn gūrg bĭst

Yüz biñ kurdı bu mekr yokdur ‘āķibet rūsvāy olur şabr eyle bir miķdār

Z’ān ki haşr-i hāsīdān rūz-ı güzēnd

Bĭgūmān berşūret-i gūrgān kūnēnd

Zīrā ki kıyāmet gūni hāsīdlerūñ haşrini şübhesiz kurdlar şūretinde iderler

Haşr-i pūr-ķırş-ı has-ı murdārḥ^vār

Şūret-i ḥūķī [60b] būved rūz-ı şūmār

Murdār ḥarām yiyici ḥarīş ḥasuñ ḥaşri kıyāmet gūni bir toñuz şūreti olur

Zāniyānrā gēde endām-ı nihān

Ḥamrḥ^vār ānrā būved gēd-i dehān

Zānilerūñ gizlū endāmı necāsetden bed ķoķa ya’nī belinden aşāğı ‘avret yiri şöyle bed ķoķa ki kimse yanına varınca kerīhden varamaya şarāb içenlerūñ ağızı ancılayın bed ķoķa

Gēd-i maḥfī k’ān bedilhā mīresīd

Geşt ender haşr maḥsūs u bedīd

Gizlū ķoķu ki o dünyāda aşḥāb-ı ķulūb gōñüllerine irişür anlar bilür haşrde maḥsūs ve āşīķār olur herkes bilür görür

Bīşei āmed vūcūd-ı ādemī

Berḥazer şev z’ĭn vūcūd er z’ān demī

Ādemīnūñ vūcūdı bir mişelik geldi ki anda her şey vardur bu vūcūddan ḥazer üzre ol eger o dem-i Rabbānī ve nefes-i raḥmānī ve nefḥa-yı ĩlāhīden iseñ

Dervūcūd-ı mā hezārān gūrg ü ḥūķ

Şālīḥ ü nāşālīḥ ü ḥūb u ḥuşūķ

Bizim vücūdumuzda nice biñ kurd ve toñuz vardur şālîh ve şālîh degül
‘ameller vardur ve güzel ve çirkin huyilar vardur

Hük̄m ān hū rāst k’ān gālībterest

Çünkü zer bîş ezmis āmed ān zerest

Hük̄m o hūyuñdur ki o hūy ziyāde gālībdür meşelā çünkü altun bakırdan artuk
geldi o altundur altun hük̄m olunur

Sîretî k’ān dervücûdet gālībest

Hem berān taşvîr-i haşret vācībest

Bir hūy ki o vücūduñda gālībdür hem o hūy şūreti üzre haşrūñ vācībdür

Sā‘atî gürgî derāyed derbeşer

Sā‘atî Yūsuf̄ruḥî hemçün kamer

Ādeme bir sā‘at kurdruk gelür hūyı yırtıcılık olur bir sā‘at ay gibi Yūsuf̄ruḥlık
gelür hūyı güzel mülāyemet olur

Mîreved ezsîneḥā dersîneḥā

Ezreh-i pinhān şalāḥ u kîneḥā

Ve bu hūylar gayre sirāyet de ider şalāḥ ve kînler gizlū yoldan sînelerden
sînelere gider

Belki ḥod ezādemî dergāv u ḥar

Mîreved dānāyi vü ‘ilm ü hūner

Belki ḥod ādemîden şığıra ve eşege bilmeklik ve ‘ilm ve hūner gider

Esb-i süksük mişved rehvar u rām

Ḥırs bâzî mîküned büz hem selām

Bed hūy at ta'limle ٲoĝru y r r olur ve r m olur ayu ta'lim ile oynar ke i de
ta'lim ile sel m verir sel m alır

Reft ender seg zi demy n heves

Y    b n   d y    k r  y   ares

K pek  dem lerden heves giydi ya'n  heves te'  r itdi k pek ya  oban olup
 oyun bekledi  urdлары men' itdi ya avcı oldu av aldı ya kapıcı oldu ev  apus n bekledi

Derseg-i a   b   y  z' n v f d

Reft t  c y -y  All h ge te b d

A   b-ı kehf k peğine o g r hdan bir   y gitdi t  ki o k pek All h isteyici
oldı

Her zam n ders ne nev'  ser k ned

G h d v   geh melek geh d m u ded

Her zam n s nede bir nev' ba  g sterir ya'n  z h r ider g h  eyt n g h melek
g h yırtıcılar ya'n  bunların   yları

Z' n 'aceb b  e ki her   r  gehest

T  bed m-ı [61a] s neh  pinh n rehest

Ol 'aceb m  est n ki v c d-ı  dem d r her arslan-ı H d  ya'n  her vel   g hdur
bil r  aberd rdur t  s neler t zaĝına gizl  yol var ol yoldan varır g r r

D zdi  k n ezder n merc n-ı c n

Ey kem ezseg ezder n-ı ' rif n

Ey k pekden a aĝı der ndan ' rifler der nundan c n merc n n  uĝurla ya'n 
'ilm   'irf n cevherin uĝurla ya'n  ta   l eyle

  nki d zdi b ri  n d rr-ı la  f

  nki   mil m  ev  b r   er f

Etṭabī'ātü sārīkatün fehvāsınca çünki uḡurlarsan bārī ol laṭīf incüyi uḡurla ki
‘irfāndur çünki yük götürürsin bārī götürdüğün şey şerīf olsun

Fehm kerdē-i mürīdān ki Zünnūn dīvāne neşūdeest

Mürīdlerūn añlamalarıdır ki Zünnūn dīvāne degüldür kaşdıla itmişdür

Dostān derkışsa-yı Zünnūn şüdeend

Süy-ı zindān u derān re’yı zedend

Dostlar Zünnūn kışşasında zindān tarafına vardılar ve o kışşada bir re’y itdiler

K’in fikr kâşid küned yā hikmetīst

Ū derīn dīn kıbleī vü āyetīst

Böyle ki bu Zünnūn fikr-i kaşdile ider o Zünnūn bu dīnde bir kıbledir ve bir
āyetdir ya’nī muḳtedādır

Dūr dūr ez’aql çün deryā-yı ū

Tā cünūn bāşed sefeh fermā-yı ū

Anuñ deryā gibi ‘aqlından ziyāde ırakdur ki cünūn aña sefāhet buyurıcı ola

Ḥāşa lillāh ezkemāl-i cāh-ı ū

K’ebr-i bīmārī büpüşed māh-ı ū

Ḥāşe lillāh anuñ kemāl-i cāhından ki ḥastelik bulutı anuñ ayını örte ya’nī ‘aqlını
cünūn örte

Ū zışerr-i ‘āme ender ḥāne şüd

Ū zineng-i ‘āqlān dīvāne şüd

O Zünnūn ‘avām şerrinden gizlenüp ev içre girdi o ‘aql-ı ma‘āşla ‘aqlı
olanlardan ‘arından dīvāne oldu

Ū zi‘ār-ı ‘aql-ı künd-i ten-perest

Kāşiden refteş ü dīvāne şüdest

O tenperest kendü ya'nî ten hükmine tâbî' ahmağ 'aqlından 'arından kaşd ile gitmişdür ya'nî dīvāne olmuşdur ya'nî tecennündür cünün degüldür

Ki bebendîdem kavî v'ez sâz-ı gāv

Berser ü püştem bezen v'înrâ mekāv

Lisân-ı hâl ile dimişdür ki beni pek bağlañ ve şıgır düzeninden ya'nî kuyruğundan ya peşime ve arğama uruñ ve bunu kazma ya'nî bu cünün aşlın tefahhuş itme andan baħş itme

Tā zizaħm-ı laħt yābem men hayāt

Çün katîl ezgāv-ı Mūsā ey şikāt

Tā ki şıgır yara zaħmından ben hayāt bulam Hāzret-i Mūsā şıgırından katîl hayāt bulduğı gibi ey şikāt

Tā zizaħm-ı laħt-ı gāvî hoş şevem

Hem çü küştegāv-ı Mūsā geş şevem

Tā ki bir şıgır [61b] yarası zaħmından hoş olam Hāzret-i Mūsā şıgırını küştesi gibi ya'nî o şıgır yarasından hayāt bulan ölü gibi güzel olam hayāt-ı ebedî bulam

Zinde şüd küşte zizaħm-ı düm-i gāv

Hemçü mis ezkîmyā şüd zer-i sāv

Şıgır kuyruğı zaħmından ölü diri oldı kîmyādan bakır şāfî altun olduğı gibi

Küşte bercüst ü bügüft esrārā

Vā nümūd ān zümreî ħūnh^vārrā

Ölü şıçradı ve esrārı didi o kanlu bölüğün āşikārā gösterdi açık didi ki bu cemā'at öldürdiler ki bu zamān benimçün huşūmetde perişānlardur

Çünki küşte kereded in cism-i girān

Zinde [kerded] hestî esrârdân

Naşihat buyururlar ki çünkü bu ağır şakıl beden öldirile ya'nî riyâzât ve mücâhede ile nefsi zebûn ide esrâr bilici mevcûd ya'nî rûh dirilür hayât-ı ebedî ile

Cân-ı ü bîned behîşt ü nârrâ

Bâz dâned cümle-yi esrârrâ

O mevt-i irâdî ile ölen kimsenün cânı dünyâda cennet ve cehennemi görür cümle esrârı âşikârâ bilür

Vâ nümâyed hûniyân-ı dîvrâ

Vâ nümâyed dâm-ı hud'a vü rîvrâ

Şeytân hûnîlerin âşikârâ gösterir mekr ü hîle tuzağın âşikârâ gösterir ya'nî o mevt-i irâdî ile ölüp hayât-ı bâkî bulan kimse mürşid-i kâmil olur pes müridlerinün kalbleri gözlerin açup ol göz ile şeytânun hîlesi tuzağın ve benî âdemî helâk-i ebedîye sebep-i me'âşîye tahrîz iden şeyâtîni ki benî âdemün kanlularıdır âşikârâ gösterir

Gâv küşten hest ezşarî-ı tarîk

Tâ şeved ezzağm-ı dümeş cân müflîk

Şıgırî öldürmek tarîk şartıdır tâ ki anuñ kuyruğı zahmından cân ifâkat bula

Gâv nefis-i h'îşrâ zûter büküş

Tâ şeved rûh-ı hafî zinde behuş

Kendü nefsün şıgırın tizrek öldür tâ ki gizlü rûh dirile ve 'ağılla şöhet ide

Rücû'-ı beşikâyet-i Zünnün

Zünnün hikâyesine rücû'dur

Çün resîdend ân nefer nezdîk-i ü

Bâng berzed hey kiyânîd itteğû

Çünkü o nefer Zünnün yanına vardılar Zünnün çağırdı ki hey kimlersiz şaķınıñ

Bā edeb güftend mā ezdestān

Behr-i pürseş āmedīm īn cā becān

O nefer edeble didiler ki biz dostlardanuz hātır şormağa buraya cān ve gönülden geldik

Çü ne ey deryā-yı ‘aql-ı zūfünūn

īn çi bühtānest ber‘aķlet cünūn

Nice sen ey fūnūn şāhibi ‘aql deryāsı bu ne bühtāndur ‘aql-ı cünūn bühtānı

Dūd-ı külhen key resed derāftāb

Çün şeved ‘ankā şikeste ezgūrāb

Külhan tütünü güneşe ķanda irişür ‘ankā ķargadan nice şınar

Vā megīr ezmā beyān kūn īn sūhan

Mā muḥibbānīm bāmā īn mekūn

[62a] Bizden girü tütma bu sözi beyān eyle biz muḥibleriz bize bunu itme

Mer muḥibbānrā neşāyed dūr kerd

Yā ber ü pūş u dağal mağrūr kerd

Muḥibleri ırak itmek lāyık olmaz yā yüz örtmekle ve hīle ile muḥibleri terk etmek lāyık olmaz

Rāzrā endermiyān āver şehā

Rū mekūn derebr-i pinhān nī mehā

Rāzı ortaya getür ey pādişāh yüzi buluķa şaķlama ey māh

Mā muḥibb ü şādık u dilḥasteīm

Derdü'âlem dil betu derbesteîm

Biz muhibbiz ve şadıkız maḥabbetimiz de dilḥastayuz ya'nî saña 'aşıkız iki
'âlemde gönli saña bağlamışuz

Fuḥş āgāzīd ü düşnām ezgüzāf

Güft ü dīvānegāne zī vü kâf

Zünnün o muhibbiz diyenleri imtiḥān için fuḥşa başladı ve bîhûde söylemege
başla dīvāneler gibi o zi vü kâf didi ya'nî elfāz-ı mühmele

Bercehīd ü seng perrān kerd ü çüb

Cümlegī big'riḥtend ezblm-i kūb

Şıçradı ve taş ve ağaç atdı cümlesi kötek korkusından kaçdılar

Ḳahḳaha ḥandīd ü cünbānīd ser

Güft bād-ı rīş īn yārān niger

Pek pek güldi ve baş oynatdı bu yārānuñ şakalı yiline bak didi ya'nî da'vā-yı
maḥabbetleri şüretine bak

Dostān bīn kū nişān-ı dostān

Dostānrā renc bāşed hemçü cān

Dostları gör dostlar nişanı kanı dostlara dostdan gelen zahmet ve belā cān gibi
olur ya'nî yanında 'aziz olur

Key kerān gīred zirenc-i dost dost

Renc mağz u dostī ānrā çü post

Dost belāsından dost kanda kenār tutar ya'nî kanda kaçır renc ü belā mağz
gibidür ve dostlık aña kısr gibidür

Nī nişān-ı dostī şūd serḥoşī

Derbelā vü āfet ü miḥnetkeṣī

Dostlık nişanı belāda ve āfetde ve miḥnetkeṣlikde baş hoşluğu olmadı mı ya'nı bunlarda başı hoş olmak dostlık nişanıdır

Dost hem çün zer belā çün āteṣest

Zer-i ḥālīṣ derdil-i āteṣ ḥaṣest

Dost altun gibi belā āteṣ gibidür ḥālīṣ altun āteṣ içre hoşdur

İmtihān kerdē-i ḥ^vāce-yi Loḳmān zeyrekī-yi Loḳmānrā

Loḳmānuñ Efendisi Loḳmānuñ Zeyrekligini İmtihān İtmesidür

Nī ki Loḳmānrā ki bende-pāk būd

Rūz u ṣeb derbendeḡi çālāk būd

Loḳmān bir pāk kul degül miydi gice gündüz kullukda çālāk degül miydi

Ḥ^vāceeṣ mīdāṣṭī derkār pīṣ

Bihtereṣ didī ziferzendān-ı ḥ^vīṣ

Efendisi anı kārda artık tutardı anı kendü oğullar[62b]ından eyürek görürdi

Z'ānçe Loḳmān gerçi bendezād būd

Ḥ^vāce būd u ezhevā āzād būd

Anuñçün ki Loḳmān gerçi kul oğlu idi ḥāce idi ve hevā-yı nefsdan kurtulmuş idi

Hikāyet

Güft ṣāḥī ṣeyḥrā endersüḥan

Çizi ezbaḥṣiṣ zimen derḥ^vāst kūn

Pādiṣāḥ bir ṣeyḥe söz arasında didi ki benden baḥṣiṣden bir ṣey dile

Güft ey şeh şerm mināyed turā

Ki çünîn güyî merā z'în berturā

Şeyh didi ki ey pādişāh saña utanmak gelmez mi ki baña böyle dursin bundan yukarı gel ya'nî himmetüñ 'ālî eyle

Men dü bende dārem işān haķîr

V'ân dü bertu hākimānend ü emîr

Benim iki kulum var anlar haķîrdür ve iki kul senüñ üzerüne hākimlerdür ve beglerdür

Güft şeh ān dü çi end ü zelletest

Güft ān yek hışm u dîger şehvetest

Pādişāh didi ki o iki nedirler bu söz haţādur şeyh didi ki o bir hışmdur ve biri de şehvetdür

Şāh ān dān k'û zişāhî fāriġest

Bîmeh ü hurşîd nûreş bâziġest

Pādişāh anı bil ki pādişāhlıktan fāriġdür ay ve güneş anuñ nûrı tābānidur

Maġzen ān dāred ki maġzen zāt-ı üst

Hesti ü dāred ki bâhestî 'adüst

Maġzen şāhibi o kimsedür ki anuñ zātı maġzendür ya'nî esrār-ı İlāhiyye ile töludur vücūda o kimse mālīkdür ki vücūd-ı mecāzîye 'adūdur tālīb-i fenādur

Ĥ'āce-yi Loķmān bezāhir ĥ'āceveş

Derhaķîkat bendeLoķmān ĥ'āceş

Loķmānuñ efendisi zāhirde efendi gibi haķîkatde kul Loķmān anuñ efendisi idi

Dercihān-ı bâzgüne z'în besîst

Dermaẓar ẓān gevherī kem ezḥasīst

Bāzgüne cihānda bu kabilden çok vardır ki efendi ma'nide kuldur kul ma'nide efendidür lākin ehl-i cihān nazarında bir cevher bir ḥasdan aṣağıdır zāhire baqarlar fark idemezler

Mer beyābānrā mefāze nām şüd

Nām u rengī 'aklṣānrā dām şüd

Meşelā beyābāna mağāra nām oldu maḥall-i helāk 'aksine maḥall-i fevz ü necāt adın kōdılar ad u renk ehl-i zāhir 'aқıllarına duzaқ oldu ad ve renge aldanurlar

Yek gürūhrā mu'arrif cāmeest

Derḳabā gūyend k'ū ez'āme est

Bir bölük mu'arrif libāsdur meşelā zāhidi ḳabāda ya'nī 'avām libāsında görseler 'avāmdandur dirler 'avāmdan bir şahşı şuleḫā libāsında görseler şeyḫ-i kāmildir dirler

Yek güruhrā zāhir-i sālūs-ı zūhd

Nūr bāyed tā būved cāsūs-ı zūhd

Bir gürūha da mu'arrif sālūslik zāhiri ve zūhd oldu ya'nī zāhir ıslāḫ göstere ne zāhid dirler bir ādemde nūr-ı Ḥudā gerek ki zūhd cāsūsı ola nūr olmayınca zūhd olmaz

[63a]Nūr bāyed pāk eztaqlīd ü ḡavl

Tā şināsed merdrā bīfī'ī ü ḳavl

Ādemde nūr gerek taqlīdsiz ve ḡülsiz ya'nī bir kimseden aḡsızın almış olmaya o nūr kendüye Ḥudādan 'aṭā ola tā ki o nūr ile ādemi aḡlaya fī'lsiz ve ḳavlsiz ya'nī o kimse bir iş işlemeksizin ve bir söz söylemeksizin

Derreved derḳalb-i ū ezrāh-ı 'aql

Naḳd-i ū bīned nebāsed bend-i naql

Ol kimsenüñ ƙalbine gire gide ‘aƙl yolından anuñ naƙdini göre naƙl bendi
olmaya ya’nî haƙîƙat-i ħâlin bile ğayriden naƙle muhtâc olmaya

Bendegân-ı ħâş-ı ‘allâmü’l-guyûb

Dercihân-ı cân cevâsîsü’l-ƙulûb

Ğaybîleri ziyâde bilen Ĥudânuñ ħâş ƙulları cân ‘âleminde ƙalbler cäsüsleridur
ƙalblere girerler aĥvâlin tecessüs idüp bilürler

Derderûn-ı dil derâyed çün ħayâl

Pîş-i ü mekşûf bâşed sırr-ı ħâl

Gönül içine girer ħayâl gibi anuñ yanında ħâl sırrı açuƙ olur

Derten-i güncişƙ çîst ezberg ü sâz

Ki şeved pûşîde ân ber‘aƙl-ı bâz

Meşelâ serçe teninde nedir ki o toĝan ‘aƙlından gizlü ola anlar bâz-ı İlâhîdirler
ĥalk serçe gibidür anlardan gizlü ĥalkda ne olur

Ân ki vâƙıf geşt beresrâr-ı hû

Sırr-ı maĥlûkât çi bud pîş-i ü

O ki esrâr-ı hûya vâƙıf ola anuñ yanında maĥlûkât sırrı ne olur

Ân ki bereflâk reftâreş büved

Berzemîn reften çi düşvâreş büved

O ki eflâk üzre anuñ reftârı ola yirde yürimek aña nice güc olur

Derkef-i Dâvûd k’âhen geşt mûm

Mûm çi bûd derkef-i ü ey zâlûm

Meşelâ Dâvûd elinde ki demür mûm ola anuñ elinde mûm ne olur ey
derdmend ƙışşaya rücû‘ buyururlar ki

Būd Loḳmān bende şekliḥ^v āceī

Bendegī derzāhireş dībāceī

Loḳmān ḳul şeklinde idi ve ḥaḳīḳatde efendi idi ḳulluḳ anuñ zāhirinde bir dībāce ya‘nī ‘alāmet idi

Çün reved ḥ^v āce becāy-ı nāşinās

Berḡulām-ı ḥ^v iş pūşāned libās

Çünkü efendi bilinmeyen yire gide kendü ḳulına libāsın giydirir

Ū büpūşed cāmehā-yı ān ḡulām

Mer ḡulām-ı ḥ^v işrā sāzed imām

Kendü o ḳuluñ libāsın giyer kendü ḳulın muḳtedā ider

Derpeyeş çün bendegān derreh şeved

Tā nebāyed z’ū kesī āgeh şeved

Ḳullar gibi o ḳuluñ ardınca yola gider tā ki kimse olmaya ki anı bile

Gūyed ey bende tu rev berşadr şīn

Men bigīrem kefş çün bend-i kihīn

Dir ki ey ḳul sen yūri şadrda otur ben alçaḳ ḳul gibi pābūç tutaram

Tū dūrūştī kūn merā dūşnām dih

Mer merā tu hīç tevḳīrī menih

Sen ḥuşūnet ile baña söḡ sen baña hīç bir ta‘zīm itme

Terk-i ḥidmet ḥidmet-i tū dāştem

[63b] *Tā begurbet tuḥm-ı ḥīlet kāştem*

Ḳidmeti terk itmegi senüñ ḥidmetüñ tıtdum tā ki ḡurbetde ḥīle toḥmını ekdüm

Ḥ'ācegān īn bendegīhā kerdeend

Tā gūmān āyed ki īṣān bendeend

Efendiler bu kullukları itdiler tā zann olına ki anlar kullardur

Çeşm-i pūr būdend ü sīr ezḥ'ācegī

Kārhārā kerdeend āmādegī

Efendilikden gözleri tolu idiler ve tok idiler işlerini hāzır itmişlerdi ya'nī nice kāmiller var ki işleri dāyim kulluk ve 'ibādet

V'īn gulāmān-ı hevā ber'aks-i ān

Ḥ'īṣten būn 'mūde ḥ'āce'aql u cān

Bu hevā kulları anlaruñ 'aksi üzre kendüleri 'aql u cān efendisi gösterirler riya ile

Āyed ezḥ'āce reh-i efgendegī

N'āyed ezvende begayr [ez]bendegī

'Aql u cān efendisinden tevāzu' yolu gelür zīrā haqīkatde Hudā kulıdur kıldan ise kullukdan gayri gelmez

Pes ezān 'ālem bedīn 'ālem çünān

Ta'biyethā hest ber'aks īn bedān

Pes o 'ālemden bu 'āleme ancılayın ya'nī Loqmān gibi 'aks-i üzre baqıyyeler vardur ya'nī 'aks göstermeñle şaqlanmış şeyler vardur bunu bil nice kul şeklinde efendi ve nice efendi şeklinde kul vardur

Ḥ'āce-yi Loqmān ezīn ḥāl-i nihān

Būd vāqıf dīde būd ezvey nişān

Loqmānuñ efendisi bu gizlü ḥālden vākıfdı Loqmāndan nişān görmışdi

Rāz mīdānist ü hoş mīrānd Һar

Ezberāy-ı maşlaҺat ān rāhber

Rāzı bildi ve eşegi güzel sürdi ya'nī eyü mu'āmele itdi maşlaҺatçün o yol alıcı
ya'nī sālİK Һarīk-i müstaķīm

Mer verā āzād kerdī eznūҺust

Līk hoşnūdı-yi Loķmānrā bücüst

Loķmānı evvelden āzād iderdi lākin Loķmānuñ hoşnūdlıgın işitdi

Z'ān ki Loķmānrā murād īn būd tā

Kes nedāned sırr-ı ān şīr ü fetā

Loķmān anuñçün āzād olmaķ istemezdi ki murādı bu idi ki kimse o arslanuñ
ve Һarīk-i Һudā fetāsınuñ sırrını bilmeye

Çi 'aceb ger sır zibed pinhān kūnī

īn 'aceb ki sır ziҺod pinhān kūnī

'Aceb degüldür sırrı yaramazdan şaķlayasın ve şeyātīn-i ins ü cin ve nefsi-i
emmāre bāngi Һutmayalar ki tā Һīle ile bozmayalar

Һ'īşrā teslīm kūn berdām-ı müzd

V'ān ki ezҺod bīziҺod çizi būdüzd

Kendiñi ücret duzağına ya'nī emr-i Һudāya teslīm eyle andan şöira kendüñden
kendüliksiz ya'nī 'aceb ve enāniyyetsiz bir şey uğurla

Mīdehend afyon bemerde-i zaҺmmend

Tā ki peykān ezteneş bīrūn keşend

Meşelâ zahımlu kimseye afyon yidirirler tâ ki anuñ keyfine meşğülken teninden peykân-ı hîleler sende haqîkatüñden [64a] uğurladuğın şey'ün lezzetine meşğül iken enāniyyet peykânını vücūduñdan çeke çıkarasın

Vaqt-i merg ezrenc-i ūrā mīderend

Ū bedān meşğül şūd cān mībürend

Mişāl-i āher ki ölüm zamānı o kimseyi yırtarlar renc ü hastalıkden ol kimse o reñce ve hastelikle meşğül olur cānını alurlar tuymaz

Çün beher-fikrī ki dil h'āhī süpürd

Eztu çizī dernihān h'āhend bürd

Her bir fikre ki gönül viresin gizlüde senden bir şey alurlar meşelâ bir fikre meşğül iken elünde sermāye olan 'ömr-i 'azīz vaqti geçer zāyī' olur

Her çi taḥşilī künī ey mu'tenī

Mīderāyed düzd ezān sū k'eymenī

Ey i'tinā idüp şaķınan kişi her nesneyi ki taḥşil idersin hırsız eṭrāfindan gelür ki emīnsin ya'nī ummaduğın taraıdan uğurlar

Pes bedān meşğül şev k'ān bihterest

Tā zitū çizī büred k'ān kihterest

Pes imdi aña meşğül ol ki o dīnde eyürekdür tā ki hırsız senden küçekrek şey'i uğurlaya

Bār-ı bāzergān çü derāb üftened

Dest enderkāle-yi bihter zened

Bāzergānun yüki çünki şuya düşe eli ziyāde metā'a irür

Çünki çizī fevt h'āhed şūd derāb

Terk-i kemter gūy u bihterrā biyāb

Çünkü şuda bir metā‘ zāyi‘ olmak muḳarrer ola alçağı terk eyle ziyāde eyüi
bul anı kırtar kezālik dінде eyüye meşgūl ol

Zāhir şüden-i fażl u zeyregī-yi Loḳmān pīş-i imtiḥān kūnendegān

İmtihān idenler yanında loḳmānuñ fażīleti ve zeyrekligi zāhir olduğudur

Her ṭa‘āmī k’āverīdendī bevey

Kes suy-ı Loḳmān fūrūstādī ziḳey

Her bir ṭa‘ām ki Loḳmān efendisine getürelerdi Loḳmān ṭarafına ṭa‘ām
getürmek ardınca bir kimse gönderirdi çağırdu

Tā ki Loḳmān dest sūy-ı ān būred

Ḳāşīdā tā ḥ^vāce pes ḥordeş ḥored

Tā ki Loḳmān eli o ṭa‘ām ṭarafına ilte ḳaşdıla ya’nī andan yiye tā ki efendi
şoñra Loḳmānuñ yidigin yiye ya’nī eger Loḳmān yir ise yiye

Sū‘r-i ū ḥordī vū şūr engīḥtī

Her ṭa‘āmī k’ū neḥordī rīḥtī

Loḳmānuñ artuğın yirdi ve şevḳ u zevḳ iderdi her bir ṭa‘āmı ki Loḳmān
yimeye idi dökerdi

Ver būḥordī bīdil ū bīḥtīhā

İn būved peyvendi-yi bīintihā

Göñülsiz ve iştiḥāsızsa da efendi yirdi Loḳmān yirse intihāsız evvelā maḥabbet
ola uşaklık böyle olur

Ḥarbūze āverde būdend armağān

Güft rev ferzend Loḳmānrā beḥ^vān

Efendisine ḳavun armağān getürdiler [64b] bir ḳulına didi ki yūri oğlum
Loḳmānı çağır gelsün

Çün bürîd ü dād ūrā yek bürîn

Hemçü şekker hordêş ü çün engebîn

Çünkü efendi kavunu kesdi ve Loqmāna bir dilim virdi Loqmān o dilimi şeker gibi ve bal gibi yidi

Ezhoşî ki hord dād ūrā düvem

Tā resîd ān girçhā der hefd hem

Anuñ güzel yidiğiçün aña ikinciye virdi tā dilimler on yedinciye irişdi

Mānd girçî güft inrā men harem

Tā çi şîrîn harbüze est in bin'gerem

Bir dilim kaldı didi ki bunu ben yiyeyim tā ki ne lezîz kavundur göreyim

Ū çünîn hoş mîhored k'ez zevk-i ū

Tab'hā şüd müştehî vü loqmacū

O şöyle güzel yir ki anuñ zevkından tabi'atlara iştihā geldi ve loqma istedi

Çün bühord ezelhîyeş âteş fûruht

Hem zebān kerd ābile hem hulḥ sūhut

Çünkü yidi anuñ acılığından ateş yalınlandı hem dilin kabartdı hem boğazın yakdı

Sā'atî bîhod şüd ezelhî-yi ān

Ba'd ezān güfteş ki ey cān-ı cihān

Bir sā'at bîhod oldu acılığından ba'dehu Loqmāna didi ki ey cān ve ey bütün cihān

Nüş çün kerdî tu çendîn zehrā

Luṭf çün engāştī īn ḳahrā

Nice yidūñ bu ḳadar zehri nice luṭf şanduñ bu ḳahrı

Īn çī şabrest īn şabūrī ezçi rūst

Yā meger pīş-i tu īn cānet ‘adūst

Bu ne şabrdur böyle ziyāde şabr itmek ne yüzdendür ya meger senūñ yanuñda bu cānuñ ‘adūdur aña zehr yidirirsin

Çün neyāverdi be‘illet ḥuccetī

Ki merā ‘özüst bes kūn sâ‘atī

Niçün hîle ile bir ḥuccet getürmedūñ ki benim ‘özüüm vardur bir sâ‘at şabr eyle dimedūñ

Güft men ezdest-i ni‘met baḥş-ı tū

Ḥordeem çendān ki ezşermem dü tū

Loḳmān didi ki ben senūñ ni‘met baḡışlayıcı elūñden o kadar ni‘met yemişimdür ki utandugımdan iki ḳat olmuşımdır başım ḳaldurup yüzüñe baḳmaḡa utanurum söylemek degül

Şermem āyed ki yekī telḡ ezkefet

Nāgehān dīdem kūnem z’ān vāḳıfet

Baña utanmaḳ gelür ki senūñ elūñden ańsızın bir acı görem andan seni ḡaberdār idem

Çün heme eczām ezin‘ām-ı tū

Resteend ü ḡarḳ dane vü dām-ı tū

Çünki benim cümle eczām senūñ in‘āmuñdan yetmişlerdür ve senūñ dāne ve dāmuña ḡarḳdurlar

Ger zıyeķ telhî künem feryād u dād

Hāk şad reh berser-i eczām bād

Eger bir acıdan feryād ve şikāyet idem yüz yol toprağı eczām üzre olsun

Lezzet-i dest-i şeker bahşet [65a] bedāşt

Enderīn bıttıh telhî key güzāşt

Senüñ şeker bağışlayıcı elüñ lezzeti tıtdı ya'nî elüñ yapışmak lezzetine nā'il
oldı bu kavunda kıanda acılık kıodı

Ezmaħabbet telhā şırīn şeved

Ezmaħabbet misshā zerrīn şeved

Maħabbetden acılar leziz olur bakırlar altın olur

Ezmaħabbet derdhā şāfī şeved

Ezmaħabbet derdhā şāfī şeved

Maħabbetden derdler şāfī olur ya'nî poşa dirler bulanık olan şu eger ğayri anlar
şāfī olur maħabbetden derdler şāfī olur derdli 'āşıkā şifā virür

Ezmaħabbet mürde zinde mişeved

Ezmaħabbet şāh bende mişeved

Maħabetden ölüyi diri iderler mürşid mürīde maħabbet itdikde ħayāt-ı
ebediyye ile ihyā ider maħabbetden pādīşāhı kıul iderler pādīşāh bir kıulina maħabbet
itdikde şu mertebe rām olur ki kıul gibi olur

İn maħabbet hem neticedānişest

Key güzāfe berçünīn tahtı nişest

Bu maħabbet hem bilmek neticesidür kıanda sehvede buncılayın bir tahta oturdı

Dāniş-i nākış kücā İn 'ışk zād

‘İşk zāyed nākış ammā bercemād

Nākış bilmek kaçan bu ‘aşkı toğurdu ya’nī ‘aşk-ı Hudā ve ‘aşk-ı enbiyā ve evliyā ‘āriflere mahşūşdur ‘ārif olmayan nākış cemādāta ‘āşık olurlar

Bercemādī reng-i maṭlūbī çü dīd

Ezşagīrī bāng-ı maḥbūbī şenīd

Bir cemādāda çünki maṭlūblik rengin gördi yāḥod bir şadādan maḥbūblik şadāsın işitdi

Dāniş-i nākış nedāned farkrā

Lācerem ḥurşīd dāned berkrā

Nākış bilmek farkı bilmez lācerem berkı güneş bilür o görüp işitdigine ‘āşık olur

Çünki mel‘ūn ḥ^vānd nākışrā Rasūl

Būd derte’vīl-i noḳşān-ı ‘uḳūl

Çünki Ḥazret-i peygamber nākışa mel‘ūn didi o kelām-ı şerīf ‘aḳıllar noḳşānı te’vīlde oldı

Z’ān ki nākış ten büved merḥūm-ı rahm

Nīst bermerḥūm lāyık la’n ü zaḥm

Zīrā ki teni nākış rahm-ı Hudā merḥūmı olur merḥūma la’n u zaḥm lāyık degüldür

Naḳş-ı ‘aḳlest ān ki bed rencūriyest

Mūcīb-i la’net sezā-yı dūriyest

‘Aḳl noḳşānıdır o ki yaramaz ḥastalıkdür la’net-i mūcībdür Ḥaḳdan ıraklığa lāyıkdur

Z'ân ki tekml-i ħiredhâ dūr nîst

Lîk tekml-i beden maḳdūr nîst

Zîrâ ki ‘aḳıllar kâmil itmek ba‘îd degüldür kâmil itmekle Hudâ tarafından me‘mûrdur lâkin bedeni kâmil itmek maḳdūr-ı beşer degüldür

Küfr-i fir‘avnî-yi her gebr-i ba‘îd

Cümle eznoḳşân-ı ‘aḳl âmed bidîd

Haḳdan ırâḳ her kâfirûn küfri ve fir‘avnıḡı cümle ‘aḳl-ı ma‘âd eksikliginden zâhir oldı

Behr-i noḳşân-ı beden âmed ferec

Demübî ki mâ ‘alela‘mâ ḡarac

Beden eksikligiçün Ḳur‘ânda ferec geldi ki kör üzre güçlük yoḳdur buyruldı

Berḳ âfil bâşed ü bes bîvefâ

Âfil ezbâḳî nedânî bîşafâ

Berḳ gidici olur ve ziyâde [65b] bîvefâ olur âfili yaḳından şafâsız ya‘nî şafâyı derünsüz bilmezsin ya‘nî birbirinden fark idemezsin

Berḳ ḡanded ber ki mîḡanded büḡü

Berkesî k’û dil nehed bernûr-ı û

Berḳ güler ne güler şöyle bir kimseye ki anuñ nûrına göñül ḳor aña güler ya‘nî maḡbûbât-ı mecâzî ki ḡüsnlere berḳ-i âfildür anlara ve ḡüsnlere ‘âşık olanlara lisân-ı ḡâl ile gülerler

Nûrhâ-yı çarḡ büb’rîde peyest

Ân ki lâşarḳî ve lâḡarbî keyest

Çarhuñ nûrları siñiri kesikdür ya'nî nâkışdur o nûr ki ne şarkî ve ne ğarbîdür o
kandadır o ki nûr-ı Hudâdur bu beyt-i şerîf kevâkib-i envârın bâkî şanup
kevâkibperest olanlara cevâbdur ya'nî kevâkib-i envârî de âfildür dimekdür

Berkrâ hod yahtafü'l-ebşâr dān

Nûr-ı bâkîrâ heme enşâr dān

Berķ hūyın başarlar ķapar bil ya'nî mecāzî başar başireti alur gider müşāhede-
yi nûr-ı bâkîye kuvvet ķomaz ammā nûr-ı bâkî hūyın cümle yār ve muħibbîler bil nûr-
ı bâkîyi müşāhede idenüñ başar başiretinüñ nûrı ziyāde olur

Ber kef-i deryā feresrā rānden

Nāmeî dernûr-ı berķî h'ānden

Ezħarîşî 'ākıbet nādidenest

Berdil ü ber'aķl hod ħandidenest

Deryā köpügi üzre at sürmek ve berķ nûrında nāme okumaķ ħarîşlikden
'ākıbeti görmemekdür ve kendü göñlüne gülmekdür ya'nî deryā-yı ħaķîķat köpügi
'ālem-i şûret üzre himmeti atın sürmek ve envār-ı mecāzi hüsni ile maķşûduma vāşıl
olurum demek ħarîşlikden 'ākıbeti görmemekdür ve 'aķlına ve ħalbine gülmekdür

'Āķıbetbīnest 'aķl ezħāşiyet

Nefs bâşed k'û nebīned 'ākıbet

'Aķl ħāşiyetden 'ākıbet görıcıdür nefis olur o 'aķl ki 'ākıbet görmeye

'Aķl k'û maġlûb-ı nefis ü nefis şûd

Müşterî māt-ı Zühāl şûd naħs şûd

'Aķl ki o 'aķl nefis maġlûbıdır nefis oldı meşelā müşterî ki sa'd-ı ekberdür
zühale ki naħs-ı ekberdür māt ve maġlûb oldı naħs oldı

Hem derîn naḥsî bigirdân in nazar

Derkesî ki naḥs kerdet derniger

Hem bu naḥs ya'nî hem bu nühüset ve nikbet içre bu nazarı dündur bir kimseye ki seni naḥs itdi baḫ zühale baḫma Hüdāya nazar eyle cümle iş anuñdur

Ān nazar ki bin'gered in cerr ü med

Ū zinaḥsî sūy-ı sa'dî naḫb zed

O nazar ki bu cerr ü meddi görür ya'nî ḳabẓ u başt ve hidāyet ve ḳalālet mūcidine nazar ider o kimse nühüsetden sā'adet tarafına delik deldi ya'nî yol buldı zīrā Hūdā muḥavvelü'l- aḫvāldür

Z'ān hemî gerdānedet ḫālî beḫāl

Ẓıdbezıd peydā kūnān derintikāl

Anuñçün seni bir ḫālden bir ḫāle dönderir ki zıddı zıdd ile peydā idicidür intikālde

Tā ki ḫavfet zāyed ez'ātü's-şimāl

Lezzet-i zātü'l-yemîn yercî'r-ricāl

Tā ki zātü's-şimālden saña ḫavf toḡa aşḫāb-ı [66a] ehl-i ḳalālî görüp anlardan olmaḳdan ḳorḳasın Hūdāya yā Rabbî beni anlardan itme diyü tazarru'dan ḫālî olmayasın zātü'l-yemînin lezzeti ve anuñ aşḫābınuñ zevḳleri recāyı recāya düşürür pes anları gördükde recāya düşüp yā Rabbî beni anlardan eyle diyü tazarru' idesin

Tā dü per bâşî ki murg-ı yek pere

Āciz āyed ezperîden ey sere

Tā ki iki ḳanatlu olasın ki biri ḫavf biri recādur zīrā ki bir ḳanatlu ḳuş uçmaḳdan āciz geldi ey eyü kişi

Yā rehā kūn tā neyāyem derkelām

Yā bidih destūr tā gūyem tamām

Kemāl-i şevkden buyururlar ki yā Rabbī yā қо beni söz söylemeyeyim yā destūr vir tamām-ı esrārı söyleyeyim

Ver ne in ḥ^vāhī ne ān fermān turāst

Kes çi dāned mer turā maḳşad kücāst

Ve eger ne bunu isterseñ ne anı emr senüñdür kim ne bilür senüñ maḳşūduñ kandanur

Cān-ı İbrāhīm bāyed tā benūr

Bīned endernār Firdevs ü kuşūr

İbrāhīm cānı gerek tā nūr-ı İlāhī ile āteşde cennet ve köşkler göre

Pāye pāye berrevēd bermāh u ḥar

Tā nemāned hemçü ḥalḳa bend-i der

Pāye pāye ay ve güneş üzre bile ya'nī tedric ile eşerden mü'essire intikāl ide tā ki ḥalḳa gibi kapu bağı kalmaya ya'nī eşere bağlanup murāda vāşıl olmadan kalmaya

Çün ḥalīl ezāsmān-ı heftmīn

Büg'zēd ki lāuḥibbū'l-āfilīn

Ḥalīlullāh gibi o can-ı İbrāhīm ya'nī meşreb-i İbrāhīmīde olan velī āfilleri ya'nī tolanıcıları sevmem diyü yedinci gökden geçe maḳşūda nāyil ola

İn cihān-ı ten ḡalaṭendāz şūd

Cüz mer ānrā k'ū zişehvetbāz şūd

Bütün cihānı ḡalaṭa birağıcı oldu o kimseden ḡayri ki şehvetden girü oldu ya'nī kurtuldu pes ḡalaṭa döşegümden de kurtuldu

Tetemme-yi ḡased-i ān ḡaşem berān ḡulām-ı ḡāş-ı [sulṭān]

Pādişāh ve begler ve hāş kul ve t'akl sultānına ḥased kışşası

Dūr mând ezcerr-i cerrār-ı kelām

Bāz bāyed geşt ü kerd ānrā tamām

Çekici söz çekmesinden ırak kaldı girü dönüp anı tamām itmek gerek

Bāgbān-ı mülk bāiḳbāl ü baḫt

Çün dıraḫtīrā nedāned ezdiraḫt

İḳbāl ve baḫt şāhibi mülk-i bāgbānī niçün bir ağacı bir ağacdan bilmeye yāsinlerin fark itmeye

Ān dıraḫtīrā ki telḫ u red büved

V'ān dıraḫtī ki yekeş hef şad büved

O bir ağacı ki acı ve merdūd ola ve o bir ağacı ki biri yedi yüz ağaç rütbesinde ola

Key berāber dāred ender terbiyet

Çün bibīned şān beçeşm-i 'āḳıbet

Ḳanda berāber tutar terbiyetde çünki anları 'āḳıbet görür göz ile göre

K'ān dıraḫtānrā nihāyet çīst ber

Gerçi yeksānend ĩn dem dernazar

Ki ol ağaçların 'āḳıbet mīvesi [66b] nedür gerçi şimdi bakıldıkda berāberdürler kezālik

Şeyḫ k'ū yenzur binūrillāh şüd

Eznihāyet v'eznuḫust āgāh şüd

Şeyḫ ki o nūr-ı Hudāyile nazar ider oldu nihāyetden ve ibtidādan āgāh oldu

Çeşm-i āḫurbīn bebest ezbehr-i Ḥaḳ

Çeşm-i âhîrbîn küşād ender sebak

Ahûr görür ya'nî dünyāya bakar gözi Hudā rızāsıçün kapdı âhîr ü 'ākıbet hâli
görür gözi sebakda ya'nî irşād-ı mürîd anda açdı anlara nâfi' ta'lîm itdi

Ân hasūdān beddırahtān bûdeend

Telhgevhêr şûrbahtān bûdeend

Ol hasûdlar yaramaz ağaçlar meşābesinde olmışlardı cevherleri acı bahtları
tuzlu olmışlardı ya'nî zātları ve hūbları yaramaz idi

Ezhased cūşān u kef mîrîhtend

Dernihānî mekr mîengîhtend

Hasedden kaynadılar ve köpük dökdiler gizlüde hîle itdiler

Tā gulām-ı hāşrā gerden zenend

Bîh-i ūrā v'ezzamāne berkünend

Tā ki hāş kuluñ boynın uralar zamāneden anuñ kökin kıparalar

Çün şeved fānî çü cāneş şāh bûd

Bîh-i ū der'îşmet-i Allāh bûd

Nice fānî olur çünki anuñ cānı pâdişāh idi anuñ köki Hudā hıfzında idi ya'nî
ezelden Hak te'ālā pâdişāhla anuñ mābeyninde ittihād taqdîr idüp pâdişāhı anuñ cānı
meşābesinde itmekle hıfzını taqdîr itmişdi

Şāh ezān esrār u vākıf āmede

Hemçü Būbekr-i Rebābî tenzede

Pâdişāh o esrāra vākıf oldu lākin Ebū Bekr-i Rebābî gibi sükût itdi meşāyihden
bir kimsedür ki münkirleruñ ta'nın işitdikde sükût iderdi

Dertemāşā-yı dil-i bed-gevhêrān

Mîzedî hunbük berân kûzeğerân

Pâdişâh cevherleri yaramazlar gibi gönli temâşasında şıklık urdı ya'nî istihzâ itdi o çömlekçilerün bedligine kûzeğerân taḥḳîr elfâzındandır Türkîde hâvuz bezciler dirler taḥḳîr içün anuñ gibidür

Mekr mîsâzend kavm-i ḥîlemend

Tâ ki şehre derfuḳâ'î derkûnend

Ḥîlemend kavm mekr ü ḥîle iderler ki tâ pâdişâhı bir şerbet-i siṭiline⁸⁶ şokalar

Pâdşâhî bes 'azîm ü bîkerân

Derfuḳâ'î çün bûgûnced ey ḥarân

Nihâyetsiz ziyâde büyük bir pâdişâh bir şerbet siṭiline nice şıgar ey eşekler

Ezberây-ı şâh dâmi dûḥtend

Âḥir in tedbîr ezû âmûḥtend

Pâdişâh içün bir duzak ḳurdılar bu tedbîri âḥir pâdişâhdan öğrendiler

Naḥs şâkirdî ki bâüstâd-ı ḥ'îş

Hemserî âgâzed ü âyed bepîş

Naḥs bir şâkird ki kendü üstâdıyla başı berâberlige başlaya ve ilerü gele edebsizlik ide

Bâküdâm üstâd üstâd-ı cihân

Pîş-i ü yeksân hüveydâ vü nihân

Ne maḳûle üstâd ile berâberlik da'vâ ider cihânun üstâd ile ki anuñ yanında âşikâr o gizlü [67a] berâberdür

Çeşm-i ü yenzur binürillâh şüde

⁸⁶ Metinde şeklinde yazılmıştır.

Perdehā-yı cehlṛā ḥārīḳ bûde

Anuñ ḳalbi gözi Allāh nūriyla görür olmış cehl perdelerin yırtıcı olmış ya'nî anda cehl ḳalmamış

Ezdil-i sūrāḥ çün köhne kilīm

Perdeī bended bepīş-i ān ḥakīm

Eski kilīm gibi delik gönülden o ḥakīm olana bir perde bağlar

Perde mīḥanded ber ü bâşaddehān

Her dehānī geşte iškāf berān

Perde ya'nî üstād gönli o ḥakīm ya'nî şākird üzre yüz ağızla güler ve her bir ağız bir yırtık delik olmuştur anuñ üzre ki o delik şeyḥ şākirdüñ gönlin temāşā ider

Güft üstādī ke mer şākirdṛā

Ey kem ezseg nīstet bâmen vefā

Vefā o üstād şākirdedir ki ey köpekden alçaḳ baña vefā yok mıdır

Ḥod merā üstād megīr āhengüsil

Hem çü ḥod şākird gīr ü kürdil

Beni ziyāde ḳuvvetlü şāḥibhüner üstād ḥod tutma kendüñ gibi şākird tut ve bir şey bilmez tut āhengüsil demür kırıcı dimektür ziyāde ḳuvvetlü demekden kināyedür burada murād hünerdür kürdil ḳalbi kör dimektür bir şeyi bilmez demekden kināyedür tedebbür

N'ezmenet yārīst dercān u revān

Bīmenet ābī nemīkerded revān

Senüñ cān u revānuñda benden saña yardım yok mıdır saña bensiz bir şu aḳmaz ya'nî vücūduñ bostānına bensiz āb-ı ʿilm ü maʿrifet cārī olmaz bilmez misin

Pes dil-i men kārgāḥ-ı baḥt-ı tust

Çi şiken in kârgâh ey nâdirust

Pes benim gönlüm senün bahtuñ kârgâhıdır ey nâdirust bu kârgâhı niçün kırsın

Güyi[yeş] pinhân mîzenem âteşzene

Ne bekalb ezkalb bâşed revzene

Çakmağı gizlü ururam tâ üstâdım tuymaz dırsın kalbden kalbe pencere olmaz mı

Âhir ezrevzen bibîned fikr-i tû

Dil güvâhî mîdihed z'în zıkr-i tû

Âhir kalb penceresinden senün fikrünü görür gönül senün bu sözüne şehâdet ıder

Gîr derrüyet nemâled ezkerem

Her çi güyî hâned ü güyed ne'am

Tut ki keremden yüzüne urmaz her ne dirseñ güler ne'am dir

Û nemîhanded zızevk-i mâlişet

Û hemî hâned berân iskâlişet

O senün ri'âyetünden zevkden gülmez o senün o hîle ve mekrüne güler mâliden ya'nî o miqdâr ri'âyetden kinâyedür

Pes hıdâ'îrâ hıdâ'î şüd cezâ

Kâse zen kûze behor inek sezâ

Pes bir hîleye bir hîleden ol dile “ve cezâ'ü seyyi'etin seyyi'etün mişlühâ”⁸⁷ maẓmûnınca

⁸⁷ Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Şûrâ/40.

Ger бүдї бātū urā ҳande-rızā

Şad hezārān gül şigefī mer turā

Eger aña senden rızā gülmesi olaydı saña yüz gül açılurdı ya'nī qalbünde ma'arif gülleri açılurdı kāse uran bardaқ [ey] saña lāyıq budur ya'nī ey kāse kıran başuña bardaқ ururlar lāyıq odur murād şu[67b]cuña göre cezā iderler dimekdür o maḥalde ɗarb-ı meşeldür

Ger бүдї бātū urā ҳande-rızā

Şad hezārān gül şigefī mer turā⁸⁸

Eger aña senden rızā gülmemesi olaydı saña yüz gül açılurdı ya'nī qalbinde ma'arif gülleri açılurdı

Çün dil-i ū derriżā āred ‘amel

Āftābī dān ki āyed derḥamel

Çünkü üstāduñ göñli senden rāzī olmaқ üzre ‘amel ide anı ḥamel burcına gelmiş bir güneş bil ki

Zū beḥanded hem bahār u hem nehār

Derhem āmīzed şükūfe vü sebzēār

O güneşden hem gündür güler ve hem bahār güler çiçek ve yaşıllı yapraқ ve çimen birbirine қarışur

Şad hezārān bülbul ū qumrī-nevā

Efkenend endercihān-ı bīnevā

Yüz biñ bülbul ve qumrī bīnevā ‘āleme nevā birağurlar

Çünkü berg-i rūḥ-ı ḥod zerd ū siyāh

⁸⁸ Bu beyit hem 67a'nın sonunda hem de 67b'nin başında mükerreren işlenmiştir. 67a derkenārda “kāse beteng ma'nāsı budur” ibaresinden anlaşıldığına göre müstensih içinde “kāse beteng” ibaresinin bulunduğu bir beyti gözden kaçırmıştır.

Mıbebinî çün nedânî hışm-ı şâh

Çünkü kendü rûhuñ yaprağın sarı ve siyâh görürsin ya'nî rûhuñ le'tâfetsiz görürsin mecnûn pâdişâhuñ hışmını bilmezsin

Âftâb-ı şâh derburc-ı 'itâb

Mîküned rûhâ siyeh hemçün kitâb

Pâdişâh-ı ma'nevî güneşi 'itâb burcında tûlû'itdikde yüzleri ya'nî bâtın yüzlerini siyâh ider kitâb gibi

Ân 'Uṭāridrâ varakhâ cān-ı mās̄t

Ân sepīdī v'ân siyeh mīzān-ı mās̄t

Ol felek-i ma'nevîde olan ma'nevî 'uṭāride kâğıdlar bizim cānımızdur o beyāzlık ve o siyâh bizim cānımızdur eger rûhuñda şafvet ve şafâ var ise 'uṭārid senden rāzīdür eger rûhunda küdüret var ise rāzī degüldür

Bāz menşūrī nüvīsed sūrḥ ü sebz

Tā rehend ervāḥ ezsevdā vü 'acz

Girü 'uṭārid āsmān-ı cān bir berāt yazar yaşıl ve kıvıl ki ikisi de aḥsenü'l-elvāndır murād imān u 'irfān renkleriyle mülevven dimekdür tā ki ervāḥ sevdā ve 'aczden kırtulalar ya'nî sevdā-yı me'āşī ve küfrden 'acz ü kesel ve beṭāletden kırtulalar

Sūrḥ ü sebz üftād nesh-i nevbahār

Çün ḥaṭ-ı kavṣ-i kızah deri'tibār

Nevbahāruñ yazması sūrḥ u sebz düşdi yapraklar cümle yaşıl çiçekler ekşer kırmızı kavṣ-i kızah yazusu gibi ya'nî anda gānī renkler de yaşıl kıvıldur nevbahār-ı i'tibārda iken ya'nî mu'teber-i zamān iken ki mazhar-ı tecellī-yi cemālīdür pes deri'tibār lafzı nevbahāra kıyddur tedebbür

'Aḳs-i ta'zīm-i Süleymān 'aleyhisselām derdil-i Belḳış ezşüret-i ḥaḳīr-i hüdhüd

Hüdhüdün şüret-i haķırinden belķis göñline Süleymān ‘aleyhisselāmuñ ta‘zīmi
mün‘akis olmasıdur

Raħmet-i şad tū berān Belķis bād

Ki Hudāyeş ‘aķl şad merde bedād

Yüz kat raħmet o Belķis üzre olsun ki aña Hudā yüz er kaçadar ‘aķl virdi

Hüdhüdü nāme biyāverd ü nişān

EzSüleymān çend ħarfı bābeyān

Bir hüdhüd ñame getürdi Süleymāndan nişān götürdi bir kaç ħarf-i beyān ile

İ‘ān ü ān nüktehā-yı bāşümül

Bāħakāret nen’gerīd enderrasul

Belķis ol şāmil nüktelemi okurdi ilçiye baķmadı ħakāret şüreti var iken

[68a] *Cism hüdhüd dīd ü cān ‘Anķāş dīd*

İis çü kefi dīd ü dil deryāş dīd

Anuñ cismın hüdhüd cānın ‘anķa gördi hissini ya‘nı şüretini deryā köpügi ve
göñlini deryā gördi

‘Aķl bāķis z’ın tılsımāt-ı dü reng

Çün Muħammed bāEbū Cehlān beceng

Bu iki renklü tılsımlardan ki bir rengi cismāniyyet ve bir rengi rūħāniyyetdür
‘aķl ħiss-i zāhirle cenkdedir Ĥazret-i Muħammed ‘aleyhisselām Ebū Cehlillerle cengde
olduğı gibi

Kāfirān dīdend Aħmedrā beşer

Çün nedīdend ezvey inşakķa’l-ķamer

Kāfirler Hāzret-i peygamberi beşer gördiler çünkü andan kamer şakḳ olduğunu görmediler zîrā hiss-i zāhirde ḳalmışlardı oḳda teni görmege istiḳdādları yoḡıdı

Hāk zen derdīde-yi hisbīn-i ḥ^vīş

Dīde-yi his düşmen-i ‘aḳlest ü kīş

Kendü his görici gözüñe toprak ur zîrā his gözi ‘aḳl u dīn düşmanıdır

Dīde-yi hisrā Hudā a‘māş ḥ^vānd

Bütperesteş güft ü zıdd-ı mās ḥ^vānd

His gözine Hudā a‘mā didi “*Şummūn būkmūn ‘umyūn*”⁸⁹ kefare ḥaḳḳında his gözine bütperest didi ve bizim zıddımız didi

Z’ān ki ü kef dīd ü deryārā nedīd

Z’ān ki ḥālī dīd ü ferdārā nedīd

Anuñçün a‘mā didi ki his gözi köpüḡi gördi deryāyı görmedi ya’nī şüretini gördi ḥaḳīḳatini görmedi anuñçün a‘mā didi ki şimdiyi gördi yarını görmedi ya’nī ‘ākıbeti bilmedi

Ḥ^vāceī ferdā vü ḥālī pīş-i ü

Ü nemībīned zigencī cüz tūsū

Şimdi ḥ^vācesidür yarın öñinde görmez bir ḥazīneden bir manḳırdan ḡayri o görmez “u nemībīned” hem yukāru hem aşāḡı maşrūfdur iktifā ḳabīlindendür beyt-i zāhiriden vaşḫīdür fetedebbür

Ḳaṭreī k’ez baḥr-i vaḥdet şūd seffir

Heft baḥr ān ḳaṭrerā bāşed esīr

Bir ḳaṭre ki vaḥdet deryāsından ḥaber virici ilḳi olaydı deryā o ḳaṭreye esīr olur ya’nī ṭaraf-ı Hudādan gönderilen resūle cümle maḥlūḳ-ı maḥlūḳāt maḡlūb olur

⁸⁹ Ayet Kuran-ı Kerim’de şu şekilde geçmektedir: “*Şummūn būkmūn ‘umyūn fehūm lā yercī’ūn*” Onlar sağırılar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler. Bakara/ 18

Ger kef-i hākī şevēd çālāk-ı ū

Pîş-i hākī ser nehēd eflāk-ı ū

Eger bir avuç toprak o Hudānuñ çālāki ya'nī hizmetinde çāpūgi ola anuñ toprağı öñinde o Hudānuñ eflāki baş kor ya'nī benī ādemden eger bir ferd tāt-i Hudāda ferd olursa eflāk aña muṭī' olup ta'zīm iderler

Hāk-i Ādem çünki şūd çālāk-ı Hāk

Pîş-i hākeş ser nehēd emlāk-i Hāk

Çünkü Hāzret-i Ādem 'aleyhisselāmuñ toprağı çālāk-i Hudā oldu Ādemuñ toprağı öñinde ya'nī kālebi öñinde Hudā melekleri baş kodılar

Es-semā'ü'n-şakḳat āhīr ez çī būd

Ezyekī çeşmī ki hākīl güşūd

Gök neden şakḳ oldu bir gözden ki bir hākī ya'nī toprakdan maḥlūk açdı murād Hāzret-i peygamberuñ mübārek gözleriyle bakmasından gök şakḳ oldu yarıldı demekdür

Hāk ezdürdī nişīned [68b] zīr-i āb

Hāk bīn k'ez 'arş büg'zeşt ezşitāb

Toprak şıḳletinde şu altında karar ider toprak gör ki 'aceleden 'arşdan geçdi murād peygamber toprakdan maḥlūk cismi ile mi'rāc idüp 'arşı geçdigidür

Ān leṭāfet pes bedān k'ez āb nīst

Cüz 'aṭā-yı mübdi'-i Vehhāb nīst

O leṭāfet ki 'arşı geçmekdür pes bil ki şudan degüldür ya'nī vücūdında 'unşur-ı āb gālib olup anuñ iktizāsından degüldür cenāb-ı Hudānuñ 'aṭāsından gayri degüldür

Ger küned süflī hevā vü nārrā

Ver zigül ū büg'zerāned hārrā

Eger Hudā hevā vü āteşi süflī ide tabīʿatları ʿulvī iktizā ider iken ve eger diken
gülden geçüre yaʿnī ʿālī ide

Hākimest ū yefʿalullāh māyeşā

Ū ziʿayn-ı derdengized devā

Hudāhākimdür Allāh istedigin işler maraž-ı ʿaynından ʿilāc peydā ider eger
isterse

Ger hevā vü nārrā süflī küned

Tiregī vü derdi vü şaklī küned

Eger hevāyı ve āteşi süflī ide mükedder ve keşif ve şakıl ide

Ver zemīn ū ābrā ʿulvī küned

Rāh-ı gerdünrā bepā maṭvī küned

Ve eger yiri ve şuyı ʿulvī ide felek yolını ayak ile yürinür ide

Pes yaqīn şūd ki tuʿizzü men teşā

Hākiirā güft perhā bergüşā

Pes yaqīn oldu ki yā Rabbī sen istedüğüne ʿizzet virürsin ve toprakdan maḥlūka
Hudā didi ki kanatlar aç tā ki āsmāna ve ʿarşa ʿurūc idesin murād Hāzret-i
peygamberdür

Āteşirā güft rev iblīs şev

Zīr heftem ḥāk bātelbīs şev

Bir āteşden maḥlūka yūri iblīs ol didi yedi kat toprak altında teblīs ile ol
meskenüñ ora olsun

Ādem-i ḥākī berev tū bersühā

Ey bilīs-i āteşī rev tā şerā

Didi ki ey toprakdan maḥlūk Ādem yūri sūhā yıldızı üzre murād-ı merṭebe-yi ‘ālīdūr ey āteşden maḥlūk iblīs yūri tā yedi kāt yer altına murād ḥaḳīḳatdūr⁹⁰ ki iblīs meskeni oradur

Çārṭab‘u ‘illet-i ūlā neyem

Dertaşarruf dā‘imā men bāḳīyem

Cenāb-ı Ḥudā buyurur ki ṭabī‘iyyūn didikleri gibi çār ṭa‘b degülem ḥükemā didikleri gibi ‘illet-i ūlā degülem taşarrufda dāyimā bāḳīyem fā‘il-i muḥtārem

Kār-ı men bī‘illetest ü müstaḳīm

Hest taḳdīrem ne ‘illet ey saḳīm

Benim işim ‘illetsizdür ve müstaḳīmdür taḳdīrim vardur ‘illet degüldür ey saḳīm ya‘nī geṭṭab‘

‘Ādet-i ḥodrā begerdānem bevaḳt

Īn ḡubār ezpīş bin ‘şānem bevaḳt

Kendü ‘ādetümi bir vaḳt döndürürem bu tozı ya‘nī dūnyāyı öñiñizden ḳaldururam bir vaḳt

Baḥrrā ḡüyem ki ḥīn pūr-nār şev

Ḡüyem āteşrā [ki] rev ḡülzār şev

Deryāya dirim ki āteşle ṭolu ol ḳurb-ı ḳıyāmetde zuhūr idecekdür āteşe dirim ki yūri ḡülzār ol Ḥazret-i İbrāhīm peygamber [69a] ḥaḳḳında zuhūr itmişdür

Kūhrā ḡüyem sebūk şev hemḫü peşm

Çerḥrā ḡüyem fūrū dir pīş-i çeşm

⁹⁰ Bu ibāre ifādenin gelişi ile uyuşmuyor. Kanaatimizce “Murād merṭebe-yi süflidir” biçiminde olmalıydı, zaten metinde bu kısmın karalanmasına bakılırsa müstensih hatası olduğu açıktır.

Ṭaḡa dirim ki yigni ol yūñ gibi göḡe dirim ki pāre pāre olup aṣaḡı dökül göz
öñinde bu ikisi ḡurb-ı ḡıyāmetde zūhūr ider

Güyem ey ḡurṣīd maḡrūn ṣev bemāh

Her dūrā sāzem ḡü dü ebr-i siyāh

Dirim ki ey güneṣ aya muḡārin ol her ikisin ya'nī güneṣ ve ayı iki ḡara bulut
gibi iderem

Çeṣme-yi ḡurṣīdrā sāzīm ḡuṣḡ

Çeṣme-yi ḡūrā befēn sāzīm mūṣḡ

Güneṣ çeṣmesin ḡurıduram ya'nī nūrın aluram ḡurb-ı ḡıyāmetde güneṣ ve ay
nürsüz bir yire gelür ḡan çeṣmesin fenn ile mūṣḡ iderem āhū göbегindeki mūṣḡ emr-i
Ḥaḡ ile ḡandandır

Āftāb u meh ḡü dü ḡāv-ı siyāh

Yūḡ bergerden bebended ṣān ilāh

Güneṣ ve ayuñ iki ḡara öküz gibi Ḥudā boḡazına boyunduruḡ baḡlar ḡurb-ı
ḡıyāmetde nürsüz toḡduḡlarında boyunduruḡlu iki siyāh öküz gibi toḡarlar

Īnkār-i felsefī berḡırā'at-i in eṣbaḡa mā'ūkūm ḡavran

Bir felsefī in eṣbaḡa mā'ūkūm ḡavran ḡırā'atini inkār ider anı beyāndur

Muḡriī mih'ānd ezrūy-ı kitāb

Mā'ūkūm ḡavran ziçeṣme bendem āb

Bir Kur'ān-ı 'azīm oḡur kimse kitāb yüzinden ya'nī muṣḡāf-ı ṣerīfden “*in
eṣbaḡa mā'ūkūm ḡavran femēn ye'tikūm bimā'in mā'īn*”⁹¹ āyet-i kerīmesin oḡurdı ya'nī
çeṣmeden şuyı baḡlasam kim getürür

Ābhā derḡavrhā pinhān kūnem

⁹¹ De ki: “Söyleyin bakalım: Suyunuz çekilirse size kim temiz bir akar su getirir?” Mülk/
30

Çeşmehārā huşk u huşkistān künem

Şuları diplerinden şaklaram çeşmeleri kuruduram kuruluk iderim

Ābrā derçeşme ki āred diger

Cüz men-i bîmişl bâfaẓl u haţar

Şuyı gayri kim getirür çeşmeyi ihsân ve ‘âzamet şāhibi bîmeşel ve nazîr benden gayri ya‘nî ‘âzamet şāhibi benden gayri kim var dimekdür

Felsefî mantıķî müstehān

Mîgüzeşt ezsüy-ı mekteb ān zamān

Bir haķîr mantıķ-ı felsefî o zamān mekteb tarafından geçdi

Çünkü biş’nîd āyet ü eznāpesend

Güft ārîm ābrā mā bâkelend

Çünkü o felsefî āyeti işitdi begenmediginden didi ki şuyı biz kıazmak ile getirürüz

Mā bezaḥm-ı bîl ü tîzî-yi teber

Ābrā ārîm ezpestî zeber

Biz bil zaḥm ile ve tîzlik ile şuyı alçaķdan yukaru getirürüz şan‘atla

Şeb bühuft u dîd ü yek şîrmerd

Zed ṭabānçe her dü çeşmeş kūr kerd

Gice uyurdi ve o bir arslan mehābetlu kimse gördi ṭabānçe urdi anuñ iki gözin kör itdi

Güft z’în dü çeşme-yi çeşm ey şaķî

Bāteber nūrî berār er şādıķî

Didi ki bu iki gözün çeşmesinden ey şakî teber ile bir nûr yukarı götür eger şādık iseñ

Rûz bercüst ü dü çeşmeş kûr dîd

Nûr-ı fâ'iz ezdü çeşmeş nâpedîd

Gündüz kalkdı ve iki gözini kör gördi [69b] iki gözden fâyiz gitmiş

Ger benâldî vü müstağfir şüdi

Nûr refte ezkerem zâhir şüdi

Eger felsefî nâle ve feryâd ideydi ve istigfâr ideydi gitmiş nûr-ı kerem-i Hudâdan zâhir olurdu

Lîk istigfâr hem derdest nîst

Zevk-i tevbe nuql her sermest nîst

Lâkin istigfâr hem elde degüldür tevbe zevki her sermestün nuqli degüldür 'inâyet-i İlâhî ve tevfiķ-i Rabbânîye mevķüfdur

Ziştî-yi a'mâl ü şūmî-yi ceķūd

Râh-ı tevbe berdil-i ü beste bûd

A'mâl yaramazlığı ve inkâr şe'âmeti tevbe yolını anuñ qalbine bağlamış idi

Dil besaķtî hemķü rûy-ı seng geşt

Çün şikâfed tevbe ânrâ behr-i kişt

Göñül katılıkda taş yüzi gibi oldu tevbe anı ekin için nice yarar

Çün Şu'aybî k'û ki tâ ü ezdu'a

Behr-i kiştî hâk sâzed kûhrâ

Şu'ayb gibi bir kimse kıanda ki tâ o du'adan ekin için tã'ati toprak ide

Ezniyâz u i'tikâd-ı ân Halîl

Geşt mümkin emr-i şu'b u müstaḥl

Ol Ḥalīlūñ ya'nī Ḥudā dostı Ḥazret-i řu'aybuñ yalvarmasından ve i'tikādından gerçi muḥāl iş mümkin oldu ki taş toprak oldu

Yā bederyūze Muḳavḳıs ezRasūl

Senglāḥī mezra'ī řüd bāuřūl

Yāḥud Muḳavḳısuñ Ḥazret-i peygamberden ricāsıyla bir taşlık uřūllū bir mezra'ı oldu Muḳavḳıs ařḥābdan bir kimse idi bir güç taşlık mezra'sı vardı eṭrāfi ğāyetle taşlık idi Ḥazret-i resūle niyāz idüp mu'cize-yi nebevī ile zirā'ate ḳābil oldu toprak oldu

Hemḳünīn ber'aks ān inkār-ı merd

Mis küned zerrā vü řulḥīrā neberd

Buncılayın 'aks üzre felsefī ḥarīfūñ ol inkārı altını bakır ıder ve bir řulḥi cenk ıder

Kehrübā-yı meřū āmed īn deġa

Ḥāk-i ḳābilrā küned seng ü ḥařā

Bu azġun yaramaz meřū kehrübāsı geldi zirā'ata ḳābil toprak taşı ve o ufaḳ taş ıder

Her dīlrā secde hem destūr nīst

Müzd-i raḥmet ḳasm-ı her müzdür nīst

Her bir ġönle hem secde destūr degüldür her ücretle 'ibādet idene raḥmet ücreti degüldür raḥmet-i Ḥudā ḥāliřlerine Allāḥa 'ibādet edenlere nařībdür

Hīn бүpүřt ān mekūn cürm ü ġünāḥ

Ki künem tevbe derāyim derpenāḥ

Şakın anuñ arkaşıyla şuç ve günāh işleme ki tevbe ider Hakkā sığınmağa gelür
diyü

Mîbebāyed nār u ābî tevberā

Şarţ şüd berķ ü şehābî tevberā

Tevbeye bir āteş ve şu gerek tevbeye berķ ve bulut şarţ oldı

Āteş ü ābî bebāyed mîverā

Vācib āyed ebr ü berķ in şîverā

Mîveye bir āteş ve şu gerek bu şîveye ya'nî mîve leţāfetine bulut ve şimşek
vācib gelür

Tā nebāşed berķ-i dil v' ebr-i dü çeşm

Key neşîned āteş-i tehdîd ü hışm

Tā ki gönül şimşegi ve iki [70a] göz bulutı olmaya tehdîd ve hışm-ı Hudā āteşi
kanda olur

Key bürüyed sebze-yi zevķ u vişāl

Key bücüşed çeşmhā z'āb-ı zülāl

Zevķ-i vişāl-i Hudā sebzesi kaçan biter āb-ı zülālden çeşmeler kaçan kaynar
ya'nî ma'ārif çeşmeleri

Key gülistān rāz gūyed bāçemen

Key benefşe 'ahd bended bāsemen

Kaçan gülistān çemene rāz söyler ebr ü berķ olmayınca ve kaçan benefşe
semen ile 'ahd bağlar

Key cınārî kef güşāyed derdu'ā

Key dırahtî serfeşāned derhevā

Ve kaçan bir çınar du'āya el açardı ve kaçan bir ağaç hevāda baş silkerdi

Key şükūfe āstīn-i pürmişār

Berfeşānden gīred eyyām-ı bahār

Ve kaçan çiçek saçmak ile tolu yeñi bahār eyyāmı saçmak üzre tutardı

Key fūrūzed lālerā ruḥ hemçü ḥūn

Key gül ezkīse berāred zer birūn

Ve kaçan lāle yañağı kan gibi yalıñlanurdi ve kaçan gül kīsedden altun çıkarurdi

Key biyāyed bülbul ü gül bū kūned

Key çü ṭālib fāḥte kū kū kūned

Ve kaçan bülbul gelür ve güli қоқardı ve kaçan ügeyik bir şeyi ister gibi kū kū dirdi kanda kanda dimekdür

Key bügüyed lek lek ān leklek becān

Lek çi bāşed mülk-i tust ey Müste'ān

Ve kaçan o leglek cān ile lek lek dirdi lek ne dimek olurdi ey Müste'ān mülk senüñdür saña maḥşūşdur dimek olur

Key nümāyed ḥāk esrār-ı zāmīr

Key şeved çün āsmān bostān münīr

Ve kaçan toprak gizlü esrārı gösterir ve kaçan bostān āsumān gibi ziyālu olur

Ezkücā āverdeend ān ḥullehā

MinKerīmin minRaḥīmin küllehā

Ol ḥulleleri ya'nī ağaçların yaprakların çiçeklerin mīvelerin ve çemen ve sebzevāt ve şükūfelerin kandan getürdiler cümlesini Kerīm ve Raḥīm Ḥudādan

getürdiler anuñ ‘aṭāsıdur ammā muḳaddemā berḳ u ebr muḳarrerdür kezālik ṭālibde āh-ı sūzān ve eşk-i çeşm ile niyāz ve tazarru’ gerekdür mazhar-ı lütf u ‘aṭā-yı Hudā ola

Ān leṭāfethā nişān-ı şāhidist

V’ān nişān-ı pāy-ı merd-i ‘ābidist

O leṭāfetler bir maḥbūb nişānıdır o bir ‘ābidūñ ayak deri nişānıdır

Ān şeved ez eznişān k’ū dīd şāh

Çün nedīd ūrā nebāşed intibāh

Luṭf nişānından o kimse şād olur ki o pādişāh-ı ḥaḳīḳīyi rüz-ı elestde görüp belā didi çünki pādişāhı görmeye ol kimse intibāh olmaz

Rūḥ ān kes k’ū behengām-ı Elest

Dīd rabb-i ḥ’ış ū şūd bīḥ’ış ū mest

O kimsenūñ rūḥı ki o elest vaḳtinde kendü Rabbini gördi ve bīḥūş ve mest oldu o kimse derūnunda āsar-ı raḥmet-i Hudāyı müşāhede itdükde şād u mest olan

Ū şināsed būy-ı mey k’ū mey beḥord

Çün neḥord ū mey çi dāned būy kerd

Meşelā şarāb koḳusun ol kimse añlar ki şarāb içmişdür çünki o şarāb içmedi koḳmağı ne bilür

Z’ān ki ḥikmet [70b] hemçü nāḳadālleest

Hemçü dellāle şehānrā dālleest

Anuñçün ki ḥikmet yavu kılınmış deve gibidür gāyib olmuş deve nice işe iledür nitekim ḥadīş-i nebevīde “*Elḥikmetü dālleti’l mü’mīn vecedehā fehüve eḥaḳḳu bihā*”⁹² ezelde mālīk olup bedene ibtilā ile yavu kılınmışdur ve ḥikmet dellāle gibidür pādişāhlara delālet idicidür evliyāya delālet ider

⁹² Hikmet, hakim insanın yitiğidir. Nerede bulursa onu almaya o, daha çok hak sahibidir.

Tū bibīnī ḥ^vāb deryek ḥoşliḳā

K'ū dehed va'de-niṣānī mer turā

‘Alem-i ezelde Hudā āşinā olup ḥikmete 'ārif olup ‘ālem-i bedene gelmekle
żāyī‘ kıllup ba'dehu bulmağūñ mişālī ki düşde sen bir ḥoş liḳā görürsin ki o saña va'de
bir nişān virür

Ki murād-ı tū şevēd v'īnek nişān

Ki bepīş āyed turā ferdā fülān

Ki senüñ murāduñ olur ve işte saña nişān ki yarın filān senüñ öñüñe gelür

Yek nişānī ān ki ū bāşed süvār

Yek nişānī ki turā gīred kenār

Bir nişān o ki o atlu ola bir nişān da seni kucaqlaya

Yek nişānī ki beḥanded pīş-i tū

Yek nişānī dest bended pīş-i tū

Bir nişān ki senüñ yanuñda güle bir nişān da öñüñde el bağlaya

Yek nişānī ān ki īn ḥ^vāb ezheves

Çün şevēd ferdā negūyī pīş-i kes

Z'ān nişān hem bāvālid-i Yaḥyā begüft

Ki neyāyī tā se rūz aşlā begüft

O nişāndan cenāb-ı Hudā Ḥazret-i Yaḥyā babasına ya'nī Ḥazret-i Zekerıyyāya
didi ki üç güne degin aşlā söze gelmeyesin

Tā se şeb ḥāmuş kūn ezniḳ ü bedet

İn nişān bāşed ki Yaḥyā āyedet

Tā üç gün üç gice eyüden yavuzdan epsem ol söyleme bu nişān olur ki saña
Yaḥyā gelür

Dem mezen se rûz endergüft ü gû

K'în sükûtest âyet-i maḳṣûd-ı tû

Üç gün muşāhebet itme ki bu sükût senüñ maḳṣûduñ ‘alâmetidür

Hîn meyāver îñ nişānîrâ begüft

V'în sūḫanrâ dâr enderdil nühüft

Şaḫın bu nişānı dile getürme söyleme bu sözi göñülde şaḫla

Îñ nişānhâ gūyedeş hemçün şeker

Îñ çi bâşed şad nişānî-yi diger

Bu nişānları o düş gören kimseye o gördügi hoşlıkā kimse söyler şeker gibi
lezîz bu nedür yüz nişān daḫı söyler

Îñ nişān āñ bûd k'ân-ı mülk ü cāh

Ki hemî cūyî beyābey ezîlāh

Bu nişān anuñ nişānı olur ki o mülk ve cāh ki dāyım Ḥudādan istersin bulursın

Āñ ki mîgiryî beşebhâ-yı dırāz

V'āñ ki mîsûzî seḫergeh dermiyāz

Ol ki uzun giceler aḫlarsın ve ol ki seḫer vāḫti yalvarmaḫda yanarsın

V'āñ ki bî āñ rûz-ı tû târîk şûd

Hemçü düki gerdenet bârîk şûd

Ve ol ki ansız senüñ günüñ ḫarañlık oldu bir düdük gibi boynuñ inceldi

V'āñ çe dādî her çi dārî derzekāt

Çün zekāt-ı pākḡzān raḡthāt

Ve ol ki her ne şey'ün [71a] var ise zekātdan virdün pākḡzān-ı ṡarīḡat gibi cümle eşyāñı taṡadduḡ itdün

Raḡthā dādī vü ḡ^vāb u rengṛū

Ser fedā kerdī vü geṡtī hemḡü mū

Eşyāñı virdün ve uyḡuñı virdün ve yüzün rengin virdün başıñı fedā itdün ḡamdan za'afḡa ḡıl gibi inceldün

Çend derāteṡ niṡestī hemḡü 'ūd

Çend pīṡ-i tīḡ refḡī hemḡü ḡūd

Nice kerre āteṡe düṡdün 'ūd gibi nice kerre ḡılıḡ öñine varduñ toḡulḡa gibi

Z'in ḡünin bīḡāregḡhā ṡad hezār

ḡūy-ı 'uṡṡāḡest nāyed derṡümār

Buncılayın yüz biñ ḡāresizlikler 'uṡṡāḡ ḡūyıdur ṡayıya gelmez

Çünki ṡeb in ḡ^vāb dīdī rüz ṡūd

Ezümīdeṡ rüz-ı tū pīrüz ṡūd

Çünki gice bu düṡi ḡördün ḡündüz oldu o düṡ ümīdinden senün ḡünüñ muṡaffer oldu

Çeṡmḡerdān kerdeī berḡepp ü rāṡ

K'ān niṡān u ān 'alāmethā kücāṡ

Gözünü ṡaḡa ṡola döndürürsün ki o niṡān ve o 'alāmetler nirededür diyü

Bermiṡāl-i berg mīlerzī ki vāy

Ger reved rüz u niṡān n'āyed becāy

Yaprak gibi dıtrersin ki vay eger gündüz gide aḥşam ola ve nişān yerine gelmeye diyü

Mıdevı derküy u bâzār u serā

Çün kesı k'ü güm küned gūsālerā

Maḥallede ve pazarda ve evde yilersin bir kimse geyik buzağusın yıtire

Ḥ'āce ḥayrest ın devārā çıstest

Güm şüde ıncā ki dārı kıstet

Saḥa ḥalkḥ dirler ki ḥ'āce ḥayr ola saḥa bu söylemek nedür burada kimi yitürdün kimündür

Güyiyeş ḥayrest lākin ḥayr-ı men

Kes neşāyed ki bedāned ḡayr-ı men

Aḥa dirsın ki ḥayrdur lākin benim ḥayrım bilmek lāyık degüldür

Ger bügüyem yek nişānem fevt şüd

Çün nişān şüd fevt vaqt-i mevt şüd

Eger söylersem bir nişānım gider çünkü nişān gide ölüm zamānı olur ma'nevı ölmekdür

Bin 'gerı derrüy-ı her merd-i süvār

Güyedet me'nger merā dıvānevār

Her atlu yüzine bakarsın o da saḥa baḥa dıvāne gibi bakma dir

Güyiyeş men şāḥibı güm kerdeem

Rev бүcүst ü cüy-ı ü āverdeem

Sen de aḥa dirsın ki ben bir yārımı yitirdim anı ararım

Devletet pāyende bādā ey süvār

Raḥm kūn ber‘āşıkān ma‘zūr dār

Devletüñ dāyım olsun ey atlu ‘āşıklara raḥm it ma‘zūr tut

Çün taleb kerdī becidd āmed nazar

Cid ḥaṭā nek’ned çünñ āmed haber

Çünki taleb itdüñ nazaruñ cidd oldu cidd ḥaṭā itmez haber böyle geldi ḥadīş-i nebevīde *“Men talebe vecedde veceden ve men kara’l-bāb veleccen velece”*⁹³ vārid oldu

Nāgehān āmed süvārī nıkbaht

Pes girift enderkenāret saht saht

Nāgehān eyü bahtlu bir atlu geldi pes muḥkem seni kucaḳ[71b]ladı āşinālīḳ itdi

Tū şüdi bīhūş u üftādī beṭāk

Bīḥaber güft ĩnt sālūs u nifāk

Sen bu ḥāl zuhūrından ‘aḳılsız olduñ ve muşandıraya düşdüñ ya’nī atlu ḳapu yanında atdan inüp seni kucaḳladıḳda şafādan şaşup içerüye gireyim dirken muşandıraya düşdüñ senüñ ḥālünü bilmeyen senüñçün işte saña riya ve nifāk gördi

Ū çī mibīned derū ĩn şūr çīst

Ū nedāned k’ān nişān-ı vaşl-ı kīst

O bilmeyen ne görür bu şūr nedür anda o bilmeyen ne bilür ki o kimüñ vaşlı nişānıdır

ĩn nişān derḥaḳḳ-ı ū bāşed ki dīd

Ān digerrā key nişān āyed pedīd

⁹³ Kim ki istedi ve çalıştı, buldu; ve kim kapıyı çaldı ve ısrar etti, içeriye girdi. Konuk, s.467

Bu nişān o kimse hakkında olur ki düşde gördi o gayriye kanda nişān zāhir olur

Her zamān k'ezvey nişānī mīresed

Şaḥṣrā cānī becānī mīresed

Her zamān 'āşıka Hudādan bir nişān yetişür şaḥṣa ya'nī bedenine cān ile bir cān yetişür ya'nī o nişān aña yeñiden cān üzre cān bağışlar

Māhi-yi bīcārerā pīş āmed āb

İn nişānhā tilke āyātü'l-kitāb

Çāresiz balıguñ güyā ki öñine şu geldi bu nişānlar kitāb-ı ma'hūd ya'nī levḥ-i maḥfūz āyātıdur

Pes nişānīhā ki enderenbiyāst

Ḥāş ān cānrā büved k'ū āşnāst

Pes çok nişānlar ki enbiyādadur maḥşuş o cāna olur ki o cān Hudā ile āşinādur

İn sūḥan nākış bemānd u bīkarār

Dil nedārem bīdilem ma'zūr dār

Bu söz ya'nī āyāt u 'alāmāt ve nişānlar sözi nākış ve qarārsız kaldı göñlüm elimde degüldür ihtiyārım elimde degüldür ma'zūr tut

Zerreḥā-yı rīgrā net'vān şümürd

Ḥaşşa ān k'ū 'ışk ezvey 'aql bürd

Zirā kumuñ zerrelerin şaymak kābil degüldür kimse kādir olmaz ḥuşūşā ki o kimsenüñ 'aqlını 'aşk almış ola

Mişümārem berghā-yı bāgrā

Mişümārem bāng-ı kebk ü zāgrā

Bāguñ yaprakların şayar mıyam keklik ve ƣarganuñ şadāsın şayar mıyam ki
her biri āyāt-ı Hūdādan bir āyetdür istifhām-ı inkārīdür ya'nī şaymak mümkün olmaz

Derşümār enderneyāyed līk men

Mīşümārem behr-i rüşd-i mümtehan

Āyāt-ı Hūdā hisāba gelmez şayılmaz lākin mümtehan ya'nī 'āşık irşād için
mümkin olan mertebe şayarım

Naḥs-i Keyvān yā ki sa'd-i Müşterī

Nāyed enderḥaşr gerçi büş'merī

Meşelā Zühāl yıldızınñ nüḥüseti yāḥoḍ Müşterī yıldızınñ sa'ādeti ḥaşra
gelmez hisāb olmaz egerçi şaymazsın

Līk hem ba'zī ezl her dü eşer

Şerḥ bāyed kerd ya'nī nef' ü zarar

Lākin hem bu her iki eşerden ya'nī fāyide ve zarardan ba'zını şerḥ itmek gerek

Tā şeved ma'lūm āşār-ı ƣazā

Şemme-yi mer ehl-i sa'd u naḥsrā

Tā ki sa'd u naḥs ehline āşār-ı ƣazādan bir şemme ma'lūm ola

Ṭālī'-i ān kes ki bāşed Müşterī

Şād kereded ezneşāt u serverī

O kimsenñ ki ṭālī' Müşterī ola şād olur sürürdan ve ululuƣdan

V'ān ki rāṭālī' Zühāl ezher şürür

[72a] *İḥtiyāteş lāzım āyed derumūr*

Ve ol kimseye ki ṭālī' Zühāl ola aña umūrda her şerlerden iḥtiyāt lāzım gelür

Ger begüyem ān Zühālistārerā

Z'âteşes sūzed mer ān bīçārerā

Eger o Zūhal yıldızluya söyleyem nüḥusetin o bīçāreyi āteşden Zūhal yaķar
anuñçün söylemem o ķāmeti zikr-i Ḥudāya şarf iderim

Ezkürullah şāh-ı mā destūr dād

Ender āteş dīd mārā nūr dād

Allāhı zikr idüñ ki bizim şāhımız destūr virdi “*yā eyyühe'l-lezīne
āmenu'zükürullāhe Zikran keşirā ve sebbihühū būkraten ve eşilā*.”⁹⁴ buyurdi bizi āteşde
gördi bize nūr virdi o ki zikrullāhdur gayrisi āteşdür

Güft egerçi pākem ezzikr-i şümā

Nīst lāyık mer merā taşvīrhā

Şāhımız didi ki egerçi sizüñ zikriñüzden pākim baña taşvīrler lāyık degüldür

Lik hergiz mest-i taşvīr ü ḥayāl

Derneyābed zāt-ı mārā bīmişāl

Lākin taşvīr ve ḥayāl mesti hergiz bizim zāt-ı bīçünümüzi mişālsiz bulamaz
pes tefehhüm içün temşīl cāyız olur

Zikr-i cismāne ḥayāl-i nāķışest

Vaşf-ı şāhāne ezinhā ḥālīşest

Cismāne zikr ya'nī cism şıfatları ile zikr eksik ḥayāldür şāhāne vaşf ya'nī
şāhlar şıfatlarıyla vaşf cism şıfatlarıyla vaşfdan ḥālīşdür ve pākdür

Şāhrā güyed kesī cūlāh nīst

İn çi medḥest İn meger āgāh nīst

⁹⁴ Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin. Onu sabah akşam tespih edin. O, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size merhamet eden; melekleri de sizin için bağışlanma dileyendir. Allah mü'minlere çok merhamet edendir. Ahzâb/ 41-42-43

Padişāha bir kimse çulha degüldür dise bu ne medhdür bu kimse meger pādişāhdan āgāh degüldür pādişāh demek ne dimekdür bilmez anuñçün böyle söyler Hudāyı cismāne vaşf böyledür

İnkār kerdē-i Mūsā ‘aleyhisselām bermünācāt-ı şubān

Hazret-i Mūsā ‘aleyhisselāmuñ çoban münācātına inkārıdur

Dīd Mūsā yek şubānīrā berāh

K’ū hemī güft ey Hudā ü ey İlāh

Hazret-i Mūsā yolda bir çoban gördi ki o çoban dāyimā dirdi iy Hudāy-ı İlāh

Tū kücāyī tā şevem men çākeret

Çārīket düzem künem şāne seret

Sen niredesin tā ben kuluñ olayım çarīguñı dikeyim başuñı tarayayım

Cāmeet şüyem şüpüşhāet küşem

Şīr pīşet āverem ey muhteşem

Kaftānıñı yuyayım bitlerüñi öldüreyim öñüñe ey muhteşem süd getüreyim

Desteket büsem bemālem pāyeket

Vaqt-i h^vāb āyed bürübem cāyeket

Elcegüzüñi öpeyim ayacuğuñı ovayım uyku zamānı geldikde yirüñi süpüreyim

Ey fedā-yı tū heme büzhā-yı men

Ey biyādet hey hey ü hay hāy-ı men

Ey benim cümle keçilerim saña fedā olsun ey senüñ yāduñladur benim hey hey ve hay hāyım ya’nī hāy u hū ve feryād u figānım

İn nemaţ bihūde mīgüft ān şubān

Güft Mūsā bākist[72b] Īn ey fülān

Bu üşlûba o çoban ‘abeş söyledi Hâzret-i Mūsā ey fülān kim dirsın kimdür bu sözler didi

Güft bāān kes ki mārā āferīd

Īn zemīn ü çerh ezū āmed pedīd

Çoban didi ki añadur ki bizi yaratdı bu yir ve gök andan zāhir oldı

Güft Mūsā hāy ħīreser şūdī

Ĥod müselmān nāşūde kāfir şūdī

Hâzret-i Mūsā didi ki dīvāne olduñ müselmān olmadın kāfir olduñ

Īn çi jājest Īn çi küfrest ü fişār

Penbe-yi enderdehān-ı ĥod fişār

Bu ne herzedür bu ne küfrdür ve ne hezeyāndur ağzuña bir penbe şoķ

Gend-i küfr-i tū cihānrā gende kerd

Küfr-tū dībā-yı dīnrā jende kerd

Senüñ küfrüñüñ yaramaz koķusı ‘ālemi koķutdı senüñ küfrüñ dīn dünyāsını eski pāre pāre itdi

Çārīķ u pātābe lāyīķ mer turāst

Āftābīrā çünīnhā key revāst

Çārīķ ve tolaķ saña lāyīķdur bir āfitābe bunuñ gibiler ķanda lāyīķdur

Ger nebendī z’īn sūĥan tū ĥulķrā

Āteşī āyed büsūzed ĥalkrā

Eger bu sözden vāzgeçmezseñ bir āteş gelür ĥalkı yaķar

Āteŝī ger n'āmedest īn dūd çīst

Cān siyeh geŝte revān merdūd çīst

Eger saña ƙahr-ı Hudā āteŝi gelmediyse bu ağızından çıkan küfr tütünü nedür
cānuñ siyāh olmuş revānuñ merdūd nedür

Ger hemī dānī ki Yezdān dāverest

Jāj ü güstāhī turā çün bāverest

Eger bilürseñ ki Hudā 'ādildür pes herz ve küstāhlık saña nice lāyıkdur

Dostī-yi bīhred hod düşmenīst

Ḥaƙ Te'ālā z'īn çünin hīdmet ƣanīst

'Ağılsız dostlık hod düşmanlıkdur Ḥaƙ te'ālā bunuñ gibi hīdmetden ƣanīdür
ihtiyācı yokdur

Bā ki mīgūyī tu īn bā'amm u hāl

Cism ü hācet derŝıfāt-ı Zülcelāl

Bu sözleri sen kime dirsın 'amm u hālūñe mi dirsın Zülcelāl Hudā şıfatlarında
cism ü hācet añarsın

Şīr ü nūŝed ki derneŝv ü nemāst

Çārık ü pūŝed ki ü muhtāc pāst

Südi o içer ki neŝv ü nümādadur çārık o giyer ki ayağa muhtācdur

Ver berā-yı bendeest īn güft ü gū

Ān ki Ḥaƙ güft ü menest ü men hod ü

Ve eger senüñ bu sözüñ anuñ ƣulı için ise o ƣul ki Hudā didi ki o benim ve
ben oem

Ān ki güft innī mariztü lem te'ud

Mişüdem rencür ü tenhā neşüğ

O kul ki Hudā ben hasta oldum hātırım řormaduñ didi ya'nī yalnız o kul hasta olmadı ben de hasta oldum didi

Ān ki bīyesma' ü bīyübşir şüdest

Derhaķ ān bende ĩn hem bīhūdeest

O kul ki benimle işidür benimle görür dimiş ola anuñ hakkında Hudā o kul hakkında hem bu sözler 'abesdür

Bīdeb güften sühan bāhāş-ı Haķ

Dil bemīrāned siyeh dāred varaķ

Hudānuñ [73a] hāş kullarına edebsiz söz söylemek göñli öldürür defter-i a'māli siyāh ider

Ger tu merdīrā beĥ^vānī Fāţıma

Gerçi yek cinsend merd ü zen heme

Miřāl eger sen bir er ādeme Fāţıma diyesin egerçi cümlesi bir cinsdür

Ķaşd-ı ĥūn-ı tū kūned tā mümkinest

Gerçi ĥoşĥū vū ĥalīm ü sākīnest

Senüñ kanuña kaçd ider tā mümkün olduğı miķdār egerçi ol kimse güzel ĥūylı ve ĥalīm ve sākīndür bu nāmdan 'arından ĥışm ider

Fāţıma medĥest derĥaķķ-ı zenān

Merdrā güyī būved zaĥm-ı sinān

Fāţıma 'avretler hakkında medĥdür er ādeme ki Fāţıma diyesin sügi zaĥmı olur ĥalbini mecrūĥ ider

Dest ü pā derĥaķķ-ı mā istāyişest

Derḥaḳ-ı pākī-yi Ḥaḳ ālāyişest

El ve ayak bizim ḥaḳkımızda medḥdür Ḥudānuñ pākligi ḥaḳkında ‘aybdur

Lemyelid lemyüled ūrā lāyıkest

Vālid ū mevlūdrā ū ḥālīkest

Ṭoğurmadı kimseyi ve kimseden ṭoğmadı aña lāyıkdur babayı ve oğulı o ḥālīkdur

Her çi cism āmed vilādet vaşf-ı ūst

Her çi mevlūdest ū z’ın sūy-ı cūst

Her ne kim cism geldi ṭoğmaḳ anuñ vaşfidur her ne ki ṭoğmışdur ırmağulı bu ṭarafındandur ya’nı cān ırmağınuñ ḳulluğı ṭarafındandur

Z’ān ki ezkevn ū fesādest ū mehīn

Ḥādişest ū muḥdişī ḥ’āhed yaḳīn

Zıra ki cism kevn ū fesād ‘ālemindendür ve ḥor ve ḥaḳīrdür ḥādişdür yaḳīnen bir muḥdiş ister

Güft ey Mūsā dehānem dūḥtī

V’ezpeşīmānī tu cānem sūḥtī

Çoban didi ki ey Mūsā ağızımı dikdūñ ve peşīmānlıḳdan sen cānımı yaḳduñ

Cāmerā bed’rīd ū āhī kerd teft

Ser nihād ender beyābānī vü ref

Ḳaftānını yırttı ve bir āh itdi āteşnāk beyābān ṭarafına gitdi

‘İtābkerden-i Ḥaḳ Te‘ālā bāMūsā ‘aleyhisselām behrān-i şubān

Cenāb-ı ḥudānuñ o çoban içün Ḥazret-i Mūsāya ‘itāb itmesidür

Vaḥy āmed sūy-ı Mūsā ezḤudā

Bende-yi mārā zimā kerdī cūdā

Ḥazret-i Mūsā tarafına cenāb-ı Ḥudādan vahy geldi ki bizim kulumuzı bizden ayırdūñ

Tū berā-yı vaşl kerdē āmedī

Yā berā-yı faşl kerdē āmedī

Sen baña ulaşıdırmak için mi geldūñ yoḥsa benden ayırmak için mi geldūñ istifhām-ı ‘itābīdūr

Tā tüvānī pā menih enderfirāk

Ebgāzu’l-eşyā’i ‘indī ıttılāk

Ḳādir olduğūñ kadar firāk ve ayrılığa ayak başma ya’nī meyl itme benim yanımda eşyānuñ ebgāzı ya’nī ziyāde sevmedigim tılākdur ḥelāl iken

Her kesīrā sīretī bin’hādeem

Her kesīrā ıttılāḥī dādeem

Her bir kimseye bir sīret kodum her bir kimseye bir ıttılāḥ virdüm

Derḥaḳ-ı ū medḥ u derḥaḳḳ-ı tu zem

Derḥaḳ-ı ū şehd ü derḥaḳḳ-ı tu sem

Anuñ ḥaḳḳında o medḥdür senüñ ḥaḳḳuñda zemmdür anuñ ḥaḳḳında bal gibi lezīzdür senüñ ḥaḳḳuñda zehr gibidür

Mā berī ezpāk ü nāpākī heme

V’ezgirān[73b]cānī vü çālākī heme

Biz balçıkdan ve nāpāklıkden cümle berīyüz cān ağırlığından cümle berīyüz ya’nī cümleden münezzeh ve muḳaddesem

Men nekerdem emr tā sūdī kūnem

Belki tā berbendegān cūdī kūnem

Ben bir kıā'ide ideyim diyü emr itmedim belki tā kıullarıma bir ihsān ideyim
diyü emr itdim

Hindevānrā ıstılāh-ı Hind medh

Sindiyānrā ıstılāh-ı Sind medh

Hindilere Hind ıstılāhı medhdür Sindilere Sind ıstılāhı medhdür

Men nekerdem pāk eztesbīh-i şān

Pāk hem İhsān şevend ü dūrfeşān

Ben kıullarım tesbīhinden pāk olmadım pāk yine kıullarım olur incü saçıcı olur
ya'nī kendü pākliğini 'arz ider

Mā zebānrā nen'gerīm ü kıālrā

Mā revānrā bin'gerīm ü hālārā

Biz dile ve söze bakmazız biz cāna ve hāle bakarız

Nāzır-ı kıālbīm eger hāşī' būved

Gerçi güft-i lafz nāhāzī' būved

Biz kıalbe bakarız eger hāşī' olursa egerçi söz söylemesi nāhāzī' olursa da
kıabül ideriz

Z'ān ki dil cevher būved güften 'arāz

Pes tufeyl āmed 'arāz cevher gāraz

Zirā ki göñül cevherdür söylemek 'arāzdur pes 'arāz tufeyl ve tābī' geldi gāraz
ve maķşūd cevherdür

Çend ezīn elfāz u izmār u mecāz

Süz h^vāhem süz bāān süz sāz

Nice bir bu elfāz ve izmār ve mecāzdan söylemek söz isterem söz ol sözle ‘arz
u niyāz eyle

Āteş-i ez‘ışk dercān berfürüz

Serbeser fikr ü ‘ibāretrā būsūz

Cānda ‘aşqdan bir āteş yalınlandur fikr ü ‘ibāreti başdan başa yak ki feşāhat
riyādan hālī olmaz

Mūsiyā ādābdānān dīgerend

Sūhte cān u revānān-ı dīgerend

Ey Mūsā bilenler ādābı başkadur cānları ve revānları yanmışlar başkadur

‘Āşıkānrā her nefes sūzīd nīst

Berdih-i vīrān ḥarāc u ‘ōşr nīst

‘Āşıklar için her nefesde ‘aşk āteşiyle yanmak vardır ḥarāb köy üzre ḥarāc ve
‘ōşr yokdur kezālik ‘āşıklardan dānālar ādābınca istemez

Ger ḥaṭā gūyed ūrā ḥāṭī megū

Ger būved pūrḥūn şehīdānrā meşū

Eger ‘āşıklar biḥasbī’z-zāhir ḥaṭā söylerse aña ḥaṭā dime zīrā ‘uḳalāya göre
ḥaṭadur ‘uşşāka degüldür meşelā şehīdler kanıyla tolu olsa yuma ‘uşşāk ise şehīd-i
maḥabbetdür ḥālleri başkadur

Ḥūn şehīdānrā ziāb evlāterest

Īn ḥaṭā ezşad şavāb evlāterest

Ḳan şehīdlere şudan evlārekdür kezālik ‘uşşāka bu ḥaṭā nice şavābdan
evlārekdür ki şūz-ı derūnladur

Derderūn-ı Ka‘be resm-i kıble nīst

Çi ğam er ğavvāşrā pāçīle nīst

Ka'be içinde kıble resmi yoktur her tarafa teveccüh itse cāyizdür eger talgıcuñ kebkebli çizmesi olmasa aña ne gāmdur ki çizme kārada gizen içündür kezālik ādāb ri'āyeti ehl-i zāhir içündür 'uṣṣāk gāvvaş-ı der[74a]yā-yı 'aşkdurlar anlara lāzım degüldür

Tū zisermestān kālāvuzī mecū

Cāmeçākānrā çī fermāyī refū

Sen sermestlerden kılavuzlık isteme kaftān pāreleyenlere sen yama niçün buyurursın ya'nī 'aşk dīvānelerinden muḳtedālik isteme ki anlar 'aql u idrākleri cāmelerin çāk itmişlerdür kendüleri tedārike kādīr degüllerdür seni niçe tedārik ider irşād ider

Millet-i 'ışk ezheme dīnhā cūdāst

'Āşıkānrā mezheb ü millet Hudāst

'Aşkuñ milleti cümle dīnlerden ayrudur 'aşıklara mezheb ü millet Hudādur Hudādan gayriyi görmez ve bilmezler edyān-ı İlāhī ise keşret müşāhede idenler içün mevzū'dur 'uṣṣāk-ı vahdetdür pes cümle dīnlerden 'uṣṣāk milleti ayru olur

La'lrā ger mühr neb'ved bāk nīst

'Işk derderyā-yı gām gāmnāk nīst

La'le eger mühr olmaya gām ve ḥavf yoktur yine la'ldür kezālik 'uṣṣāk gām deryāsında gāmlu degüldür cemāl ve celāl 'uṣṣāk yanında berāberdür eger 'uṣṣāk rūsūm-ı şer'iyye ile mürtesem olursa nūr 'alā nūr olur ve eger olmaz ise yine ḥavf yoktur ki rūsūm 'uḳalā içündür

Vaḥy āmeden-i Mūsā 'aleyhisselām der'ögr-i ān şubān

Mūsā 'aleyhisselāma o çoban 'ögrinden vaḥy gelmesidür

Ba'd z'ān dersırr-ı Mūsā Haḳ nühüft

Rāzhāyī güft k'ān n'āyed begüft

Andan sonra Hudā Hazret-i Mūsā sırrına gizl  r zlar s yledi ki anı s ylemek olmaz

Berdil-i M s  s lhanh  r htend

D den   g ften behem  m htend

H zret-i M s  g nline s zler d kdiler g rmegi ve s ylemegi birbirine kar şdurdılar ya n  m ş hede ve m k leme cem  oldu

 end b hod ge t    end  med be ad

 end perr d ezezel s y-ı ebed

Nice kerre b hod oldu ve nice kerre kend ye geldi ni e kerre ezelden ebed tarafına u dı her  ey  n evvel ve  hir n m ş hede itdi

Ba d ez n ger  er  g yem ebleh st

Z  n ki  er -i  n ver -y   geh st

Bundan sonra eger  er  idem eblehlikd r anu  n ki bunun  er i  g hl k ver sındadur

Ver b g yem   l  r  ber k ned

Ver n visem bes  alemh  bi skened

Ve eger  er  idersem  ak lları  oparır ya n  i den d v ne olur  alır ve eger yazarsam  ok  alemler  ırar ta amm l idemez

  nki M s   n  t b ez     en d

Derbey b n derpey-i   b n dev d

  nki H zret-i M s  cen b-ı Hud dan bu  t b  i itdi  oban ardınca bey b na yildi

Ber   n-ı p y-ı  n serge te r nd

Gerd ezr h bey b n berfe  nd

O sergeštenüñ ayağı nişānı üzre sürdi beyābān yolından toz silkdi

Gām-ı pāy-ı merdüm-i şūrīde ḥod

Hem zigām-ı dīgerān peydā büved

Dīvāne ādem ayağı ādemi ḥod gayriler adımından zāhirdür anuñ izi gayriler izine beñzemez

Yek ḳadem çün ruḥ zibālā tā nişīb

Yek ḳadem çün pīl refte berverīb

[74b] Bir adım ruḥ gibi yüksekden tā aşağıya dik bir adım fil gibi egri

Gāh çün mevcī berefrāzān ‘alem

Gāh çün māhī revāne berşikem

Gāh bir mevc gibi ‘ilm yüceldici gāh balıḳ gibi ḳarnı üzre gidici

Gāh berḥākī nüvişte ḥāl-i ḥod

Hemçü remmālī ki remlī berzened

Gāh bir toprak üzre kendü ḥālın yazmış bir remmāl gibi ki bir remel urur

‘Āḳıbet deryāfet ūrā vü bidīd

Güft müjde dih ki destūrī resīd

‘Āḳıbet Ḥazret-i Mūsā o çobanı buldı ve gördi didi ki müjde vir ki bir destūr irişdi

Hīç ādābī vü tertībī mecū

Her çı mīḥāhed dil-i tenget bügū

Hīçbir ādāb ve terbiyyet isteme her ne ki ṭar gönülün ister söyle

Küfr-i tu dīnest ü dīnet nūr-ı cān

Eymenî v'eztu cihânî deremân

Senüñ küfrüñ dîndür ve dînüñ cân nûrîdur sen emînsin ve bir cihân senüñ için emândadur

Ey mu'âf-ı yef'alullāhu mā yeşā

Rev zebānrā bîmuḥābā bergüşā

Ey Allāh istedigim işler mu'âfî yûri dilüñi kôrkusîz aç her ne isterseñ söyle

Güft ey Mūsā ezân bûg'zeşteem

Men künün derḥûn-ı dil āguşteem

Çoban didi ki ey Mūsā ben andan geçdim ben şimdi göñül kâtına kârışdım

Men ziSidre-Müntehā bûg'zeşteem

Şad hezārān sâle z'ân sū refteem

Ben Sidre-yi Müntehâdan geçdim o taraftan yüz biñ yıllık yol kadar gitdim ya'nî müntehâ-yı 'uḳûl-i ḥalkdan ilerü geçdim vişâl-i mecnûn-ı ḥaḳîḳîye irdim

Tāziyâne berzedî esbem begeşt

Günbedî kerd ü zigerdün bergüzeşt

Ey Mūsā kâmpî urduñ atım döndi bir kerre kâlkıdı ve felekden ilerü geçdi

Maḥrem-i nāsût-ı mā lāhût bād

Āferîn berdest ü berbâzût bād

Bizim nāsûtumuz maḥremi lāhût oldu elüñe ve bâzûña āferîn olsun ya'nî senüñ irşâduñla mazhar-ı tecellî-yi esmâ ve şîfât oldum

Ḥâl-i men eknûn birün ezgüftenest

İnce mîgüyem ne aḥvâl-i menest

Benim hālim şimdi söylemeden taşradur ya'nî söylemek mümkün degüldür bu
ney ki dirim benim ahvālim degüldür

Naḳṣ mibīnī ki derāyīneist

Naḳṣ-ı tust ān naḳṣ ān āyīne nīst

Meşelā āyīnede naḳṣ görürsin o senüñ naḳṣuñdur o āyīnenüñ naḳṣı degüldür

Dem ki merd-i nāyi endernāy kerd

Derḥor-ı nāyīst ni derḥord-ı merd

Ve meşelā neyzen kimse nāye dem itdi o dem nāykūr o kimsenüñ degül midir
istifhām-ı inkārīdūr ya'nî o kimsenüñdür nāy bir āletdür kezālīk ben de bir āyīne
gibiem ben de gördigüñ kendü naḳṣuñdur ve nāy gibiem benden şudūr iden senüñdür

Hān u hān ger ḥamd gūyī ger sipās

Hemçü nāfercām ān çübān şinās

[75a] Şaḳın ve āgāh ol eger ḥamd ü eger şenā idesin o çoban lāyık degül itdigi
gibi bil ḥadd ü şenāñı

Ḥamd-i tu nisbet bedān ger biḥterest

Līk ān nisbet beḤaḳ hem ebterest

Senüñ ḥamdüñ çoban ḥamdine nisbetle eger eyü ise lākin o ḥaḳḳa eksikdür

Çend gūyī çün gīṭā berdāştend

K'ın nebūdest ān ki mīpendāştend

Nice bir ḥamd ü şenā itdim dirsın çünki kıyāmetde örtüyü kaldırdılar ol olmadı
ki anı zann itdiler

İn kabūl-i zikr-i tu ezraḥmetest

Çün namāz-ı müstehāza ruḥsatest

Bu senüñ zikrüh kabûli rahmetdendür müsteḥāza namāzı gibi ki ruḥşatdur

Demamāz-ı ū beyādūlest ḥūn

Zikr-i tū ālūde-yi teşbīh ü çūn

Müsteḥāza namāzında kan bulaşmışdı senüñ zikrüh teşbīhe ve keyfiyyete nicelice qarışmış bulaşmışdur

Ḥūn pelīdest ü beābī mīreved

Līk bāṭınrā necāsethā büved

Kan murdārdur ve bir şū ile gider lākin bāṭın için necāsetler vardur

K'ān begayr-ı āb-ı luṭf-ı Kirdgār

Güm nekerded ezderūn-ı merd-i kār

Ki o derūn necāsetleri ḥālikuñ luṭfı şuyından gayri ile sāliḳūñ derūnından gitmez

Dersücūdet kāş rev gerdānī

Ma'na-yı sübhāne rabbī dānī

Secdeñde kāşki yüzüñi 'ālem-i dünyādan 'ālem-i ma'nī tarafına döndereydüñ sübhāne Rabbi'l-'azīm sübhāne Rabbi'l-'alā ma'nāsın bildüñ

K'ey sücūdem çün vücūdem nāsezā

Mer бүдiрā tū nikūyī dih cezā

Ma'nāsı ki ey sücūdum vücūdum gibi yā Rabbī saña lāyık degül kemlige sen eyülik cezā vir iḥsānuñdan

İn zemīn ezḫilm-i Ḥaḳ dāred eṣer

Tā necāset бүrd ü gülhā dād ber

Bu yir Ḥudā ḫilminden eṣer tutar ki necāseti giderdi ve güller maḥşul virdi

Tā bûpûşed û pelîdîhâ-yî mâ

Der'ivaz berrûyed ezvey gonçehâ

Tâ yir bizim necâsetlerimiz örter muķâbeledede yirden goncalar biter

Pes çü kâfir did k'û derdâd u vücûd

Kemter ü bîmāye ter ezḥāk bûd

Pes kıyâmetde çünki kâfir gördi ki o kendü 'adl ü şehâda toprakdan eksikrek ve mâyesiz dergehdür

Ezvücûd-ı ü gül ü mîve nerest

Cüz fesâd-ı cümlepâkhâ necest

O kâfirûn vücûdından gül ve mîve bitmedi cümle pâkliklerûn fesâdından gayri anuñ vücûdı bir şey istemedi pes

Güft vâpes refteem men der'ehâb

Ḥasretâ yâ leytenî küntü türâb

Didi ki gitmekde ben ardıma gitmişem ḥasretâ ne olaydı ben toprak olaydım zîrâ toprak ḥabîşleri şakladı nâpâki pâk itdi ve gül ve lâle ve reyḥân bitürdi kâfir ise 'aql u rûhı küfr ü ma'şîyetle âlûde ve nâpâk itdi

Kâş k'ez ḥākî sefer neg'zîdemî

Hemçü ḥākî dāneî miçîdemî

Kıyâmetde kâfir diye ki kâşki mertebe-yi ḥākîden sefer ihtiyâr idmeyeydim rütbe-yi ḥākde kıala idim bir toprak gibi bir dāne [75b] devşire idim anı terbiye ideydim

Çün sefer kerdem merâ rāh âzmûd

Z'în sefer kerden rehâverdem çi bûd

Çünkü mertebe-yi hâkden sefer itdim mertebe-yi insāniye geldim yol beni imtiḥān itdi ya bu sefer itmekden benim yol armağānım ne oldu hiç zād-ı āḥiret olacak bir ‘amel itmedim ki baña ḥālā nāfi‘ ola diyü taḥassür çeker

Z’ān heme meyleş suy-ı ḥākest k’ū

Dersefer sūdī nebīned pīş-i rū

Kāfirūn anuñçün ḥāk tarafına meyli olur ki kāfir seferinde öñinde bir fāyide görmez

Rūy vāpes kerdeneş ān ḥırş u āz

Rūy derreh kerdeneş şıdķ u niyāz

Kāfirūn kıyāmetde yüzün ardına itmesi nolaydı rütbe-yi ḥākde ḳalaydım dimesi o ḥırş u āzdur ya’nī dünyāya ḥırşı içündür mü‘minūn yüzini yolda itmesi şıdķ u niyāzındandır cenāb-ı Ḥudānuñ va‘dine i‘timādındandır

Her giyārā keş būved meyl-i ‘alā

Dermezīdest ü ḥayātest ü nemā

Meşelā her otlağa ki yukāru tarafa meyl ola ziyādelikdedür ve ḥayāt u nemādadur

Çünkü gerdānīd sersūy-ı zemīn

Derkemī vü ḥuşki vü naķş u ḡabīn

Çünkü otlaķ başını yir tarafına döndüre eksilmekde ve kurumakda azalmaķda ve zararladur kezālik

Meyl-i rūḥet çün suy-ı bālā būved

Dertezāyüd merci‘et āncā būved

Senūn rūḥuñ meyli çünkü ‘ālem-i ‘ulvī tarafına ola kemāl ile ziyāde ile senūn varacağūn yir ‘ālem-i ‘ulvī olur

Ver nigünsārī seret sūy-ı zemīn

Āfilī Haḡ lāyuhıbbū'l-āfilīn

Ve eger baş aşağı başuñ yir tarafına ise ya'nī dünyāya meyl ü maḡabbet üzre iseñ zāyil ve zāyī' ve müteḡayyirsın cenāb-ı Hudā āfilleri sevmez gözüñ aç dünyā āḡiret mezra'sıdur iş bunda olur

Pürsīden-i Mūsā 'aleyhisselām ezHaḡ Te'ālā sırr-ı ḡalebe-yi zālīmānrā

Ḥazret-i Mūsā 'aleyhisselāmuñ cenāb-ı ḡudādan zālīmlerüñ ḡalebesi sırrını su'āl itmesidür

Ḡüft Mūsā ey Kerīm-i kārsāz

Ey ki yek dem zıkr-i tū 'ömr-i dırāz

Ḥazret-i Mūsā 'aleyhisselām münācātında didi ki ey cümle işleri iden kerīm Hudā ey seni bir nefes zıkr itmek uzun 'ömr Hudā

Nakş-ı kej mej dīdem enderāb u gil

Çün melā'ik i'tirāzī kerd dil

Āb u gil ya'nī toprakdan maḡlūḡda ki murād benī ādemdür egri bḡgri nakş gördüm ya'nī zāleme ve ehl-i fışḡ u fesād gördüm melā'ike gibi ḡöñül bir āḡrāz itdi böyle diyü ki

Ki çī maḡşūdest nakşī sāḡten

V'ān derū tuḡm-ı fesād endāḡten

Ki bir nakşı düzüp ve aña fesād toḡmını ekmekden ne maḡşūddur ya'nī ḡālīḡ-i ḡayr u şer ki sensin yā Rabbī bir kesi yār idüp derūnına ilḡā-yı fesādda ḡikmet nedür

Āteş-i zulm ü fesād efrūḡten

Mescid ü secdekünānrā sūḡten

Zulm ü fesād āteşi yalıñlandırmañ anuñla mescidi ve secde idicileri yakmak ne hikmetdür

Māye-yi ħūnābe vü zerdāberā

Cüş dāden ezberā-yı lāberā

Ƙanlu gözyaşı ve şaru iriñli gözyaşı māyesini saña ƙaynatmaƙda yalvarmak içün hikmet nedür

Men yaƙın dānem [76a]ki ‘ayn-ı hikmetest

Lik maƙşūdem ‘iyān u ru’yetest

Ben yaƙinen bilürüm ki bu işler ‘ayn-ı hikmetdür sehve degüldür lâkin su’âlden murādım âşikār olmasıdır ve o hikmeti görmekdür tâ kim ƙalbim muţma’ın ola

Ān yaƙın miğūyedem ħāmūş kūn

Ĥırş-ı ru’yet güyedem ne cüş kūn

O yaƙın baña dir ki su’âl itme görmek ĥırşı dir ki yok su’âl eyle

Mer melā’ikrā nümūdī sırr-ı ĥ^vış

K’in çünin nüşī hemī erzed benış

Ĥudāyā meleklerle ādemde olan sırrūñı gösterdüñ ki buncılayın bir nüş o ki ‘allem-i esmādur nişe ya’nī ta’na lâyıƙdır ki elbette böyle ‘ilme ğıbta olup şāhibine ta’n olunur

‘Arza kerdī nūr-ı Ādemrā ‘iyān

Bermelā’ik geşt müşkilhā beyān

Ādem nūrın meleklerle ‘arz itdüñ âşikāre meleklerüñ müşkilleri beyān oldı

Ĥaşr-ı tū güyed ki sırr-ı mürğ çist

Mivehā güyend sırr-ı berg çist

Hudā tarafından Hāzret-i Mūsāya cevābdur senüñ haşrūñ ölüm sırrını söyler
kezālik mīveler yaprak sırrı nedür söyler

Sırr-ı hūn u nuṭfe hiss-i ādemīst

Sābık-ı her bīşī āhīr kemīst

Ḳanuñ ve nuṭfenüñ sırrı ādem hūsnidür her bir şan'atüñ evveli eksik
eksiklikdür

Levhā evvel būşūyed bīvukūf

Āngehī bervey nüvīsed ū ḥurūf

Meşelā kātib levḥi evvel tevaḳḳufsız yur andan soñra anuñ üstine o ḥarf yazar

Hūn küned dilrā vü eşk-i müstehān

Bernüvīsed bervey esrār-ı nihān

Āşıkuñ ḳalbi ḳan ider ve ĩtibārsız gözyaşı ider ba'dehu o ḳalb üzre gizlü esrār
yazar ya'nī evvel zahmet çekmeyince esrāra vāḳıf olamaz

Vakt-i şüsten levḥrā bāyed şināht

Ki mer ānrā defterī ḥ'āhend sāht

Levḥi yumaḳ vaḳti añlamak gerek ki anı bir defter dürmek isterler levḥden
murād sīne-yi 'āşıḳdur anı yumaḳ ta'alluḳāt-ı ekvāndan pāk itmekdür

Çün esās-ı ḥāneī mīefgenend

Evvelīn būnyādrā bermikünend

Ve meşelā çünki bir evüñ temelini biraḡalar evvelki yapuyı ḳaldırırlar

Gil berārend evvel ez ḳa'r-ı zemīn

Tā beāḥīr berkeşī mā-yı ma'īn

Miṣāl āḥir kuyu kazdıḳda evvel yir dibinden balçık çıkarırlar tā ki āḥirde laṭīf lezīz şu çekersin

Ezḥacāmet kūdegān giryend zār

Ki nemīdānend īṣān sırr-ı kār

Merd ḥod zer mīdehed ḥaccāmrā

Mīnūvāzed niṣ-i ḥūnāṣāmrā

Miṣāl āḥir oḡlancıklar ḥacāmetden zār ağlarlar zīrā anlar kār sırrın bilmezler baba ḥod ḥaccāma altun virür kan ile bulaşık niştire riāyet ider

Mīdeved ḥammāl zī bār-ı girān

Mīrübāyed bārā ezdiğerān

Miṣāl āḥir ḥammāl ağır yük altına yiler yüki gayrilerden qapar

Çün girānīhā esās-ı rāḥatest

Telḥhā hem pīşvā-yı ni‘metest

Ceng-i ḥammālān berā-yı bār bīn

Īn çünīnest ictihād-ı kār bīn

Yük için ḥammāllarūn cengin gör iş ictihādı böyledür müşāhede [76b] eyle çünkü ağırlıklar ya‘nī zaḥmetler rāḥat temelidür acılar hem ni‘met muḳtedāsıdur acılık çekilmeyince ni‘mete vāşıl olunmaz

Tuḥm-ı māyeāteşet şāḥ-ı terest

Sūḥte-yi āteş qarīn-i kevşerest

Meşelâ senüñ âteşüñ mâyesi tohmı tâze budağdur ya'nî tâze budağ âteşe mâye olduğı gibi lezâyiz-i nefsâniyye âteş-i cehenneme mâyedür amma ki âteşe yanan ya'nî âteş-i mücâhedeye yanup şehevât-ı nefsâniyyeye şabr iden kevsere muķārindür

Huffeti'l-cennet bimekrühâtinā

Huffetü'n-nîrāni minşehvâtinā

Cennet bize mekrüh olanlarla ihâta olundu cehennem şehvetlerimizden ihâta olundu nitekim hadîş-i şerîfde buyrulmuşdur *“Huffeti'l-cenneti bilmekārihu ve huffeti'l-nîrān bi's-şehevātî”*⁹⁵ vārîd olunmuşdur

Her ki derzindān karīn-i miḥnetîst

Ān cezā-yı loķmaî vü şehvetîst

Her kimse ki zindānda ya'nî dünyāda miḥnete muķārindür o muķārenet bir loķmanuñ ve şehvetüñ cezāsıdur

Her ki derķaşrî karīn-i devletîst

Ān cezā-yı kārzār u miḥnetîst

Her kimse ki bir ķaşrda devlete muķārindür o muķārenet nefis ü şeytān ile cengüñ ve miḥnetüñ cezāsıdur miḥnet çekilmeyince devlete varılmaz

Her kirā dīdî bezer ü sîm ferd

Dān ki enderkesbkerden şabr kerd

Meşelâ her kimseyi ki altun u akçe ile bir dāne gördüñ bil ki kesb itmekde şabr eyledi şabr ile ķoruk helvā dimişler nice zālimlerüñ zulmine şabr ile taḥammül eyle nice kimseler ehl-i cennet olup Allāha vāşıl olmuşlardur 'ālî mertebeye irmişlerdür

Bîsebeb bîned çü dīde şüd güzār

Tū ki derḥissî sebebrā gūş dār

⁹⁵ Cennet, mekrühât ile örtülmüşdür ve cehennem şehevât ile örtüşmüşdür. Konuk, age., s.16

Çünkü gör ‘âlem hasedden sebebsiz görür sen ki haseddesin sebebe kulak tut
sebebsiz göremezsın

Ân ki bîrûn eztabâyi‘ cân-ı üst

Manşıb-ı harḳ-ı sebebḥā ān-ı üst

Ol kimse ki anuñ cānı tabāyi‘den taşradur sebebler yırtmaḳ manşıbı anuñ
naşibidür

Bîsebeb bîned ni ezāb u giyā

Çeşm çeşmemu‘cizāt-ı enbiyā

Başıret gözi enbiyā mu‘cizātı çeşm-i bîn sebebsiz görür şudan otlaḳdan görmez
ya‘nî tabāyi‘den görmez

În sebeb hem çün tabîbest ü ‘alîl

În sebeb hem çün çerāğest ü fetîl

Bu sebeb tabîb ve ḥasta gibidür tabîb ḥastalık gitmege sebebdür bu sebeb
çerāğ ve fetîl gibidür fetîl çerāğ yanmasına sebebdür

Şeb çerāğatrā fetîlînev betāb

Pāk dān z’inhā çerāğ-ı āftāb

Gice çerāğa bir yeñi fetîl bük ya‘nî gice ‘ibādet ile rûḥuñ çerāğın yak ammā
āfitāb-ı ḥaḳîkî çerāğın bunlardan pāk bil bunlara anuñ ihtiyācı yoḳdur

Rev tu kehgil sâz behr-i saḳf-ı ḥvān

Saḳf-ı gerdünrā zikehgil pāk dān

Yüri sen o saḳfı içün şamanlu balçık düz ya‘nî ḥāne-yi vücūduña bezl-i
māyetahallül olmaḳ içün ekl ü şürb it ammā gerdün saḳfını şamanlu balçıḳdan pāk bil
anuñ [77a] ekl ü şürbe ihtiyācı yoḳdur

Âh ki çün dildār-ı mā ḡamsüz şüd

Ḥalvet-i şeb dergüzeşt ü rûz şüd

Âh ki çünkü bizim dildârimız gam yakıcı oldu ya'nî zulmet-i beşeriyeti giderici oldu gice ḥalveti geçti gündüz oldu ya'nî dünyâ tamâm oldu âhiret geldi

Cüz beşeb cilve nebâşed mâhrâ

Cüz bederd-i dil mecû dilh^vâhrâ

Giceden gayride aya cilve olmaz ya'nî taḥşîl-i zâd-ı rûz-ı âhiret şeb-i dünyâda olur gönül murâdın derd-i dilden gayri isteme lâzım olan derd-i dildür

Terk 'Îsâ kerde ḥar perverdei

Lâcerem çün ḥar birûn-ı perdei

Ey ehl-i dünyâ sen ise 'Îsâyı ya'nî rûhı bırakduñ eşki ya'nî nefsi besledüñ anuñçün elbette perde taşrasında sen maṭlûba vâşıl olamazsın

Ṭâli'-i 'Îsâst 'ilm ü ma'rifet

Ṭâli'-i ḥar nîst ey tû ḥar-şifât

'İlm ü ma'rifet 'Îsâ ṭâli'idür eşek ṭâli'i degüldür ey ḥar şıfatlu ya'nî 'ilm-i ledün rûhuñ ḥâlidür nefsuñ ḥâli degüldür

Nâle-yi ḥar biş'nevî raḥm âyedet

Pes nedânî ḥar ḥarî fermâyedet

Eşek nâlesin işidirsın saña raḥm gelür pes bilmezsüñ ki eşek saña eşeklik buyurur ya'nî nefsuñe merḥamet idersin ammâ bilmezsın ki esfelde ḳalursın

Raḥm ber'Îsâ kün ü berḥar mekûn

Ṭab'râ ber'aḳl ḥod server mekûn

Merḥameti 'Îsâya eyle eşege itme ya'nî rûhuña merḥamet eyle nefsuñe itme ṭab'ûñı 'aḳluñ üzre server itme ya'nî ṭab'a maḡlûb olma

Ṭab'râ hil tâ bigiryed zâr zâr

Tu ezū bis'tān u vām-ı cān gūzār

Ṭab'ı ҡo zārī zārī aғlasun murādına müsā'de itme ṭab'dan al cānuñ borcını öde

Sālḥā ḥarbende būdī bes būved

Z'ān ki ḥarbende ziḥar vāpes būved

Nice yıllar ḥarbende olduñ neṣṣüñe ḥıdmet itdüñ yiter zīrā ḥarbende ḥar
ardında olur ki bende elbette mertebede ḥıvācesinden alçaq olur

Z'āḥirū ḥünne murādeş neṣ-i tust

K'ū beāḥir bāyed ü 'aḳlet nüḥust

Ḥazret-i peygamberüñ 'avretler ḥaḳḳında “*Aḥḥirū ḥünne*”⁹⁶ buyurduklarından
murād-ı şerī'atleri senüñ neṣṣüñdür ki neṣ girüde gerek ve 'aḳluñ muḳaddem gerekdür
dimekdür

Hemmizāc-ı ḥar şüdest in 'aḳl-ı pest

Fikreş in ki cün 'alef āred bedest

Bu alçaq 'aḳl ya'nī 'aḳl-ı ma'āş-ı ehl-i dünyā eşek mizāclu olmışdur fikri bu ki
ele nice 'alef getürürem taḥşil iderim

Ān ḥar-ı 'İsā mizāc-ı dil girift

Dermaḳām-ı 'āḳılān menzil girift

Ol 'İsā eşegi dil mizācın tutdı zīrā 'āḳıllar maḳāmında menzil tutdı ya'nī
Ḥazret-i 'İsā maḳāmında ṭurmağla nūr-ı 'İsā aña sirāyet itdi ḥattā mertebe-yi
insāniyyete vāşıl olup āḥiretde cennete girecegi ḥadīş-i nebevī ile şābit olmışdur

Z'ān ki gālib 'aḳl būd u ḥar za'if

Ezsüvār-ı zeft gerd u ḥar naḥīf

⁹⁶ “Ahhiru hünne haysü ahhara hünnallāhe.” Kadınları geri bırakın; çünkü Allah onları geri bıraktı. Konuk, s.21

Anuñçün ħar-ı ‘İsā bu maḳāma vardı ki ‘aḳlı ḡālib idi ħar za‘īf idi ḳutlu ādem binmekden ħar naḥīf olur

Vezza ‘iffi ‘aḳl-ı tū ey ħarbahā

İn ħar-ı pejmürde geṣtest ejdehā

[77b] Senüñ ‘aḳluñuñ za‘īfliginden ey eṣek ḳıymetlu ehl-i nefis bu pejmürde eṣek ki nefsüñdür ejdehā olmışdur

Ger zi‘İsā geṣteī rencürdil

Hem ezū ṣıḥḥat resed ūrā mehil

Ey ehl-i nefis eger ‘İsādan ya’nī mürşid-i kāmilden ḡöñlüñ incindiyse ṣıḥḥat yine andan irişür anı terk itme etegine yapış

Çüni ey ‘İsā vü ‘İsādem zirenc

Ki nebūd endercihān bīmār genc

Ey ‘İsānefes mürşid-i ehl-i nefis ü dünyā zaḥmetinden nicesin ki cihānda mārsız defīne olmaz kezālik enbiyā ve evliyā ehl-i nefis ü dünyā zaḥmetin çekegelmişlerdür

Çüni ey ‘İsā zididār-ı yehūd

Çüni ey Yūsuf zimekkār u ḥasūd

Ey ‘İsā-yı vaḳt cühūd dīdārından nicesin ey Yūsuf-ı zamān mekkār-ı ḥasūddan nicesin ya’nī elem çekme böyle zaḥmetler çekilegelmişdür

Tu ṣeb u rüz ezpey-i İn ḳavm-i ḡumr

Çün ṣeb ü rüzī mededbaḥṣā-yı ‘ömr

Sen gice gündüz bu ḍalālete ṭalmış ḳavm içün gice gündüz gibi ‘ömre meded baḡışlayıcısın ki Ḥaḳ te‘ālā ehl-i dünyāya evliyā ḥürmetine iḥsān ider

Çüni ezṣafrāniyān-ı bīḥüner

Çi hüner zāyed zişafṛā derd-i ser

Hünersiz şafṛāyilerden nicesin şafṛāyī mizāc lezīz ta‘āmı kabūl itmedigi gibi ehl-i dünyā lezīz naṣīḥati kabūl itmez anuñçün anlara şafṛāyī ta‘bīr buyururlar şafṛadan hüner toğar baş ağrısı toğar kezālik ehl-i dünyādan toğan hüner baş ağrısıdur

Tū hemān kūn ki kūned hūrşīd şark

Mā nifāk u ḥīle vū düzdī vū zerḳ

Sen anı eyle ki hūrşīd-i şark ider ya‘nī güneş nūrını cümleden dirīğ itmedigi gibi sen de iḥsānuñ cümleden dirīğ itme biz ehl-i dünyāyız işimiz nifāk ve ḥīle ve hırsızlık ve zerḳ u riyādur

Tu ‘asel mā sirke derdünyā vū dīn

Def-i īn şafṛā būved sirkengübīn

Ey kāyim-i maḳām-ı Muḥammedī sen ‘aselsin ya‘nī ‘asel gibi lezīz ve laṭīfsin *fīhi şifāun linnās*⁹⁷ maḫharısın biz sirkeyüz ya‘nī sirke gibi ḥādd ü merr ü ḥāmız-ı evzā‘ şāḥibi yüz dünyā ve dīnden bu şafṛanuñ def-i sirkengübīn ya‘nī sirkencübīn olur ya‘nī ḥubb-ı dünyā şafṛası def-i bizim evzā‘ımız senüñ irşāduñ ḳarışmakla olur

Sirke efzūdīm mā ḳavm-i zaḥīr

Tu ‘asel bef’zā keremrā vā megīr

Biz zaḥīr marāzına mübtelā ḳavm sirke artırdık sen ‘asel artır kerīmi girü tütma ya‘nī biz kendümüzden zarar iş itdik sen keremüñden bizi ıslāḥ ve irşād eyle

İn sezīd ezmā çünān āmed zimā

Rīg enderçeşm çī efzāyed ‘amā

Bizden bu lāyık oldı bizden böyle geldi körde ḳum ne artırır körlük artırır ya‘nī bizim işimiz gözde ḳum gibidür körlüğümüz artırır

⁹⁷ Ayetin tamamı şu şekildedir: “Sonra "bütün ürünlerden ye, ve Rabbinin sana tahsis ettiği yollardan yürü." Arıların karnından, çeşitli renklerde ve insanlar için şifa olan bir içecek çıkar. İşte bunda da düşünen bir toplum için bir işaret vardır.” Nahl/68

An sezed eztū eyā kühl-i ‘azīz

Ki biyābed eztu her nāçīz çīz

Ey kühl-i [78a] ‘azīz senden o lāyık olur ki her nāçīz senden çīz bula ya’nī her bir şey’e mālīk ola lütfūnla fakīr olan ganī ola ve mertebe şāhibi ola

Z’āteş-i ĩn zālīmānet dil kebāb

Eztu cümle ihdi kavmī būd hīṭāb

Bu zālīmleŕūñ āteşinden senūñ ḳalbūñ kebābdur saña cefāda ḳuşūr itmezler senden cümle hīṭāb *“ihdi kavmī”* oldu ya’nī saña bu ḳadar cefā itmişler iken sen yine yā Rabbī ḳavmime hidāyet eyle diyū du‘ā itdūñ zīrā ki Muḥammedī meşrebsin Hazret-i peygamber ‘aleyhisselām ḳavminden cefā gördükde *“Allāhümme ihdi kavmī feinnehū lāya’lemūn”*⁹⁸ buyururlardı sen de öylesin

Kān-ı ‘ūdī dertu ger āteş zenend

Īn cihān ez’ıṭr u reyḫān pürkünend

Sen ‘ūd ma’denisin saña eger āteş uralar bu cihānı laṭīf rāyihā ve reyḫān ile ṭoldururlar ya’nī saña cefā itseler senden eyülükler zuḫūr ider

Tū ne ān ‘ūdī k’ezāteş kem şeved

Tū ne ān rūḫ ki esīr-i ḡam şeved

Sen ol ‘ūd degülsin ki āteşden eksilesin sen ol rūḫ degülsin ki ḡam esīri olasın ya’nī cefādan senūñ ḫüsn-i ḫulḳuñā noḳşān gelmez ve maḡmūm olmazsın rūḫ-ı laṭīfsin

‘Ūd sūzed k’ān-ı ‘ūd ezsüz dūr

Bād key ḫamle būred beraşl-ı nūr

⁹⁸ Ey Allah’ım! Kavmime hidayet et, zira onlar bilmiyorlar. Konuk, s.26

‘Üd yanar ‘üd ma‘deni yanmağdan ırakdur sen ise ‘üd ma‘denisin ya‘nî halk
cefâsından saña noqşân gelmez nûr aşlına yil qanda hamle ider halkuñ işi yil gibidür
sen nûr aşlısın pes halkuñ evzâ‘ı saña te’sîr idemez

Ey zitu mer âsmānhārā şafā

Ey cefā-yı tu nikūter ezvefā

Ey mürşid senden göklere şafā vardur ey mürşid senüñ cefāñ vefādan eyüdür

Z’ān ki ez’ākıl cefāyī ger reved

Ezvefā-yı cāhilān ān bih būved

Zirā ki eger ‘ākıldan bir cefā zuhûr itse cāhiller vefâsından eyü olursın ise ‘aql-
ı küllî şāhibisin senüñ cefāñ muqarrer eyüdür

Güft peygamber ‘adāvet ezḫıred

Bihter ezmihri ki ezcāḫil būved

Peygamber ‘aleyhisselām buyurdi ki ‘ākıldan ‘adāvet cāhilden olan
maḥabbetden eyürekdür lafz-ı ḥadîş *“Adāvetü’l-‘ākılu ḫayrun minşadāḫatü’l-cāhil”*⁹⁹
dür

Rencāniden-i emirī ḫufteirā ki mār derdehāneş reftebūd

Birinüñ bir uyur kimseyi incitmesidür ki ağzına yılan gitmiş idi

‘Ākılı beresb mīāmed süvār

Derdehān-ı ḫufteī mīreft mār

Ata binmiş bir ‘ākıl geldi gördi ki bir uyur kimsenüñ ağzına yılan gitdi

Ān süvār ānrā bidid ü mīşitāft

Tā remāned mārā fırsat neyāft

⁹⁹ Akılının düşmanlığı cahilin dostluğundan hayırlıdır.

Ol atlu anı gördi ve yildi tā ki yılanı ürküde fırsat bulamadı

Çünkü ez'akleş firāvān būd meded

[78b] *Çend debbūsī kavī berhufte zed*

Çünkü ol atlunun 'aklı ziyāde idi uyanan kimseye kavī bir kaç debbūs urdı

Bürd ūrā zaḥm-ı ān debbūs-ı saḥt

Zū gürizān tā bezīr-i yekdıraḥt

Ol muhkem debbūsūn zaḥmı anı atludan kaçarak tā bir ağaç altına iltedi

Sīb-i pūsīde besī būd rīḥte

Güft ezīn ḥor ey bederd āvīḥte

Çürümüş çok elma dökülmüş idi ey derdlü bundan yi didi

Sīb çendān merdrā derḥord dād

K'ez dehāneş bāz bīrūn mīfütād

Aña o miqdār elma yidirdi ki ağzından taşra döküldi

Bāng mīzed k'ey emīr āḥir çirā

Kaşd-ı men kerdī tu nādīde cefā

Feryād itdi ki ey beg cefā görmedün āḥir niçün baña kaşd itdün diyü

Ger turā z'aşlest bācānem sitīz

Tīg zen yek bāregī ḥūnem birīz

Eger senün aşldan cānıma 'adavetün var ise kılıç ur bir uğurdan xanım dök

Şūm sā'at ki şüdem bertū pedīd

Ey ḥunük ūrā ki rüy-ı tū nedīd

Naḥs sā'āt ki saña zāhir oldum sa'adet aña ki senüñ yüzüñi görmedi

Bîcināyet bîgūneh bîbîş ü kem

Mülhidān cā'iz nedāred İn sitem

Cināyetsiz günāhsız artıksız ve eksiksiz bu cefāya mülhidler bile cāyiz görmezler

Mîcehed ḥūn ezdehānem bāsūḥan

Ey Ḥudā āḥir mükāfāteş ku kūn

Söz ile ağızımdan kan şıçrar yā Rabbī āḥir anuñ cezāsını sen eyle

Her zamān mîgüft ü nefrîn-i nev

Ūş mîzed ki derîn şahrā bedev

Her zamān o kimse yeñi şetm iderdi atlu aña ururdu ki bu şahrāda yil diyü ya'nî segirddirdi

Zaḥm-ı debbūs u süvārî hemçü bād

Mîdevîd ü bāz derrū mîfütād

Topuz zaḥmı ve yel gibi atlu bunlar içün o kimse yilerdi girü yüzi üzre düşerdi

Mümtelî vü ḥ'ābnāk ü süst bûd

Pây u rûyeş şad hezārān zaḥm şûd

İmtilā olmuş çürük elmadan ve uykusız uykusı var süst enḏām idi ve anuñ ayağı ve yüzi yüz biñ zaḥm oldu yilmekden ve kötekden

Tā şebāngeh mîkeşîd ü mîgüşād

Tā zişafra kay şüden bervey fütād

Tā aḥşam vaktine dek ol kimseyi atlu çekdi tā ki şafra hareketinden kayy itmege başladı

Zū berāmed ḥurdhā zūşt ü nīkū

Mār bāān ḥurde bīrūn cest ezū

Andan eyü ve kem yemekler yukaru geldi kayy itdi o yemekler ile yılan taşra şıçradı

Çün bidīd ezḥod birūn ān mārrā

Secde āverd ān nīkū kirdārrā

Çünkü o kimse o yılanı kendüden taşra gördi o eyü işlüye ya'nī atluya secde itdi

Sehm-i ān mār-ı siyāh-ı zīşt ü zeft

Çün bidīd ān derdhā ezvey bereft

Ol çirkin ve büyük siyāh yılanuñ [79a] heybetini çün ki gördi ol derdlü kendüden gi[t]di

Güft ḥod tu Cebra'īl-i raḥmetī

Yā Ḥudāyī ki veliyyi ni'metī

Didi ki sen ḥod raḥmet Cebrāyilisın yā bir efendisin ki veliyy-i ni'metsin Ḥudā burada efendi ma'nasınadur tedebbür

Ey mübārek sā'atī ki dīdeīm

Mürde būdem cān-ı nev baḥşīdeīm

Ey mübārek sā'at ki beni gördüñ ölmüş idim baña yeñi cān bağışladuñ

Tū merā cūyān mişāl-i māderān

Men gürīzān eztu mānend-i ḥarān

Sen beni dileyicisin analar gibi ben eşekler gibi senden kaçıcıyım

Ḥar gürīzed ezḥudāvend ezḥarī

Şāhibeş derpey zinikū gevherī

Eşek eşekliğinden şāhibinden kaçır anuñ şāhibi cevheri eylüğinden izindedür

N'ezpey-i sūd u ziyān mīcūyedeş

Līk tā gürgeş nedirred yā dedeş

Anı fāyide ve ziyān içün istemez lākin tā anı yā kurd yā yırtıcı bir cānver yaralamasun diyü arar

Ey hunük ānrā ki bīned rūy-ı tū

Yā derüfted nāgehān derkūy-ı tū

Ey sād'et o kimseye ki senüñ yüzüñi göre yā hōd añsızın senüñ maḥalleñe düşer

Ey revān-ı pāk būs'tūde turā

Çend güftem jā' u bīhūde turā

Ey şu kimse ki seni cān-ı pāk medḥ itmişdür nice kerre saña herze ve bīhūde söyledim cehlimden

Ey ḥudāvend ü şehenşeh ü emīr

Men negüftem cehl-i men güft ü megīr

Ey efendi vāy pādīşāh vāy beg ben dimedim benim cehlim didi anı tutma

Şemmeī z'īn ḥāl eger dānistemī

Güften-i bīhūde key tā nistemī

Bu ḥālden eger bir şemme bildim bīḥūd söyleme ki ḳanda ḳādir olurum

Pes senāyet güftemī ey ḥoşḥışāl

Ger merā yek remz mīgüftī ziḥāl

Eger baña ḥālden bir remz ideydüñ çok şenā ki iderdim ey ḥaşletleri güzel

Lik hāmuş gerde mlāşūftī

Hāmuşāne berserem mīkūftī

Lakin söylemedin gāzab itdūñ söylemeksizin başıma urduñ

Şūd serem kālīve ‘aql ezser becest

Hāşşa in serrā ki mağzeş kemterest

Başım serāsime oldu ‘aql başdan şıçradı huşūşā bu baş ki beynisi azdur

‘Afv kūn ey hūbrūy u hūbkār

Ānçe güftem ezcünūn endergüzār

‘Afv eyle ey güzel yüzlü ve güzel işlü anı ki cünūndan söyledim geç andan
beni mu’āheze itme

Güft eger men güftemī remzī ezān

Zehreī tu āb geştī ān zamān

Atlu didi ki eger ben andan saña bir remz ideydim o zamān senūñ ödüñ şu
alurdı ya’nī kōrkudan ödüñ çatlardı helāk olurduñ

Ger turā men güftemī evşāf-ı mār

Ters ezcānet ber āverdī demār

Eger ben saña yılanuñ vaşıfların söyleyeydim kōrku senūñ cānuñdan helāk
getürürdi ya’nī kōrku seni helāk iderdi

Muştafā fermūd ger güyem berāst

Şerh-i ān düşmen ki dercān-ı şümāst

Zehrehā-yı pürdilān hem berdered

Ne reved reh ne ğam-ı kārī ħared

[79b]Ĥazret-i peygamber ‘aleyhisselām buyurđı ki eger rāst ve tamām söyleyem ol dūřmanuñ şerrini ki sizüñ cānıñuz üzredür o dūřman ki o ki nefis-i emmāre ba[ha]dur řeci‘lerüñ bile ödleri yarılır ne yola ğidebilür ne bir iş ğamın çekebilürdi ħorħulular ħod ħandan ħaldı lākin sizüñ taĥammülüñüz miħdārını söylerim

Ne dileřrā tāb māned derniyāz

Ne teneřrā ħuvvet-i rūze vü namāz

Ne anuñ ğöñline niyāzda tāħat ħalur ne bedenine oruc tutmaĝa ve namāz ħılmaĝa ħuvvet ħalurđı

Hemċü mūřī pīř-i ğürbe lā řeved

Hemċü berre pīř-i ğürg ezcā şeved

Bir řıħan gibi kedi öñinde yok olurđı ħızı gibi ħurd öñinde yirinden ğiderdi ya‘nī maĥv olurđı ħavfindan

Enderü ne ħīle māned ne revīř

Pes künem nāĝüfte tāt men perveriş

O kimsede ne ħīle ħalurđı ne bir işe ħudret ħalurđı pes ben size söylemedin terbiye iderim buyurdılar

Hemċü Bū Bekr-i Rebābī ten zenem

Dest ċün Dāvūd derāhen zenem

Atlu didi ki ħikmet anı iħtizā itdi ki Ebū Bekr-i Rebābī gibi epsem olam söylemeyem Dāvud ğibi eli demüre uram ya‘nī zāhirde muĥāl řey’e mübāřeret idem Ĥazret-i Dāvud demüri eli ile yumřak itdiĝi gibi Ebū Bekr-i Rebābī söylememekle meřhür bir řeyĥdür

Tā muĥāl ezdest-i men ħālī şeved

Mürğ-ı per berkenderā bālī şevēd

Tā ki muḥāl biemrillāh benim elimden bir hāl ola kanadı yolınmış kuşa bir kanad ola

Çün yedullāh fevka eydihim büved

Dest-i [mārā dest]-i ḥod fermūd aḥad

Çünkü Hakkūn eli halkūn eli üzredür ya'nī Hakkūn kudreti halkūn kudretine gālibdür bizim elimize aḥad kendü eli buyurdı ya'nī bizim kudretimize kendü kudreti buyurdı pes biz işimiz kudret-i Haḳ ile işleriz

Pes merā dest-i dırāz āmed yaḳīn

Bergüzeşte z'āsmān-ı heftümin

Pes baña yaḳīn uzun el geldi ki yedinci gökden yukarı geçdi

Dest-i men bün 'mūd bergerdūn hūner

Muḳriyā berḥ^vān ki enṣaḳḳa 'l-kamer

Benim elim gök üzre hūner gösterdi ey ḳārī “enṣaḳḳa 'l-kameru”¹⁰⁰ āyetin oku ki Ḥazret-i peygamberūn mübārek parmağı işaretiyle gökde ayuñ iki pāre olduğudur kāyim-i makām-ı Muḥammedī insān-ı kāmilde işi ḥaḳīḳat-i Muhammediye kudretiyle işler

İn şıfat hem behr-i za'f-ı 'aḳlhāst

Bāza 'ifān şerḥ-i kudret key revāst

Bu şıfat hem ya'nī yedullāh ta'biri 'aḳıllar za'fı içündür za'iflere kudret şerḥi ḳanda lāyıkdur

Ḥod bedānī çün berārī ser zih^vāb

Ḥatm şüd vallāhu a'lem bi's-şavāb

¹⁰⁰ Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Kamer/ 1

Çünkü başı uykudan kaldırasın ya'nî gaflet uykusundan uyanasın kendüñ o zamān bilürsin söz tamām oldı Allāh şavābihi a'lemdür

Mer turā ne kuvveti ħorden büdi

Ne reh ü pervā-yı kay kerden büdi

Atlunuñ kelāmı tetimmesidür “*Ger turā men güftemi*” beytine merbūtdur aralıkda Muştafā fermūd buraya gelince iştihād içündür pes ma'na dimekdür ki eger ben saña yılan evşafını diyeydim kerkudan helāk olurduñ ne saña [80a] bir şey yemek kuvveti olurdu ne kayy itmek mümkün olurdu

Mişenîdem fuḥş u ħar mîrāndem

Rabbi yessir zîr-i leb mîḥ'āndem

Fuḥş istedim ve eşegi sürdüm ya'nî işimi itdim ve aḥfā ile yā Rabbî kolay getür diyü du'ā itdim

Ezsebeb güften merā destūr nî

Terk-i tū güften merā maḳdūr nî

İşimüñ sebebini söylemege baña icāzet yok seni terk itmege baña kudret yok pes 'ilūcına muḳayyed oldum mîşrā'-ı şānîdeki güften kerden ma'nāsınadur müşākeledür

Her zamān mîgüftem ezderd-i derūn

İhdi ḳavmî innehüm lāya'lemūn

Her zamān derd-i derūndan Ḥazret-i peygamber buyurduğı gibi yā Rabbî ḳavmime hidāyet eyle anlar bilmezler diyü du'ā iderim

Secdehā mîkerd ān reste zirenc

K'ey sa'ādet vey merā iḳbāl ü genc

Ol zaḫmetden ḳurtulan kimse secdeler itdi baña sa'ādet ve iḳbāl ve genc diyü ve didi ki

EzHudā yābī cezāhā ey şerīf

Ḳuvvet-i şükret nedāred īn za‘īf

Ey şerīf Hudādan cezālar bulasın bu za‘īfde saña şükr itmege ḳuvvet yok

Şükr-i Haḳ gūyed turā ey pīşvā

Ān leb ü çāne nedārem v’ān nevā

Haḳ şükr ide saña ey muḳtedā o tuṭāḡı ve o çeñeyi tutam ki şükr idebilem ve o ḳudreti tutam ya’nī şükre ḳudretim yok der çāne çeñe ma’nāsınadur

Düşmenī-yi ‘āḳılān z’īn sāl būved

Zehr-i İşān ibtihāc-ı cāl būved

‘Āḳıllaruñ düşmenliği bu üslūbdan olur anlaruñ zehri cānuñ meserreti olur ya’nī şüretā düşmenlik itseler haḳıḳatde dostluḳdur şüretā saña bir muzır şey itseler haḳıḳatde cānuñ andan şafā ider

Dostī-yi ebleh būved renc ü ḍalāl

Īn ḥikāyet biş’nev ezbehr-i mişāl

Eblehüñ dostlığı renc ü ḍalāl olur mişāl içün bu ḥikāyeyi diñle işit

İ‘timād kerdē-i ān şahş bertemelluḳ u vefā-yı ḥırs

O şahşuñ i‘timād itmesidür ayunuñ temelluḳ u vefāsına

Ejdehāyi ḥırsrā dermikeşīd

Şırmerdī refī ü feryādeş resīd

Bir ejdehā bir ayuyu çekdi bir pehlevān vardı feryādına yetişdi ya’nī ayuyu ḳurtardı bu münāsebetle mazlūmlaruñ feryādına yetişen evliyā şırmerdleri beyān buyururlar

Şırmerdānend der‘ālem meded

Ān zamān k'efgān-ı mazlūmān resed

‘Ālemde meded şırmerdlerdür o zamānda ki mazlūmlar efgānı irişe

Bāng-ı mazlūmān zihercā biş'nevend

Ān taraf çün rahmet-i Hāk mīdevend

Mazlūmlar şadāsını her yirden ki işideler o tarafa Hāk rahmeti gibi segirdirler

Ān sūtūnhā-yı halelhā-yı cihān

Ān tabībān-ı marāzhā-yı nihān

Ol ‘ālemūñ halelleri ve direkleri ol gizlū marāzlar tabībleri

Mahz-ı mihr ü dāverī vū rahmetend

Hem çü hāk bī‘illet ü bīrüşvetend

Ve hükūmet ve rahmetdürler Hāk gibi ‘illetsiz ve rişvetsizdürler

Īn çī yārī mīkūnī yek bāregīş

Gūyed ezbehr-i gām u bīçāre gīş

Bu ne yardımdur ki bir uğurdan mazlūma [80b] idersin diseñ dir ki gāmı içün ve çāresizligi içün iderim gārazım yokdur

Mihrbānī şūd şikār-ı şırmerd

Dercihān dārū necūyed gayr-ı derd

Maḥabbet ve merḥamet şırmerdüñ şikārı oldı ‘ālemde derdden gayri şey dārū istemez

Her kücā derdī devā ān cā reved

Her kücā pestīst āb āncā reved

Zīrā ki her ne yirde ki bir derd ola o devā oraya gider her ne yir ki alçağdur şu oraya aḳar

Āb-ı rahmet bāyedet rev pest şev

V'ân gehân hor hamr-ı rahmet mest şev

Saňa rahmet şuyı lâzım ise alçağ ol ki “*min tevāzi‘ refa‘illāh*”¹⁰¹ hadīs-i nebevīdür tevāzu‘dan soñra rahmet şarābın iç mest ol

Rahmet enderrahmet āmed tā beser

Beryekī rahmet fūrūmāy ey püser

Rahmet içre rahmet geldi tā başa dek bir rahmet üzre aşığı qalma ey oğul ya‘nī rahmet-i Hūdā nihāyetsizdür bir rahmete kanā‘at itme ziyāde taleb eyle

Çerhṛā derzīr-i pā ār ey şücā‘

Biş’nev ezfevḳ-i felek bāng-ı semā‘

Felegi ayak altına al ey yār er felek üzerinden semā‘ şadāsın işit ya‘nī merātīb-i ‘aliyyeye şu‘da sa‘y eyle tarīḳını beyān buyururlar ki

Penbe-yi vesvās-ı bīrūn kūn zigūş

Tā bügüşet āyed ezgerdūn hurūş

Cān kulağından vesvese ve ğaflet penbesin çıkar tā ki kulağıña felekden şadā gele melā‘ike ve ‘ālem- i ma‘nā ehl āvāzın işitmege isti‘dād gele

Pāk kūn düçeşmrā ezmūy-ı ‘ayb

Ta bibīnī bāğ u servistān-ı ğayb

İki gözüñi ya‘nī rūḥ [u] ‘aḳluñı ‘ayb kılından pāk eyle tā ki ğayb bāğını ve serviligini göresin

Def kün ezmağz u ezbīnī zükām

Tā ki riḥullah derāyed dermeşām

¹⁰¹ Hakka yükselmenin yolu tevazudan geçer.

Dimāğdan ve burundan zükāmı def' eyle tã ki meşām-ı taraf-ı Hudādan rāyiha
gele

Hîç meg'zâr ezteb ü şafrâ eşer

Tã ki yâbî ezcihân ta'm-ı şeker

Hîç istemedenden ve şafrâdan kendüñde eşer kıoma tã ki dünyâdan şeker lezzetini
bulasın

Dâru-yı merdî kün ü 'innîn mepûy

Tã birûn âyend şad gûn hûbrûy

Erlik 'ilâcın eyle puluc yilme tã ki saña yüz dürlü güzel yüzlü taşra gele

Künde-yi tenrâ zipây-ı cãn beken

Tã küned cevlan begird-i ançemen

Ten bukağısını cãn ayağından kıpar ya'nî hükmi-i beşeriyyetden kırtulur tã ki
ol ya'nî çemen etrafını kıolan

Gull-i buhl ezdest ü gerden dür kün

Baht-ı nev deryâb derçerh-i kühen

Buhl demürini elüñden ve boynuñdan gider ya'nî buhlı kendüñden def' eyle
eski felekde yeñi baht bul ya'nî sa'âdete ir

Ver nemitânî beka'beluţf per

'Arza kün bîçâregî berçâreger

Ve eger luţf-ı İlâhî Ka'besine uçmağa kıâdir olamazsañ çâresizligi çâre idici
Hudâya 'arz eyle

Zâri vü girye kıavî sermâye îst

Raħmet-i küllî kıavîter dâye îst

Zârlık ve ağlamak kavî sermâyedür rahmet-i küllî ya'nî Hudānuñ raḥmāniyyeti şıfatı ziyāde kavî dāyedür fuḳarâyı mürebbîdür terbiyye ider

[81a] *Dāye vü māder bahāne cū büved*

Tā ki key ān tıfl-ı ū giryān şeved

Dāye ve ana bahāne arayıcı olur tā ki anuñ ol veledi kaçan ağlar niçün ağladı diyü bahāne arar

Tıfl-ı ḥācāt-ı şümārā āferîd

Tā benālîd ü şeved şîrîn pedîd

Hudā sizün ḥācetleriñiz uşağın yarattı tā ki iñleyesiz ve Hudānuñ raḥmeti südi zāhir ola ki uşak ağlamayınca dāyede süd zāhir olmaz

Güft 'ud'ullāhe bîzārî mebāş

Tā bücüşed şîrhā-yı mihrhāş

Allāhü te'ālā 'ud'ullāh didi ya'nî Allāhdan isteñ didi imdi zârlıksız olma tā ki zârlıguñ qarşılığı Hudānuñ kibriyâsı südleri kaynaya saña raḥmet ide

Hāy u hūy-ı bād u şîrefşān-ı ebr

Dergām-ı māend u yek sâ'at tu şabr

Yelün hā ve hūyı ya'nî şadā ile esmesi ve bu lütfuñ süd saçması ya'nî lezîz ve nāfi' yağmur yağdırması senün gamuñdadırlar ya'nî senün rızquñ içündür bir sâ'at şabr eyle

Fi's-semā'i rizḳuküm neş'nîdeî

Enderîn pestî çi berçefsîdeî

Hak te‘ālānuñ “*Fi’s-semā’i rızıkum*”¹⁰² buyurduğın işitmedüñ mi bu alçağda
ya’nî dünyāda niçün yarasa gibi yapışmışsın ayrılmak istemezsin ey fakîr

Ters ü nevmîdît dān āvāz-ı gül

Mikeşed gūş-ı tu tā ka’r-ı sūfûl

Senüñ korkuñı ve ümîdsizligüñi gül āvāzı bil senüñ kulağüñi tā alçağ dibine
dek seni esfelî’s-sāfilinde helāk ider gül āvāzı gibi

Her nidāyî ki turā bālā keşîd

Ān nidā mîdān ki ez bālā resîd

Her bir nidā ki seni bālāya çeker o nidāyı bil ki bālādan ya’nî taraf-ı Hākdan
irişdi

Her nidāyî ki turā hırş āvered

Bāng-i gurgî dān ki ān merdüm dered

Her bir nidā ki saña hırş getürür anı ādem paralar bir kurd āvāzı bil

Īn bülendî nîst ezrūy-ı mekân

Īn bülendîhast sūy-ı ‘aql u cān

Bu yükseklik mekân yüzinden degüldür o yükseklikler ‘aql u cān tarafındadır
ya’nî murād rif‘at-ı mertebedür ‘ulüvv derecedür ki ma‘nevîdür şüretle degüldür

Her sebeb bālāter āmed ezeşer

Seng ü āhen fā’ik āmed berşerer

Meşelā her sebeb eşerinden yüksekrek geldi meşelā taş ve demür şerer üzre
fāyik geldi

Ān fülānî fevķ ān serkeş nişest

¹⁰² Sizin rızkınız semadadır. Zâriyât/ 22

Gerçi derşüret bepehlüyeş nişest

O filân kimse o serkeş üstine oturmuşdur gerçi şüretde o serkeşüñ altına oturdı

Fevki-yi ân cāst ezrūy-ı şeref

Cāy-ı dūr ezşadr bâşed müsteḥaf

O ‘ālem-i ma‘nā üzerligi şeref yüzindedür her kimüñ ki şerefi ziyādedür o yukarudur şadrdan ırak olan yer istiḥfāf ve taḥkīr olinmişdur

Seng ü āhen z’în sebeb ki sâbıķest

Der‘amel fevkī-yi ĩn dūlāyıķest

Taş ve demür bu cihetden ki şererden ‘amelde muḳaddemdür bu ikisinüñ yukarılığı lāyıķdur ikisi de şererden yukarudur

V’ān şerer ezrūy-ı maḳşūdī-yi ḥ’ış

Z’āhen ü sengest z’în rū pīş-i pīş

[81b] Ve ol şerer kendü maḳşūd olduğı yüzden bu cihetden demürden ve taşdan ziyāde ilerüdü

Seng ü āhen evvel ü pāyān şerer

Līk ĩn her dü tenend ü cān şerer

Demür ve taş evveldür şerer āḫirdür lâkin bu iki tendürler şerer cāndur

K’ān şerer ger derzamān vāpesterest

Derşan‘at ezşeng ü āhen berterest

Zirā ki o şerer zamānda eger soñradur lâkin şan‘atda taş ve demürden ‘ālidür

Derzamān şāḫ ezşemer sâbıķterest

Derhüner ezşāḫ ü fā’ıķterest

Meşelâ zamānda ağaç mīveden evveldür ammā hūnerde mīve ağaçdan ziyāde
‘ālīdūr

Çünkü maqşūd ezşecer āmed semer

Pes semer evvel büved āhīr şecer

Çünkü ağaçdan maqşūd mīvedür pes mīve evvel olur haqīkatde ağaç āhīr olmuş
olur

Ĥırs çün feryād [kerd] ezejdehā

Şırmerdī kerd ezcengeş rehā

Hikāyete rücū‘ buyurlar çünki ayu ejderden feryād itdi bir pehlevān anı ejder
pençesinden kurtardı

Ĥīle vū merdī behem dārend pūşt

Ejdehārā ū bedīn kuvvet büküş

Ĥīle ve pehlevānlık birbirine arka virdiler ya’nī yardım itdiler o pehlevān bu
kuvvetle ejderi depeledi yalnız pehlevānlıkla degül

Ejdehārā hest kuvvet ĥīle nīst

Nīz fevķ-ı ĥīle-yi tū ĥīle īst

Ejderūñ kuvveti vardur ĥīlesi yokdur sen eger ĥīle ile ejdere gālib iseñ de
mağrūr olma zīrā senūñ ĥīleñe gālib ĥīle vardur

Ĥīle-yi ĥodrā çü dīdī bāz rev

K’ez kücā āmed suy-ı āgāz rev

Çünkü kendü ĥīleñi gördüñ ya’nī şan‘atūñı ve tedbīrūñı itdüñ girü git o şan‘at
ve tedbīr saña nereden geldiyse anuñ evveli tarafına git ya’nī Ĥudāya teveccüh it
yalvar ki te’şīr ide

Her çi derpestīst āmed ez‘ulā

Çeşmrâ sūy-ı bülendî nih helâ

Her nesne ki alçağdadur taraf-ı ‘âliden gelmişdür başiret gözüni taraf-ı ‘âlîye eyle âgâh ol

Rüşenî bahşed nazar ender‘ulâ

Gerçi evvel hîregî âred belâ

‘Alâya bakmak göze ziyâ virür gerçi evvel kamaşdırır ya’nî her şeyüñ haqîkatine ve ‘âlem-i ma’nâya nazar cân gözün ziyâde açar gerçi mübtedî idrâkde ‘âciz olur ammâ

Çeşmrâ derrüşenâyî hūy kün

Ger ne huffâşî nazar ân sūy kün

Gözi aydınlığa ziyâyâ bakmağa ögret ya’nî cân gözün ‘âlem-i ma’nâya nazara mu’tâd eyle eger yarasa degül iseñ ‘âlem-i ma’nâya bak ya’nî za‘f-ı bâtınuñ cibillî degülse zîrâ cibillî ki hulkı olandur aña devâ olmaz

‘Âkıbetbînî nişân-ı nūr-ı tust

Şehvet-i hâlî haqîkat kūr-ı tust

‘Âkıbetbînlik senüñ nūruñ nişanıdır ya’nî her şeyüñ soñını fikr itmek sende nūr-ı İlâhî nişanıdır hâlâ dünyâdaki şehvetler haqîkatde maqbereñdür

‘Âkıbetbînî ki şadbâzî bidîd

Mişl-i ân neb’ved ki yek bâzî şenîd

Bir ‘âkıbetbîn ki yüz oyun görmiş ola bir oyun işiden [82a] kimse ile berâber olmaz ya’nî tecrîbe şâhibi ‘âlimertebedür

Z’ân yekî bâzî çünân mağrūr şüd

K’ez tekebbür z’üstādân dūr şüd

O bir oyundan ancılayın mağrūr oldu ki tekebbürinden üstâdlardan ırak oldu
baña bu oyun yiter gayri kimseye ihtiyâcım kalmadı diyü

Sâmirîvâr ân hüner derhod bedîd

Û ziMūsâ eztekebbür ser keşîd

Sâmirî ki çünki Sâmirî o hüneri kendüde gördi Hâzret-i Mūsâdan baş çekdi ‘âşî
oldı

Û ziMūsâ ân hüner âmûhte

V’ez mu‘allim çeşmrâ berdûhte

Sâmirî o hüneri Hâzret-i Mūsâdan öğrendi ve üstâddan göz yumdı ben kendü
isti‘dādımla mâlik oldum diyüp Hâzret-i Mūsâyı inkâr itdi

Lâcerem Mūsâ diger bâzî nümûd

Tâ ki ân bâzî vü câneşrâ rübûd

Pes iktizâ ile Hâzret-i Mūsâ gayri oyun gösterdi tâ ki Sâmirînüñ oyunını ve
cânını kapdı

Ey besâ dâniş ki enderser deved

Tâ şeved server bedân hod ser reved

Ey çok ‘ilm ü şan‘at var ki insānuñ başında yeler ya’nî insān anı taḥşîle sa’y
ider tâ ki anuñ sebebiyle server ola ammā anuñla hod başı gibidür

Ser neḥ‘āhî ki reved tû pây bâş

Derpenāh-ı kuṭb-ı şāḥibre’y bâş

Başuñ gitmek istemezseñ ayak ol ya’nî tevāzu‘ üzre ol şāḥibre’y kuṭbuñ
hıfzında olanuñ emrine tâbi‘ ol hıdmetinde ol

Gerçi şāhî ḥ’îş fevḳ-i ũ mebîn

Gerçi şehdî cüznebât-ı ũ meçîn

Eger rütbede pâdişâh iseñ de kendüñi andan ‘âlîrütbe görme egerçi bal gibi lezîz ma‘ârifüñ varsa da anuñ nebâtından gayriyi devşirme ya’nî anuñ ma‘ârifini diñle

Fikr-i tû naqşest ü fikr-i üst cân

Naqd-i tû kalbest ü naqd-i üst kân

Zîrâ senüñ fikrüñ naqş u cisimdür anuñ fikri cândur senüñ naqdüñ kalbdür anuñ naqdi ma‘dendür

Û tuyî hodrâ bücû derûy-ı ü

Kû vü kû gû fâhte şev sûy-ı ü

O sensüñ kendüñi anuñ vücûdında ara kanı kanı di ügeyik ol anuñ tarafında ya’nî kendü vücûd u irâdetüñi anuñ vücûd u irâdetinde mahv eyle

Ver neh’âhî hıdmet-i ebnâ-yı cins

Derdehân-ı ejdehâyî hemçü hırs

Eger ebnâ-yı cins hıdmetin itmezseñ “*Ve inentüm illâ beşerün mişlünâ*”¹⁰³ diyenlerdensüñ o ayu gibi sen de ejder ağzındasın ki nefsi emmâredür

Bû ki üstâdî rehâned mer turâ

Derhaţar bîrûn keşâned mer turâ

Hıdmet ile ola ki bir üstâd seni kurtara korkudan taşra çeke

Zârîl mîkûn çü zûret nîst hîn

Çünkü kûrî ser mekeş ezrâhbîn

Çünkü zoruñ yokdur zârîlik eyle âgâh ol çünkü körsin yol bilenden baş çekme

Tû kem ezhırsî nemînâlî ziderd

Hırs rest ezderd çün feryâd kerd

¹⁰³ “*Mâ entüm illâ beşerün mişlünâ*” Siz de ancak bizim gibi insansınız. Yâsin/ 15

Sen ayudan alçağsın ki derdüñden nāle itmezsin ayu çünki derdinden nāle itdi
kurtuldu sen de nāle [82b] it ki kurtulasın

Ey Hudā sengīn dil-i mā mūm kūn

Nāle-yi mārā hoş u merhūm kūn

Yā Rabbī bu taş göñli mūm eyle nālesini hoş ve merhūm eyle ya'nī yā Rabbī
kalb taşımıza rıkkat ihsān eyle ve nālemizi rızāña muvāfıq eyle ve rahmetüñ deryāsı
cūşına vesīle eyle

Güften-i nābīnā-yı sâ'il ki dü kūrī dārem

Kör dilencinüñ iki körlüğüm vardur didigidür

Būd kerdī ki hemī güft elamān

Men dü kūrī dārem ey ehl-i zamān

Bir kör var idi ki o dāyimā ey ehl-i zamān ki benim iki körlüğüm vardur baña
merhamet idüñ dirdi

Pes dü bāre rahmetem ārīd hān

Çün dü kūrī dārem ü men dermiyān

Pes baña iki kerre merhamet idüñ çünki iki körlüğüm var ve ben iki körlük
ortasındayım

Güft yek kūrī mibīnīm mā

V'ān diger kūrī çı bāşed vā nümā

Bir kimse didi ki bir körlüğünü biz görürüz ammā bir körlüğün dahı nedir
āşikār göster

Güft zıştāvāzem ü nāhoşnevā

Zışt āvāzī vü kūrī şūd dü tā

Kör didi ki çirkin âvâzluyam ve şadām beddūr çirkin âvâzluluk ve körlük iki kat oldu

Bāng-ı zıştem māye-yi ğam mîşeved

Mihr-i halk ezbāng-ı men kem mîşeved

Bedşadām ğam māyesi olur benim şadāmdan halkuñ baña merḥameti eksik olur

Ziştāvāzem beher cā ki reved

Māye-yi hışm u ğam u kîn mîşeved

Çirkin âvâzım her nire ki varır hışm u ğam u kîn māyesi olur

Berdükūrī raḥmrā dūtā kūnīd

Ān çünīn nāgūncrā güncā kūnīd

İki körlüğe merḥameti iki kat idüñ buncılayın bir yire şıgmaz kimseyi sığıcı idüñ ya'nī beni kimse qabūl idmez siz merḥametüñizden qabūl idüñ

Ziştī-yi âvâz-ı kem şüd z'īn gele

Halk şüd bervey beraḥmet yek dile

Bu şikāyetden âvâz çirkinliği maḥv oldu halk aña merḥametde birlükli oldu ya'nī cümlesi merḥamet itdi

Kerd nīkū çün begūft ū rāzrā

Luṭf-ı âvâz-ı dileş âvāzrā

Çünkü o kör rāzı didi gönli âvâzı leṭāfeti âvâzı eyü itdi ya'nī ḥüsn-i ḥulqı âvâzı bedlgin setr idüp halk aña merḥamet itdiler

V'ān ki âvâz-ı dileş hem bed büved

Ān se kūrī dūri-yi sermed büved

O kimse ki göñli āvāzı da bed ola o üç körlük ebedî merḥametden ırak olmağa sebeb olur

Lîk vehhābān ki bi'illet dehend

Bū ki destî berser-i zışteş nehend

Lākin ola ki 'illetsiz viren vehhāblar onuñ çirkin başı üzre bir el koyalar ya'nî 'illetsiz iḥsān iden evliyā meger ki aña bir naẓar ideler de körlüklerin gidereler

Çünkü [āvāzeş] hoş u mazlūm şūd

Zū dil-i sengīndilān çün mūm şūd

Çünkü o körūñ ḥüsn-i ḥulķı sebebiyle āvāzı güzel ve mazlūm oldu taş göñüllerūñ göñli o āvāzdan mūm gibi oldu yumşadı

Nāle-yi kāfir çü zıştest ü [83a] şehîk

Z'ān nemîgerded icābetrā refîk

Kāfirūñ nālesi çünkü ziyāde çirkindür anuñçün icābete yoldaş olmaz

İḥse'ū berzištāvāz āmedest

K'ū ziḥūn-ı ḥalk çün seg būd mest

Cenāb-ı Hudādan iḥse'ū ḥitābı çirkin āvāza gelmişdür ki kıyāmetde ehl-i cehennem nāle idüp Hudāya yalvardıklarında cenāb-ı Hudādan iḥse'ū ya'nî söylemeñ epsem oluñ ḥitābı āvāzları çirkin olduğı içündür ki dünyāda ḥalk katından ya'nî zemm ü ğıybet itmekden ve nāḥaķ yire ḥalkuñ mālın yimekten ribā ile ğaẓab ile rişvetle ḥırsızlıkla köpek gibi mest olmuşlardı pes āvāzları çirkin oldu

Çünkü nāleḥırs rahmetkeş būved

Nāleet neb'ved çün'n nāḥoş būved

Çünkü ayu nālesi rahmet çekici ola senūñ nāleñ böyle olmaya nāḥoş olur

Dān ki bāYūsuf tu gürġi kerdeî

Yā ziḥūn-ı bîgünāhî ḥordeî

Bil ki sen Yūsufa ƣurdluƣ itmişüñdür ya'nî bir şıddıƣa merd-i kāmile ḥased itdüñ yā ḥod bir günāhsız kimsenüñ ƣanın içdüñ yā ƣıybet ve zem̄m itdüñ yā 'ırzına ḥalel virdüñ yā nāḥaƣ yire mālın yidüñ

Tevbe kün v'ezḥorde istifrāġ kün

Ver cerāḥat köhne şüd rev dāġ kün

Tevbe eyle ve yidigüñi istifrāġ eyle ya'nî redd-i mezālīm eyle zūlm ile ribā ile alduġuñ emvālī aşḥābına redd idüp istiqlāl eyle ve sāyir mezālīmüñ daḥı istiḥlāl eyle ve eger cerāḥat eskidiyse ya'nî ƣalb marazı muḥkem oldıysa yūri dāġ eyle āteş-i riyāzetle zīrā āḥirü'd-devā elkeyydür

Tetemme-yi ḥikāyet-i ḥırs u ān ebleh ki bervefā-yı ū i'timād kerde būd

Ayu ḥikāyesinüñ ve o eblehüñ ki ayu vefāsına i'timād itmişdür tamāmıdır

Ḥırs hem ezejdehā [çün] vā rehîd

V'ān kerem z'ān merd-i merdāne bidîd

Ayu çünki ejderden ƣurtuldı ve o keremi o merdāne kimseden gördi

Çün seg-i Aşḥāb-ı Kehf ān ḥırs zār

Şüd mülāzım derpey-i ān bürd bār

O zār ayu aşḥābı kehf köpegi gibi ol pehlevānuñ yanında ƣaldı mülāzım oldı

Ān müselmān sernihād ezḥastegî

Ḥırs ḥāris geşt ezdilbestegî

O müselmān ḥastelikden yaşıdığa baş ƣodı dōşege düşdi ayu ƣalb maḥabbetinden bekçi oldı

Ān yekî büġ'zeşt ü ġüfteş ḥāl çîst

Ey birāder merturā ĩn ḥırs kîst

O bir kimse oraya uğradı didi ki ey birāder ḥālūñ nicedür bu ayu nedür

Kışsa vü güft ezḥadīs-i ejdehā

Güft berḥursī menih dil eblehā

Ḥikāyeyi āşikāra söyledi ve ejder ḥikāyesin didi o kimse didi ki ey ebleh bir ayuya gönül virme

Dostī z'ebleh beter ezdüşmenīst

Ū beher ḥīle ki dānī rāndenīst

Aḥmaḳuñ [83b] dostluğı düşmenlikden yaramazdur ayu her ḥīle ile ki bilürsin ḳavḡalıdur

Güft vallāh ezḥasūdī güft īn

Ver ne ḥursī çin 'gerī īn mihr bīn

Ḥasta didi ki vallāhi bu kimse bu sözi ḥasūdlikden söyledi yoḥsa ayuluḡına ne bakarsın bu maḥabbet-i vefāyı gör

Güft mihr-i eblehān 'ışve dihest

Īn ḥasūdī-yi men ezmihreş bihest

O kimse didi ki aḥmaḳlaruñ maḥabbeti aldayıcıdur benim bu ḥasūdluḡum ayunuñ maḥabbetinden eyüdür

Hey biyā bāmen berān īn ḥırsrā

Ḥırsrā meg'zīn mehil hemcinsrā

Ey kişi benim sözüme gel bu ayuyı sür ḳoḡ ayuyı iḥtiyār itme hemcinsüñi terk itme

Güft rev rev kār-ı ḥod kūn ey ḥasūd

Güft kârem īn büd ü rızḳet nebūd

Hasta didi ki yüri yüri kendü işüñ işle ey hasûd o kimse didi ki benim işim bu idi bahtuñ olmadı ya'nî işim eddînü ennaşîḥatî mefhûmınca naşîḥat idi ben itdim ammâ senüñ bahtuñ yog imiş qabûl itmedüñ

Men kem ezḥırsî nebâşem ey şerîf

Terk-i û kün tâ menet bâşem ḥarîf

Ben bir ayudan ednâ degülüm ey şerîf ayuyı terk eyle tâ ki ben muşâḥibüñ olayım

Bertu dil mîlzerdem z'endîşei

Bâ çünîn ḥırsî merev derbîşei

Bir fıkrdan göñlüm saña ditrer böyle ayu ile bir mişeye gitme

În dilem hergiz nelerzed ezgüzâf

Nûr-ı Ḥakest İn ne da'vâ vü ne lâf

Bu göñlüm bir kerre bihûde yerde titremedi bu titremek nûr-ı Hudâdur bu da'vâ degüldür ve lâf degüldür

Mü'minem yenzur binûrillah şüde

Hân u hân büg'rîz ezîn âteşkede

Mü'minem göñlüm Hudâ nûrıyla nazâr ider olmuşdur şaḡın âgâḥ ol bu âteşgededen kaç

În heme güft ü begüşîş dernereft

Bedgümânî merdrâ seddîst zeft

Bu sözleri hep söyledi ammâ ḥastanuñ kulağına girmedi zîrâ bed zann itmek âdeme qalıñ seddür ḥaḳîḳat-i ḥâli görmege mâni' olur

Dest-i û big'rift ü dest ezvey keşîd

Güft refitem çün nei yâr-ı reşîd

Hastanuñ elin tutdı hasta andan elin çekdi ya'nî naşîhat itdi qabûl itmedi pes o kimse ben gitdim çünki reşîd dost degilsin didi

Güft rev bermen tu ğamḥ^vâre mebâş

Bü'l-fuzûlâ ma'rifet kemter tirâş

Hasta didi ki var git benim ğamımı çekme ey fuzûl ma'rifet şatma

Bâz güfteş men 'adû-yı tû neyem

Luṭf bâşed ger biyâyî derpeyem

Girü o kimse hastaya didi ki ben senüñ 'adüvvüñ degülüm saña luṭf olur eger izimce gelürseñ ya'nî sözüme tâbî' olursañ kendüñe fâyidedür

Güft ḥ^vâbistem merâ büğ'zâr u rev

Güft âḥir yârrâ münkâd şev

Hasta didi ki uyķum var beni qo var git o kimse [84a] didi ki âḥir sözdür mutî' ol

Tâ beḥusbî derpenâh-ı 'âkılı

Dercivâr-ı dostî şâḥibdilî

Tâ ki bir 'âkıll ḥimâyetinde uyuyasın bir dost civârında bir şâḥibqalb civârında

Derḥayâl üftâd merd ezciidd-i ü

Ḥışmgîn şüd zûd gerdânîd rû

Hasta o kimsenüñ ciddinden ḥayâle düşdi ḥışma geldi tîz yüzini andan dönderdi

K'in meger qaşd-ı men âmed ḥûniest

Yâ ṭama' dâred gedâ vü tûniest

Böyle hayāl idi ki bu ādem anludur meger ki benim adımaya gelmiřdür beni öldürmek ister yāod benden bir řey umar faırdür külanda olur āneberdūřdur

Yā girev bestest bāyārān bedīn

Ki betersāned mer ezīn hemniřīn

Yāod yārān ile öc baqlamışdur ki beni bu hemniřīnim ayudan oruda

od neyāmed hī ezabş-i sires

Yek gümān-ı nīk enderāıres

O astanuñ derūnı abāřetinden āırına od hī bir eyü zann gelmedi

Zann-ı nīkeř cümlegī berırs būd

Ū meger berırsrā hemcins būd

Eyü zannı cümle eyüye idi o asta meger ki ayu ile hemcins idi

‘Āılīrā zıddıyed tōhmet nihād

ırsrā dānist ehl-i mihr ü dād

Bir ‘āıla zıdd oldu ve tōhmet itdi ayuyı maabbet ve ‘adl řāibi bildi

Güften-i Mūsā ‘aleyhisselām gūsāleperestrā ki īn ayālendīřī vü cezm-i tū kücāst

āzret-i Mūsā ‘aleyhisselāmuñ buzauya apana senūñ bu ayāl fīkr itmeñ ve cezmūñ nireye gitdi

Güft Mūsā bāyekī mest-i ayāl

K’ey bedendiş ezřaāvet v’ezalāl

āzret-i Mūsā bir ayāl mestine didi ki ey řaīlikden ve alālden yaramaz fīkr iden kimse

řad gümānet būd derpeyamberīm

Bāūnīn bürhān u īn al-ı kerīm

Benim peygamberligimde yüz şübheñ oldu buncılayın mu‘cize ve ahlāk-ı
hasene ile

Şad hezārān mu‘cize dīdī zimen

Şad hayālet mīfüzūd u şekk ü zān

Benden yüz biñ mu‘cize gördüñ yüz hayāl ve şekk ve zannuñ artdı

Ezhayāl ü vesvese teng āmedī

Ṭa‘n berpeygamberiēm mīzedī

Hayāl ve vesveseden taralduñ benim peygamberligime ṭa‘n itdüñ

Gerd ezderyā berāverdem ‘iyān

Tā rehīdīt ezşer-i Fir‘avniyān

Āşikārā deryādan yukaru toz getürdüm deryā yol oldu tā ki Fir‘avnīler
şerrinden kurtulduñuz

Z’āsmān çil sālē kāseḥ^vān resīd

V’ez du‘āyem cūyi ezsengī devīd

Kırk yıl gökden ni‘met irişdi ve du‘āmdan bir taşdan şu ağıdı

Īn ü şad çendīn ü çendīn germ ü serd

Eztu ey serd ān tevehhüm kem nekerd

Bu mu‘cizeler ve yüz kadar ve nice kadar ıssi ve şovuk ey şovuk ṭabī‘atlu
senden ol tevehhümi ya‘nī benim peygamberligimde şübhe ve zann tevehhümin eksik
[84b] itmedi

Bāng zed gūsāle [ey] ezcāduyī

Secde kerdī ki ḥudā-yı men tuyī

Bir buzağı cādūlıqdan çağırdı sen aña benim Ḥudāmsın diyü secde itdüñ

Ān tevehhümātrā seylāb bürd

Zîrekî-yi bāridetrā ḥ^vāb bürd

Ol tevehhümleriñi seyl mi götürdi bārid zeyrekligüñi uyku mı aldı

Çün nebūdî bedgümān derḥaḳḳ-ı ū

Çün nihādî ser çünān ey zişt-rū

Buzağı ḥaḳḳında niçün bedzann olmaduñ niçün ancılayın baş ḳoduñ ya‘nî
niçün buzağıya secde itdüñ ey çirkin yüzlü ḥarîf

Çün ḥayālet n’āmed eztezvîr-i ū

V’ez fesād-ı siḥr-i aḥmaḳgîr-i ū

Niçün ḥayālūñe anuñ tezvîrinden gelmedi ve anuñ aḥmaḳ aldayıcı siḥri
fesādından gelmedi

Sāmîrî-yi ḥod ki bâşed ey segān

K’ū ḥudāyî bertirāşed dercihān

Ey köpekler Sāmîrî kimdür ki ‘ālemde Ḥudā yapa

Çün derîn tezvîr-i ū yekdil şüdi

V’ez heme eşkālḥā ‘āṭıl şüdi

Niçün anuñ bu tezvîrinden yekdil olduñ ve cümle şübhelerden ‘āṭıl olduñ

Gāv mişāyed ḥudāyîrā belāf

Derrasülî çün ma‘nā çend iḥtilāf

Şıgır lāf ile Ḥudālîğa lāyık ola benim gibi bir kimsenüñ resülliginden nice
iḥtilāf ola

Pîş-i gāvî secde kerdî ezḥarî

Geşt ‘aql et şayd-ı sihr-i Sāmīrī

Eşeklikden bir şıgır öñinde secde itdün ‘aqluñ Sāmīrī sihrinüñ avı oldu

Şüh berān ‘aql u güzīneş ki tu rāst

Çün tu kân-ı cehl-rā küşten sezāst

Hayf senüñ ‘aqluña ve anuñ ihtiyārına sencileyin cehl ma‘denin öldürmek lāyıkdur

Çeşm düzdīdī zinūr-ı ZülCelāl

İnt cehl-i vāfir ü ‘ayn-ı dālāl

Zülcelālden Hudā nūrından göz kapaduñ nażar itmedün saña bu vāfir cehl ü ‘ayn dālāldür

Gāv-ı zerrīn bāng kerd āhir çī güft

K’aḥmaḳānrā ĩn heme rağbet şüküft

Altun ile düzülmüş şıgır şadā virdi ancak ne didi ki aḥmaḳlara bu deñlü rağbet açıldı ya‘nī hiç söylemedi

Z’ān ‘acebter dīdeīd ezmen besī

Līk ḥaḳrā key pezīred her ḥasī

Benden andan ‘aceb çok şey gördüñüz lākin her bir ḥas ḥaḳḳı kandan ḳabūl eyler

Bāṭılānrā çī rübāyed bāṭılī

‘Āṭılānrā çī ḥoş āyed ‘āṭılī

Bāṭılları ne ḳapar bāṭıllıḳ ḳapar ‘āṭıllardan ne ḥoş gelür ‘āṭıllıḳ ḥoş gelür

Z’ān ki her cinsī rübāyed cins-i ḥad

Gāv sūy-ı şīr-i ner key rū nehed

Zîrâ her bir cins kendü cinsin qapar şıgır erkek arslan tarafına qanda yüz qor
ya'nî qomaz

Gürg ber Yūsuf kücâ ıışk āvered

Cüz meger ezmekr-i tā ūrā qored

Qurd Yūsufa qanda āşıq olur meger ki mekr ile tā yiyem diyü bundan gayrı
olmaz

Çün zigürgî vā rehed maqrem şeved

Çün seg-i Kehf ezbeniādem şeved

Çünkü qurtluqdan qurtula maqrem olur Aşhāb-ı Kehf köpegi gibi beni
ādemden olur

Çün Ebū Bekr ezMuqammed bürd bû

Güft [85a] hāzā leyse veche kāzibū

Çünkü Ebū Bekr Hazret-i Muqammeden qoku aldı bu yalancı yüz degöldür
didi

Çün nebüd Bū Cehl ezaşhāb-ı derd

Dîd şad şakq-ı kamer bāver nekerd

Çünkü Ebū Cehl aşhāb derdinden degül idi yüz şakq-ı kamer ya'nî niçe
mu'cizeler gördi taşdıq itmedi

Dermendî k'eş zibām üftād taşt

Zinihān kerdîm ü haq pinhān negeşt

Bir derdmend ki legeni tamdan düşdi ya'nî haq arasında derdmendlik ve
faqrılık ile meşhūr oldu andan esrārı şakladıq haq gizlenmedi āşikār oldu “Taşt-ı filān
zibām üftād” darb-ı meşeldür ya'nî şöhet ma'nāsınadır

V'ān ki ū cāhil bûd ezderdeş ba'îd

Çend bün 'mūdend ü ü ānrā nedīd

O kimse ki cāhildür ve derd-i Hāqdan ırāqdur niçe kerre esrārı gösterdiler o anı görmedi

Āyinedil şāf bāyed tā derū

V'āšnāsī şūret-i zīst eznikū

Göñül āyīnesi şāf gerek tā ki anda çirkin şūreti eyüden fark idesin

Terk güften-i ān merd-i nāşih ba'd ezmübālağa-yı pendān mağrūr-ı hırsrā

Ol Müselmān o hastayı terk itdi o nāşihat iden kimse mübālağadan soñra ayuya mağrūra nāşihat söylemegi terk itmesidür

Ān müselmān terk ü kerd ü teft

Zīr-i leb lāhavle gūyān bāz reft

O müselmān o hastayı terk itdi ve harāretle bıyık altından lā havle velā kuvvete illā billāh diyerek girtü gitdi

Güft çün ezcidd-i pendem v'ezcidāl

Derdil-i ü bīş mīzāyed hayāl

Didi ki çünkim benim cidd ile nāşihatimden ve cidālimden anuñ göñlinde ziyāde hayāl peydā olur

Pes reh-i pend ü nāşihat beste şüd

Emr-i a'riz 'anhümü peyveste şüd

Pes nāşihat yolu bağlandı “ā'riz 'anhüm” emri geldi bize muttaşıl oldu

Çün dü āyet mīfezāyed derd bes

Kışsa bāṭalib bügü berḥ^vān 'abes

Çünkü 'ilācuñ derd ü maraẓ artırur kıṣṣayı t̄alibe söyle ya'nī naṣīḥat isteyene naṣīḥat eyle 'Abese Sūresin oḳu andan hıṣṣa al ki Hazret-i peygambere t̄alib-i hüdāyı da'vet eyle diyü nāzil olmışdur

Çün ki a'mā t̄alib-i ḥaḳ āmedest

Behr-i faḳr ūrā neṣāyed sīne ḥast

Çünkü kör Ḥaḳ t̄alibi geldi faḳīr olduğıçün anuñ göñlini mecruh itmek lāyık degüldür

Tu ḥarīṣī berreṣād-ı mihterān

Tā biyāmūzend 'ām ezserverān

Ey Muḥammed büyüklerüñ mühtedī olmalarına ḥarīṣsin tā ki 'āmm ya'nī ḥaḳ ululardan öğreneler

Aḥmedā dīdī ki ḳavmī ezmülūk

Müstemi' geṣtend geṣtī ḥoṣ ki būk

Ey Aḥmed gördüğün beglerden bir ḳavm senüñ [85b]da'vetüñ diñlerler ḥoṣ olduñ ki bolay ki

İn re'īsān yār-ı dīn gerdend ḥoṣ

Ber'Arab inhā serend ü berḤabeṣ

Bolay ki begler güzel dīn yāri olalar ki bunlar 'Arab ve Ḥabeṣ ulularıdır

Büg'zered İn ṣīt ezBaṣra vüTebūk

Z'ān ki en-nāsü 'alādīni'l-mülūk

Bunlar imāna gelince bu imān ṣadāsı Baṣra ve Tebükden geçer zīrā ki ḥaḳ begler dīni üzredür

Z'İN sebeb tū ezḍarīrī mühtedī

Rū begerdānīdi vü teng āmedī

Bu sebebdan sen hidāyet isteyen korden yüzüñi döndürdüñ ıaralduñ ki

Ki derin fırsat kem üfted in menāh

Tü ziyārānı vü vaqt-i tu ferāh

Ki bu fırsatda böyle cem' olup oturmak az düşer sen yārāndansın senüñ
vaqtüñ bol ne zamān isterseñ gelmeñ kâbil

Müzd-i ham mîgerdiem in vaqt-i teng

in naşihat mîkünem n'ezhısm u ceng

Bu ıar vaıitde baña izdiğām virdüñ bu sözi naşihat iderim hısm u cenlden
söylemem

Ağmedā nezd-i Ğudā in yek ıarır

Bihter ezşad kayşerest ü şad vezir

Cenāb-ı Ğudā buyurur ki ey Ağmed Ğudā yanında bu bir kör yüz kayserden ve
yüz vezirden 'ālî mertebedür

Yād ennāsü ma'ādin hın biyār

Ma'denî bâşed füzün ezşad hezār

“En-nāsü ma'ādin keme'ādin ez-zehebü ve'l-fiğde”¹⁰⁴ kaziyyesin yāduña getür
bir ma'den olur ki yüz biñ ma'denden ziyāde mündefi' bih olur kezālık benî ādem de
böyledür

Ma'den-i la'l ü 'aķık-i müktenis

Bihterest ezşad hezārān kân-ı mis

Gizlü la'l ve 'aķık ma'deni yüz biñ bakır ma'deninden eyüdür

Ağmedā incā nedāred māl sūd

¹⁰⁴ İnsan altın ve gümüş madeni gibi madendir.

Sîne bāyed pür-zî'ışk u derd ü dūd

Ey Ahmed bu tarīk-i Hākda māl fāyide itmez 'aşkdan ve dūd-ı derūndan ve dūd-ı āhdan tolu kalb gerek bu yolda

A'mayī rūşendil āmed dermebend

Pend-i ūrā dih ki haqq-ı ūst pend

Gönlü rūşen ya'nī başireti gözi açık kör geldi naşihati aña vir ki naşihat anuñ haqqıdur

Ger dü se ebleh turā münkir şügend

Telh key kerdī çü hestī kân-ı kând

Eger bir iki ahmaq saña münkir oldılsa kanda telh olduñ ya'nī niçün mükedder olursın çünki sen şeker ma'denisin ya'nī lezzet ve halāvet ve leṭāfet aşlısın

Ger dü se ebleh turā tōhmet nehed

Hāk berāy-ı tu güvāhī mīdehed

Eger iki üç ahmaq saña tōhmet iderlerse niçün elem çekersin cenāb-ı Hudā saña şehādet ider

Güft ezikrār-ı 'ālem fāriḡam

Ān ki Hāk bāşed güvāh ūrā çı ḡam

Hāzret-i peygamber buyurdı ki 'ālem-i halkı ikrārında fāriḡ o kimse ki aña cenāb-ı Hudā şāhid ola aña ne ḡam var gerek halk ikrār itsün [86a]gerek inkār

Ger ḡuffāşīrā ziḡurşīdī ḡorīst

Ān delīl āmed ki ān ḡurşīd nīst

Eger bir yarasaya bir güneşden lāyık olaydı ya'nī bir güneşe bakmaḡa kādir olaydı o delīl olurdı ki o güneş degüldür

Nefret-i huŧfāşegān āmid delīl

Ki menem ħurşīd-i tābān-ı Celīl

Yarasaciklerüñ nefreti delīldür ki güneş dir ki ben celīl Ĥudānuñ ziyālu güneşiem

Ger gülābīrā cü'al rāğīb şeved

Ān delīl-i nāgūlābī mīküned

Eger cü'al ki Türkīde boğ böcegi haşşa dirler bir gülāba rağbet itse o rağbet gülāb olmadığına delīl olur zīrā ki cü'al gül ve gülāb kokusından olur ehl-i dünyā da cü'al gibidür enbiyā ve evliyā şoĥbetlerine ve kelāmlarına taĥammül idemezler

Ger şeved kalbī ħarīdār-ı mihek

Dermiĥekkīş derāyed nağş u şek

Eger bir kalb miĥekk tālībi olsa anuñ miĥekligine nağş u şek gelür zīrā kalb miĥekkten kaçır

Düzd şeb ħ^vāhed ne rüz ĩnrā bedān

Şeb neyem rüzem ki tābem dercihān

Ĥırsız gice ister gündüz istemez bunu bil ben ise gice degülüm gündüzem ki 'ālemde yaldıraram ehl-i dünyā ĥırsızdur anuñçün benim şoĥbetim istemezler

Fāriqam fārūqam u ġalbīrvār

Tā ki keh ezmen nemiyābed güzār

Fark idiciyem ziyāde fark idiciyem ve ġalbīr gibiyem tā şöyle ki benden şaman geçmez buğdaydan ayraram

Ādrā peydā künem men ezsepūs

Tā nümāyem k'ĩn nuqūşest ān nüfūs

Ben unı kepekden ayraram tā şöyle ki gösterirem ki bu ehl-i dünyā naķışlardur
şüretlerdür ma'naları yokdur ol ehl-i āhiret nüfûsdur ya'nî ma'naları vardur

Men çü mîzân-ı Hudâyem dercihân

Vâ nümâyem her sebûkrâ ezgirân

Ben dünyâda Hudâ mîzânı gibiyem her yegniyi ağırdan âşikārâ gösterirem

Gâvrâ dâned Hudâ gûsâlei

Har harîdârî vü derhor kâlei

Bir buzağı şıgırı Hudâ bilür ki anı terbiye ider kezâlik buzağı tabî'atlu ehl-i
dunyâ kendüni terbiye iden şıgır tabî'atlu ehl-i dünyâyı Hudâ bilür egerçi zebâna
getürmezse de o vaz'ı ider eşek bir tâlibdür aña lâyıķ bir küllüñdür kezâlik ehl-i dünyâ
buzagılarına lâyıķ ehl-i dünyâ şıgırlarıdur

Men ne gâvem tā ki gûsâlem hared

Men ni hârem k'üstürî ezmen çered

Ben şıgır tabî'atlu degülem tā ki beni bir buzağı tabî'atlu ala ya'nî tâbi' ola ben
diken degülem ki bir deve benden otlaya ya'nî diken tabî'atlu degülem ki bir deve
tabî'atlu şahş benden hazz ide

Û gümân dâred ki bâmen cevır kerd

Belki ezâyîne-yi men rûft gerd

O benden kaçan kimse zann ider ki baña cefâ eyledi itdi belki benim âyîne-yi
kalbimden gubârı süpürdi zîrâ inzimâma illet-i cinsiyyetdür cins olmayan munzamm
olmaķ kalbe kederdür kaçması kalbden kederi ref'dür kıyım-i maķâm-ı Muhammedî
Hızır böyledür

Temelluķ kerd-i dîvâne-yi Cālînûsrâ vü tersîden-i Cālînûs ezû

[86b] Dîvānenüñ cālînûsa temelluķ itmesidür ve cālînûsuñ o temelluķdan
korkmasıdur

Güft Cālinūs bāaṣḥāb-ı ḥod

Mer merā tā ān fūlān dārū dehed

Cālīnūs kendü aṣḥābına didi ki baña fīlān dārūyı virsünler

Pes bedū güft ān yekī ey zūfūnūn

În devā ḥ^vāhend ezbehr-i cūnūn

Pes aña biri didi ki ey fenler şāhibi bu devāyı cünūn içün isterler

Dūr ez‘aql-1 tu īn dīger megū

Güft dermen kerd yek dīvāne rū

Senüñ ‘aqluñdan ırakdur cünün bu sözi ğayri söyleme Cālīnūs didi ki bir dīvāne baña bakdı

Sā'atī derrūy-1 men hoş bin'gerīd

Çeşmekem-zed āstīn-i men keşīd

Bir sâ'at benim yüzüme bir hoş bakdı baña göz kıpdı yîñimi çekdi

Ger [ne] cinsiyyet büdī dermen ezū

Key ruḥ āverdi bemen ān ziṣtrū

Eger bende o dīvāne ile cinsiyyet olmayaydı o çirkin yüzlü baña kaçan teveccüh iderdi benimle mu'āmele iderdi

Ger nedīdī cins-i ḥod key āmedī

Key begayr-1 cins ʔodrā berzedī

Eger beni kendü cinsi görmeyeydi kanda gelürdi cinsinden gayre kendüyi kanda ururdu

Çün dü kes berhem zened bî hiç şek

Dermiyānşān hest ʔadr-i müşterek

Çünkü iki kimse birbirine ura ya'nî muşāhib ve muḳārin ola hîç şübhesiz anlaruñ aralarında ʔadr-i müşterek vardur

Key pered mürġi meger bâcins-i ʔad

Şoḥbet-i nâcins kûrest ü leḥad

Bir kuş ʔanda uçar meger ki kendü cinsi ile uça nâcins şoḥbeti maḳberedür

Sebeb ʔeriden-i mürġi bāmürġi ki cins-i ü nebūd

Bir kuşuñ kendü cinsi olmayan bir kuş ile uçup ütülmesi sebebidür

Ān ḥakīmī ġüft dīdem derteki

Derbeyābān zāġrā bâlekleki

O bir ḥakīm didi ki gezmekde gördüm ki beyābānda bir ʔarga bir leklek ile muḳārin

Der'aceb māndem [bücüstem] ḥāl-i şān

Tā ʔi ʔadr-i müşterek yābem nişān

‘Acebde ʔaldım ḥāllerin aradım tā ki ne ʔadr-i müşterek nişānı bulurum diyü

Çün şüdem nezdik men ḥayrān u deng

Ḥod bidīdem her dü ān būdend leng

Çünkü ḥayrān ben anlara yaḳlaşdım gördüm ki ikisi de aḳsaḳ bildim ki ʔadr-i müşterek aḳsaḳlık imiş

Ḥaşşa şehbāzī ki ü ‘arşī büved

Bāyekī cuġdī ki ü ferşī büved

Ḥuşūşā bir şehbāz ki ‘arşī ola bir baykuşla ki o ferşī ola ya'nî evliyāullāhdan bir kimse dünyā ile ālūde bir ehl-i dünyā ile ʔanda muḳārin ve muşāhib ola

Ān yekī ḥurşīd-i ʿillīyyīn būved

Vʿīn diger ḥuffāş kʿez siccīn būved

O biri ʿillīyīn güneşi ola ve bu yarasa ola ki cehennemden ola

Ān yekī nūrī ziherʿaybī berī

Vʿīn diger kūrī gedāyī her derī

O biri her bir ʿaybdan berī bir nūr ve bu bir kör her bir kapu dilencisi

Ān yekī māhī ki ber[87a]pervīn zened

Vʿīn yekī kirmī ki dersergīn ziyed

O biri bir ay ki kendüyi pervīne urur ve bu biri bir böcek ki fışkıda dirilür

Ān yekī Yūsufuḥī ʿİsānefes

Vʿīn yekī gürgī veyā ḥar bâceres

O biri ʿİsā nefeslü bir Yūsuf çehrelü ve bu biri bir kurd yāḥod boğazına çañ aşılmış bir eşek

Ān yekī perrān şüde derlāmekān

Vʿīn yekī derkāhdān hemçün segān

O biri lāmekānda uçmış ve bu biri köpekler gibi şamanlıkda kalmış yaʿnī birbirleriyle aşlā münāsebet yok

Bāzebān-ı maʿnevī gül bā cūʿal

Īn hemī gūyed ki ey gendebağal

Maʿnevī dil ile gül cūʿale dāyimā bunı dir ki ey koltuğı koçmış

Ger gürizānī zigülşen bīgümān

Hest ān nefret kemāl-i gülsitān

Eger gülşenden kaçarsañ şübhesiz o kaçmağ gülşenüñ kemālidür

Ġayret-i men berser-i tū dūrbāş

Mîzened k'ey ħas ezīncā dūr bāş

Benim ġayretim senüñ başuña topuz urur ki ey denī buradan ırak ol

Ver biyāmīzī tu bāmen ey denī

Ġn ġümān āyed ki ezkān-ı menī

Ve eger sen benimle ħaruşursañ ya'nī baña muşāhib olursañ bu şübhe gelür ki sen benim ma'denimdensin ya'nī benimle hemcinssin

Bülbülānrā cāy mīzībed çemen

Mer cū'alrā derçemen ħoşter vaţan

Bülbüllere çemende yir yaraşur ya'nī bülbüllere çemende olmak yaraşur boğ böceğine boğlukda vaţan ziyāde eyüdüür lāyık odur

Ĥağ merā çün ezpelīdī pāk dāşt

Çün sezed bermen pelīdīrā ġümāşt

Ĥağ te'ālā çünki beni pelīdlikden pāk itdi bir pelīdi benim üstüme ħavāle itmek nice lāyık olur

Yek regem z'īşān būd ü ānrā būrīd

Dermen ān bedreg kūcā ħ'āhed resīd

Bir tamarım anlardan idi anı Ĥağ te'ālā kesdi pes o bed tamarlu kimse baña kanda yetişür ya'nī kendüye muğārin olmak isteyen ehl-i dünyāya evliyāullāhdan olan kimse ma'nevī dil ile dir ki benim de hevā-yı nefsim var idi o münāsebetle sizüñle muğārin olurdu Ĥağ beni andan pāk itdi pes siz baña nice muğārin olursız münāsebet qalmadı

Yek nişān-ı Ādem [ān] būd ezezel

Ki melâ'ik sernehendeş ezmaḥal

Ḥazret-i Ādemüñ ezelden bir nişānı ol idi ki Ādeme maḥall ve lâyıḳ olduğıcün melekler secde ideler

Yek nişān-ı dığer ān ki ān bilīs

Nen 'hedeş ser ki menem şāh u re'īs

Ādemüñ bir nişānı da o idi ki o iblīs ben pādişāhım cümleñüñ başıyım diyü Ādeme secde itmeye istikbār ide 'aceb ile

Pes eger iblīs hem sācid şüdi

Ū nebūdī Ādem ū gayrı büdī

Pes eger iblīs de Ādeme secde ideydi o Ādem olmazdı bir gayrı maḥlūk olurdı

Hem sücūd-ı her melek mīzān-ı [87b] ūst

Hem cühūd-ı ān 'adū bürhān-ı ūst

Hem her melegüñ secdesi Ādemüñ mīzānıdır kemāli ma'lūm olur hem o 'adūñuñ ya'nī iblīsüñ [in]kārı Ādemüñ bürhānıdır Ādem olduğına delīldir

Hem güvāh-ı ūst ikrār-ı melek

Hem güvāh-ı ūst küfrān-ı segek

Hem melegüñ ikrārı Ādemüñ şāhididür hem ḥaḳ'ir köpegüñ i[n]kārı Ādemüñ şāhididür segek tağyir-i taḥḳirdür alçaḳ köpek demek ifādedür

İn süḥan pāyān nedāred bāz gerd

Tā çı kerd ān ḥırs bāān nīk merd

Bu ma'ārif sözünñ nihāyeti yokdur girü dön tā ki o ayu o kimseye ne itdi söyle

Tetemme-yi i'timād-ı [ān] mağrūr bertemelluḳ-ı ḥırs

Ayu temelluķına maġrūr kimsenūñ i‘timādı tamāmıdur

Şaḥş hüft ü ḥırs mīrāndeş meges

V‘ez sitīz āmed meges zū bāz pes

O kimse uyudı ve ayı siñek ḳovdı ve ‘inādından siñek girü geldi

Çend bâreş rānd ezūy-ı cūvān

Ān meges zū bāz mīāmed devān

O siñegi nice kerre ḳovdı o yigidūñ yüzinden o siñek andan yilerek girü geldi

Ḥışmgīn şūd bāmeges ḥırs u bereft

Bergirift [ezkūh sengī saḥt zeft]

[Seng] āverd ü megesrā dīd bāz

Berruḥ-ı ḥufte girifte cāy u sāz

Ṭaşı getürdi gördi ki siñek girü uyuyan kimse yüzi üzre yir ve düzen tutmış

Ber girift ān āsiyāseng ü bezed

Bermeges tā ān meges vāpes ḥazed

O degirmen ṭaşın ḳaldırdı ve siñege urdı tā ki o siñek girü sūrtine ya‘nī gide

Seng rūy-ı ḥufterā ḥaḣḣāş kerd

Īn meşel bercümle ‘ālem fāş kerd

Ṭaş uyuyan kimsenūñ yüzini ḥāşḣāş itdi ya‘nī ezdi bu meşeli cümle ‘āleme fāş
itdi ki

Mīhr-i ebleh mīhr-i ḥırs āmed yaḳīn

Kīn-i ü mihrest ü mīhr-i ūst kīn

O aḥmaḳ maḥabbeti şübhesiz ayu maḥabbetidür anuñ gibi maḥabbetdür ve anuñ maḥabbeti gibidür

‘Ahd-i ũ süstest ü vîrân u zaîf

Güft-i ũ zeft ü vefâ-yı ũ naḥîf

Anuñ ‘ahdi süst ve vîrânî ve zaîfdür ‘ahdine vefâsı yoḳdur anuñ sözi semizdür ve anuñ vefâsı arıḳdur

Ger ḥored sevgend hem bâver mekûn

Biş’kened sevgend merd-i kejsüḥan

Aḥmaḳ yemîn itse de aña inanma zirâ egri sözlü olan kimse yemîn şır

Çünkü bîsevgend güfteş bûd dürûḡ

Tu meyüft ezmekr ü sevgendeş bedûḡ

Çünkü aḥmaḡuñ ‘aybsız sözi yalandur anuñ ḥîlesinden ve ‘aybından ayrana düşme ya’nî aldanup belâya uğrama

Nefs-i ũ mîrest ü ‘aḳl-ı ũ esîr

Şad hezârân muşḥafeş ḥod ḥorde gîr

Aḥmaḡuñ nefsi begdür ‘aḳlı esîrdür anı yüz biñ muşḥaf yemîn itmiş tut yine nefesine uyar

Çünkü bîsevgend peymân biş’kened

[88a] *Ger ḥored sevgend ez ân bedter kened*

Çünkü yemînsiz bir sözi şır muḥâlîfin işler eger yemîn iderse andan yaramaz ider

Z’ân ki nefs âşufteter gerded ezân

Ki küñî bendeş besevgend-i girân

Zîrâ nefis ziyâde âşüfte ya'nî ziyâde dîvâne gibi perîşân olur anda ki anı ağır yemînle bağlayasın

Çün esîrî bend berhâkim nehed

Hâkim ânrâ berdered bîrûn çehed

Bir esîr gibi ki hâke bend ura hâkim o bendi kırar taşra sığrar

Bersereş kûbed zihişım ân bendrâ

Mîzened berrûy-ı û sevgendrâ

Hâkim hışmından oynadı esîrûñ başına urur kezâlik nefsi yemîni o ahmaķuñ yüzine urur zîrâ anuñ vücūdında nefis hâkimdür 'aql esîrdür

Tû zievfû bil'ukûdeş dest şû

İhfezû eymāneküm bâû megû

Sen anuñ “*Evfû bil'ahd*”¹⁰⁵ inden el yu aña “*İhfezû eymāneküm*”¹⁰⁶ dime ya'nî ahmaķuñ 'ahdine vefâ itmeyesin ümîd itme “*evfû bil'ahd*” buyrulmuş diyü ve yemînine aldanma “*İhfezû eymāneküm*” buyrulmuş diyü andan yemîni üzre şâbit olmak ümîd itme

V'ân ki dāned 'ahd bâkî mîküned

Ten küned çün târ u gird-i û tened

Ve o kimse ki 'ahdi hâķîkatde kimûñle itdigin bile cismini iplik gibi naķîf ider ve ol 'ahd etrâfına tolanır zîrâ ki 'ahd hâķîkatde cenâb-ı Hudâ iledür huşûşâ ki yemîn ola

*Reften-i peygamber 'aleyhisselâm be'iyâdet-i şahâbî-yi rencür u beyân-ı fâyide-yi
'iyâdet*

¹⁰⁵ Emri yerine getirin. İsrâ/ 37

¹⁰⁶ Yeminlerinizi tutun. Mâide/ 89, Kur'ân-ı Kerîm'de şu şekilde geçmektedir: “*İzâ haleftüm vahfezû eymāneküm.*” Vezin icabı ayette tasarruf edilmiştir.

Peyğamber ‘aleyhisselāmuñ hasta şahābī hātırın şormağa vardıklarıdır ve ‘iyādet
kâyidesin beyān ider

Ezşahābe ḥ’ācef bīmār şūd

V’ān derān bīmāriyeş çün tār şūd

Aşhābdan bir büyük kimse hasta oldu ve o hastalıkde o kimse iplik gibi oldu
ya’nı arıqladı za‘îf ve naḥîf oldu

Muştafā āmed ‘iyādet sūy-ı ū

Çün heme luṭf u kerem bûd ḥūy-ı ū

Ḥazret-i peygamber anuñ hātırın şormağa geldi çünki Ḥazret-i peygamberuñ
ḥūyı cümle luṭf u kerem idi

Der‘iyādet reften-i tū fāyidest

Fāyide-ān bāz bātū ‘āyidest

Senüñ ‘iyādete varmañda fāyide vardır o ‘iyādetuñ fāyidesi girü sañadur

Fāyideevvel ki ān şahş-ı ‘alîl

Bū ki kuṭbî bâşed ü şāh-ı celîl

Evvelki fāyide odur ki o hasta kimsene cāyız ki bir kuṭb ola ve ‘azîm pâdişāh
ola

Çün dü çeşm-i dil nedārî ey ‘anūd

Ki nemîdānî tū hîzemrā zi‘ūd

Çünki ey ‘inādçı iki göñül gözüñ yoḡdur ki oṭunu ‘uddan fark idemezsin

Çünki gencî hest der‘ālem merenc

Hîç vîrānrā medān ḥālî zigenc

Çünkü ‘âlemde bir defîne vardur incinme hiç bir vîrāneyi defîneden hālî bilme
ya’nî çünkü cihānda velî vardur hiç bir faķîri hālî bilme

Kaşd-ı her dervîş [mîkûn] ezgüzâf

Çün nişân yâbî becid mîkûn tavâf

[88b] Her dervîş kaşdın eyle ya’nî her dervîşi ziyâret eyle güzâfdan ya’nî saña
bîhûde gelürse de çünkü nişân bulasın cidd ile tavâf eyle ya’nî etrâfın tolanup hıdmet
eyle

Çün turâ ân çeşm-i bâtın bîn nebûd

Genc mîpendâr enderher vücûd

Çünkü saña o bâtın görici kör olmadı her vücûdda defîne zann eyle ya’nî her
faķîri velî i’tikâd eyle evliyâ esrâr-ı Hudâ defîneleridür

Ver nebâşed kuṭb-ı yâr reh buved

Şeh nebâşed fâris-i sipeh buved

Ve eger o ḥasta kuṭb degülse cāyız ki yol yoldaşı ola pâdişâh olmadıysa cāyız
ki sipāhuñ atlusu ola ya’nî sâliklerüñ ziyâde çalışanlarından ola sülûkda senüñle yoldaş
ola

Pes şılayārân-ı reh lâzım şümâr

Her ki bâşed ger piyâde ger süvâr

Pes yol yoldaşların şıla itmegi lâzım şay her kim ise eger yaya eger atlu ya’nî
eger mübted[î] eger müntehî sâlikler birbirlerin ziyâret lâzımdur

Ver ‘adū bâşed hemîn iḥsân nikûst

Ki beiḥsân bes ‘adū geşttest dost

Ve eger o ḥasta farazâ ‘adū olursa diyü iḥsân ya’nî ‘iyâdet eyüdü ki iḥsân
itmekle çok ‘adū dost olmuştur

Ver negerded dost kîneş kem şeved

Z'ân ki ihsân kînerâ merhem şeved

Ve eger dost olmazsa kîn ü 'adâveti eksik olur zîrâ ki ihsân 'adâvete merhem olur

Pes fevâiid hest gayr-ı în velîk

Ezdırâzî hâ'ifem ey yâr-ı nîk

Çok fâyideler vardur bunda gayri lâkin söz uzamakdan korkarım ey güzel yâr

Hâşıl în âmed ki yâr-ı cem' bâş

Hem çü bin 'ger ezhacer yârî tîrâş

Hâşıl-ı kelâm odur ki cem'-i yârî ol ya'nî dostı çok eyle “*yedullâhi 'alelcemâ'ati*”¹⁰⁷ hadîş-i şahîhdür hiç olmazsa büt yonıcı gibi taşdan bir yâr yon ya'nî tarîk-i Hâkda hiç bir yâr bulamazsın kalbi ka[t]ı taş gibi bir kimseyi ıslâh idüp yâr idüben

Z'ân ki enbühî vü cem'-i kârvân

Rehzenânra biş'kened püşt ü sinân

Anuñcün ki kârvânüñ çoklığı ve cem'i ya'nî gönülleri bir olmak yol kesicilerün arķaların ve mızraķların kırar ya'nî şırlar

Vahy kerdn-i Hâķ Te'âlâ beMūsâ 'aleyhisselâm ki çirâ be'iyâdet-i men neyâmedî

Hâķ te'âlânüñ Mūsâ 'aleyhisselâma vahy itmesidür ki niçün benim 'iyâdetime gelmedün diyü

Âmed ezHâķ sūy-ı Mūsâ în 'iteyb

K'ey tülû'-ı mâh dîde tû ziceyb

Hâķ Te'âlâdan Mūsâ 'aleyhisselâm tarafına bu 'itâb geldi ki ey şol kimse ki sen yaķańdan ay tülû'ını gördün ya'nî yed-i beyzâ

¹⁰⁷ Allah'ın eli cemaat ile beraberdir.

Maşriḳat kerdem zinūr-ı İzedī

Men Haḳem rencūr geştem n'āmedī

Seni maşriḳ itdim Hudā nūrından ya'nī Hudā nūrın senden izhār itdim saña böyle 'azīm ihsān itdim ben Hudāyam ḥasta oldum gelmedün beni 'iyādet itmedün

Güft Sübhānā tu pākī ezziyān

İn çī remzest İn bükün yā Rab beyān

Ḥazret-i Mūsā didi ki ey münezzeh ve [89a] müsebbeḥ Hudāsın ziyāndan muḳaddes ve pāksin bu buyurduḡuñ ne remzdür bunı yā Rabbī beyān eyle

Bāz fermūdeş ki derrencūriyem

Çün nepersīdī tu ezrūy-ı kerem

Girü cenāb-ı Hudā Ḥazret-i Mūsāya buyurdi ki ḥastaligimden sen niçün kerem yüzinden benim ḥāṭırım şormaduñ

Güft yā Rab nīst noḳşānī turā

'Aḳl kem şüd İn süḥanrā bergüşā

Ḥazret-i Mūsā didi ki yā Rabbī saña ḥiç bir noḳşān yoḳdur bu sözden 'aḳl yavu ḳılındı ya'nī 'aḳl ile bu sözüñ ma'nası bilinmez bu sözi aç tā ki bileyim yā Rabbī

Güft ārī bende-yi ḥāş-ı güzīn

Geş ü rencūr ü menem nīkū bibīn

Cenāb-ı Hudā buyurdi ki belī baña noḳşān yoḳdur ammā üründülenmiş bir ḥāş ḳul ḥasta oldu o benim şıfātı şıfātıma tebdīl olmuştur bir ḥoş nazar eyle

Hest ma'zūrīş ma'zūrī-yi men

Hest rencūrīş rencūrī-yi men

Anuñ ma'zūrlıḡı benim ma'zūrlıḡımdur anuñ ḥastalığı benim ḥastalığımdur

Her ki h^vāhed hemnişinî bāḤudā

Tā nişîned derḥuzūr-ı evliyā

Her kimse ki Ḥudā ile hemnişin olmak ister o kimse evliyā ḥuzūrında otursın

Ezḥuzūr-ı evliyā ger büg'selî

Tū helākî z'ān ki cüz'î nî küllî

Ḥuzūr-ı evliyādan eger münkaṭı¹⁰⁸ olursañ sen helāksin anuñçün ki küllsiz cüz'sin tekmīl-i sülūk itmemişsin daḥı

Her kirā dīv ezkerîmān vā büred

Bîkeseş yābed sereşrā ü ḥored

Şeyṭān[1] kerîmlerden ya'nî evliyādan ayıranı bîkes bulur anuñ başını o yir

Yek veje ezcem' reften yekzamān

Mekr-i dīvest biş'nev ü nîkū bedān

Bir zamān bir qarış cem'den ayrılmak şeyṭān ḥilesidür işit ve bir hoş bil *“Men erāde minküm baḥbūḥatî'l-cenneti fe'l-yülāzim el-cemā'ate feinne's-şeyṭāne ma'a'l-vāḥidi ve hüve minelişneyni eb'adu” “İnne's-şeyṭāne zību'l-insānū kezi'bu'l-ğanemi ye'ḥuzu eş-şāte'l-kāziyete iyyāküm ve's-şi'ābu ve't-tefrikatü ve 'aleyküm bilcemā'at”*

¹⁰⁸ ḥadīşleri eḥadīş-i şaḥīḥadur

Cüdā kerd-i bāgbān şūfî vü faḳīḥ ü 'alevîrā ezhemdiger

Bāgbān şūfî ve faḳīḥ ve şerîfî ḥile ile birbirinden ayırmasıdır

Bāgbānî çün nazar derbāg kerd

Dīd çün düzdān bebāg-ı ḥod se merd

¹⁰⁸ Resulullah aleyhisselam aramızdayken ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: “Kim cennetin orta yerini isterse cemaate sarılsın. Çünkü şeytan bir olanla beraberdir, iki kişiden daha uzaktır.” “Şeytan, insanın kurdudur. Sürüden ayrılan koyunu kurdun kaptığı gibi o da kapar. Tefrikadan ve gruplaşmadan sakının; ümmetin çoğunun olduğu cemaate sarılın.”

Bir bāḡbān çünkü bāḡa baḡdı kendü bāḡında hırsızlar gibi üç kimse gördi

Yek faḡīḥ ü yek şerīf ü şūfī

Her yekī şūḡī būdī lāyūfī

Bir faḡīḥ ve bir şerīf ve bir şūfī her biri ‘ahdine vefā itmeyici bir şūḡ idi

Güft bāīnhā merā şad ḡüccetest

Līk cem‘end ü cemā‘at raḡmetest

Bāḡbān kendü kendüye didi ki bunlarla benim yüz ḡüccetim vardur lākin bunlar cem‘dür ve cemā‘at raḡmetdür

Berniyāyem yek tene bāsenefēr

Pes būbürem şān nuḡust ezhemdiger

Yalnız üç kimse ile başa çıkamam pes evvel bunları birbirinden ayırayım

Her yekīrā men besūyī efkenem

Çünkü tenhā şūd sibāleş berkünem

Her birini ben bir tarafa bıraḡayım çünkü tenhā ola bıyığın yalayım ya‘nī cefā ideyim

Ḥīle kerd ü kerd şūfirā berāḥ

Tā küned yārānşrā bāū tebāḥ

Ḥīle itdi şūfiyi [89b] yolladı tā ki yārānı aña ḡarāb ide ya‘nī anuñ ḡaḡkında ifsād ide

Güft şūfirā berev sūy-ı vişāḡ

Yek ḡilīm āver berāy-ı īn rifāḡ

Bāḡbān şūfiye didi ki yūri o tarafına bu refīḡleruñ içün bir kilīm getir

Reft şūfī güft ḡalvet bādū yār

Tu faḳīhī v'īn şerīf-i nāmdār

Şūfī çünki gitdi bāgbān iki yāre didi ki sen bir faḳīhsin bu nāmlu şerīfdür

Mā befetvā-yı tu nānī mīḥorīm

Mā beperr-i dāniş-i tū mīperīm

Biz senün fetvāñla yiriz bir ekmegi biz senün ʿilmün ḳanadıyla uçarız

V'īn diger şeh-zāde vü sulṫān-ı māst

Seyyidest ezḫānedān-ı Muşṫafāst

Ve bu kimse bizim şehzādemizdür seyyiddür Ḥazret-i peygamber neslindendür

Kīst ān şūfī şikemḫ^vār-ı ḥasīs

Tā būved [bā] çün şümā şāhān celīs

Ol ekül nikbeti şūfī kimdür ki o sizün gibi pādişāhlar yanında ola

Bāḡ çi būd cān-ı men ān-ı şümāst

Ey şümā būde merā çün çeşm-i rāst

Bāḡ nedür benim cānım sizündür siz benim saḡ gözüm gibisiz

Çün biyāyed mer urā penbe kūnīd

Heftē berbāḡ u rāḡ-ı men zenīd

Çünki gele anı penbe gibi yumşaduñ ya'nī döḡüñ siz bir ḥafta benim bāḡumda oturuñ

Vesvese kerd ü mer īşānrā firift

Āh k'ez yārān nemībāyed şigīft

Vesvese itdi ve anları aldadı āh ki yārāndan şabr itmemeḡ gerek ya'nī ayrılmamaḡ gerek

Çün bereh kerdend şūfirā vü reft

Ḥaşm şüd [ender] peyeş bā çüb-ı zeft

Çünkü şūfiyi yolladılar ve gitdi ya'nî bāğbān ıkaluñ degnekle ardınca vardı yetişdi

Güft ey seg şūfî bāşed ki tîz

Ender āyî bāğ-ı mā tū ezsitîz

Didi ki ey köpek şūfilik mi olur ki 'ināddan tîz benim bāğıma gelesiñ ya'nî icāzetsiz bāğā giresin

În Cüneydet rehnümüd u Bāyezîd

Ezgedāmîn şeyḫ ü pîret înesîd

Böyle işe saña Cüneyd ü Bāyezîd mi yol gösterdi saña bu vaż' kangı şeyḫ ü pîrden yetişdi

Güft şūfirā çü tenhā yāfteş

Nîmküşteş kerd ü ser biş'käfteş

Çünkü şūfiyi tenhā buldı muhkem döğdi ölüm mertebesine yaqîn itdi ve başın yardı

Güft şūfî ān-ı men bûğ'zeşt lîk

Ey refîkân pās-ı ḥod dārid nîk

Şūfî nefsinde didi ki benim nevbetim şavıldı lâkin ey yoldaşlar kendüñizi bir hoşca kayıruñ ya'nî sizüñ başıñıza da bu belā gelür şakınuñ

Mer merā āgyār dānistîd hân

Nîstem āgyārter zîn ıkalabân

Beni āgyār bildüñüz āgāh oluñ ki bu gididen ziyāde āgyār degülem

În çi men hordem şümārā hordenîst

V'în çünîn şerbet cezā-yı her denîst

O kötegi ki ben yidim siz de yimek muqarrerdür buncılayın şerbet her denînüñ
[90a] cezāsıdur

În cihān kūhest ü güft ü gūy-ı tū

Ezşadā hem bāz āyed sūy-ı tū

Bu cihān tağ gibidür senüñ sözüñ gelicek yine senün tarafuña gelür şadā
virmek ile ya'nî itdüğüñ işüñi ki elbette cezāsın görürsüñ

Çün zişūfî geşt fāriğ bāgbān

Yekbahāne kerd z'ān pes cins-i ān

Çünki bāgbān şūfiden kurtuldı anuñ ardınca anuñ gibi bir bahāne itdi

K'ey şerîf-i men berev sūy-ı vişāk

Ki zibehr-i çāşt puhtem men ruḳāk

Didi ki ey benim şerîfim eve var ki ben kuşluk için yufka ekmek pişirdim

Berder-i hāne bügü Ḳaymāzrā

Tā biyāred ān ruḳāk u ḳazrā

Ev kapusından Ḳaymāza söyle ki o yufkayı ve ḳazı getürsün

Çün bereh kerdeş bügüft ey tîzbîn

Tu faḳihî zāhirest in ü yaḳîn

Çünki şerîfi yolladı didi ki ey 'âḳıl sen faḳihsin bu zāhirdür ve yaḳındür

Ū şerîfî mîküned da'vā-yı serd

Māder-i ūrā ki dāned tā ki kerd

O şerîflik da'vâ ider şovuk da'vâ anuñ anasın kim bilür ki ne itdi

Berzen ü berfî'l-i zen dil mînihîd

'Aql-ı nâkış v'ângehânî i'timâd

'Avrete ve 'avret işine gönül virürsiz 'aql eksik bundan şoñra i'timâd ma'kûl midür

H'İştenrâ ber'Alî vü berNebî

Besteest ü derzamâne bes gabi

Şimdiki zamânda çok gabi kendüsin 'Alîye ve nebîye bağlamışdur anlar neslinden geçinür

Her ki bâşed ezzinâ vü zâniyân

În bered zan derhaq-ı Rabbâniyân

Hâzret-i pîr buyurur ki her kimse ki zinâdan hâşıl olmuş ola ve zânilerden ola Rabbânîler haqqında bu zannı ider kendü nefsine kıyâs ider

Her ki bergerded sereş ezçerhâ

Hem çü hod gerdide bîned hânerâ

Her kimse ki çarh urmaqdan başı döne kendü gibi evi döner görür

Ânci güft ân bâgbân-ı bu'l-fuzûl

Hâl-i ü bûd dūr ezevlâd-ı Rasûl

O şeyi ki o edebsiz bâgbân söyledi kendü hâli idi evlâd-ı resûlden ırak

Ger nebûdî ü netîcemürtedân

Key çünîn güftî berây-ı hânedân

Eger o bâgbân mürtedler netîcesi ya'nî nesli olmayaydı hânedân-ı resûl için kıanda buncılayın söz söyledirdi Allâhü te'âlâ âl-i Muhammede maḥabbeti 'azâbdan ve

cehennemden emān itmişdür baʿzı vesīle-yi cehennem ve ʿazāb itmişdür “*İlle’l-meveddete filḵurbā*”¹⁰⁹ āyet-i kerīmesin mülāḥaza eyle

Ḥʿāned efsūnhā ṣenīd ānrā faḵīh

Derpeyeş reft ān sitemkār-ı seffih

Bāgbān efsūnlar itdi anı faḵīh işitdi o seffih zālīm yaʿnī faḵīh şerīfūñ ardınca gitdi

Güft āḫir enderīn bāget ki ḥʿānd

Düzdiḡ peygamberet mīrāş mānd

Didi ki ey eşek bu bāğa seni kim çağırdı hırsızlık saña peygamberden mi mīrāş kaldı

Şīrrā beççe hemī māned būd ū

Tū bepeygamberbeçe mānī bügū

[90b] Arslana yavrı bütün beñzer sen peygambere ne ile beñze[r]sin söyle bilelüm

Bāşerīf ān kerd merd-i mültecī

Ki küned bāāl-i yāsīn ḥāricī

O faḵīhe şıgıncı kimse şerīfe anı itdi ki ḥāricī āl-i Muḥammede ider

Tā çı kīn dārend dāyim dīv ū gül

Çün Yezīd ū Şīmr bāāl-i Rasūl

Dāyimā dīv ve gül ne kīn tutarlar āl-i resūle Yezīd ve Şīmr gibi kīn tutarlar

Şūd şerīf ezzaḥm ān zālīm ḥarāb

Bā faḵīh ū güft mā cüstīm ezāb

¹⁰⁹ “Sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başka bir ücret istemiyorum.” Şûrâ/ 23

Şerîf o zâlimün zahmından ھاrâb oldu fakîhe didi ki biz şudan geçdük nevbet size geldi

Pâydâr eknûn ki mândî ferd ü kem

Çün dühûl şev zaħm mîħor berşikem

Şabr eyle ki yalnız ھاlduñ tavul gibi ol ھاrnuña kötek yi tavul yidigi gibi

Ger şerîf ü lâyıķ u hemdem neyem

Ezçünîn zâlim turâ men kem neyem

Eger şerîf ve lâyıķ ve muşâhib degülsem de saña bu zâlimden zararlu degülem

Mer merâ dâdî bedîn şâhibğaraż

Aħmaķî kerdî turâ bi'se'l-ıvaz

Beni bu şâhibğaraża virdüñ aħmaklık itdüñ saña yaramaz ıvaz itmemesi muğarrerdür ھاızır ol

Şüd ezü fâriğ biyâmed k'ey faķîħ

Çi faķîħı ey tu neng-i her sefîħ

Çünki şerîfden fâriğ oldu geldi didi ki ey faķîħ sen ne aşl faķîħsin ey kimsesin her sefîħ ıarısın sefîħler senden ıar iderler

Fetvaet İnest ey büb'ride dest

K'ender âyî vü negüyî emr hest

Senüñ fetvâñ bu mıdur ey eli kesilecek ki gelesin ve dimeyesin ki icâzet var mıdur bübrıde dest eli kesilecek ma'nâsınadır

İn çünîn ruħşat beħ^Vândî derVasîť

Yâ büdest İn mes'ele enderMuħîť

Böyle [ru]hşatı Vasîtte mi okuduñ yāhod bu mes'ele Muḥîtte mi niçün böyle idersin

Güft ḥaḳkestet bezen destet resîd

În sezâyî ān ki ezyārān bürîd

Faḳîh bâgbāna didi ki ḥaḳkuñdur ur elüñ yaḳışdı māni' ḳalmadı bu o kimsenüñ lâyıḳıdur ki yārāndan ayrıldı

Bāz geşten-i beḳışsa-yı rencür u 'iyādet-i peygamber 'aleyhisselām-ı veyrā

Ḥasta ḥikāyesine ve Ḥazret-i peygamber anı 'iyādet itdigine rücū'dur

În 'iyādet ezberāy-ı in şılast

V'în şıla ezşad maḥabbet ḥāmīlest

Bu 'iyādet bu şıla içündür ve bu şıla niçe maḥabbete ḥāmīledür

Der'iyādet şüd Rasûl-i bînedîd

Ān şaḥābîrā beḥāl-i nez' dîd

Bîmişl ü bînaẓîr peygamber 'iyādete vardı o şaḥābîyi ḥālet-i nez'de gördi

Çün şevî dūr ezḥuzūr-ı evliyā

Derḥaḳîḳat geşteî dūr ezḤudā

Çünkü evliyā ḥuzūrından ırāḳ olasın ḥaḳîḳatde Ḥudādan ırāḳ olursın

Çün netîce-hicr hem-rāḥān-ḡamest

Key firāḳ-ı rûy-ı şāḥān z'ân kemest

Çünkü böyle işler ayrılığı netîcesi [91a] ḡamdur pâdişāhlar yüzi ayrılığı andan nice eksikdür ya'nî sülûk yoldaşlarından ayrılmak netîcesi çünkü ḡamdur ḥuzūr-ı evliyādan ayrılmak andan nice eksik olur istifhām-ı inkārîdür

Sāye-yi şāḥān taleb her dem şitāb

Tā şevî z'ân sâye bihter z'âftâb

Her nefes tîz ol pâdişâhlar gölgesin iste ya'nî terbiyyetlerin tâ ki o gölge sebebiyle güneşden eyü olasın ya'nî mertebe-yi 'âliye iresin

Ger sefer dârî bedîn niyyet berev

Ver hâzar bâşed ezîn gâfil meşev

Eger 'âlemde sefer iderseñ bu niyyet ile git ya'nî evliyâyı bulmağ niyyetiyle eger bir yerde oturursañ bundan gâfil olma ya'nî evliyâdan

Güften-i şeyhî Bâyezîdrâ ki Ka'be menem gird-i men tavâf kûn

Bir şeyhüñ Bâyezîde dimesidür ki ka'be benem benim etrâfımı tavâf eyle

Sûy-ı Mekke şeyh-i ümmet Bâyezîd

Ezberây-ı hacc u 'umre mîdevîd

Ümmet Şeyhi Bâyezîd-i Bistâmî hacc ve 'umre eylemek itmegiçün Mekke tarafına gitdi

Û beher şehri ki refî eznuğust

Mer 'azîzânra bekerdî bâz cüst

O Bâyezîd her şehre ki varırdı evvel 'azîzleri arardı

Gird mîgeştî ki enderşehr kîst

K'û bererkân-ı başîret müttekîst

Etrâfı tolanırdı ki şehirde kimdür ki başîret erkânına tayanmışdur ya'nî başîreti gözi açık insân-ı kâmil kimdür diyü arardı

Güft Hakk endersefer her câ revî

Bâyed evvel tâlib-i merdî şevî

Hak te'ālā buyurdi ki seferde ne yere varırsañ evvel bir merd t̄alibi olmak gereksin Qur'ānda “*Fes'elū ehli'z-zikri inküntüm lāta'lemūn*”¹¹⁰ buyruldi benī ādem dünyāda seferdedür pes ehl-i zikrden murād evliyādur

Kaşd gencī kün ki in sūd u ziyān

Derteba' āyed tu ānrā fer' dān

Bir def'ye kaşd eyle ki bu fāyide zarar teb'ada gelürsen anı fer' bil aşı-ı maşşūd def'ne-yi Hudāyı bulmaşdur sāyir şeyler aña teba'iyetle hāşıl olur

Her ki kāred kaşd gendüm bāşedeş

Kāh hod enderteba' mīāyedeş

Meşelā her kimse ki ekin eke anuñ murādı buğdaydur şaman hod buğdaya teba'iyetle aña hāşıl olur

Ki bekārī berneyāyed gendümī

Merdümī cū merdümī cū merdümī

Eger şaman eksik bir dāne buğday hāşıl olmaz pes imdi bir merdüm ara ya'nī bir velī ara tekrīr te'kīd içündür meşelā

Kaşd Ka'be kün çü vaqt-i hac büved

Çünkü refī Mekke hem dīde şeved

Çünkü hac vaqtı ola Ka'be kaşdını eyle o kaşd ile çünkü varasın Mekke şehri de görilmiş olur ammā kaşd yalnız şehri görmek olsa haccdan mahrūm olursın

Kaşd dermi'rāc dīd-i dost būd

Derteba' 'arş u melāyik hem nümūd

Mi'rācda Hāzret-i peygamber 'aleyhisselām kaşdı dostı görmek idi teba'iyetle 'arş ve melekler de görükdü hikāyet bu ki münāsib bir hikāye buyururlar

¹¹⁰ Eger bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorunuz. Nahl/ 43

Hāneī-nev sāht rūzī nev mürīd

Pīr āmed hāne-yi ūrā bidīd

Bir gün bir yeñi mürīd bir yeñi [91b]ev tayadı şeyhi geldi anuñ oṭasın gördi

Güft şeyh ān nevmürīd-i ḥ'īṣrā

İmtihān kerd ān nikūendiṣrā

Şeyh kendünüñ o yeñi mürīdine didi ki imtiḥān itdi o eyü fikrlüyü

Revzen ezbehr-i çī kerdī ey refīk

Güft tā nūr enderāyed z'īn ṭarīk

Pencereyi ey yoldaş ne içün itdüñ mürīd didi ki tā ki bu yoldan nūr u ziyā gele
diyü

Güft ān fer'ast īn bāyed niyāz

Tā ezīn reh biş'nevī bāng-ı namāz

Şeyh didi ki o ziyā fer'īdür murād bu olmağ gerek ki tā ki bu yoldan ya'nī
pencereden ezān işidesin sāyiri teba'ıyyetle olur

Bāyezīd endersefer cüstī besī

Tā biyābed Hızr-ı vaqt-i ḥod kesī

Muḥaṣṣal Bāyezīd seferde çok aradı tā ki kendü vaḳti Hızri bir kimse bulam
diyü

Dīd pīrī bāḳad-i hemçün hilāl

Dīd dervey ferr ü güftār-ı ricāl

Āhir bir pīr gördi hilāl gibi bir ḳadd ile ya'nī beli bükülmüş arıḳ kimse o
kimsede ricālullah revnaḳın ve sözün gördi

Dīde nābīnā vü dil çün āftāb

Hemçü pîlî dîde Hindistân beh'âb

Gözi pîrlikten gerçi görmez olmuş ammâ kalbi güneş gibi ya'nî başîreti gözi açuk bir fîl gibi ki Hindistânı düşde görürdi ya'nî fîl gözini yumup Hindistânı düşde gördüğü gibi bu pîr de zâhir gözi görmez lâkin başîret göziyle 'avâlimi seyr itmekde

Çeşmbeste hufte bîned şad tarab

Çün güşâyed ân nebîned ey 'aceb

Göz yumup uyuyan kimse niçe sevinmek görür çünki gözini aç a nı görmez 'aceb hâldür

Bes 'aceb derh'âb Rüşen mîşaved

Dil derûn-ı h'âb revzen mîşaved

Uykuda çok 'aceb âşikâr olur uyku içre gönül pencere olur andan 'acâyib seyr ider

Ân ki bîdârest ü bîned h'âb-ı haş

'Ârifest ü hâk ü derdîde keş

O kimse ki uyanıkdur ve güzel düş görür ya'nî uyanıklı düşde görilecek şeyler görür ol kimse 'ârifdür anuñ ayağı tozın göze çek

Pîş-i ü bin'sist ü mîpürsîdhâl

Yâfteş dervîş ü hem şâhib-i 'iyâl

Pes Bâyezîd o pîr öninde oturdı hâlin şordı ol pîri fakîr ü şâhib'iyâl buldı

Güft 'azm-i tû kücâ ey Bâyezîd

Raht-ı gurbet tâ kücâ h'âhî keşîd

Ol pîr didi ki ey Bâyezîd senüñ kaşduñ nireye gurbet esbâbın nereye çekmek istersin

Güft kaşd-ı Ka'be dârem ezbegeh

Güft hîn bâ hod çi dārī zād-ı reh

Bāyezīd didi ki erkenden Ka'beyi ғаşd iderim ya'nī ibtidā ғаşdum evdür pīr
didi ki yol azığı ne miqdār şey'ün var ne cinsden altun mı gümüş mi

Güft dārem ezdirem nuḡra düvīst

[Nek] bebeste saht bergūşe ridīst

Bāyezīd didi ki aḡçadan iki yüz aḡçadur işte muḡkem ridā gūşesine
bağlanmışdur

Güft tavfī kūn begirdem heft bār

V'īn nikūter ezṭavāf-ı hac şümār

Pīr didi ki benim eṭrāfımı yedi kerre ṭavāf eyle ve bu ṭavāfı hac ṭavāfindan
eyürek şay

V'ān diremhā plş-i men ne ey cevād

[92a] Dān ki hac kerdī vü ḡāşıl şūd murād

Ve o aḡçaları benim önüme ḡo ey seḡī bil ki hac itdūñ ve murād ḡāşıl oldı

'Umre kerdī 'ömr-i bākī yāftī

Şāf geştī berşafā beş'tāftī

'Umre itdūñ ve 'ömr-i bākī bulduñ şāf olduñ şafā üzre tīz çıḡduñ

Ḥaḡḡ-ı ān ḡaḡḡı ki cānet dīdeest

Ki merā berbeyt-i ḡod büg'zīdeest

Ol Ḥudā ḡaḡḡı ki senūñ cānuñ görmışdür beni kendü evi üzre mufaḡḡdal ve
mükerrem itmişdür

Ka'be her çendī ki ḡāne-birr-i ūst

Ḥılḡat-i men nīz ḡāne-sırr-ı ūst

Ka'be her çend ki Hudānuñ ihsānı evidür benim hilkatim de Hudānuñ sırrı evidür

Tā bekerd ān Ka'berā dervey nereft

V'ān derīn hāne becüz ān Hay nereft

Hudā Ka'beyi yapalden berū aña gitmedi ki Hudā mekāndan munezzehdür ve bu hāne ya'nī kalb hānesi içre evvel hayy u kayyūmdan gayri gitmedi

Çün merā dīdī Hudārā dīdeī

Gird-i Ka'be-şıdk bergerdīdeī

Çünkü beni gördüñ Hudāyı gördüñ *“Men reānī fekad ruye'l-hakku”*¹¹¹ hadīş-i nebevīdür vereşeyi Muhammedī de öyledür zīrā şıfatları şıfāt-ı Hakka tebdīl olmışdur şıdk Ka'besi etrāfın tavāf itdün

Hidmet-i men tāt ü hamd-i Hudāst

Tā nependārī ki Hak ezmen cūdāst

Baňa hıdmet Hudāya tāt ve hamddür şakın şanmayasın ki Hak benden ayrudur zīrā *“Vallāhü ma'aküm eynemā küntüm”*¹¹² muqarrerdür

Çeşm-i nıkū bāz kün dermen niger

Tā bibīnī nūr-ı Hak enderbeşer

Gözüñi eyüce aç baňa bak tā ki beşerde nūr-ı Hakkı göresin

Bāyezīd ān nüktehārā hūş dāşt

Hemçü zerrīnhalkaeş dergūş dāşt

Bāyezīd o nüktelere 'akıl kulağın tutdı anı altun halka gibi kulağında tutdı ya'nī anuñla 'amel itdi pīr ne didiyse anı itdi

¹¹¹ Beni gören muahkkak Hakk'ı gördü. Konuk, age., s.117

¹¹² Siz nerde iseniz, Allah sizinledir. Hadīd/ 4

Āmed ezvey Bāyezīd endermezīd

Müntehī dermüntehā āhīr resīd

Andan Bāyezīd ziyāde geldi nihāyetde nihāyete āhīr irişdi

Dānisten-i peygamber ‘aleyhisselām rencūrī ān şahş-ı gūstāhī būdeest derdu‘ā

Peygamber ‘aleyhisselāmuñ bilmesidür ki ol şahşuñ hasteligi du‘āda küstāhlık sebebiyle idi

Çün peyember dīd ān bīmārrā

Hoş nüvāziş kerd yār-ı gārā

Çünkü peygamber ‘aleyhisselām o hastayı gördi yār-ı gārı güzel nüvāziş itdi

Zinde şūd ü çün peyemberrā bidīd

Gūyiyā ān dem mer ūrā āferīd

Çünkü peygamberi gördi sağaldı şanki o dem yeñiden yār oldı

Güft bīmārī merā īn baht dād

K’āmed īn sulţān ber-i men bāmedād

Şahābī didi ki hastalık baña bu bahtı virdi ki bu sulţān şabāhđan geldi yanıma

Tā merā şıhhat resīd ü ‘āfiyet

Ez kudūm-i īn şeh-i bīhāşiyet

Nāgeh baña şıhhat ve ‘āfiyet yetişdi bu hadem ve haşemsiz pādişāhuñ gelmesinden

Ey huceste renc ü bīmārī vü teb

Ey mübārek derd ü bīdārī-yi şeb

Ey kutlu maraz ve hastelik isteme [92b] ey mübārek derd ve gece uyanıklığı

Nek merā derpīri ezluṭf u kerem

Ḥaḵ çünīn rencūri-yi dād u seḵam

İşte baña pīrlıkde cenāb-ı Ḥudā luṭf u kereminden böyle ḥastalık ve maraz virdi

Derd-i pūstem dād tā men hem ziḥ^vāb

Berçehem her nīmşeb lā būd şitāb

Baña arḵa aḡrısı virdi tā ben her gice yarusunda uyḵudan tiz ḵalkām

Tā neḥusbem cümleşeb çün gāvmīş

Derdhā baḡşīd Ḥaḵ ezluṭf-ı ḥ^vīş

Tā bütün gice şu şıḡırısı gibi uyumayam diyü cenāb-ı Ḥudā luṭfindan derdler baḡışladı

Z'īn şikest ān raḥm-i şāhān cūş kerd

Dūzaḥ eztehdīd men ḥāmūş kerd

Bu ḥastalıktan pādīşāhların ol raḥmi cūş itdi 'ıyādıma geldi beni ḵorḵmaḵdan cehennemī ḥāmūş itdi ki ḥastalık keffāret-i zünūbdur

Renc genc āmed ki rāḥathā derūst

Maḡz tāze şūd çü biḥ^v rāşīd post

Ḥastalık bir defīnedür ki raḥmetler andadur zīrā ḵayık ḵırıldıkda maḡz tāze olur kezālık ḥastalıkla rūḥ tāze olur

Ey birāder mevzi' ü tārīk ü serd

Şabr kerdēn bergam u süstī vü derd

Çeşme-yi ḥayvān u cām-ı mestiest

K'ân bülendihā heme derpestiest

Ey birāder karanlık ve şovuk yirde gama ve süstlige ve derde şabr itmek āb-ı hayāt çesmesidür mestlik kadehidür zirā ki o ma'nevī 'ālī mertebeler cümle alçaklıkdur zahmetsiz mertebeye nā'il olunmaz

Ān bahārān muzmerest enderhazān

Derbahārest ān hazān meg'rız ezān

O bahārlar hazānda gizlüdür ve o hazān bahārdadır hazāndan kaçma kezālik luṭf kahrda kahr luṭfda gizlüdür luṭf isteyen kahrdan kaçmaz

Hemreh-i gam bāş u bāvaḥşet besāz

Miftaleb dermerg-i ḥod 'ömr-i dırāz

Gama yoldaş ol halkdan vaḥşetle me'nūs ol kendü ölümüñde uzun 'ömr isteme ya'nī nefsüñi öldürmege çalış ki hayāt-ı ebedī bulasın

Ān çī gūyed nefs-i tū k'incā bedest

Meş'neveş çün kār-ı ū zıd āmedest

O nesneyi ki nefsüñ dir ki bu yir yaramazdur diñleme çünki nefs işi zıd gelmişdür ki rûhuñ zıddıdır aña muḥālif gerekdür

Tū ḥilāfeş kün ki ezpeygamberān

Īn çün'ın āmed vaşıyyet dercihān

Sen nefsüñ ḥilāfin işle ki peygamberlerden cihānda vaşıyyet bulageldi

Meşveret derkārḥā vācib şeved

Tā peşimānī derāḥir kem büved

İşlerde müşāvere vācib olur tā ki şoñra peşimānlık olmaya

Ḥilehā kerdend bisyār enbiyā

Tā ki gerdān şūd berīn seng āsiyā

Enbiyā çok tedbîrler itdiler tā ki bu taş ile degirmen döndi ya'nî dünyāda şer' icrā olındı hîle ta'bîri tedbîrūn nezāketinden kināyedür

Nefs miḥ'āhed ki tā vîrān küned

Ḥalkrā gümrah u sergerdān küned

Nefs ister ki şer' vîrān ola ya'nî bozıla ḥalkı gümrah ve sergerdān ide azdura toĝru yoldan çıkara

Güft ümmet [93a] meşveret bā ki künīm

Enbiyā güftend bā'aql-ı imīm

Ümmet didi ki kimūnle müşāvere idelüm enbiyā didi ki imām ve muḳtedā olan 'aql ile

Güft ger küdek derāyed yā zenī

K'ū nedāred 'aql u re'y-i rüşenī

Ümmet didi ki oĝlancık ya bir 'avret gelürse ki anuñ 'aqlı ve bir rüşen re'yi yokdur nice idelüm

Güft bāū meşveret kün v'ān çī güft

Tū ḥilāf-ı ān kün ü derrāh üft

Peyĝamber didi ki anuñla müşāvere eyle ve o şeyi ki didi sen o şey'üñ ḥilāfin işle ve yola düş ya'nî o ḥilāfda şābitkadem ol

Nefs-i ḥodrā zen şinās ezzen beter

Z'ān ki zen cüz'ist nefset külli şer

Kendü nefsüñi 'avret bil 'avretten yaramaz zîrā ki 'avret cüz'dür nefsüñ şerri küllidür

Meşveret bānefs-i ḥod ger mīküñī

Her çi gūyed kūn hīlāf-ı ān denī

Kendü nefsüñle eger müşāvere iderseñ o denī her ne söylerse anuñ hīlāfindan
ol

Ger namāz u rūze mīfermāyedet

Nefs mekkārest ü mekrī zāyedet

Eger nefs saña namāz ve oruc buyura nefs mekkārdur saña bir mekr ıoğurur

Meşveret bānefs-i h^v iş enderfi‘āl

Her çi gūyed ‘aks-i ān bāşed kemāl

İşlerde kendü nefsüñle müşāverede her ne dirse kemāl anuñ sözünñ ‘aksi olur
anuñ sözi elbette mekrdür

Berneyāyī bāvey ü istīz-i ū

Rev ber-i yārī bigīr āmīz-i ū

Nefs ile ve nefis ‘inādı ile başa çıkamazsuñ yūri bir yār-ı İlāhī yanına var anuñ
yolın tut ya‘nī bir mürşid-i kāmīl hıdmetin eyle sözini tut

‘Aql kuvvet gīred ez‘aql-ı dīger

Neyşeker kāmīl şeved ezneyşeker

‘Aql bir gayri ‘aqlıdan kuvvetlenür şeker şamışı şeker şamışından kāmīl olur

Men zimekr-i nefis dīdem çīzhā

K’ū bered ezsihr ān temyīzhā

Ben nefis mekrinden nesneler gördüm ki nefis sihri ile ādemden temyīzleri
giderir

Va‘deī bid’hed turā tāze bedest

Ki hezārān bār ānhārā şikest

Tāze va‘deler virür saña öyle ki o nice biñ kerre o va‘deleri şıdı yine tāze ider

‘Ömr eger şad sāle ḥod mūhlet dehed

Ūt her rūzī bahāne-nev nehed

‘Ömr eger yüz yıl ḥod mūhlet vire o nefis saña her bir gün yeñi bahāne ider mekkārdür

Germ gūyed va‘dehā-yı serdrā

Cādu-yı merdī bebended merdrā

Şovuk va‘deleri issi söyler ya’nī vücūda gelmeyecek va‘deleri mümkün gösterir bir cādū vardur eri bağlar siḥri ile

Ey ziyā’ü’l-Ḥaḫ Ḥüsāmeddīn biyā

Ki nerūyed bītu ezşūre giyā

Ey ziyā’ü’l-Ḥaḫ Ḥüsāmeddīn gel ki sensiz çoraḫ yirde ot bitmez ya’nī nākābil mürīd de senūñ tertībūñ olmayınca şalāḥ zuhūr itmez

Ezfelek āvīḥte şūd perdeī

Ezpey-i nefrīndil-i āzürdeī

Felekden bir perde asılmış oldu bir göñli incitmiş kimsenūñ beddu‘ası içün ya’nī nefse uyanlar bir göñli yıkarlar o kimse beddu‘a itmekle anuñ a‘mālī ‘urūc itmez bir yerde aşılır

[93b] *İn ḳazārā hem ḳazā dāned ‘ilāc*

‘Aḳl-ı ḥalḳān derḳazā gīcest gīc

Bu ḳazāya ‘ilācı yine ḳazā bilü[r] ḳazāda ḥalḳuñ ‘aḳlı aḥmaḳdur aḥmaḳ

Ejdehā geşttest ān mār-ı siyāḥ

Ān ki kirmī būd üftāde berāḥ

O siyāh yılan ejder oldu o yılan ki bir böcek idi yola düşmüş ya'nî nefs aşlında
bir siyāh yılan gibidür ol zebûn iken yolda yuvalanur böcek gibi idi murādına müsā'de
ile şimdi ejder oldu

Ejdehā vü mār enderdest-i tū

Şüd 'aşā ey cān-ı Mūsā mest-i tū

Ejder ve yılan senün elünde 'aşā oldu ey şu kimse ki Mūsā cānı senün
mestüñdür

Hük-m-i huzhā lāteḥaf dādet Hūdā

Tā bedestet ejdehā gerded 'aşā

Saña Hūdā “*hūzhā lāteḥaf*” hükmin viridi tā ki elünde ejder 'aşā ola

Hîn yed-i beyzā nümā ey pādşāh

Şubḥ-ı nev bûg'şā zişebhā-yı siyāh

Ey pādşāh tîz ol yed-i beyzā göster siyāh gicelerden yeñi şabāḥ aç ya'nî ḳalbi
ḳaraları irşād eyle

Dūzaḥî efrūḥt bervey dem fūsūn

Ey dem-i tū ezdem-i deryā füzūn

Bir cehennem yalıñlandı anuñ üzerine efsūn üfürdi şu kimse ki senün nefesün
deryā nefesinden artıkdur ya'nî nefesünle nefes tuğyānın söyündür

Baḥr mekkārest bün 'mūde kefî

Dūzaḥest ezmekr bün 'mūde tefî

Ol yalıñlı cehennem ki ḳalbi ḳaralarıñ nefesidür mekkār-ı deryādur bir kef
gösterdi belki ḥaḳîḳatde cehennemdür ḥileden bir ḥarāret gösterdi ya'nî nefis mekkār
ve ḥilekārdur mekrinden kendüyi ḥaḳîr gösterir

Z'ān nümāyed muḥtaşar derçeşm-i tū

Tā zebūn bīnīş cūnbed hışm-ı tū

Anuñcūn nefis senūñ gözüñe muhtaşar göründi ki tā nefsi zebūn göresin de hışmuñ hareket ide muķāvemet idesin pes zebūn görünmesi lutf-ı Hudādur

Hem çünān ki leşker-i enbūh būd

Mer peyemberrā beçeşm endek nūmūd

Ancılayın ki küffār vāfir ‘asker idi Hāzret-i peygamberūñ mübārek gözine az görindi

Tā berīşān zed peyember bīḥaṭar

Ver füzūn dīdī ezān kerdī ḥazer

Tā Peygamber ‘aleyhisselām anlaruñ üzerine korkusuz urdı eger artuķ göre idi andan korkardı

Ān ‘ināyet būd u ehl-i ān būdī

Aḥmedā verne tu beddil mīşūdī

Haḳ te‘ālā Qur’anda buyurur ki ol az gözükmek ‘ināyet idi ve sen anuñ ehli idūñ ey Aḥmed yoḥsa sen beddil ya’nī çoban olurduñ küffāra ḥamle idemezdin

Kem nūmūd ūrā vū aşḥāb-ı verā

Ān cihād-ı zāhir ü bāṭın Hudā

O cihād-ı zāhir ve bāṭını peygambere ve aşḥābına Hudā az gösterdi

Tā müyesser kerd yūsṛārā berū

Tā zi‘usrā ū begerdānīd rū

Tāki peygambere bir kolaylık müyesser itdi tā ki bir güclükden peygamber küffārdan yüz döndürmedi Haḳ te‘ālā buyurur ki “*İz yurīkehumullāhu fī menāmike kalīlen ve lev erākehum keşīren le feşiltum ve le tenāz’atum fī’l-emri* [94a] ve

*lākinallāhe sellem, innehu alīmun bi zātīş şudûr.*¹¹³ “Ve iz yurikumūhum izilteḳaytum fī a‘yunikum ḳalīlen ve yuḳallilukum fī a‘yunihim li yaḳḏıyallāhu emren kâne mef‘ulā [ve ilāllāhi turceul umûr]”¹¹⁴

Kem nemūden mer verā pīrūz būved

Ki ḥaḳeş yār u ṭarīḳāmūz būved

Az görünmek Hâzret-i peygambere zafer oldu ki peygambere Hâk dost ve yol öğredici idi

Ān ki Hâk püşteş nebāşed ezzafer

Vāy eger gūrbeş nümāyed şīr-i ner

O kimse ki Hâk zaferden anuñ arḳası olmaya vāy eger aña erkek arslan kedi görünür ve yine

Vāy eger şadrā yekī bīned zidūr

Tā beḳālīş enderāyed ezgūrūr

Vāy eger ırakdan yüzi bir görene tā ki gūrūrdan cenge gele

Z’ān nümāyed zū’l-feḳārī ḥarbei

Z’ān nümāyed şīr hem çün gūrbei

Tā dilīr enderfütēd aḥmaḳ beceng

V’ān derāred şān bedīn ḥīlet beceng

¹¹³ Hani Allah, onları sana uykunda az gösteriyordu; eğer sana çok gösterseydi, gerçekten yıldınlığa kapılacaktınız ve iş konusunda gerçekten çekişmeye düşecektiniz. Ancak Allah esenlik (kurtuluş) bağışladı. Çünkü o, elbette sinelerin özünde saklı duranı bilendir. Enfâl/43 (Metinde ayetlerin yazımında eksiklikler ve yanlışlıklar vardır.)

¹¹⁴ Karşı karşıya geldiğinizde, Allah, ‘olacağı olan işi gerçekleştirmek’ için, onları gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Ve (bütün) işler Allah’a döndürülür. Enfâl/ 44 (Metinde ayetlerin yazımında eksiklikler ve yanlışlıklar vardır.)

Anuñçün bir zulfikârı bir harbe gösterir anuñçün erkek arslanı kedi gibi gösterir Hudâ ki tâ ahmaq korkusuz cenge düşe ve anlar[1] bu hîle ile ele getüre

Tâ bepây-ı h'îş bâşed âmede

Ân kalidân cânib-i âteşkede

Tâ ki kendü ayağıyla gelmiş ola o ahmaqlar âteşgede tarafına

Kâhbergî mînumâyed tâ tu zûd

Püf küni kûrâ berânî ezvücûd

Gâhî bir 'azîm şey'i şaman çöpi bir yaprak gösterir tâ ki sen püf diyesin vücuddan süresin ya'nî püf demekle def'i mümkün gösterir

Hîn ki ân keh kûhhâ bürkendeest

Z'û cihân giryân u û derhandeest

Şakın ki o şaman çöpi gördüğün tağlar koparmışdur andan 'âlem ağlar o gülmekdedür

Mînumâyed tâ beka'b in âb-ı cû

Şad çü 'Ac bin 'Unuğ şüd ğarğ-ı û

Bu ırmağın suyu topuğa degin gösterir 'Ac bin 'Unuğ gibi nice kimse aña ğarğ oldu gâyet uzun olmakla meşhûrdur 'Ac

Mînumâyed mevc-i hûneş tell-i müşk

Mînumâyed ka'r-ı deryâ hâk-i huşk

Kan mevci aña misk deposi gösterir deryâ dibin kuru toprak gösterir

Huşk dîd ân bahrrâ Fir'avn-ı kûr

Tâ derû rând ezser-i merdî vü zûr

Meşelâ kör Fir'avn o deryâyı qurı gördi tâ ki erlik ve kuvvet ucından o deryâyâ sürdi

Çün derāyed dertek-i deryā büved

Dīde-yi Fir'avn key bīnā büved

Çünkü deryâyâ gele deryā dibinde olur Fir'avnuñ gözi qanda görür cümle Fir'avnmeşrebler de böyledür

Dīde bīnā ezlikā-yı Hāk şeved

Hāk kücā hemrāz her aḥmaḳ şeved

Göz ya'nī qalb gözi likā-yı Hākdan görici olur Hāk qanda her aḥmaḳ hemrāzı olur ya'nī olmaz

Qand bīned ḥod şeved zehr-i qatūl

Rāh bīned ḥod büved ān bāng-ı ḡūl

Aḥmaḳ şeker görür ḥaḳīqatde o zehr-i qatıl olur yol görür o ḥod ḡūl şadāsı olur

Ey felek derfitne-yi āḥir zamān

Tīz mī gerdī bedih āḥir zamān

Ey felek āḥir zamān fitnesinde tīz [94b]döndüñ āḥir zamān vir ya'nī zuhūr itmesün

Ḥaṇçer-i tīzī tu ender qaşd-ı mā

Nīş-i zehrālūde-yi derfaşd-ı mā

Bizim qaşdımıza sen tīz ḥaṇçersin bizden qaşd almaqda zehr ile şuvarılmış nīştirsın

Ey felek ezraḥm-i Hāk āmūz raḥm

Berdil-i mūrān mezen çün mār-ı zaḥm

Ey felek Hudā merḥametinden merḥamet öğren arınca gibi zāʿifler albine
yılan gibi zaḥm urma

Hakḳ-ı ān ki erḩa-yı erḩ-i turā

Kerd gerdān berfirāz-ı  n serā

O Allāḩ ḩakḳı i n ki sen  n arḩu n dolābın bu serāy  zre d neci eyledi

Ki digeḩ g n gerdi v  raḩmet k n 

Pi ez n ki bi -i m r  ber k n 

Ki bir ayri d rl  d nesin ve merḩamet idesin andan evvel ki bizim g gimiz
oparasın ya n  hel kinden evvel

Hakḳ-ı ān ki d yegi kerd  n ḩ st

T  nih l-i m  zi b u ḩ k r st

Anu n ḩakḳı i n ki evvel d yelik itd  n ya n  terbiye itd  n t  ki v c dumuz
fid n   udan toprakdan bitdi kem le irdi

Hakḳ-ı ān  eh ki tur    f  fer d

Kerd end n me  ale dert  ped d

O p di  h-ı bi  n ḩakḳı i n ki seni   f yaratdı sende bu adar me  ale z ḩir
itdi ya n  n c m

 n  n n ma  m r u b    d   tet

T  ki dehr  ezezel pend   tet

Seni ancılayın ma  m r ve b    dutdı ki t  dehr  seni ezelden  andı idem  ne
z ḩib oldu

  kri d nist m     z-ı tur 

Enbiy     tend  n r  z-ı tur 

Şükr Hudāya senüñ ibtidāñi bildik enbiyā senüñ āvāzuñi söylediler ya'nī
hudūşuñi didiler

Ādemī dāned ki hāne hādişest

‘Ankebūtī ne ki dervey ‘ābişest

Ādem bilür ki o hādişdür anda oynayan örümcek bilmez

Peşşe key dāned ki İn bāğ ezkeyest

K’ū bahārān zād u mergeş derdeyest

Sivri siñegüñ kaçı bilür ki bu bāğ ne zamāndandur zīrā ki o bahārda toğdı
ölümi kışdadur

Kirm k’ender çüb zāyed süsthāl

Key bedāned çubrā vaqt-i nihāl

Ḳurt ki ağaç içre za‘īf toğar ağacuñ fidānlığı vaqtini kaçan bilür ya'nī bilmez

Ver bedāned kirm ezmāhiyyeteş

‘Aql bāşed kirm bāşed şūreteş

[‘Aql-ı hodrā mīnümāyed reghā

*Çün perī dürest ezān fersenghā]*¹⁵

Ve eger ḳurt ağacuñ māhiyyetinden bilse o ḳurt ‘aql olmuş olur şūreti ḳurt olur
kezālik felegüñ hudūşını ‘aqlı kāmīl ādem bilür ḥayvānmeşreb bilemez lākin perī gibi
örneklerden ‘aql ırakdur

Ez melek bālāst çi cāy-ı perī

Tū megesperī bepestī mīperī

¹⁵ Eserde bu beyit verilmemiştir ancak beytin açıklaması verildiğinden tarafımızca buraya eklenmiştir.

‘Aql melekden ‘alidür ne perî yiri lâkin sen siñek kıanadlusın anuñcün alçağa
uçarsın âdem olmamışsın

Gerçi ‘aklet sūy-ı bālā mīpered

Mürğ-i taqlīdet bepestī mīçered

Gerçi ‘akluñ ‘âlem-i ‘ulvî tarafına uçar ammā taqlīdūñ kuşu alçaqda otlar ya’nî
taqlīd ile esfelde kalmışsın

‘İlm-i taqlīdī vebāl-i cān-ı māst

[95a] *‘Āriyest ü mānişeste k’ân-ı māst*

Taqlīd ile olan ‘ilm cānımızuñ vebālidür ya’nî noķşānīdür ki ‘ār ider biz
oturmışız ki bizim naşībimizdür diyü ya’nî bu da‘vāda yüzüñe taqlīd ile ‘ālim olduk
zu‘mındayuz

Z’în ħired cāhil hemī bāyed şüden

Dest derdīvānegī bāyed zeden

Bu ‘aqlıdan cümle cāhil olmak gerek dīvānelige el urmak gerek

Her çi blnī sūd-ı ħod z’ân mīgirīz

Zehr nūş u āb-ı ħayvānrā berīz

Her şey’üñi ki saña nefsanî ve dünyevî fāyide görürsin kaç nefse zehr gibi
olanı iç āb-ı ħayāt gibi olanı dök ya’nî nefse muħālefet eyle

Her ki bis’tāyed turā dūšnām dih

Sūd u sermāye bemüflis vām dih

Her kimse ki seni medħ ide söge ya’nî medħden ħazı itme ki nefsi azdırur
fāyideñi ve sermāyeñi müflise ödünç vir ki mālın kurtulasın fakır ihtiyār idesin

Eyminī büg’zār u cāy-ı ħavf bāş

Büg’zer eznāmūs u rüsvā bāş u fāş

Emînliği terk eyle ve havf yerinde ol ki hayâtta havf u recāya gâlib gerekdür
‘arz-ı dünyevîden geç âşikārā rüsvâyî ol ki halk deli oldu dimedikçe tekmîl-i îman
taşavvur olunamaz hadîsle şâbitdür

Âzmüdem ‘aql-ı dürendîşrâ

Ba‘d ezîn dîvâne sâzem h^vîşrâ

Hâzret-i pîr buyururlar ki ben uzun fikr idici ‘aqlı ki ‘aql-ı ma‘âşdur tecrîbe
itdim dîne fâyidesi yok hırş u emel dünyevîdür bundan soñra kendümi dîvâne düzerim
ya’nî ‘aql-ı ma‘âş emrine muhâlefet iderim ‘aql-ı ma‘âş aşhâbı halk baña dîvâne olmuş
dirler ‘aql- me‘âda tâbî‘ olurum ki haqîkatde nâfi‘ ‘aql ‘aql-ı me‘âddur

‘Özr güften Delkâk bâSeyyid-i Ecel ki çirâ fâhişerâ nikâh kerdî¹¹⁶

Seyyid-i ecele Delkâkûn ‘özr itmesidür ki niçün fâhişeyi nikâh itdi

Güft bâDelkâk şebî Seyyid ecel

Qahbeîrâ h^vâstî tû ez‘acel

Bir gice Seyyid-i Ecel ki Termîd pâdişâhıdur muşâhibi Delkake didi sen
‘aceleden bir qahbeyi nikâhladuñ

Bâmen înrâ bâz mî bâyest güft

Tâ yekî mestûre kerdîmî t cüft

Buñı ya’nî evleneceğini baña açuk söylemek gerekdi tâ saña bir mestür cüft
ideydim

Güft ne mestûr-ı şâlih h^vâstem

Qahbe geştend ü zigam ten kâstem

Delkâk didi ki muqaddem tokuz mestûr-ı şâlih nikâhlandım cümle qahbe
oldılar gamdan tenim eksildi ya’nî gamla arıkladım

¹¹⁶ Seyyid Ecel’in “Niçin fahişeyi nikah ettin?” demesine karşı Delkâk’ın özür söylemesi.
Konuk, age., s.142.

Ḥ'āstem īn ḳaḥberā bīma'rifet

Tā bibīnem çün şeved īn 'āḳıbet

Bu ḳaḥbeyi aḥvālını bilü[b]en nikāḥlandım tā göreyim ki 'āḳıbet bu ne olur nice olur

'Aḳl-rā men āzmūdem hem besī

Z'īn sepes cūyem cūnūnrā mağresī

Ḥazret-i pīr de buyururlar ki 'aḳl-ı ya'nī 'aḳl-ı ma'āş-ı ben hem çok imtiḥān itdim āḥiret rüsvāylığından gayri degül bundan şoñra cūnūna bir dikecek yir ararım ya'nī 'aḳl-ı ma'āş emrine muḥālefet iderim ki ḥalḳ baña mecnūn diyeler

Behīlet dersūḥan āverden-i sā'il ān büzürgrā ki ḥodrā dīvāne sāḥte būd

Ḥīle ile sāyilūñ [95b] söze getürmesidür uluyı ki kendüyi dīvāne düzmişdi

īn yekī mīgüft ḥ'āhem 'āḳilī

Meşveret ārem bedū dermüškilī

O bir kimse didi ki bir 'āḳıl isterim ki anuñla bir müşkilde müşāvere idem

Ān yekī güfteş ki enderşehr-i mā

Nīst 'āḳil cüz ki ān mecnūnnümā

O bir kimse aña didi ki bizim şehrimizde o kendi dīvāne gösteren kimseden gayri 'āḳıl yokdur

Ber neyī geşte süvāre nek fülān

Mīdevāned dermiyān-ı kūdekān

Bir ḳamışa binmiş işte fülān oḡlancıklar arasında yildirür

Şāḥib-i re'yest ü āteşpāreī

Āsmānḳadrest ü aḥterbāreī

Şāhibre'ydür bir āteşpāredür āsmānķadrdür yıldız yağdırıcıdur ya'nī sözleri
yıldız gibi bir nūrdur büyük kimsedür

Ferr-i ū Kerrūbiyānrā cān şüdest

Ū derīn dīvānegī pinhān şüdest

Anuñ nūrı melāyike-yi kerrūbiyūna cān olmışdur insān-ı kāmildür o
dīvānelikte gizlenmişdür tesettürdür

Līk her dīvānerā cān neş'merī

Ser menih gūsālerā çün Sāmiri

Hāzret-i pīr naşihat buyururlar ki lākin her dīvāneyi cān şayma ya'nī velī
şanma Sāmiri gibi buzağuya secde itme

Çün veliyyī āşkārā bātu güft

Şad hezārān gayb u esrār-ı nühüft

Çünkü farazā bir velī āşkārā saña yüz biñ gayb u gizlü esrār diye

Mer turā ān fehmi ū ān dāniş nebūd

Vā nedānistī tu sergīnrā zi'ūd

Sende o fehmi ū o bilmek olmaya ki sen fişķı rāyihasın 'ūd rāyihasından fark
ide misin

Ezcünūn ħodrā velī çün perde sāht

Mer verā ey kūr key ħ^vāhīşināht

Cünūndan kendüye velī çünkü perde düze ey göresin anı tesettür iden velīyi
deliden fark idemezsin zīrā gönül gözüñ kördür

Ger turā bāzest ān dīdeyakīn

Zīr-i her sengī yekī serheng bīn

Eger senüñ o yakîn gözün açuksa her bir taş altında bir hâkim gör ya'nî her perde altında bir veliyy-i kâmil-i taşarrub-ı İlâhî gör

Pîş-i ân çeşmî ki bâz u rehberâst

Her kelîmîrâ gilîmî derberest

O bir göz önünde ki o göz açıktur ve yol göstericidir her bir kelîmullâhmeşreb velînün bir kilîm arkasındadır ya'nî el mülük tahte'l-aţmâr mazmûnunca evliyâullâh köhne şâllardadır

Her velîrâ hem velî şöhre küned

Her kirâ ü h^vâst bâbehre küned

Her velîyi yine velî ya'nî kendü meşhûr ider her kimseyi o velî ister naşîblü ider ya'nî istediği kimseye kendüyi izhâr ider

Kes nedânend ezîred ürâ şinâht

Çünkü ü mer h^vîşrâ dîvâne sâht

Kimse 'aqlından o velîyi bilmek bilmez çünkü o velî kendüyi dîvâne düzdi

Çün bedüzded düzd bînâyî zikûr

Hîç bâyed düzdrâ ü der'ubûr

Meşelâ çünkü bir gözlü hırsız körden bir şey uğurlıya hîç kör o hırsız [96b]gezmekde bulur mı ya'nî bulamaz

Kûr neş'nâsed ki düzd-i ü ki bûd

Gerçi hod bervey zened düzd-i 'anûd

Kör anlamaz ki anuñ hırsız kim idi egerçi mu'anîd hırsız kendüyi köre urur 'inâdından

Çün gezed seg kûr-ı şâhibjenderâ

Key şinâsed ân seg-i derrenderâ

Farażā çünki köpek eski libās şāhibi köri ırsırsa o kör kıanda añlar o yırtıcı köpegi ya‘nī anlamaz

Hamle berden-i seg berkür -ı gedā

Köpegün faķır köre hamle itmesidür

Yek segī derkūy berkür-ı gedā

Hamle mīāverd çün şīr-i vegā

Bir köpek maħallede bir faķır köre hamle itdi cenk arslanı gibi ya‘nī şaldırdı

Seg küned āhenk dervīşān beħışm

Derkeşed meh hāk-i dervīşān beçeşm

Köpek dervīşlere kaşd ider hışmla ammā ay dervīşlerün ayağı toprağın gözine çeker sürme gibi

Kūr ‘āciz şūd zibāng u bīm-i seg

Enderāmed kūr derta‘zīm-i seg

Kör köpek ürmesinden ve köpekden kıorkımağdan ‘āciz oldu köpegi ta‘zīme geldi

K’ey emīr-i şayd u ey şīr-i şikār

Dest dest-i tust dest ezmen bedār

Didi ki ey av begi ve ey avcı arslan el senün elüñdür ya‘nī kıuvvet senün kıuvvetüñdür elüñi benden çek

Ger zarūret düm-i harrā ān hākīm

Kerd ta‘zīm ü laķab dādeş kerīm

Zīrā ki zarūretden o hākīm eşek kıuyruğına ta‘zīm itdi ve aña kerīm laķab viridi

Güft ü hem ezzarūret k’ey esed

Ezçü men lâgar şikâret çi resed

Žarûretden o kör de köpege didi ki ey arslan benim gibi arık avdan saña ne irişür

Gür mîgîrend yârânet bekûh

Kûr mîgîrî tu derkûy ey sûtûh

Senûñ yârânuñ tağda yaban eşegi tutarlar sen maħallede kör tutarsın ey çâpük sen de varsañ tağda yaban eşegi tutsaña

Gür mîcûyend yârânet beşayd

Kûr mîcûyî tu derkûçe bekeyd

Senûñ yârânuñ eşegi arar avlamağa sen maħallede hîle ile kör ararsın

Ân seg-i ‘âlim şikâr-ı gûr kerd

V’în seg-i bîmāye kaçd-ı kûr kerd

Ol ‘âlim köpek yaban eşegi avladı ve bu mâyesiz köpek köre kaçd eyledi

‘İlm çün âmûht seg rest ezdalâl

Mîküned derbîşehâ şayd-ı helâl

Köpek çünki ‘ilm öğrendi dalâletden kurtuldı mişelerde helâl av avlar

Seg çü ‘âlim geşt şüd çâlāk-ı zahf

Seg çü ‘ârif geşt şüd z’Aşhâb-ı Kehf

Köpek çünki ‘âlim ola ‘adû ile cenge çâlāk olur köpek çünki ‘ârif ola aşhâb-ı Kehfden olur

Seg şināsā şüd ki mîr-i şayd kîst

Ey Hudā ân nûr işnāsende çîst

Köpek ‘âlim olur ki o begi kimdür kendü şāhibin bilür yā Rabbī o biliciyi nūr nedür ya‘nī o nūr [96b] her kimsede bulunmaz bir şerīf nūrdur

Kūr neş’nāsed ne ezbiçeşmiest

Belki in z’ānest k’ez cehlest mest

Göz bilmez şāhibini bilmediği göz olmadığından degüldür belki bu bilmemek anuñçündür ki cehlden serhoşdur nefsi muḳtezāsına uymışdur

Nīst ḥod biçeşmter kūr ezzemīn

Īn zemīn ezfaẓl-ı Ḥaḳ şūd ḥaşmbīn

Gör ḥod yirden ziyāde gözsiz degüldür bu yir iḥsān-ı Ḥudādan haẓm görici oldu

Nūr-ı Mūsā dīd ü Mūsārā nevāḥt

Ḥasf Ḳārūn kerd ü Ḳārūrā şināḥt

Ḥazret-i Mūsā nūrını gördi ve Ḥazret-i Mūsāyı oḥşadı Ḳārūnı yire geḳürdi ve Ḳārūnı añladı

Recf kerd enderhelāk-ı her da‘ī

Fehm kerd ezḤaḳ ki yā arz ebla‘ī

Yir her müddeī’nūñ helākinde cenk itdi cenāb-ı Ḥudādan ya arz ebla‘ī ḥiṭābını añladı her kimi ve her neyi Ḥudā yut buyurduysa yutdı

Āb u bād u ḥāk ü nār-ı bāşerer

Bīḥaber bāmā vü bāḤaḳ bāḥaber

Yalñuz yire maḥşūş degül emr-i Ḥudāyı añlamak ‘anāşır-ı erba‘anuñ cümlesi ki şu ve yel ve toprak ve kıgılcumlu āteş şereri bizimle bīḥaber ve Ḥaḳ ile bāḥaber ya‘nī bize nisbet bīḥaber Ḥaḳқа nisbet bāḥaberlerdür

Mā be‘aks-i ān zigayr-ı Ḥaḳ ḥabīr

Bilhaber ezHaqq u ezçendîn nezîr

Biz ya'nî benî âdem anuñ 'aksi Haqqdan gayriden ziyâde haberlüyüz Haqqdan ve bu kadar peygamberlerden habersiziz

Lâcerem eşfeqne minhâ cümle şân

Kend şüden z'âmîz-i hayvân cümle şân

Pes elbette anlaruñ cümlesine eşfeqne minhâ buyruldu anlaruñ hamleleri kendini kesmez oldu ya'nî anlara hamle olmadı hayvâna karışmakla ya'nî hayvâna karışdılar hayvâna ve anlara hamle olmadı Haq te'âlâ buyurur ki *“İnnâ 'araḍnâ'l-emānete 'ale's-semāwāti ve'l-arḍi ve'l-cibālî feebeayne en yahmilnehâ ve eşfaḳne minhâ ve ḥamelehâ'l-insânün innehu kāne zalūmen cehūlâ”*¹¹⁷

Güft bizârîm cümle z'în ḥayât

Ki büved bâḥalk ḥiy bâHaq memât

Cümle semāvāt ve arz ve cibāl didiler ki bu ḥayâtdan bizârız ki o kimse ḥalk ile diri ḥalk ile ölü ola biz anı istemeziz

Çün bemānd ezḥalk kereded ü yetîm

Üns-i Haqrâ kalb mibāyed selîm

Çünkü ḥalkdan qala ya'nî babası ya anı terbiye iden olup o qala yetîm olur Hazret-i pîr buyururlar ki Haqqa me'nūs olmağa kalb-i selîm gerek o ise her kimsede bulunmaz

Çün zikûrî düzd düzded kâleî

Mîküned ân kûr 'umyen nâleî

Meşelâ çünki bir körden ḥırsız bir metâ' uğurlıya o kör ḥırsız görmez bir nâle ider

Tâ negüyed düzd ey kûr ân menem

¹¹⁷ Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, sorumluluğundan korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalimdir; çok cahildir.

K'ez tu düzdîdem ki düzd-i pürfenem

Tâ ki hırsız dimeye ki ey kör o kimse benem ki metâ'ıñı uğurladım ki üstâd
hırsızam

Key şinâsed kûr düzd-i h'İşrâ

Çün nedâred nûr-ı çeşm ü ân ziyâ

Kör kendü hırsızını kanda bilür çünki gözi nûrı yok ve o ziyâ yok

Çün bûgüyed hem bigîr ûrâ tu saht

Tâ bûgüyed ü 'alâmethâ-yı raht

Çünkü ben [97a] hırsızam diye sen anı pek tut tâ ki metâ' 'alâmetlerin o diye de
bulasın

Pes cihâd-ı ekber âmed 'aşr-ı düzd

Tâ bûgüyed ki çi düzdîd ü çi bürd

Pes nefis ve şeytân hırsızlarını şıkmaç murâdlarına müsâ'de itmek cihâd-ı
ekber geldi tâ ki senden ne uğurladı ne aldı söyleyesin de 'ilâcın göresin

Evvelâ düzdîd kuhl-i dîdeet

Çün sitânî bâz yâbî tebşîret

Evvelâ gözüñ sürmesin uğurladı ya'nî bâtın gözüñüñ nûrını uğurladı çünki
alasın başîreti girü bulursın

Kâle-yi hikmet ki güm kerededilest

Pîş-i ehl-i dil yakîn ân hâşîlest

Hikmet metâ'ını ki gönül yavu kılmışdur ehl-i dil yanında yakînen ol metâ'
hâşıldur ya'nî bulunur zîrâ hırsız ma'lûmdur nefis ve şeytândur

Kürdil bâcân u bâsem' ü başar

Mînedâned düzd-i şeytânra z'eşer

Göñli kör olan kimse cânı ve kulağı ve gözi var iken hırsız şeytânı eşerinden
bilemez zîrâ göñli kördür

Z'ehl-i dil cû ezcemâd ânrâ mecû

Ki cemâd âmed halâyık pîş-i û

Ehl-i dilden iste cemâddan isteme o hırsız bilmegi zîrâ ehl-i dil yanında ya'nî
ehl-i dile nisbet halâyık cemâd geldi o rütbede dirler kıssaya rücû' buyururlar

Meşveret cüyende âmed pîş-i û

K'ey eb-i küdek şüde rāzî bûgû

Meşveret isteyen kimse o 'âkıll-ı mecnûnnümâ öñine geldi ki ey uşak babası
ökmiş kimse bir rāz söyle senüñle müşāvereye geldim

Güft rev z'în halka k'în derbāz nîst

Bāz gerd imrūz rūz-ı rāz nîst

O kimse didi ki yûri git bu halkadan ki bu kapu açık degüldür girü dön bugün
rāz günü degüldür rāz yarın āhîretde āşikār olur bugün dünyāda olmaz

Ger mekânra reh bûdî derlāmekān

Hemçü şeyhān bûdmî men berdükān

Eger mekānuñ lāmekāna yolu olaydı ya'nî bu 'ālemden 'ālem-i ma'nāya yol
olaydı ben de şeyhler gibi dükkān üzre olurdum ya'nî şüreti terk itmezdim 'ālem-i
ma'nāya yol bulayım diyü terk itdim

Ĥ'ānden-i muhtesib mest-i harāb üftāderā bezindān

Muhtesibüñ mest harāb düşmüş kimseyi zindāna da'vetidür

Muhtesib dernîm-i şeb cāyî resîd

Derbün-i dîvār mestî ĥufte dîd

Muhtesib gice yarusında bir yire vardı dīvār dibinde bir mesti uyur gördi

Güft hey mestî çi hor destî bûgû

Güft ezîn hordem ki hest endersebû

Didi ki hey mest ne içdûn söyle mest didi ki destîde olandan içdim

Güft âhîr dersebû vâ gû ki çîst

Güft ezân ki hordem güft in hafîst

Muhtesib meste didi ki destîde ne var açuk [97b] söyle mest didi ki içdigim şeydendür muhtesib didi ki bu söz gizlüdür

Güft ânçe hordeî ân çîst ân

Güft ân ki dersebû mahfest ân

Muhtesib didi ki andan ki içdûn o nedür o mest didi ki odur ki destîde gizlüdür

Devr mîşûd in su'âl ü in cevâb

Mând çün har muhtesib enderhilâb

Bu su'âl ve bu cevâb uzadı muhtesib balçıga batmış eşek gibi kaldı

Güft ûrâ mûhtesib hîn âh kûn

Mest hû hû kerd hengâm-ı sûhan

Muhtesib o meste didi ki tîz ol âh eyle mest söz vaktinde hû hû itdi

Güft güftem âh kûn hû mîkûnî

Güft men şād u tu ezgām demzenî

Muhtesib meste didi ki ben saña âh eyle didim sen hû idersîñ mest didi ki ben şādım sen gāmdan söylersin şād kimse niçe mağmūm olup âh ider

Âh ezderd ü gām u bîzārîst

Hūy hūy-ı meyhorān ezşādīst

Åh derd ü ğamdan kimse dādına yetişmemekdendir badenüşlaruñ hūy hūyı
şādılıkdandır anlar şāddur āh itmezler

Muhtesib ğüft ĩn neđānem ħız ħız

Ma'rifet met'rāş u büg'zār ĩn sitīz

Muhtesib didi ki ben bunı bilmem kāk kāk ma'rifet şatma bu 'ināddan geç

Ğüft rev tū ezkücā men ezkücā

Ğüft mestī ħız tā zindān biyā

Mest didi ki muhtesibe yūri sen nireden ben nireden hīç münāsebet yok
muhtesib didi ki sen serhoşsın kāk tā zindāna gel

Ğüft mest ey muhtesib büg'zār u rev

Ezbürehne key tüvān bürden girev

Mest didi ki ey muhtesib kō beni maşlahatuña git çıplakdan kanda rehn almağa
kādır olursın

Ger merā ħod kuvvet-i reften būdī

Ĥāne-yi ħod refteмі ĩn key şüdī

Eger baña ħod gitmege kuvvet olaydı kendü evime giderdim bu kanda olurdu

Men eger bā'aql u bāimkānemī

Hem çü şeyhān berser-i dükkānemī

O 'āqıl-ı mecnūnnümā dir ki ben eger 'aqla ve imkānla olaydım şeyhler gibi
dükkān üzre olurdum

Düvüm bār dersühān keşīden-i sāyil-i ān büzürgrā tā ĥāl-i ū ma'lūmter gerded

İkinci kerre sāyil ol uluyı söze çekmesidür tā ki anuñ ĥāl-i ziyāde ma'lūm ola

Güft ān t̄alib ki āḫir yek nefes

Ey berney ĩn sū rān feres

O t̄alib didi ki āḫir bir nefes ey ḫamıṣa binen kimse atı bu ṯarafa sür

Rānd sūy-ı ū ki h̄ın zūter b̄ügū

K'esb-i men bes tūsenest ū tündhū

O kimse de sāyil ṯarafına sürdi didi ki ṣaḫın t̄ızce söyle ki benim atım ziyāde bedḫūydur

Tā leged bertū nekūbed zūd bāṣ

Ezḫi m̄pürsī b̄ügū peydā vū fāṣ

Tā ki saña depme urmaya t̄ız ol nedir ṣorarsıñ açık söyle gizleme

Ū mecāl-i rāz-ı dīl güften nedīd

Zū birūn ṣev kerd ū derlāḡaṣ keṣīd

O t̄alib gön̄li zārını söylemege mecāl görmedi andan [98a] ya'nī rāz-ı dīl su'ālinden vazgeçdi ve anı laṯıfeye çekdi zū birūn ṣev kerd andan vazgeçdi ma'nāsınadır fetedebbür

Güft m̄lḫ^v āhem derīn kūḫe zenī

Kīst lāyık ezberāy-ı ḫūn menī

Didi ki bu maḫallede bir 'avret almaḫ isterim benim gibi kimseye kim lāyıkdur

Güft se gūne zenend endercihān

Ān dü renc ū ĩn yekī genc-i revān

O kimse didi ki 'ālemde 'avretler üç dürlüdür ikisi marāzdur birisi dükenmez definedür

Ān yekīrā ḫūn beḫ^v āhī k̄ül turāst

V'ān digeŕ nīmī turā nīmī cūdāst

Ol bir dürlü çünki alasın cümle senüñçündür ve o bir dürlü yarusı senüñdür
yarusı ayrudur ya'nī senüñ degüldür

V'ān sevüm hīç ū turā neb'ved bedān

Īn şinīdī dūr şev reftem revān

Ve ol üçünci hīç o senüñçün olmaz bil bunı işitdūñ ırak ol ben gitdim tīz

Tā turā esbem neperrāned leged

Ki beyeftī berneḡīzī tā ebed

Tā ki saña atım depmesin yime ki düşersin ebedī kalkamazsın

Şeyḡ rānd endermiyān-ı kūdekān

Bāng zed bārī digeŕ ūrā cūvān

Şeyḡ oḡlancıklar arasına sürdi o yigit aña bir dahı çağırdı

Ki biyā āḡir bŭḡū tefsīr-i Īn

Īn zenān se nev' güftī bergüzīn

Ki gel bunuñ tefsīrin söyle ki bu 'avretler üç dürlü didūñ birbirinden fark eyle

Rānd sūy-ı ū vŭ güfteş bīkr-i ḡāş

Kŭl turā bāşed zigam yābī ḡalāş

Anuñ ṡarafına sürdi ve aña didi ki bīkr ḡāşşeten bütün senüñ olur ḡamdan
kurtulursın

V'ān ki nīmī ān-ı tu bīve bŭved

V'ān ki hīçest ān 'ıyāl-i bāveled

Ve o ki yaru senüñ olur ṡul 'avret olur ve o ki saña hīç olmaz uşaklu 'avretdür o

Çün zişüy-ı evveleş kûdek büved

Mihr ü küll-i hâtıreş ân sū reved

Çünkü evvelki erinden uşağı ola anuñ hâtırınıñ cümle maḥabbeti o ṭarafa gider

Dūr şev tā esb nen 'dāzed leked

Sümm-i esb-i tevsenem bertū resed

İraḫ ol tā atım çifte atmaya ḫārūn atım tırnağı saña irişüp elem virmeye

Hāy hūyī kerd şeyḫ ü bāz rānd

Kûdekānrā bāz sūy-ı ḫ^vış ḫ^vānd

Şeyḫ bir hāy u ḫūy itdi ve girü atın sürdi oḡlancıkları girü kendü ṭarafına çağırdı

Bāz bāngeş kerd ān sāyil biyā

Yek su'ālem mānd ey şāh-ı kiyā

Girü o sāyil şeyḫe şadā itdi gel bir su'ālim ḫaldı ey ulu pādīşāḫ diyü

Bāz rānd İn sū bûgū zūter çi būd

Ki zimeydān ān beçe gūyem rebūd

Girü atın bu ṭarafa sürdi didi ki tizce söyle su'ālūñ ne idi zīrā ol oḡlan meydāndan tūpımı ḫapdı

Güft ey şeh bāçünñ 'aql u edeb

İn çi şeydest İn çi fī'lest ey 'aceb

Sāyil didi ki ey şeh buncılayın 'aql u edeble bu ne cünündür bu ne işdür ey 'aceb

Tū verā-yı 'aql-ı küllī derbeyān

Āftābī dercünün çünī nihān

Sen beyānda ‘aql-ı küllden ilerüsin bir güneşsin cünūnda niçün [98b] gizlüsün

Güft İn evbāş re’yi mīzenend

Tā derīn şehir-i ḥodem kāzī künend

Şeyḥ didi ki bu karışık kavm bir re’y itdiler tā ki bu kendü şehrimde beni kādī ideler

Def mīgüftem merā güftend nī

Nist çün tū ‘ālimī şāhibfenī

Def itdim baña didiler ki yok def idemezsin sencileyin bir ‘ālim bir şāhibfenn yokdur kazā saña müte‘ayyindür

Bāvücüd-ı tū ḥarāmest ü ḥabīs

Ki kem eztū derkazā güyed ḥadīs

Senün vücuduñla ḥarām ve ḥabīseler ki senden aşağı bir kimse kazāda söz söyleye ya’nī kādī olup hükümet ide

Derşerī‘at nīst düstürī ki mā

Kemter eztū şeh künīm ü pīşvā

Şerī‘atde bir düstür yokdur ki biz senden ‘ilmde ziyāde aşağı olan kimseyi pādīşāh ideyiz ve muḳtedā ideyiz ya’nī kādī idüp hükümete rāzī olayız bu olmaz

Z’ın zarūret gīc ü dīvāne şüdem

Līk derbāṭın hemānem ki būdem

Bu zarūretten aḥmak ve ḥayrān oldum lākin bāṭında hemān öyleyim ki evvel idim

‘Aql-ı men gencest ü men vīrāneem

Genc eger peydā kūnem dīvāneem

Benim ‘aqlım definedür ben vīrāneyem defīne vīrānede olur eger defīneyi
izhār idersem dīvāneyem ‘aqlı olan defīneyi izhār itmez

Ūst dīvāne ki dīvāne neşūd

Īn ‘asesrā dīd ü derḥāne neşūd

Hakikatde dīvāne odur ki dīvāne olmaya ya’nī ehl-i dünyāya kendüyi dīvāne
göstermeye bu ‘asesi göre ve eve kaçmaya ya’nī ‘avāmdan ‘uzlet itmeye

Dāniş-i men cevher āmed nī ‘araz

Īn bahāyī nīst behr-i her garaz

Benim ‘ilmim cevherdür ‘araz degüldür bu ‘ilmim her garaz içün şatılık
degüldür behāyī şatılık ma’nāsınadır

Kān-ı kadem neysitān-ı şekkerem

Hem zimen mīrūyed ü men mīḥorem

Şeker ma’deniyim şeker kāmışlığıyım hem benden biter ve ben yirim ya’nī
‘ilm-i ledünnī şāhibiyim vücūdumdan zāhir olup baña ‘adā-yı rūḥānī olur

‘İlm-i taklīdī vü ta’līmīst ān

K’ez nüfūr-ı müstemi‘ dāred figān

‘İlm taklīdī ve ta’līmīdür o ‘ilm ki işiden kimse teneffürinden figān ider elem
çeker

Ṭālib-i ‘ilmest behr-i ‘ām u ḥāş

Nī ki tā yābed ezīn ‘ālem ḥalāş

O kimse ‘ām u ḥāş ya’nī ḥalq-ı cihān içün ‘ilm ṭālibidür bu ‘ālemden kurtulmak
içün degül

Hem çü mūşī her taraf sūrāḥ kerd

Çünkü nûreş rānd ezder güft berd

Bir şıçan gibi her tarafı deldi ya'nî her taraftan bahş itdi çünkü nūrānî kapudan sürdi git didi güft berd redd itdi dimekdür reddile söyledi demek ma'nāsınadur ya'nî çünkü 'ālem-i nūrāniden sürüldi 'ālem-i zulmānide her taraftan bahş itdi

Çünkü sūy-ı deşt ü nûreş reh nebūd

Hem derān zulmāt cehdī minūmūd

Çünkü aña nūr şahrāsı tarafına yol olmadı hem ol zulemātda bir cehd gösterdi ya'nî 'ālem-i dünyāda sa'y [99a] u cidd ü cehd itdi

Ger Hudāyeş per dehed perr-i ẖired

Ber'hed ezmūşī vü çün murgān pered

Eger aña Hudā 'aql kanadı virirse şıçan olmakdan kurtulur kuşlar gibi uçar

Ver necūyed per bemāyed zīr-i ḥāk

Nāümīd ezreften-i rāh-ı simāk

Eger Hudā kanad virmek irāde itmezse toprak altında kalur simāk yolına ya'nî 'ālem-i 'ulvī yolına gitmekden nāümīd ya'nî esfelde kalur

Çün pey-i dāne ne behr-i rūşenīst

Hem çü tālib- 'ilm-i dünyā-yı denīst

Çünkü 'ilm dāne içündür rūşenlik ya'nî nūrāniyyet için degüldür tālib gibi 'ilm de dünyā-yı denīdür

'İlm-i güftārī ki ān bīcān būved

'Āşık-ı rūy-ı ḥarīdārān būved

'İlm-i güftārī ya'nî ta'līm ve ta'allüm ve dersle olan 'ilm ki cānsız ola ya'nî ḥālīş livechillāh olmaya alıcılar yüzi 'āşıkı olur müşteri ister bulmadıkda elem çeker

Gerçi bāşed vaqt-i bahş-i 'ilm zeft

Çün harîdâreş nebâşed mürd ü reft

Gerçi ‘ilm bahşi zamânında kavî olur ammâ çünki o ‘ilmüñ alıcısı olmaya şahibi öldi ‘ilm gitdi şâhibine ya’nî fâyidesi olmaz

Müşterî-yi men Hudâyest ü merâ

Mîkeşed bālâ ki Allâhe’sterâ

Benim müşterim Hudâdur beni bālâya ya’nî rütbe-yi ‘aliyeye çeker ki Qur’anda buyurur *“İnnallâhe’sterâ minelmü’minîne enfüsehum ve emvâlehum bienne lehümü’l-cennete”*¹¹⁸

Hûnbahâ-yı men cemâl-i Zü’l-celâl

Hûnbahâ-yı hod horem kesb-i helâl

Benim kan bahâm Zü’l-celâl Hudâ cemâlidür kendü kan bahâmı yirim kesb helâldür cânımı fedâ muķâbelesinde rü’yet-i Hudâ baña gıdâ-yı rûhânî kesb-i helâldür

În harîdârân-ı müflisrâ bihil

Çi harîdârî küned yek muşt gil

Bu müflis müşterileri terk eyle bir avuç balçık ne müşterilik itse gerek neye kâdirdür

Gil mehor gilrâ mehar gilrâ mecû

Z’ân ki gil horest dâyim zerdrû

Balçık yime balçık alma isteme zîrâ ki balçık yiyen kimse dâyimâ şaru beñizlüdür ya’nî dünyâ mütelezzâtına ‘alâķa itme ki âhiretde nâdim olursın

Dil bûhor tâ dâyimâ bâşî cüvân

Eztecellî çehreet çün erguvân

¹¹⁸ Şüphesiz Allah, mü’minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Tevbe/ 111

Göñül yi ya'nî göñülde hâşıl gıdâ-yı rûhânî ile tâ dâyimâ yigit olasin tecellî-yi
Hudâdan çihreñ erğanün gibi güzel ola

Yâ Rab İn baḥşış ne ḥadd-i kâr-ı mâst

Luṭf-ı tû luṭf-ı ḥafırâ ḥod sezâst

Yâ Rabbî bu baḥşış bizim 'ilmimiz ḥaddi degüldür ya'nî muḳâbelesinde rû'yet-
i Hudâ 'aṭâsına degmeziz ammâ senüñ luṭfuñ luṭf-ı ḥafî olmağa ḥod lâyıḳdur ya'nî bir
luṭf buyurasın ki sebebi 'uḳûlden maḥfî ola

Dest-gır ezdest-i mâ mārâ beḥar

Perderâ berdâr u perdemâ meder

Elimiz tut ya'nî luṭf eyle bizi bizim elimizden al ya'nî nefsimiz elinden ḳurtar
perde[99b]yi ḳaldur seni müşâhede idelüm bizüm perdemizi yırtma ya'nî dünyâ ve
âḫiretde bizi rüsvây itme

Bâz ḥar mārâ ezîn nefs-i pelîd

Kârdeş tâ üstülhân-ı mâ resîd

Bizi girü bu murdâr nefsdan al ḳurtar ki nefsüñ bıçağı tâ bizüm kemigümüze
yetişdi ya'nî cânımıza yetdi

Ezçü mâ bîçâregân İn bend-i saḥt

Ki güşâyed ey şeh-i bîtâc u taḥt

Bizcileyin bîçârelerden bu muḥkem bağı kim açar ey tâc ve taḥtsiz pâdişâh-ı
bîzevâl meger senüñ luṭfuñ ola

İn çünîn ḳufl-i girânra ey Vedûd

Ki tüvâned cüz ki faẓl-ı tû güşûd

Buncılayın ağır kilidi ey Vedûd kim açmağa ḳâdir olur senüñ iḥsânüñdan ğayrı

Mâ ziḥod sūy-ı tu gerdânım ser

Çün tuyî ezmā bemā nezdîkter

Biz kendümüzden senüñ tarafuña baş döndürürüz ya'nî saña teveccüh ederiz
çünkü sen bize bizden bizden yaqînreksin

În du'ā hem bahşış ü ta'lîm-i tust

Verne derkülhen gülistān ezçi rüş

Bu du'ā da senüñ bahşışüñ ve ta'lîmüñdür yoḥsa külḥanda neden gülistān bitdi

Dermiyān-ı ḥūn u rûde fehm ü 'aql

Cüz-zîikrām-ı tu net'vān kerd naql

Ḳan ve bağırsaq arasında fehm ü 'aqlı senüñ ikrāmuñdan ḡayrı naql itmege
kimse qādir degüldür

Ezdü pâre pîh İn nūr-ı revān

Mevc-i nûreş mîzened berāsmān

İki pâre iç bağından bu nūr-ı revān ki anuñ nûrı āsmān üzre urur āsmāndaki
kevākibi ve māh u mihri görür

Sûy-ı sūrāḥî ki nāmeş ḡuşḥāst

Tā bebāḡ-ı cān ki mîveş ḥuşḥāst

Bir dilüñ tarafına ki anuñ adı ḡulaqlardur baḡ tā cān bāḡına varınca yoldur o
cān bāḡınuñ mîvesi 'aḡıllardur

Güşṡ-pâre ki zebān āmed ezū

Mîreved seylāb-ı ḥikmet hemçü cū

Bir et pâresi ki andan dil oldu ḥikmet seyli aḡar andan ırmaḡ gibi

Şāhrāh-ı bāḡ-ı cānhā şer'-i ūst

Bāḡ u bostānhā-yı 'ālem fer'-i ūst

Cānlar bāğınınuñ toğru yolu Hudānuñ şerʿidür ʿālemüñ bāğ u bostānları cānlar bāğınınuñ ferʿidür

Aşl u serçeşme hoşî ānest ān

Zūd tecrî taḥtiheʿl-enhār ḥʿān

Hoşluk aşlı ve hoşluk çeşmesi başı odur o yaʿnî cānlar bağıdır tîz ol “*Tecrî taḥtiheʿl- enhār*”¹¹⁹ āyetini oqu ki cennet haḳḳındadır

Tetemme-yi naşîḥat-i Rasûl ʿaleyhisselām bîmārrā

Resûl ʿaleyhisselāmuñ o ḥastaya naşîḥatı tamāmıdır

Güft Peyğamber mer ān bîmārrā

Çün ʿiyādet kerd yār-ı zārrā

Peyğamber ʿaleyhisselām o ḥastaya didi ki çünki zār yayı ʿiyādet itdi

Ki meger nevʿî duʿāyî kerdeî

Ezcehālet zehr-i bāyî ḥordeî

Ki meger bir dürlü duʿā eyledüñ bilmezlikden zehr[100a]lü yemek yedüñ

Yād āver çi duʿā mîgüfteî

Çün zimekr-i nefis mîāşüfteî

Ḥātırnuña getür ne duʿā itdüñ nefis mekrinden niçün perişān olduñ

Güft yādem nîst illā himmetî

Dār bāmen yādem āyed sâʿatî

Didi ki ḥātırumda yoḳdur illā bir himmet ile baña ḥātıruma geldi bir sâʿat

Ezḥuzûr-ı nûr-baḥş-ı Muştafā

¹¹⁹ Altından nehirler akar. Âl-i İmrân/ 15

Pîş-i hâtır âmed ūrā ān du‘ā

Hâzret-i peygamberüñ nūr bağışlayıcı huzûrından anuñ hâtırına geldi o du‘ā

Himmet-i peygamber-i rûşen gede

Pîş-i hâtır âmedeş ān güm şode

Peygamberüñ rûşen maḥallü himmetinden o yavı kılınmış o şaḥābî hâtırına geldi

Tāft z’ān revzen ki ezdil tā dilest

Rûşenî ki fark-ı ḥaḳḳ u bâtılest

O pencereden ki gönülden gönüledür bir aydınlık yeldür öyle ki ḥaḳ ve bâtılı fark ider

Güft İnek yâdem âmed ey Rasûl

Ān du‘ā ki güfteem men bu’l-fuzûl

Şaḥābî didi ki hâtıruma geldi ey resûl o du‘ā ki ben fuzûl itmişdüm

Çün giriftār-ı güneh mîâmedem

Ġarḳa geşte dest ü pâyî mîzedem

Çünkü günāha mübtelā oldum günāha ġarḳ olup el ayak urdum

Eztu tehdîd ü va‘idî mîresîd

Mücrimānrā ez‘azāb-ı bes şedîd

Senden günāhkârlara ziyāde şedîd ‘azābdan tehdîd ve va‘id irişdi

Muẓtarib mîgeştem ü çāre nebūd

Bend-i muḥkem bûd u kufl-ı nāġüşûd

Muḫṭarib oldum ve çāre olmadı zīrā muḫkem bağ ve açılmaz kilīd idi ya'nī
‘ilācı yok

Ne maḳām-ı şabr u ne rāh-ı gürīz

Ne ümīd-i tevbe ne cāy-ı sitīz

Āḫiret şabr yiri degül kaçacak yol yok tevbe ümīdi yok ‘inād yiri degül

Men çü Hārūt u çü Mārūt ezḫazen

Āh mīkerdem ki ey Ḥallāk-ı men

Ben ḥüznümden Hārūt ve Mārūt gibi āh itdüm böyle duy ki ey beni yaradan
Ḥudā-yı bīçün

Zīkr-i düşvārī-yi ‘azāb-ı āḫiret

Āḫiret ‘azābınün güçlüğünü zīkr ü beyāndur

Ezḫaṭar Hārūt u Mārūt āşkār

Çāh-ı Bābilrā bekerdend iḫtiyār

Hārūt ve Mārūt āḫiret ‘azābından korkudan dünyāda āşkārā çāh-ı Bābili iḫtiyār
itdiler

Tā ‘azāb-ı āḫiret İn cā keşend

Gürbüzend ü ‘āḳıl u sāḫir ü şend

Tā ki āḫiret ‘azābını bu dünyāda çekeler ḳavīlerdür ‘āḳillerdür sāḫir kişilerdür
ya'nī işlerinüñ sebebi gizlüdür görünmez anları istiḫāndur

Nīk kerdend ü becāy-ı ḥ^vīş būd

Sehlter bāşed ziāteş renc-i dūd

Eyü itdiler yerinde idi zīrā āteşden tütün zaḫmeti ḳula yaraḳdur

Ḥad nedāred vaşf-ı renc-i ān cihān

Sehl bāşed renc-i dünyā pīş-i ān

O cihān renci vaşfinuñ haddi yoğdur dünyā renci anuñ yanında kolaydur

Ey hunük ān k'ū cihādī mīkūned

Berbeden zecrī vü dādī mīkūned

Ey sa'adetlü o kimse ki bir cihād ide bedene bir cefā ide ve bir 'adl ide
riyāzetle tehzīb-i ahlāk ide

[100b] *Tā zirenc-i ān cihānī vā rehēd*

Berhōd īn renc-i 'ibādet mīnehēd

Tā o cihān 'azābından kırtula kendü üzre bu 'ibādet zaḥmetin kıoya

Men hemī güftē ki yā Rab ān 'azāb

Hem derīn 'ālem berān bermen şitāb

Ben didüm ki yā Rabbī o 'azābı hem bu 'ālemde tiz baña eyle

Tā derān 'ālem ferāğat bāşedem

Derçünīn derḥ'āst ḥālka mīzedem

Tā ki o 'ālemde ferāğatda olam böyle istekde ḥālkağa yā geçdüm

İn çünīn rencūrī peydām şūd

Cān-ı men ezrenc blārām şūd

Buncılayın ḥastelik baña peydā oldu cānum marāzdan şabrsız oldu

Māndeem ezziḳr ü ezevrād-ı ḥod

Bīḥaber geştem ziḥ'ış ü nīk ü bed

Kendü zıkrūmden evrādumdan kıaldum kendūmden ve eyüden kemden bīḥaber
oldum

Ger nemîdîdem künûn men rûy-ı tû

Ey huceste vey mübârek bûy-ı tû

Eger şimdi ben senûñ yüzüñi görmeyeydüm ey senûñ rāyiḥañ sa‘âdetlü mübârek sulṭân

Mîşüdem ez bend-i men yek bâregî

Kerdiem şâhâne ĩn ġamḥ^vâregî

Ben vücûd-ı bedenden bırağurdan giderdüm pâdişâhâ baña bu ġamḥârligi itdûñ

Ġüft hey hey ĩn du‘â dîger mekûn

Bermekûn tû ḥ^vİşrâ ezbiḥ ü bûn

Ḥazret-i peygamber buyurdi ki şaḡın bu du‘âyı ġayri itme kendûñi göñûlden koparma

Tû çî tākāt dâri ey mûr-ı nejend

Ki nehed bertu çünân kûh-ı bülend

Ey za‘îf qarınca senûñ ne tākātûñ var ki ancılayın bir büyük dağı saña yüklede

Ġüft tû bekerdem ey sulṭân ki men

Ezser-i celdî nelâfem hîç fen

Şaḥâbî didi ki ey pâdişâh ben tevbe itdüm ki cür’et ucından hîç bir fen lâf itmeyem

Ĭn cihân Tîhest ü tu Mûsâ vû mâ

Ezgüneh derTîh mânde mübtelâ

Mişâlde bu dünyâ Tîhdür ya’nî şahrâ-yı Tîhdür yerler aña teşbîhdür ve sen Mûsâsın ve biz günâhdan Tîhde mübtelâ qalmışız

Sālhā reh mīrevīm ü deraḥīr

Hem çünān dermenzil-i evvel esīr

Nice yıllar yol gideriz şöñda evvelki gibi ibtidā ḵonaḵda esīriz

Ḳavm-i Mūsā rāh mīpeymūdeend

Āḥir endergām-ı evvel būdeend

Mūsā ḵavmi yol ölçdiler ya'nī yola gitdiler āḥir evvelki adımda oldılar

Ger dil-i Mūsā zimā rāzī būdī

Āḥir īn reh hem bepāyān āmedī

Eger Mūsānuñ göñli bizden razī olaydı āḥir bu yol hem tamām olurdı

Ver bekül bīzār būdī ü zimā

Key resīdī hīç mānḥ'ān ezsemā

Ve eger Mūsānuñ göñli bizden külliyetle bīzār olaydı hīç bize gökden ḵanda sofra gelürdi

Key zisengī çeşmhā cūşān şūdī

Derbeyābān mān emān-ı cān şūdī

Ḵanda bir taşdan çeşmeler ḵaynardı beyābānda bize cān emānı olurdı

Bel becāy-ı ḥ'ān ḥod āteş āmedī

Enderīn menzil leheb bermā zedī

Belki sofra yerine āteş gelürdi bu menzilde yaluñ bize ururdı yaḵardı

Çün [101a] dü dil şüd Mūsā enderkār-ı mā

Gāh ḥaşm-ı māst u gāhī yār-ı mā

Çünkü Mūsā bizim işimizde iki gönüllü oldu gāh haşmımızdur gāh dostumuzdur

Hışmeş âteş mîzened derraht-ı mā

Hilm-i ū red mîkūned tîr-i belā

Anuñ hışmı esbābımıza âteş urur anuñ hilmî belā oğın red ider

Key büved ki hilm gereded hışm nîz

Nîst în nâdir zilutîf-ı ey ‘azîz

Çanda olur ki hışmda hilm ola ey ‘azîz senüñ lûtfuñdan bu nâdür degüldür

Medh-i hâzır vaḥşetest ezbehr-i în

Nām-ı Mūsā mîberem ḳāşîd çünîn

Huzürda medh vaḥşetdür anuñçün ḳāşîdile Mūsā adın getürürem böyle teşbîh ile

Verne Mūsā key revā dāred ki men

Pîş-i tū yād āverem ezhiç ten

Yohsa Mūsā ḳaçan tecvîz ider ki ben senüñ yanuñda bir kimse aḳam seni aḳa teşbîh ṯarîḳiyle

‘Ahd-i mā biş’kest şad bâr u hezār

‘Ahd-i tu çün kūh-ı şābit berḳarār

Bizim ‘ahdimiz yüz kerre ve biñ kerre şındı senüñ ‘ahdüñ ṯağ gibi şābit berḳarārda

‘Ahd-i mā kâh u beher-bādî zebūn

‘Ahd-i tū kūh u zişad kuh hem füzūn

Bizim ‘ahdimiz meşelā şaman ve her yel ile zebūn senūñ ‘ahdūñ tağ ve yüz
tağdan ziyāde şābit

Hakk-ı ān kuvvet ki bertelvīn-i mā

Rahmetī kūn ey emīr-i levnhā

O kuvvet hakkıçün ki mazharsın bizim telvīnimize bir merhamet eyle ey
renkler pādişāhı

H’ışrā dīdīm ü rüsvāyī vü h’ış

İmtihān-ı mā mekūn ey şāh bīş

Kendümüzi gördük ve kendü rüsvāylığımızı gördük gayrı bizi imtiḥān itme ey
şāh

Tā feziḥathā-yı dīgerrā nihān

Kerde bāşī ey Kerīm-i Müste‘ān

Tā gayrı feziḥatları şaklamış olasın ey kerīm-i müste‘ān

Bīḥadī tū dercemāl ü derkemāl

Derkeji mā bīḥadīm ü derḍalāl

Sen cemāl ve kemālde ḥadsizsin biz egrilikde ve ḍalāletde ḥadsizsiz

Bīḥadī-yi h’ış büg’mār ey kerīm

Berkeji bīḥadd muştī-yi le’īm

Kendü bīḥadlıgi bir avuç le’īm egriligine ḥavāle eyle

Hīn ki eztaḳṭī‘-i mā yek tār mānd

Mısr būdīm ü yekī dīvār mānd

Āgāh ol ki bizim taḳṭī‘mizden ya’nī ‘ömrümüz meşelā bir bez farz olunsa anda
bir iplik ḳaldı bir şehr idük bir dīvār ḳaldı ya’nī ḳocadık çöngeldik

El-bakıyye el-bakıyye ey hıdīv

Tā negerded şād küllī cān-ı dīv

Ey ulu efendi bakıyyeyi şakla bakıyyeyi şakla şeytān cānı küllī sevinmeye

Behr-i mā nī [behr]-i ān luṭf-ı nūḥüst

Ki tu kerdī güm-rehānrā bāz cüst

Bizim için olmasın evvelki luṭfuñ için olsun ki sen yol azmışları o luṭf ile āşikārā araduñ hidāyet itdün

Çün nümūdī kudretet bün'māyi raḥm

Ey nihāde raḥmhā derlaḥm ü şaḥm

Çünkü kudretüñ gösterdün raḥm göster ey raḥmler koyan Hudā laḥm ü şaḥmda ya'nī ḥalk beyninde [101b] merḥamet ḥalk iden Hudā baña merḥamet eyle mazhara ḥiṭāb da mazhara da intikāldür

Īn du'ā ger ḥışm efzāyed turā

Tū du'ā ta'līm fermā mihterā

Bu du'ā eger saña ḥışm arturursa ey ulu sen du'ā ta'līm buyur

Ān çünān k'ādem biyeftād ezbeḥişt

Ḥūbiyeş dādī ki rest ezdīv-i zişt

Ancılayın ki Ādem 'aleyhisselām cennetden düşdi aña güzellik virdi çirkin şeytāndan kurtuldı *"Feteleḳḳā Ādemü min Rabbiḥi kelimātin fetābe 'aleyhi"*¹²⁰ fehvāsınca tevbeye tevfiḳ idüp tevbesin ḳabūl itdün

Dīv ki bud k'ū ziĀdem büg'zered

Berçünin nuṭf'ī ezū bāzī bered

¹²⁰ Derken, Adem (vahy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (Onlarla amel edip Rabbine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti. Bakara/ 37

Şeytān meger ki ādemden geçe böyle bir bisāt da ādemden bir oyun aña ya‘nī
şeytānuñ ne miqdārıdur ki ādeme gālīb ola

Derḥaḳīḳat nef'-i Ādem şūd heme

La‘net-i ḥāsīd şüde ān demdeme

Ḥaḳīḳatde ādeme fāyide oldu cümle şeytānuñ āteşi o ḥīle ḥāsīdüñ la‘neti oldu

Bāziī dīd ü dü şad bāzī nedīd

Pes sūtūn-ı ḥāne-yi ḥodrā bürīd

Bir oyun gördi ki anuñla Ādem cennetden çıkdı iki yüz oyunu görmedi ki
kendüñ mel‘ūn ve merdūd olmasını görmedi pes kendü evi diregini kesdi

Āteşī zed şeb bekişt-i dīgerān

Bād āteşrā bekişt-i ü keşān

Gice gayrileruñ ekinine āteş urdı yıl āteşi kendü ekinine çekici anı görmedi

Çeşmbendī būd la‘net dīvrā

Tā ziyān-ı ḥaşm dīd ān rīvrā

Şeytāna la‘net bir göz bağılık oldu ki o ḥīleyi ḥaşma ziyān gördi

Hem ziyān-ı cān-i ü şūd rīv-i ü

Ḥod tu gūyī būd Ādem dīv-i ü

Şeytānuñ ḥīlesi yine şeytān cānına ziyān oldu sen dirsın ki ādem şeytānuñ
şeytānı oldu

La‘net īn bāşed ki kejbīneş küned

Ḥāsīd ü ḥodbīn ü pürkīneş küned

La‘net bu olur ki o kimseyi egri görücü eyler ve ḥāsīd ider ve kendin görücü
eyler ve kīn ile tolu eyler

Tā bedāned ki her ān ki kerd būd

‘Ākıbet bāz āyed ü bervey zened

Tā bilmez ki her o kimse ki yaramaz iş ider ‘ākıbet o yaramazlık girü gelür anuñ üstine urur

Cümle ferzīnbendhā bīned be‘aks

Māt bervey gerded ü noqşān u veks

Cümle ferzīnbend oyunlarını ‘aks bürür pes māt anuñ üzre olur noqşān ve hūsran aña olur pes işi la‘nete sebep olur

Z’ān ki ger ü hīç bīned h’īşrā

Mühlik ü nāsūr bīned rīşrā

Zīrā o kimse eger kendüyi hīç görse idi yarayı helāk idici ve nāsūr göre idi

Derd hīzed z’īn çünīn dīden derūn

Derd-i ūrā ezhicāb āred birūn

Derūnı böyle görmekten derd kalkar ya’nī derd hāşıl olurdı derd anı hicābdan taşra getürürdi ya’nī kurtarırdı mel‘ūn olmazdı

Tā negīred māderānrā derd-i zeh

Tıfl derzāden neyābed hīç reh

Tā ki analara toğurmak burısı tutmaya oğlan toğmağa yol bulamaz hīç

Īn emānet derdil ü dil hāmīlest

Īn naşīhathā mişāl-i kābīlest

Bu emānetü’l-ḥaqqıyye gönüldedür gönül yü[102a]klidür bu naşīhatler ebe gibidür

Kābile güyed ki zenrā derd nīst

Derd bāyed derd kūdekrā rehīst

Ebe dir ki ‘avretūñ derdi burısı yoǵdur derd gerek derd oǵlana yoldur derd olmayınca oǵlan toǵmaz kezālik mürşid dir ki bu kimsede derd yoǵdur derd olmayınca sülūk idemez

Ān ki ū bīderd bāşed rehzenest

Z’ān ki bīderdī ene’l-Ḥaḡ güftenest

Ol kimse ki derdsiz ola yol kesicidür zīrā ki derdsizlik ene’l- Ḥaḡ dimekdür

Ān ene bīvaḡt güften la’netest

Ān ene dervaḡt güften raḡmetest

Ol eneyi vaḡtsiz söylemek la’netdür dīn mel’ūnıdur ol eneyi vaḡtinde söylemek raḡmetdür

Ān ene Maṣṣūr raḡmet şūd yaḡīn

Ān ene Fir’avn la’net şūd bibīn

Maṣṣūruñ ol ene dimesi yaḡīnen raḡmet oldu ki vaḡtinde maḡv-ı vüçüd-ı beşerī itdikden şoñra didi o Fir’avnüñ ene dimesi yaḡīnen la’net oldu ki nefsāniyyet ve tekebbür ve tecebbüründen didi

Lācerem her murḡ bīhengāmrā

Ser bürīden vācibest i’lāmrā

Meşelā her vaḡtsiz öten ḡorūsuñ elbette başını kesmek lāzımdur i’lām içün zararın

Ser bürīden ḡīst küşten nefsrā

Dercihād u terk güften nefsrā

Kezālik bir kimse vaktisiz ene dise başını kesmek vācibdür baş kesmek nedür
nefsi cihādda öldürmekdür ve Һarāret-i nefse terk söylemekdür ya'nī nefis ārzūsını
virmemekdür tā ki ol kimse ene dimeye

Ān çünān ki nīş-i kejdüm berkünī

Tā ki yābed ū zikūšten eymenī

Ancılayın ki 'akrebüñ nīşterini Һoparırsın tā ki 'akreb öldürölmekden emīn olur

Berkünī dendān-ı pürzeħrī zimār

Tā rehed mār ezbelā-yı sengsār

Ancılayın ki yılandan zehr ile Һolu dişi Һoparırsın tā ki yılan taş ile
depelenmekden Һurtulur sen kezālik ol kimsede nefsinı işlāҺ eyle mel'ūniyyetden
Һurtulur

Hīç nek'şed nefsrā cüzẓıll-ı pīr

Dāmen-i ān nefis küşrā saħt ğır

Nefsi pīrūñ ğölgesinden ğayri hīç bir şey öldürmez ya'nī nefis pīr irşādı ve
terbiyyeti ile işlāҺ olur ğayri Һarīķle olmaz yine pes imdi o nefis öldüricinüñ etegine
pek yapış ya'nī pīr her ne emr iderse tābi' ol muħālefet itme

Çün negīrī saħt ān tevfiķ-i hūst

Dertu her Һuvvet ki āyed cezb-i ūst

Çünki pīrūñ etegin muħkem Һutasın o Һutmaķ Hūdā tevfiķidür sende her Һuvvet
ki olur Hūdānuñ cezbidür

Mā rameyte izrameyte rāst dān

Her çi k'āred cān būved ezcān-ı cān

*“Mārameyte izrameyte”*¹²¹ hükmin toğru bil her şey menzelesindedür kıyıl-i
hakîkî cenâb-ı Hudâdur

Destgîrende veyest ü bürdbâr

Dembedem ân dem ezû ümmîdvâr

El tutıcı ve yük götürici ya’nî tevfiķ ve hidāyet idüp murāduñ viren Hudâdur
her nefste o demi ya’nî tevfiķ feyzini Hudādan ümîd eyle gayrdan degül belî

Nîst gam ger dîr biû mândel

Dîr gîr ü saht gîreş ẖāndel

Ėam degüldür eger o tevfiķ [102b] feyzsiz giķ ķalduñ zîrâ giķ tutıcı ve pek
tutıcı okuduñ *“İnnallāhe yümhil velâ mühmil”*¹²² mazmûnı üzre ‘uķûbetde imhâl
muķarrerdür *“İnne batşe rabbike leşedîd”*¹²³ âyet-i kerîmesi muķtezâsınca ‘azâb-ı
Hudâ pekdür

Dîr gîred saht gîred rahmeteş

Yek demet gâ’ib nedâred hâzreteş

Gerçi giķ tutucu ve pek tutıcıdur ammâ *“Sebeķat rahmeti ‘alâ gâzabi”*¹²⁴ hadîş-i
ķudsîsi mazmûnınca Hudānuñ rahmeti seni rahmet huzûrından gâ’ib tutmaz dâ’imâ
rahmeti senüñ ile biledür

Ver tu ẖāhî şerh-i İn vaşl u velâ

Ezser-i endîşe mîẖān ve’q-ķuķā

Ve eger sen bu vuşlat ve bu maķabbet şerhin ister iseñ fikr eyle vedķuķā
sûresin oku fikr it ki Hâzret-i Hâbîbullāh vahy nice eyyām münķatı‘ olıķ saña
bizden feyz bir ķaç gün giķ olsa gam degüldür vahy te’ķîri ‘adâvetden degüldür diyü

¹²¹ Attığın zaman da sen atmadın. Enfâl/ 17

¹²² Allah mühlet verir ihmal etmez.

¹²³ Şüphesiz, Rabbinin yakalaması çok ķetindir. Burûc/ 12

¹²⁴ Rahmetim gazabımı geķti.

buyurur cenāb-ı Hudā kezālik feyz te'hīri 'adāvetden degüldür hikmetine kendü
'ālimdür

Ver tu gūyī hem bedihā ezveyest

Lik ān noqşān-ı fazl-ı ü keyest

Ve eger sen dirseñ ki yaramazlıklarda Hudādandur ki her şey'üñ hālikıdır
lākin o şerr hālikı olmak kanda anuñ fazlı noqşānıdır ya'nī kemāline noqşān degüldür

Ān būdī dāden kemāl-i üst hem

Men mişālī gūyemet ey muhteşem

O şerri hālik olmak da anuñ kemālidür ben saña bir mişāl diyeyim ey ulu

Kerd nakqāşī dü gūne nakşhā

Nakşhā-yı şāf u nakş-ı bīşafā

Bir nakqāş iki dürlü nakşlar itdi pāk nakşlar ve pāk degül nakş

Nakş-ı Yūsuf kerd ü hūr-ı hoşsirişt

Nakş-ı 'ifritān u iblisān-ı zışt

Yūsuf nakşı itdi ve yaradılmış güzel hūrī nakşın itdi ve çirkin dīvler ve
şeytānlar nakşın itdi

Her dü gūne nakş-ı üstādī-yi üst

Ziştī-yi ü nīst ān rādī-yi üst

Her iki dürlü nakş anuñ üstādlığıdır anuñ çirkinliği degüldür o anuñ
cömerdligidür ki

Ziştā dergāyetī ziştī küned

Cümle ziştihā begerdeş bertened

Çirkini çirkinlikle gâyetde nağş ider şöyle ki cümle çirkinlikler anuñ nağş itdiği çirkin etrâfın tolaşır

Tā kemāl-i dānişes peydā şeved

Münkir-i üstādiyeş rüsvā şeved

Tā ki anuñ şan‘atı bilmesinüñ kemālī zāhir ola anuñ üstādlığın inkār iden rüsvāy ola

Ver nedāned zişt kerdn nāqışest

Z’în sebeb Hallāk gebr ü muhlisest

Ve eger nağkâş çirkin nağş itmege kâdir olmaya nāqışdur işte bu sebebdn ya’nî izhār-ı kemāl içün Hudā kâfir ve mü’min yaradıcıdur

Pes ezîn rû küfr ü İmān şāhidend

Berhudāvendîş her dü sâcidend

Pes bu yüzden küfr ü imān şāhidlerdür Hudānuñ hüdāvendliğine her ikisi sâcidlerdür

Lik mü’min dān ki tav‘an sâcidest

Z’ān ki cūyāyī rızā vü kâşıdest

Lākin mü’min bil ki tav‘an sâciddür anuñçün ki rızāsını istemeyicidür kâşd ider

Hest kerhen gebr hem Yezdānperest

Lik kâşd-ı ü murād-ı dīgerest

Kâfir de kerhen Yezdānperestdür lākin anuñ kâşdı gayriyi murāddur [103a] Hudā rızası degüldür belki huzūz-ı nefsāniyyedür

Ḳal‘a-yı sulṭān ‘imāret mīkūned

Lik da‘vā-yı imāret mīkūned

Meşelā bir kimse pādişāhuñ ƙal'asın ma'mūr ider lākin pādişāh rızāsıyçün degül belki kendü beglik da'vā ider

Geşt bāgī tā ki mülk-i ū büved

‘Ākıbet ƙod ƙal'a sultānī şeved

Ol kimse bāgī oldı anuñçün ƙal'ayı ma'mūr itdi ki tā kendü mülki ola ammā ‘ākıbet ƙal'a pādişāhuñ olur kāfirūñ de ‘ibādeti kendü vücūdı ƙal'ası kendü mülki olup Hudādan müstağnī olmağ arzūsıyladur

Mü'min ān ƙal'a berāy-ı pādşāh

Milküned ma'mūr nī ezbehr-i cāh

Ammā mü'min o ƙal'a-yı vücūdı pādişāh içün ma'mūr ider cāh içün degüldür ya'nī mü'minūñ mişālī ƙal'a-yı pādişāhı pādişāh içün ma'mūr idendür kendü mülki olmağ içün degüldür pes mü'min ‘ibādeti rızā-yı Hudā içün ider

Zişt gūyed ey şeh-i ziştāferīn

Ƙādirī berhūb u berzişt-i mehīn

Çirkin dir ki ey çirkini yaradan Hudā güzele de ve alçağ çirkine de ƙādirsin ikisini de sen yaradırsın emr senüñdür saña i'tirāz olmaz

Hūb gūyed ey şeh-i hūsn ü bahā

Pāk gerdānīdiyem ez'aybhā

Güzel dir ki ey hūsn-i cemālūñ pādişāhı ya'nī hālikı ve māliki beni ‘ayblardan pāk itdūñ saña şad hezār ƙamd ü şenā

Vaşıyyetkerden-i Resül ‘aleyhisselām bīmārrā ve du‘ā āmūzīdeneş

Hażret-i Resül ‘aleyhisselāmuñ ƙastaya vaşıyyetidür ve aña du‘ā öğretmesidür

Güft peygamber mer ān bīmārrā

İn bügü k'ey sehl kūn düşvārrā

Peygamber ‘aleyhisselām o hastaya didi ki bunı di ki ey güci kolay idici Hudā

Ātinā fidāri dūnyānā ḥasen

Ātinā fidāri ‘uqbānā ḥasen

Bize dūnyā evimizde güzel iḥsān eyle bize āḥiret evimizde güzel iḥsān eyle
dūnyāda güzel olan şıḥḥat ve ‘āfiyet ve ‘amel-i şālih ve emān ve ‘ilm ve ğinā āḥiretde
güzel olan mağfiret ve cennet ve tecellī-yi cemāldür

Rāhrā ber mā çü bostān kūn laṭīf

Menzil-i mā ḥod tu bāṣī ey şerīf

Hudāyā yolu bize bostān gibi laṭīf eyle bizim menzilimiz ḥod sen olursın ey
şerīf ki ḥuzūr-ı ‘izzetüñe varsaḳ gerek

Mü’minān derḥaṣr gūyend ey melek

Nī ki dūzaḥ būd rāh-ı müşterek

Mü’minler kıyāmetde diyeler ki ey melek mülk-i cehennem müşterek yol
degül miydi “*Ve inninkūm illā vāridühā*”¹²⁵ āyet-i kerīmesi muḳtezāsınca mü’min ve
kāfir cümle cehenneme uğrayacak idi

Mü’min ü kāfir berū bāyed gūzār

Mā nedīdīm enderīn reh dūd u nār

Mü’min ve kāfir cehenneme uğrar biz ise bu yolda tütün ve āteş görmedik

Nek behişt ü bārgāh-ı eymenī

Pes kücā būd ān güzergāh-ı deni

İşte cennet ve emīnlik bārgāhı geldik pes ol alçaḳ geçecek yol ki cehennemdür
kanda idi

Pes melek gūyed ki ān ravza-yı ḥızr

¹²⁵ (Ey insanlar!) Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Meryem/ 71

Ki fülân cā dīdeīd endergüzer

Pes melek diye ki o yaşıl bāğçe ki yolda falān yirde gördüñüz

Dūzaḥ [103b] ān būd u siyāsetgāh-ı saḥt

Berşümā şūd bāğ u bostān u dıraḥt

Cehennem ve güç siyāset yiri oldu lākin size bāğ ve bostān ve ağaç oldu

Çün şümā ĩn nef̄s-i dūzaḥ ḥūyrā

Āteşī-yi gebr-i fitne cūyrā

Çünkü siz bu cehennem ḥuyly nef̄sī fitne isteyici kāfir āteşi ṭabī‘at-ı nef̄sī

Cehdhā kerdīd ü ū şūd pürşafā

Nārrā küştīd ezbehr-i Ḥudā

Cehdler itdiñüz o nef̄s şafā ile ṭoldı Ḥudā rızāsıyçün āteşi söyündürdiñüz

Āteş-i şehvet ki şu‘le mīzedī

Sebze-yi taḳvā şūd ü nūr-ı hedī

Şehvet āteşi ki şu‘lelenürdi sizüñ cehdiñüz ile taḳvā sebzesi ve hidāyet nūrı
oldı

Āteş-i ḥışm ezşümā hem ḥilm şūd

Zulmet-i cehl ezşümā hem ‘ilm şūd

Sizden ḥışm āteşi de ḥilm oldu sizden cehl zulmeti de ‘ilm oldu

Āteş-i ḥırş ezşümā ĩşār şūd

V’ān ḥased çün ḥār būd gülzār şūd

Sizden ḥırş āteşi ĩşār oldu ya’nī ḥırş itmeyüp seḥā ve bezl ü ĩşār itdiñüz ve ol
ḥased dikenini idi gülzār oldu ya’nī ḥased itmediñüz muḳābeledede gülzār oldu

Çün şümā ĩn cümle āteřhā-yı ħ^vīř

Behr-i Ħaķ keřtīd cümle pīř pīř

Çünkü siz kendiñüzüñ bu cümle āteřlerin evvelden rızā-yı Ħudā için söyündürdüñüz

Nefs-i nārīrā çü bāġī sāĥtīd

Ender-i tuĥm-ı vefā endāĥtīd

Āteř-i nefsi bir bāġ gibi itdiñüz anda vefā toĥmı ekdiñüz

Bülbülān-ı zıkr ü tesbīĥ enderū

Ħořserāyān derçemen berĥarf-ı cū

Anda zıkr ü tesbīĥ bülbülleri ırmaķ kenārında çemende güzel ırlayıcılar

Dā'ı-yı Ħaķrā icābet kerdeīd

Derceĥīm-i nefis āb āverdeīd

Ħaķķa da'vet iden enbiyā ve evliyāya icābet itdiñüz sözlerin tutdıñuz nefis cehennemine şu götürdiñüz āteřin söyündürdiñüz

Dūzaĥ-ı mā nīz derĥaķķ-ı şümā

Sebze geşt ü gülşen ü berg ü nevā

Bizim cehennemimiz de siziñ ĥaķķıñızda yaşıllık oldu ve gölgelik ve yaprak ve mīve oldu

Çīst iĥsānrā mükāfāt ey pūser

Luĥf u iĥsān u řevāb-ı muteber

İhsāna cezā nedür ey oğul luṭf u ihsān ve mu‘teber şevābdur “*Hel cezā’ü’l-
ihsāni ille’l-ihsān*”¹²⁶ buyurur

Nî şümā güftîd mā kurbānîm

Pîş-i evşāf-ı beḳā mā fānîm

Mā eger ḳallāş u ger dīvāneîm

Mest-i ān sâḳî vü ān peymāneîm

Siz dünyāda dimediñiz mi ki biz kurbāna ḥāzırlanmışız Hudānuñ beḳası vaşfları yanında biz fānîyüz biz eger ḳallāş ve eger dīvāne yüz o sâḳıyy-i ḥaḳîḳînüñ ve ol ḳadeḥ-i vaḥdetüñ mestiyüz çünki siz dünyāda böyle idiñiz bu āḫiretde cezāsını görürsüz diyü cenāb-ı Hudādan ḫiṭāb ire

Berḫaṭ u fermān-ı ū ser mînihîm

Cân-ı şîrînâ [104a] girevgān mîdehîm

Ḥazret-i pîr ‘uşşāḳ-ı Hudā vaşfinda buyururlar ki o Hudānuñ ḫaṭṭ-ı fermānına baş ḳoruz tatlu cânı öç virürüz ya’nî cânımızı yolında fedā ideriz

Tā ḫayāl-i dost deresrār-ı mās̄t

Çākerî vü cānsipārî kār-ı mās̄t

Tā ki dost ḫayālî bizim sırlarımızdadur ḳulluḳ itmek ve cân fedā itmek bizim işimizdür

Her kücā şem‘-i belā efrūhtend

Şad hezārān cân-ı ‘āşîḳ sūhtend

Her nerede belā mûmı yaḳdılar yüz biñ ‘āşîḳ cânı yaḳdılar

‘Āşîḳānî k’ez derûn-ı ḫāneend

¹²⁶ İyiliğin karşılığı yalnız iyiliktir. Rahmân/ 60

Şem‘-i rūy-ı yārrā pervāneend

Bir ‘āşıklar ki ev içindedürler yārūñ yūzi mūmına pervānedürler ya‘nī maḥremşerā-yı vaḥdet olan ‘āşıklar vāşıl-ı maḥbūb-ı ḥakīkīdürler

Ey dil āncā rev ki bātu rūşenend

V‘ezbelāhā mer turā çün cevşenend

Ey gönül oraya var ki senūñle rūşendürler ya‘nī vāşıl ‘āşıklar soḥbetine var ki şafā vü vefā ile mu‘amele iderler ve belālardan saña cevşengīlerdür ya‘nī cevşen gibi seni belālardan ḥıfz iderler

Bercināyātet muvāsā mīkūnend

Dermiyān-ı cān turā cā mīkūnend

Senūñ şuçlarıña eyelük iderler cān içre saña yer iderler ya‘nī cān gibi ‘azīz iderler

Z‘ān miyān-ı cān turā cā mīkūnend

Tā turā pūrbāde çün cā mīkūnend

Anuñçün seni ‘azīz iderler ki tā bir ḳadeḥ gibi seni tolu bāde iderler ya‘nī irşād idüp ‘aşḳ-ı Ḥudā bādesiyle seni pūr iderler

Dermiyān-ı cān-ı işān ḥānegīr

Derfelek ḥāne kūn ey bedr-i münīr

Anlar cānı içre ev tut ya‘nī gönüllerine gir ey bedr-i münīr-i felekde ev eyle ki anlarūñ gönüllerine girmek felekde ev yapmak gibi ‘ālī rütbedür

Çün ‘Uṭārid defter-i dil vā kūnend

Tā ki bertū sırrhā peydā kūnend

‘Uṭārid gibi gönül defterin açarlar tā ki saña sırları āşikār ideler

Pīş-i ḥ‘īşān bāş çün āvāreī

Bermeh-i kāmīl zen er mehpāreī

Haşımlaruñ yanında āvāre gibi ol eger bir mehpāre iseñ kendüñi kāmīl mehe
ur

Cüz'rā ezküll ħod perhīz çīst

Bāmuḫālīf īn heme āmīz çīst

Cüz'e kendü küllinden perhīz nedür muḫālīf ile bu kadar iḫtilāṭ nedür senüñ
küllüñ bedr-i kāmildür haşımlaruñ muḫālīfdür

Cinsrā bīn nev' geşte derreviş

Ġaybhā bīn 'ayn geşte derrehiş

Cinsi gör ki yüz işde ya'nī 'ādetde nev' oldı nev' ile iḫtilāṭ ile nev' 'ādeti üzre
oldı ġaybları gör ki kurtulmağda 'ayn oldı zuhūra gelüp mertebe-yi ġaybdan kurtuldı
reviş derhiş vāv u hā kesr ile reften derhiden ma'nāsına ism-i maşdarlardur

Tā çü zen 'işve ḫarī ey bīḫired

Ezdürüg u 'işve key yābī meded

Ey 'aqlsız 'avret gibi niçeye dek 'işve alursın ya'nī ehl-i dünyā rīşhandini
ḳabül idersin yalandan ve 'işveden ḳanda meded bulursın ya'nī meded olmaz

Çāplūs u lafz-ı şīrīn ü firīb

Mīsītānī mīnihī çün zer becīb

Ehl-i dünyānuñ [104b] çāblūsını ve tatlı sözün ve aldamasın olursın altun gibi
cībūñe ḳorsın

Mer turā düšnām u sīlī-yi şehān

Bihter āyed ezşenā-yı gümrehān

Saña pādīşāhlaruñ ya'nī evliyānuñ söğmesi ve ṭapençesi gümrahlaruñ ya'nī
ehl-i dünyānuñ şenāsından ḫaḳīḳatde eyü gelür

Şaf'-ı şāhān ḥor meḥor şehd-i ḥasān

Tā kesī kerdī ziiḳbāl-i kesān

Pādişāhlar tapençesini yiyeni terbiyetlerin ḳabūl eyle ḥaslaruñ balın yime ya'nī ehl-i dünyā ni'metin yime tā ki ādemler iḳbāliyle ādem olasın¹²⁷

Güft hengām-ı namāz āḥir resīd

Sūy-ı mescid zūd mībāyed devīd

İblīs didi ki namāz vaḳti āḥir oldı mescide yeter varmak gerek

'Accilu'ṭ-tā'āt ḳable'l-fevt güft

Muṣṭafā çün dürr-i ma'nā mībüsüft

Ḥazret-i peygamber çünki ma'nā incüsin deldi fevtten evvel tā'ate 'acele idüñ buyurdı

Güft nī nī in ḡaraḡ neb'ved turā

Ki beḥayrī rehnümā bāşī mera

¹²⁷ Metnin bu kısmında konu kopukluğu vardır. Ankaravî ve Şem'î şerhlerine göre şu beyitler eksiktir: *Z'ān ki z'ışān devlet ü ḥil'at resed / Derpenāh-ı rūḥ cān gerded cesed // Her kücā bīnī bürehne vü bīnevā / Dān ki ü big'rīḥtest ezüstā // Tā çünān kereded ki mīḥ'āhed dīleş / Ān dil-i kūr-ı bed ü bīḥāşileş // Ger çünān geştī ki ustā ḥ'āstī / Ḥ'īşrā vü ḥ'īşrā ārāstī // Her ki ezüstā gürīzed dercihān / Ū zidevlet mīgürīzed in bedān // Pīşel āmūḥtī derkesb ten / Çeng ender pīşel dīnī bezen // Dercihān pūşīde geştī vü ḡanī / Çün birün āyī ez'īncā çün künī // Pīşel āmūz k'enderāḥiret / Ender āyed daḥl-i kesb-i maḡfīret // Ān cihān şehrist pürbāzār u kesb / Tā nependārī ki kesb in cāst ḥasb // Ḥaḳ Te'ālā güft k'in kesb-i cihān / Pīş-i ezkesbest lu'b-ı kūdekān // Hem çü ān ṭıflī ki berṭıflī tened / Şekl-i şoḥbet kün mesāsī mīkūned // Kūdekān sāzend derbāzī dükān / Sūd neb'ved cüz ki ta'bīr-i zaman // Şeb şevded derḥāne āyed gürsene / Kūdekān refte bemānde yek tene // İn cihān bāzīgehest ü merg şeb / Bāz gerdī kīse ḥālī pūrta'ab // Kesb-i dīn 'ışḳest ü cezb-i enderūn / Ḳābiliyyet nūr-ı Ḥaḳrā ey ḥarūn // Kesb-i fānī ḥ'āhedet in nefş-i ḥas / Çend kesb-i ḥas künī büg'zār bes // Nefş-i ḥas ger cüyedet kesb-i şerīf / Ḥīle vü mekrī būved ānrā redif // Derḥaber āmed ki ḥāl-i mü'minān / Ḥuḥte būd derḳaşr berbestersitān // Ḳaşrā ezenderūn der beste būd / K'ez ziyārethā-yı merdüm ḥaste būd // Nāgehān merdī verā bīdār kerd / Çeşm çün büg'şād pinhān geşt merd // Güft enderḳaşr kesrā reh nebūd / Kīst k'in gūstāḥi vü cūr'et nümūd // Gird bergeşt ü taleb kerd ān zamān / Tā biyābed z'ān nihān geşte nişān // Derpes-i perde yekīrā dīd k'ū / Derpes-i perde nihān mīkerd rū // Güft hey tū kīstī nām-ı tu çīst / Güft nāmem fāş iblīs-i şaḳīst // Güft bīdārem çirā kerdī becid / Rāst gū bāmen megū ber'aks ü zīd*

Mu'aviye didi ki yok yok senüñ böyle ğarazuñ olmaz ki baña yol gösterici
olasın

Düzd âyed ezniñân dermeskenem

Güyedem ki pāsbanī mīkūnem

Meşelâ hırsız gizlü evime gelür baña dir ki pāsbanlık iderüm

Men kücâ bâver kūnem ân düzdrâ

Düzd key dāned şevāb u müzdrâ

Ben o hırsıza kande inanuram hırsız şevābı kande bilür

Devvum bār ezğar efkende iblīs M u'āviyerā

İkinci kerre iblīs Mu'aviyeyi eşekden düşürmesidür ya'nī mekr ü ħīle itmesidür

Güft mā evvel firīşte būdeīm

Rāh-ı t̄ā'atrā becān peymūdeīm

İblīs didi ki biz evvel melek idük t̄ā'at yolını cān ile ölçmiş idük ya'nī cān ile
t̄ā'ate çalışmışdık

Sālikān-ı rāhrā maḥrem būdīm

Sākinān-ı 'arşrā hemdem būdīm

Ḥudā yolına gidenlere maḥrem idük 'arşda olanlara muşāḥib idük

Pīşe-yi evvel kücâ ezdil reved

Mihr-i evvel key zidil bīrūn şeved

Evvelki şan'at kanda gönülden gider evvelki maḥabbet kanda gönülden çıkar

Dersefer ger Rūm bīnī yā Ḥoten

Ezdil-i tū key reved ḥubbū'l-vaṭan

Seferde eger Rûmı göresin yâ Hoteni göresin senüñ göñlünden vaṭan
maḥabbeti ḳanda gider

Mā hem ezmestān-ı ın mey būdeīm

‘Āşıkān-ı dergeh-i vey būdeīm

Biz de bu bāde-yi maḥabbet-i Ḥudā mestlerinden olmuşduk Ḥudā dergāhı
‘āşıklarından idik

Nāf-ı mā bermihr-i ū būb ’rīdeend

’Işk-ı ū dercān-ı mā kārīdeend

Bizim göbegimizi o Ḥudā maḥabbeti üzre kesmişler idi o Ḥudānuñ ‘aşkıñı
bizim cānımıza ekmişler idi

Rūz-ı nīkū dīdeīm ezrūzgār

Āb-ı raḥmet ḥordeīm enderbahār

Rūzgārda eyü gün görmişdük bahārda raḥmet şuyı içmişdük ya’nī maḥzar-ı
luṭf olmuşduk

Ne ki mārā dest-i faẓleş kāşttest

Ez’adem mārā ne ū berdāşttest

Bizi o Ḥudānuñ faẓlı eli egmemişdür bizi ‘ademden o Ḥudā ḳaldurmamışdur
ya’nī bizi ‘ademden vücūda getürüp ḥalk itmemişdür

Ey besā k’ez [105a] vey nüvāziş dīdeīm

Dergūlistān-ı rızā kerdīdeīm

Andan çok iḥsan görmüşüzdür rızā gūlistānında ṭolaşup seyrān itmişüzdür

Berser-i mā dest-i raḥmet mīnihād

Çeşmhā-yı luṭf ezmā mīgüşād

Bizim başımız üzre rahmet elin kodı lutf çeşmelerin bizden açdı ya'nî bize rahmet idüp maḥlûḳdan bir gürûha bizi ḥâkim idüp bizim yüzimizden anlara lutf lar itdi

Vaḳt-i tıflîem ki bûdem şîr cû

Gâhvâremrâ ki cûnbânîd û

Oḡlancıklık vaḳtinde ki sûd aradum beşigüm kim şalardı o Ḥudâ şalardı zîrâ şalını yaradan ve şalmaḡı yaradan Ḥudâdur pes ḥaḳîḳatde şalmış olur

Ez ki ḥordem şîr ḡayr-ı şîr-i û

Ki merâ perverde cûz tedbîr-i û

Anuñ sûdinden ḡayri kimden sûd emdüm anuñ tedbîrinden ḡayri kim terbiye itdi ki o Ḥudâ Rabbü'l- â'lemîndür

Ḥûy k'ân bâşîr reft endervücûd

Key tüvân ânrâ zimerdüm vâ küşûd

Bu ḥûy ki vücûdda sûd ile ḥâşıl ola anı âdemden gidermek nice ḳâbil olur

Ger 'itâbî kerd deryâ-yı kerem

Beste key kerdend derhâ-yı kerem

Eger kerem deryâsı ber'itâb itdiyse kerem ḳapuların ḳanda bağladılar kerem şıfat-ı Ḥudâdur

Aşl-ı naḳdeş dâd u lutf u bahşışest

Ḳahr bervey çün ḡubârî ezḡışest

Ḥudânuñ aşıl naḳdi lutfdur ve 'atâ¹²⁸ dur ve iḥsândur anuñ üstine ḡışdan bir toz ḡibidür ḳahr

Ez berây-ı lutf 'âlemrâ besâḡt

¹²⁸ Eserde عرâ şeklinde yazılan bu kelime anlam gereḡi bu şekilde düzeltilmiştir.

Zerrehārā āftāb-ı ũ nevāht

‘Alemler lutf itmek için yaratdı vucud zerrelerin anuñ afitabi terbiye itdi lutf
san‘at-ı Hudadur

Furkat ezkahreş eger abistenest

Behr-i kadr-i vaşl-ı ũ dānistenest

Furkat egerçi kahr-ı Hudadan yuklidir ki firak kahrdir o kahr vaşl kadrin
bilmek iundur

Tā dehed cānrā firākeş gūşmāl

Cān bedāned kadr-i eyyām-ı vişāl

Tā ki anuñ firaki canuñ kulagin bura tā cān vişal gunleri kadrin bile

Güft peygamber ki Haq fermudeest

Kaşd-ı men ezhalq ihsan budeest

Peygamber ‘aleyhisselām didi ki Haq te‘ālā buyurdi ki “Halkı yaratmağdan
benim kaşdim ihsan olmuşdur”

Āferīdem tā zimen sūdī künend

Tā zişehdem dest ālūdī künend

Halkı yaratdum tā ki benden fāyide ideler tā benim baluma ellerin bulaşdırılar
ya‘nī ihsanıma mazhar olalar

Nī berāy-ı ān ki men sūdī künem

V’ez bürehne men kıbābī berkünem

Anuñin yaratmadım ki ben bir fāyide idem çıplakdan bir kaftan soyam halk
fuğaradur Hudā ğaniyy-i muṭlakdur

Çend rūzī ki zipişem rāndeest

Çeşm-i men derrü-yı hûbeş māndeest

Bir kaç gün ki beni huzûrından sürmişdür benim gözüm anuñ güzel cemālinde kalmışdur ki

Ger çünān rüyî çünîn kahr ey ‘aceb

[105b]Her kesî meşgûl geşte dersebeb

Ki böyle bir cemālden böyle kahr ‘acebdür diyü her bir kimseye sebebe meşgûl olmışdur

Men sebebrā nen’gerem k’ān hādişest

Z’ān ki hādiş hādişîrā bā‘işest

Ben sebebe bakmam ki sebep hādişdür zîrā ki hādiş bir hādiş bā‘işdür

Luţf-ı sâbıkā nāzāre mîkûnem

Her çi ān hādiş dü pāre mîkûnem

Luţf-ı sâbıkā bakarım her nesne ki o hādişdür iki pāre iderüm el‘arîz kelma‘düm muḳtezāsınca

Terk-i secde ezḥased gîrem ki bûd

Ān ḥased ez‘ışk ḥîzed n’ezceḥûd

Secde terki tutayım ki ḥaseddendür bu ḥased ‘ışkdan peydā olur inkārdan peydā olmaz

Her ḥased ezdestî ḥîzed yakîn

Ki şeved bādost gayrî hemnişîn

Her ḥased yakînen dostluḳdan peydā olur anuñçündür ki dost bir gayri ile muşāhib ola

Hest şart-ı dostî gayretpezi

Hem çü ba'd ez'aşe güften dır zî

Dostluk şartı gayret pişürmekdür ağsırmakdan soñra çok yaşa dimek şart olduğu gibi

Çün ki berna'çes cüz in bâzî nebūd

Güft bâzî kün çî dānem derfüzūd

Çünkü Hudānuñ na'ında bundan gayri oyun yoğ idi ya'nî levh-i mahfūzda taqđirinde benim secde itmekcigimden gayri yoğ idi baña oyna dedi ya'nî secde eyle didi ben muqadder itmeyeceğim idigin bilüp itmedim ne bileyim ki bir hüküm dahı artırdı

Ān yekî bâzî ki būd men bâh̄tem

Ĥ^vıştenrā derbelā endāh̄tem

O bir oyun var idi oynadım kendimi belāya atdım ya'nî taqđirde secde itmemekdi itmedim belāya uğradım

Derbelā hem mīçesem lezzāt-ı ū

Māt-ı ūyem māt-ı ūyem māt-ı ū

Belāda da anuñ lezzetlerin tadarım anuñ mātıyem mağlūbiyem gayrūñ degül

Çün rehāned Ĥ^vıştenrā ey sere

Hîç kes derşeş cihet ezşeş dere

Cüz-i şeş ezküll-i şeş çün vā reh̄ed

Ĥāşşa ki Bîçün mer ūrā kej neh̄ed

Şeş cüz'i şeş küllinden nice kurtulur her mevcūd elbette cihāt-ı sitteden cüz'dür huşūşā ki Hudā-yı bîçün o kimseyi egri kıya ya'nî bedlik üzre taqđir ide

Her ki derşeş ū derūn-ı āteş̄est

Uş berihāned ki Ḥallāk-ı şeşest

Her kimse ki cihāt-ı sittededür o kimse âteş içredür ānı cihāt-ı sittı-yi yārdan
kurtarır

Ḥod eger küfrest ü ger İmān-ı ü

Destbāf-ı Ḥazretest ü ān-ı ü

Muḥaṣṣıl eger küfrdür ve eger aña İmāndur Ḥazret-i Ḥudānuñ eli örgüsidür ve
anuñ şanıdur ya'nı yedd-i kudret ile maḥlūkıdır halk şān ve naşīb ve ḥişşesidür ki her
şeyi ḥālİKı odur

Sevvum bār taqrīr kerdēn-i Mu'āviye bāiblis mekr-i urā

Üçünci kerre Mu'āviye Ḥazreti iblīse mekrini taqrīr itmesidür

Güft emīr urā ki İnhā rāstest

Līk baḥş-ı [106a] tū ezīnhā kāşttest

Beg ya'nı Mu'āviye iblīse didi ki bu söyledigüñ sözler gerçekdür lākin senüñ
bunlardan naşībüñ yokdur

Şad hezārānrā çü men tū reh zedī

Ḥufre kerdī vü ḥazīne āmedī

Yüz biñ bencileyin kimsenüñ yolın urduñ lağm itdüñ ḳalb ḥazīnesine girüp
ıdlāl itdüñ

Āteş ü neftī nesūzī çāre nīst

Kīst k'ez dest-i tu cāmeş pāre nīst

Meşelā âteş ve neftsin yakmayasın çāre yokdur kimdür ki senüñ elüñden anuñ
ḳaftānı pārelenmeye ya'nı senüñ mekrüñden kim ḥalāş olur

Ṭab'at ey âteş çü sūzānīd nīst

Tā nesūzānī tu çīzī çāre nīst

Senüñ tabî'atüñ ey âteş yakmaqlıkdur tâ ki sen bir şey yakmayasın çâre yokdur
ya'nî senüñ tabî'atüñ mekrdür mekr itmeyince olamazsın

La'net İn bâşed ki sūzānet küned

Ūstād-ı cümle düzdānet küned

La'net budur ki Hudā seni yakıcı ider ya'nî mekkār ider

BāHudā güfti şenîdî rüberū

Men çi bâşem pîş-i mekret ey 'adū

Hudā ile yüzbeyüz söyleşdüñ Hudāya *“Febimā egveytenî”*¹²⁹ diyü hıṭāb itdüñ
Hudā saña *“Ve inne 'aleyke la'neti ilāyevmi'd-dīn”*¹³⁰ diyü hıṭāb buyurdı ve 'itāb
buyurdı ben ey 'adū senüñ mekrüñ yanında ne olurum benim ne miqdārum var

Ma'rifethā-yı tu çün bāng-ı şafır

Bāng-ı murğānest lākin murğgır

Senüñ ma'rifetlerüñ şıklık şadāsı gibidür kuşlar şadāsıdur ammā kuş
tutmayıcıdur ya'nî enbiyā ve evliyā sözleridür ammā hālūñ degüldür ādem
aldamağıçündür avcı kuş şadāsıyla kuş olduğı gibi

Şad hezārān murğrā ān reh zedest

Murğ-ı gırra k'āšnāyī āmedest

O şadā yüz biñ kuş yolın urmışdur kuş mağrūr ki bir āşinā geldi diyü

Derhevā çün biş'neved bāng-ı şafır

Ezhevā āyed şeved İncā esır

Kuş hevāda çünki şıklık şadāsın işidür hevādan gelür burada esır olur senüñ de
sözleriñe aldanan mekrüñe giriftār olur

¹²⁹ Beni azdırmana karşılık. A'râf/ 16

¹³⁰ Şüphesiz benim lanetim hesap ve ceza gününe kadar senin üzerinedir. Sâd/ 78

Ḳavm-i Nūḥ ezmekr-i tū dernevḥaend

Dil kebāb u sīne şerḥa şerḥaend

Nūḥ ḳavmi senūñ mekrūñden figānadurlar göñülleri kebāb sīneleri şerḥa şerḥadırlar senūñ mekrūñe uymaḳla tūfāna mübtelā oldılar

‘Ādrā tū bād dādī dercihān

Derfigendī der‘azāb u enduhān

‘Ad ḳavmini cihānda yile virdūñ ‘azāb ve ğamlara bıraḳduñ senūñ mekrūñe uymaḳla ‘azāb ile yil ile helāk oldılar

Eztu būd ān sengsār-ı ḳavm-i Lūṭ

Dersiyāhābe zitū ḥordend ğūṭ

Ḳavm-i Lūṭuñ o sengsārı senden oldı ḳara şuya senden ṭaldılar ki senūñ mekrūñe uymaḳla yire geçüp siyāh şuya ğarḳ oldılar

Mağz-ı Nemrūd eztu āmed riḥte

Ey hezārān fitnehā engiḥte

Nemrūduñ beyni senden dögüldi ey nice biñ fitneler ḳoparmış ki mekr ü fitneñe uyup beyni dögölmekle helāk oldı

‘Aḳl-ı Fir‘avn-ı zeki-yi feylesūf

Kūr geşt [106b] eztū neyābīd ū vuḳūf

Feylesof Fir‘avnuñ ‘aḳlı kör oldı senūñ mekrūñe vāḳıf olamadı

Bū Leheb hem eztu nāehlī şüde

Bu’l-Ḥikem hem eztu Bū Cehlī şüde

Ebū Leheb de senūñ mekrūñden bir nāehl oldı Ebulḥikem de senūñ mekrūñden bir Ebū Cehl oldı

Ey berîn şaṭranc behr-i yādrā

Māt kerde şad hezār üstādrā

Ey mekkār ańılmaḵ için bu şaṭranc-ı ‘ālemde yüz biń üstādı mekrüñle māt itdün

Ey ziferzīnbendhā-yı müşķilet

Sūḫte dilhā siyeh geşte dilet

Ey mekkār senün müşķil ferzīn bendleründen ya‘nī tıyulması güç mekrleründen diller yandı senün göñlüñ siyāh oldı kimseye merḥamet itmedün

Baḥr-i mekrī tū ḫalāyık ḫatreī

Tū çü kūhī v’īn selīmān zerrei

Sen mekr deryāsısın ve ḫalk bir ḫatredür sen bir taḡ gibisin ve bu selimler ya‘nī sādediller bir zerredür

Ki rehed ezmekr-i tū ey muḫteşim

Ġarḫ-ı tūfānīm illā min‘uşim

Senün mekründen kim ḫurtulur ey ḫuşūmet idici mekrün tūfānına cümlemiz ġarḫız illā şu kimse ki şaḫlanmış ola ya‘nī cenāb-ı Hudā mekründen şaḫlaya

Pes sitāresa‘d eztū muḫterik

Pes sipāh u cem‘ eztū müfterik

Çok sa‘d yıldız senden muḫterik olmuşdur ya‘nī mekrünle nuḫs olmuşdur çok leşķer ve çok cem‘iyyet senün mekrünle taḡılmışdur

Sevvum bār cevāb goften-i iblīs Mu‘āviyerā raḫiyallāhi ‘anh

Üçünci kerre iblīs Mu‘āviyeye cevāb söylemesidür

Güft iblīseş güşāy īn ‘aḫdrā

Men mihekkem albr v ndr

İbls Mu'viyeye didi ki bu dgm z ya'n bu senn szn vehmdr bunu gider ben alb ve nd mehekkiyim ezelde a tadr olunani idll iderm sa'd tadr olunani idll itmege dr deglm

mtihn- r  kelbem kerd Hk

mtihn- nd  kelbem kerd Hk

Hd beni arslan ve kpek imtihn itdi Hd beni nd  kelb imtihn itdi arslanı kpekden nd albden ayırmaa sebep olurum

albr men key siyehr kerdeem

ayreflem iyet-i  kerdeem

albi ben aan ara yzl itdm ol eskiden ara yzldr ben arrfm albun iyetini beyn itdm

Nkvnr rehnmy mknem

hh-y hskr bermknem

Eylere yol gstericilik iderm ya'n idll itmem ur alları oparm ya'n aleri idll iderm

n 'alefh mnehem ezbehr-i st

T peddyed ki hayvn cins-i kist

Bu 'alefleri orum ne indr t zhir ola ki hayvn kimn cinsidr

Grg ezh  zyed kdeki

Hest dergrg hy ek

Meel urd geyikden bir yavrı gursa o yavrınun urdluında ve geyikliginde bhe vardur

T giyh u sth'n p birz

Tā kūdāmīn sū kūned ū gām tīz

Sen anuñ öğine otluğ ve kemik dök bağ tā yavrı kağı tarafa adımı tīz ider
ya'nī kağı tarafa meyl ider

Ger besūy-ı üstūh^vān āyed segest

[107a] *Ver giyā h^vāhed yakīn āhūrekest*

Eger kemik tarafına gelürse köpekdür ya'nī kurddur ve eger otluğ isterse
şübhesiz āhū tamarludur

Ḳahr u luṭfī cūft şūd bāhem diger

Zād ezīn her dü cihān ḥayr u şer

Bir ḳahr u luṭf birbiriyle cūft oldu bu her ikiden ḥayr u şer cihānı tutdı

Tū giyāh u üstūh^vānrā 'arza kūn

Ḳūt-ı nefis ū ḳūt-ı cānrā 'arza kūn

Sen otluğ ve kemügi 'arz eyle ya'nī nefis ğıdāsını ve rūḥ ğıdāsını 'arz eyle

Ger ğıdā-yı nefis cūyed ḳahrīst

Ver ğıdā-yı rūḥ cūyed mihrist

Eger nefis ğıdāsın isterse [ḳahr]dandır¹³¹ ve eger rūḥ ğıdāsın isterse luṭfdandır

Ger kūned ū ḥıdmet-i ten hest ḥar

Ver reved derbaḥr-i cān yābed güher

Eger o ten ḥıdmetin iderse eşekdür ve eger cān deryāsına giderse cevher bulur

Gerçi īn dü muḥtelif ḥayr u şerend

Lik īn her dü beyek kār enderend

¹³¹ Eserde میردنی ibaresi vardır, anlam gereği düzeltilmiştir.

Gerçi bu iki muhtelifdür hayr u şerdür lâkin bu her iki bir işdedürler

Enbiyā t̄ā'āt 'araẓa mīkūnend

Düşmenān şehvāt 'araẓa mīkūnend

Enbiyā t̄ā'atlar 'arz iderler düşmanlar şehvetler 'arz iderler iki bölük de müsteẓar-ı taẓdīr-i Hudādurlar

Nīkrā çün bed kūnem Yezdān neyem

Dā'iyem men Hālīk-ı İṣān neyem

Eyüyi nice yaramaz iderim Hudā degülüm ben da'vet idiciyem anlaruñ hālīkı degülem

Hūbrā men zīšt sāzem Rab neem

Hūbrā vü zīštrā āyīneem

Güzeli ben çirkin ider miyim istifhām-ı inkāridür ya'nī idemem Rabb degülem güzele çirkine āyīneyem

Sūḫt Hindū āyīne ezderdrā

K'īn siyehrū mīnümāyed merdrā

Meşelā Hindī āyīneyi yaqdı derdinden ki bu ādemi siyāh yüzlü gösterür diyü

Güft āyīne günāh ezmen nebūd

Cürm ūrā nih ki rūy-ı men zūdūd

Āyīne didi ki günāh benden olmadı şuçı o kimseye ẓo ki benüm yüzümü açdı mahv itdi

Ū merā ẓammāz kerd ū rāst ẓū

Tā bügüyem zīšt kū vü hūb kū

O yüzüm açan beni kovucu itdi ve togru söyleyici itdi tā söylemege çirkin
kandadır ve güzel kanda

Men güvāhem bergüvā zindān kücāst

Ehl-i zindān nīstem Yezdān güvāst

Ben şahidim şahide zindān kandadır ya'nī şahide zindān olmaz ben zindān
ehli degülüm Hudā şahiddür iblīs dir ki kezālik ben āyīne gibiyem Hudā beni gammāz
ve rāstgū itdi hūb ve zīştī izhār içün ben bir şahidüm

Her kücā bīnem dīraht-ı mīvedār

Terbiyethā mīkūnem men dāyevār

Her kanda yemişlü fidān gördüm dāye gibi terbiyeler iderüm

Her kücā bīnem dīraht-ı telh u huşk

Mībūrem men tā rehēd ezpūşk müşk

Her kanda acı ve qurı ağaç görem keserim ben fişkayı ve müşki bilürüm ya'nī
şakīyi idlāl iderüm sa'īdi terbiye iderüm bağbān gibi o sa'īdi şakī idemem

Huşk gūyed bāgbānrā k'ey fetā

Mer merā çī mībūrī ser bīḥaṭā

Meşelā qurı ağaç bağbāna der ki [107b] ey yigit benim başımı ḥaṭāsız niçün
kesersin

Bāgbān gūyed ḥamuş ey zīştū

Bes nebāşed huşki-yi tū cürm-i tū

Bāgbān dir ki sus ey çirkin huylu senūñ qurılıguñ saña suç yetmez mi

Huşk gūyed rāstem men kej neyem

Tū çirā bīcürm mībūrī peyem

Ḳurı dir ki ben toğruyam egri degülüm sen niçün şusız benüm siñirim kesersin

Bāgbān gūyed eger mes'ūdī

Kāškī kej būdiyī ter būdiyī

Bāgbān dir ki eger mes'ūd olayduñ kāškī egri olayduñ yaş olayduñ

Cāzib-i āb-ı hayātī geştī

Enderāb-ı zindegī āğāştī

Āb-ı hayātı çekici olayduñ dirlik şuyında talmış olayduñ

Tuḥm-ı tū bed būde est ü aşl-ı tū

Bādıraḡt-ı hoş nebūde vaşl-ı tū

Senüñ toḡmuñ bed olmışdı ve senüñ aşluñ yaramazdı eyü ağacla senüñ vaşluñ olmadı ya'nī eyü ağaç saña aşlanmadı

Şāḡ-ı telḡ er bāḡoşī vuşlat küned

Ān hoşī endernihādeş berzened

Acı ağaç eger bir eyü ağaçla ulaşa ya'nī aña aşılasalar o eyülük anuñ vücūdına urur ya'nī o eyü ağaç gibi eyü olur yabānī ağaçlara mīve ağacından aşılarlar mīve ağacı olur müşāhededür kezālik bir bed kimse bir şālih kimse ile muḡārenet itse aña şalāḡ sirāyet ider

ʿUnf kerdn Mu'āviye bāiblīs

Mu'āviyenüñ iblīse ʿunf itmesidür

Güft emīr ey rāhzen ḡuccet megū

Mer turā reh nīst dermen reh mecū

Hāzret-i Mu'āviye iblīse didi ki ey yol kesici ḡuccet söyleme senüñçün baña yol yokdur baña yol isteme beni idlāl idemezsin

Gird-i raht-ı men megerd ezkāfirī

Tu neī raht-ı kesīrā müşterī

Kāfirlüğünden benim metā‘üm etrāfın tolanma sen kimsenün metā‘ına müşterī degülsin

Müşterī neb’ved kesīrā rāhzen

Ver nümāyed müşterī mekrest ü fen

Yol kesici kimseye müşterī olmaz eger müşterī görünürse hīle ve şan‘atdur

Rehzenī vü men garīb ü tācirem

Her libāsātī ki ārī key horem

Sen yol kesicisin ve ben garībem ve bāzergānem her libāsları ki getirürsin
kanda aluram almam

Tā çi dāred īn hasūd ender kedū

Ey Hudā feryād mārā z’īn ‘adū

Şeytān mekrinden ta‘accüben Hāzret-i Mu‘āviye dir ki bu hasūd kabağda tā
ne tutar kim bilür ya’nī vücūdındaki mekri kim bilür ey Hudā bu ‘adūdan bizim
feryādımız var feryādımıza iriş

Ger yekī faşlı diger dermen dehed

Derrübāyed ezmen īn rehzen nemed

Eger bir faşlı daği baña av kura bu yol kesici benden nemedi kıpar ya’nī bir
mekr daği iderse beni idlāl ider

Nāliden-i Mu‘āviye beHāzret-i Hāk Te‘ālā eziblīs ü nuşret h’āsten bervey

Hāzret-i Mu‘āviye[108a]nün Cenāb-ı Hudāya iblīsden nāle vü feryādır ve yardım
istemesisdür ve iblīse gā[lib] olmağ istemesisdür

İn hadîşes hemçü düdest ey İlāh

Dest gîr er ne gilîmem şüd siyāh

İblîsüñ bu sözi Hudāya tütün gibidür elim al ya'nî baña mu'avenet eyle yoḥsa kilîm siyāh oldı ya'nî tütün eşvābı siyāh idügi gibi iblîsüñ mekri ḳalbi siyāh ider eger mu'avenet-i Ḥaḳ olmazsa

Men beḥüccet berneyāyem bâbilîs

Küst fitne her şerîf ü her ḥasîs

Ben ḥüccetle iblîs ile başa çıḳamam ki o her şerîf ve her ḥasîs fitnesidür cümleyi idlāl ider

Ādemî k'û 'alleme'l-esmā begest

Derteg-i çün berḳ İn seg bîtegest

Bir ādem ki 'alleme'l- esmā begidür bu köpegüñ berḳ gibi cümlesinde ḥamlesizdür

Ezbeḥîst endāḥteş berrûy-ı ḥāk

Çün semek derşast-ı ü şüd ezSimāk

Anı cennetden yir yüzi üzre atdı simākden balıḳ gibi iblisüñ aḡına düşdi

Nevḥa-yı innā ḳalemnā mîzedî

Nîst destān u füsüneşrā ḥadî

İnnā ḳalemnā fiḡānı urdı ve iblîsün ḥîle ve efsünına ḥadd ü ḡāyet yoḳdur

Enderûn-ı her ḥadîş-i ü şerest

Şad hezārān siḥr dervey muzmerest

İblîsüñ her sözi içre şerdür o sözde yüz biñ siḥir gizlidür

Merdi-yi merdān bebended dernefes

Derzen ü dermerd efrūzed heves

Merdlerüñ merdligini bağlar bir nefesde erde ve ‘avretde heves şu‘lelendürür
ya‘nî hevā ve heves tarafına meyl itdirür hîle ve mekr ile kavî mekkārdur

Ey bilīs-i halk-sūz u fitnecū

Berçiyem bîdār kerdî rāst gū

İblīs e hitāb Mu‘āviye hāzreti buyurur ki ey halk yakıcı ve fitne isteyici iblīs
beni niçün uyarduñ toğrı söyle

Bāz takrîr-i iblīs telbīs-i hōdrā

Girü iblīs kendü telbīsini takrîr itmesidür

Güft her merdî ki bâşed bedgümān

Neş‘neved ü rāstrā bâşed nişān

İblīs didi ki her bir ādem ki yaramaz zanlu ola o ādem toğru sözi yüz nişān ile
istemez ya‘nî kabûl itmez

Her derūnî ki hayālendiş şūd

Çün delîl ārî hayāleş bîş şūd

Her bir derūn ki hayāl ü fikr idici ola anı ilzām içün çünki delîl getüresin anuñ
hayāli artuğ olur

Çün sūḥan dervey reved ‘illet şeved

Tîğ-i gāzî düzdrā ālet şeved

Çünkü söz işde ‘illet olur meşelā gāzî kılıcı hırsıza ālet olur

Pes cevāb-ı ü sükūtest ü sükūn

Hest bāebleh sūḥan güften cünun

Pes aña cevāb sükūt ve sükündür ki aḥmağa söz söylemek cünündür

Tū zimen bāḤaḵ ḡi nālī ey selīm

Tū benāl ezşerr-i ān nefis-i le'īm

Sen benden Ḥudāya niçün nāle idersin o le'īm nefis şerrinden nāle eyle

Tū ḡorī ḡelvā turā dümmel şeved

[108b] *Teb bigīred ṭab'ı tū muḡtel şeved*

Meşelā sen ṭatlu yirsin saña ḡıban olur isteme ṭutar ṭab'ıñ bozılır

Bigūneh la'net kūnī iblīsā

Ḡün nebīnī ezḡod ān telbīsā

Günāhsız iblīse la'net idersin o teblīsini niçün kendiñden görmezsin

Nīst eziblīs eztust ey ḡavī

Ki ḡü rūbeh sūy-ı dūnbe mīrevī

İblīsden degüldür sendendür ey azḡun ki dīlkü gibi ḡuyruḡ ṭarafına yilersin

Ḡünki dersebze bibīnī dūnberā

Dām bāşed İn nedānī tu ḡirā

Ḡünki ḡemende ḡuyruḡ göresin duzaḡdur bunı niçün bilmezsin

Z'ān nedānī ket zidānīş dūr kerd

Meyl-i dūnbe ḡeşm-i 'aḡlet kūr kerd

Anuñḡün bilmezsin ki ḡuyruḡ maḡabbeti seni bilmekden ırāḡ itdi 'aḡluñ gözini
kör itdi

Ḥubbūke'l-eşyā'e yu'mike yuşım

Nefsūke's-su'ı ḡabeş lāṭaḡteşım

Eşyāya maḥabbetüñ seni kūr şağır ider yaramaz nefsüñ günāh itdi kimseye
huşūmet itme

Tū günēh bermen menih kej mej mebīn

Men zibed bīzārem ü ezḥırş u kīn

Sen günāhı baña yükletme egri bögri görme ben yaramazdan ve ḥırşdan ve
kīnden bīzārum

Men bedī kerdem peşimānem henüz

İntizārem tā şebem āyed berüz

Yaramaz itdüm henüz daḥı peşimānum muntazıram ki tā gicem gündüz ola
ya'nī günāhum 'afv ola

Müttehim geştem miyān-ı ḥalḳ men

Fī'ı-i ḥod bermen nehed her merd ü zen

Ḥalḳ arasında ben töhmetlü oldum her er ü 'avret kendü işini baña yükledür

Gürg-i bīçāre egerçi gürsenest

Müttehem bāşed ki ü derṭanṭanast

Bīçāre ḳurd egerçi açdur toklukla müttehem olur zīrā ki ṭanṭanadadur ḳuvvetle
adı çıkmışdur

Ezza'ıfı çün nedāned rāhreft

Ḥalḳ güyed tuḥmeest ezlūt-ı zeft

Za'ıflıktan yol gitmege ḳādir degül ḥalḳ dir ki cerb loḳmadan imtilādur

Bāz ilḥāḥ kerdem-i Mu'āviye iblīsā

Girü Mu'āviyenüñ iblīse iḳdām itmesidür

Güft gayr-ı rāstı ner'hānedet

Dād sūy-ı rāstī mīh^vānedet

Mu‘aviye Һazretleri iblīse didi ki seni ҺoҺruluҺdan Һayri Һurtarmaz ‘adl seni ҺoҺruluҺ Һarafına Һeker

Rāst gū tā vā rehī ezçeng-i men

Mekr nen ‘sāned ğubār-ı ceng-i men

ҺoҺru söyle tā elemden Һurtulasın Һīle benüm cengüm tozını oturtmaz ya‘nī Һīle ile ben senüñle cengden vāzgeçmem

Güft çün dānī dürüĝ u rāstrā

Ey Һayālendīş-i pürendīşehā

İblīs Mu‘aviyeye didi ki yalanı ve gerçegi nice bilürsin ey Һayāli fikr idici fikri ҺoҺk ādem

Güft peygamber nişānī dādeest

Қalb-i nīkūrā mihek bin ‘hādeest

Mu‘aviye iblīse didi ki peygamber bir nişān Һomişdur Һalpa ve eyüye mihek Һomişdur

Güfteest elkizbü reybün fi ‘lķulūb

Güft eşşıdķu Һume’nīne Һarūb

Dimişdür ki yalan Һalblerde şübhe ve ıztırābdur ve yine didi ki gerçek sūkūt ve Һume’nīnedür şafā viricidür

Dil neyārāmed zigüftār-ı dürüĝ

Āb u rūĝan [109a] hīç nef‘rūzed fūrūĝ

Göñül yalan sözden diñlenmez meşelā şu ve yaĝ şu‘le virmez kezālik yalan ile Һarışık sözden göñül ziyā ve şafā bulmaz

Derħadīş-i rāst ārām-ı dilest

Rāstihā dāne-yi dām-ı dilest

Ṭoġru sözde göñül diñlenmesi rāḫatı vardur ṭoġruluklar göñül duzāġı dānesidür göñül ṭoġru söze şayd olur

Dil meger rencūr bāşed beddehān

Ki nedāned çāşnī-yi ĩn ü ān

Göñül meger ḫasta ola aġzı yaramaz ola ki bunuñ anuñ lezzetin bilmeye ya'nı maġlūb-ı hevā ve şehvet olup gerçeġi yalandan fark idemeye

Çün şeved ezrenc ü ĩllet dil selīm

Ṭu'm-ı kizb ü rāstrā bāşed 'ālīm

Çünkü göñül ḫastelikden selāmet üzre ola yalan ve gerçek lezzetine 'ālīm olur

Ḥırş-ı Ādem çün suy-ı gendüm füzūd

Ezdil-i Ādem selīmīrā rübūd

Ḥazret-i Ādemüñ ḫırşı çünkü buġday ṭarafına artdı ādem göñlinden selāmeti kapdı

Pes dūrūġ u ĩşveetrā gūş kerd

Ġurre geşt ü zehr-i kātīl nūş kerd

Pes senüñ yalanuñı ve mekrüñi diñledi maġrūr oldu ve zehr-i kātīli içdi

Kejdüm ezgendüm nedānist ān nefes

Mīpered temyīz ezmest-i heves

O zamānda 'akrebi buġdaydan fark idemedi zīrā heves mestinden temīz uçar kalmaz

Ḥalk mest-i ārzüend ü hevā

Z'ān pezirāend destān-ı tura

Halk ārzū ve heves sarhoşlarıdır anuñçün senüñ destān ve hīleñi qabūl idicilerdür

Her ki ħodrā ezhevāḥū bāz kerd

Çeşm-i ħodrā āšnā-yı rāz kerd

Her kimse ki kendüyi hevā ḥuyly olmaqdān girü itdi kendü gözin rāz ile āšinā itdi ya'nī hevādan qurtulan kimse qalb göziyle rāzı görüp gerçeği yalandan ayurur

Şikāyet-i kâzī ezāfet-i kâzā vü cevāb güften-i nā'ib-i ūrā

Qāḍīnūñ qāzīlik āfetinden şikāyetidür ve nā'ibūñ aña cevābıdır

Qāzī' bin 'şāndened ū mīgirīst

Güft nā'ib kâziyā girye ziçīst

Bir qāḍīyi dikdiler ya'nī aña bir qāḍīlik virdiler qāḍī ağladı nā'ib didi ki ey qāḍī ağlamak nedendür

İn ne vaqt-i girye vü feryād-ı tust

Vaqt-i şādī vü mübārek bād-ı tust

Bu zamān senüñ ağlamañ ve feryāduñ zamānı degüldür senüñ şādīlügüñ ve mübārek bāduñ ya'nī tehniye olunmağūñ zamānidür

Güft āh çün ḥükm rāned bīdīlī

Dermiyān-ı ān dü 'ālim cāhilī

Qāḍī didi ki āh nice ḥükm ider bir göñline mālīk degül ol iki 'ālem arasında bir cāhil

Ān dü ḥaşm ezvāḳ'a-yı ħod vāqıfend

Qāzī-yi miskīn çī dāned z'ān dü bend

O iki ḥaşm kendü vāqı'alarından vāqıflar [109b]dur bilürler faqīr qāḍī o ikiden bend ü hīleyi ne bilür qanqısı hīledür bilmez

Cāhilest ü gāfilest ezḫāl-i šān

Çün reved derḫūnšān u māl-i šān

Anlaruñ ḥāllerinden cāhil ve gāfildür anlaruñ ḳanlarından ve māllarından nice ḥükm ider

Güft ḥašmān ‘ālimend ü ‘illetī

Cāhilī tū līk šem‘-i milleti

Nā’ib didi ki ḥaşımlar ‘ālimlerdür lākin ‘illetleri vardır sen anlaruñ aḥvāline cāhilsin lākin millet šem‘isin

Z’ān ki tū ‘illet nedārī dermiyān

Ān ferāḡat hest nūr-ı dīdegān

Zirā ki ortada senüñ ‘illet ve ḡaražuñ yok ol ḡarazsızlık gözler nūrıdır ferāset nuruyla Hakkı temeyyüz idersin

V’ān dü ‘ālemrā ḡaražšān kūr kerd

‘İlmšānrā ‘illet enderkūr kerd

Ve o iki ‘ālimi ḡaražları kör eyledi ḡaraž anlaruñ ‘ilmlerin maḳberede eyledi

Cehlṛā bī‘illetī ‘ālim kūned

‘İmrā ‘illet zidilhā berkūned

Ḡarazsızlık cāhili ‘ālim ider ḡaraž ‘ilmi ḡöñüllerden ḳoparur ya’nī maḥv ider giderür

Tā ki rüşvet nes’tedī bīnendeī

Çün ṭama‘ kerdī ḡarīr ü bendeī

Tā ki rüşvet almayasın ḡoricisin başiret ḡöziyle Hakkı ḡörürsin çünki ṭama‘ idesin kürsın ve ḳulsın hem rüşvet ḳavli hem nefis ḳavli ve hem şeyṭān ḳavlisin

Ezhevā men hūyrā vā kerdeem

Loḡmahā-yı şehvetī kem ḡordeem

Ḥazret-i Mu‘āviye iblīse didi ki ben ḡuyı hevādan ayırmışam ya’nī ḡuyumda hevā yoḡdur şehvet loḡmaların yimedim muḡaşşıl aḡlāḡ-ı seyyi’eyi ḡüsniyyeye tebdīl itdim

Çāşnīgīr-i dilem şūd bāfürūḡ

Rāstrā dāned ḡaḡīḡat ezdürūḡ

Benim gönlüm çāşnīgīri bāfürūḡ oldu ya’nī ḡalbümün ḡuvvet-i zā’iḡası nūrlu oldu toḡruyı yalandan ḡaḡīḡaten bilür fark ider nūr-ı ferāsetle

Bāḡarār āverden-i Mu‘āviye iblīsā

Mu‘āviye Ḥazret-i İblīsi iḡrār itdürmesidür

Tū çirā bīdār kerdī mer merā

Düşmen-i bīdārī tū ey degā

Mu‘āviye iblīse didi ki sen niçün beni uyarduñ sen uyanıklık düşmanısın sen ey ḡilekār

Hemçü ḡaşḡāşī heme ḡāb āverī

Hemçü ḡamrī ‘aḡl u dānişrā beri

Ḥaşḡāş gibisin cümle uyḡu getürürsin şarāb gibisin ‘aḡlı giderürsin

Çārmīḡet kerdeem ḡīn rāst ḡū

Rāstrā dānem tu ḡilethā mecū

Seni çārmīḡ itdüm toḡru söyle ben toḡruyı bilürüm sen ḡileler arama

Men ziherkes ān ḡama‘ dārem ki ū

Şāḡib-i ān bāşed enderḡab‘ u ḡū

Ben her kimseden anı isterem ki o kimse o şey'ün şāhibi ola ṭabī'atda ve hūyda

Men zisirke mīnecūyem şekkerī

Men muḥanneṣrā negīrem leşkeri

Ben sirkeden şekerlik [110a] istemem ve muḥannetden 'askerden olup ceng itmek istemem

Hemçü gebrān men necūyem ezbüti

K'ū būved ḥaḳ yāḥod ezḥaḳ āyetī

Ben kāfirler gibi bir bütten istemem ki o büt Hudā ola yā ḥoḍ Hudādan bir āyet ve 'alāmet ola

Men zisergīn mīnecūyem būy-ı müşk

Men derāb-ı cū necūyem ḥışt-ı ḥuşk

Ben fişkıdan müşk kokuşu istemem ben ırmaḳ şuyından ḳurı kerpiç istemem

Men zişeyṭān īn necūyem kūst ḡayr

K'ū merā bīdār gerdāned beḡayr

Ben şeyṭāndan bunı istemem ki şeyṭān ḡayrdur o ḡayr beni ḡayra uyara

Rāst güften-i iblīs zamīr-i ḥodrā beMu'āviye

İblīs kendü zamīrini Mu'āviyeye toḡru söylemesidür

Güft-i bisyār ān bilīs ezmeḳr 'özr

Mīr ezū neşīned gerd istiz ü şabr

Ol şeyṭān ḥīle ve 'özrden çok söyledi pek andan işitmedi ya'nī Mu'āviye şeyṭānuñ ḥīle yüzinden söyledüḡi sözleri ḳabūl itmedi 'inād itdi ve şabr itdi nüṣṣa

Ezbün-i dendān bügüfteş behr-i ān

Keremet bīdār mīdān ey fülān

Pes diş dibinden Türkide yarım ağızla didikleridür ya'nî añlanur añlanmaz iblīs
Mu'aviye didi ki anuñçün seni uyardum bil ey Mu'aviye ki

Tā resī endercemā'at dernamāz

Ezpey-i peygamber-i devletfirāz

Tā namāzda cemā'ate yetiş sen 'ālīdevletlu peygamber ardından

Ger namāz ezvaqt-i refī mer turā

Īn cihān tārīk geştī bizi'yā

Eger saña namāz vaktinde giçe idi bu dünyā karamlık olurdu ziyāsız olurdu

Ezgabīn ü derd refī eşkhā

Ezdü çeşm-i tū mişāl-i meşkhā

Mağbūn olduğundan ve derdünden iki gözünden müşkler gibi gözyaşları
akardı

Zevk dāred her kesī derṭā'atī

[Lācerem neş'kibed ezvey sā'atī]

Her bir kimse bir ṭā'atden zevk bulur pes elbette o ṭā'atden bir sā'at şabrı
idemez

Ān gabīn ü derd būdī şad namāz

Kū namāz u kū fūrūg-ı ān niyaz

O mağbūnluk ve derd yüz namāz olurdu kanı namāz ve kanı o niyāz yanması
ya'nî çok fark var

Fazīlet-i ḥasret ḥorden-i ān muḥliş berfevt-i nemāz-ı cemā'at

Bu hikāyet cemā'at sevābını beyāndur o muḥlişüñ cemā'at ile namāz fevtine ḥasreti
fazīletidür

Ān yekī mīreft dermescid-i derūn

Merdūm ezmescid hemī āmed birūn

O bir kimse mescid içre gitdi halk cümle mescidden taşra gelürdi

Geşt pürsān ki cemā'atrā çī būd

Ki zimescid mībirūn āyend zūd

Şordı ki cemā'ate ne oldı ki mescidden tiz çıkarlar

Ān yekī güfteş ki peygamber namāz

Bācemā'at kerd ū fāriğ şūd zirāz

O bir kimse aña didi ki peygamber namāzı cemā'atle kıldı rāzdan fāriğ oldı

Tū kücā dermīrevī ey merd-i hām

Çünkü peygamber bedā[110b]dest esselām

Sen kanda gidersin ey hām kimse çünkü peygamber namāzdan selām virdi

Güft āh u dūd ezān āh şūd birūn

Āh-ı ū mīdād ezdil bŷy-ı hŷn

O kimse āh didi ve o āhdan tütün çıkdı anuñ āhı gönŷlden kan koşusı virdi

Ān yekī ezcem' güft īn āhrā

Tū bemen diħ v'ān namāz-ı men turā

Cemā'atden bir kimse didi ki sen bu āhı baña vir ve benim ol peygamber
ardında cemā'atle kılduğum namāz senüñ olsun deñişelüm

Güft dādem āh u pezreftem namāz

Ū sited ān āhrā bāşad niyāz

Cemā'ate irişmeyen kimse didi ki āhı virdüm ve namāzı kabūl itdüm ol bir kimse o āhı yüz niyāz ile aldı

Şeb beḥ'āb enderbügüfteş hātifi

Ki ḥaridī āb-ı ḥayvān u şeff

Gice düşinde aña bir hātif didi ki āb-ı ḥayāt ve şifā alduñ

Ḥurmet-i ĩn ihtiyār u ĩn düḥūl

Şüd namāz-ı cümle-yi ḥalkān kabūl

Bu ihtiyār ve bu düḥūl ḥürmetine cümle ḥalkuñ namāzı maḳbūl oldu

Tetimme-i ikrār-ı iblīs bāMu'āviye mekr-i ḥodrā

İblīs Mu'āviyeye kendü mekrini ikrārı tamāmıdur

Pes 'azāzileş bügüft ey mır ü dād

Mekr-i ḥodrā dermiyān bāyed nihād

Pes iblīs Ḥazret-i Mu'āviyeye didi ki ey 'adl begi kendü mekrümi ortaya koymaḳ gerek

Ger namāzet fevt mışüd ān zamān

Mizedī ezderd-i dil āh u fiḡān

Eger o zamānda namāzuñ fevt olaydı göñül derdinden āh u fiḡān iderdüñ

Ān te'essüf v'ān fiḡān u ān niyāz

Dergüzeştī ezdü şad zıkr ü namāz

O te'essüf ve o fiḡān ve yalvarmaḳ şevābda iki yüz zıkr ü namāzdan geçerdi ziyāde olurdı

Men turā bīdār kerdem eznehīb

Tā nesüzāned çünān āhī ḥacīb

Ben seni k rkudan uyardum t  ki ancılayın bir  h  hic bı yakmaya

T    n n  h  neb  ed mer tur 

T  bed n r h  neb  ed mer tur 

T  sa na ancılayın bir  h-ı s zn k olmaya t  ki sa na o  ha bir yol olmaya

Men  as dem ez ased kerdem   n n

Men  ad yem k r-ı men mekrest   k n

Ben  as dem  asedden b yle itd m ben  aduvvem benim i im mekr     le ve k nd r

Cev b-ı Mu  viye  bl sr  ba d ezi tir f ve  ab l kerdem-i Mu  viye s  han-ı  r 

Mu  viyen n  bl se cev bıdur i r rından  onra Mu  viye  bl s n s zini  ab l itmesid r

G  ft ekn n r st g  ft    d   

Eztu  n  yed tu  nr  l y  ı

  zret-i Mu  viye  bl se didi ki  imdi  o ru s yled n ger eksin senden bu gel r sen bu a l y  sın  imdi inandım

 Ankeb t  t  meges d r    k r

Men neyem ey seg meges za met mey r

 r mceksin si ek avlarsın ey k pek ben si ek deg l m za met  ekme

B z esp dem   k rem  eh k ned

 Ankeb t  key begird-i m  tened

Ben a   o anım beni p di  h avlar bir  r mcek [111a] bizim et rafımız  anda  olanır ya n  avlamak deg l et rafımıza gelemes

Rev meges m   r t  t n  hel 

Sūy-ı dūġı zen meġeshārā şalā

Yüri siñek avla tā ki kādırsın hele bir ayran tarafına siñeklere şalā eyle
gösterdigün şehvāt ayran gibidür aña cem‘ olan ehl-i dünyā ayrana üşen siñekler
gibidür sen anlara şalā eyle

Ver beġ‘ānı tū besūy-ı engübîn

Hem dūrūġ u dūġ bāşed ān yakîn

Ve eger sen bal tarafına çağırırsañ hem yalandur ve hem o yakīnen ayran olur
ya‘nı lezīz ve eyülüġe farazā da‘vet itseñ ĥakīkatde hem yalandur ve hem o şey
ayrandur ayran gibi bīmeze ve biletāfet olur yakīnen ki sen mekkārsın

Tū merā bīdār kerdī ĥ‘āb būd

Tū nūmūdī keşti ān girdāb būd

Sen beni uyardūñ ol uyarmak uyku idi sen gemi gösterdūñ o girdāb idi ya‘nı
tā‘ata āġāh ol didūñ o ĥakīkatde ġaflet idi

Tū merā derĥayr z‘ān mīĥ‘āndī

Tā merā ezĥayr bihter rāndī

Sen beni ĥayra anuñcūn çağırduñ ki tā ki beni daĥı eyü ĥayrdan alıĥoduñ

*Fevt şüden-i düzd beāvāz dāden ānşaĥş şāĥib-i ĥānerā ki nezdīk āmede būd ki düzdrā
deryābed ü bigīred*

Ĥırsızūñ kaçmasıdır o kimsenūñ ev şāĥibine çağırmasıyla yakalamış idi ki ev şāĥibi
ĥırsızı bula ve tutaydı ol çağıran kimse tarafına gitmekle ĥırsızı kaçırđı kaçup kurtulđı

Ān bedān māned ki şaĥşī düzd dīd

Dervīşāĥ enderpey-i ū mīdevīd

O aña beñzer ki bir kimse onda ĥırsız görđi ĥırsız ardınca yeldi

Tā dü se meydān devīd ender peyeş

Tā derefkend ān ta‘ab enderḥayeş

Tā iki üç meydān hırsızı ardınca yeldi tā o yorulmaḵ ol kimseyi diriltdi

Enderān ḥamle ki nezdīk āmedeş

Tā bedū enderḥehed deryābedeş

O ḥamlede ki hırsıza yaḵīn geldi tā şıḥraya hırsızı tuta

Düzd-i dıger bāng kerdeş ki biyā

Tā bibīnī īn ‘alāmāt-ı belā

Bir gayri hırsız aña çağırdı ki gel tā ki bu belā ‘alāmetlerin göresin

Zūd bāş u bāz gerd ey merd-i kār

Tā bibīnī ḥāl īncā zār zār

Ṭīz ol ve girü dön tā ki buranuñ ḥālını göresin zār zār çağırdı

Güft bāşed k’ān ṭaraf düzdī büved

Ki negerdem zūd īn bermen reved

Kendüye didi ki cāyız ki o ṭarafda bir hırsız ola eger ṭīz dönmezsem cāyız ki bu belā benim üzerime gele

Berzen ü ferzend-i men destī zened

Besten-i īn düzd sūdem key küned

Benim ‘avretime ve evlādıma bir el ide bu hırsızı yaḵalamaḵ baña ḵanda fāyide ider ya‘nī itmez

İn Müselmān ezkerem mīḥ^vānedem

Ger negerdem zūd pīş āyed nedem

Bu müselmān keremden beni çağırır eger ṭīz dönmezsem nedāmet oña gelür

Berümîd-i şefkat-i ân nîkḥ^vâh

Düzdrâ bûg'zâşt bâz âmed zirâh

Ol eyülük iden kimse şefkati ümîd ile hırsızı [111b] terk itdi yoldan girü geldi

Güft ey yâr-ı nikû aḥvâl çîst

În figân u bâng-ı tû ezdest kîst

Didi ki ey eyü yâr aḥvâl nedür senüñ bu feryâd u figânüñ kimüñ elindendür

Güft İnek bîn nişân-ı pây-ı düzd

În taraf refest düzd-i zenbemüzd

Ol da didi ki işte saña hırsızuñ ayağı nişânı 'avretin kirâya virür hırsız bu tarafa gitmişdür zenbemüzd kodoş ma'nâsınadur

Nek nişân-ı pây-ı düzd-i kâtabân

Derpey-i ü rev bedîn naḳş u nişân

İşte saña hırsız ide hırsızuñ ayağı nişânı bu naḳş u nişân üzre hırsız ardınca git

Güft ey ebleḥ çî mîgüyî merâ

Men girifte bûdem âḥîr mer verâ

Ev şâhibi didi ki ey aḥmak sen baña ne dirsın ben hırsızı tutmuşdum

Düzdrâ ez bâng-ı tû bûg'zâştem

Men tu ḥarrâ âdemî pendâştem

Senüñ feryâduñdan ben hırsızı terk itdüm ben sen eşegi âdem oğlanı şandum

În çî jâjest ü çî herse ey fülân

Men ḥaḳîḳat yâftem çî bud nişân

Bu ne bîhûde sözdür ne herzedür ey filân ki ḥaḳîḳati buldum nişân ne olur

Güft men ezḥaḳ nişānet mīdehem

În nişānest ezḥaḳīkat āgehem

O kimse didi ki ben saña Ḥaḳdan nişān virürüm bu nişāndur ben ḥaḳīkatden ḥaberdārım aḥmaḳ ve eṣek degülüm

Güft ṭarrārī tu yāḥod ebleḥī

Belki tū düzdī vü z'în ḥāl āgeḥī

Ev şāḥibi didi ki sen ṭarrārsın yā ḥod aḥmaḳsın belki ḥırsızsın ve bu ḥālden ḥaberdārsın

Ḥaşm-ı ḥodrā mīkeşīdem men Keşān

Tu rehānīdī verā k'īnek nişān

Ben kendü ḥaşmımı çekerek çekdüm sen anı kırtarduñ işte saña nişān diyü

Tū cihetgū men birūnem ezciḥāt

Dervişāl āyāt kū yā beyyināt

Sen cihet söylersin ben cihāndan taşrayam vişālde 'alāmāt ḳanda ḥüccetler ḳanda

Şuñ' bīned merd-i maḥcūb ezşīfāt

Derşīfāt ānest k'ū güm kerd zāt

Şīfātla maḥbūb olan kimse şuñ' görür şīfātda o kimsedür ki zātı yavu kılmışdur

Vāşılān çün ğarḳ-ı zātend ey püser

Key kūnend enderşīfāt-ı ū nazar

Vāşıllar çünki zāta müstağraḳdurlar anlar ḳanda anuñ şīfātına baḳarlar ya'nī baḳmazlar dāyimā müşāhe-yi zāt iderler

Çünki enderḳa'ı cū bāşed seret

Key bereng-i āb üfted manzaret

Çünkü senüñ başuñ ırmaguñ dibinde ola şunuñ rengine kanda bakarsın ya'nı bakmazsın

Ver bereng-i āb bāz āyī ziķa'r

Pes palāsī bis'tedī dādī tu şa'r

Ve eger ırmağ dibinde girü şu rengine gelesin pes bir pelās almış olduñ yüki dirdüñ ya'nı deryā-yı vahdet-i istigrağdan yine 'ālem-i keşrete rücū' bir 'azīz şey'i elden çıkarup bir ḥasīs şey almak gibidür

[112a] *Ṭā'at-i 'āme günāh-ı ḥāşgān*

Vuşlat-ı 'āme ḥicāb-ı ḥāş dān

*“Ḥasenātü'l-ebrāri seyyi'ātü'l-muķarrebbīn”*¹³² fehvāsınca 'avāmuñ ṭā'āti ḥaşlaruñ günāhıdır zīrā ki ṭā'at[lar]ı vücūdları iledürler *“Vücūduke zenbun lāyukāsu 'aleyhi zenbun āḥar”*¹³³ āhīr ḥükm-i muķarrerdür 'āmmenüñ vuşlatı ḥāşuñ ḥicābıdır bil zīrā vahdete ırmemişlerdür gayriyyet beķāsı ile vuşlat zu'm iderler *“Tu nemāt aşlā vişāl īnest ü bes”* dinilmişdür mādām ki fānī olmaya vişāl olmaz

Hikāyet-i vezīr pādşāh ūrā ezvezāret mağzülī kerd ü muḥtesibī dād

Bir vezīrūñ hikāyesidür ki pādīşāh anı vezāretten ma'zül itdi ve muḥtesiblik virdi

Mer vezīrīrā küned şeh muḥtesib

Şeh 'adū-yı ü büved neb'ved muḥib

Bir vezīri pādīşāh muḥtesib ide pādīşāh anuñ düşmanı olmuş olur dostı olmuş olmaz

Hem günāhī kerde bāşed ān vezīr

Bisebeb neb'ved tağayyür nāgüzīr

¹³² Dindarların iyilikleri yakınların günahıdır.

¹³³ Varlık iddia etmen kıyas yapılamayacak kadar büyük bir günahdır.

Hem o vezîr bir günâh eylemiş olur zîrâ elbette nâçâr tağayyür sebebsiz olmaz
elbette bir sebep vardur

Ân ki evvel muhtesib bûd h d ver 

Baht u r z   n b dest ezibtid 

O kimse ki evvelden muhtesib idi  n  baht u na  b o idi evvelden

L k  n k'evvel vez r-i   h b dest

Muhtesib kerd n sebep fi' -i bedest

L kin ol kimse ki evvel p di  h vez ri olmu  dı  n  muhtesib itmege sebep
yaramaz i    r vez rden z h r itmi    r

  n tur    h z' st ne p    h'  nd

B z s y-   st ne b z r nd

  nki seni p di  h  sit neden yanına get re gir  yine  sit ne  rafına s re

T  yak n m d n ki c rm  kerde 

Cebrr  ezcehl p    verde 

Sen yak nen bil ki bir c rm itmi    nd r cehl den cebri iler  get rd   

Ki mer  r z  v  k smet b dest

Pes  ir  diy b det  n devlet bedest

Dirsi  ki ba na na  b   k smet bu imi   elmu  adder    ayin sa na cev b budur ki
pes ni   n o devlet el  nde idi pes ma'  m oldu ki 'abd   n ir de-yi c z' yyesin   n med hali
vardur

K smet-i h d h d b r d  t  zicehl

K smet-i h dr  fez yed merd-i ehl

Kendi kısmetüñi cehlden kendüñ kesdüñ ehl olan kimse kendüye kısmetini
arturur

Kıssa-yı münāfiḳān ve Mescid-i Dırār sāhten-i İṣān

Münāfiḳlar ḥikāyesidür ve Mescid-i Dırār yaptıklarıdır

Yek miṣāl-i dīger ender keḳrevī

Şāyed er eznaḳl-i Ḳur‘ān biş‘nevī

Egri gidmekde ve ḥile itmekde bir misāl daḥi lāyıḳdur ki Ḳur‘ān-ı Kerīm
naḳlinden işidesin

İn çünin kejbāziī dercüft ü tāk

BāNebī mibāhtend ehl-i nifāk

Buncılayın ya‘nī İblīs Mu‘āviyeye itdügi ḥile gibi cüftde tekde egri oynamaḡı
nifāk erbābı peygamber ile oynadılar

K‘ezberā-yı ‘izz-i dīn-i Aḥmedī

Mescidī sāzīm ü būd ān mürtedī

Peygamberi aldamaḡ için didiler ki dīn-i Aḥmedī ‘izzetiçün bir mescid
yapalum o yapmak ḥod mürtedlik [112b] idi ḥasedden idi

İn çünin kejbāziī mibāhtend

Mescidī cüzmesid-i ü sāhtend

Buncılayın bir egri oyun oynadılar peygamberüñ mescidinden gayri bir mescid
yapdılar

Ferş ü saḳf u ḳubbeş ārāste

Līk tefrīḳ-i cemā‘at ḥ‘āste

Döşemesi ve saḳfı ve ḳubbesi müzeyyen güzel lākin cemā‘ati bölmek istediler

Nezd-i peygamber belābe āmedend

Hemçü üstür plîş-i ũ zānū zedend

Peygamber huzūrına yalvarmak ve zāylıklā geldiler peygamber öñinde deve gibi diz çökdiler

K'ey Rasūl-i Hāḡ berā-yı muḡsinī

Sūy-ı ān mescid ḡadem rence kūnī

Didi ki ey Hāḡ resūli ihsān itmek içün ol mescide teşrīf buyuruñ

Tā mübārek kereded ezaḡdām-ı tū

Tā ḡıyāmet tāze bādā nām-ı tū

O mescide gelüñ ki tā senüñ mübārek ayaklarıñdan mescid mübārek ola ḡıyāmete dek nāmuñ tāze ola

Mescid-i rüz-ı ḡilest ü rüz-ı ebr

Mescid-i rüz-ı żarūret vaḡt-ı faḡr

Balçık günü mescididür ve bulutlı gün mescididür żarūret günü mescididür faḡr vaḡti mescididür ki

Tā ḡarībī yābed İn cā ḡayr u cā

Tā firāvān gerded İn ḡidmetserā

Tā bir ḡarīb orada ḡayr ü cā bula ya'nī namāz ḡılacaḡ yir ve yatacaḡ yir bula tā bir ḡidmet evi çok ola ya'nī 'ibādet idecek yir müte'addid ola zaḡmet çekilmeye

Tā şī'ār-ı dīn şeved bisyār u pūr

Z'ān ki bāyārān şeved ḡoşḡār-ı mūr

Tā ki dīn şī'ārı çok ve tolu ola zīrā ki acı iş yārān ile güzel olur

Sā'atī ān cāygeh teşrīf dih

Tezkiye mā kūn zimā ta'rif diḥ

Bir sâ'at o yire teşrif ile bizi tezkiye eyle bizi ta'rif eyle

Mescid ü aşḥāb-ı mescidrā nūvāz

Tū meḥī mā ṣeb demī bāmā besāz

Mescidi ve mescid şāhiblerin oḥşasın ay sen biz giceyüz bir nefes bizimle ol

Tā ṣeved ṣeb ezcemālet hemçü rûz

Ey cemālet âftāb-ı cānfürûz

Tā gice cemālũnden gün gibi ola ey şu peygamber ki cemālũñ cānı münevver
ider güneşdür

Ey dirîgā k'ân sūḥan ezdil büdī

Tā murād-ı ān nefer ḥāşıl şüdī

Ey dirigā ki o söz gönũlden olaydı tā o neferũñ murādı ḥāşıl olaydı

Luṭf k'āyed bīdil ü cān derzebān

Hemçü sebzetũn büved ey dostān

Luṭf ki ağıza cān u gönũlden gelmez hemān dil ucından söylenür külḥan ve
mezbeled biten sebze gibi olur ey dostlar

Hem zidūreş bin'ger ü endergüzer

Ḥorden ü būrā neşāyed ey püser

Anı hemān ırakdan gör bak ve geç yemege ve koḫmağa lāyık olmaz o sebzeyi ey oḡul

Sūy-ı luṭf-ı bīvefāyān ḥīn merev

[113a] *K'ân pül-i vīrān büved nīkū şīnev*

Vefāsızlarũñ luṭfi ṭarafına şaḫın varma ki o luṭf vīrān köpidür bir ḥoş işit

Ger kademrā cāhilī bervey zened

Biş'kened pül v'ân kademrā biş'kened

Eger bir bilmeyen kimse o köpriye ayak başşa köpri kırılır başanuñ ayağı kırılır

Her kücā leşker şikeste mîşeved

Ezdü se süst-i muhanneş mîbüved

Her kanda ki leşker şınur iki üç za'îfû'l- kalb ve 'avrettabî'at korkudan ölür

Derşaf âyed bâsilâh ü merdvār

Dil berū bin'hend k'înek yār-ı gār

O muhanneş şaff-ı cenge gelür silâh ile yarar âdem gibi leşker işte yār-ı gār diyü oña gönül virürler

Rū beger dāned çü bîned zaḥmrā

Reften-i ü biş'kened püşt-i turā

Çünkü yüzdendürür kaçar anuñ kaçması senüñ arkañ sır ya'nî leşker şınmağa sebeb olur

În dırāzest ü firāvān mîşeved

V'ânçi makşüdest pinhān mîşeved

Bu ma'ārif uzundur söylenürse çok olur ve o söz ki makşüddur gizlenür

Firîften-i münāfıkān Peyğamber 'aleyhisselām tā beMescid-i Dırāreş berend

Münāfıklarūñ Peyğamberi aldamalarıdır tā ki peygamberi yaptıkları Mescid-i Dırārlarına götüreler

BerRasûl-i Ḥaḡ füsūnhā ḡ'ândend

Raḡş-ı destān u ḡiyel mîrāndend

Münāfıklar Hāḡ resūline efsūnlar itdiler destān ve ḡileler atın sūrdiler

Ān rasūl-i mihrbān-ı raḡm kīṣ

Cūztebessūm cūzbelī n 'āverd pīṣ

Ol maḡabbetlū ve merḡamet mezheblū resūl tebessūmden ḡayri ve belī dimekten ḡayri bir iş itmedi

Şūkrhā-yı ān cemā'at yād kerd

Dericābet ḡāşıdānrā şād kerd

O cemā'at şūkrler itdi da'vete icābetle ḡāşıdları şād itdi

Mīnūmūd ān mekr-i īşān pīṣ-i ū

Yekbeyek z'ān sān ki enderşīr mū

Anlaruñ o ḡileleri peygamber yanında bir bir öyle görüñdi ki sūtte ḡıl görüñür

Mūyrā nādīde mīkerd ān laṡīf

Şīrrā şābāş mīḡüft ān ḡarīf

O laṡīf ḡılı görmemiş itdi o ḡarīf sūte āferīn didi ya'nī ḡilelerin görmemiş yerine ḡoyup mescid yapmaḡa taḡsīn buyurdi

Şad hezārān mūy mekr ū demdeme

Çeşm ḡ^vābānīd ān dem ezhome

Yüz biñ mekr ū ḡile ḡılı o dem o cūmleden göz yumdi

Rāst mīfermūd ānbahr-i kerem

Berşūmā men ezşūmā mūşfiḡterem

O kerem deryāsı gerḡek buyurdi ki ben size sizden ziyāde mūşfiḡūm

Men nişeste derkenār-ı āteşī

Bāfūrūġ u şu'le-yi bes [113b] nāhoşī

Ben bir âteş kenârında oturmuşum o âteş yalınlı ve ziyâde yaramaz şu'lelü

Hem çü pervâne şümâ ân sū devân

Her dü dest-i men şüde pervâne rân

Siz pervâne gibi o âteş tarafına segirdirsiz benim iki elim pervâne koġucu oldu
ya'nî siz cehennem âteşine girmege sebep olan eşyâya meyl idersiz ben sizi men'
iderüm

Çün berân şüd tâ revân gerded Rasûl

Ġayret-i Hâk bâng zed meş'nev zigûl

Çünkü anuñ üzre oldu ki tâ peygamber mescid-i dırâra gide ġayret-i Hâk şadâ
itdi ki gülden işitme

K'in ġabîşân mekr ü ġîlet kerdeend

Cümle maġlûbest ânçe âverdeend

Ki bu ġabîşler mekr ü ġîle eylediler cümle maġlûbdur her delîli ki getürdiler

Ķaşd İşân cüz-siyeh-rüyî nebûd

Ĥayr-ı dîn key cüst tersâ vü cehûd

Anlaruñ kaçdı yüz karalığından ġayri degüldür kâfir ve cüġûd dîn ġayrın
kanda ister

Mescidî bercisr-i dûzaġ sâġtend

BâĤudâ nerd-i daġâhâ bâġtend

Cehennem köprüsi üzre bir mescid yaptılar Ĥudâ ile ġîle nerdin oynadılar

Ķaşd-ı şân tefrîk aşġâb-ı Rasûl

Fazl-ı Hâkrâ key şinâsed her fuzûl

Anlaruñ kaşdı resûl aşhâbın birbirlerinden ayırmağdur Hudānuñ fażl u ihsānını
her foğul kanda añlar

Tā cehūdīrā zişām ĩn cā keşend

Ki beva‘z-ı ũ cehūdān serhaşend

Murādları o ki tā Şāmdan bir cühūdı buraya getüreler ki anuñ va‘zı ile
cühüdler sarhoşdurlar ya‘nī anuñ va‘zına māyillerdürler

Güft peygamber ki ārī līk mā

Berser-i rāhīm ũ ber‘azm-i ğazā

Peygamber didi ki nola varalum lākin biz yol üzreyüz ğazā niyyetine

Z’ĩn sefer çün bāz gerdem ānġehān

Sūy-ı ān mescid revān gerdem revān

Bu seferden çünki girü dönem o zamān¹³⁴

Def‘-i şān kerd ũ besūy-ı ğazv tāht

Bādegāyān ezdegā nerdī bebāht

Anları def‘ itdi ve ğazāya gitdi hīlekārlar ile hīleden bir oyun oynadı

Çün biyāmed ezġazā bāz āmedend

Tālib-i ān va‘de-yi māzī şūdend

Çünki peygamber ğazādan girü geldi münāfıqlar girü geldiler o geçen va‘deyi
tālib oldılar

Güft Haqqeş k’ey peyember fāş gū

‘Özrā ver ceng bāşed bāş gū

¹³⁴ İkinci beytin şerhi metinde eksiktir.

Hudā peygambere didi ki ey peygamber ‘özri açık söyle ve eger cenk olursa olsun di

Güft ey kavm-i dağal hāmuş künîd

Tā negüyem rāzhātān men zenîd

Peygamber didi ki ey mekkār kavm söylemeñ epsem oluñ rāzlarıñızı söylemeyim epsem oluñ beni söyletmeñ

Çün nişānî çend ezesrār-ı şān

Dermiyān āverd bed şüd kār-ı şān

Çünkü peygamber anlarıñ sırlarından bir kaç nişān ortaya getürdi işleri yaramaz oldu

Qāşıdan zū bāz geştend ān zamān

Hāşa lillah hāşa lillah dem zenān

Qāşıdlar o [114a] zamān hāşa lillāh hāşa lillāh diyerek peygamberden girü döndiler gitdiler

Her münāfık muşhafî zîr-i bağal

Süy-ı peygamber biyāverd ezdağal

Bir münāfık koltuğı altında bir muşhafî hileden peygambere getürdi

Behr-i sevgendān ki imān cünnetest

Z’ān ki sevgendān kejānrā sünnetest

Yeminler içün ki yeminler kalkandır zira ki yeminler egrilere ‘ādetdür

Çün nedāred merd-i kej derdīn vefā

Her zamānî biş’kened sevgendrā

Çünkü egrî kimsenüñ dinde vefası yokdur her zamān yemini şır

Rāstānrā ḥācet-i sevgend nīst

Z'ān ki īṣānrā dü çeşm-i rüşenīst

Ṭoğrulara yemīne ḥācet yoğdur zīrā ki anlaruñ iki gözleri açığdur

Nakz-ı mīṣāk u 'uhūd ezahmakīst

Ḥıfz-ı īmān u fenā kār-ı takīst

Yemīni ve 'ahdleri şımağ aḥmaklıkğdandır yemīnleri şımayup ḥıfz itmek ve 'ahde vefā itmek Allāhdan kórğan kimse işidür

Güft peygamber ki sevgend-i şümā

Rāst gīrem yā ki sevgend-i Ḥudā

Peygamber didi ki siziñ yemīniñizi mi toğru tutayım yoğsa Ḥudānuñ yemīnini mi Ḥudā “*Vallāhu yeşhedü inne'l-münāfiğine lekāzibūn*”¹³⁵ buyurđı ve dağı “*Vallāhu yeşhedü innehüm lekāzibūn. Lāteğum fihi ebedā*”¹³⁶ buyurđı

Bāz sevgend-i diger ḥordend ḳavm

Muşhaf enderdest ü berleb mihr-i şavm

Girü münāfiğlar mükerrer yemīn itdiler ellerinde müşhaf ve ağızda oruç mühri var iken

Ki beḥağğ-ı īn kelām-ı pāk rāst

K'ān binā-yı mescid ezbehr-i Ḥudāst

Bu toğru ve pāk kelām ḥağğıçün ki bu mescid bināsı Ḥudā rızāsıyçündür diyü yemīn itdiler

Enderān cā ḥiç ḥile vü mekr nīst

Enderān cā zikr ü şıdğ u yā rabīst

¹³⁵ Allah, münâfıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir. Münâfikûn/ 1

¹³⁶ Allah şahitlik eder ki, bunlar mutlaka yalancıdırlar. Onun içinde asla namaz kılma. Tevbe/ 107

O bināda hîç hîle ve mekr yokdur o bināda zîkr-i Hudā şıdk u hulûş ve yâ Rab
diyü tazarru' ve niyâz vardur didiler

Güft peygamber ki âvâz-ı Hudā

Mîresed dergüş-ı men hemçün şadā

Peygamber didi ki Hudānuñ âvâzı benim kulağuma yetişür gelür şavt u şadā
geldügi gibi

Mühr bergüş-ı şümā bin'hād haq

Tā beâvâz-ı Hudā n'âred sebak

Hudā sizün kulağunuza mühr kodı tā ki âvâz-ı Hudāya sebkat getürmeye ya'nî
işitmeye

Nek şariḥ âvâz-ı Haq mîāyedom

Hemçü şāf ezderd mîpālāyedom

İşte baña şariḥ âvâz-ı Hudā gelür şāfi posadan süzdüğüm gibi âvâz-ı Hudāyı
mahlûk kelāmından ayırurum temyîz ve fark iderüm

Hemçünān ki Mûsa ezsûy-ı dıraḥt

Bāng-ı Haq biş'nîd k'ey mes'ûdbaḥt

Ancılayın ki Hâzret-i Mûsā ağaç tarafından Hudā şadāsın işitdi ki

Ezdıraḥt innî enallāh mîşinîd

Bākelām envār mîāmed pedîd

Ağaçdan taḥkîken “Ben Allāhım” şadāsın işitdi kelām-ı Hudā ile Mûsāya
envār-ı Hudā zāhir oldı [114b] nûra müstağrak oldı

Çün zinûr-ı vahy dermîmāndend

Bāz nevsevgendhā mîḥ'āndend

Münāfiqlar çünki vahyi ñurından ‘aciz qaldılar girü yeñiden yemînler itdiler

Çün Hudā sevgendrā hāned siper

Key nehed isper zikef peykārger

Çünkü Hudā yemîne qalkān nām kodı çünki qalkānı elden qanda qoya ya‘nī
bırağur

Bāz payğamber betekzīb-i şarīh

Qad kezebtüm güft bāīşān faşīh

Girü peygamber şarīh tekzīb itmekle anlara faşīh siz yalan söylediniz didi

Endişiden yekī ezşaḥābe beinkār ki Rasūl ‘aleyhisselām çirā settārī nemikūned

Aşḥābdan bir kimsenüñ Ḥazret-i Peyğamberi inkār ile fikridür ki niçün settārлық itmez
diyü

Tā yekī yārī ziyārān-ı Rasūl

Derdileş inkār āmed z’ān nükūl

Tā ki peygamber yārānından bir yārūñ göñlinde o nükūlden inkār geldi
peygamber va‘dinden niçün nükūl ider didi

K’in çünin pīrān-ı bāşeyb ü vaqār

Mikūned şān in peyember şermsār

Göñlinden didi ki buncılayın pīrleri ki qocalıqlar ile ve vaqārlar ile peygamber
anları ne hicāba düşürür

Kū kerem kū sitrpūşī kū ḥayā

Şad hezārān ‘ayb pūşend enbiyā

Kerem qanı ‘aybı örtmek qanı unutmak qanı enbiyā ise yüz biñ ‘ayb örterler

Bāzderdil rūd istiğfār kerd

Tā negerded zi'tirāz ū rūy-ı zerd

Girü o yār tîz gönünden istigfâr itdi tā ki i'tirāzdan yüzi şararmaya

Şūmiî yārî-yi aşhâb-ı nifâk

Kerd mü'minrâ çü îşân zîst ü 'âk

Nifâk aşhâbına yardım itmek uğursızlığı mü'mini anlar gibi çirkin ve günâhkâr itdi

Bâz mîzârîd k'ey 'allâm-ı sır

Mer merâ meg'zâr berküfrân muşır

Girü figân itdi ki ey cümle sırrı bilen Hudâ beni küfrân üzre muşır itme

Dil bedestem nîst hemçün dîd-i çeşm

Verne dilrâ sūz mî in dem beşm

Yâ Rabbî gönül elimde degüldür göz görmesi elimde olmadığı gibi yoḥsa elimde olaydı bu nefesde gönlümü hışm ile yaḳardım

Enderîn endîşe ḥ^vâbeş derrubūd

Mescid-i îşânş pürsergîn nümūd

Bu fikirde iken o yârî uyḳu aldı münâfıḳların mescidi aña necâsetle tolu görindi

Senghâş enderhadeş cāy-ı tebâh

Mîdemîd ezsenghâ dūd-ı siyâh

O mescidün taşları necâset içre ḥarâb yir taşlardan siyâh tütün çıkar

Dūd derḥulkeş şüd ü ḥulkeş beḥast

Eznehîb-i dūd-ı telḥ ezḥ^vâb cest

Tütün boğazına gitdi ve boğazın mütekeddür itdi acı tütün qorqısından
uykudan şıçradı

Derzamān derrū fütād ü mîgirîst

K'ey Huda inhā nişān-ı münkirîst

Hemān o zamān yüz üz[115a]re düşdi ve ağladı ki ey Hudā bu ‘alāmetler
münkirlik nişānidur diyü

Hilm bihter ezçünin hilm ey Hudā

Ki küned eznür-ı imānem cüdā

Ey Hudā bunuñ gibi hilmdeñ sövmek yegdür ki bu hilm beni imān nūrından
ayıra küfr ve işyāna sebeb ola

Ger bekāvl gūşîş-i ehl-i mecāz

Tūbetū gende büved hemçün piyāz

Hāzret-i pîr buyurur ki eger ehl-i mecāzuñ ya’nî ehl-i zāhirüñ çalışmasını
qazasın ya’nî tettebbu‘ idüp haqîqate vaşıl olasın şoğan gibi qat qat qoqmış olmış
bulursın

Her yekî ezyekdigir bîmağzter

Şādıqānrā yek zidîger nağzter

Her birisi bir ğayrisinden bîmağzrekdür ya’nî her ‘ameli fāyidesizdür ammā
şādıqlara her bir ‘ameli o birinden eyürekdür

Şad kemer ān qavm beste berKubā

Behr-i hedm-i mescid-i ehl-i Kubā

O münāfiqlar qaftān üzre yüz kuşak kuşandılar ehl-i Kubā mescidin yapmağ
içün

Hemçü ān aşhāb-ı fl enderHabeş

Ka'beî kerdend Haq âteş zedeş

O aşhâb-ı kıl gibi ki Habeşde zu'mlarınca bir Ka'be yaptılar Haq te'âlâ
Ka'belerin yakdı

Kaşd Ka'be sâhtend ezintikâm

Hâlşân çün şüd fîrû h'ân ezkelâm

İntikâm için Ka'beye kaşd itdiler ki yıkalır hâlleri nice oldu kelâm-ı Hudâdan
oku

Mer siyeh rüyân-ı dînâ hod cihâz

Nîst illâ hîlet ü mekr ü sitîz

Dinde yüzi qaralara esbâb yokdur illâ hîle ve mekr ü 'inâd u huşûmetdür

Her şahâbî dîd z'ân mescid 'ıyân

Vâkı'a tâ şüd yakînşân sırr-ı ân

Her bir şahâbî o mescid-i dîrârdan âşikârâ vakı'a gördi tâ ki o mescidüñ şerri
anlara yakîn oldu şübheleri kalmadı

Vâkı'ât ez bâz güyem yekbeyek

Tâ yakîn gereded şafâ berehl-i şek

Lîk mîtersem zikeşf-i râz şân

Nâzenînânend ü zîbed nâz şân

Vâkı'aları eger bir bir açık söylersem tâ ki şek ehline şafâ yakîn ola şübhe
kalmaya diyü lâkin anlaruñ râzların açmağdan qorqaram ki nâzlulardur ve anlara nâz
yaraşur

Şer' bîtaqlîd mîpezrifteend

Bîmihek ân naḳdrā big'rifteend

Anlar şer'î taḳlitsiz ḳabûl itdiler o naḳd-i şer'î miheksiz aldılar ya'nî ictihād ve tettebbu'sız

Hikmet-i Ḳur'ân çü dālle mü'mineṣt

Her kesî derdālle ḥod mûḳineṣt

Ḳur'ân ḥikmeti mü'minüñ yitügi gibidür her kişi kendü yitüginini bilür anlar da Ḳur'ânı gördükleri gibi bilüp ḳabûl itdiler tereddüd itmediler pes ne ḳadar nāz itseler yaraşur

Ḳışşa-yı ân şahş ki üştür-i dālle-yi ḥod mîcüst ü mîpürsîd

O kimsenüñ ḳışşasıdur ki kendü yavu ḳılduḡı deveyi aradı ve şordı

Üştürî güm kerdî vü cüstîş çüst

Çün biyābî çün nedānî k'ân-ı tüst

Bir deveyi yavu ḳıldıñ [115b] ve anı çābük araduñ çünki bulası niçün bilmezsın ki senüñ deveñdür

Dālle çib'ved nāḳaî güm kerdeî

Ezkefet big'riḥte derperdeî

Dālle nedür yavu ḳılınmış bir deddür elüñden ḳaçmış perdede ya'nî görünmez

Kārvān derbār kerdē āmede

Üştür-i tū z'ân miyān güm şode

Kārvān yük yükletmege geldiler senüñ deveñ aralıḳdan yavı ḳılınmış

Mîdevî in sū vü ân sū ḥuşkleb

Kārvān şüd dūr u nezdîkest şeb

O tarafa bu tarafa yilersin harâretten tutaqlaruñ tebsermiş kârvân ırak gitdi
gice yakındır

Raht mände derzemîn derrâh havf

Tû pey-i üstür devân geşte beşavf

Yolda korku var sen de [deve ardına yetmek] için yelüp tolanmağda[sın]

K'ey Müselmânân ki dîdest üstürî

Ceste bîrûn bāmdād ezāhurî

Dirsın ki ey müselmânlar bir deveyi kim görmişdür şabâh bir âhûrdan taşra
kaçdı

Her ki bergüyed nişân ezüştürem

Müjdegānî mîdehem çendîn direm

Her kimse ki devemden nişân diye aña şu kadar aqça muştuluk virürüm dirsın

Bāz mîcüyî nişân ezher kesî

Rîşhandet mîküned z'în her hasî

Her bir kimseden âşikâr nişân istersin bu işden her bir has şaçaluña güler ki

K'üstürî dîdîm mîreft in taraf

Üştürî sürhî besûy-ı ân 'alef

Ki bir deve gördüñ bu tarafa gitdi bir kırmızı renkli deve o 'alef tarafına gitdi

Ân yekî güyed bürîdegüş bûd

V'ân diger güyed cüleş menkûş bûd

O biri dir ki kulağı kesik idi ve o biri dir ki çulı naqışlu idi her biri bir söz
söyler

Ân yekî güyed şütür yek çeşm bûd

V'ân yekî güyed ziger pey peşm bûd

O biri dir ki de[ve] bir gözlü idi ve o biri dir ki uyuzdan tüysüz idi

Ez berây-ı müjdegânî şad nişân

Ezgüzâfe her hasî kerde beyân

Muhtlık için güzâfdan her bir hasî yüz nişân beyân itdi birinüñ aşlı yok
kezâlik her bir has dâlleyi mü'min olan hikmet-i Qur'aniyye beyânında zann u tahmîn
ve kıyâs ile bir söz söyler

Mütereddîd şüden-i dermiyân-ı mezhebâ muhtelif ü bîrûn şevd ü muhtliş yâften

Muhtelif mezhebler arasında mütereddîd olmağı beyân ider ve oradan taşra
olup halâş olacak tarîki beyân buyururlar ki

Hemçünân ki her kesî derma'rifet

Mîküned mevşûf-ı gaybîrâ şıfat

Ancılayın ya'nî deve arayana bir has bir söz söylediği gibi her bir kişi mevşûf-ı
gaybîyi ya'nî Hudâyı bilmek üzre tavşif ider

Felsefî eznev'-i dîger kerde şerh

Bâhişî mer güft ürâ kerde cerh

Felsefî gayri nev'[116a]den şerh itdi bir bahş idici anuñ sözünü cerh i[t]di
murâd[ver] oldı bâhişiden murâd 'ilm-i cidâl ve hallâk şahibi olsa câyizdür zîrâ ki
anlar bahş ile ilzâm-ı haşm iderler

V'ân dîger derher dü ta'ne mîzened

V'ân dîger ezzerk cānî mîkened

Ve o gayrisi her ikiye ta'n ider ve o bir gayrisi riyâdan cān çekişür

Her yek ezreh in nişānhā z'ân dehend

Tā gümān āyed ki işān z'ân dihend

Her bir kimse Hudā yolından bu nişānları anuñ içün virürler ki tā zann gele ki anlar o köyendürler ya'nī yol bilürler

Īn ḥaḳīḳat dān ne ḥaḳḳend ĩn heme

Ne beküllī gümrehānend ĩn reme

Bu ḥaḳīḳati bil ki bunuñ cümlesi Ḥaḳ degüllerdür ve bu yoluñ külliyyetle yol azmış da degüllerdür

Z'ān ki bīḥaḳ bāṭlī n'āyed pedīd

Ḳalbrā ebleḥ bebūy-ı zer ḥarīd

Zirā ki Ḥaḳsız bir bāṭıl zuḥūr idemez ḳalbi aḥmaḳ altun ḳokusuyla olur

Ger nebūdī dercihān naḳdī revān

Ḳalbhārā ḥarc kerdē key tüvān

Eger 'ālemde geçer naḳd olmayaydı ḳalpler ḳanda ḥarc itmek ḳābil olurdı

Tā nebāṣed rāst key bāṣed dūrūḡ

Ān dūrūḡ ezrāst mīḡīred fūrūḡ

Tā ki gerçēk olmaya ḳanda yalan olur ol yalan gerçēkden i'tibār bulur

Berümīd-i rāst kejrā mīḥarend

Zehr derḳandī reved ān geh ḥorend

Gerçēk ümīdiyle yalanı ḳabūl iderler alurlar zehr şekere ḳarışur şoñra yirler

Ger nebāṣed gendüm-i maḥbūb nūş

Çi bered gendümnümā-yı cevfüürüş

Eger yenmesi güzel buḡday olmaya buḡdayı gösterüp arpa şatıcı kimse ne fāyide iderdi

Pes megū k'ĭn cümle demhā bāṭilend

Bâtlân berbûy-ı Hâk dâm-ı dilend

Pes dime ki bu cümle sözler bâtıldur batıllar Hâk kokuşu üzre gönüller durağıdurlar

Pes megû cümle hayâlest ü dâlâl

Bîhakikat nîst der‘âlem hayâl

Pes dime ki cümle hayâl ve dâlâldür zîrâ hakîkatsiz ‘âlemde hayâl yokdur

Hâk şeb-i kadrest derşebhâ nihân

Tâ küned cân her şebîrâ imtihân

Hâk gicelerde gizlü kadr gicesidür anuñçün gizlüdür ki tâ cân her bir giceyi imtihân ide ‘ibâdetle ihyâ ide

Nî heme şebhâ büved kadr ey cüvân

Nî heme şebhâ büved hâlî ezân

Ne cümle giceler ey cüvân kadrler olur ne cümle giceler kadrden hâlî olur

Dermiyân-ı delkpüşân yek fakîr

İmtihân kün v‘ân ki hakkest ân bigîr

Hırka giyenler ortasında bir fakîr vardur elbette imtihân ile oña hakdur anı tut etegine şarıl

Mü‘min-i keys ü mümeyyiz kû ki tâ

Bâz dâned hîzegânâ ezfetâ

Ziyâde firâset şâhibi temeyyüze mâlik mü‘min kanı ki hîzceğizleri yigitden ayıra fark ide

Ger ne ma‘yûbât başed dercihân

Tâcirân bâşend cümle eblehân

Eger ‘ālemde ‘ayblu eşyā [116b] olmayaydı cümle ahmaqlar bāzergānlar olurlardı

Pes büved kālāşināsī saht sehl

Çünki ‘aybī nīst çi nāehl ü ehl

Pes metā‘ bilmek gāyet kolay olurdu zīrā çünki bir ‘ayb yokdur ehl ve nāehl ne der ikinüñ de farkı olmaz ‘aql firāsetde lāzım olmaz

Ver heme ‘aybest dāniş seved nīst

Çün heme çūpest īn cā ‘ūd nīst

Ve eger ‘ālemde metā‘ cümle ‘ayblu olaydı bilmek fāyide itmez çünki cümlesi ağaçdur ‘ūd deñlü bilmek neye lāzım olur bilmek eyüyi kemi birbirinden ayırmak içündür

Ān ki gūyed cümle haqqend ahmaqīst

V’ān ki gūyed cümle bātl ü şaķīst

O kimse ki cümle Haqqdur dir ol kimse ahmaqdur ve ol kimse ki cümle bātıldur dir ol şaķīdür

Tācirān-ı enbiyā kerdend sūd

Tācirān-ı reng ü bū kūr u kebūd

Enbiyā bāzergānları fāyide itdiler Haqqı bātıldan fark itdiler renk ve bū ya‘nī dünyā bāzergānları kör oldılar Haqqı bātıldan fark idemediler

Mīnümāyed mār enderçeşm-i māl

Her dü çeşm-i ḡ’īşrā nīkū bemāl

‘Ālemde göze yılan māl görünür kendü iki göziñi bir hoşça ov tā ki başiret gözüñ açılup yılan idigin göresin

Men ’ger endergıbta-yı īn bey’ ü sūd

Bin'ger enderhüsr-i Fir'avn u Semüd

Bu dünyā bāzārı bey' ü şirāsına ve fāyidesine birbirlerine gıbta itdiklerine bakma Fir'avn ve semüduñ hüsrânlarına bak ki 'ākıbetleri ne oldı gör her biri bu kadar devlet-i dünyāya mālİK olmışlar iken andan añla ki devlet-i dünyā şey degüldür belki sebeb-i helāk-i ebedīdür

Enderin gerdün mükerrer kün nazar

Z'ân ki Hağ fermüd şümme'rci' başar

Bu gerdünda nazarı mükerrer eyle bir nazarla kanā'at itme zîrā ki Hudā ***“Şümme'rci'îl-başara”***¹³⁷ buyurdı

İmtihân-ı her çizî tā zāhir şeved hayr u şerrî ki derveyest

Her bir şey'i imtiḥân lâzımdur ki tā anda olan hayr u şer zāhir ola

Yek nazar kâni' meşev z'în sağf-ı nūr

Bārḥā bin'ger bibîn hel minfüṭür

Bir nazarla kâni' olma bu sağf-ı nūrdan bir kaç kerre nazar eyle yaruğ var mı gör

Çünkü güftet k'enderin sağf-ı nikū

Bārḥā bin'ger çü merd-i 'aybcū

Çünkü Hudā saña didi ki bu güzel sağfa 'ayb arar âdem gibi niçe kerre bak

Pes zemîn-i tîrerā dānî ki çend

Dîden ü temylz bâyed derpesend

Pes bilür misin ki zemîn-i tîreye ne kadar kerre bakmağ görmek gerek ve temeyyüz itmek gerek tā pesend ü mağbûl ola

Tā bepālâyîm şāfānrā zidürd

¹³⁷ Sonra tekrar tekrar bak. Mülk/ 4

Çend bāyed ‘aql-ı mārā renc bürd

Tā ki şāfı dürrden süzevüz ya’nî eyüi kemden ayıravüz ne kadar bizim
‘aqlımıza zahmet çekmek gerek

İmtihānhā-yı zemistān u hazān

[117a] *Tāb-ı tābistān bahār-ı hemçü cān*

Meşelā kış imtiḥānları ve hazān imtiḥānları yaz ḥarāreti cān gibi bahār

Bādhā vü ebrhā vü berḫhā

Tā pedīd āred ‘avārız farḫhā

Yiller ve bulutlar yağmurlar şimşekler bu cümle imtiḥānlar tā ki ḥavādiş
farqları temyīzleri āşikār ve zāhir eylesün diyüdü ‘ālemde zuhūr iden ḥavādiş
birbirinden ayru olsun diyüdü

Tā birün āred zemīn-i ḥākrenḡ

Her çi ender ceyb dāred la’l ü seng

Tā ki toprak renkli zemīn ceybindeki la’l ü taş ı izhār eyleye diyüdü

Her çi düzdīdest īn ḥāk-i dejem

Ezḥazāne-Ḥaḫḫ u deryā-yı kerem

Şaḫne-yi taḡdīr gūyed rāst gū

Ān çi bürdī şerḫ vāde mūbemū

Her nesneyi ki bu gülmez yüzlü toprak Hudā-yı te’ālā ḥazīnesinden ve kerem
deryāsından uğurlamışdur taḡdīr şubaşısıdur ki aña toḡru söyle her nesne ki alduñ bir
bir söyle

Düzd ya’nî ḥāk gūyed hīç hīç

Şahne ūrā derkeşed derpîç pîç

Hırsız ya'nî toprak hiç bir şey almadım dir şubaşı anı işkenceye çeker

Şahne gāheş luţf gūyed çün şeker

Geh berāvîzed küned her çi beter

Takdîr şubaşısı gāh aña luţf ider şeker gibi gāh aşar her şeyi ki ziyāde yaramaz
işkencedür anı ider gūyed küned ma'nāsınadır 'Arabîde kâl fi'l ma'nāsına olduğu gibi

Tā miyān-ı kahr u luţf ān hufihā

Zāhir āyed z'āteş-i havf u recā

Tā ki kahr u luţf arasında ol gizlüler korku āteşinden ve luţf recāsından zāhir
olur

Ān bahārān luţf şahne-kibriyāst

V'ān hazān tehdîd ü tahvîf-i Hudāst

O bahārlar kibriyā şubaşı luţfidur ve o hazān Hudānuñ korkutmasıdır

V'ān zemistān çarmîh-i ma'nevî

Tā tu ey düzd-i hafî zāhir şevî

Ve o kış ma'nevî çarmîhdür tā ki ey gizlü hırsız aşikār olasın diyü pes enfüsde
de

Pes mücāhidrā zamānî baş-ı dîl

Yek zamānî kabz u derd ü gışş u gîll

Pes mücāhide bir vakt gönül başı şığa bir zamānda kabz u derd ü
perişānlıguñdur

Z'ān ki in āb u gîlî k'ebdān-ı māst

Münkir ü düzd-i ziyā-yı cānhāst

Anuñçündür ki bu bir āb u gil ki bizim bedenlerimizdür cānlar ziyāsı hırsızıdır
hırsızlığına ve cānuñ kendüye luftına münkirdür

Hak Te‘ālā germ ü serd ü renc ü derd

Berten-i mā mīnehed ey şırmerd

Cenāb-ı Hudā issi ve şovuğı ve hasteligi ve derdi bizim bedenimiz üzre kor ey
şırmerd

Havf u cū‘ u naqş-ı emvāl ü beden

Cümle behr-i naqd-i cān zāhir şüden

Korku ve açlık ve māllar eksilmesi ve bedenüñ hastelikle eksilmesi cümle cān
naqdi zāhir olmağ içündür tā beliyyāta şabr ile rūh taḥṣīl-i kemāl eyleye diyüdür
nitekim “*Ve leneblüvenneküm bişey’in minelḥavfi* [117b] *ve’l-cū’i ve naqşin
minelemvālī ve’l-enfūsi ve’s-semerāt*”¹³⁸ buyrulmuşdur şemerāt evlād ile tefsīr
olunmuş cümlesi imtiḥānlardur

Īn va‘īd ü va’dhā engiḥtest

Behr-i Īn nīk ü bedī k’āmīhtest

Bu va‘īd ve va’dler ki olmuşdur anuñçündür ki eyü ve kem qarışdırılmışdur

Çünkü haqq u bātılī āmiḥtend

Naqd ü kalb enderçerāmdān riḥtend

Çünkü haq ve bātılı qarışdurdılar naqdi ve kalbi çermdāna doldılar çermdān
feth-i cīm-i Fārisīyile saḥtiyāndan dikilen maḥfazaya dirler ki herkes anuñ içinde
kendüye münāsib olan şey’i hıfz ider murād ḥayādur şahḥ

Pes miḥek mībāyedeş бүг’zīdeī

Derḥaḳāyık imtiḥānhā dīdeī

¹³⁸ And olsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma
(fakirlik) ile deneriz. Bakara/ 155-156

Pes aña üründilenmiş mihek gerek haķāyıkda imtiḥānlar görmış

Tā şeved fārūḳ-ı ĩn tezvırhā

Tā būved düstür ĩn tedbırhā

Tā bu tezvırleri ziyāde fark idici ola ta bu tedbırlerüñ düstürü ya'nı kânūnı ola bu temyızlerde aña iktidā ideler

Şır dih ey māder-i Mūsā verā

V'enderāb efken minen'diş ezbelā

Her ki derrüz-ı elest ān şır ḥord

Hem çü Mūsā şırrā temyız kerd

Ey Mūsā anası Mūsāya süt vir şuya at belādan ḳorḳma her kimse ki elest günü o südi içdi Mūsā gibi südi temyız itdi

Ger tu bertemyız-i tıflet müle'ı

ĩn zamān yā ümm-i Mūsā arzı'ı

Eger sen uşaguñı temyızine ḥarış iseñ ey Mūsā anası bu vaḳt Mūsāyı emzir süd vir

Tā bibıned tu'm-ı şır-i mādereş

Tā fūrū n'āyed bedāye bedsereş

Tā ki anasınuñ südi lezzetini göre yaramaz dāyeye baş egmeye südin içmeye Mūsā anasından murādum şırdür ya'nı ṭalibe ma'rifet südin içür ḳorḳma ki ḳalālet düşe zırā ki her kimse ki ezelde maḫhar-ı ma'rifetullāh oldı Mūsā gibi bu 'ālemde ma'rifetullāhı temyız itdi ey mürşid eger mürıdüñüñ temyızine ḥarış iseñ bu vaḳt ma'rifetullāh südiyle terbiyyet eyle tā anun rūḥānı lezzetin görüp bile tā ki yaramaz dāyeye ya'nı müzevvir şüret uğrılarına baş egmeye

Şerh-i fā'ide-yi hikāyet-i ān şahş-ı üştürcüyende

Ol deve arayıcı kimse hikāyeti fāyidesi şerhdür

Üştürî güm kerdeî ey mu'temed

Herkesî z'üştür nişānet mīdehed

Ey mu'temed bir deve yavu kılduñ her bir kişi saña deveden bir nişān virür

Tū nemīdānī ki ān üştür kücāst

Līk dānī k'īn nişānīhā haṭāst

Sen bilmezsin ki deve nirededür lākin bilürsin ki nişānlar haṭādur

V'ān ki üştür güm nekerd ū ezmirī

Hemçü ān güm kerde cūyed üştürī

Ve o kimse ki deve zāyī' itmedi o kimse taḳlīd ider deve zāyī' iden gibi bir deve ararlar

[Ki] belī men hem şütür[118a]güm kerdeem

Her ki yābed ücreteş āverdeem

Şoranlara dir ki belī ben de deve yavu kıldum kim bulursa aña ücret getürmişem

Tā derüştür bātu enbāzī kūned

Behr-i ṭam'ı üştür īn bāzī kūned

Tā ki devede senüñle ortaklık ide deve ṭama'ı içün bu oyunu ider

Ū nişān-ı kej beneş'nāsed zirāst

Līk güftet ān muḳallidrā 'aṣāst

O ekserī nişānı ṭoḡru nişāndan fark idemez lākin senüñ sözüñ o muḳallide 'asādur

Her irā gūyī aā būd ān nişān

Ū betaklīd-i tu mīgūyed hemān

Her nesneye ki sen o nişān aādur diyesin o kimse saa taklīden o sözi söyler

ūn nişān-ı rāst gūyend ū ebīh

Pes yakīn gerded turā lāraybe fīh

unki oğru deveye bezer nişān syleyeler pes saa yakīn āşıl olur ki anda şübhe yok

Ān şifā-yı cān-ı rencūret şeved

Reng-i rūy u sıhat u zūret şeved

O nişān senūñ asta canuñuñ şifāşı olur beñzüñüñ rengi olur ve sıhatūñ ve zūruñ olur

Çeşm-i tū rūşen şeved pāyet devān

Cism-i tū cān gerded ū cānet revān

Gözūñ aydın olur ve bedenūñ cān olur ve canuñ rūh-ı revān olur

Pes būgūyī rāst gūftī ey emīn

Īn niānīhā belāė āmed mūbīn

Pes dirsın ki rāst syledūñ ey emīn bu niānlar zāhir aber virmekdür aā degūldür

Fīhi āyāt-ı ekāt-ı beyyināt

Īn berātī başed ū adr-i necāt

Bu sözde ‘alāmetler vardur ki hep gerekdür zāhirdür bu aber bize bir berāt olur ve adr olur ve belādan urtulmak olur ya’nī berāt gicesi nice şerīfse bize nisbet bu aber vakti öyle şerīf olur tedebbür

În nişân çün dād gūyî pîşrev

Vaqt-i âhengest pîşâheng şev

Bu togru nişanı çün ki virdi aña dirsın ki ilerü yürı gidecek zamândur sen öñce evvel varalum deveyi alalum dirsın

Peyrevîî tû künem ey rāstgū

Būy bürdî z'üştürem bün'mā ki kû

Ey togru sözlü saña uyayım devemden haber virdünse göster nirededür

Pîş ān kes ki ne şāhibüştürest

K'û derîn cüst-i şütür behr-i mirîst

Z'în nişân-ı rāst nef'zūdeş yakîn

Cüz zi'aks-i nāḳacūy-ı rāstîn

O kimse yanında ki deve şāhibi degüldür deve aramasını taklîd ider bu togru nişândan aña yakîn artmadı togruda arayanuñ yakîni 'aksinden gayri o muḳallide bir yakîn ḥāşıl olmadı yakînde de taklîd itdi ya'nî

Būy bürd ezcid ü germîhā-yı ū

Ki güzāfe nîst îñ heyhāy-ı ū ve

Muḳallid muḫaḳḳıkuñ cidd ü sa'yından ve ḥarâretlerinden [118b]añladı ki anuñ bu çalışması bîhûde degüldür aşlı vardur

Enderîn üştür nebūdeş ḥaḳ velî

Üştürî gümkerdeest ū hem belî

Bu şādık devesinde anuñ ḥaḳḳı yoğıdı lâkin o da yavu kılmışdı

Tum'-ı nāḳağayr rû pūşeş şüde

Ānçi ezgüm şüd ferāmūşeş şüde

Ġayrũn de[ve]sine tama‘ anũ gözün örtđi kendũnũn yavu kılduġın unutdı

Her kücā ũ mĩdeved ĩn mĩdeved

Ezşama‘ hemderd řāhib mĩşeved

Her nereye bu yiler o da yiler tama‘dan deve řāhibi ile hemderd olur

Kāzibĩ bāřadıķĩ ĉũn şüd revān

Ān dũrũġeş rāstĩ şüd nāġehān

Bir yalancı bir řoġru ile ĉũnki gide anũ o yalanı ańsızın řoġruluġ olur řoġru řoġbeti berekātı ile

Enderān řaġrā ki ān ũřtũr řitāft

Ūřtũr-i ġod nĩz ān dĩġer biyāft

O řaġrāda ki o muġaķķıķũn devesi segirdũrdi muķallid de kendũ devesin buldı

ĉũn bidĩdeş yād āverd ān ġ^vĩş

Bĩřama‘ şüd z’ũřtũrān-ı yār u ġ^vĩş

ĉũnki muķallid devesini gördi kendũ devesi ġātırına geldi yaru ġařĩm develerinden tama‘sız oldu

Ān muķallid şüd muġaķķıķ ĉũn bidĩd

Ūřtũr-i ġodrā ki āncā mĩĉerĩd

O muķallid muġaķķıķ oldu ĉũnki kendũ devesin orada otlar gördi

Ū řalebkār-ı řũtũr ān laġza ġeřt

Mĩnecũsteş tā nedĩd ũrā bedeşt

Muķallid gördiġi anda deve arayıcı oldu tā ki deveyi řaġrāda görmedikĉe deve aramadı

Ba'd ezān tenhārevī āgāz kerd

Çeşm sūy-ı nāka-yı ḥod bāz kerd

Devesin gördükden şoñra yalnız gıtmege başladı kendü devesi tarafına gözin açdı

Güft ān şādık merā büg'zāştī

Tā beeknūn pās-ı men mīdāştī

O şādık aña didi ki beni bıraķduñ tā bu zamāna degin beni ri'āyet iderdūñ aşlı ve ḥikmeti nedür

Güft tā eknūn füsüsī būdeem

V'ez ṭama' derçāplūsī būdeem

Muķallid didi ki bu vaķte gelince hezl ü maşharalıkda idüm ve ṭama'dan temellukda idüm

Īn zamān hemderd-i tū geştem ki men

Derṭaleb eztū cüdā geştem beten

Bu zamānda ki devemi gördüm senüñle hemderd oldum pes ṭalebde beden ile senden ayrıldum

Eztu mīdüzdīdemī vaşf-ı şütür

Cān-ı men dīd ān-ı ḥod şüd çeşm pür

Deve vaşfını senden uğrılamişdum şimdi devemi gördüm gözüm tōldi ṭama'um kalmadı

Tā neyābīdem nebūdem ṭālibeş

Mis künūn mağlūb şüd zer gālībeş

Tā ki deve bulmadum deveye taḥķīķle ṭālib olmadum evvelki ṭalebim taķlīdī idi ṭama'dan idi meşelā şimdi baķır mağlūb altunı aña gālīb oldu altun gālīb olunca

altun hükminde olduğu gibi şimdi tahkîk taqlîde ğālib [119a] oldu pes sülûk-ı tarîk-i hâkda da muhakkıkla muḳallid böyledür zîrâ muhakkık ma'rifetullāha *“Elḥikmetü dālleti’l- mü’minîn”*¹³⁹ hadîs-i şerîfi muḳtezāsınca yavu kılinmışdur ki ezel ‘âleminde âşinālîk itmişdi cisme mübtelâ olmakla yavu kıldı anı arar amma muḳallid taqlîden arar muhakkıkla şöḫbet berekâtıyla aḡsızın vâşıl olduğda ḥāḳîḳat üzre arar dir ki

Seyyi’âtem şüd heme tâ’ât-i şükr

Hezl şüd fânî vü cidd işbât-ı şükr

*“Yübeddelullāhu seyyi’âtihim ḥasenāt”*¹⁴⁰ fehvāsınca seyyi’âtım cümle tâ’ât ve ḥasenāt oldu şükr hezl fânî ve maḥv oldu ve cidd-i işbât oldu şükr

Seyyi’âtem çün vesîlet şüd beḤaḳ

Pes mezen berseyyi’âtem hiç daḳ

Çünkü seyyi’âtım Ḥaḳka vesîle oldu pes seyyi’âtıma ta’n itme bir vechle

Mer turā şıdḳ-ı tu tâlib kerde bûd

Mer merā cidd ü taleb şıdḳı güşûd

Seni şıdḳuñ taleb itmişdi baña taqlîd ile cidd ü sa’y ve taleb bir şıdḳ açdı ya’nî tahkîḳa irişdi di

Şıdḳ-ı tû âverd dercûsten turā

Cûstenem âverd derşıdḳı merā

Senüñ şıdḳuñ seni aramağa getürdi benim taqlîden aradüğüm beni bir şıdḳa getürdi

Tuḥm-ı devlet derzemîn mîkāştem

Suḫre vü bîkār mîpendāştem

Devlet toḫmını yire ekdim hezl ve iş degül şandum idi

¹³⁹ Hikmet, müminin yitik malıdır.

¹⁴⁰ Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Furkân/ 70

Ān nebūd bikār kesbī būd çüst

Her yekī dāne ki keştem şad bürüst

O taqlīd iş olmadık olmadı belki tīz bir kesb oldu her bir dāne ki ekdim yüz
bitdi ya'nī taqlīd itdigim taleb muḳābelesinde ücūr-ı keşīreye nāyil oldum

Düzd sūy-ı ḥāneī şud zīr-i dest

Çün derāmed dīd k'ān ḥāneḥodest

Meşelā hırsız el altından ya'nī gizlüce bir eve vardı çünkü içerü girdi ki kendü
evidür ben de evvel taqlīden taleb itdim vāşıl olduğda bildim ki ḥaḳkım imiş Ḥazret-i
pīr şalike naşīḥat buyururlar ki

Germ bāş ey serd tā germī resed

Bādürüşti sāz tā nermī resed

Ey şovuk ṭabī'atlü ḥarāretlü ol tā ki derūnuña bir ḥarāret irişe meşakḳatle ol tā
ki bir mülāyemet irişe ya'nī gönül ḥarāretiyle taleb it tā ki 'aşḳ-ı Ḥudā ḥarāretine iresin
riyāzet ve mücāhede üzre ol tā ki ni'am-ı rūḥānī ve eltāf-ı sübhānīye iresin

Ān dü üştür nīst ān yek üştürest

Teng āmed lafz ma'nā bes perest

O iki deve degüldür o bir devedür ya'nī muḥaḳḳıkuñ ve muḳallidüñ aradıḡı iki
degüldür bir ḥaḳīḳatdür lafz ṭar geldi ma'nā ise çok ṭoludur anuñçün böyle ta'bīr
olundu

Lafz derma'nā hemişe nāresān

Z'ān peyember güft ḳad kelle lisan

Lafz dāyimā ma'nāya irişmeyicidür lafz tardur ma'na vāsi'dür anuñçün Hāzret-i peygamber “*Men 'arefallāhe kelle lisānühū*”¹⁴¹ buyurdu zīrā her ne miqdār ta'bīr itse haq ta'bīr ile tebyīr mümkin degüldür

Nuṭṭ uşṭurlāb bāşed derḥisāb

[119b] *Çi kader dāned ziçerḥ u āftāb*

Söz ḥisābda uşṭurlāb gibidür uşṭurlāb çarḥ u āftābdan ne kadar bilür gāyet azdur

Ḥaşşa çerḥi k'īn felek zū perreīst

Āftāb ezāftābeş zerreīst

Ḥuşuşen bir çarḥ ki andan bu 'ālemdeki zāhir çarḥ bir perdedür bu 'ālemdeki güneş anuñ güneşinden bir zerredür ya söz ile nice beyān olunur

Beyān-ı ān ki derhernefsi fitne-yi Mescid-i Dırār hest

Anuñ beyānındadır ki her bir nefesde Mescid-i Dırār fitnessi vardur

Çün pedīd āmed ki ān mescid nebūd

Ḥāne-yi ḥīlet būd ü dām-ı cehūd

Çün zāhir oldu ki o Mescid-i Dırār mescid degül idi ḥīle evi idi ve cūḥūd duzağı idi

Pes nebī fermud ki ānrā berkünend

Maṭraḥa ḥāşāk u ḥākister künend

Pes peygamber buyurdu ki anı yıkalār süprinti ve kül dökecek yer ideler

Şāḥib-i mescid çü mescid ḳalb būd

Dānehā berdām rīzi nīst cūd

¹⁴¹ Allah'ı bilen bütün dilleri bilir.

Mescid şāhibi mescid gibi alb idi meşelā dāne duzaa dōkersin seā degūldūr
kezālık o mescid şāhibi mū'minleri birbirinden ayırma iūn yaptı idi mescid olmadı

Gūşt k'enderşest-i tū māhī rūbāst

Ān ūnān loma ne başēş ne seāst

Meşelā elindeki etle balı avlar ancılayın loma ne başēşdür ne seādur bu
mescīd de mū'minleri avlama iūn yapıldı mescīd olamadı yıkıldı

Mescid-i Ehl-i ubā k'ān būd cemād

Ān i kūfv-i ū nebūd rāheş nedād

Ehl-i ubā mescidi ki o cemād idi kendū mişli olmayana yol virmedi

Dercemādāt īn ūnīn hayfī nereft

Zed derān nākūfv emīr-i dād neft

Cemādātda buncılayın hayf olmadı ki lillāh olan arāb ola riya ile olan ma'mūr
ola anuñūn o mişl ū nazīr ū kūfuvv olmayan bināya 'adl peyki ya'nī Hāzret-i
peygamber āteş virdi

Pes aāyīkrā ki aşl-ı aşlhāst

Dān ki ān cā farhā vū faşlhāst

Pes aāyī ki aşıllar aşlıdur bil ki orada farlar ve faşıllar vardur

Nī hayāteş ūn hayāt-ı ū būved

Nī memāteş ūn memāt-ı ū būved

Ne o aīatūñ hayāli o bir aīatūñ hayāli gibi olur ne memātı memātı gibi
olur

Kūr-ı ū hergiz ū kūr-ı ū medān

od i gūyem āl-i far-ı ān cihān

Anuñ maqberesin o birinüñ maqberesi gibi bilmeye ya'nî maqberede berzahdaki hâlleri de mütefâvitdür o cihānuñ ya'nî 'ālem-i āhiretüñ farkı hālını hōd ne diyeyim ya'nî andaki tefāvüt ta'bīre kâbil degül rüsülüñ ahvāli başka enbiyānuñ ahvāli başka evliyānuñ ahvāli başka Hakkā yakīnūñ ahvāli başka mü'minūñ ahvāli başka hep birbirlerinden mütefāvit kezālik 'uşāt ve fısqa-yı mü'mininūñ ahvāli başka münāfiķīñ ve mülhidīñ ahvāli başka kāfirīñ ve müşrikīñ ahvāli başka [120a] hep mütefāvitdür

Bermihek zen kār-ı hōd ey merd-i kār

Tā nesāzī mescid-i ehl-i Dırār

İy şalik kendü işüñi mihekke ver tā ki ehl-i Dırār mescid düzmiyesin ya'nî riyā ile 'amel itmeyesin

Tā derān mescid kenān teşhur zedī

Çün nazar kerdī tu hōd z'İşān büdī

Sen o mescid-i dırār yapanlara istihzā eyledüñ çünkü kendüñe baķduñ sen hōd anlardan idüñ ki 'ilmüñ riyā ile ālūde cümle

Hikāyet-i Hindū ki bāyār-ı hōd ceng mīkerd berkārī vü haber nedāşt ki ū hem bedān mübtelāst

O Hindī hikāyesinüñ kendü yāri ile ve iş üzre cenk itdi ve haberi yok ki kendü de o işe mübtelādur

Çār Hindū deryekī mescid şügend

Behr-i tā'at rāķi' ū sācid şügend

Dört Hindū bir mescide girdiler 'ibādet itmek için rükū' ve sücūd itdiler

Her yekī bermiyyetī tekbīr kerd

Dernamāz āmed bemiskīnī vü derd

Her birisi bir niyyet üzre tekbīr itdiler miskinlik ve derd ile namāza şūru' itdi

Mü'ezzin āmed z'ān yekī lafzī becest

K'ey mü'ezzin bāng kerdī vaqt hest

Mü'ezzin geldi o Hindîlerüñ birinden bir lafz şıçradı ki ey mü'ezzin ezān virdiñ mi vaqt midür diyü

Güft ān Hindū-yı dīger ezniyāz

Hey süḥan güfti vü bāṭıl şüd namāz

O bir Hindî niyāzdan didi ki hey söz söyledüñ namāz bāṭıl oldu bozuldı

Ān sevüm güft īn düvemrā ey 'amū

Çi zenī ṭa'ne berū ḥodrā bügū

O üçinci Hindî bu ikinci Hindîye didi ki ey 'āmī aña ṭa'n idersin yüri kendüñe söyle ki sen de namāzda söyledüñ sen de namāzuñ bozduñ

Ān çihārem güft ḥamdüllāh ki men

Derneyeftādem beçe çün ān se ten

O dördüncü Hindî didi ki elḥamdülillāh ben o üç Hindî gibi kuyuya düşmedim ya'nī namāzda söyleyüp namāz bozulmadı

Pes namāz-ı her çihārān şüd tebāh

'Aybgüyān bīşter güm kerde rāh

Pes her dört Hindîñüñ namāzı yok oldu ya'nī bozuldı anuñçün ḥalkuñ 'aybını söyleyenler yolu ziyāde yavu kıldı zīrā gayrūñ 'aybını aramak kendü nefsinı görüp 'acebdendür

Ey ḥunūk cānī ki 'ayb-ı ḥ'īş dīd

Her ki 'aybī güft ān berḥod ḥazīd

Ey sa'ādetlü bir cān ki kendü 'aybını göre her kimse ki bir 'ayb söyleye kendüye ala

Z'ān ki nīm-i ū zi'aybistān būdest

V'ân digeŕ nîmeş zigaybistân büdest

Zîrâ ki insânûñ yarusı ‘ayb ‘âlemindendür ve yarusı da gayb ‘âlemindendür

Çünki berser mer turâ deh rîş hest

Merhemet berh'îş bâyed kâr-ı best

Çünkü senûñ başuñda on yara var iş merhemûñi kendüñe bağlamak gerek

‘Ayb kerdên h'îşrâ dârû-yı ûst

Çün şikeste geşt cây-ı irhamûst

[120b] Âdem kendüyi ‘ayb eylemek o yaranuñ ‘ilâcıdur çünki şikeste hasta ‘âciz oldu irhamû yiridür aña merhamet itmek gerek ‘aybını bilmezse lûtfîle aña ‘ilâc itmek gerek ki ‘ayb gide

Ger hemân ‘aybet nebûd eymen mebaş

Bû ki ân ‘ayb eztu kerdên nîz fâş

Bir kimseyi ‘aybladuñ eger sende o ‘ayb yoğ ise emîn olma câyız ki bir gün o ‘ayb senden zâhir ola “Men ‘ayyera eḡāhu bizenbin lemyemut hattā ya ‘melehu”¹⁴² ḡadīs-i şerīfî ve “lātūzhir eṣ-ṣemātete liehike feyerḡamullāhu ve yebtelīke”¹⁴³ ḡadīs-i şerīfî fehvāsınca

Lāteḡāfū ezḡudā neş’nideī

Pes çî ḡodṛā eymen ü ḡoş dīdeī

ḡudādan lāteḡāfū işitmedüñ pes niçün kendüñi emîn ve ḡoş gördüñ

Sālḡā iblīs-i nīkūnām zīst

Geşt rūsṵā bīn ki ūṛā nām çīst

Niçe yıllar iblīs eyü ad ile dirildi ba’dehu rūsṵāy oldu gör ki şimdi adı nedür

¹⁴² Kim ki din kardeşini bir günah ile ayıplarsa onu işlemedikçe ölmez.

¹⁴³ Din kardeşine alay sergileme, Allah Teala ona merhamet eder ve seni bir dertle mübtela kılar!

Dercihān ma'rūf bûd 'ulyā-yı ũ

Geşt ma'rūf be'aks ey vāy ũ

İblīsüñ 'ālī mertebesi cihānda meşhūr idi şöhreti 'aksine oldu bednām oldu vāy
iblisē

Tā neī ey men tu ma'rūf mecū

Rev büşü ezhavf pes bün'māy rū

Tā ki emīn degülsin meşhūr olmak isteme kōrkudan yüzüñi yu şoñra yüz
göster ya'nī mādām *"İllā inne evliyā'allāhi lāhavfun 'aleyhim ve lāhümyahzenūn"*¹⁴⁴
mertebesine varmayasın şöhret isteme ve *"lāye'menu mekrallāhi illā kavmu'l-
hāsirūn"*¹⁴⁵ āyeti fehvāsınca mekr-i İlāhiden emīn olma

Tā nerüyed rîş-i tū ey hūb-ı men

Berdiger sādezenaḥ ta'ne mezen

Meşelā ey benim güzelim tā ki senüñ şakaluñ bitmeye gayri yaluñ yüzlüye ta'n
itme

İn niger ki mübtelā şüd cān-ı ũ

Derçehī üftād tā şüd pend tū

Buña baḡ ki anuñ cānı mübtelā oldu bir kuyuya düşdi tā saña pend oldu

Tū neyftādī ki bāşī pend-i ũ

Zehr-i ũ nūşīd tū ḡor ḡand-i ũ

Kuyuya sen düşmedüñ ki anuñ pendı olasın zehri o içdi sen anuñ şekerin yi
ya'nī muḡaddem o mübtelā oldu sen andan naşīḡat al

Ḳaşd kerdē-i Ḡuzān beküşten yek merdī tā ān dīḡer betersed

¹⁴⁴ Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de. Yûnus/
62

¹⁴⁵ Ziyana uğrayan kavimden başkası Allah'ın tuzağından emin olamaz. A'râf/ 99

Ġuzlaruñ bir ādemi oldı ki aşd itdükleridür ki ol biri orsun diyü

Ān Ġuzān-ı Türk-i ħūnrız āmedend

Behr-i yaġma berdiĥi tā ki zedend

Ol an dökici Türk Ġuzlar geldiler yaġma itmek için bir küyı urdılar Ġuz ġayn-ı mu‘ceme-yi maźmūme ve zī-yi menķūta ile Semerķand Türkmānīdūr dimekdür

Dü kes eza‘yān-ı ān diĥ yāfted

Derhelāk-i ān yekī biş’tāftend

O küyuñ a‘yānından iki kimse buldılar birini öldürmege uydılar

Dest bestendeş ki urbāneş [121a] kūnend

Ġüft ey şāhān u erkān-ı bülend

Elini baġladılar ki anı urbān ideler didi ki ey pādişāhlar ve ‘ālīerkān

aşd ħūn-ı men beçi rū mīkūnīd

Ezçi āĥir teşneī ħūn-ı menīd

Benim anuma ne yüzden aşd idersiz benim anıma neden teşnesiz ĥikmet nedür

īst ĥikmet çi ġaraż derküštenem

ūn ūnīn dervīšem ü ‘uryān tenem

īst ĥikmet evvelki beyte merbūtdur beni öldürmekde ġaraż nedür ünkü böyle faķīr ü ālākam

Ġüft tā heybet berīn yāret zened

Tā betersed ü vü zer peydā kūned

Ġuz didi ki tā ki yoldaşuña heybet düşe tā o ora ve altun peydā ide

Güft āhîr ü zimen miskîn terest

Güft kâşîd kerdeest ûrâ zerest

Köyli didi ki yoldaşum benden faķîrdür Ğuz didi ki kâşd ile faķîr gösterür
anuñ altunı vardur

Güft çün vehmest mâ her dü yekîm

Dermaķâm-ı ihtimâl ü derşekîm

Köyli didi ki çünki vehmdür biz ikimiz biriz ikimiz de ihtimâl ve şek
maķâmındayız

Ğod verâ bek'sîd evvel ey şehân

Tâ betersemen dehem zerrâ nişân

Evvel anı öldürüñ ey pâdişâhlar tâ ben kôrķam altuna nişân virem kâşddan
hişşe almağ için buyururlar ki

Pes keremhâ-yı İlâhî bîn ki mâ

Āmedîm āhîr zamân derintihâ

Pes Ğudānuñ keremlerin gör ki biz intihâda āhîr zamānda geldik

Āhîrîn-i ķarnhâ pîş ezķurûn

Derķadîşet āhîrüne's-sābîķûn

Ķarnlaruñ āhîri ķarnlardan evveldür ķadîşde dir ki *“Naķnu'l-āhîrüne's-
sābîķüne”*¹⁴⁶ buyrulmışdur

Tâ helāk-i ķavm-i Nūḥ u ķavm-i Hūd

Ārîz-ı rahmet becân-ı mâ nümūd

¹⁴⁶ Sonradan gelmiş öncekileriz.

Tā ki Nūḥ kavmi helāki ve Hūd kavmi helāki bizim cānımıza raḥmet bulutın gösterdi

Küşt İṣānrā ki mā tersīm ezū

Ver ḥod īn berʿaks būdī vāy tū

Anları öldürdi biz andan korkduk ve eger ʿaks üzre olaydı vāy saña idi

Beyān-ı ḥāl-i ḥodperestān u nāşükrān dernīʿmet-i vücūd-ı enbiyā vü evliyā

Enbiyā ve evliyānuñ vücūdı niʿmetine şükr itmeyen kendüyi görmişler ḥālī beyānıdır

Her ki zʿİṣān güft ezʿayb u günāh

Vʿez dil-i çün seng vʿez cān-ı siyah

Enbiyā ve evliyādan her kimse ki o ḥodperestlerden söyledi ʿayb u günāhlar neden ve taş gibi gönüllerinden ve siyāh cānlarından söyledi

Vʿez sebūkdārī-yi fermānhā-yı ū

Vʿez ferāḡat ezḡam-ı ferdā-yı ū

Ve Hūdānuñ emrlerini yegni ve anuñ kıyāmet ḡamından vāz geçmekden yaʿnī Hūdā emrlerine muḳayyed olmayup kıyāmet fikrin itmeklerinden söyledi

Vʿez heves vʿez ʿışk-ı īn dünyā-yı dūn

Çün zenān mer nefsrā būden zebūn

Hevā vü heveslerinden ve bu alçaḡ dünyāya ʿaşklarından ʿavretler gibi nefse [121b] zebūn olup nefs ḥükmine muṭīʿ olmaklarından söyledi

Vʿān firār eznūktehā-yı nāşihān

Vʿān remīden ezlikā-yı şālīhān

Ve o nāşihat idenlerüñ nūktelerinden kaçmaḡdan ve o şālīhlerle görüşmekden ürkmekden söyledi

Bādīl ü bāehl-i dil bīgānegī

Bāṣehān tezvīr ü rūbe ṣānegī

Göñül ile ve göñül ṣāḥibi ile bīgānelik pādiṣāhān ile ya'nī evliyā ile tezvīr ve dīlkülenmeklerinden söyledi

Sīrçeṣmānrā gedā pendāšten

Ezḥesedṣān ḥufye düşmen dāšten

Gözleri toḳı faḳīr dilenci ṣanmaḳlarında anları ḥasedlerinden gizlū düşman tutmaḳlarından söyledi

Ger peẓīred ḳīz-i tū gūyī gedāst

Verne gūyī zerḳ u mekrest ü riyāst

Ey ḥodperest enbiyā ve evliyādan bir kimse eger bir şey'i ḳabūl iderse dilencidür dirsın ve eger ḳabūl itmezse mekr ü riyādur dirsın

Ger derāmīzed tu gūyī ṭāmi'est

Verne gūyī dertekebbūr mūli'est

Eger ḥalklara ḳarıṣırsa ṭama'kārdur dirsın ve eger ḳarıṣmazsa tekebbüre ṭalmışdur dirsın

Yā mūnāfiḳvār 'öẓr 'ārī ki men

Māndeem dernafāḳa ferzend ü zen

Veyāḥūd ey ḥodperest mūnāfiḳlar gibi 'öẓr idersın ki evlād u ehlim nafaḳasında 'āciz ḳaldım

Ne merā pervāy-ı ser ḥārīdenest

Ne merā pervā-yı dīn verẓidenest

Ne baña başım ḳaşımaḳ ḳayusı var ne baña dīne ḳalışmaḳ ḳayusı vardur

Ey fülân mārā behimmet yād dār

Tā şevīm ezevliyā pāyān-ı kār

Ey fülân bize himmet eyle tā ki şofıra evliyādan olalım dirsın

İn sūhan nī hem ziderd ü sūz güft

H'ābnākī herze güft ü bāz huft

Ve gönül harāretinden söylemedi meşelā bir uyur kimse şayıkladı herze ve bīhūde söz söyledi o uyku arasında yine uyudı bu da dil ucından söyledi

Hîç çāre nīst eznaḥka-ıyāl

Ezbūn-i dendān kūnem kesb-i ḥelāl

Hodperest münāḥka 'özrinde dir ki nafaḥa-yı 'iyāle çalışmaḥdan hîç çāre yokdur ki tarīḥ-i Ḥaḥḥa çalışam dīş dibinden ya'nī kudretim ḥadar kesb-i celāl iderim

Çi ḥelāl ey geşte ezehl-i ḍalāl

Gayr-ı ḥūn-ı tū nemībīnem ḥelāl

Ḥazret-i pīr buyurur ki ey ḍalāl ehinden olmış kimse ne ḥelāl kesbe ḥādir degūlsın yalan söylersın senūñ ḥanuñdan gayriyi ḥelāl görmem ki münāḥḥsın kezzābsın vācibū'l-ḥatıl ḥükmindesın

EzḤudā çāre seteş v'ezlūt nī

Çāre est ezḍīn ü ezṭāgūt nī

Hodpereste çāre Ḥudādandur lūtından degūldür anuñ çāresi dīndendür Ṭāgūtndan degūldür ya'nī Ḥudādan luṭf olursa çāre odur yoḥsa lūt peydā idüp hevā-yı nefse ve şeyṭāna uymaḥdan aña çāre yokdur

Ey ki şabret nīst ezdünyā-yı dūn

Şabr çūn dārī zini'me'l-māhidūn

Ey dünyā-yı dündan [122a] şabrı olmayan ni'me'l-māhidün-ı Hudādan nice şabr idersin

Ey ki şabret nîst eznâz u na'îm

Şabr çün dārî ziAllāh-ı kerîm

Ey nâz u na'îm-i dünyādan şabr itmeyen kerîmullāhdan nice şabr idersin

Ey ki şabret nîst eznâz ü pelîd

Şabr çün dārî ezân ki âferîd

Ey pāk ü nâpâkden şabr itmeyen bunları yaradan Allāhdan nice şabr idersin

Kû Halîlî ki birûn âmed zigâr

Güft hâzâ rabbi hân k'û Kirdgâr

Çanı bir halîlmeşreb ki tabî'at mağârasından taşra gele ya'nî kurtıla bir nūrānî şey'i gördükde işte Rabbim diye âfil olduğda ya'nî evvelki hālinden müteğayyir olduğda şağın bu Rabb degüldür kâdadurur Rabbim diye

Men neḥ'âhem derdû 'âlem bin'gerîst

Tâ nebînem în dü meclis ân kîst

Ben iki 'âleme bakmak istemem tâ ki bu iki meclis kimüñ maḥlûkıdır görmiyem ya'nî dünyâ ve âḥîret kimüñ maḥlûkıdır kimüñ idüğün müşâhede itmeyince bakmak istemem

Bîtemâşâ-yı şîfathâ-yı Hudâ

Ger ḥorem nân der gülû mâned merâ

Hudānuñ şîfatların temâşâsız eger ekmek yiyem boğazımda kalur geçmez

Çün güvâred loḳma bîdîdâr-ı ü

Bîtemâşâ-yı gül ü gülzâr-ı ü

Anuñ dīdārinsız loğma nice siñer anuñ gül ü gülzārı temāşā sensiz loğma nice siñer ya'nī aluşur

Cüz berümmīd-i Hudā z'īn āb ħor

Key ħored yek laħza ħayr-ı gāv u ħar

Bu şu içecek şavağdan Hudā ümīdinden ħayri fikr ile şıgır ve eşekden ħayri kimse kanda bir laħza şu içer

Ān ki ke'l-en'ām būd belhüm eđal

Gerçi pürmekrest ān gendebağal

Hudā fikrinsiz o kimse yir içer ki ħayvānāt gibi olmışdur belki dağı ziyāde dālāletdedür egerçi o koltuğı koğmış ya'nī günāhla mülevves ħīle ile toludur

Mekr-i ū serzīr ū ū serzīr şüd

Rūzgārek bürd ū rūzeş dīr şüd

Anuñ ħīlesi başı oldu o da başı aşağı oldu rūzgārcik geçirdi ve günü giç oldu ya'nī 'ömri zāyi' oldu

Fikrgāheş künd şüd 'ağleş ħarif

'Ömr şüd çizī nedāred çün elif

Fikr idecek yiri kendü oldu ya'nī dimāğı za'īf oldu 'ömr gitdi elif gibi elinde bir şey yok

Ān çe mīgūyed derīn endīšem

Ān hem ezdestān-ı ān nefsest hem

O şey ki dir bu fikrdeyim o da o nefs ħīlesindendür hem ya'nī āħiret fikrindeyim dimesi nefs mekridür zīrā 'amelsiz mücerred bir sözdür murād degüldür

V'ān çī mīgūyed ħafūrest ū raħīm

Nīst ān cüz ħīle-yi nefs-i le'īm

Ve şey ki dir ğafūr u raḥīmdür o le'īm ve denī nefis ḥīlesinden ğayri degüldür
“*Ve māya'iduhum eşşeytānu illā ğurūrā*”¹⁴⁷ āyet-i kerīmesi fehvāsınca nefis ve şeytān
günāhkār iseñ Allāh ğafūr ve raḥīmdür diyü igvā ider

Ey zīgām mürde ki dest eznān tehīst

Çün ğafūrest ü raḥīm in ters çīst

[122b] Ḥazret-i pīr ilzām buyururlar ki elim nāndan tehīdür diyü ey ğamdan
ölen kimse çünki Ḥudā ğafūr u raḥīmdür bu kōrku nedür umūr-ı dūnyeviyyede
kōrkarsın Allāh kerīmdür virür dimezsın umūr-ı āḥire geldikde Ḥudā ğafūr u raḥīmdür
günāhlarum bağışlar dırsın ma'lūm oldı ki şeytān igvāsına uymışsın

Şikāyet-i pīrmerdī beṭabīb ezrencūrīhā ve cevāb güften-i ṭabīb ūrā

Bir kōca kimsenūñ ḥastalıklarden ṭabībē şikāyet itmesidür ve ṭabībūñ aña cevābidur

Güft pīrī mer ṭabībīrā ki men

Derzeḥīrem ezdimāğ-ı ḥ'īştēn

Bir kōca bir ṭabībē didi ki ben kendü dimāğımdan meşakḳatteyim

Güft ezpīrīst ān za'f-ı dimāğ

Güft derçeşmem zıṣulmet hest dāğ

Ṭabīb didi ki ol dimāğ za'fı pīrlikdendür ve kōca didi ki karanlıkdan gözümde
dāğ vardur ya'nī gözüm bir nesneyi bir ḥoş görmez bir karanlı peydā olur bu ḥāl baña
dāğ-ı derūndur der

Güft ezpīrīst ey şeyḥ-i ḳadīm

Güft pūştēn derd mīāyed 'azīm

Ṭabīb didi ki ey eski kōca pīrlikdendür kōca didi ki arḳam 'azīm ağırır

Güft ezpīrest ey şeyḥ-i nizār

¹⁴⁷ Halbuki şeytan onlara aldatmadan başka bir şey va'detmez. İsrâ/ 64

Güft her çi mîhorem neb'ved güvār

Ṭabīb didi ki pīrlıkdendür ey arık pīr koca didi ki her ne pīrsem alışmaz haşm olmaz

Güft za'f-ı mî'de hem ezpīriyest

Güft vaqt-i dem merā demgīriyest

Ṭabīb didi ki mî'de za'fı da pīrlıkdendür koca didi ki nefes almak zamānı baña nefes tıtulmak vardur nefesim alamam

Güft ārī inkıřā'-ı dem büved

Çün resed pīrī düşad 'illet şeved

Ṭabīb didi ki belī nefes tıtulmak olur çünki pīrlık irişe iki yüz 'illet olur hep pīrlıkdendür

Güft ey ařmak berīn berdūřtı

Ezřabībī tu hemīn āmūřtı

Koca didi ki ey aşmak buña mı diñledüñ řabīblikden sen hemān bunı mı ögrendüñ

Ey müdemmağ 'aşlet īn dāniř nedād

Ki Ğudā her rencrā dermān nihād

Ey müddemağ 'ařluñ bu 'ilmi saña virmedi ki Ğudā te'ālā her derde dünyāda bir dermān şodı ölümden ğayre çāre vardur

Tu şar-ı aşmak ziendek māyegī

Berzemīn māndī zikūtehpāyegī

Sen aşmak eşeksin şıbdan sermāyeñ azlığından yirde şalmışsın pāye alçaqlığından

Pes řabībēř güft ey 'ömr-i tu şest

În ğazab v'în hışm hem ezpîrest

Pes kocaya şabîb didi ki ey 'ömri altmış bu ğazab ve bu hışm da pîrlikdendür

Çün heme evşâf u eczâ şüd naĥîf

Ĥ'îšten dârî vü şabret şüd za'îf

Çünkü cümle evşâf u eczâ naĥîf oldu kendüni zabt etmek ve şabruñ za'îf oldu

Bernetâbed dü süĥan zû hey küned

Tâb yekcür'a nedâred kay küned

İki söze taĥammül idemez hây diyü feryâd ider bir cür'aya taĥammül idemez kayy ider

Cüz meger pîrî ki ezĥaķķest mest

Derderûn-ı ü ĥayât-ı tayyibest

Meger bir yerden ğayri ki Ĥaķdan mestdür anuñ [123a] derûnında ĥayât-ı tayyibe vardur

Ezbirûn pîrest ü derbâtn şabî

Ĥod çi çîzest ân velî vü ân nebî

Taşradan kocadur içeriüde yigitdür ne nesnedür ol kimse velîdür ol kimse nebîdür şabî yigit ma'nâsınadur tedebbür

Ger nepeydânîd pîş-i nîk ü bed

Çîst bâîşân ĥasânra îñ ĥased

Eger enbiyâ ve evliyâ eyü ve kem yanlarında zâhir olmayalardı anlara ĥaslaruñ ve denîleruñ ĥasedi neden olurdu

Ver nemîdânend şân 'ılme'l-yakîn

Çîst îñ buĝz u ĥased sâzî vü kîn

Ve eger anları ‘ilme’l-yakîn bilmeyelerdi bu bugz ve bu hased itmek ve kîn ne idi hâlleri zâhir olur ‘ilme’l-yakîn bilürler anuñçün hased iderler

Ver bedânendî cezâ-yı rüsteñiz

Çün zenendî h’îş berşemşîr-i tîz

Ve eger hodperest edânî kıyâmet ‘azâbın bilelerdi kendüleri keskin kılıç niçün ururlardı ki enbiyâ ve evliyâyâ ihânet kendüyi keskin kılıca urmağdur ma’lûm oldu ki ‘ilme’l-yakîn bilmek ‘ilm-i ihmâlîdür nâfi’ degüldür mâdem ki ‘ayne’l-yakîn ve haqqe’l-yakîn mertebesine varmayınca îmân kâmil olmaz o zamân olur ki

Bertu mîhanded mübîn ürâ çünân

Şad kıyâmet derderûnesteş nihân

Enbiyâ ve evliyâ yüzüne gülerler sen anları öyle ehl-i zâhir gibi görme anların kalblerinde yüz kıyâmet gizlüdür

Dûzağ u cennet heme eczâ-yı üst

Her çi endîşî tu ü bâlâ-yı üst

Cennet ve cehennem cümle anuñ eczâsıdır ki ‘âlem-i kübrâdur her şey ki fikr idersin velî ve nebî şu mertebededür diyü o andan yukarıdur ki ‘illet-i gâ’iyye-yi icâd-ı ‘âlemdür halîfe-yi Hudâdur

Her çi endîşî peziñrâ-yı fenâst

Ân ki derendişe n’âyed ân Hudâst

Her ne şey ki fikr idersin fenâ kabûl idicidir o ki fikre sığmaz o Hudâdur insân-ı kâmil halîfe-yi haq kalbine şıgar “*Mâ vesî’ani arđi velâ semâi velâkin vesî’ani, kalbi ‘abdi’l-müminin*”¹⁴⁸ hadîş-i qudsîdür mü’min-i kâmil insân-ı kâmidür

Berder-i in hâne güstâhî ziçîst

Ger hemî dânenend k’ender hâne kîst

¹⁴⁸ Hiçbir yere sığmam. Göklere ve arza sığmam. Ancak mümin kulunun gönlüne sığarım.

Bu evüñ kapusunda küstâhlık nedendür eger evde kim var idüğün bilelerdi ya'nî nebî ve velî qalbinde Hudâ olduğın halk bilelerdi anlaruñ yanında küstâhlık neden iderlerdi niçe qâbil idi

Eblehân ta'zîm mescid mîkûnend

Derharâbî ehl-i dil cid mîkûnend

Ahmaqlar mescide ta'zîm iderler gönül şâhibi harâblığına çalışurlar

Ân mecâzest in haqîkat ey harân

Nîst mescid cüzderûn-ı 'ârifân

O zâhirdeki mescid mecâzdur bu ehl-i dil derûnı haqîqatdûr ey eşekler 'ârifler derûnından gayri mescid yokdur haqîkatde

Mescidî k'ân enderûn-ı evliyâst

Secdegâh-ı cümleest âncâ Hudâst

Bir mescid ki ol [123b] evliyânuñ qalbidûr cümleñün secde idecek yiridûr Hudâ andadur evliyâyâ cümle mañlûqât ta'zîm ider secdeden murâd ta'zîmdûr

Tâ dil-i merd-i Hudâ n'âmed bederd

Hîç qarnîrâ Hudâ rûsvâ nekerd

Tâ ki merd-i Hudânuñ ya'nî insân-ı kâmil-i halîfe-yi Haqquñ gönli derde kesmedi hîç bir qarnı Hudâ rûsvâ itmedi anuñ qalbi elem çekmekde olmadı

Qaşd-ı ceng-i enbiyâ mîdâştend

Cism dîdend âdemî pindâştend

Helâk olan qarnlar enbiyâ ile cenk qaşd itdiler enbiyânuñ cismini gördiler kendiler gibi âdem oğlanı şandılar melâ'ikeden efzâl idüklerin bilmediler helâk oldılar

Dertu hest ahlâq-ı ân pîşîniyân

Çün nemîtersî ki tu bâşî hemân

Sende o evvel gelenler ahlākı vardır niçün qorqmazsın ki sen hemān anlar gibi
helāk olasın

Ān nişānīhā heme çün dertu hest

Çün tu zīşānī kūcā ḥ'āhī berest

O nişānlar cümle çünki sende vardır çünki sen anlardansın ey denī münkir-i
evliyā kanda qurtulmaq istersin

Kışsa-yı Cūhī v'ān kūdek ki pīş-i cenāze-yi peder-i ḥ'īş nevḥa mīkerd

Cuḥā hikāyesidür ve o oğlanuñ kendü babası meyyiti öñinde feryād itdi

Kūdekī derpīş-i tābūt-ı peder

Zār mīnālīd ü bermīkūft ser

Bir oğlan babasınuñ tābūtı öñinde zār nāle itdi yaş dökdi ki

K'ey peder āḥir kūcāyet mīberend

Tā turā derrīz-i ḥākī āverend

Ey baba āḥir seni nereye iltürler tā seni bir toprak altına götürürler

Mīberendet ḥāne-yi teng ü zaḥīr

Ne derū ḳālī vü ne dervey ḥaşır

Seni tar dalmalı eve ilterler ne anda hālī ve ne ḥaşır var

Ne çerāḡī derşeb ü ne rüz nān

Ne derū būy-ı ta'ām u ne nişān

Ne gicede bir çerāḡ var ne gündüz ekmek var ne anda yimek qokusu var ne
nişānı var bir vaḥşetābād yir

Ne dereş ma'mūr ne derbām rāh

Ne yekī hemsāye k'ū bāşed penāh

Ne o evüñ kapısı ma'mûr ve ne tımına yol var ne bir kōñşı ki o sığınacak kimse ola

Çeşm-i tu ki busegāh-ı halk bûd

Çün şevved derhâne-yi kûr u kebûd

Senüñ gözüñ ki halkuñ öpecek yiri idi karanlık tar yirde nice olur

Hâne-yi bî zînhâr u cāy-ı teng

Ki derû ne rûy mîmāned ne reng

Çāresiz bir o tar yir ki anda ne yüz kalur ne renk

Z'în nesak evşāf-ı hâne mişimûrd

V'ez dü dîde eşk-i hûnîn mîfûşûrd

Bu üslûbdan evşāfın şaydı ve iki gözinden kanlu yaş akıtdı

Güft Cûhâ bāpeder ey ercemend

Vallāh înrâ hâne-yi mâ mîberend

Cûhâ bu sözleri işitdükde babasına didi ki ey gâfil vallāhi bunı bizim eve iltürler

Güft Cûhārâ peder ebleh meşev

Güft ey bābâ nişānîhâ şinev

Cuḥāya babası didi ki aḥmak olma Cûḥâ didi ki ey baba nişānları işit

În nişānîhâ [124a] ki güft ü yekbeyek

Hâne-yi mâ rāst bîtezvîr ü şek

Bu nişānlar ki o bir bir didi tezvîrsiz şeksiz bizim evüñ nişānlarıdur hep

Nî ḥaşîr ü nî çerāğ u nî ta'ām

Nî dereş ma'mûr u nî şahın u nî bām

Ne haşîr ü ne çerāğ ü ne ta'ām var ne kapısı ma'mûr ne şahın u ne tamı ma'mûr

Z'în nemať dārend berhod şad nişān

Lîk key bînend ānrā tǎgiyān

Bu üslûbdan kendülerde yüz nişān tutarlar lâkin anı tǎgîler münkirler kıanda görürler

Ĥāne-yi ān dil ki māned bîziyā

Ezşu'ā-ı āftāb-ı kibriyā

O gönül evi ki āfitāb-ı kibriyā şu'ā'ından ziyāsız kıala

Teng ü tārīkest çün cān-ı cehūd

Bînevā ezzevķ-i Sulţān-ı Vedūd

Cühūd cānı gibi tar ve kıarañlıkıdur sulţān-ı Vedūd zevķinden naşîbsizdür

Nî derān dil tāft tāb-ı āftāb

Nî güşād-ı 'arşa vü ne feth-i bāb

Ne o gönülde haķîkat güneşi nûrı yılduradı ne 'arşa-yi ma'rifet açıldı ne kıapu açıldı

Kūr hoşter ezçünîn dil mer turā

Āhîr ezkūr-ı dil-i ĥod berturā

Böyle gönülden saña maķbere ider āhîr kendü gönlüñ maķberesinden yukarı gel nice bir gönül maķberesinde yatarsın

Zindeî vü zinde zād ey şūĥ u şeng

Dem nemîġîred turā z'în kūr-ı teng

Dirisin ve diriden toğmıssın ey şūh u şātır bu ʔar maķbereden nefesūñ ʔutulmaz
mı

Yūsuf-ı vaķtī vü ħurşīd-i semā

Z'īn ʔeh ü zindān berāver ü nümā

Zamāne Yūsufısın ve gök güneşisin bu zindān ķuyusından ʔaşra gel yüz göster
ya'nī benī ādemden olmağla sende zamāne Yūsufi olmağa ķābiliyyet vardır ʔabī'at
ķuyusından ķurtulur

Yūnuset derbaʔn-ı māhī puḫte şūd

Muḫlişēsrā nīst eztesbīḫ būd

Balıķ ķarnında Yūnusuñ pişdi ya'nī rūḫuñ ḫabsde ķaldı anuñ ķurtulmasına
tesbīḫden ayrılmak yokdur ya'nī tesbīḫ ile ķurtulur

Ger nebūdī ü müsebbīḫ baʔn-ı nūn

Ḫabs ü zindāneş būdī nāyüb'aşūn

Eger Yūnus balıķ ķarnında müsebbīḫ olmayaydı o zindānda ḫabs olurdı ba's u
ḫaşr günine degin ķalurdı

Ū betesbīḫ ezten-i māhī becest

Ćīst tesbīḫ āyet-i Rūz-ı Elest

Yūnus tesbīḫ sebebi ile balıķ ķarnından ķurtuldı sen de rūḫuñı tesbīḫ eyle
beden ḫabsinden ķurtar tesbīḫ nedür elest güninūñ 'alāmetidür elest günü belī diyüp
Rabbisini tenzīḫ itdūgi bu 'ālemde yādına gelüp ya'nī 'aķlına getürüp yine tenzīḫ ve
taķdīs ü tesbīḫi itmekdür

Ger ferāmūşet şūd ān tesbīḫ-i cān

Biş'nev īn tesbīḫhā-yı māhiyān

Eger ğafletle rūḫuñuñ o tesbīḫini unutduñsa bu deryā-yı ilāhi balıķlarınıñ
tesbīḫlerini işit ya'nī evliyānuñ tesbīḫlerin işidüp kendüñe yarar bir iş [124b]it

Her ki dîd Allāhrā Allāhiyest

Her ki dîd ān baḥrrā ān māhiyest

Her kimse ki başar-ı başiretle zāt-ı İlāhiyyeyi cemî-i şifâtıyla mezâhir-i kevnîyyede müşâhede ide Allâhîdür o kimseye ehlullâh dirler her kimse ki o baḥr-ı vaḥdeti gördi o kimse mâhîdür ki enbiyâ ve evliyâdur deryâ-yı ḥaḳîḳate dâhil olmağla anlara mâhîler dirler ve şol kimse ki andan kerâmet zuḥûr ide ehl-i kerâmât ve ehl-i velâyet dirler her ehl-i kerâmet ehlullâh olmaz

În cihân deryâst u ten mâhî vü rûḥ

Yûnus-ı maḥcûb ez-nûr-ı şubûḥ

Bu ‘âlem deryâdur ki mezâhir-i şifât-ı İlâhîdür ve ten balıkdur ki o deryâ içredür ve rûḥ ise şubûḥ nûrından maḥcûb Yûnusdur ta‘allukât-ı beşeriyye ile maḥcûbdur

Ger müsebbih bâşed ezmâhî rehîd

Verne dervey haẓm geşt ü nâbedîd

Eger müsebbih olursa balıktan kurtuldu ve eger olmazsa bedende haẓm u nâbedîd olur kıyâmete dek tesbîhi deryâ-yı İlâhî mâhîlerinüñ birinden öğrenmek gerek anlar kânadur su‘âline cevâbdur

Mâhiyân-ı cân derîn deryâ pürend

Tû nemibîni begirdet mîperend

Cân mâhîleri bu deryâda toludur ya’nî ‘âlemde evliyâ çokdur sen görmezsın eṭrâfuñda gezerler zîrâ görmege çalışmazsın

Bertu ḥodrá mîzenend ān māhiyân

Çeşm bûg’sâ tâ bibîni şân ‘ıyân

O mâhîler kendüleri saña ururlar ya’nî saña toḳunurlar başiretüñ gözin aç tâ ki anları âşikâr göresin

Māhiyānrā ger nemibīnī pedīd

Gūş-ı tū tesbīhşān āhīr şenīd

Eger mähīleri āşikār görmezseñ senüñ kulağūñ āhīr anlaruñ tesbīhlerin işitdi
elesti ‘ulemādan işitdūñ mu‘temed ‘aleyh kütübde yazılmış gördūñ

Şabr kerdē cān-ı tesbīhāt-ı tust

Şabr kūn k’ānest tesbīh-i dūrūst

Şabr itmek senüñ tesbīhleriñüñ cānıdır şabr eyle ki şabr tesbīhi şahīh
tesbīhdür evāmīr-i İlāhiyyeye imtişāl evkāt-ı ‘ibādātı muḥāfaẓa nevāhī-yi İlāhiyyeden
intihādur şabr

Hīç tesbīhī nedāred ān dūrec

Şabr kūn eşşabru miftāhu’l-ferec

Hīç şabr derecelerin tutmaz şabr eyle ki şabr kurtulmak anahtāridur

Şabr çün pūl-ı şırāt ān sū behişt

Hest bāher ḥūb yek lālā-yı zişt

Şırāt köprüsi gibidür o bir tarafı cennetdür her güzel ile bir çirkin lālā
muḥarrerdür şabr çirkin görünürse cennet vesīlesidür

Tā zilālā mīgürīzī vāşl nīst

Z’ān ki lālārā zişāhid faşl nīst

Tā ki lālādan kaçarsın güzele vāşl olamazsın anuñçün ki lālā güzelden
ayrılmaz kezālik şabr itmeyen cennete vāşl olamaz ki şabr cennetden ayrılmaz

Tū çī dānī zevk-i şabr ey şīşedil

Ḥāşa şabr ezbehr-i ān naqş-ı Çigil

Ey gönül nāzüksin şabruñ zevkini ne bilürsin huşūşā ki şabr o Çigilnağş ya'nī maḥbūbı içün ola ki hiç cennet maḥbūblarına nazır olmaz anuñçün niçün şabr itmezsın

Merdrā zevk-i gāzā vü kerr ü fer

[125a] *Mer muḥannesrā büved zevk ezzeke*

Merde ya'nī yigide zevk gāzādan ve urup tutmağdan olur muḥanneşe ya'nī me'būna zevk zekerden olur

Cüz zeker ne dīn-i ū vü zikr-i ū

Sūy-ı esfel bürd ūrā fikr-i ū

Muḥanneşüñ dīni ve zikri zekerden gayri degüldür anuñ fikri anı esfel tarafına iletirdi

Ger berāyed ezfelek ezvey meters

K'ū be'ışk-ı süfl āmūzıd ders

Muḥanneş eger tā felege çıka ya'nī 'ālīmertebe ola andan kōrkma ki o süfl 'aşkına ders öğrendi

Ū besūy-ı süfl mīrāned feres

Gerçi sūy-ı 'ulv cünbāned ceres

O muḥanneş süfl tarafına at sürer egerçi 'ulv tarafına çañ kımıldarsa da ya'nī bülend mertebeden dem urursa da aña itibār yokdur ki o yine süflīdür cümle esir-i ferc ve gelū olanlar ya'nī himmetleri boğazlarına ve ferclerine olanlar evliyā yanında muḥanneşlerdür

Ez'alemhā-yı gedāyān ters çışt

K'ān 'alemhā loğma-yı nānrā rehışt

Meşelā dilenciler sancağlarından kōrkmağ nedür ki o sancağlar ekmek loğmasına bir yoldur anuñla ekmek peydā iderler

*Tersiden-i kûdek ezân şahş-ı şāhib-i cûşse ve güften ān şahş ki ey kûdek meters ki men
nāmerdem*

Bir oğlanuñ o cûşse şāhibi şahşdan kōrkmasıdur ve o şahşuñ dimesidür ki ey oğlan
kōrkma ki ben nāmerdüm ya'nī me'būnum

Kink-i zeftī kūdegīrā yāft ferd

Zerd şüd kûdek zibīm-i kaşd-ı merd

Bir kart yogun oğlan bir kûçek oğlanı yalnız buldı kûçek o ḥarīf kendüye kaşd
ide diyü kōrkduğından beñzi şarardı ve titredi

Güft eymen bāş ey zībā-yı men

Ki tu ḥ'āhī būd berbālā-yı men

Kart didi ki ey benim güzelim emīn ol ki sen benim üzerimde olsañ gerek

Men eger hevlem muḥanneş dān merā

Hemçü üştür bernişīn mīrān merā

Ben egerçi kōrkuncum beni me'būn bil deve gibi baña bin beni sür ya'nī kullan

Şüret-i merdān u ma'nā īn çünīn

Ezbirūn ādem derūn dīv-i la'īn

Kışşadan ḥişşe buyururlar ki ehl-i dünyā merdler şüretinde ve ma'naları böyle
taşradan ādem iḥerüsi şeytāndur tedebbür

Ey dühülrā māni ey zeft-i çü 'Ād

Ki berū ān şāḥrā mīkūft bād

Ey 'Ād kavmi gibi mücessem ḥarīf sen o tavula beñzersin ki aña yil ağacuñ
talını urur cānāver ürker

Rūbehī işkār ḥodrā bād dād

Behr-i tablî hemçü hîk-i pürzibād

Bir dilkü kendü şikârını elinden çıkardı yıl ile tolu tulum gibi bir tavul için
ya'nî andan korkduğundan

Çün nedîd enderdühül ü ferbihi

Güft hûkî bih ezîn hîk-i tehi

Çünkü dilkü tavulda semizlik görmedi bu boş tulumdam bir toñuz yegdür didi

Rûbehân tersend z'āvāz-ı dühül

‘Ākıleş çendān zened ki lâtekul

Dilküler tavul āvāzından korkarlar ‘ākıl tavula o kadar urur ki dime [125b]
ya'nî ta'bîr mümkün degül ya'nî tavula beñzeyen müzevvir ehl-i dünyādan dilkü
tabî'atlu ehl-i dünyā korkar ammā ‘ākıl andan korkmaz hâlin bilür aña kâdir olduğu
kadar kötek çalar lisân ile ve el ile

Kışşa-yı tîrendāzî vü tersîden ü ezsüvārî ki derbîşe mîreft

Bir ok atıcının mîşe içine giden bir atludan korkduğu hikâyedür

Yek süvārî bâsilāh u bes mehb

Mîşüd enderbîşe beresbî necîb

Bir atlu müsellaḥ ve ziyāde heybetlü bir küḥeylān atlu mîşe içine girdi

Tîrendāzî beḥûkm ūrā bedîd

Pes ziḥavf-ı ū gümānrā derkeşîd

Üstād ḥükmince bir tîrendāz atıcı yarar atlu gördi beḥûkm üstād ma'nâsınadur
pes andan korkduğundan yayını çekdi

Tâ zened tîrî süvāreş bāng zed

Men za'îfem gerçi zeftestem cesed

Tā bir ok ura atlu aña çağırdı ben za'ifem egerçi tenim iridür diyü

Hān u hān men 'ger tū derzefti-yi men

Ki kemem dervakht-i ceng ezpırzen

Şaķın āgāh ol sen benim kıyāfetime bakma ki cenk zamānında koca karıdan aşıyıyam

Güft rev ki nık güfti verne nış

Bertu miendāhtem ezters-i h'ış

Tīrendāz didi ki yūri ki eyü didüñ yohsa okı saña atardım korkduğumdan

Pes kesānrā k'ālet-i peykār küşt

Bīracūliyyet çünān tīgī bemüş

Naşīhata buyururlar ki çok kimseleri cenk āleti öldürdi recūliyyetsiz eline ancılayın bir kılıç var iken ya'nī nice cenk āleti var iken elde öldürdiler ya eline tamā' ya hod anı şeci' şanup def içündür

Ger bepūşī tu silāh-ı Rüstemān

Reft cānet çün nebāşī merd-i ān

Eger sen Rüstemler silāhını da geyseñ çünkü anuñ ādemi degülsin cānuñ gitdi

Cān siper kün tīg büg'zār ey pūser

Her ki biser būd ezīn şeh bürd ser

Cānuñı kalkan eyle kılıcı bırak ey oğul her kimse ki başsız oldu bu pādīşāhdan baş kurtardı ya'nī her şey'i emr-i Hāk iledür maḥv-ı vücūd idip kazāya rāzī olan kimse kahr-ı Hudādan savılmadı

Ān silāhet hīle vü mekr-i tuest

Hem zitū zāyīd ü hem cān-ı tu hast

O silāhuñ senüñ hîle ve mekründür o hîle hem senden toğdı ve hem seni helāk itdi

Çün nekerdî hiç sūdî zîn hîyel

Terk hîlet kün ki pîş âyed divel

Çünkü bu hîlelerden hiç bir fâyide görmedüñ hîleyi terk eyle kazāya rāzî ol ki öñiñe devletler gele

Çün yekî lahza neḥordî berzifen

Terk fen kün miṭaleb rabbü'l-minen

Çünkü bir lahza hîleden yimiş yimedüñ ya'nî fâyidesin görmedüñ hîleyi terk eyle minnetler ihsânlar şāhibi Hudāyı taleb eyle her şey anuñ emri iledür

Çün mübārek nîst bertü in 'ulüm

İ'İşten gülî kün ü büg'zer zişüm

Çünkü saña bu 'ulüm mübārek degüldür ya'nî 'ulüm-ı 'ulemā-yı zāhir ki felsefiyyāt ve sāyir [126a] 'ulüm-ı dīniyyeden olmayan 'ulüm ki mübārek degüldür kendüñi bir gün aḥmak öyle uğursızdan geç terk eyle ya'nî sen ol me[z]hebden ferāğat eyle ve öyle 'ilmden geç dimekdür

Çün melā'ik gū ki lâ 'ilme lenā

Yā İlāhî gayra mā 'allemtenā

Melekler gibi yā Rabbî bizim 'ilmimiz yokdur senüñ bize ta'lim itdüğününden gayri di ol ki Hāzret-i peygamberüñ getürdüğü şerī'atdür anuñ 'ilmidür

Kışsa-yı A'rābî vü rîg dercūvāl kerdin vü melāmet kerdin-i ān feylesof ūrā

A'rābî hikāyesi ve anuñ çuvala kum tıldurması ve anı o 'āqıl melāmet itmesi kışsasıdır bu 'aқılla iş olmaz münāsebetiyle

Yek A'rābî bār kerde üştürî

Dü cüvāl-ı zeft ezdāne pürī

Bir A'rābī bir deveyi yükletmiş dāneden tolu iki çuvalı

Ū nişeste berser-i her dü cüvāl

Yek hadīşendāz kerd ūrā sū'āl

O A'rābī iki çuvaluñ üstine oturmuş bir söze kâdir su'āl itdi

Ezvaţan pürsīd ū āverdeş begüft

V'enderān pürsiş besī dūrhā besüft

A'rābiye vaţandan şordı o A'rābiyi muşāhabete getürdi

Ba'd ezān güfteş ki İn her dü cüvāl

Çīst āgende bŭgū maşdūk hāl

Ve o A'rābiyi su'alde çok incüler deldi ya'nī izhār-ı ma'ārif itdi andan soñra A'rābiye didi ki bu iki çuval ne tolmışdur toğru söyle

Güft enderyek cüvālem gendümeşt

Derdiger rīgī ni kūt-ı merdümeşt

Didi ki bir çuvalda buğdaydur birinde kumdur ādem gıdāsı degüldür

Güft tū çün bār kerdī İn rimāl

Güft tā tenhā nemāned ān cüvāl

O kimse didi ki bu kumu niçün yük itdüñ A'rābī didi ki o bir çuval yalnız kalmasın diyü

Güft nīm-i gendüm-i ān tengrā

Derdiger rīz ezpey-i ferhengrā

O kimse didi ki o dengüñ buğdayınuñ yarusın o bir çuvala dök hüner içün

Tā sebūk gerded cüvāl ü hem şütür

Güft şābāş ey ḥakīm-i ehl ü ḥür

Tā ki çuval ve hem deve yegni ola A‘rābī didi ki āferīn ey ehl-i ḥakīm ve ey ḥür

Īn çünīn fikr-i daḳīḳ ü re‘y-i ḥūb

Tū çünīn ‘uryān piyāde derlaḡūb

Böyle nice fikr ve güzel re‘y şāḥibi iken sen böyle çıplak yayan zahmetdesin
vechi nedür

Raḥmeş āmed berḥakīm ü ‘azm kerd

Keş berüştür bernişāned nīk merd

Ḥakīme A‘rābī raḥm eyledi ve ‘azīmet itdi ki anı deveye bindire o eyü ādem

Bāz güfteş ey ḥakīm-i ḥoşşūḥan

Şemmeī ezḡāl-i ḥod hem şerḥ kūn

Girü ḥakīme didi ki ey ḥoş sözlü ḥakīm kendü ḥālūñden bir miḡdār hem şerḥ
eyle

Īn çünīn ‘aḳl u kifāyet ki turāst

[126b] *Tū vezīrī yā şehī bergūy rāst*

Böyle ‘aḳl u kifāyet ki sende vardur sen vezīr misin yā pādişāḥ mısın toḡru
söyle

Güft Īn her dü neyem ez‘āmeem

Bin ‘ger enderḡāl ü endercāmeem

Ḥakīm didi ki ikisi de degülem a‘vām-ı ḥalḳdanam ḥālīme ve ḳaftānıma bak

Güft üştür çend dārī çend gāv

Güft ne İn ü ne ān mārā mekāv

A‘rābī didi ki kaç deveñ var kaç sığıruñ var ḥakīm didi ki ne o ne vü ne bu var
beni kazma ya‘nī ḥālimden baḥş itme

Güft raḥtet çīst bārī derdükān

Güft mārā kū dükān u kū mekān

A‘rābī didi ki bārī dükānda metā‘uñ nedür ne alur şatarsın ḥakīm baña dükān
kanda mekān kanda ikisi de yok

Güft pes eznaḳd pürsem naḳd çend

Ki tuyī tenhā-rev ü maḥbūbpend

A‘rābī didi ki pes naḳden şorayım ne kadar naḳdūñ var ki sen tenhā gidicisin
ve güzel naşīḥatlūsın aḥvālūñi bilmek isterem

Kīmyā-yı miss-i ‘ālem bā tuest

‘Aḳl u dānişrā güher tūbertuest

‘Ālemi altun idecek idecek kīmyā senūñledür ‘āḳl u ‘ilmūñ cevheri ḳat ḳatdur

Güft vallāh nīst yā veche’l-‘Arab

Derheme mülkem vüçūh-ı ḳūt-ı şeb

Ḥakīm didi ki vallāhi ey ‘Arab ulusu cümle mülkümde bir gice ḳūtı vüçūhı
ya‘nī ta‘ām yiyecek kadar ḥarçlık yokdur

Pā bürehne ten bürehne mīdevem

Her ki nānī mīdehed āncā revem

Yaluñ ayak çıplak yilerem her kimse ki bir ekmek vire oraya giderem bir
şey’im yokdur

Mer merā z’īn ḥikmet ü fażl u hūner

Nîst hâşıl cüzhayāl ü derd-i ser

Baňa bu hikmet ve fazîlet ve hünlerden hayal ve baş ağrısından gayri hâşıl
yokdur

Pes ‘Arab güfteş ki şev dūr ezberrev

Tā nebāred şūmi-yi tū berserem

Pes ‘Arab hakīme didi ki yanımdan ırak git tā senūñ şomlıguñ baňa te’şir
itmeye

Dūr ber ān hikmet-i şūmet zimen

Nuṭṭ-ı tū şūmest berehl-i zaman

Ol uğursız hikmetüñi benden ırak ilet senūñ sözüñ zamāne halkına uğursızdur

Yā tu ān sū rev men ĩn sū mīdevem

Ver turā reh pīş men vāpes revem

Ya sen o tarafa git ben bu tarafa yileyim ve eger senūñ yoluñ ilerü ise ben girü
gideyim

Yek cüvālem gendüm ü dīger zirīg

Bih büved z’ĩn hīlehā-yı mürderīg

Bir çuvalum buğday o biri kum bu arada kalacak hīlelerden eyüdür baňa

Aḥmaḳīem bes mübārek aḥmaḳīst

Ki dilem bāberg ü cānem müttakīst

Benim aḥmaḳlıgum ziyāde mübārek aḥmaḳlıkdur ki gönlüm azık iledür ve
cānım Allāhdan korḳar

Ger tu ḥ’āhī ki şakāvet kem şeved

Cehd kūn tā eztu hikmet güm şeved

Ey hâkîm eger isterseñ ki şekâvet gide cehd ile tâ senden hikmet gidsün

Hikmeti k'ez tab' zâyed v'ezhayâl

Hikmeti nîfeyz-i nûr-ı Zülcelâl

Bir hikmet ki tabî'atden toğar ve hayâlden toğar bir hikmet ki Zülcelâl Hudâ nûrî feyzinsiz ki hikmet-i 'aqliyye didikleridür öyle hikmet gitmek gerek

[127a] *Hikmet-i dünyâ fezâyed zann u şek*

Hikmet-i dînî pered fevķ-i felek

Dünyevî hikmet ki hikmet-i 'aqliyyedür zann u şek arturur dînî hikmet ki 'ulûm-ı şer'iyyedür seni gök üzre iletür ya'nî 'âlem-i 'ulvîyeye **“Ve men yû'te'l-hikmete feķad ütiye hayran keşîran”**¹⁴⁹ âyetinde zıkr olınan hikmet hikmet-i dînîyyedür

Zevye'ân-i zeyrek-i âhîr zamân

Berfûzûde ħ'îş berpîşîniyân

Âhîr zamânun zeyrek hâķîr ħîlekârları kendüleri selefden geçen 'ilmden artuķ şâyirler aşķâb u tâbî'în ve müctehidîn söylemedikleri sözleri söylerler

Ħîle âmûzân cigerhâ sūĥte

Fi'lhâ vû mekrhâ âmûĥte

Ħîle öğreniciler cigerler yakmışlar fî'ller ve ħîleler öğrenmişler ya'nî âhîr zamân zeyreki kârı ħîledür şuleĥâ ve 'ulemâ dînün cigerlerin yakmadılar 'ilmi anuñcün öğrenmişlerdür

Şabr u îşâr u seĥâ-yı nefis ü cûd

Bâd dâde k'ân büved iksîr-i sûd

¹⁴⁹ Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Bakara/ 269

Ṭā‘ate şabrı ve menāhīden şabrı ve ĩşārı ve seḥā-yı nefis ki ḡazā-yı küffārdur ve naḡş u şeyṭān ile mücāhededür ve cūd u seḥāyı yile virmişdür anlar ki fāyide iksīridür elden çıkarmışdur

Fıkr ān bāşed ki büg’şāyed rehi

Rāh ān bāşed ki plş āyed şehī

Naşīḡat buyururlar ki fikr odur ki bir yol açā yol odur ki öñiñe bir pādişāh gele ya‘nī o yol pādişāha ilte seni

Şāh ān bāşed ki ezḡod şeh büved

Ne bemaḡzenhā vü leşker şeh büved

Pādişāh odur ki kendüden pādişāh ola maḡzenler ile leşker ile olmaya

Tā bemāned şāhi-yi ũ sermedī

Hemçü ‘izz-i mülk-i dīn-i Aḡmedī

Tā ki pādişāhlıḡı ebedī ḡala Ḥāzret-i peygamber dīni mülki ‘izzeti gibi ki dāyım ve şābitdür aşlā fütūr ‘arız olmaz

Kerāmāt-ı İbrāhīm Edhem berleb-i deryā

İbrāhīm Edhem ḡazretlerinüñ deryā kenārında zuḡūr iden kerāmātı ḡikāyesidür

Hem ziİbrāhīm Edhem āmedest

K’ü zirāhi berleb-i deryā nişest

İbrāhīm Edhem ḡazretlerinden rivāyet olunmışdur ki o yoldan gelüp bir deryā kenārında oturdı

Dalḡ-ı ḡod mīdūḡt ān sulṡān-ı cān

Yek emīrī āmed āncā nāḡehān

Kendü dalḡını dikdi ya‘nī ḡırḡasın dikdi o cān sulṡānı bir beg geldi oraya nāḡehān

Ān emīr ezbandegān-ı şeyḥ būd

Şeyḥrā biş'nāht secde kerd zūd

O beg şeyḥūñ kullarından idi şeyḥi bildi tiz secde itdi ya'nī ta'zīm itdi

Ḥıyre şūd derşeyḥ ü enderdelḳ-i ü

Şekl-i diğەر geşte ḥulḳ u ḥalk-ı ü

Ḥayrān oldu şeyḥ de anuñ dalkında gayri şekl oldu bigūñ ḥūyı ve zātı ki

K'ü rehā kerd ān çünān mülk-i şigerf

Bergüzīd ān faḳr bes tārik ṭarf

İbrāhīm Edhem ancılayın ulu meliki terk itdi bu faḳrı ihtiyār itdi ziyāde
karañlık ṭaraf sebebi bize görünmez

Mülk-i heft iqlīm zāyi' mīkūned

Çün gedā berdelḳ sūzen mīzened

Yedi iqlīm zāyi' eyler ya'nī mülkini faḳr gibi delḳa igne urur vechi bilinmez
diyu beg [127b] kendü kendüye fıkır itdi

Şeyḥ vāfıḳ geşt ezendişees

Şeyḥ çün şirest dilhā mīşees

Şeyḥ bigūñ fikrinde vāḳıf oldu zirā şeyḥ arslan gibidür gönüller anuñ
mişeligidür arslan mişelikde niçe gezerse şeyḥ de öyle gönüller içre girer gezer

Çün recā vü ḥavf derdilhā revān

Nīst maḥfi bervey esrār-ı cihān

Recā vü ḥavf gönüllerde revān olduğı gibi şeyḥ de gönüllerde revāndur gezer
cihānuñ esrārı gice gizlü degüldür

Dil nigh dārid ki ey bīḥāşılān

Derhuzūr-ı Һazret-i Һāhibdilān

Naṣīhat buyururlar ki ey biḥāşıllar ya'nī bir şey taḥşīl itmemiş mübtedīler
ṣāhibgöñül evliyā Һazretleri yanında göñülleri Һıfz idüñ ṣaķınıñ Һatırınıza nāmaķul
fikr getürmeñ

Pīş-i ehl-i dil edeb berbātınest

Z'ān ki dilşān berserā'ir fātınest

Ehl-i dil yanında edeb bātın üzredür kişi bātınını göñlini efkār-ı fāsideden
ṣaķınmak gerekdür zīrā ki ehl-i dilüñ göñülleri gizlülere tefātṭun idicidür bilür

Pīş-i ehl-i ten edeb ber zāhirest

Ki Һudā z'īşān nihānrā sātirest

Ehl-i ten yanında edeb zāhir üzredür zīrā Һudā-yı te'āla anlardan gizlüyi
örtücidür bilmezler ancak zāhiri bilürler

Tū be'aksī pīş-i kūrān behr-i cāh

Bāhuzūr āyī nişīnī pāygāh

Sen 'aksinesin körler yanında manşib içün Һuzūr-ı kalble edeble gelürsin ayak
altında otursın

Pīş-i bīnāyān küñī terk-i edeb

Nār-ı şehvetrā ezān geştī ḥaṭab

Görenler yanında edebi terk idersin anuñçün şehvet āteşine oṭun olduñ

Çün nedārī fiṭnat u nūr-ı Һudā

Behr-i kūrān rūyrā mīzen cilā

Çünkü sende 'aķl u hidāyet nūrı yoķdur körler içün yüzüne cilā vir ya'nī
müzeyyen ol

Pīş-i bīnāyān ḥadeş derrūy māl

Nāz mīkūn bāçünin gendidehāl

Görenler yanında yüzüne necāset sür böyle koçmış hāl ile nāz ile kıssaya
rücū'dur ki

Şeyh sūzen zūd derderyā figend

Ĥ'āst sūzenrā beāvāz-ı bülend

Şeyh tiz ignesin deryāya atdı ba'dehu bülend āvāz ile ignesin istedi

Şad hezārān māhi-yi Allāhī

Sūzen-i zer derleb-i her māhiī

Yüz bin Allāhuñ balıqları her bir balıguñ ağzında altun igne

Ser berāverdend ezderyā-yı Ĥağ

[Ki bigır ey şeyh sūzenhā-yı Ĥağ]

Rū bedū kerd ü bügüfteş ey emīr

Mülk-i dil bih yā çünān mülk-i ĥağır

Şeyh yüzini bige döndürüp didi ki ey big gönül mülki mi eyü yā ancılayın
ĥağır mülki mi eyü

Īn nişān-ı zāhirest Īn hiç nīst

Tā bebātın derrevī bīnī tubīst

Bu zāhir nişāndur bu hiçbir şey degüldür bu nişān tā ki bātına yelesin diyüdü
bunu sen ki görürsin şevk içündür tır imdi meşelā

Sūy-ı şehz ezbāğ şāhī āverend

Bāğ u bostānrā kücā āncā berend

Şehr tarafına bahārda bāğdan bir tal getürürler bahārı i'lām için bāğ u bostānı
kanda [128a] şehre getürürler ki mümkün degüldür bu saña gösterdügimüz de öyledür

Hāşa bāğī k'ın felek yek berg-i üst

Belki ān mağzest ü in 'ālem çü püst

Huşūşā bir bāğa bu gökler anuñ bir bayrağıdur belki mağz u leb odur bu zāhir
olan 'ālem post ya'nī kabuğ gibidür öyle bāğı saña bütün göstermek nice mümkündür

Bernemīdārī suy-ı ān bāğ gām

Būy efzūn cūy u kün ref'-i zükām

Çünkü o bāğ tarafına adım atamazsın ya'nī aña vāşıl olamazsın koquyı ziyāde
iste zükāmı def' eyle ya'nī zükām-ı ma'nevīyi

Tā ki ān bū cāzib-ı cānet şeved

Tā ki ān bū nūr-ı çeşmānet şeved

Tā ki o koqu cānuñı o bāğa çeke tā ki o koqu gözleriñüñ nūrı ola o bāğı
göresin

Güft Yūsuf ibni Ya'kūb-ı nebī

Behr-i bū elķū 'alāvechi ebī

Hāzret-i Ya'kūb peygamber oğlu Yūsuf peygamber koqu için kardeşlerine
gömlegi babamuñ yüzi üste koñ didi tā kim benim koqumu alup beni görmek için
gözleri açıla pes zāhir gözi koqudan açılacak haķīkat bāğı koqusından bātın gözi de
muķarrer açılır

Behr-i in bū güft Aħmed der'izāt

Dā'imen ķurretün 'aynī fışşalāt

Bu bāğ ḥaḳīḳat ḳoḳusu için Ḥazret-i peygamber ‘aleyhisselām dāyimā va‘azlarda **“ḳurrete ‘aynī fişşalāti”**¹⁵⁰ buyurdu ḳurret nūr u sürürdür zīrā namāz Ḥudāya niyāzdur insān-ı kāmīl namāzda bāṭın göziyle Rabbini görür pes ḥaḳīḳat bāğından ḳoḳu almış olur

Penc his bāhem diger peyvesteend

Z’ān ki in her penc z’aşlī rūsteend

Söz ḳoḳuda idi ḳoḳu ise ḳuvvet-i şamme ḥāşşesidür Ḥazret-i peygamber ‘aynī buyurdu gözün ḥāşşesi görmekdür pes maḥabbete münāsebeti ne olur su’āl-i muḳaddere cevāb buyururlar ki beş his birbirine üleşmişdürler zīrā ki beşi de bir aşıldan bitmişlerdür

Ḳuvvet-i yek ḳuvvet-i bākī şeved

Mābekārā her yekī sākī şeved

Bir hissün ḳuvveti bākī hislerün ḳuvveti olur zīrā her bir his mābakīye sākī olur imdād ider feyz ider imdi ḳuvvet-i bāşıra ḳuvvet beulduḳda ḳuvvet-i şammeye de imdād ider

Diden-i dīde fezāyed ışḳrā

İşḳ derdīde fezāyed şıdḳrā

Gözün görmesi ‘aşḳı arturur ‘aşḳda gözde şıdḳı arturur zīrā görince ziyāde ‘aşḳ ḥāşıl olur işitmek gibi degüldür gönülde ‘aşḳ olunca gözde bir hoş müşāhede ider

Şıdḳ bīdārī-yi her his mīşeved

Ḥisshārā zevḳ-i mūnis mīşeved

Şıdḳ ya’nī gözün şıdḳ müşāhedesı her hissün bīdārılığı āgāhlığı olur pes hislere zevḳ-i mūnis olur her hiss āgāh olup kendüye lāyık vech üzre bāğ-ı ḥaḳīḳatden hisşe almaḳla zevḳe vāşıl olup mūnis-i zevḳ olur

Āgāz-ı mūnevver şüden ḥavāss-ı ‘arīf benūr-ı ğaybbīn

¹⁵⁰ Namaz gözümün nurudur.

Gayb görici nūr ile ‘ārifüñ havāssı münevver olması ibtidāsıdur

Çün yekī his derreviş büg’şād bend

Mābekā hishā heme mübeddel şevend

Çünkü bir his sülükda bendi [128b] bāğı çözdü ya’nī tabī’atdan kurtuldu girü kalan hisler cümle mübeddel olur anuñ hükmini aḥz ider

Çün zicū cest ezgele yek gūsfend

Pes peyāpey cümle z’ān sū micehend

Meşelā çünki süriden bir koyun ırmaḡdan şıçraya pes biri ardınca cümle koyunlar ırmaḡuñ o bir tarafına şıçrarlar anuñ yanına

Gūsfendān-ı havāsetrā berān

Derçerā ezahrace’l-mer’ā çerān

Ey sālīk havāssuñ koyunların sür aḡrece’l-mer’ādan otlamaḡda otlat ya’nī ḡaḡīḡat otlaḡında

Tā derān cā sūnbül ü reyḡān çerend

Tā begūlzār-ı ḡaḡāyīḡ rehberend

Tā ki orada ma’ārif ve esrār-ı sūnbül ve reyḡānını otlayalar tā ki ḡaḡāyīḡ-ı eşyā ḡūlistānına vāşıl olalar

Her ceset peyḡamber-i hishā şevend

Cümle hishārā becennet mīkeşed

Her bir hissüñ sāyir hislerüñ peyḡamberi olur cümle hisler cennete çeker

Hisshā bāḡhiss-i tū gūyend rāz

Bīzebān u bīḡaḡīḡat bīmecāz

Cümle hisler senüñ hissüñe rāz söylerler dilsiz ve ḡaḡīḡat ve mecāzsız

K'ın haqıkat kabil-i te'vılhast

V'in tevehhüm māye-yi taḥyılhast

Zırā ki bu haqıkat te'vıllere kabildür bu te'vıller tevehhümī taḥayyüller māyesidür andan ḥayaller peydā olur

Ān haqıkatrā ki bāşed ez'ıyān

Hıç te'vıl negünced dermiyān

O haqıqate ki 'ayāndan ola ortada hıç bir te'vıl şıgmaz

Çünkü hıshā bende hiss-i tū şeved

Mer felekhārā nebāşed eztu büd

Çünkü hisler senüñ hissüñ kılı oldı felekler senden ayrılmak olmaz saña muṭı olurlar

Çünkü da'vāı reved dermülk-i post

Mağz ān-ı key büved kışr ān-ı üst

Meşelā çünkü post mülki da'vası ola mağz kimüñ ise kışr da anuñ olur

Çün tenāzü' derfütet derteng-i käh

Dāne ān-ı kist ānrā kün nigāh

Meşelā çünkü şaman denginde nızā' düşe dāne kimüñ ise aña baķ ya'nı şaman da anuñdur

Pes felek kışrest ü nūr-ı rüh mağz

İn pedıdest ān ḥafı z'ın rü melağz

Pes felek kışrdur ve rüḥuñ nūrı mağzdur felek zāhirdür rüḥuñ nūrı gizlüdür bu ikiden ya'nı anuñ zāhir bunuñ gizlü olmasından toprağa ya'nı yañılup ḍalālete düşme tedebbür

Cism zāhir rūḥ-ı maḥfi āmedest

Cism hemçün āstīn cān hemçü dest

Cism zāhir ve rūḥ gizlüdür cism yîñ gibidür cān el gibidür

Bāz ‘aql ezrūḥ maḥfīter büved

Ḥis besūy-ı rūḥ zūter rehbered

Girü ‘aql rūḥdan maḥfīrek uçar ḥis rūḥ tarafına tizrek yol alır

Cünbüṣī bīnī bedānī zinde[129a]est

Īn nedānī ki zi‘aql āgendeest

Meşelā bir kimseden bir hareket görürsin bilürsin ki diridür ammā bunu bilmezsın ki ‘aqlı var mıdır yok mıdır ‘aqlıdan toludur demek ‘aqlı vardır demekdür

Tā ki cünbüṣhā-yı mevzūn ser küned

Cünbüṣ-i misrā bedāniş zer küned

Tā ki anda mevzūn cünbüṣler zuhūr ide baqır-ı rezīl cünbüṣi ‘amel ile altun gibi maḥbūl ide o zamān ‘aql şāḥibi idigin bilürsin serküned zuhūr ide demekdür

Z’ān münāsib āmeden ef‘āl-i dest

Fehm āyed mer turā ki ‘aql hest

Ol elūñ ya’nī rūḥuñ ef‘ālī münāsib gelmesinden ‘aql var idigin fehm idersin

Rūḥ-ı vahy ez‘aql pinhānter büved

Z’ān ki ū ğaybest ū z’ān ser büved

Vahy-i rūḥī ‘aqlıdan gizlūrek olur anuñçün ki o ğaybdur o ğayb tarafından olur ziyāde gizlū olur

‘Aql-ı Aḥmed ezkesī pinhān neşüd

Rûh-ı vahyeş müdrek-i her cân neşüd

Hzret-i peygamber ‘aleyhisselāmuñ ‘aqlı kimsede gizlū olmadı ammā vahy-i rūhı her cân bilmedi bilen aña ĩmān getürdi

Rûh-ı vahyîrā münāsibhāst nîz

Derneyābed ‘aql k’ān āmed ‘azîz

Rûh-ı vahyîde münāsibler vardur ef‘āl ü aqvāl ü āhvālden ‘aql anı bulamaz ki o münāsibler ‘azîzdür rûh-ı vahyî de ‘azîzdür ‘azîz ‘azîzi bulur

Ki cünün bîned gehî hayrān şeved

Z’ān ki mevķūfest tā ü ān şeved

‘Aql şāhibi ‘aqlı muķtezāsınca rûh-ı vahyî şāhnında gāhî cünün görür bu ādem delidür dir gahî hayrān olur hîç bir şey’e hūkm idemez zîrā ki mevķūfdur tā o ‘aql şāhibi rûh-ı vahyî şāhibi oluncaya dek ‘aql şāhibi rûh-ı vahyî şāhibinden istifāde-yi ‘irfān idüp rûh-ı vahyî şāhibi oldukda bilür

Çün münāsibhā-yı ef‘āl-i Hızır

‘Aql-ı Mūsā būd derdîdeş kedir

Meşelā Hzret-i Hızruñ ef‘āl-i münāsibleri gibi ki anı görmekde Hzret-i Mūsānuñ ‘aqlı bulandı

Nāmünāsib mînümūd ef‘āl-i ü

Pîş-i Mūsā çün nebūdeş hāl-i ü

Hzret-i Hızruñ ef‘āl-i Hzret-i Mūsā yanında nāmünāsib görindi çünki o ef‘āl Mūsānuñ hāl-i olmamışdı

‘Aql-ı Mūsā çün şeved dergayb bend

‘Aql-ı mūşî hod ki est ey ercümend

Hazret-i Mūsānuñ ‘aqlı çünki gaybda bend ola bağlanabilmeye bir şıçan ‘aqlı
hod kimdür ey ‘azîz

‘İlm-i taklîdî büved behr-i fūrūht

Çün biyābed müşteri hoş berfürūht

‘İlm taklîdi şatmak için olur çünki şāhibi müşteri bula hoş satar

Müşteri-yi ‘ilm-i tahkîkî Hakest

Dā’imā bāzār-ı ū bārevnakest

‘İlm-i tahkîkî müşterisi Hudādur dāyimā bāzārı revnağ iledür kesādı yokdur

Leb bebeste mest derbey‘ ü şirā

Müşteri bîhad ki Allāheşterā

Ağzı bağılu alup şatmağdadur söz lāzım degül müşteri bîhaddür ki Allāh
[129b] aldı *“İnnallāhe’şterā minelmü’minīne enfüsehum ve emvālehum bienne
lehümü’l-cenneh”*¹⁵¹ buyruldı şemen-i cennetdür

Ders-i Ādemrā firişte müşteri

Maḥrem-i derseş ne dīvest ü perī

Meşelā Ādemmüş ‘aleyhisselām dersine melā’ike müşteridür dīv ü perī Ādem
dersine maḥrem degüllerdür isti‘dādları yokdur

Ādem enbi’hüm biesmā ders gū

Şerḥ kün esrār-ı Hākṛā mūbemū

Anuñçün Hāk te‘ālā *“Enbi’hüm biesmā’ihim”*¹⁵² buyurdı ya’nī ey Ādem
melā’ikeye müsemmānuñ isimlerin ḥaber vir ders di esrār-ı Hākḳı kıl be kıl şerḥ eyle

Ānçünān kesrā ki kūtehbīn büved

¹⁵¹ Şüphesiz Allah, mü’minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Tevbe/ 111

¹⁵² Bunların isimlerini onlara bildir. Bakara/ 33

Dertelevvün ğarķ u bîtemkîn büved

Ancılayın kimseye ki kûtehbîn ola televvünde ğarķ olup temkînsiz ola
haķâyık-ı eşyâyı müşâhede itmemiş ola

Müş ğüftem z'ân ki derĥākest cāş

Ĥāk bāşed mûşrā cāy-ı ma'āş

Şıçan didim anuñçün ki şıçanuñ yiri topraķdadur şıçana ma'āş yiri topraķ olur
öyle kimsenüñ de yiri ĥākdür

Rāhhā dāned velî derzîr-i ĥāk

Her taraf ü ĥākrā kerdest çāk

Şıçan yollar bilür lâkin yir altında şıçan yirüñ her tarafın yir itmişdür o
kimsenüñ de bildügi yollar esfeldedür 'âlem-i 'ulvîye 'alāķası yoķdur baĥşı de
esfeldedür

Nefs-i mûşî nîst illā loķmarend

Ĥadr ĥācet mûşrā 'aķlî dehend

Şıçanuñ nefsi degöldür illā loķma ufaķlayıcı ya'nî şehvet-i ĥayvāniyyesi
ġālibdür şıçana ĥāceti ķadar 'aķl virürler

Z'ân ki biĥācet Ĥudāvend-i 'azîz

Mînebaĥşed ĥiç kesrā ĥiç çîz

Zîrā ki 'azîz-i Ĥudāvend ĥācetsiz ĥiç kimseye ĥiç bir şey'i baġışlamaz

Ger nebūdî ĥācet-i 'âlem zemîn

N'āferidî ĥiç Rabbü'l-'âlemîn

Eger 'âlemüñ zemîne ihtiyācı olmayaydı Rabbü'l-'âlemîn zemîni ĥiç
yaratmazdı

V'în zemîn-i mużtarib muĥtāc kūh

Ger nebūdī n 'āferīdī beršükūh

Ve bu ıztırāb šāhibi yir eger tağa muhtāc olmayaydı Hudā-yı te'ālā heybetlü tağı ašlā yaratmazdı

Ver nebūdī ḥācet-i eflāk hem

Heftgerdūn n 'āferīdī ez'adem

Ve eger göklere de ḥācet olmayaydı gögi yokdan yaratmazdı

Āftāb u māh u īn istāregān

Cüz beḥācet key pedīd āmed 'ıyān

Güneş ve ay ve bu yıldızlar kıanda ḥācetsiz yaradıldı cümlesi ḥācetle yaradıldı

Pes kemend-i hesthā ḥācet büved

Ḳadr ḥācet merdrā ālet dehed

Pes imdi mevcūdlar kemendi ḥācet olur ḥācet mīqdārı ādeme ālet virür

Pes biyefzā ḥācet ey muhtāc zūd

Tā бүcüşed derkerem deryā-yı cūd

Pes ey muhtāc ḥācetüni tīz artır tā ki cūd-ı deryāsı keremde kaynaya

Īn gedāyān berreh ü her mübtelā

Ḥācet-i ḥod mīnümāyed ḥalkrā

Meşelā bu yol üzre bu dilenciler dehrde de mübtelā ḥalka kendü ḥācetini gösterür

Kūri vü şellī [130a] vü bīmārī vü derd

Tā ezīn ḥācet бүcünbed raḥm-i merd

Körlüğü ve elsizliği ve hastalığı ve derdi gösterürler tā ki bu ihtiyācdan ḥalkuñ merḥameti ḥareket ide diyü

Hîç gūyend nān dihîd ey merdūmān

Ki merā mālest ü anbarest ü h'ân

Hîç dir mi ki ey âdemler baña ekmek virün ki benim mālım ve ni‘metim vardur
ya‘nî dimez

Çeşm nen’hādest Hāk derkūr mūş

Z’ân ki hācet nîst çeşmeş behr-i nūş

Hāk te‘āla kör şıçana göz virmedi zîrā ki ekl ü şürb için göze ihtiyacı yokdur

Mitüvāned zîst bîçeşm ü başar

Fāriğest ezçeşm ü derhāk-i ter

Gözsüz dirilmege kādirdür taze yaş toprakda göz ihtiyacı yokdur

Cüz bedüzdî ü birün n’āyed ziḥāk

Tā küned Hālîk ezān düzdîş pāk

O hırsızlıktan gayre toprakdan taşra çıkmaz tā hālîk anı hırsızlıktan pāk
idinceye

Ba‘d ezān per yābed ü murgî şeved

Çün melā’ik cānib-i gerdūn reved

Ol der[d]den kurtulduktan sonra kanat bulur ve bir kuş olur melekler gibi
felekler tarafına gider imdi

Her zamān dergülşen-i şükr-i Hudā

Ū berāred hemçü bülbül şad nevā

Hudānuñ şükri gülşeninde her zamān o bülbül gibi yüz şadā ide idi ki

K’ey rehānide merā ezvaşf-ı zîşt

Ey künende dūzaḥīrā tū behişt

Nevāsında diye idi ki ey beni çirkin şıfatdan kurtarmış ey bir cehennemî cennet idicisin sen Hudāyā

Deryekī pīhī nihī tū rūşenī

Ūstūḥ^vānīrā dihi sem‘ ey ḡanī

Bir yağ pāresinde sen rūşenlik kōrsın bir kemige işitmek verirsın ey ḡanī Hudā

Çi ta‘alluḫ ān ma‘ānīrā becism

Çi ta‘alluḫ fehmi-i eşyārā beism

Ol ma‘ānīnūñ ya‘nī görmek ve işitmek cisme ne ‘alāḳası var ve eşyāyı bilüp aṅlamanuñ isme ne ‘alāḳası var Hudāyā bu senūñ kemāl-i ḳudretūñdür

Lāfz çün vekrest ü ma‘nā ṭā’irest

Cism cūy u rūḥ āb-ı sā’irest

Lafz yuva gibidür ma‘nā ḳuşdur ḳuş nice yuvada olursa ma‘nā da lafz da olur cism ırmaḳ ve rūḥ aḳar şu gibidür

Ū revānest ü tu ḡūyī vāḳifest

Ū devānest ü tu ḡūyī ‘ākifest

Rūḥ revāndur ya‘nī hareketdedür sen şanursın ki ṭurur rūḥ yelmekde sen şanursın ki bir yirde oturmuşdur ırmaḳda şu aḳmış gibidür

Ger nebīnī seyr-i āb ezḫākhā

Çist bervey nevbenev ḥāşākhā

Eger topraklardan şu aḳmış görmezseñ şu üzre yeñi yeñi çöpler nedür fikr ide

Hest ḥāşāk-ı tu şürethā-yı fikr

Nevbenev dermīresed eşkāl-i bīkr

Senüñ çöplerüñ fikr şüretleridür yeñi yeñi şekller gelür irişür hâtıruña

Rûy-ı âb u cûy-ı fikr enderreviş

Nîst bîhâşâk maḥbûb u vaḥiṣ

Şu yüzi ve kezâlik fikr ırmağı hareketde güzel [130b] çöpden ve çirkin çöpden ḥalî degüldür

Kısrhâ berrûy-ı İn âb-ı revân

Ezsemâr-ı bâğ-ı gaybî şüd devân

Bu hareketde olan şu yüzinde ya'nî rûḥdan zuhûr iden fikrde kışrlar gayb bâğı yemişlerinden geldi

Kısrhârâ mağz enderâb cû

Z'ân ki âb ezbağ mlâyed bücû

Kışra mağzı bâğda ara zîrâ ki ırmağa şu bâğdan gelür ya'nî sende zuhûr iden efkâr u aḥvâlüñ ḥaḳîḳati esmâ-yı İlâhiyyeden ara meşelâ baş u şafâ isem bâsıt ve ḳabz u ḡam isem ḳabız tecellîsindendür sāyirini de buña ḳıyās eyle böyle bil

Ger nebîñi refteñ-i âb-ı ḥayât

Bin'ger endercûy u İn seyr-i nebât

Eger sen âb-ı ḥayât aḳmasın görmezsen ırmağda otlık hareketine baḳ ya'nî eger tecelliyât-ı ilahiyeyi müşâhede idemezsen kendüñde olan efkâr-ı mütē'âḳıbye baḳ ki her biri bir ism tecellîsi iḳtizâsıdır

Âb çün enbühter âyed dergüzer

Zû küned kısr-ı şuver zûter güzer

Aḳmamakda ırmağ şuyı ki ziyâdereḳ gele andan şüretler kışrı tîzrek geḳer ya'nî tecelliyât ki mütē'âḳıbe ola efkâr tîzrek geḳer

Çün begâyet tîz şüd İn cû revân

Ġam nepāyed derzamīr-i ‘ārifān

Çünkü bu akıcı ırmağ gāyetle tīz oldu ya’nī tecelliyāt-ı mütē‘ākıbe oldu
‘āriflerüñ gönlinde hâtırında ġam eglenmez tīz geçer

Çün begāyet mümtelī būd u şitāb

Pes negünced ender ü illā ki āb

Çünkü gāyetle tolu yir ola ya’nī ‘ārifüñ kalbi tecelliyāt ile tolu ola ve tīz ola
tecellī pes anda şudan ġayri şıgmaz ya’nī hemān o kalbe tecellī şığar ġayri bir fikr
şıgmaz

Ṭa‘nezen-i bīgāneī derşeyḡ ü cevāb ġüften-i mürīd-i şeyḡ ūrā

Bir şeyḡe bir bīgānenüñ ṭa‘n itmesidür ve şeyḡüñ mürīdinüñ cevāb virmesidür

Ān yekī yek şeyḡrā tōhmet nihād

K’ū bedest ü nīst berrāh-ı reşād

O bir kimse bir şeyḡe tōhmet itdi ki o şeyḡ yaramazdur toğru yolda degöldür
diyü

Şārib-i ḡamrest ü sālūs u ḡabīş

Mer mürīdānrā kücā bāşed muġīş

Şarāb içer ve mürāyī ḡabīşdür mürīdlere kanda yardımcı olur didi

Ān yekī ġüfteş edebrā hūşdār

Ḥred neb’ved ĩn çünĭn zan berkibār

O kimse aña didi ki edeb üzre o kibāra böyle zann küçek olmaz kibāriyetdür

Dūr ezū vū dūr ezān evşāf-ı ū

Ki ziseylī tīre ger derşāf-ı ū

Andan ve anuñ evşâfindan ırâkdur ki anuñ şâfî bir seybinden bulana ya'nî anuñ
hıatır-ı pâki günâh seyli ile bulanmağdan ırâkdur andan günâh zühûr itmez

În çünîn bühtân menih berehl-i Hâk

K'în hayâl-i tust bergerdân varâk

Ehl-i Hâkka böyle bühtân itme bu bühtân senüñ hayâlünüñdür kâğıdı döndür
ya'nî hayâlden geç bir hoş fikr eyle bergerdân varâk bir hoş fikr eyle ma'nâsınadır

În nebâşed ver büved ey murğ-ı hâk

Bahr-i Kulzümrâ zimurdârî çi bâk

Bu itdigün bühtân olmaz ey [131a] yir kuşu ya'nî yirde ıalup 'âlem-i 'ulvîye
'urûca kâdir olmayan kimse farz idelüm kim veliden bir ma'siyet zühûr itmiş deryâ-
yı Kulzûme bir murdârdan zarar olur deryâya necâset dökülse yine deryâya gider
kezâlik velî deryâ gibidür ma'siyet şâdir olsa istigfâr ile yine evvelki mertebesinde
olur

Nîst dūn elkulleteyn ü havz-ı hırd

Ki tūvāned kaṭre îş ezrāh būrd

Kulleteynden aşâğı ve kûçek havz degüldür ki anı bir kaṭre yoldan çıkara

Āteş İbrāhîmrâ neb'ved ziyān

Her ki Nemrūdîst gū mîters ezān

Āteş İbrāhîme ziyān olmaz her kimse ki Nemrūddur aña di ki âteşden kork
kezâlik âteş-i şehvet İbrāhîmmeşrebe zarar itmez Nemrūd ṭabî'at korksun andan

Nefs Nemrūdest ü 'aql u cān Ḥalîl

Rūḥ der'aynest ü nefis enderdelîl

Nefs Nemrūddur nefse uyan Nemrūd olur 'aql u cān Ḥalîldür 'aql u cāna uyan
Ḥalîlullāh-ı İbrāhîmmeşreb olur rūḥ 'aynadadır her şeyi müşâhede ider nefis delîldür
her şey'i göremez ancak delîlden bilür

İn delîl-i rāh rehrevrā büved

K'ü beher dem derbeyābān güm şeved

Bu yol delîli yolcuya olur ki yolcu her nefes beyābānda yol yavu kılar ya'nî delîl mübtedî sâlike lâzımdur ki yol yañılmaya yol yañılma ammā muntehî delîle muhtâc degüldür dâyim müşâhededür

Vâşılânırā nîst cüzçeşm ü çerāğ

Ezdelîl ü rāh şân bâşed ferāğ

Vâşıllara çeşm ü çerāğdan gayri yokdur anların bātın gözleri dâyimā çerāğ-ı haqîki müşâhededür anlar delîlden ve yoldan fâriğ olmuşlardır

Ger delîlî güft ān merd-i vişāl

Güft behr-i fehm aşhâb-ı cidāl

Farażā eger o vâşıl kimse bir delîl söylese aşhâb-ı cidāl fehmi için söyler ya'nî ehl-i zâhire tefhîm için

Behr-i tıfl-ı nev peder tî tî küned

Gerçi 'akleş hendesegîti küned

Meşelâ baba küçek oğlu için ti ti dir egerçi anuñ 'aklı 'âlemuñ hendesesin ider

Kem negerded fazl-ı üstād ez'ulū

Ger elif çizî nedāred gūyed ü

Üstāduñ fazlı mertebe-yi 'âliyeden eksilmez eger üstād küçek oğlana ta'lîm için elifuñ noktası yok dise

Behr-i ta'lîm beççeyî beste dehen

Ezzebān-ı hod [birün] bāyed şoden

Söz söylemez oğlanı ta'lîm için kendü dilinden vāz geçüp oğlan dili ile söylemek gerekdür

Derzebān-ı ũ bebāyed āmeden

Tā biyāmūzed zitū ũ ‘ilm ũ fen

Oğlanuñ dili ile söylemek gerek ki tā oğlan senden ‘ilm ũ fen ögrene

Pes heme halkān çü tıflān-ı [ve]yend

Lāzimest ĩn pırrā dervākt-i pend

Pes imdi cümle halk şeh-i kāmilūñ oğlancıkları gibidür naşihat zamānında anlaruñ dili ile söylemek [131b] lāzımdur

Ān mürīd-i şeyh bedgüyenderā

Ān beküfr ũ gümrehī āgenderā

Şeyhūñ o mürīdi söyleyen kimseye o küfr ve yol azgunlığıyla tolu kimseye

Güft hodrā rev mezen bertīg-i tız

Hĭn mekūn bāşāh u bāsulţān sitız

Didi ki yūri kendūñi keskin kılıca urma şaķın pādişahla ĩnād itme

Ĥavz bāderyā eger pehlū zened

Ĥ’ışrā ezbiĥ hestī berküned

Ĥavz eger deryāya pehlū ursa ya’nī deryāya yaķın olsa kendüyi varlık kökinden koparur ya’nī vücudı maĥv olur

Nĭst baĥrĭ k’ū kerān dāred ki tā

Tĭre gereded ũ zimurdār-ı şümā

Şeyh kenārлу bir deryā degüldür ki tā sizūñ murdāruñuzdan bulana o deryā-yı muĥitdür bir şeyden bulanmaz

Küfrā ĥaddest ũ endāze büd ān

Şeyh ü nūr-ı şeyhrā neb'ved kerān

Küfrün hadd ü endāzesi vardır bil anı bilmek kitābullāha ve sūnnet-i resūlullāhı bilmekle olursun bilmezsen şeyh bilür oraya uğramazsan haṭā idersin zīrā şeyhün ve nūrunun hadd ü nihāyeti yokdur cümle 'ulūmı bilür

Pîş bîḥad her çi maḥdūdest lāst

Küllü şey'in gayri vechullah fenāst

Ḥadsiz yanında maḥdūd yokdur maḥvdur her şey'i ki vechullāh gayridür fenādur hālikdür şeyh anı bilür

Küfr ü îmān nîst ān cāyî ki ūst

Z'ān ki ū mağzest ü ĩn dü reng ü post

Şeyh olduğu yerde küfr ü îmān yokdur zīrā ki şeyh mağzdur bu iki ise postdur mağz olduğu yerde post olmaz

ĩn fenāhā perde-yi ān vech geşt

Çün çerāğ-ı ḥufye ender zîr-i taşt

Bu fenālar o veche bâķî perdesi oldu lâkin altında gizlū çerāğ gibi legene baķan çerāğı görmez kezālik fānî maḥlūkata baķan vech-i bâķî müşāhedesinden maḥrūmdur

Pes sır-ı ĩn ten ḥicāb-ı ān serest

Pîş-i ān sır ĩn ser-i ten kāfirest

Pes bu ten başı o başun ḥicābıdır serden murād bütün vücūddur ya'nî bütün vücūdı vücūd-ı ḥaķîķî ḥicābından o vücūd-ı ḥaķîķî yanında bütün vücūdı kāfirdür ten-i vücūdına muḳayyed olup vücūd-ı ḥaķîķiden maḥrūm ḳaldıkda ten vücūdı kāfir olmuş olur fetedebbür

Kîst kāfir gāfil ezîmān-ı şeyh

Kîst mürde bîḥaber ezcān-ı şeyh

Kāfir kimdür şeyhüñ îmānından bîhaber olandur zîrā ki vāriş-i Muḥammedîdür peygambere vārişine îmān lâzımdur ölü kimdür şeyhüñ cānından bîhaber olandur ki peygamberden ve vārişinden bîhaber olanlar ölü ḥükmindeirler

Cān nebāşed cüz ḥaber derāzmūn

Her kirā efzūn ḥaber cāneş füzūn

Cān imtiḥānda ḥaberdan gayri degüldür ya'nî imtiḥān olunduḡda nice virürse öyledür her kimsenüñ ki ḥaberi ziyādedür cānı ziyādedür

Cān-ı mā ez [132a] cān-ı ḥayvān bîşter

Ezçi z'ān rūki füzūn dāred ḥaber

Bizüm cānımız ḥayvān cānından ziyādedir neden ziyādedür o yüzden ziyādedür ki ziyāde ḥaber bilür

Pes füzūn ezcān-ı mā cān-ı melek

K'ū münezzeh şüd zihiss-i müşterek

Pes bizim cānımızdan melek cānı ziyādedür ki melek ḥiss-i müşterekden pākdür muḫteżātı beşeriyye ile ālūde degüllerdür

V'ezmelek cān-ı Ḥudāvendān-ı dil

Bāşed efzūn tū taḥayyürrā bihil

Melek cānından gönül şāhibleri cānı ziyādedür ki ya'nî enbiyā ve evliyā cānları ve anlar melāyikeden efḡallardur sen taḥayyüri ḳo ya'nî 'aksine melāyike efḡal olmak öze Mu'tezile aḳvālin işidüp taḥayyüre düşme

Z'ān sebeb Ādem būved mescūdşān

Cān-ı ū efzūinterest ezbūdşān

O sebebdan Ādem melāyike mescūdı olur ki Ādemüñ cānı melāyike vücūdından ziyādedür pes kendü efḡaldür

Verne bihterrā sücūd-ı dūnterī

Emr kerdn hıç neb'ved derħorī

Yohsa efđala alçaķ secde emr itmek lāyık olmaz

Key pesended 'adl ü luṭf-ı Kirdgār

Ki güllī secde küned derpīş-i ħār

Girdgār ya'nī ḥakīm-i Ḥudānuñ 'adli ve luṭfı ķanda ķabūl ider ki bir gül secde ide bu olmaz

Cān çü efzūn şüd güzeşt ezintihā

Şüd mutī'eş cān-ı cümleçizhā

Cān çünki ziyāde oldu ya'nī Ḥudādan ziyāde āgāh oldu o cān intihādan geçdi ya'nī mūntehāsı 'uķūl ü melāyike olan sidretü'l-mūntehā māverāsına 'urūc itdi cümle mevcūdāt cānı o cāna mutī' oldu ol cān ḥalīfe-yi Ḥudā oldu

Murğ u māhī vü perī vü Ādemī

Z'ān ki ü bīşest ü işān derkemī

Cümle çizhāyī beyān buyururlar murğ u māhī ve perī ve ādemī ya'nī uçar ķuşlar ve balıķlar ya'nī ķarada ve deryāda olan maḥlūkāt ḥayvān-ı murğdan añlanur zīrā ķanatlu ķanatsızdan efđaldür ķanatlu mutī' olunca ķanatsız bittarıķıl-evlā mutī' olur ve perī ya'nī zāhiri görünmeyen maḥlūkāt murād cümle envā'-ı melāyik ve envā'-ı cindür ve ādemī ya'nī benī ādem o cāna mutī' oldu zīrā dāyimā ziyāde olmak[da]dur ve anlar ise eksilmede maḥv u fānī olmakdadurlar

Māhiyān sūzenger-i delķeş şevend

Sūzenānrā riştehā tābī' būvend

Balıķlar o cānuñ ignecisi olurlar ignelere iplikler tābī' olurlar ya'nī farazā o ḥalīfetullāh kenārdur ya da ḥırķasını meremmet itmek isteyüp igne iplik lāzım olsa

balıklara igne götürüñ diyü hıtab itse filhâl nice biñ balık ağızlarına iplik takılmış
birer igne alup götürürler iplik dimemişken ta'biyyetle götürürler fetedebbür

Baқыyye-yi kıssa-yı İbrāhīm Edhem berleb-i deryā

O deryā kenārında İbrāhīm Edhem hikāyesinüñ baқыyyesidür

Çün nefāz-ı emr-i şeyh ān mır dīd

Z'āmed-i māhī şüdeş vecdī pedīd

Çünkü o big şeyhüñ emri [132b] cümle maḥlūkāta nāfız olduğın gördi balıklar
geldiginden bege bir vecd zāhir oldı

Güft ān māhī zipīrān āgehest

Şüh tenīrā k'ū la'īn-i dergehest

Didi ki āh ki balıklar pīrlerden āgāhdur tu o tene ki dergāhdan mel'ün-ı
maṭrūddur

Māhiyān ezpīr āgeh māba'īd

Mā şaķī z'īn devlet ü işān sa'īd

Balıklar pīrden āgāh biz ırağız haberimiz yok biz bu devletden şaķiyiz bize
müyesser olmadı anlar sa'īd ki anlara müyesser oldı

Secde kerd ü reft giryān u ḥarāb

Geşt dīvāne zi'ışķ-ı feth-i bāb

Bize ta'zīm-i secde itdi ve ağlayuraķ ḥarāb gitdi feth-i bāb 'aşķdan dīvāne oldı
ya'nī kendüye sulūke ḳapu açıla diyü 'aşķ u dīvāne oldı

Pes tu ey nāşüsterü derçīstī

Dernizā' u derḥased bākīstī

Mürīd dir ki pes sen ey yüzi yunmadıķ ya'nī bāṭın yüzi pāk olmadıķ niredesin
kimüñle nizā' ve ḥaseddesin senüñ mertebēñ nedür fikr eyle

Bādem-i şîrî tu bâzî mîküñî

Bermelâ'ik türktâzî mîküñî

Arslan nefesi ile oynarsın senüñ vücūduñ şeyhüñ bir nefesi ile helāk idi eyle
maḥv olursın meleklerle ḥamle idersin melekler ile cenk itmek istersin

Bed çi mîgūyî tu ḥayr-ı maḥzrā

Hîn tereffa' kem şümür ān ḥafzrā

Sen ḥayr-ı maḥza niçün yaramaz söylersin vücūd-ı evliyā ḥayr maḥzıdır
anlara yaramaz söylemek ḥafz u denā'etdür nādānlıkdur āgāh ol şaḥn o nādānlığı
tereffu' şayma

Bed çi bâşed miss muḥtāc-ı mihān

Şeyḥ ki būd kîmyā-yı bîkerān

Yaramaz ne olur muḥtāc ve ḥaḳîr bakır olur şeyḥ kim olur ḥadd ü nihāyetsiz
kîmyā ya'nî yaramaz işlāḥ-ı nefis itmeyen bakırlardır anlara kîmyā şeyḥ himmetidür

Mis eger ezkîmyā ḳābil nebūd

Kîmyā ezmiss hergiz mis neşüd

Bakır eger kîmyāya muḳārenetle altun olmağa ḳābil olmasa kîmyā hîç
bakırdan olmadı ya'nî denî şerîfe muḳārenetle denî şerîf olmaz şerîf denîye
muḳārenetle hîç denî olmaz nādānlığı kendü ile¹⁵³

Bed çi bâşed serkeşî âteş'amel

Şeyḥ ki būd 'ayn-ı deryā-yı ezel

Yaramaz ne olur bir âteş 'amellü serkeş ki emr-i Hudāya 'āşidür şeyḥ kim olur
deryā-yı ezel kendidür ol âteş anuñla söyündürilir

Dā'im âteşrā betersānend z'āb

¹⁵³ Derkenardaki bu kısmın devamı eksiktir.

Āb key tersīd hergiz z'iltihāb

Āteşi dāyimā şu ile kōrkudurlar şu kaçan āteş 'alevinden kōrkdi imdi sen şeyhden kōrk şeyh senden kōrkmez

Derruḥ-ı meh 'aybbīnī mīkūnī

Derbehīştī ḥār çīnī mīkūnī

Ay yüzinde 'ayb görürsin cennetde diken ararsın bu işler olacak işler degüldür

Ger behişt ender revī tu ḥārcū

Hīç ḥār āncā neyāyī ḡayr-ı tū

Meşelā cennetde diken arayasın cennetde kendüñden ḡayri diken bulamazsın kezālik şeyhde yaramazlık arasañ kendü yaramazlığıñdan ḡayri yaramazlık bulamazsın

Mībepūşī āftābī dergilī

Raḡne mīcūyī zibedr-i kāmili

Bir güneşi bir balçıkda örtersen bir kāmili bedrde raḡne ve ḡalel arasın

Āftābī ki betābed dercihān

Behr-i ḡuffāşī kūcā [133a] gereded nihān

Bir güneş ki 'ālemde toḡar bir yarasa içün kanda gizlenür

'Aybhā ezredd-i pīrān 'ayb şūd

Ġaybhā ezreşk-i İşān ḡayb şūd

'Ayblar pīrler reddinden 'ayb oldu ya'nī pīrler begenmedigi şeyler 'ayb oldu ḡayblar pīrler reşkinden ḡayb oldu ya'nī pīrler esrār-ı ḡaybiyyeyi reşk ve ḡayretlerinden nāmaḡremden şaḡladılar anuñçün ḡayb u pinhān oldu

Bāri ezdūrī ziḡidmet yār bāş

Dernedāmet çābūk ü berkār bāş

Eger pîrlar ھıdmetinden ırak iseñ bari yaru dost ol maħabbet ile ırak olduğına nedāmetde çābūk ol ve iş üzre ol maħabbetlerinde ol

Tā ezān rāhet nesīmī mīresed

Āb-ı raħmetrā çi bendī ezħased

Tā ki o yoldan saña bir nesīm irişe raħmet-i ھudā şuyunı ħasedüñden niçün bağılarsın

Gerçi dūrī dūr mīcünbān tu düm

ħaysü mā küntüm fevellū vecheküm

Gerçi ıraksın ırakdan kıyruk kımıldad yañı ırakdan pîrlere teveccüh it ki ھazret-i ھudā ne yirde olursañuz yüzüñizi kıbleye döndürüñ buyurur kıble-yi şuveride emr böyle olinca kıble-yi ma'nevīde de emr böyle olur pîrlar kıble-yi ma'nevīdür

Çün ħarī dergil fütēd ezgām-ı tīz

Dembedem cünbed berāy-ı 'azm-i ħīz

Meşelā çünkü bir eşek tīz adım atmağdan balçığa düşe dembedem kalkmak 'azımetine ħareket ider imdi saña lāzım olan sa'y u ħareketdür

Cāyrā hemvār nek'ned behr bāş

Dāned ü ki nīst ān cāy-ı ma'āş

Olmağ içün yiri düzeltmez o eşek bilür ki balçık ma'āş yiri degüldür

ħiss-i tū ezħiss-i ħar kemter büdest

Ki dil-i tū z'ın vaħalhā bernecest

Senüñ idrāküñ eşek idrākinden azdur ki senüñ göñlüñ bu balçıklardan şıçramadı me'āşiden kırtulmak istemedi

Dervaḥal te'vīl ü ruḥṣat mīkūnī

Çün nemīḡ'āhī k'ezān dil berkenī

Balçıkda ruḥṣat te'vīlin idersin çünki gönlüni andan almak istemezsin

K'īn revā bāṣed merā men muḡṭarem

Ḥaḡ negīred 'ācizīrā ezkerem

Dirsın ki bu baña cāyızdır ben muḡṭarım Ḥaḡ te'ālā kereminden 'ācizi tutmaz
ya'nī 'ācize niçün itdūñ dimez

Ḥod giriftet tu çün güftār-ı kūr

Īn giriftenrā nebīnī ezgūr

Ḥaḡ te'ālā seni ḥod tutdı sen kör sırtlan gibi gūrūruñdan bu tutmağı görmezsin
meşelā

Mīgūned āncāy ki keftār nīst

Ezbirūn cūyend k'endergār nīst

Avcılar dirler ki burada da keftār yoḡdur taşrada ara ki maḡārada yoḡdur

Īn hemī gūyend ü bendeş mīnehend

Ū hemī gūyed zimen blāgehend

Bu sözi söylerler [133b] ve keftārı bağlarlar dir ki benden ḡaberleri yoḡdur

Ger zimen āḡāh būdī Īn 'adū

Key nidā kerdī ki Īn keftār kū

Eger bu 'adū benden āḡāh olaydı bu keftār ḡanı diyü nidā ider miydi pes bu
nidāya gūrūrıñdan dām-ı helāke tutulur sen de aña beñzersin

Da'vā kerdē-i ān ṣaḡṣ ki merā Ḥudā nemīḡīred begūnāh cevāb güften-i Ṣu'ayb

'aleyhisselām ūrā

O şahşuñ da'vî itmesidür ki ĥudâ beni günâhla tutmaz diyü Ĥazret-i Şu'ayb
'aleyhisselâmuñ aña cevâbidur

Ān yekî mîgüft der'ahd-i Şu'ayb

Ki Ĥudâ ezmen besî dîdest 'ayb

O bir kimse Şu'ayb peygamber zamânında didi ki Ĥudâ benden çok 'ayb
görmüşdür

Çend dîd ezmen günâh u cürmhâ

V'ez kerem Yezdân nemîgîred merâ

Nice kerre benden günâh ve cürm gördi ve keremden Ĥudâ beni tutmaz

Ĥaĥ Te'âlâ güft dergüş-ı Şu'ayb

Dercevâb-ı ü faşîh ezrâh-ı gayb

Ĥaĥ te'âlâ o kimse cevâbında Ĥazret-i Şu'aybuñ kulağına gayb yolından faşîh
didi ki

Ki bîgüftî çend kerdem men günâh

V'ez kerem neg'rift dercürmem îlâh

Sen didiñ ki nice kerre ben günâh itdim ve keremden günâhım da beni Ĥudâ
mu'âheze itmedi

'Aks mîgüyî vü maĥlûb ey sefîh

Ey rehâ kerde reh ü big'rifte tîh

'Aks söylersin ve maĥlûb ey sefîh ey yolu ĥomış ve beyâbâna gitmiş

Çend çendet gîrem ü tû bîĥaber

Derselâsil mândel pâ tâ beser

Nice kerre mu'āheze iderim ve sen tuymazsın ayakdan başa dek zencîrlerde
kalmışsın ya'nî ma'nevî

Jeng-i tûbertût ey dîg-i siyâh

Kerd sîmâ-yı derûnetrâ tebâh

Senûñ kat kat pasuñ ey kara çömlek derûnuñ yüzini siyâh itdi

Berdilet jengâr berjengârâ

Cem' şüd tâ kûr şüd z'esrârâ

Senûñ qalbûñde paslar üzre pas cem' oldu tâ ki qalbûñ gözi sırlardan kör oldu

Ger zened ân dūd berdîg-i nevî

Ân eşer bûn 'māyed er bâşed cevî

Eger otun bir yeñi çömlege tokınsa o eşer görünür bir arpa kadar ise de

Z'ân ki her çîzî beşid peydâ şeved

Bersepîdî ân siyeh rûsvâ şeved

Zîrâ her bir şey zıddıyla zâhir olur bir aq üzre o kara rûsvây olur

Çün siyeh şüd dîg pes te'sîr-i dūd

Ba'd ezîn bervey ki bîned zūd zūd

Çünkü çömlek kara ola pes andan sonra aña tütün te'sîrini tîz tîz kim görür
ğâyet diqqate muhtâcdur ki görile biline

Merd-i âhenger ki û zengî büved

Dūdrâ bārūş hemrengî büved

Demürce kişi ki kara 'Arab ola anuñ yüzi ile tütünün hemrenkliligi olur

Merd-i Rūmî [134a] k'û küned âhengerî

Rūyeş eblağ gerded ezdūd āverī

Rūmī kimse ki demürcilik ide anuñ yüzi tütünden eblağ olur

Pes bedāned zūd te'sīr-i günāh

Pes benālid zūd gūyed ey İlāh

Pes kalbi yüzi nūr-ı tevḥīd ile aq olan kimse günāh te'sīrini tiz bilür pes tiz nāle ider ey İlāhī diyü yalvarur

Çün küned ısrār u bed pīşe küned

Ḥāk enderçeşm-i endīşe küned

Ammā çünki ısrār ide ve yaramaz işi şan'at ide fıkır gözine toprak kıoya aqlā fıkır itmeye

Tevbe nen'dişe diger şīrīn şeved

Berdileş ān cürm tā bīdīn şeved

Tevbe fıkır itmez gayri o günāh göñline lezīz olur tā 'ākıbet dīnsiz olur

Ān peşīmānī vü yā Rab reft ezū

Şist berāyīne zeng-i penç tū

Ol peşīmānlık ve yā Rabb diyü tazarru' ve nāle andan gitdi āyīne-yi kalbe beş kıat pas oturdı ya'nī ziyāde pas oldı

Āheneşrā jenghā ḥürden girift

Gevhereşrā jeng kem kerdn girift

Meşelā āyīnenüñ demürini paslar yimege başladı āyīnenüñ cevherini pas eksiltmege başladı bu 'āşīnūñ mişālī böyledür

Çün nüvīsī kāğıd-ı ispīd ber

Ān nebeşte ḥ^vānde āyed dernazar

Meşelâ beyâz kâğıd üzre yazu yazsañ o yazu baqdıqda okunur

Çün nüvîsî berser-i bün'vişte haţ

Fehm n'âyed h'ânedeş gerded ğalaţ

Ammâ çünki yazılmış üstine yazsañ añlanmaz okunması ğalaţ olur

K'ân siyâhî bersiyâhî ü fütâd

Her dü haţ şüd kûr u ma'nâî nedâd

Zîrâ siyâhlik üzre siyâ[h]lık düşdi iki yazu kör oldu ve bir ma'nâ virmedi

Ver seyûm bâre nüvîsî bersereş

Pes siyeh kerdî çü cân-ı kâfireş

Ve eger üçünci kerre o yazu üzre yazsañ pes o yazu kâfir cânı gibi siyâh olur

Pes çi çâre cüz penâh-ı çâreger

Nâümiğî mis ü iksîreş naţar

Pes çâre idici Hudāya şıgınmaqdan ğayri ne çâre var ümîdsizlik baķır gibidür
anuñ iksîri naţar-ı Hudādur ya'nî Hudānuñ 'afv u maġfiretidür

Nâümiğihâ bepîşeş ü nihîd

Tâ ziderd-i bîdevâ bîrûn cehîd

Ümîdsizlikleri Hudāya iltûn ya'nî andan ümîd isteñ tâ ki 'ilâcsız derdden
kurtulasız

Çün Şu'ayb İn nûktehâ bâü bûġüft

Z'ân dem-i cân derdil-i ü gül şüküft

Çünki Hâzret-i Şu'ayb bu nûkteleri olmaya didi o cân nefesinden o kimse
ķalbinden imān-ı küllî açıldı

Cân-ı ü biş'nîd vahy-i āsmān

Güft eger big'rift mārā kū nişān

Anuñ cānı dağı [vahy]-i āsmānī işitdi didi ki eger bizi tıtdıysa anı nişān

Güft yā Rab def'-i men mīgūyed ū

Vān giriftenrā nişān mīcūyed ū

Hāzret-i Şu'ayb didi ki yā Rabb o kimse beni [134b] def' ider ve o tıtmağı nişān ister o

Güft Settārem negūyem rāzhāş

Cüz yekī remz ezberāy-ı ibtilāş

Hāzret-i Hūdā buyurdı ki ben settārem rāzı açu söylemem bir remzden ğayri ki anuñ ibtilāsı iün dirim

Yek nişān-ı ān ki mīgīrem verā

Ān ki tā'at dared ezşavm u du'ā

Anı tıtduğumuñ bir nişānı o ki tā'at ider oruc tıtar du'ā ider

V'eznamāz u v'ezzekāt u ğayr-ı ān

Līk yek zerre nedāred zev-i cān

Namāzdan ve zekātdan ve anlardan ğayri tā'ātler ider lākin bir zerre adar cānı zev idemez

Mīkūned tā'āt ū ef'āl-i senī

Līk yek zerre nedāred āşnī

Tā'ātler ider ve eyü işler ider lākin bir zerre adar āşnī bulamaz

Tā'ateş nağzest ū ma'nā nağz nī

Cevzhā bisyār u dervey mağz nī

Tā'ati eyü laṭīf ammā ma'nā eyü degül meşelā cevzler çok ammā anlarda iç
yok

Zevk bāyed tā dehed tā'āt ber

Mağz bāyed tā dehed dāne şecer

Zevk gerek ta ki tā'atler maḥşül vire meşelā iç gerek ki dāne tā ki şecer vire

Dāne-yi bīmağz key gerded nihāl

Şüret-i bīcān nebāşed cüz hayāl

İçsiz dāne kanda fidān olur cānsız şüret hayālden gayri olmaz

Bakıyye-yi kışsa-yı ta'ne zeden-i ān merd-i bīgāne berşeyh

O bīgāne kimsenüñ şeyhe tā'ati kışsası bakıyyesidür

Ān ḥabīs ezşeyh mīlāyīd jāj

Kejniger bāşed hemīşe 'aql-ı kāj

O ḥabīs şeyhden herzeālūdı zīrā egri baқан dāyimā 'aqlı egri olur o ḥabīs
şeyhe egri baқdı ḥaққında herze yidi

Ki meneş dīdem miyān-ı meclisī

Ū zitaқvā 'āriyest ü müflisī

Didi ki ben şeyhi bir meclisde gördüm o taқvādan 'ārīdür ve bir müflisdür

Ver ki bāver nīstet ḥīz imşebān

Tā bibīnī fişk-ı şeyhetrā 'ıyān

Ve eger inanmazsañ bu gice kałk tā ki şeyhüñüñ fişkıñı āşikāra göresin

Şeb bübürdeş berser-i yek revzenī

Güft bin'ger fişk u 'işret kerdenī

Gice mürīdi bir pencereye iletđi didi ki fışķı gör ‘ışret itmegi gör

Bin’ger ān sālūs-ı rŭz u fışķ-ı ŧeb

Rŭz hemçŭn Muŧafā ŧeb Bŭ Leheb

Baķ gör o gŭndŭz riyā gice fışķ gŭndŭz Muŧafā gice Ebŭ Leheb gibi

Rŭz ‘Abdullāh ūrā geŧte nām

ŧeb ne‘ŭzŭ billah ũ derdest cām

Gŭndŭz aña ‘Abdullāh nām oldı gice ne‘ŭzŭ billāh anuñ elinde ķadeķ

Dığ ŧıŧe derkef-i ān pır pır

Gŭft ŧeyķā mer turā hem hest ğur

Mŭrīd o pırŭñ elinde tolu ŧıŧe ğordı didi ki ey ŧeyķ senŭñ de ğurŭrŭñ vardur

[135a] *Tŭ nemığŭftı ki dercām-ı ŧarāb*

Dıv mımızed ŧitābān bāŧitāb

Sen dimedŭñ mi ki ŧarāb ķadeķine ŧeyķān ‘acelesiz iŧer ya’nı mā’nīsiz iŧer

Gŭft cāmemrā çŭnān pır kerdeend

K’enderŭ ender negŭnced yek sipend

ŧeyķ didi ki benim ķadeķimi ancılayın toldurdılar ki aña bir dāne ũzerlik toķmı ŧığmaz

Bin’ger ĩncā hıç ğŭnced zerrei

ĩn sŭķanrā keķ ŧenıde ğurrei

Baķ burada hıç bir zerre ŧığar mı lākin bu sŭzi egri iŧitmiŧ mağrŭrsın aŧlını bilmezsin

Cām-ı zāķir ķamr-ı zāķir nıst ĩn

Dür dār īn rāz şeyḥ-i ġaybbīn

Bu zāhir ḳadeḥ zāhir şarāb degüldür bunı ġayb görici şeyḥden ırak tut

Cām-ı mey hestī-yi şeyḥest ey felīv

K'ender ū ender negünced bevl-i dīv

Ey nākış ebleh cām-ı mey şeyḥün vücūdıdır ki anda şeytān sidigi şıgmaz o nūr-ı Hāk ile töludur

Pür ü mālāmāl eznūr-ı Hākest

Cām-ı ten biş'kest nūr-ı muṭlaḳest

Vücūd-ı şeyḥ nūr-ı Hākdan töludur şeyḥ tenini şıdı nūr-ı muṭlaḳdur ya'nı fenāfillāhdan soñra beḳābillāh mertebesine irdi

Nūr-ı ḥurşīd er biyefted berḥadeş

Ū hemān nūrest nep'zīred ḥabeş

Meşelā güneşün nūrı murdār üzre düşse o yine evvelki nūrdur murdār olmaz kezalik şeyḥden de bir 'işyān zāhir olsa ba'de't-tevbe yine evvelki şeyḥdür

Şeyḥ güft īn ḥod ne cāmeş ü ne mey

Hīn bezīr ā münkirā bin'ger bevey

Şeyḥ didi ki bu elimdeki ḳadeḥ ve şarāb degüldür āġāh ol ey münkir aşāġı gel aña baḳ gör nedür

Āmed ü dīd engübīn-i ḥāş būd

Kūr şūd ān düşmen-i kūr u kebūd

Aşāġı geldi gördi ki ḥāliš bal idi o kör düşmen kör oldu

Güft pīr ān dem mürīd-i ḥ'īşrā

Rev berāy-ı men bücū mey ey kiyā

Şeyh ol zamān kendü mürīdine didi ki yūri benimçün şarāb getür ey ulu

Ki merā rencīst muẓtar geşteem

Men zirenc ezmaḥmaşa büg'zeşteem

Zirā ki benim maraẓım vardur muẓtarr oldum şarāb içeceğim ben maraẓdan maḥmaşadan ilerü geçdim maḥmaşada ise murdār ḥelāldür

Derzarūret hest her murdār pāk

Berser-i münkir zila'net bād ḥāk

Żarūretde her murdār pākdür münkir başına la'netden toprak saçılsın

Gerd-i ḥumḥāne berāmed ān mürīd

Behr-i şeyḥ ezher ḥumī ū mey çeşīd

O mürīd meyḥāneye vardı şeyḥ için o her bir küpden tatdı

Derheme ḥumḥānehā ū mey nedīd

Geşte büd pür ez'asel ḥumm-i nebīd

Cümle meyḥānelerde küplerde o şarāb görmedi şarāb küpleri cümle baldan tolmışdı

Güft ey rindān çi ḥālest ü çi kār

Hîç ḥumī dernemībīnem 'uḳār

Mürīd meyḥānede olanlara didi ki ey rindler ne ḥāldür ne işdür hîç bir küpde şarāb görmem

[135b] *Cümle rindān nezd-i ān şeyḥ āmedend*

Çeşm-i giryān dest berser mīzedend

Cümle rindler o şeyḥ yanına geldiler ağlayurak ellerini başlarına ḳodılar ya'nī şeyḥe teslīm itdiler

Derḥarābāt āmedī ey şeyḥ-i ecel

Cümle meyhā ezḳudūmet şüd ‘asel

Didiler ki ey ulu şeyḥ meyhāneye geldüñ cümle şarāblar ḳudümüñden bal oldı

Kerdeī mübdel tu meyrā ezḥadeş

Cān-ı mārā hem bedel kūn ezḥabeş

Şarābı ḥadeşden tebdıl itdüñ pāk oldı bizim cānımız da ḥabeşden tebdıl eyle
diyüp cümlesi şarāba tevbe ve inābet itdiler

Ger şeved ‘ālem pürezḥūn māl māl

Key ḥored bendeḤudā illā ḥelāl

Farażā ‘ālem ḳandan mālāmāl ṭolsa bende-yi Ḥudā ḳanda ḥarām yir yimez illā
ki ḥelāl yir

*Güften-i ‘Ā’işe raḳıyallāhu ‘anhā bāMuştafā ‘aleyhisselām ki tū bīmuşallā beher cā
namāz mīküñi çüñest*

Ḥazret-i ‘A’işenüñ Ḥazret-i peygambere dimesidür ki sen seccādesiz her yirde namāz
ḳılarsın

‘Ā’işe ruzī bepeygamber bügüft

Yā Rasūlullah tu peydā vü nühüft

Ḥazret-i ‘Ā’işe bir gün Ḥazret-i peygambere didi ki yā resūlullāh sen āşikāra ve
gizlü

Her kücā yābī namāzī mīküñi

Mireved derḥāne nāpāk u denī

Her nireyi ki bulasın namāz ḳılursın evde ise nāpāk ve alçaḳ kimseler gezer

Gerçi mīdānī ki her ṭıflī pelīd

Kerd müsta‘mel beher cā ki resīd

Egerçi bilürsin ki her nāpāk oğlancık her nireye ki vara müsta‘mel ve mülevves eyledi

Güft peygamber ki ezbehr-i mihān

Ḥaḳ necesrā pāk gerdāned bedān

Ḥazret-i peygamber buyurdi ki ulular için Ḥaḳ te‘ālā necisi pāk eyler bunu bil

Secdegāhemrā ezān rū luṭf-ı Ḥaḳ

Pāk gerdānīd tā heftüm ṭabaḳ

O yüzden ya‘nī ululara Ḥaḳ te‘ālā necisi pāk itdigiçün benim secde ideceğim yiri luṭf-ı Ḥaḳ tā yidi ṭabaḳaya degin pāk eyledi

Hān u hān terk-i ḥased kūn bāṣehān

Verne iblīsī ṣevī endercihān

Naṣīḥata şürū‘ idüp buyururlar ki şaḳın āgāh ol ḥaḳīkī padişāhlara ḥasedi terk eyle yoḥsa ‘ālemde bir şeyṭān olursın

K’ū eger zehrī ḥored ṣehdī ṣeved

Tū eger ṣehdī ḥorī zehrī büved

Zirā o pādīşāhlar eger bir zehr yiseler bal olur zarar itmez ammā eger sen bal yiseñ zehr olur saña zarar ider

K’ū bedel geşt ü bedel şüd kār-ı ū

Luṭf geşt ü nūr şüd her nār-ı ū

Zirā o bedel oldı bedel anuñ kārı oldı istedigın tebdīl ider luṭf oldı anuñ her nārı nūr oldı

Ḳuvvet-i Ḥaḳ būd mer bābīlrā

Verne murgî çün küşed ü pîlrâ

Meşelâ ebâbîl kuşına kuvvet-i Hâk oldu yohsa bir kuş fili nice öldürür

Leşkerîrâ murgelî çendî şikest

[136a] *Tâ bedânî k'ân şalâbet ezHâkest*

Bir leşkeri bir kaç kuşcağız şıdı bilesin ki o şalâbet Hâkdandır

Ger turâ vesvâs âyed z'în qabil

Rev beğ'ân tû sûre-yi Aşhâb-ı Fîl

Eger saña vesvese gelürse bu qabil işden yûri Aşhâb-ı Fîl sûresin oqu

Ver küni bâu merî vü hemserî

Kâfirem dâñ ger tu z'îşân ser berî

Ve eger o merd-i kâmil ile 'inâdlaşasın ve berâberlik da'vâ idesin beni kâfir bil
eger anlardan baş kırtarırsañ ya'nî kırtaramazsın diyü yemîndür

Keşiden-i mûş mehâr-ı şütürrâ ve mu'cib şüden-i mûş derhod

Şıçan devenüñ yularını çekmesidür şıçan kendü de 'aceb şâhibi olmasıdır

Müşekî derkef mehâr-ı üştürî

Derrübüd u şüd revân ü ezmerî

Bir şıçancık bir devenüñ yularını eline aldı ve 'inâdından yürüdi

Üştür ezçüstî ki bâu şüd revân

Mûş gırre şüd ki hestem pehlevân

Ve deve çabüklüğinden ki anuñla gitdi şıçan pehlevânım diyü mağrûr oldu

Berşütür zed pertev-i endîşeeş

Güft bün'mâyem turâ tû bâş hoş

Şıçanuñ fikri pertevi deveye mün'akis oldı nehsinde didi ki saña seni göstereyim miqdaruñı bildireyim şimdi hoş ol ya'nı şimdi mu'acceb ol 'aķıbetüñi görürsin

Tā biyāmed berleb-i cūy-ı büzürg

K'ender ü geştī zebūn pīl-i sūtürg

Tā ki şıçan deve ile bir büyük ırmaķ kenārına geldi ki anda büyük fīl zebūn olurdu

Mūş āncā ĩstād ü huşk geşt

Güft üştür ey refīķ-i kūh u deşt

Şıçan orada tırdı deve didi ki ey tağ ve şahrā yoldaşı

Īn tevaķķuf çīst hayrānī çirā

Pā binih merdāne endercū derā

Bu tevaķķuf nedür hayrānlik niçündür bir dāne ırmağa ayak baş gel

Tū kılavuzī vū pīşāheng-i men

Dermiyān-ı reh mebaş u ten mezen

Güft ĩn āb-ı şigerfest ü 'amīķ

Men hemī tersem zigarkāb ey refīķ

Sen bir kılavuzsın ve benim āhengimsin pīş-i āhenk kaţārda yüksiz cemelden evvel giden tavārdur şoñraki beytūñ ma'nīsı budur ki şıçan didi ki bu 'azīm ve derīñ şudur ben ğark olmakdan kōrķarım ey refīķ

Güft üştür tā bibīnem hadd-i āb

Pā derū bin 'hād ān üştür şitāb

Deve didi ki şunuñ miqdārını tā göreyim tîz o deve ırmağa girdi

Güft tā zānūst āb ey kūr mūş

Ezçi hayrān geşti vü reftî zihūş

Deve didi ki ey kör şıçan şu tā dize dekdür neden hayrān olduñ ‘aqluñ gitdi

Güft mūr-ı tust u mārā ejdehāst

Ki zizā [136b] nū tā bezānū farqhāst

Şıçan didi ki saña nisbet qarıncadur bize ejderdür zîrā ki dizden tā ğayri dize varınca farklar vardur

Ger turā tā zānuyest ey pürhüner

Mer merā şad gez güzeşt ezfarq-ı ser

Eger hevā-yı hüner şāhibi saña tā dize degse baña başdan yüz arşun yukaru geçmişdür

Güft güstāhî mekün bār-ı diger

Tā nesūzed cism ü cānet z’în şerer

Deve şıçana didi ki dağı küstāhlık itme tā ki bu küstāhlık āteşinden cism ü cān yanmaya

Tū mirî bāmısl-i hod mūşān bükün

Bāşütür mer mūşrā neb ’ved sūhan

Sen kendüñ gibi şıçanlarla ’inād eyle şıçanuñ deve ile sözi olmaz

Güft tevbe kerdem ezbehr-i Hūdā

Büg’zerān z’în āb-ı mūhlık mer merā

Şıçan didi ki tevbe itdüm şuçuma Allāh içün olsun bu mūhlık şudan beni geçir

Raḥm āmed mer şütürre güft hîn

Berce vü berķūdbān-ı men nişîn

Deveye merĥamet geldi didi ki tîz ol şıçra benim örgücüm üzre otur

În güzêşten şūd müsellemer mer merā

Büg'zerān em şad hezārān çün turā

Bu giçirmek baña müsellemer oldu yüz biñ sen gibileri geçürürüm

Çün peyember nîstî pes rev berāh

Tā resî ezçāh rūzî sūy-ı cāh

Mü'min ĥadîş-i nebevîde leyyin ve münķādlik cihetinden deveye teşbîh buyrulmağa Ĥazret-i pîr naşîhat buyururlar ki çünki peygamber degilsin pes yola git peygamber yolına tā ki bir gün tabî'at kıuyusından kıurtulup manşiba iresin ya'nî rütbe-yi velāyete

Tū ra'ıyyet bāş çün sulţān neî

Ĥod merān çün merd-i keştibān neî

Çünki sulţān degilsin ra'ıyyet ol çünki gemici degilsin gemiyi kendüñ sürme

Çün neî kāmîl dükān tenhā megîr

Dest-i ĥoş mîlbāş tā gerdî ĥamîr

Çünki kāmîl degilsin yalnız dükkān tütma elde oynadılır ol tā ki ĥamîr olasın ya'nî mürşide tabî' ol ki yoğrulup tabî'at-ı ĥuşûneti gide işe yarayasın ĥamîr gibi

Enşitūrā gūş kün ĥāmūş bāş

Çün zebān-ı Ĥaķ negeştî gūş bāş

Enşitū emrini işit söyleme mürşidüñ sözün diñle çünki zebān-ı Ĥaķ olmaduñ ve bîyanţuk rütbesine varmaduñ kulaķ ol ya'nî diñle

Ver бүгүйі şekl-i istifsār gū

Bāṣehenṣāhān tu miskīnvār gū

Eger mürşid huzûrında söylerseñ su'âl itmek şeklinde söyle pâdişâhlarla
miskīn gibi söyle

İbtidā-yı kibr ü kīn ezṣehvetest

Rāsiḥī-yi ṣehvetet ez'ādetest

Miskīnlik zıddı kibr ü [137a] kīnūñ ibtidāsı ṣehvetdendür ṣehvetüññ rāsiḥligi
'ādetdendür

Çün zi'ādet geṣt muḥkem ḥūy-ı bed

Ḥıṣm āyed berkesī kit vā keṣed

Çünkü 'ādetden yaramaz ḥūy muḥkem ola seni andan girü çeke ne ḥıṣm idersin

Çünkü tū gilḥ'ār geṣtī her ki ū

Vā keṣed ezgil turā bāṣed 'adū

Meşelâ balçık yimege mu'tād olasın her kimse ki seni balçıkdan girü çeke 'adū
olur

Bütperestān çünki ḥū bābüt kūnend

Māni'an-ı rāh-ı bütrā düşmenend

Bütperestler çünki büt ile ḥūy iderler büt yolına māni' olanlara düşmenlerdür

Çünkü kerd iblīs ḥū bāserverī

Dīd Ādemrā ḥaḳīr ū ezḫarī

Çünkü iblīs serverlikle ḥūy itdi ādemi eşekliginden ḥaḳīr gördi

Ki bih ezmen serverī dīger büved

Tā ki ū mescūd çün men kes ṣeved

Ki benden eyü server mi olur ki o benim gibi kimsenün mescüdü ola

Serverî zehrest cüzân rûhrâ

K'û büved tiryāk-ı lānî z'ibtidâ

Naşîhata şürû' idüp buyururlar ki serverlik zehrdür o rûhdan gayra ki o rûh
ezelden tiryâklik ola ya'nî maḥabbet-i Hudâ ile gelmiş ola

Kûh eger pür mār şüd bâkî medâr

K'û büved ender derûn tiryākzâr

Tag eger yılan ile töldıysa hîç elem çekme ki o tag içerüden tiryâklik ola
kezâlik 'uşşāk-ı Hudâya serverlik keder virmez

Serverî çün şüd dimāget rāndîm

Her ki biş'kestet şeved ḥaşm-ı kadîm

Serverlik çünki senün dimāguña muşāhib oldı her kimse ki seni şıdı ya'nî
serverligiñe i'tibār itmedi o kimse eski düşmen olur saña

Çün ḥilāf-ı ḥūy-ı tū gūyed kesî

Kînehâ ḥîzed turâ bâ ü besî

Çünki bir kimse senün ḥūyuñuñ ḥilāfını söyleye o kimseye senün çok kînlerün
kalkar

Ki merâ ezḥūy-ı men bür mîküned

Mer merâ şākird ü tābi' mîküned

Ki beni ḥūyumdan ayırır beni kendüye şākird ve tābi' ider diyü kîn idersin

Çün nebāşed ḥūy-ı bed muḥkem şüde

Key fûrûzed ezḥilāf âteşkede

Ammā çünkü yaramaz hūy muhkem olmuş olmaya hilâfdan âteş gide kıanda
yalınlanur ya'nî o zamân kîn ve ğazab zuhûr itmez

Bâmuḥâlif ü mudârâ mîküned

Derdil-i ü ḥ'îşrâ câ mîküned

Belki muḥâlif müdârâ ider muḥâlifüñ gönlinde kendüye yir eyler nitekim
yaramaz hūyly nice kimseye naşîhat olundukda müşâhadedür

Z'ân ki ḥūy-ı bed beğestest üstüvâr

Mûr-ı şehvet şüd zi'âdet hemçü mâr

Anuñçün nâşîha kîn ider senüñ yaramaz hūy pekişmişdür şehvet kıarınca
'âdetden yılan gibi olmuşdur [137b] pekişmeyince olmaz

Mâr-ı şehvetrâ büküş deribtilâ

Verne İnek geşt mâret ejdehâ

Şehvet yılanını ibtilâda ya'nî mücâhede ile öldür yohsa hemân yılanuñ ejder
olur

Lîk her kes mûr bîned mâr-ı ḥ'îş

Tû zîşâhib-dil kûn istifsâr ḥ'îş

Lâkin her kışı kendü yılanını kıarınca görür ya'nî âdeme kendü 'aybı az görünür
sen kendü aḥvâlünü şâhib-i dilden su'âl eyle ki bilesin

Tâ neşüd zer mis nedâned men misem

Tâ neşüd şeh dil nedâned müflisem

Tâ ki bakır altun olmaya bakırur diyü bilmez tâ ki gönül pâdişâh olmaya
müflisüm diyü bilmez

Ḥidmet iksîr kûn misvâr tû

Cevr mîkeş ey dil ezdildâr tû

Bakır gibi iksire hıdmet eyle dildardan ey gönül sen cevır çek

Kîst dildâr ehl-i dil nîkû bedân

Ki çü rûz u şeb cehânend ezcihân

Dildâr kimdür ehl-i dildür bir hoş bil ki anlar gice gündüz birbirinden kaçduğı gibi cihândan kaçıcılar şıçrayıcılardur dünyâyı istemezler

‘Ayb kemgû bende-yi Allâhrâ

Müttehim kemkûn bedüzdî şâhrâ

Allâh kûluna ‘ayb söyleme pâdişâhı hırsızlığ ile töhmet itme

Kerâmât-ı dervîş ki derkeştî müttehimeş kerdend bedzedî

Ol dervîşün kerâmâtıdır ki gemide hırsızlığ ile töhmetlü itdiler anı

Bûd dervîşî derûn-ı keştî

Sâhte ezraht-ı merdî püştî

Bir gemide bir dervîş var idi o dervîş merdlik rahtından bir yaşdıķ düzmiş idi ya’nî kâmil idi merdlik yaştanurdu

Yâve şûd hemyân-ı zer ü huftê bûd

Cümlerâ cüstend ü urâ hem nümûd

Altun kîsesi yavu kılındı dervîş uyurdu cümle gemide olan halkı aradılar dervîşi de gösterdi ki

K’in fakîr-i hufterâ cüyîm hem

Kerd bîdâreş zigam şâhibdirem

Bu uyur fakîri de arayalum diyü mâl şâhibi ğamından dervîşi uyardı ki

K’enderîn keştî çeremdân gûm şüdest

Cümlerā cüstīm net'vānī tu rest

Bu gemide kīse yavu kılındı cümle hālķı aradıķ sen de ķurtulmaķa ķādir
degülsin ararız didi ķermdān ya'nī deri kīse ma'nāsınadur

Delk bīrūn kūn bürehne şev zidelķ

Tā zitū fāriķ şeved evhām-ı hālķ

Hırķayı çıkar çıplaķ ol tā ki senden hālķuñ evhāmı fāriķ ola

Güft yā Rab mer ğulāmetrā ḥasān

Müttehim kerdend derresān

Dervīş didi ki yā Rab ḥaslar ķuluñı müttehim itdiler fermān irişdür

Çün bederd āmed dil-i dervīş ezān

Ser bīrūn kerdend her sū derzamān

Çünki dervīşüñ ğöñli o tōhmetden münkesir oldu o vaķt her tarafından baş
çıķardılar

Şad hezārān māhi ezderyā-yı pür

[138a] *Derdehān-ı her yekī dürr ü çi dürr*

Deryādan yüz biñ balıķ her birinüñ ağzında bir 'azīm eyü incü ammā ne incü

Her yekī dürrī ḥarāc-ı mülketī

K'ez İlāhest in nedāred şirketī

Her bir incü bir melik ḥarācı ki bu Hudādandur şerīki yokdur

Dürr-i çend endāht derkeştī vü cest

Mer hevārā saht kürsī vü nişest

Gemiye bir kaç incü atdı ve şıçradı hevāyı kürsī itdi ve oturdı

Hoş murabba‘ çün şehān bertaht-ı h’îş

Ū firāz-ı evc ü keştîş bepîş

Güzel murabba‘ oturdu hevāda pādişāhlar kendü tahtında oturduğı gibi o dervîş
hevānuñ evci üzerinde ve gemisi öninde

Güft rev keştî şümārā Haḡ merā

Tā nebāşed bāşümā düzd-i gedā

Didi ki yürüyüñ gemi size baña Hudā tā ki sizüñle faḡîr hırsız olmaya

Tā kirā bāşed ḡasāret z’în firāḡ

Men hoşem cüft-i Haḡ u bāḡalk tāk

Bu ayrılığdan tā ki ziyān olur ben güzel Haḡ ile cüftem ḡalkdan tekem

Ne merā ū tōhmet-i düzdî nehed

Ne mehāremrā begammāzî dehed

Ol Hudā ne baña hırsızlık tōhmeti ider ne yularımı bir ḡammāza virür

Bāḡ kerdend ehl-i keştî k’ey hümām

Ez çî dādendet çünîn ‘ālî makām

Gemi ḡalkı çağırdılar ki ey ulu böyle ‘ālîmakāmı saña neden virdiler

Güft eztōhmet nihāden berfaḡîr

V’ez Haḡ āzārî pey-i çîzî ḡaḡîr

Didi ki faḡîre tōhmet itmekden ve bir ḡaḡîr şey içün Haḡḡı incitmekden ya’nî
siz beni incitdiñüz benüm şabrum muḡābelesinde Hudā ‘aṡa itdi

Hāşa lillah bel zita‘zîm-i şehān

Ki nebūdem berfaḡîrān bedḡümān

Hâşâ lillâh ki ben neden lâyıgım ki beni incitmekden baña bu rütbe ola belki
ben bu mertebeyi ıarıkāt pādışāhlarını ta‘zīmden buldum ki fuķarāya bedzann
olmadum anuñ neticesidür

Ān faķīrān-ı laţif ü hoş nefes

K’ez pey-i ta‘zīmşān āmed ‘abes

Ol hoş nefes laţif faķīrlar ki anlaruñ ta‘zīmi içün Sûre-yi ‘Abese nâzil oldu

Ān faķīrî behr-i pîçâpîç nîst

Bel pey-i ān ki becüz Hâķ hîç nîst

Ol faķīrlîķ tolaşıklık içün degüldür ya‘nî metā-ı dünyā faķīrî degüldür belki o
faķīrûñ nazarında Hâzret-i Hâķdan ğayri hîç olmayup Hâzret-i Hâķ faķīrî içündür

Müttehim çün dārem ānhārā ki Hâķ

Kerd emîn-i maħzen-i heftüm tabaķ

Anları nice tōhmetlü iderem ki Hüdā anları yedinci gök ħazīnesine emîn itdi

Müttehim nefsest ne ‘aķl-ı şerîf

Müttehim ħissest ne nūr-ı laţif

Müttehim nefsdür şerîf ‘aķl degül müttehim ħissdür laţif nūr degül anlar nūr-ı
‘aķldur

Nefs-i Sofistāyi āmed mîzeneş

Keş zeden sâzed ne ħüccet ğüfteneş

Nefs sofistāyi [138b] geldi anı ur anı urmaķ düzer ıslāĥ ider aña ħüccet
söylemek degül

Mu‘cize bîned fūrūzed ān zamān

Ba‘d ezān ğüyed ħayālî bûd ān

Mu‘cize görür o zamān şu‘lelenür ya’nî ĩmāna teveccüh ider mu‘cize tamām
olduğdan sonra o gördiğüm bir hayāl idi der

Ver haķıķat būd ān dīd-i ‘aceb

Çün muķīm-i çeşm n’āmed rūz u şeb

O görülen ‘aceb haķıķatde miydi ‘aceb yā niçün gice gündüz göz öñinde
turmadı dir aña cevāb

Ān muķīm-i çeşm-i pākān mīşeved

Nî karīn-i çeşm-i hayvān mīşeved

O mu‘cize pākler gözinde bāķī turur hayvān göziyle muşāhib olmaz sen
hayvānsın

K’ān ‘aceb z’īn hiss dāred ‘ār u neng

Key būved tāvūs enderçāh-ı teng

Zirā ki o ‘aceb olan mu‘cize bu zāhirī hisden ‘ār ider meşelā tāvūs tar kuyuda
kaçan durur

Tā negūyī mer merā bisyār gū

Men zışad yek gūyem ü ān hemçü mū

Şaķın baña çok söyleyici dimeyesin ben bu yüzden birin söylerem ve o bir de
kıl gibi incedür ya’nî za‘īfdür fehme yakīndür

Teşnī‘-i züden şūfiyān berān şūfī ki pīş-i şeyḫ ki bisyār mīgūyed

Şūfīlerüñ o bir şūfiye teşnī‘leridür ki şeyḫ yanında çok söylerdi

Şūfiyān berşūfi-yi şen‘a zeden

Pīş-i şeyḫ-i ḥānķāhī āmedend

Şūfīler bir şūfiye teşnī‘ idiler tekyeye şeyḫ yanına geldiler

Şeyhrā güftend dād-ı cān-ı mā

Tū ezīn şūfī bücū ey plīşvā

Şeyhe didiler ki ey ulu bu şūfiden bizim cānımız şikāyetin gör işte

Güft āhir çī gelest ey şūfiyān

Güft īn şūfī se hū dāred girān

Şeyh didi ki ey şūfiler āhir-i şikāyet nedür didiler ki bu şūfinūñ üç ağır hūyı vardır

Dersūhan bisyārgū hemçü ceres

Derhoreş efzūn hored ezbīst kes

Sözde çok söyleyicidür çāñ gibi yemekde ziyāde yir yigirmi kimseden

Ver bühşbed hest çün Aşhāb-ı Kehf

Şūfiyān kerdend plīş-i şeyh zehf

Ve eger uyur ise Aşhāb-ı Kehf gibidür ya'nī çok uyur uyanmak bilmez didiler şūfiler şeyh yanında gavgā ve cenk itdiler şūfiye lāyık degüldür diyü

Şeyh rū āverd sūy-ı ān fakīr

Ki ziher hālī ki hest evsāt gīr

Şeyh o fakīre teveccüh idüp didi ki her bir hālden ki vardır evsāt ihtiyār eyle

Derhaber hayru'l-umūr evsātuhā

Nāfi' āmed z'ī'tidāl ahlāthā

Hayrda hayru'l-umūr evsātihādur ya'nī cümle işlerūñ hayrlusı ortalarıdır zīrā ki i'tidālden hıltlar nāfi' olur galebe idüp ādeme keder virmez

Ger yekī hıltī füzūn şüd ez'arāz

Ezten-i merdüm pedîd âyed maraz

Meşelâ bir şey ‘arîz olmağıla bir hılt ziyâde olsa [139a] âdemüñ bedeninde maraz peydâ olur

Berqarîn-i h’îş me’fzâ dersıfat

K’ân firāk âred yaqîn der’âkıbet

Şıfatda kendü qarînüñden ziyâde olma ki o ziyâdelik şöñinda elbette ayrılmağ getürür

Nutq-ı Mūsā bûd berendâze vü lîk

Hemfüzün âmed zigüft-i yâr-ı nîk

Hzret-i Mūsānuñ sözi endâze ile idi kendüye göre lâkin o yârüñ sözinden ya’nî Hzret-i Hızruñ sözinden ziyâde geldi ya’nî Hızra göre ziyâde geldi

Ân füzünî bâHızır âmed şıkâk

Güft rev ü mükşirî hâzâ firāk

Ol artıklık Hızr ile ayrılmağ oldu ki Hzret-i Hızr Hzret-i Mūsāya yûri git sen çok söylersin bu söylemek ayrılmağdur didi Hzret-i Hızruñ ef’âline taħammül idemeyüp su’âl itdükde

Mūsiyâ bisyârgüyî dūr şev

Verne bâmen güng bâş u kūr şev

Ey Mūsā çok söylersin ırâk ol eger ırâk olmazsañ benimle dilsiz ol ve kör ol ya’nî benim ef’âlime i’tirâz itme benim ef’âlime bakma

Ver nereftî v’ez sitîze şisteî

Tū bema’nâ reftî büg’sisteî

Ve eger gitmezseñ inâduñdan oturursuñ sen ma’nâ yüzinden gitmişsüñdür benden ayrılmışsüñdur ya’nî müntefî‘ olamazsuñ benden intifâ’uñ yolu baña i’tirâz

itmemezdür Mūsā-yı vakt olan mürşid ile şāhibsülük mürīdūñ de aḥvālī böyle olmak gerekdür

Çün ḥadeş kerdī tu nāgeh dernamāz

Gūyedet sūy-ı ṭahāret rev betāz

Meşelā namāzda aḥsızın ḥadeş itseñ saña yūri ābdeste segirt dir ya'nī

Ver nereftī ḥuşk cūnbān mīşevī

Ḥod namāzet reft bin 'şīn ey ḡavī

Ve eger ābdeste gitmezseñ qurı yire ḥareket idersin namāzun ḥod gitdi otur ey azḡun zīrā namāzun şartı ābdestdür kezālik irādetūñ şartı i'tirāz itmemezdür

Rev berānhā ki hem-i cūft-i tuend

'Āşīkān u teşneī güft-i tuend

Anlar yanına var ki senūñ cūftūndürler senūñ sözüñe teşne ve müştākdurlar yoḡsa mürşid saña müştāk ve teşne degüldür

Pāsbān berḡ'ābnākān berfüzūd

Māhiyānrā pāsbān ḥācet nebūd

Pāsbān uyumayanlar üzre arttı ya'nī uyuyanları ḥıfz ider kezālik va'z ve tezķir ḡaflet uyķusunda olanlara fāyide ider anları uyarır ammā ki balıķlara pāsbān ḥācet olmadı kezālik rütbe-yi irşādda olanlar deryā-yı ḥaķīķat māhīleridür anlaruñ va'z u tezķire ḥācetleri yoķdur

Cānepūşānrā naẓar bergāzerest

Cān-ı 'uryānrā tecellī zīverest

Ḳaṭān giyenlerūñ naẓarı çırpıcıyadur zīrā ḳaṭān kirlendikde yıkaya diyü ammā çıplaķuñ cānına ziynet tecellīdür imdi vücūd ḳaṭānına taķyīd idenler va'za muḥtaclardur ammā vücūd ḳaṭānından ḳurtulan 'uşşāķuñ ziyneti tecellī-yi Ḥudādur

[139b] *Yā zi'uryānān beyek sū bāz rev*

Yā çü İşān fāriğ eztencāme şev

Ya çıplaklardan bir tarafa girü git ya çıplaklar gibi ten kaftânından fāriğ ol
ya'nî yā 'uşşāka qarışma yāhūd karuşur iseñ vücūduñdan vāz gel anlar gibi

Ver nemītānî ki kü'l 'uryān şevî

Cāme kem kün tā reh-i evsaṭ revî

Ve eger bütün çıplak olmağa kâdir olamazsañ bāri kaftanı az eyle ki orta yola
gidesin ya'nî bütün vüuduñdan geçemezseñ bāri vücūdlarından geçenlere i'tirāz etme
ki orta yoldur

'Özr güften-i faķîr bāānşeyḥ

Faķîrūñ o şeyḥe 'özridür

Pes faķîr ān şeyḥrā aḥvāl güft

'Özrā bāān ġarāmet kerd cüft

Pes faķîr o şeyḥe aḥvāli didi 'özri o ġarāmete cüft itdi

Her su'āl-i şeyḥrā dād ü cevāb

Çün cevābāt-ı Hızır ḥüb u şavāb

Şeyḥūñ su'āline o dervîş cevāb virdi Ḥāzret-i Hızır cevābları gibi güzel ve
şavāb

Ān cevābāt-ı su'ālāt-ı Kelīm

Keş Hızır būn 'mūd ezRabb-i 'Alīm

Ḥāzret-i kelīmullāh Mūsānuñ su'āllerinūñ o cevābları ki Mūsāya anı Ḥāzret-i
'aleyhisselām Rabb-ı 'alīm tarafından ilhām ve ta'līm ile gösterdi

Geşt müşkilhāş ḥal ü efzūn ziyād

Ezpey-i her müşkileş miftāh dād

Ḥazret-i Mūsānuñ müşkilleri ḥall oldı ve ḥatırına gelenden ziyāde añladı her müşkil için Ḥazret-i Mūsāya miftāh virdi ki tā o miftāh ile her müşkili ḥall ide

EzḤızır dervīş hem mīrās dāşt

Dercevāb-ı şeyḥ himmet bergümāşt

Dervīş de Ḥazret-i Ḥızrdan mīrās tıtdı ya'nī Ḥızır-ı vaḳt idi şeyḥ cevābında himmet ḥavāle itdi ya'nī Ḥızrvār cevāb virdi

Güft rāh-ı evsaṭ erḫi ḥikmetest

Līk evsaṭ nīz hem bānisbetest

Dervīş didi ki evsaṭ yol egerḫi ḥikmetdür lāzımdur lākin evsaṭ da nisbetledür ya'nī herkese nisbet bir evsaṭ vardur cümleye berāber degüldür

Āb-ı cū nisbet beüştür hest kem

Līk bāşed mūşrā ān hemçüyem

Meşelā ırmaḫ şuyı deveye göre azdur lākin şıçana göre deryā gibidür pes ikisine nisbet emr-i vasaṭ bir olmaz

Her kirā bāşed vazīfe çārnān

Dü ḫored yā se ḫored hest evsaṭ ān

Ve daḫı meşelā her kimsenüñ ki ğıdāsı dört ekmek olsa ve eger iki yise ya üç yise o evsaṭdur

Ver ḫored her çār dūr ezevsaṭest

Ū esīr-i ḫırş mānend-i baṭest

Ve eger dörtüñ cümlesin yise [140a] evsaṭdan ırakdur o kimse ḫaz gibi ya ördek gibi ola ḫırş esīridür

Her ki ūrā iştihā deh nān būved

Şeş Һored mīdān ki evsaṭ ān būved

Ammā her kimseye ki iştiḥā on ekmek ola altı yise bil ki evsaṭ altı olur

Çün merā pencāh nān hest işteḥī

Mer turā şeş gerde hemdestīm nī

Çünkü baña elli ekmek iştiḥā vardır saña altı hemdestligimiz yokdur ikimize göre emr-i evsaṭ bir olmaz

Tū bedeh rekʿat namāz āyī melūl

Men bepān şad derneyāyem derḥumūl

Meşelā sen on rikʿat namāz ile melūl olu[p] yorılırsın ben beş yüz rikʿatla arıklamam yorulmam

Ān yekī tā Kaʿbe ḥāfī mīreved

Vʿīn yekī tā mescid ezḥod mīşeved

Her o bir kimse meşelā Kaʿbeye dek çıplak ayakla yayan gider ve o bir kimse yayan mescide varınca kendüden gider pes ikisine göre emr-i evsaṭ nice bir olur

Ān yekī derpākbāzī cān bedād

Vʿān yekī cān kend tā yek nān bedād

Meşelā bir kimse pāklikle cān bezl itdi ve o bir kimse bir ekmek virinceye dik cān çekişdi

Īn vasaṭ derbānihāyet mīreved

Ki mer ānrā evvel ü āḥir būved

Bu vasaṭ nihāyetlüde olur ki anuñ evvel ve āḥiri olur

Evvel ü āḥir bebāyed tā derān

Dertaşavvur günced evsaṭ yā miyān

Evvel ve āhir gerek tā ki anda orta ile evsaṭ taṣavvura şığa mümkün ola

Bīnihāyet çün nedāred dū ṭaraf

Key būved ūrā miyāne munṣaraf

Nihāyetsizūñ çünki iki ṭarafı olmaz pes aña orta kanda munṣarīf olur ya'nī aña orta taṣavvur olunmaz

Evvel ü āhir niṣāneş kes nedād

Güft lev kâne lehü'l-baḥru midād

Nihāyetsizūñ evvel ve āhirine kimse niṣān virmedi Ḥaḳ te'ālā *“Kev kâne'l-baḥru midāden likelimāti rabbī lenefide'l-baḥru ḳable an tenfede kelimātu rabbī”*¹⁵⁴ buyurdi 'ulūm-ı İlāhiyye nihāyetsizdür kezālik evliyāullāhuñ vāşıl oldukları 'ilm-i ledün ki 'ulūm-ı İlāhiyyedendür nihāyetsizdür aña nisbet-i emr-i evsaṭ taṣavvur olunmaḳ mümkün olmaz

Heft deryā ger şeved küllī midīd

Nīst mer pāyān şüdenrā hiç ümīd

Yedi deryā eger mürekkeb olsa tamām olmağa hiç ümīd yoḳdur

Bāḡ u bīşe ger şeved yek ser ḳalem

Z'in sūḥan hergiz negerded bīş ü kem

Bāḡçeler ve mişeler cümle ḳalem olsa bu söz yazılıp tamām olmaz yine bāḳīdür

Ān heme ḥibr ü ḳalem fānī şeved

V'in ḥadīş-i bī'aded bāḳī būved

O cümle mürekkeb ve ḳalem fānī olur ve bu şayısız söz bāḳī olur ya'nī 'ulūm-ı evliyā

¹⁵⁴ Rabbimin kelimelerini yazmak için denizler mürekkep olsa, Rabbimin kelimeleri tükenmeden denizler tükenirdi. Kehf/ 109

Hālet-i men ḥ^vābrā māned gehī

Ḥ^vāb pindāred mer ānrā gümrehī

İkinci i'tirāza dervīşüñ cevābıdur ki [140b] gāhī benim ḥālīm o Ya'qūba beñzer
bir yol azgūnı anı uyku şanur ya'nī müstağrak u medhūş olurum

Çeşm-i men ḥufte dilem bīdār dān

Şekl-i bīkār-ı merā berkār dān

Benim gözümi uyur göñlümi uyanık bil benim işsiz şeklimi iş üzre bil

Güft peygamber ki 'aynāyī tenām

Lāyenāmü ḳalbi 'an Rabbü'l-enām

Peygamber 'aleyhisselām didi ki benim gözlerim uyur ḳalbim Rabbü'l-
enāmdan uyumaz

Çeşm-i tū bīdār u dil ḥufte beḥ^vāb

Çeşm-i men ḥufte dilem derfeth-i bāb

Senüñ gözüñ uyumaz uyanık göñlüñ uyur uykuda benim gözüm uyur göñlüm
feth-i bābda

Mer dilemrā penc ḥiss-i dīgerest

Ḥiss-i dīlrā her dü 'ālem manẓarest

Benim göñlüme ḥavāss-ı zāhireden ğayri beş ḥiss vardur göñül ḥissine iki
'ālem manẓardur zāhir ve bāṭın

Tū zīza'f-ı ḥod mekūn dermen nigāh

Bertu şeb bermen hemān şeb çāştgāh

Sen baña kendü za'fuñdan bakma kendüñe kıyās itme meşelā saña gicedür
baña gice kuşluk vaktidür

Bertu zindān bermen ān zindān çü bāğ

‘Ayn-ı meşgūlī merā geşte ferāğ

Meşelā saña zindāndur baña ol zindān bāğçe gibidür meşgullük ‘aynı baña ferāğ olmışdur

Pāy-ı tū dergil merā gil geşte gül

Mer turā mātem merā sūr u dūhūl

Senūñ ayağūñ balçıkda baña balçık gül oldu saña mātem baña düğün ve tavul

Derzemīnem bātu sākin dermaḥal

Mīdevem berçerḥ-i heftüm çün Zuḥal

Yirde senūñle bir maḥalde olurum ammā ḥaḳīkatde Zūḥal gibi yedinci gök üzre yilerüm

Hemnişīñī men neyem sāyemenest

Berter ezendīshā pāyemenest

Senūñle oturan ben degülüm benim gölgemdür fikirlerden ‘ālī benim māyemdür

Z’ān ki men z’endīshā bügzeşteem

Ḥāric-i endīşe pūyān geşteem

Zīrā ki ben fikirlerden geçmişem fikirden taşra uçmuşam ya’nī ‘ālem-i ḥaḳīkatde

Ḥākim-i endīşeem maḥkūm nī

Z’ān ki bennā ḥākim āmed berbenī

Fikr-i ḥākimem maḥkūm degülem zīrā ki yapucu yapuya ḥākimdür velī ḥalīfe-yi Ḥaḳdur cümle eşyāda taşarruf ider

Cümle halkân suhre-yi endîşeend

Z'ân sebeb hastedit ü gampîşeend

Cümle halk fikre mağlûblardur anuñçün gönülleri hasta ve mağmûmlardur

Kâşidâ hodrâ beendişe dehem

Çün beḥ^vâhem ezmiyânşan bercehem

Kaşd ile kendümi fikre virürüm çünki halk arasından gitmek istemem beni kendülerden şansunlar diyü

Men çü murğ-ı evcem endîşe meges

Key büved bermen megesrâ destres

Ben hevâda uçar kuş gibiyem fikr siñek gibidür baña siñek kıanda irişür

Kâşidâ zîr âyem ezevc-i bülend

Tâ şikeste pâyegân bermen tenend

Kaşd ile evcden aşağı gelürem ki tâ ayağı kırıklar baña tolanalar

Çün melâlem gîred ezsiflî şıfât

Berperem hemçün [141a] tuyûru 'ş-şâffât

Çünkü süflî şıfâtdan baña melâl gele tuyûr-ı şâffât gibi uçarım hevâya

Per-i men restest hem ezzât-ı ḥ^vîş

Berneçesbânem dü per men bâsirîş

Benim kanadım kendü zâtımdan bitmişdür ben çirişle kendüme iki kanat yapışdurmam

Ca'fer-i Tayyarrâ per câriyest

Ca'fer-i Tarrârrâ per 'âriyest

Ca'fer-i Tayyāra kanat cāriyedür ya'nî zātındandır binefsihi ammā Ca'fer-i Tarrāra kanat 'āriyetdür her muḥakḳıḳ da Ca'fer-i Tayyār gibidür ve her muḳallid-i müzevvir de Ca'fer-i Tarrār gibidür Ca'fer-i Tarrār bir meşhūr müzevvirdür

Nezd-i ān ki lemyezuḳ da'vīst īn

Nezd-i sükkān-ı ufuḳ ma'nīst īn

Zevḳ itmeyen kimse yanında bu söz da'vādur ufḳ sākinleri evliyā yanında bu söz ma'nādur

Lāf u da'vā bāşed īn pīş-i gurāb

Dīg-i tī vü pūr yekī pīş-i zübāb

Kargā yanında bu söz da'vī lāfidur ehl-i zāhir kargā ḥükmindedür zīrā ki siñek yanında boş ve tolu çömlek birdür farkā kādīr degüldür münkir ehl-i zāhir yanında da müzevvir muḳallid ile muḥakḳıḳ birdür farkā kādīr degüldür

Çün ki dertū mīşaved loḳma güher

Ten mezen çend ān ki büt'vānī bühör

Üçüncü itirāza dervīşüñ cevābıdır dir ki çünki sende loḳma cevher ola tırma ne kadar kādīr olur iseñ ve ister iseñ yi

Şeyḥ rūzī behr-i def'-i sū-yı zan

Derlegen ḳay kerd pūr dūr şüd legen

Meşelā bir şeyḥe çok pīr diyü zann itdiler ol şeyḥ bir gün su-yi zannı def' etmek için legene ḳayy itdi lākin incü ile tıldı

Gevher-i ma'ḳūlrā maḥsūs kerd

Pīr-i bīnā behr-i kem 'aḳlī-yi merd

Bīnā pīr ya'nî bāṭın aḥvāline vāḳıf pīr ḥalkuñ 'aḳlı eksik olduğıçün ma'ḳūl olan cevheri maḥsūs itdi tā ki görüp sū-i zanları gide

Çünkü dermi'de şeved pāket pelīd

Ḳufl nih berḥulḳ u pinhān kūn gilīd

Ammā çünkü saña mi'dede pāk murdār ola boğazuñı kilīdle anaḥtārın şakla
ya'nī yime

Her ki dervey loḳma şūd nūr-ı Celāl

Her çi ḥ^vāhed tā ḥored ūrā ḥelāl

Her kimse ki anda loḳma nūr-ı celāl oldı her ne ister ise yisün aña ḥelāldür
zarar idemez

Beyān-ı da'vā ki 'ayn-ı ān da'vā güvāḥ şıdḳ-ı ḥ^vīşest

Bir da'vī beyānıdır ki o da'vānuñ 'aynı ya'nī da'vā kendünün şıdḳı şāhididür

Ger tu hestī āšnā-yı cān-ı men

Nīst da'vā güft ma'nā lān-ı men

Eger sen benim cānımla āşnā iseñ benim ma'nā diredici sözüm da'va degüldür

Ger bügüyem nimşebī pīş-i tuem

Hīn meters ezşeb ki men ḥ^vīş-i tuem

Meşelā eger gice yarusında yanuñdayam disem şakın ḳorḳma ki senün
ḥaşmuñam

[141b] *İn dü da'vā pīş-i tū ma'nā būved*

Çün şināsī bāng-ı ḥ^vīşāvend ḥod

Bu iki da'vā senün yanuñda ma'nā olur çünkü kendü ḥaşmuñ āvāzını añla sen

Pīşi vü ḥ^vīşī dü da'vā būd līk

Her dü ma'nā būd pīş-i fehmi-nīk

Yanuñdayam dimek ve haşmuñam dimek iki da‘vā idi lākin her ikisi ma‘nā idi
bir hoş aňlamañ yanında

Ḳurb-ı āvāziş güvāhī mīdehed

K’ın dem eznezdīk yārī mīcehed

Āvāz yakınlığı aña şahidlik virür zīrā ki bu āvāz bir dost tarafından olur

Lezzet-i āvāz-ı ḥ^vīṣāvend nīz

Şūd güvā berşıdḳ ān ḥ^vīṣ-i ‘azīz

Haşmuñ āvāzı lezzeti daḥi o ‘azīz haşmuñ şıdḳına şahid oldı ki bīgāne āvāzı
gibi degüldür

Bāz bīlḥām aḥmak k’ū zicehl

Mīnedāned bāng-ı bīgāne ziehl

Girü ilhāmsız aḥmak cehlinden bīgāne āvāzın haşm āvāzından fark idemez

Pīş-i ū da‘vā būved güftār-ı ū

Cehl-i ū şūd māye-yi inkār-ı ū

Ol aḥmak yanında o kimsenüñ sözi da‘vī olur ol aḥmaḳuñ cehli inkārı māyesi
oldı

Pīş-i zeyrek k’enderūneş nūrhāst

‘Ayn-ı in āvāz-ı ma‘nā būd rāst

Ammā ‘āḳıl ki derūnında nūrlar vardur anuñ yanında bu āvāzuñ ‘aynı rāst
ma‘nā idi

Yā betāzī güft yek tāzīzebān

Ki hemī dānem zebān-ı tāziyān

Yāḥod meşelā bir ‘Arab ‘Arabça didi ki ‘Arablar dilin bilürem

‘Ayn-ı tâzî güfteneş ma‘nâ büved

Gerçi tâzî güfteneş da‘vâ büved

Anuñ ‘Arabî söylemesi ma‘nâ olur egerçi ‘Arabî söylemesi da‘vâ olur pes da‘vâ şâhid oldu

Yâ nüvîsed kâtibî berkâgedî

Kâtib ü haṭṭ^vânem ü men emcedî

Yâhod meşelâ bir kâtib bir kâged üzre yazsa ki ben kâtibim ve yazı okuram ve bir uluyam

În nüvişte gerçi ḥod da‘vâ büved

Hem nüvişte şâhid-i ma‘nâ büved

Bu yazı egerçi da‘vâ idi yazı yine şâhid idi

Yâ bûgûyed şūfîî dîdî tu dūş

Dermiyân-ı ḥ^vâb seccâde bedūş

Yâhod bir şūfî diye saña ki dün uyḡuda seccâde omuzında bir kimse gördüñ

Men bûdem ân v’ânçe güftem ḥ^vâbder

Bâ tu ender ḥ^vâb derşerḥ-i nazar

O gördüḡüñ kimse ben idim ve o söz ki düşüñde didim saña nazar şerḥde düşüre

Gūş kün çün ḥalka endergūş kün

Ân sūḥanrâ pîşvâ-yı hūş kün

İşte ḥalka gibi kulaḡa ḡo o sözi ‘aḡluña muḡayyed eyle

Çü turâ yâd âyed ân ḥ^vâb in sūḥan

Mu‘ciz-i nev bâşed ü zer-i kühen

Çünkü o düş hatıruña gele bu sözüñi mu‘ciz olur ve eski altun olur

Gerçi da‘vâ mîñümâyed İn velî

Cân-ı şāhibvākı‘a gūyed belî

Gerçi bu da‘vâ görünür velâkin düş şāhibi [142a] cânı belî gerçektür dir

Pes çü hikmet çalle-yi mü‘min büved

Ān ziher ki biş’neved mûkin büved

Pes çünkü hikmet müminün dālesidür anı her kimden işidür ise inanur

Çünkü ĥodrā pîş-i ū yābed faķať

Çün büved şek çün küned ĥodrā ġalať

Çünkü kendüyi dālesi yanında bula yalnız tenhā nice şek olur kendü de nice ġalať ider

Teşneîrā çün bŭgŭyî tŭ şitāb

Derķadeĥ ābest bis’tān zŭd āb

Meşelā bir şusıza çünkü diyesin tîz ol çanaķda şudur tîz şuyı al

Hîç gūyed teşne k’în da‘vîst rev

Ezberem ey müdde‘î mehcŭr şev

Hîç şusız dir mi ki bu da‘vādur yŭri yanumdan ey müdde‘î irak ol dimez

Yā gŭvāh u ĥŭccetî būn’mā ki İn

Cinsābest ū ezān mā-yı ma‘în

Yā dir mi ki şāhid ve bir ĥŭccet göster ki bu şu cinsindendür ve ol mā-yi ma‘indendür dimez

Yā beṭfl-ı şîr māder bāng zed

Ki biyā men māderem hān ey veled

Yāhod meşelā sūt emer bir uşağa ānesi çağıra ki gel ben anañam āgāh ol oğul
diye āgāh ide

Ṭıfl gūyed māderā ḥüccet biyār

Tā ki berşîret bigîrem men qarār

Ol uşak dir mi ki ey ana ḥüccet getür tā ki sütüne qarār tutam ya'nî dimez

Derdil-i her ümmetî k'ez Haḫ mezezt

Rûy u āvāz-ı peyember mu'cizest

Her bir ümmetüñ ki gönlinde Hudā tarafından lezzet vardır peygamberüñ yüzi
vü āvāzı mu'cizedür

Çün peyember ezbirün bāngî zened

Cān-ı ümmet derderün secde küned

Çünki peygamber taşradan bir āvāz ide ümmetüñ cānı içürden secde ider
ya'nî dînine da'vet itdükde qabûl ider

Z'ân ki cins-i bāng-ı ü endercihān

Ezkesî neş'nide bāşed gūş-ı cān

Zîrā ki o peygamberüñ āvāzı cinsini 'ālemde kimseden cān kulağı işitmemişdi

Ān ġarîb ezzevḫ-i āvāz-ı ġarîb

Ezzebān-ı Haḫ şünüd innî qarîb

Ol ġarîb o ġarîb āvāz zevḫinden Haḫ lisânında ki enbiyādur innî qarîb şadâsın
işitdi ve îmāna geldi

Secde kerdn-i Yahyā 'aleyhisselām derşikem-i māder-i 'İsā 'aleyhisselām

Yaḥyā ‘aleyhisselāmuñ ana ḳarnında ‘İsā Mesīḥ ‘aleyhisselāma secde itmesidür ve
hem ‘İsā ‘aleyhisselāmuñ ana ḳarnında Yaḥyā ‘aleyhisselāma secde itmesidür

Māder-i Yaḥyā beMeryem dernühüft

Pişt̄er ezvaż-ı ḥaml-i ḥ’İş güft

Ḥazret-i Yaḥyānuñ anası va’z-ı ḥamlinden evvel Ḥazret-i Meryeme gizlü didi
ki

Ki yakīn dīdem derūn-ı tū şehīst

Ki ulū’l-‘azm ü rasūl-i āgehīst

Yakīnen gördüm ki [142b] senūñ ḳarnuñda bir pādīşāh vardır ki o ulū’l-
‘azmdur ve āgāh resūldür şerī‘at şāhibidür

Çün berāber ü fütādem bātu men

Kerd secde ḥaml-i men enderzimen

Çünki ben senūñle berāber düşdüm benüm ḥamlüm o zamān senūñ ḥamlūñe
secde itdi

Īn cenīn mer ān cenīnra secde kerd

K’ez sücūdeş dertenem üftād derd

Cenīn-i ma’şūma dirler bu cenīn ol cenīne secde itdi şöyle ki sücūdından
tenime derd düşdi

Güft Meryem men derūn-ı ḥ’İş hem

Secdeī dīdem ezīn tıfl-ı şikem

Meryem didi ki ben hem kendü ḳarnımda bu ḳarındağı uşakdan bir secde
gördüm

İşkāl āverden berīn kışsa

Bu kışşaya su’āl getürmekdür

Eblehān gūyend k'īn efsānerā

Haṭ bekeṣ zīrā dūrūgest ü haṭā

Ahmaqlar dirler ki bu kıssaya haṭ çek ya'nī çal yazma zīrā ki yalandur ve haṭādur

Z'ān ki Meryem vaḳt-i vaż'-ı ḥaml-i ḥ'īṣ

Būd ezbiḡāne dūr u hem ziḡ'īṣ

Zīrā Meryem kendü toḡurduḡı zamān biḡāneden ve hem ḥaşmdan ırak idi

Ezbirūn-ı şehṛ ān şīrīnfūsūn

Tā neşūd fāriḡ neyāmed derderūn

O şīrīn fūsūn ya'nī Meryem tā fāriḡ olmayınca ya'nī toḡurmayınca şehṛ taşrasından içeri gelmedi ḥod

Çün bezādeṣ ān gehāneṣ berkenār

Bergirift ü bürd tā pīṣ-i tebār

Çünkü Ḥazret-i 'İsāyı toḡurdı andan soñra kucaḡına aldı tā kavm ve ḳabīlesi yanına getürdi

Māder-i Yahyā kücā dīdeṣ ki tā

Gūyed ūrā īn sūḥan dermācerā

Yahyā anası Meryemi nerede gördi ki tā bu sözi muşāhabet içre söyleye

Cevāb-ı işkāl

Su'al cevābıdur

īn nedāned k'ān ki ehl-i ḥāṭırest

Ġā'ib-i āfāḳ ūrā ḥāzırest

Bunı o kimse bilür ki ḥāṭır şāhibidür āfāḳuñ ḡāyibi ḥāṭır şāhibine ḥāzırdur

Pîş-i Meryem hâzır âyed dernazar

Mâder-i Yahyâ ki dūrest ezbaşar

Meryem yanında nazarda hâzır gelür Yahyâ anası ki başardan ırakdur

Dîde-yi beste bibîned dostrâ

Çün müşebbek kerde bâşed postrâ

Gözleri ‘âlemden yummuş dostı görür çünki postı müşebbek itmiş ola ya’nî vücûddan taraf-ı Hudâya pencere açmış ola

Ver nedîdeş n’ezbirûn u n’ezderûn

Ezhikâyet gîr ma’nâ ey zebûn

Ve eger Yahyâ anası Meryemi taşradan içerüden görmediyse hikâyeden ey zebûn ma’nâ hışşa al murâd kıssadan hışşadur

Nî çünân k’efsânehâ biş’nîde bûd

Hemçü şîn bernakş-ı ân çefsîde bûd

Anuñ gibi degül ki hikâyeleri işitmişdi şîn harfî nakşa [143a] nice yapışmış ise o hikâyelerün nakş u şüretine yapışmış idi

Tâ hemî güft ân Kelîle bîzebân

Çün sühan nüşed ziDimne bîbeyân

Tâ o Kelîle dilsiz söyledi Dimneden söylemedin nice söz işitdi fikr eyle

Ver bedânistend lahn-i hem diger

Fehm ân çün kerd bînuṭṭkî beşer

Ve eger hayvânlar birbirinün şadâsın bildiler ise anı söylemedin âdem nice fehm itdi

Dermiyân-ı şîr ü gâv ân Dimne çün

Şüd resûl ü h'ānd berher dü füsûn

Arslan ve öküz arasında o Dimne nice elçi oldu ve her ikisine efsûn itdi

Çün vezîr-i şîr şüd gāv-ı nebîl

Çün zi'aks-i mäh tersân geşt pîl

O 'azîm öküz nice arslan vezîri oldu fîl ayı 'aksinden nice korkdı

În Kelîle Dimne cümle iftirîst

Verne key bâzâg leklekrâ mirîst

Bu Kelîle ve Dimne hikâyesi cümle iftirâdur yalandur yohsa yalan olmasa
karga ile leklek kanda huşûmet ve 'inâdı var idi

Ey birâder kışşa çün peymâneest

Ma'na endervey mişâl-i dâneest

Ey birâder hikâye çanak gibidür anda ma'nâ dâne gibidür

Dâne-yi ma'nâ bigîred merd-i 'aql

Nen 'gered peymânerâ ger geşt naql

'Aklı olan kimse ma'nâ dânesin alur eger çanak tebdîl olursa bakmaz geşt
Fârisî kâf ile dönmek ma'nâsına geştendendür

Mâcerâ-yı bülbül ü gül gûş dâr

Gerçi güftî nîst âncâ âşkâr

Gül ve bülbül hâline kulak tut egerçi orada âşikâr bir söz yok

Sûhan güften bezebân-ı hâl ve fehîm kerd-i ân

Hâl dili ile söz söylemek ve anı aîlamak beyânındadır

Mâcerâ-yı Şem' bâPervâne nîz

Biş'nev ü ma'nā güzîn kün ey 'azîz

Pervâne ile Müm ahvâlin işit ve ma'nā ihtiyâr eyle ey 'azîz

Gerçi güftî nîst sırr-ı güft hest

Hîn bebālā per meper çün cuğd pest

Sühan güften bezebân-ı hâl ve fehm kerden-i ân

Hâl dili ile söz söylemek ve anı aňlamak beyânındadır

Güft derşatranc k'în hâne ruhest

Güft hâne ezküçā âmed bedest

Bir kimse şatıncda bu ruh evidür didi bir ahmaq ev anuñ eline nireden geldi
didi haqıķi ev şandı

Hānerā beḥ'rîd yā mîrâş yāft

Ferruḥ ān kes k'û suy-ı ma'nā şitāft

Rûḥ evi şatun mı aldı yāḥod mîrât mı buldı didi Ferruḥ o kimse ki ma'nā
ţarafına vardı

Güft naḥvî Zeyd 'Amran ḳad ḳarab

Güft çüneş kerd bîcürmî edeb

Bir naḥvî Zeyd 'Amr ḳad ḳarab didi taşvîr-i i'râb içün bir kimse haqıķatde ḳarb
fehm itdi cürmsiz [143b] anı niçün urdı didi

'Amrā cürmeş çî bûd k'ân Zeyd-i ḥām

Bîgünāḥ ūrā bezed hemçü gulām

'Amra cürm ne oldı ki o ḥām Zeyd günāhsız anı köle gibi dögdi urdı

Güft in peymāne-yi ma'nā büved

Gendümi bostān ki peymānest red

Naḥvī didi ki bu tertib ma'nā kadeḥi olur buğdayın al ki kadeḥ reddür ya'nī
ī'rāb ta'līmi içündür ma'nā-yı luğavī murād degüldür

Zeyd ü 'Amr ezbehr-i i'rābest ü sāz

Ger dūrūgest ān tu bāi'rāb sāz

Zeyd ve 'Amr i'rāb içündür ve düzendür eger yalan ise sen i'rāb ile düz

Güft nī men ān nedānem 'Amrrā

Zeyd çün zed bīgane vü bīḥaṭā

O kimse didi ki ben anı bilmem 'Amrı Zeyd günāhsız ve ḥaṭāsız niçün urdı

Güft eznaṣār u lāḡī bergüşūd

'Amr yek vāvī füzūn düzdīde būd

Çāresizlikden naḥvī didi ki o bir luṭṭa açdı ki 'Amr artuḡ bir vāv uğurlamışdı

Zeyd vāḡıf gešt düzdeṣrā bezed

Çünki ezḥad būrd ūrā ḥad sezed

Zeyd tıydı hırsızına urdı çünki ḥadd-i şerī'atden geçdi uğrılık itdi o ḥadde
ya'nī kötege lāyık olur anuñçün döğdi

Pezīr āmeden sūḥan-ı bāṭıl derdil-i bāṭılān

Bāṭıl sözün bāṭıllar gönlinde maḡbūl gelmesidür ki bāṭılı ḡabūl iderler

Güft īnek rāst pezreftem becān

Kej nümāyed rāst derpīş-i kejān

Ol kimse didi ki şimdi toḡru cān ile ḡabūl itdim zīrā ki egri egriler yanında
toḡru görünür

Ger bügüyī aḡvellrā meh yekīst

Güyedet İn düst u dervaḥdet şekīst

Eger bir şaşıya diseñ ki ay birdür saña dir ki ikidür bir olmakda şübhe vardur

Ver berū ḥanded kesī güyed düvāst

Rāst dāred İn sezāy-ı bedḥ'āst

Ve eger bir kimse şaşının yüzine gülüp ikidür diye bunu toḡru tutar bedḥūyuñ lāyıkı budur

Berdürügān cem' mīāyed dürüg

Elḥabīṣāt lilḥabīṣīn zed fūrüg

Yalanlar üzre yalancı cem' olur ḥabīṣler için ḥabīṣler ziyā virdi dürüg-ı recül 'adl gibidür

Dilferāḥānrā büved dest-i ferāḥ

Çeşm-i kūrānrā 'iṣār-ı senglāḥ

Göñülleri bul onlara ya'nī kanā'at ve rızā üzre olanları bul el olur ya'nī cenāb-ı Hudā anlara iḥsān idüp ḥased çilenmeḡıla faḳīr olmazlar seḥi olurlar gözleri kör olanlara ya'nī ḥarīṣ olanlara taşlı yirde sürçmek vardur ya'nī mālının bereketi olmaz ve faḳīr olur ve iḥrāc kānī'den [144a] kināye çeşm-i kūr ḥarīṣden ıstılāḥdur tefekkür

Dercüsten-i ān dıraḥt ki her ki mīve-yi ān dıraḥt ḥored nemīred

Ol ağacı aramakdur ki her kimse ki ol ağacın mīvesin yiye olmaz

Güft dānāyī berāy-ı dāstān

Ki dıraḥtī hest derHindūstān

Bir 'āqıl temşīl için didi ki Hindde bir ağaç vardur

Her kesī ger mīve-yi ū ḥord u bürd

Nī şeved ū pīr ū nī hergiz bümürd

Her kimse ki anuñ mīvesinden aldı yidi o kimse ne kıocar ve ne hīç olur

Pādşāhī īn şenīd ezşādıķı

Berdıraht u mīveş şūd ‘āşıķı

Bir pādışāh bunı işıtdi şādıķlıķdan ağaca ve mīvesine bir ‘āşıķ oldu

Ķāşıdī dānā zıdīvān-ı edeb

Sūy-ı Hindistān revān kerd ezţaleb

Edeb dīvānından ya‘nī kātıblerden ‘āķıl bir bilici arayup bulmağ içün Hinde gönderdi

Sālha mīgeşt ān ķāşıd ezū

Gird-ı Hindistān berāy-ı cūst ü cū

Ol ķāşıd Hind etrāfını yıllarla tıolandı anuñçün ya‘nī aramak içün

Şehr şehr ezbehr-i īn maţlūb geşt

Nī cezīre mānd ü nī kūh u ne deşt

Bu maţlūb içün şehr şehr tıolandı ne cezīre kıaldı ne tağ ne şahrā

Her kirā pürsīd kerdeş rīşşand

K’īn ki cūyed cūz meger mecnūnbend

Her kime şordı şaķalına güldi ki bunı kim ister meger bağlu mecnūn isteye ğayrisi istemez diyü

Bes kesān şaf‘eş zedend endermizāh

Pes kesān güftend ey şāhibfelāh

Çok kimseler aña laţīfede tıabançe urdılar ve çok kimseler de didiler ki ey felāh şāhibi

Cūst ü cūy-ı çün tu zeyrek sīneşāf

Key tehl bāşed kücā bāşed güzāf

Senüñ gibi sîneşāf ‘āķiluñ araması kanda boş olur kanda bihūde olur

V’în mürā‘ateş yekî şaf’î diger

V’în zişaf’-ı āşkārā sahtter

Anı bu ri‘āyet bir tabance dahı bu āşikārā tabanceden güç

Mîsütūdendeş beteşur k’ey büzürg

Derfelān cā büd dırahtı bes sütürg

İstihzā ile anı medh itdiler ki ey ulu filān yirde bir gāyet büyük bir ağaç vardur

Derfelān bîşe dırahtı hest sebz

Bes bülend ü pehn her şāhîş gebz

Filān mişelikde bir yaşıl ağaç vardur ziyāde yüksek ve kaluñ ve her budağı kaluñ

Qāşid-ı şeh beste dercüsten kemer

Mîşenîd ezher kesî nev’î haber

Pādişāh elçisi aramakda bil bağladı her kimseden bir dürlü haber işitdi

Pes seyāhat kerd āncā sālhā

Mîfürüstādeş şehenşeh mālhā

Yıllar orada çok seyāhat itdi pādişāh aña mällar gönderdi

Çün besî dîd enderān gurbet ta‘ab

‘Āciz āmed āhir[144b]u’l-emr eztaleb

Çünkü uğrında çok ta‘ab gördi āhir aramakdan ‘āciz oldu

Hîç ezmaķşūd eşer peydā neşūd

Z'ân gâraẓ ğayr-ı ħaber peydâ neşüd

Hîç maẓşüddan eşer peydâ olmadı o ğaraẓdan ħaberdan ğayri bir şey peydâ olmadı

Rişte-yi ümmîd-i ü büĝ'siste şüd

Cüste-yi ü 'âkıbet nâcüste şüd

Anuñ ümîdi ipligi kırıldı anuñ istedigi 'âkıbet istememiş oldu

Kerd 'azm-i bâz geşten sūy-ı şāh

Eşk mîbārîd ü mîberrîd rāh

Girü pâdişāh tarafına dönmege 'azm ü kaşd itdi gözyaşı dökdi ve yol kesdi ya'nî ağlayurak yola girdi

Şerḥ kerd-en-i şeyḥ sırr-ı ān dıraḥtrā bâān ṭālib-i muḳallid

O muḳallid ṭālibe şeyḥ o ağacuñ sırrını şerḥ itmesidür

Būd şeyḥi 'ālim ü ḳuṭbî kerîm

Enderān menzil ki āyes şüd nedîm

Bir 'ālim şeyḥ ve bir kerîm ḳuṭb var idi o ḳonakdaki pâdişāh muşāhibi me'yūs olmuş idi

Güft men nevmîd pîş-i ü revem

Z'āstān-ı ü berāh enderşevem

Muşāhib didi ki ben me'yūs şeyḥ yanına varayım anuñ eşiginden yola gireyim

Tā du'ā-yı ü büved hemrāh-ı men

Çünkü nevmîdem men ezdilḥ'āh-ı men

Tā ki anuñ du'ası yoldaşım ola çünkü ben istedigimden nāümîdim

Reft pîş-i şeyḥ bâçeşm-i pürāb

Eşk mibārīd mānend-i seḥāb

Şeyḫ yanına vardı gözi yaş ile tolu gözyaşı dökdi bulut yağmur yağırdığı
gibi

Güft şeyḥā vaqt-i raḥm u riḳkatest

Nāümīdem vaqt-i luṭf īn sā‘atest

Didi ki ey şeyḫ raḥm ve riḳkat vaḳtidür nāümīdim luṭf vaḳtı bu sā‘atdür

Güft vā gū k’ez çī nevmīdīstet

Çīst maṭlūb-ı tu rû bāçīstet

Şeyḫ didi ki açık söyle nāümīdligüñ nedendür istedigüñ nedür teveccühüñ
neyedür

Güft şāhenşāh kerdem ihtiyār

Ezberāy-ı cūsten-i yek şāḥsār

Didi ki pādīşāh beni ihtiyār itdi bir ağacı aramağ için

Ki dıraḥtī hest nādir dercihāt

Mīve-yi ū māye-yi āb-ı ḥayāt

Ki cihānda nādir bir ağaç vardur anuñ mīvesi āb-ı ḥayāt māyesidür

Sālḥā cūstem nedīdem yek nişān

Cüz ki ṭanz u teşḫur-ı īn serḫoşān

Yıllar aradım bir nişān görmedim bu serḫoşlarūn istihzā ve ṭa‘nelerinden gayri

Şeyḫ ḥandīd ū bügüfteş ey selīm

İn dıraḥt-ı ‘ilm bāşed der‘alīm

Şeyḫ güldi ve aña didi ki ey selīmü’l-ḳalb ol ağaç ehl-i ‘ilmden ‘ilm ağacıdur

Bes bülend ü bes şigerf ü bes basîf

Âb-ı hayvânî zideryâ-yı muhîf

O ‘ilm ağacı ziyâde yüksek ve ziyâde büyük ve ziyâde yaşşı alun belki o deryâ-yı muhîfden [145a] âb-ı hayâtdur haıatde

Tû beşûret refteî ey bîlhaber

Z’ân zîşâh-ı ma’nî bîbâr u ber

Ey haıatden habersiz kimse sen şûrete gitmişsin anuñçün ma’nî alından yemiş yimemişsin

Geh dırahteş nâm şüd gâh âftâb

Gâh bahreş nâm güft ü geh seâb

Gâh aña ağaç nâm oldu gâh güneş gâh aña deryâ nâm oldu gâh bulut

Ân yekî keş şad hezâr âşâr hâst

Kemterîn âşâr-ı ü ‘ömr-i beâst

O birdür aña yüz biñ eşerler vardur anuñ eşerlerininüñ eñ gerçei ‘ömrdür ve beâdur

Gerçi ferdest ü eşer dâred hezâr

Ân yekîrâ nâm şâyed bîşümâr

Gerçi o birdür ammâ biñ eşeri vardur o bir hisâbsız nâm lâyıdur

Ân yekî şahşî turâ bâşed peder

Dera-ı şahşî diger bâşed püser

Meşelâ o bir şahş saña baba olur bir gayri şahş haında oul olur

Dera-ı diger büved ahr u ‘adû

Derhâk-ı dîger büved luṭf u nikû

Bir gayri kimse hakkında ẓahr olur ve 'adû olur ve bir gayri kimse hakkında luṭf olur ve eyü olur

Şad hezārān nām u ū yek ādemî

Şāhib-i her vaşfeş ezvaşfi 'amî

O bir ādem oğlanının yüz biñ nāmı var o kimsenün her şıfatı şāhibi bir gayri şıfatdan kördür görmez ve bilinmez

Her ki cūyed nām ger şāhibşıkast

Hemçü tū nevmîd v'ân dertefrikast

Her kimse ki nāma tolaşa ki bu şıkadur diyü sencileyin nāümîd ve tefrikadadur

Tū çi berçesbî berîn nām-ı dıraḥt

Tā bema'nî telḥkām u şūrbaḥt

Sen bu ağaç adına niçün yapışursın tā ki bilezzet ve bîdevlet ẓalursın

Dergüzer eznām u bin 'ger derşifāt

Tā şifātet rehnümāyed sūy-ı zāt

Nāmdan geç şifāta bak tā ki sıfāt saña zāt tarafına yol göstere

İḥtilāf-ı ḥalḳ eznām ūftād

Çün bema'nā refiārām ūftād

Ḥalḳun iḥtilāfı nāmdan düşdi çünki bir kimse ma'nāya gitdi sükün düşdi

*Münāza'at-ı kerdēn çeḥār kes cihet-i engūr ki her yekî benām-ı dîger fehmi kerdend
būdend engürrā*

Üzüm için dört kimsenün nizā'idur ki anların her biri üzümü bir nām ile añmışdı
öbürünün anladığını gayrı

Çār kesrā dād merdī yek dīrem

Ān yekī güft īn beengūrī dehem

Dört kimseye bir ādem bir aqçe virdi anlaruñ biri didi ki bu aqçeyi engūra virelüm

Ān yekī dīger ‘Arab бүд güft lā

Men ‘ineb ḡāhem ne engūr ey degā

O1 biri ‘Arab idi didi ki yok ben ‘ineb isterüm engūr degül ey ḡilebāz

Ān yekī Türki бүд ü güft īn benüm

Men [145b] nemḡāhem ‘ineb ḡāhem üzüm

O biri Türk idi ki ben [dedi ‘ineb] istemem üzüm isterüm

Ān yekī Rūmī бүгüft īn ḡlṛā

Terk kūn ḡāhīm istāflṛā

O bir Rūmī idi didi ki bu sözi ḡo istāfl̄l isterüz

Dertenāzu‘ ān nefer cengī şüdend

Ki zisurr-ı nāmḡā ḡāfil бүdend

O nefer nizā‘ itmekde cenge vardılar zīrā ki nāmlaruñ sırr u ḡaḡīḡatinden ḡāfil idiler

Muşt berhem mīzedend ezebleḡī

Pür бүdend ezcehl ü ezḡāniş tehi

Aḡmaḡlıḡdan birbirlerine yumruḡ urdılar cehlden ṡolu bilgiden boş idiler

Şāḡib-i sırrī ‘azīzī şad zebān

Ger бүdī āncā bidādī şulḡşān

Eger orada bir sırr şāhibi yüz delīl bilür ‘azīz olaydı anları şulh iderdi

Pes bügüfti ü ki men z’ın yek direm

Ārzū-yı cümletānrā mīdehem

Pes o diyeydi ki ben bu bir aķçeden cümleñüzüñ ārzūsını virürüm

Çünkü bisyārīd dilrā bīdağal

Īn diremtān mīküned çendīn ‘amel

Çünkü cümle siz göñli baña ısmarlıyasız bu aķçeñüz bu kadar ‘amele ider ya‘nī cümleñüñ ārzūsı olur

Yek diremtān mīşeved çār elmurād

Çār düşmen mīşeved yek z’ittiḥād

Bir aķçeñüz dört murād olur dört düşmen ittiḥāddan bir olur pes mütteḥid oluñ

Güft-i her yektān dehed ceng ü firāk

Güft-i men āred şümārā ittifāk

Sizüñ her biriñizüñ sözi cenk virür ve ayrılık virür benüm sözüm sizi ittifāka getürür

Pes şümā ḥāmūş başīd enşitū

Tā zebāntān men şevem dergüft ü gū

Pes siz epsem oluñ ve peklik söylemek tā ki sözde kelecide lisānuñuz ben olayum

Ger süḥantān mīnümāyed yek nemaṭ

Dereşer māye-nizā‘est ü seḥaṭ

Egerçi sizüñ sözüñüz bir üslūba görünür lākin eşerde nizā‘ ve seḥaṭ māyesidür

Germi-yi ‘āriyyetī ned’hed eşer

Germi-yi hāşiyetî dâred hûner

Meşelâ ‘arıyyeti issilügüñ eşeri olmaz hûner bilhāşiyete issilikdedür

Sirkerâ ger germ kerdî z’âteş ân

Çün horî serdî fezâyed bigümân

Meşelâ sirkeyi issi idesin âteşden çünki yiyesin şübhesiz şovukluk artırur

Z’ân ki ân germî-yi ü dehlîziyest

Tab‘-ı aşleş serdiyest ü tîziyest

Zîrâ ki anuñ o issiligi taşradandur aşlî tabî‘atı şovuklukdur ve tîzlikdür dehlîzi taşradan ma‘nâsına ıstılâhdur

Ver büved yah beste dûşâb ey püser

Çün horî germî fezâyed derciger

Ve eger pekmez buz ile şovumuş olsa ey oğul çünki yiyesin cigerde harâret artırur zîrâ biţtabî‘ velhâşşa hârrdur

Pes riyâ-yı şeyh bih z’ihlâş-ı mâ

K’ez başîret bâşed ân v’în ez‘amâ

Pes şeyhüñ riyâsı bizüm ihlâşumuzdan eyüdü riyâ ki anuñ o riyâsı başîretten olur bu bizüm ihlâşumuz körlükden olur pes hâkîkatde riyâ olmaz [146a] şüretde olur

Ezhadîş-i şeyh cem‘iyyet resed

Tefriķa âred dem-i ehl-i hâsed

Şeyh sözinden cem‘iyyet-i hâtır irişür ehl-i hâsed nefesi tefriķaya götürür şafâ-yı kalbi giderür

Çün Süleymân k’ez suy-ı Hâzret betâht

K’ü zebân-ı cümle-yi murgân şinâht

Çünkü Süleymān Peyğamber Hazret-i Hudā tarafından caydı geldi peyğamber
oldı Süleymān ki cümle kuşların dilini bildi

Derzamān-ı ‘adleṣ āhū bāpeleng

Üns big’-ı rift ü birün āmed ziceng

Anuñ ‘adli zamanında geyik kaplan ile üns itdi cengden vāz geçdi

Şüd kebüter eymen ezçengāl-i bāz

Güsferd ezgürg n’āverd iḥtirāz

Gügercin toğan kıynağından emīn oldu koyun kurtan kendüyü şakınmadı

Ū miyāncı şüd miyān-ı düşmenān

İttiḥādī şüd miyān-ı perzenān

O düşmanlar arasında miyāncı oldu şulḥ itdi uçar kuşlar arasında birlik oldu

Tū çı mūrī behr-i dāne mīdevī

Hīn Süleymān cū çı mībāşī gavī

Sen karınca gibi dāne içün yellersin ya’nī ḥazḡ-ı shevānī-yi ḥayvāniyye
çalışırsın āgāh ol ‘aqluñ başuñ devşür bir Süleymān ıssı iseñ ki maşlahat oldur

Dānecūrā dāneeş dāmī şeved

V’ān Süleymāncūyrā her dü büved

Dāne isteyene dānesi bir tuzak olur ammā Süleymān isteyene her ikisi ḥāşıl
olur hem Süleymāna vāşıl olur hem dāne ḥāşıl olur iş oldur

Murg-ı cānhārā derīn āḥir zamān

Nīst şān ezhemdiger yek dem emān

Cānlar kuşına bu āḥir zamānda birbirinden bir nefesi anlara emān yokdur dāne
içün dāyimā cenkdedürler

Hem Süleymān hest enderdevr-i mā

K'ū dehed şulḥ u nemāned cevri-i mā

Bizüm devrimüzde de Süleymān bizi şulḥ ider bizüm cevrimüz qalmaz

Nazm-ı in minümmetinrā yād gır

Tā beillā vü ḥalā fihā nezīr

“*Ve in minümmetin*”¹⁵⁵ nazmını ḥāṭıruña getür tā illāya degin ve daḥı “*Ḥalā fihā nezīr*”¹⁵⁶ e degin

Güft ḥod ḥālī nebūdest ümmetī

Ezḥalīfe Ḥaḫḫ u şāḥibhimmetī

Ḥaḫ te‘ālā buyurdı ki ḥiç bir ümmet Ḥudā ḥalīfesinden bir şāḥibhimmetden ḥālī olmadı “*Ve in minümmetin illā ḥalā fihā nezīr*”¹⁵⁷ buyurur bu āyet-i kerīme işāret eder ki ḥalā yine vāriş-i Muḥammed ḥalīfe-yi Ḥudā mevcūddur

Murg-ı cānhārā çünān yek dil küned

Ke’z şafāşān bîgış u bîgıl küned

Cānlar kuşını o ḥalīfe-yi Ḥudā şöyle yekdil ider ki o cānları şafālarından gışş u gılsız ider ortalarından ḥıḳd u ḥased gidüp birlige yetişürler

Müşfikān gerdend hemçün vālide

Müslimūnrā güft nefsi-i vāḥide

Anlar şefḳatlüler olurlar ana gibi ya’nī ana evlādına nice şefḳatlü ise anlar da birbirlerine öyle şefḳatlü olurlar müselmānlara Ḥazret-i peygamber nefsi-i vāḥide buyurdı “*Elmüslimūne kenefsın vāḥidetin*”¹⁵⁸ buyurur nefsi

Nefsi-i [146b] vāḥid ezRasūl-i Ḥaḫ şügend

¹⁵⁵ Hiçbir millet yoktur ki Fâtır/ 24

¹⁵⁶ Ona uyarıcı gelmemiş olsun. Fâtır/ 24

¹⁵⁷ Hiçbir millet yoktur ki ona uyarıcı gelmemiş olsun. Fâtır/ 24

¹⁵⁸ Müslümanlar tek nefsi gibidir.

Verne her yek düşmenî muṭlaḳ bûdend

Müselmānlar Hāḳ resûlinden bir nefis oldılar yoḥsa her biri birbirine düşman idiler muṭlaḳā

Berḥāsten Muḥālefet ü ‘Ādāvet Ezmiyān-ı Enṣār Beberetihî Resûl ‘Āleyhisselām

Enṣār Arasında Muḥālefet ve ‘Ādāvet Kalkmasıdır Hāzret-i Peygamber ‘Āleyhisselām Bereketiyle

Dü ḳabīle k’Evs ü Hāzrec nām dāşt

Yek zidiger cān-ı ḥūnāṣām dāşt

İki ḳabīle ki birinüñ adı Evs birinüñ adı Hāzrec idi birbirinüñ cāndan ḳanın içmege ṭālib ve düşman idiler

Kīnehā-yı köhne ṣān ezMuṣṭafā

Maḥv ṣūd dernūr-ı İslām u ṣafā

Anlaruñ eski ‘adāveti Hāzret-i peygamber sebebinden İslām ve ṣafā nūrında maḥv oldu

Evvelā iḥvān ṣūdend ān düşmenān

Hemçü a‘dād-ı ‘ineb derbostān

O düşmanlar evvelā ḳardaşlar oldılar bağçede üzüm dāneleri gibi

V’ez dem-i elmü’minūn iḥve bepend

Derṣikestend ü ten-i vāḥid ṣūdend

“*Ve mā inneme’l-mü’minūne iḥvetün*”¹⁵⁹ nefesinden naṣīḥatle şındılar ve bir ten oldılar

Şūret-i engūrḥā iḥvān būved

¹⁵⁹ Müminler kardeşirler. Hucûrât/ 10

Çün füşürdî şîre-yi vâhid şeved

Üzümler şüreti kardaşlar olur çünkü sıkduñ cümle bir şîre olur

Ğüre bâ engür zıddânend lîk

Çünkü ğüre puhte şüd şüd yâr-ı nîk

Koruğ üzümler zıdlardur lâkin çünkü koruğ pişe eyü yâr olur kezâlik kâfir mü'minle zıdlardur lâkin çünkü kâfir îmana gele eyü yâr olur

Ğüreî k'û sengbest ü hām mând

Derezel Hâk kâfir-i aşıîş h'v ând

Bir koruğ ki taş bağladı ve hām kaldı anuñ gibi bir kimse ki îmana gelmedi küfrde kaldı aña ezelde Hâk kâfir-i aşıî tesmiye itdi

Ne ahlî ne nefis-i vâhid bâşed ü

Derşekâvet naşs u mülhid bâşed ü

O kimse ne kardaş olur ne nefis-i vâhid olur şekâvetde mülhid ü naşs olur

Ger bûğüyem ân çi ü dâred nihân

Fitne-yi efhām hîzed dercihân

O kimse gizlüde tutduğın eger söylesem 'âlemde fehmler fitnessi kalkar ya'nî 'uqûl-i kâşıra aşhâbı dalâlete düşerler

Sırr-ı gebr-i kûr nâmez kûr bih

Dûd-ı dûzağ eznağar mestûr bih

Gör kâfir sırrı söylenmemek yegdür cehennem tütünü gözden örtülü olmak yegdür

Ğüre hâ-yı nîk k'îşân kâbilend

Ezdem-i ehl-i dil âhîr yek dilend

Bu qoruqlar ki anlar qābildürler ehl-i dil nefsinden āhir yek dillerdürler ya'nī qābiliyyeti olan kāfırlar enbiyā ve evliyā nefesleriyle āhir müselmān olup nefs-i vāhid olurlar

Sūy-ı engūrī hemī rānend tīz

Tā düvī berhīzed ü kīn ü sitīz

Anlar üzümün ya'nī müselmānlıq cānibine tīz sürerler tā ki ikilik ve kīn ve 'inād qalkar

Pes derengūrī hemī dirrend post

Tā yekī gerdend vaḥdet vaşf-ı ūst

Pes üzümler cümlesi postı yırtarlar tā bir olurlar vaḥdet anuñ şıfatıdır [147a] ya'nī İslāmda cümlesi fenā vü beḳāya vāşıl olup mertebe-yi vaḥdete irişürler

Dost düşmen gereded īrā hem düest

Hīç yek bāḥ^v iş cengī dernebest

Dost düşman olur zīrā ki ikidür hiçbir kimse kendü ile bir cenk bağlamadı ya'nī cenk ve vaḥdet mertebesine varmayanlarda olur

Āferīn ber'ışk-ı küll-i ūstād

Şad hezārān zerrera dād ittiḥād

Āferīn ūstād-ı küllün 'aşkına ki yüz biñ zerreye ittiḥād virdi ya'nī Ḥazret-i peygamber ki bu kadar qabāyil-i muhtelifeyi birlik mertebesine irgürdi

Hemçü ḥāk-i müfterik derrehgüzer

Yek sebūşān kerd dest-i kūzezer

Yolda taḡımık toprak gibi ki anı çömlekçi eli berdest itdi

K'ittiḥād-ı cismhā-yı āb u tīn

Hest nākış cān nemīmāned bedīn

Āferīn anuñçündür ki şunūñ ve balçıguñ ittiḥādı nākışdur cān buña beñzemez
hüner cāna ittiḥād virmekdür aşḥābuñ cānları mütteḥid oldı

Ger nazā'ir gūyem ĩncā dermişāl

Fehmrā tersem ki āred iḥtilāl

Burada mişāl içün eger nezāyir söyleyem qorqaram ki fehme iḥtilāl getüre

Hem Süleymān hest eknūn līk mā

Eznişāt-ı dūrbīnī der'amā

Şimdi hem Süleymān vardur līkin biz ırāq görıcilik şafāsından körlükdeyiz

Dūrbīnī kūr dāred merdrā

Hemçü ḥufte derserā kūr ezserā

İraq görıcilik ādemi kör ider sarāyda uyuyan ādem sarāydan kör olduğı gibi
uykuya muḳayyeddür sarāya baḳmaz kezālīk ırāq baḳmağa muḳayyed olan kimse
yaḳīnine ve yanına baḳmaz pes göremez kör olmış olur

Mūle'īm ender sūḥanhā-yı daḳīḳ

Dergirihhā bāz kerdēn mā 'aşīḳ

İnce sözlere ṭalmışız düğümler çözmege 'aşıkız ya'nī müşkiller fetḥine ve
mebāḥiṣ-i daḳīḳaya muḳayyediz anuñçün Süleymān vaḳtinden körüz görmeziz aña
muḳayyed degülüz

Tā girih bendīm ü büg'şāyīm mā

Derşikāl ü dercevāb āyīnfezā

Biz tā ki düğümler bağlar ve çözeriz ya'nī müşkili baḥş-i īrād ider ve yine anı ḥall
ideriz su'āl ve cevābda 'ādet artırıcıyuz

Hemçü murğī k'ū gūşāyed bend dām

Gāh bended tā şeved derfen tamām

Bir kuş gibi ki o kuş gāh duzağūn bağını açar gāh bağlar tā ki fende tamām
üstād ola

Ū būved maḥrūm ezṣaḥrā vū merc

‘Ōmr-i ū ender girih kārīst ḥarc

O kuş ṣaḥrādan maḥrūm olur anuñ ‘ömri düğüm bağlayup açmakda geçer

Ḥod zebūn-ı ū negerded hīç dām

Līk perreṣ derṣikest üfted müdām

Hīç tūzaḳ o kuşuñ zebūnı olmaz lākin anuñ ḳanadı dāyım ḳırılmaḳdadur

Bāgirih kem kūṣ tā bāl ū peret

Neg’siled yek yek ezīn kerr ü feret

Düğüme ḳalışma tā ki ḳanaduñ bir bir ḳırılmaya bu kerr ü ferūñden ya’nī
müṣkil fehmi itdüm diyü gurūruñdan saña nāfi‘ olan ‘ulūmuñ elden ḳıḳa

Ṣad hezārān murğ [147b] perḥāṣān ṣikest

V’ān kemīngāh-ı ‘avārızrā nebest

Nice biñ kuş ḳanadların ḳırdı ve ol ‘avārız ve ḥavādiṣ puşusu yerin bağlamadı
ya’nī niçe biñ kimseler ḥīle ve mekrlerin döktiler gizlü olan ḳazāyı def idemediler

Ḥāl-i īṣān ezñübī ḥ’ān ey ḥarīṣ

Neḳḳabū fihā bibīn hel minmaḥīṣ

Ey ḥarīṣ anlaruñ ḥālını Ḳur’āndan oḳu “*neḳḳabū fihā*” yı gör “*hel min maḥīṣ*”¹⁶⁰ buyruldı anuñla Ḥaḳ te‘alā buyurur ki “*Ve kem ehleknā ḳablehüm min ḳarnin hum eṣeddü minhüm batṣen fe naḳḳabū filbilādi hel min maḥīṣ*”¹⁶¹ ya’nī ey Muḥammed anlarda ya’nī senüñ meb‘ūs olduğı ḳavimlerden evvel ḳarnlardan ḳoḳ

¹⁶⁰ Kaçacak bir yer mi var? Kâf/ 36

¹⁶¹ Biz onlardan önce, kendilerinden daha zorlu nice nesilleri helak ettik de ülke ülke dolaşıp kaçacak delik aradılar. Kaçacak bir yer mi var? Kâf/ 36

kimseler helāk itdük ki anlar senüñ kavmüñden kuvvet ve kudretde ziyade idiler
şehrlerde taşarruf itdiler ölmekden kaçup seferler itdiler bunlar için ölümden hiç
kurtulmağ var mıdur istifhām-ı inkārīdūr ya'nī hiçbir tarīğ ile ölümden ve kazā-yı
İlāhīden kurtulamadılar yollar açdılar hileler itdiler yine helāk oldılar

Eznizā'-ı Türk ü Rūmī vü 'Arab

Hal neşüd işkāl-i engūr u 'ineb

Meşelā Türk ve Rūmī ve 'Arab nizā'ından engūr ve 'ineb şübhesi halloldı

Tā Süleymān-ı lesīn-i ma'nevī

Derneyāyed berneḥīzed in düvī

Tā ki her dili bilür ma'nevī Süleymān gelmeye bu ikilik kalkmaz

Cümle murgān-ı münāzi' bāz vār

Biş'nevīd in ṭablbāz-ı şehryār

Ey nizā' idici kuşlar toğan işitdügi gibi cümleñüz bu pādişahuñ ṭablbāzını
işitdüñiz ya'nī mürşid-i kāmilūñ da'vetine icābet idüñ

Z'ihṭilāf-ı ḥ^vīş sūy-ı ittiḥād

Hīn ziher cānib revān gerdīd şād

Kendü ihṭilāfuñuzdan birlik tarafına āgāh oluñ her taraftan şād revān oluñ

Ḥayşü mā küntüm fevellū vecheküm

Naḥvehū hāze'illezī lem yenheküm

Her ne yerde olursañuz mürşid tarafına teveccüh idüñ mürşid sizi men' itmedi
gafllet itmek aḥlāk-ı İlāhiyye ile taḥalluğ-ı kerīmdür

Kūr murgānīm ü pes nāsāḥtīm

K'ān Süleymānrā demī neş'nāḥtīm

Biz kör kuşlaruz ziyāde düşman eylemişiz ki o Süleymānı bir nefes
añlamamışız

Hemçü cuğdan düşmen-i bāzān şüdülm

Lācerem vāmānde-yi vīrān şüdülm

Baykuşlar gibi toğanlar düşmanı olduk anuñ içün elbette vīrānede kalduk

Mikünim ezgāyet-i cehl ü ‘amā

Kaşd āzār-ı ‘azīzān-ı Hudā

Ziyāde cehlimizden ve körlüğümüzden Hudānuñ ‘azīz kulların incitmek kaşd
ideriz

Cem‘-i murğān k‘ez Süleymān rūšenend

Perr ü bāl-i bīgūneh key berkenend

Kuşlar cemā‘ati Süleymāndan rūşendürler günāhsızuñ kanadın kaçan yolarlar
ya‘nī yolmazlar ya‘nī mürşid-i kāmilden hisse alanlar hiç kimseyi günā[148a]hsız
incitmezler

Belki sūy-ı ‘ācizān çīne keşend

Bihlāf u kīne ān murğān hoşend

Belki ‘ācizler tarafına yem çekerler hlāfsız ve kīnsiz hoşdurlar ya‘nī ‘ācizleri
fehm idecek mertebeye da‘vet iderler kimseye ğarazları yok sīneşāflardurlar var
bundan Süleymān-ı zamān olan insān-ı kāmīl ‘ārif-i billāh mürşidi añla

Hüdhüd-i işān pey-i taqdisrā

Mīgüşāyed rāh-ı şad Bilķīsrā

Anlaruñ hüdhüdi ya‘nī bir kavmi irşād içün gönderdükleri kimse cenāb-ı
Hudāyı taqdis ve tenzih itmek içün yüz Belķīsüñ yolın açar ya‘nī hisābsız kimselere
yol gösterüp tarīķ-i müstaķimden irşād ider

Zāg-ı İşān ger beşüret zāg bûd

Bâz-ı himmet âmed ü mâ zāg bûd

Anlaruñ kargası egerçi şüretde karga geldi ya'nî terk-i ziynet-i dünyâ idüp fakır şüretin ihtiyâr ile dervîşâna siyâhpûş olup terk-i tekellüfât-ı ehl-i zâhir iden evliyâ egerçi şüretâ öyledür lâkin himmet toğanıdur himmetle murâd u maşşûdı avlamışdur ve başarı başîreti mâzâgdur ya'nî ma'îlûb u ma'îbûb-ı haqîkîden gayre tecâvûz idüp meyl itmemişdür

Leklek-i İşān ki lek lek mîzened

Âteş-i tevḥîd derşek mîzened

Anlaruñ leklemi ya'nî izhâr-ı esrâr idenleri ki izhâr iderler şekke tevḥîd âteşin ururlar ya'nî şekki yakup mahv iderler tâlib-i tevḥîd-i şîrîf şâhibi olur

V'ân kebûtersân zibâzân neş'kehed

Bâz serpîş-i kebûtersân nehed

Ve anlaruñ ol gügercinleri toğanlardan aldurmazlar korkmazlar belki toğanlar anlaruñ gügercinleri öninde baş korlar ya'nî sürü sürü zâhirî lu'b u temâşâ üzre olan evliyâ ehl-i zâhirüñ toğan gibi murâdın avlayan eşhâşdan korkmazlar belki anlar bu evliyâya serfûrû iderler

Bülbül-i İşān ki ḥâlet âred ü

Derderûn-ı ḥ'îş gülşen dâred ü

Anlaruñ bülbülü ya'nî aşkların izhâr idenler ki anlarla şohbet-i âdeme ḥâlet bağlamışlar o bülbüller kendü derûnında gülşen tutar dünyâ gülşenine ihtiyâcları olmaz

Tûḫi-yi İşān zîkand âzâd bûd

K'ez derûn-ı kând ebed rûyeş nûmûd

Anlaruñ tũtĩleri ya'nĩ ğıdā-yı rũhānĩleri ŧeker gibi lezĩz-i ma'ārif olan evliyā dũnyevĩ ŧekerden āzād ve fāriġdũr ki derũnlarından ebedĩ yũz ğöstermiŧdũr

Pāy-ı tāvũsān-ı İŧān dernazar

Bihter ezťāvũs perrān-ı diger

Anlaruñ tāvũslarınũ ayaġı nazarda ya'nĩ ziynet-i zāhiriyye ile mũzeyyen olan evliyānuñ eñ alçaķ ziyneti [149b] nazarda ġayrilerũ uçucı tāvũslarından yũgrũkdũr

Mantıķu't-ťayr ān-ı Hāķanĩ ŧadāst

Mantıķu't-ťayr-ı Süleymānĩ kũcāst

Hāķānĩ naŧĩbi Mantıķu't-ťayr-ı ŧadādur Süleymānĩ Mantıķu't-ťayr ķandadur ya'nĩ Hāķānĩ nām ŧā'irũñ ķuŧlar lisānından te'lĩf itdũġi ķitāb ŧadā ķısmındandur Süleymān-ı vaķtden terbiye bulan ķuŧlar nuķķa nice ķābil ki yaķıŧa

Tũ ġi dānĩ bāng-ı murgānrā hemĩ

Ģũn nedĩdestĩ Süleymānrā demi

Sen ķuŧlaruñ āvāzını ne bilũrsin ġũnki bir nefes Süleymān-ı vaķti ġörmedũñ anı bilen zamān ile ŧoġbet idendũr

Perr-i ān murgĩ ki bāngeŧ muťribest

Ezbirũn-ı maŧrıķest u maġribest

Ol bir ķuŧuñ ķanadı ŧadāŧı ki muťribdũr o ķanad maŧrıķ ve maġrib ŧaŧrasındadur

Her yek āhengeŧ zikũrsĩ tā ŧerĩst

V'ez ŧerā tā 'arŧ derkerr ũ ferĩst

O ķanaduñ her bir ŧadāŧı kũrsĩden ŧerāya degindũr ve ŧerādan 'arŧa ġıķınca kerr ũ ferededũr ya'nĩ o velĩnũñ 'aķlınuñ ħũķũmeti 'arŧdan yedi ķat yir altına degindũr ve yedi ķat yir altından 'arŧa ġıķıncaķ nāfĩz ve cāridũr ħalĩfe-yi Ĥudādur

Murg k'û bîîn Süleymân mîreved

‘Āşık-ı zulmet çü ħuffāşî büved

Bir kuş ki bu Süleymānsız gider yarasa gibi karanlık ‘āşıkı olur ya’nî mürşidsiz
sülûk iden zulmetde kalur vâsıl olamaz

Bâ Süleymân ħû kûn ey ħuffāş-ı red

Tâ ki derzulmet nemânî tâ ebed

Ey merdûd yarasa Süleymân ile âşinâlık eyle ki ebedî zulmetde kalmayasın
irşād olasın

Yek gezi reh ki bedân sū mîrevî

Hemçü gez kutb-ı mesāhat mişevî

Bir arşun yol ki Süleymân tarafına gidersin arşun gibi ölçmek kutbı olursın
ya’nî Süleymân-ı zamāna ki takarrüb idesin sâlikler kendü hâllerin senüñle tartarlar
mi’yârları olursın

V’ân ki leng ü lûk ân sū mîcehî

Ezheme lengî vü lûkî mîrehî

O zamân ki leng ü lûk o tarafa ya’nî Süleymân-ı zamân tarafına şıçrayasın
cümle leng ü lûklikden kurtulursın ya’nî Süleymân-ı zamân adını teveccüh eyle cümle
‘uyûbdan kurtulursın

Kışsa-yı batbeççegân ki murg-ı ħānegî perveridşân

Qaz yavruları kışsasıdur ki ileri tavuq başlamış terbiye itmiş ola

Tuĥm-batĥî gerçi murg-ı ħāneet

Kerd zir-i per çü dāye terbiyet

Meşelâ bir qaz yumurdasını senüñ tavuğun kanadı altında dāye gibi terbiyet
itdi

Māder-i tū baṭṭ ān deryā būdest

Dāyeet ḥākī būd ü ḥuškīperest

O yumurdayı kaz toğurmuşdur ḥaḳīḳatde o yavırnuñ anası kazdur kezālik senüñ anañ o deryā-yı ḥaḳīḳat baṭṭıdır [150a] ki rūḥuñ ğavvāş-ı baḥr-ı ḥaḳīḳat-i rūḥ-ı Muḥammediden tevellüd ü zuḥūr itmişdür dāye ki ḥākīdür ve ḥuškīperestdür ki seni ṭabī‘at terbīb itmişdür

Meyl-i deryā ki dil-i tū enderest

Ān ṭabī‘at cānetrā ezmāderest

Deryā-yı ḥaḳīḳate meyl senüñ gönlüñdedür ya‘nī ḳalbüñde mevcūddur cānuñ o ṭabī‘at u ḥālet ana tarafındandır *“İnnā minallāhi velmü‘minīni min nūriyyūn”*¹⁶² ḥadīş-i şerīfī muḳteżāsınca ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyedendür tertīb iden dāye-yi ṭabī‘atden degüldür

Meyl-i ḥuškī mer turā z’īn dāyeest

Dāyerā büg’zār k’ū beddāyeest

Ḥuşklige meylüñ bu dāyedendür dāyeyi terk it ki bed dāyedür

Dāyerā büg’zār berḥušk u berān

Enderāred baḥr-i ma‘nā çün baṭān

Dāyeyi ḳurıda ḳo ve sür ma‘nā deryāsına gel ḳazlar gibi

Ger turā māder betersāned ziāb

Tū meters ü sūy-ı deryā rān şitāb

Eger seni dāye şudan ḳorḳudursa sen ḳorḳma tiz deryā tarafına sür

Tū baṭī berḥušk u berter zindeī

Nī çü murğ-ı ḥāne ḥānegendeī

¹⁶² Muhakkak ki müminlere Allah’ın nurundan bir nur vardır.

Sen kızsın kıuruda ve yaşıda dirisin tavuk gibi evi kıokmış degülsin

Tū zikerremnā benīādem şehī

Hem beħuşkı hem bederyā pā nihī

Sen “*Kerremnā benī ādem*”¹⁶³ ħiṭābından pādişāhsın hem kıaraya hem deryāya ħākimsin

Ki ħamelnāhūm ‘ale’l-baħri becān

Ezħamelnāhūm ‘ale’l-ber pīş rān

Ki deryā üzre götürdüñ buyrulduğın cān ile kıara üzre götürdüñ buyrulandan sūr ilerü ya’nī tercīħ eyle anı ihtiyār eyle

Mer melā’ikrā suy-ı ber rāh nīst

Cins-i ħayvān hem zibaħr āgāh nīst

Meleklerle kıara kıarafına yol yokdur ħayvān cinsi de deryādan āgāh degüldür ya’nī Ħaķ te‘alā benī ādemi mükerrerem itdük buyurur deryā üzre ve kıarada anları götürdük buyurur deryādan murād deryā-yı ħaķīķat kıaradan murād ṭabī‘at-ı melāyikedede ise ṭabī‘at yok cins ħayvān ise deryā-yı ħaķīķati bilmezsin insān berzaħ-ı cāmi‘ oldu

Tū beten ħayvān becānī ezmelek

Tā revī hem berzemīn hem berfelek

Sen ey insān ten ile ħayvānsın cān ile melekdensin tā ki hem yerde ve hem gökde seyr idesin

Tā bezāħir mişlūkūm bāşed beşer

Bādil-i yūħā ileyye dīdever

Tā ki peygamber zāħirde sizüñ gibi beşer olur baña vahy olunur buyurduğı kıalb ile görici olur ħaķīķati görür

¹⁶³ İnsanoğlunu kerem sahibi kııldık. İsrā/ 70

Ḳāleb-i ḥākī fütāde berzemīn

Rūḥ-ı ū gerdān berān çerḥ-i berin

Toprakdan maḥlūk ḳāleb-i bedenī yirde ve anuñ rūḥı felek üzre tolaşmaqda

Mā heme murgābiyānīm ey ḡulām

Baḥr mīdāned zebān-ı mā tamām

Bizüm cümlemüz şu ḳuşlarıyuz ey oḡlan bizüm dilümizi tamām deryā bilür ya'nī ḡürūḥ-ı evliyā cümle ḡavvāşāndur deryā-yı ḥaḳīḳatetlerdür ya'nī ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye deryādur biz ḳuş gibiyüz ebede deḡin [150b] ol ḥaḳīḳatde seyr ideriz

BāSüleymān pāy-ı derderyā binih

Tā çü Dāvūd āb sāzed şad [zirih]¹⁶⁴

Süleymān ile deryāya ayak baş tā ki şu Dāvūd gibi saña yüz zırh düze ḥıfz ide

Ān Süleymān pīş-i cümle ḥāzirest

Lik ḡayret çeşmbend ü sāḥirest

O Süleymān cümle benī ādem yanında ḥāzırdur lākin ḡayret-i Ḥudā göz baḡıdur ve sāḥirdür nāmerde göstermez

Tā zicehl ü ḥ'ābnākī vü fużül

Ū bepīş-i mā vü mā ezvey melül

Tā ki bizüm cehlimizden ve uyḡuya ḥaldıḡımızdan ve fużüllüḡumuzdan Süleymān bizim yanımızda ve biz andan melülüz görmeziz

Teşnerā derd-i ser āred bāḡ-ı ra'd

Çün nedāned k'ū ḡüşāned ebr-i sa'd

¹⁶⁴ Metinde bu kelime yerine **giriḥ** kelimesi var fakat şarih çeviride bunun yerine **zirih** kelimesini tercüme ettiḡi için, biz de zirih biçimini tercih ettik.

Meşelā ra'd şadāsı teşneye baş ağrısı götürür çünkü teşne bilmez ki o şadāyı mübārek bulut çeker getirür

Çeşm-i ū māndest dercūy-ı revān

BîḤaber ezzevķ-i āb-ı āsmān

Teşnenün gözi akar ırmaķda kalmışdur gökden yağan yağmur şuyı zevķinden bîḥaberdür kezālik ehl-i dünyā esbāb-ı zāhireye yap[ış]mışdur

Merkeb-i himmet suy-ı esbāb rānd

EzMüsebbib lācerem maḥcūb mānd

Himmet atını esbāb tarafına sürdi pes elbette müsebbibden maḥcūb kaldı

Ān ki bīned ū Müsebbibrā 'ıyān

Key nehed dil bersebebḥā-yı cihān

O kimse ki müsebbibi 'ayān göre dünyā sebeblerine kanda gönül virür istifhām-ı inkārīdür ya'nī gönül virmez

Ḥayrān şüden-i ḥacıyān derkerāmāt-ı ān zāhid ki derbādiye tenḥāş yāftend berser rīg-i sūzān

Ḥacīlerün ḥayrān olmasıdır o zāhidün kerāmātında ki yakıcı kum üzre bādiyede tenḥā buldılar kendü t̤ā'atında

Zāhidī būd dermiyān-ı bādiye

Der'ibādet ġarķ çün 'Abbādiye

Bādiyede bir zāhid var idi 'ibādete müstağrak 'Abbādiye gibi 'Abbādiye kabāyil-i müteferriķadan müctemi' bir kavmdür ki bādiyede olurlar ve dāyimā 'ibādet ve t̤ā'at ve 'ubūdiyyet üzre olurlar

Ḥāciyān ān cā resīdend ezbilād

Dīde şān berzāhid-i ḥuşk ūftād

Hâcîler şehrlerden o zâhid olduğı yire geldiler ol zâhid-i huşki gördiler

Cây-ı zâhid huşk bûd û termizâc

Ezsemûm-ı bâdiye bûdeş 'ilâc

Zâhid olduğı yir huşk idi ya'nî şusız çemensiz kuru yir ve issi kum idi zâhid ise termizâc idi ya'nî za'îfû'l-mizâc nâzûktaḅ' böyle iken bâdiye semûmı kudret-i Hudâ ile aña 'ilâc idi ya'nî aña zarar itmez fâyide ider idi

Hâciyân hayrân şügend ezvaḥdetes

V'ân selâmet dermiyân-ı âfetes

Hâcîler anuñ yalñuzlığından hayrân oldılar ve ol âfet içinde anuñ selâmetinden de

Dernamâz üstâde bûd berrûy-ı rîg

Rîg k'ezteffes bücüşed âb-ı dîk

Kum üzre namâza ṭur[151a]mış idi o kumuñ harâretinden çömlerde şu kaynar idi

Güftii sermest dersebz ü gülest

Yâ süvârî berBurâk u Döldüleşt

Şöyle zevkde ki dirdi ki çemenzâr ya gülistânda sermestdür ya ḥod Burâk ve Döldüle binmişdür şafâ vü zevkle sermest seyrdedür

Yâ ki pâyes berḥarîr ü ḥullehâst

Yâ semûm urâ bih ezbâd-ı şabâst

Ya ki dirdüñ ki ayağı ḥarîr ve ḥulleler üzredür ya dirdüñ ki semûm aña bād-ı şabâdan eyüdür

Ey sitâdend intizâr-ı û dernemâz

Mânde bûd istâde der fikr-i dırâz

Hâcîler intizârda tûrdılar o zâhid nemâzda tûrdı kaldı uzun fikirde

Çün ziistigrâk bâz âmed fakîr

Z'ân cemâ'at zindeî rûşenzamîr

Çünkü fakîr ya'nî zâhid istigrâkdan girü geldi ya'nî nemâzdan fâriğ olup selâm virdi ol hâcîlerden derûnı rûşen bir zinde ya'nî başîreti gözi açuk berhayât idi beķābillāha vāşıl kimse

Dîd k'ābeş mîçekîd ezdest ü rû

Cāmeeş ter bûd z'âşâr-ı vuzû

Gördi ki zâhidüñ elinden ve yüzinden şu tamlar kaftânı âbdest eşerlerinden yaş idi

Pes bûpürsîdeş ki âbet ezkücâst

Destrâ berdâşt k'ez sūy-ı semâst

Pes zâhide şordı ki şuyuñ niredendür elini yukaru kaldırdı ki gök tarafındandır diyü

Güft her gâhî ki h^vâhî mîresed

Bîziçâh u bîziḡablin minmesed

Sâyıl didi ki her zamân ki istersin yetüşür mi kuyusız ve ḡurmâ lifinden ipsiz

Müşkil-i mâ ḡal kün ey sulṡân-ı dîn

Tâ bebaḡşed ḡâl-i tû mārâ yaḡîn

Bizüm müşkilimüzi ḡall eyle ey dîn pâdişāhı tâ ki senüñ ḡālûñ bize yaḡîn baḡışlaya

Vâ nümâ surî ziesrâret bemâ

Tâ bûbürrîm ezmiyân zünnārḡâ

Esrāruñdan bir sırrı bize āşikār göster tā ki bilimizden zünnārları keseyiz

Çeşmrā mīkerd sūy-ı āsmān

Ki icābet kün du‘ā-yı hāciyān

Zāhid gözlerin gök tarafına itdi yā Rabbī hācīlerüñ du‘āsın qabūl eyle diyü
niyāz itdi

Rızqcūyī men zibālā hūgerem

Tū zibālā bergüşū destī derem

Ben rızq istemege ‘ālem-i ‘ulvīden huyluyum sen yā Rabbī qapımı ‘ālem-i
‘ulvīden açduñ baña

Ey nümūde tū mekān ezlāmekān

Fissemā’i rızquküm kerde ‘ıyān

Ey lāmekānda mekān göstermiş Hudā fissemā’i rızquküm qavlini ‘ayān itmiş
ya’nī Qur‘ān-ı Kerīmüñ rızquñuz gökdedür diyü buyurmuş

Dermiyān-ı ĩn münācāt ebr-i hoş

Zūd peydā şūd çü pīl-i ābkeş

Bu münācāt arasında bir güzel bulut şu çekici fīl gibi tiziyye peydā vü zahir
oldı

Hemçü āb ezmeşk bārīden girift

Dergev ü derğārhā mesken girift

Meşkten şu boşanur gibi yağmağa baş[151b]ladı çukurlarda ve mağāralarda
mesken tutdı

Ebr mībārīd çün meşk eşkhā

Hāciyān cümle güşāde meşkhā

Buluş meşık gibi gözyaşları yağdırdı hâciler cümle meşıkların açup tıldurdılar

Yek gürühî z'ân 'acâ'ib kârâ

Mîbüridend ezmiyân zünnârâ

Ḳavm-i dîgerrâ yakîn derizdiyâd

Z'în 'aceb vallâhu a'lem bi'r-reşâd

Ḳavm-i dîger nâpezîrâ turş u hâm

Nâkışân-ı sermedî temme'l-kelâm

Hâciler bu kerâmâtı görmekle üç bölük oldılar bir gürüh bu 'acâ'ib işlerden billerden zünnârları kesdiler inkârı giderüp kerâmât-ı evliyâyâ ıkrâr itdiler ve bir kavm dağı yakîn artmağda oldu bu 'acebden evvelde kerâmât-ı evliyâyâ ıkrârları var idi yakînleri ziyâde oldu toğru yola allâhu a'lemdür bir kum dağı kabûl itmeyici ekşi ve hâm sermedî nâkışlar inkârda mağarr qaldılar bihamdillâh müyesser olup söz tamâm oldu

Tamâm şüd ezdest-i Dervîş-i Ğulâmî-yi Mevlevî der rûz-ı penşembe hejdüm mäh-ı şa'bânü'l-ğurre sâl-i hezâr sene 1083

Tahrîr Mevlevîhâne-yi Mısr du'âğüy Dervîş Muştafâ-yı Hamîdî

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1.ŞERH SÖZLÜĞÜ

4.1.1. KELİME ANLAMLARI SÖZLÜĞÜ

A/ Ā/ ‘A/ ‘Ā

‘Āmm: ‘Āmm ya’nī halk

Āşkäre çal: Āşkäre çaluñ ya’nī her yirde beyān idüñ [28b]

Āşüfte: Āşüfte ya’nī ziyāde dīvāne gibi perīşān [88a]

B

Bālā: Bālāya ya’nī rütbe-yi ‘āliyye [99a]

Bāzergāni āfil: Bāzergāni āfillerden ya’nī zāyi’lerden [32b]

Behāyī: Behāyī şatılık ma’nāsınadur [98b]

Behükme: Behükme üstād ma’nāsınadur [125b]

Behmen: Behmen bir kış ayınuñ adıdur [4a]

Bergerdān varak: Bergerdān varak bir hoş fikr eyle ma’nāsınadur [130b]

Bübrīde dest: Bübrīde dest eli kesilecek ma’nāsınadur [90b]

C

Cerr ü med: Cerr ü meddi görür ya’nī kabz u bast [65b]

Cihān: Cihā[n] ya’nī dünyā / Cihān ya’nī āhret [42b]

Ç

Çāne: Çāne çeñe ma’nāsınadur [80a]

Çermdān: Çermdān ya’nī deri kīse ma’nāsınadur [137b]

D

Dāye: Dāyelik itdūñ ya’nī terbiye itdūñ [94b]

Düstür: Düstür ya’nī kânūn [117b]

F

Fāriğ: Fāriğ ya’nī keder çekmez [19a]

Ferah: Ferah ya’nī sevinmek [26b]

Ferec: Ferec ya’nī gamdan kurtulmak [26b]

Ferş tütünü: Ferş tütünündendür ya’nī yirüñ buḥāru [45b]

Fıtrat: Fıtratımdandır ya'nî
hılkatımdendür [49a]

G

Geşt : Geşt Fārisī kāf ile dönmek
ma'nāsına geştendendür [143a]

Görme: Ya'nî müşāhede [74a]

Güyed: Güyed küned ma'nāsınadır
[117a]

Güft berd: Güft berd redd itdi
dimekdür reddile söyledi dimek
ma'nāsınadır [98b]

Güften: Güften kerden ma'nāsınadır
[80a]

H/ Ĥ/ Ħ

Ĥākī: Ĥākī ya'nî toprak [68a]

Ĥānümānsız: Ĥānümānsız ya'nî evsiz
ve barksız [26a]

Ĥāris: Ĥāris ya'nî bekci [39b]

Ĥırgāh: Ĥırgāh ya'nî kara oba [20b]

Ĥuşk: Ĥuşk idi ya'nî şusız çemensiz
kuru yir [150b]

Hümāyūnna'l ayağı: Hümāyūnna'l
ayağı mübārek ma'nāsınadır [56a]

İ

İhsān: İhsān ya'nî 'iyādet [88b]

K

Ķāfiye: Ķāfiye tāb'î ma'nāsınadır [31a]

Ķāl: 'Arabīde Ķāl fi'l ma'nāsına olduğu
gibi [117a]

Ķandīl: Maẓhar [35b]

Ķapu ĶaĶmak: Ķapu ĶaĶmak ya'nî
cūzz itmek [24a]

Ķırmak: Ķırar ya'nî şırlar [88b]

Ķocadık: Ķocadık çöngeldik [101a]

Köpek: Köpekdür ya'nî Ķurddur [107a]

L

Lāle ve nesrīn: Lāle ve nesrīn ya'nî
aĶgöl ü sısenber [53b]

M

Mā: Mā 'Arabīdür şu ma'nāsına cev-v-i
hevā ile töludur tedebbür [36a]

Merd: Merde ya'nî yigide [125a]

Muĥanneş: Muĥanneşe ya'nî me'būna
[125a]

Muḥsin: Muḥsinüñ ya'nî 'ibâdetde iḥsân mertebesine vâsıl olan kimse [53a]

Münâdi itdi: Münâdi itdi ya'nî bize götürdigi Qur'ânda i'lâm itdi [28b]

N

Naḥs: Naḥs ya'nî nühüset ve nikbet [55b]

Nevḥa: Nevḥa idici olur ya'nî ağlar feryâd ve nâle ider [22a]

Nihân: Nihân ya'nî bâtın [35b]

P

Pejmurde: Pejmurdeyi ya'nî ḥâli ḥarâbı [29a]

Perî: Perî ya'nî zâhiri görünmeyen maḥlûkât [132a]

R

Rüşenlik: Rüşenlik ya'nî nūrāniyyet [99a]

S/ Ş/ S̱

Şabî: Şabî yigit ma'nâsınadur tedebbür [123a]

Sakîm: Sakîm ya'nî geçtab' [68b]

Selem: Selemleri ya'nî ahvâl bilmez ḥile bilmez şâf tab'ları [48a]

Siñiri kesik: Siñiri kesikdür ya'nî nâķışdur [65b]

Suḥre: Suḥre ya'nî müft işi işlemegi ve işsizligi müyesser iden ya'nî kolay getüren [21a]

Söyleme: Ya'nî mükâleme [74a]

Ş

Şîrgîr: Şîrgîr luġatde arslan tutıcı dimekdür mest şîrgîr cür'etli ma'nâsına ıştılâḥdur [16b]

T/Ṭ

Takşîr: Takşîr idiler ya'nî kuşûrları var [23b]

Ṭaşt-ı filân zibâm üftâd: Ṭaşt-ı filân zibâm üftâd ḍarb-ı meşeldür ya'nî şöhret ma'nâsınadur [85a]

Ṭavâf eyle: Ṭavâf eyle ya'nî etrâfın tolanup ḥıdmet eyle [88b]

Tenkîs ideriz: Günden güne eksildirüz [31a]

Ṭokluk: Ṭokluk ya'nî istiġnâ [48a]

V

Vārlik: Vārlik ya'nī mevcūdāt [33b]

Vīrān: Vīrān ola ya'nī bozıla [92b]

Y

Yādına gel: Yādına gelüp ya'nī 'aqlına getür [124a]

Yāvetāz: Yāvetāzdur ya'nī harekāt-ı yā da bīma'nīdür ve ṭablḥ'ārdür [27a]

Yile virdi: Yile virdi ya'nī ḥarāb itdi [25a]

Yol alıcı: Yol alıcı ya'nī sālik [63b]

Z/ Ž/ Ż/ Ẓ

Ẓāhir: Ẓāhir itdi ya'nī nücūm [94b]

Ẓamīr: Ẓamīri ya'nī ḥātır [42b]

Zenbemüzd: Zenbemüzd kodoş ma'nāsınadır [111b]

4.1.2. MURĀD SÖZLÜĞÜ

A/ Ā/ 'A/ 'Ā

Āb u gil: Āb u gil ya'nī topraqdan maḥlūqda ki murād benī ādemdür [70b]

Ābdār: Ābdār ya'nī keskīn [39a]

Āb u gil: Āb u gil ya'nī topraqdan maḥlūqda ki murād benī ādemdür [75b]

Ādemden bitdi: Ādemden bitdi ya'nī zuhūr [39a]

Ādemler yirinde ev yapma: Ādemler yirinde ev yapma ya'nī dünyāya meyl itme [13b]

Ādem oğlu: Ādem oğlu ya'nī İbrāhīm bin Edhem [40a]

'Adl günü: 'Adl günü ya'nī kıyāmet günü [45a]

'Adū: 'Adūn ya'nī iblīs [87b]

Ağır: Ağırılıklar ya'nī zaḥmetler [76a]

Ağızınıñ sözi: Ağızınıñ sözi ya'nī Allāh didiginüñ nūr [22b]

Āhengüsil: Āhengüsil demür kırıcı dimekdür ziyāde kuvvetlü demekden kināyedür burada murād hünerdür [67a]

Aḥḥirū hünne: Aḥḥirū hünne buyurduklarından murād-ı şerī'atleri senüñ nefsüñdür [77a]

Aḥsenü'l-elvân: Aḥsenü'l-elvândır murād îmân u 'irfân renkleriyle mülevven dimekdür [67b]

Aḥûr görür: Aḥûr görür ya'nî dünyāya bakar [66b]

'Aqılları kıparır: 'Aqılları kıparır ya'nî işden dīvāne olur [74a]

Alçaq: Alçaqda ya'nî dünyāda [81a]

Alçaq âdem: Alçaq âdemden ya'nî müflîsden [27a]

Allāhü a'lem: Allāhü a'lem murād benî âdemdür ki kemâliyle ma'rifetullāh kümmelîn-i benî âdeme maḥşûşdur [17b]

Arka virdiler: Arka virdiler ya'nî yardım itdiler [81b]

Arslan-ı Hudâ: Arslan-ı Hudâ ya'nî velî [61a]

Aşhâb-ı Kehf: Aşhâb-ı Kehf gibidür ya'nî çok uyur uyanmak bilmez [138b]

Âteş: Âteşden murād pişmekdür vücūdına 'ilm-i yakîn taḥsîli degüldür [37b]

Ayağuña baş kor: Ayağuña baş kor ya'nî temelluk ider [13b]

Ayak başma: Ayak başma ya'nî meyl itme [73a]

Ayak ol: Ayak ol ya'nî tevāzu' üzre ol [82a]

B

Bâhişî:Bâhişîden murād 'ilm-i cidâl ve ḥallâk şaḥibi olsa cāyizdür [116a]

Baht bul: Baht bul ya'nî sa'âdete ir [80b]

Bâlâ: Bâlâ ya'nî taraf-ı Hâk [81a]

Baňa olasın: Baňa olasın ya'nî iltifât idesin [16b]

Baş gösterir: Baş gösterir ya'nî zuhûr [60b]

Baş kodı: Baş kodı ya'nî razî' oldı [39a]

Başı uykudan kaldır: Başı uykudan kaldırasın ya'nî ğaflet uykusından uyanasın [79b]

Baykuşlar başına ururlar: Baykuşlar başına ururlar ya'nî niçün böyle dırsın diyü tevbîḥ iderler [48a]

Baykuşlar üzre düşdi: Baykuşlar üzre düşdi ya'nî ehl-i dünyā arasına düşdi [47b]

Beddil: Beddil ya'nî çoban [93b]

Beni kıзма: Beni kıзма ya'nî ḥâlimden baḥş itme [126b]

Beynisi oldu: Beynisi oldu ya'nî 'aql-ı me'adı olaydı [21a]

Bıyığın yol: Bıyığın yolayım ya'nî cefâ ideyim [89a]

Bîhâşıl: Bîhâşıllar ya'nî bir şey tahşîl itmemiş mübtedîler [127b]

Bîmağz: Bîmağzrekür ya'nî her 'ameli fâyidesizdür [115a]

Bitmiş diken: Bitmiş dikendür ya'nî şekâvetdür [8b]

Boğazı boldur: Boğazı ziyâde boldur ya'nî çok yiyicidür [29a]

Burnı yuları ider: Burnı yuları ider ya'nî toyurur

Bülbül: Bir bülbül buradan gitdi ve girü geldi bu ma'nâları avlamak için toğan oldu murâd Hüsâmeddîn Efendîdür [2b]

C

Cân ayağından kopar: Cân ayağından kopar ya'nî hükmi-i beşeriyetden kurtul [80b]

Cân-ı cüz'iyye: Cân-ı cüz'iyye ya'nî beşer cânına [50a]

Cân hissi bir güneşden otlar: Cân hissi bir güneşden otlar ya'nî şems-i haqîkîden feyz alır [4b]

Cânı içre ev tut: Cânı içre ev tut ya'nî gönüllerine gir [104a]

Cân simâsı âyinesi ağır behâbudur: Cân simâsı âyinesi ağır behâbudur ya'nî cânı gösteren âyine [6b]

Cân virme: Cân virme ya'nî kalbini ihyâ itme [47b]

Cem'-i yârî: Cem'-i yârî ol ya'nî dostı [88b]

Cerâhat eskidiyse: Cerâhat eskidiyse ya'nî kalb marazı muhkem oldıysa [83a]

Cerb ü şîrîn vir: Cerb ü şîrîn virürsün ya'nî murâdına göre olursun [13b]

Cigerlere toz irişdi: Cigerlere toz irişdi ya'nî mecrûh oldu [59b]

Cinsimiz: Cinsimiz ya'nî beşer cinsi [49b]

Cism: Cismden murâd ma'nâsıdır ki ahlâk-ı hamîdedür [43b]

Cismâne zîkr: Cismâne zîkr ya'nî cism sıfatları [72a]

Cuğd: Cuğdlar ya'nî ehl-i dünyâ [49a]

Cü'al: Eger cü'al ki Türkîde boğ böceği haşşa dirler [86a]

Cür'a içici: Cür'a içicidür ya'nî feyzleri baqiyyesiyle müstefîzdür [10a]

Cüst ü cū: Cüst ü cū ‘āleminde ya’nī bu sa’y u taleb ‘alemü [35a]

Cüz’ī diller: Cüz’ī diller ya’nī halkuñ kalbleri [36b]

Ç

Çörden çöpden anı pāk tut: Çörden çöpden anı pāk tut ya’nī hātırına toğunmağdan şakın [3b]

Çermdān: Çermdān fetḥ-i cīm-i Fārisīyile saḥtiyāndan dikilen maḥfazaya dirler ki herkes anuñ içinde kendüye münāsib olan şey’i hıfz ider murād ḥayādur şahḥ [117b]

D

Dāmān-ı çāk/ Ceyb-i çāk: Dāmān-ı çāk ve ceyb-i çāk derdlülükden kināyedür ya’nī kendünüñ derdi yok taḳlīdidür [22b]

Deryā: Deryādan murād deryā-yı ḥaḳīḳat [150a]

Deryādan sāḥil tarafına girü geldi: Deryādan sāḥil tarafına girü geldi ya’nī istiğrāk-ı tecellīden ‘ālem-i şahva geldi [2b]

Dībāce: Dībāce ya’nī ‘alāmet [63a]

Dilhasta: Dilḥastayuz ya’nī saña ‘aşıḳız [62a]

Dilkülük itme arslan o[1]: Dilkülük itme arslan o[1] ya’nī aḡyāra mülāyemet gösterme şiddet üzre ol [7b]

Dil süpürgesiyle bir toz atma: Dil süpürgesiyle bir toz atma ya’nī bir bed söz söyleme [3b]

E

Ebu’l-Ḥasen: Ebu’l-Ḥasenden murād Allāhü a’lem yā şeyḥ Ebu’l-Ḥasen Ḥaraḳānī’dür yāḥūd Ebu’l-Ḥasen künyeti ile ma’rūf bir ḡayrı kimsedür ba’zılar şāḥibü’l-fi’lü’l-ḥasen yā şāḥibü’l-ḥulḳı’l-ḥasen yā şāḥibü’l-‘akli’l-ḥasen dimekdür dimişler ba’zılar murād kendülerdür [5a]

Edeb dīvānı: Edeb dīvānından ya’nī kātiblerden [144a]

Egri bügri naḳş: Egri bügri naḳş gördüm ya’nī zaleme ve ehl-i fışḳ u fesād gördüm [75b]

Egri kıya: Egri kıya ya’nī bedlik üzre taḳdīr ide [105b]

Ehl-i mecāz: Ehl-i mecāzuñ ya’nī ehl-i zāhirüñ [115a]

Ehl-i zıkr: Ehl-i zıkrden murād evliyādur [91a]

Ehlullāh: O kimseye ehlullāh dirler her kimse ki o baħr-ı vaħdeti gördi o kimse mähidür ki enbiyā ve evliyādur deryā-yı haķıķate dāhil olmağla anlara mähiler dirler ve şol kimse ki andan kerāmet zuħūr ide ehl-i kerāmāt ve ehl-i velāyet dirler her ehl-i kerāmet ehlullāh olmaz [124b]

El altından: El altından ya'nī gizlüce [119a]

Elvedā' didiler: Elvedā' didiler ya'nī şūfiler tağıldılar [24a]

Ene'l-Haķ: Ene'l-Haķ Manşūr dilinde nūr oldu ki murādı kendü fenāsından ta'bīr idi bu sözüñ sırrına ehl idi ammā fir'avn dilinde Ene'l-Haķ yalān idi ki murādı salţanata ğurūr ile da'vī-yi ulūhiyyetle haķķı isti'bād idi [15a]

F

Felege çıķa: Felege çıķa ya'nī 'ālīmertebe ola [125a]

Fi'siz/ Kavl-siz: Fi'siz ve kavlsiz ya'nī o kimse bir iş işlemeksizin ve bir söz söylemeksizin [63a]

G/ Ğ

Gāv: Gāv kāf 'Arabīyle bahādur ma'nāsınadur [26a]

Ġayb: Ġayb ya'nī irādet-i Ġudā [55a]

Gerdiş: Gerdişleri ya'nī cihānda zuħūr iden umūrı [47a]

Germ: Germ oldu ya'nī pūr harāret [39a]

Gerdenkeşān: Gerdenkeşānlaruñ ya'nī benim diyüp mertebe-yi 'ālī da'vī idenleruñ [49b]

Girdgār: Girdgār ya'nī haķīm-i Ġudānuñ 'adli ve luţfı [132a]

Göge çek: Göge çeker ya'nī maķām-ı 'ālīye ulaşıdır [54a]

Gök üzre ilet: Gök üzre iletür ya'nī 'ālem-i 'ulvīyeye [127a]

Göñülden kıpar: Göñüllerden kıparur ya'nī maħv ider [109b]

Göñül tağı: Göñül tağı ya'nī mürşidüñ kıalbi [56b]

Göñli rüşen: Göñli rüşen ya'nī başireti gözi açık [85b]

Göñlümi aldurdı: Göñlümi aldurdı ya'nī meyl itdürdi [5b]

Gök ğıdāsı: Gök ğıdāsı ya'nī kıut-ı hayvān [45b]

Göñül yigni: Göñül yigni ya'nî lerzân kâni [45b]

Gözleri kör olanlar: Gözleri kör olanlara ya'nî harîş olanlara [143b]

Göz yummak: Göz yummak ya'nî 'ilâc itmemek [38a]

Güneş etrâfın tolanma: Güneş etrâfın tolanurum ya'nî yine şems-i haķîķiden müstağnî degülüm [46b]

Güneşüñ perçemini kopar: Güneşüñ perçemini koparırum ya'nî şol mertebe kuvvet bulurum ki güneşüñ şu'â'ını kuruşından ayırırum [16b]

H/ Ĥ/ Ħ

Ĥâl: Ĥâlden murâd vahdet-i mutlaķa ve hüviyyet-i zâtiyye-yi İlâhiyyedür [10b]

Ĥamdadur: Ĥamdadur ya'nî ıztırâb ve zaĥmetdedür [28a]

Ĥas: Ĥaslaruñ ya'nî yaramazlaruñ [13b]

Ĥaslaruñ balın yime: Ĥaslaruñ balın yime ya'nî ehl-i dünyâ ni'metin yime [104b]

Ĥaste olduñ: Ĥaste olduñ ya'nî elem çekdüñ ve zarar gördüñ [52b]

Ĥaşĥaş itdi: Ĥaşĥaş itdi ya'nî ezdi [87b]

Ĥayr ü câ bula: Ĥayr ü câ bula ya'nî namâz kılacak yir ve yatacak yir bula [112b]

Hemân fikrsin: Hemân fikrsin ya'nî fikr şāhibi rūĥsın [14a]

Heves giydi: Heves giydi ya'nî heves te'sîr itdi [60b]

Ĥıdmet: Ĥıdmetüñ ya'nî tâ'ât-ı 'ibâdetüñ [16b]

Hilâl gibi bir kıdd: Hilâl gibi bir kıdd ile ya'nî beli bükülmüş arıķ kimse [91b]

Ĥoş ol: Ĥoş ol ya'nî şimdi mu'acceb ol [136a]

Ĥudâ ĥāşı ola: Ĥudâ ĥāşı ola ya'nî dergāh-ı Ĥaķķa intisābı ola [19b]

I

Irāķdan otur: Irāķdan otur ya'nî ĥuzūrumuza gelme [43a]

İ

'İlm-i güftārî: 'İlm-i güftārî ya'nî ta'lîm ve ta'allüm ve dersle olan 'ilm [99a]

İncüler deldi: İncüler deldi ya'nî ızĥār-ı ma'ārif itdi [126a]

İnfiṭār: İnfiṭārī ya'nī halk olunması [49a]

İplik gibi oldu: İplik gibi oldu ya'nī arıkladı za'īf ve naḥīf oldu [88a]

İşve alursın: İşve alursın ya'nī ehl-i dünyā rişḥandini qabūl idersin [104a]

İzimce gel: İzimce gelürseñ ya'nī sözüme tābi' olursañ [83b]

K/ K

Qabā: Qabā ya'nī 'avām libāsı [62b]

Qalbi qan olurdu: Qalbi qan olurdu ya'nī qorqusundan yüregi qopardı [23a]

Qālebe: Qālebe ya'nī tene [18a]

Qalem: Qalem ya'nī hükümet [59b]

Qalem āsarıdur: Qalem āsarıdur ya'nī kitābdur [9a]

Qanat açā: Qanat açā ya'nī zuhūr [44a]

Qanat kıra: Qanadım kıra ya'nī baña keder ve elem vire cefā ide [48b]

Qanatların yolarlar: Qanatların yolarlar ya'nī da'vāsını qabūl itmeyüp ibtāl etmek isterler [48a]

Qandilleri kıraruz: Qandilleri kıraruz ya'nī yāve söz ile ḥātır yıkarız [20a]

Kapu: Qapudan murād Meşnevī-yi Şerīf olmakda cāyızdır [2b]

Kargā: Kargā ya'nī şeyṭān [7b]

Kārgaha gel: Kārgaha gel ya'nī mevt-i [i]rādī ile öl [33a]

Kemigümüze yetişdi: Kemigümüze yetişdi ya'nī cānımıza yetdi [99b]

Kerpīci qoparır: Kerpīci qoparır ya'nī şifāt-ı nefsanīyye yükini giderir [51b]

Ke's: Ke's bāde ile tolu qadeḥe dirler [33a]

Qıl: Qıllaruñ ya'nī saçuñ ve şaḫaluñ [43b]

Qışsayı tālibe: Qışsayı tālibe [85a] ya'nī naşīḥat isteyene [85a]

Qızılığa vara: Qızılığa vara ya'nī nūr-ı Hudā ile münevver ola [57b]

Kitāb-ı ma'hūd: Kitāb-ı ma'hūd ya'nī levḥ-i maḥfūz āyātıdur [71b]

Qoltuğı koqmış: Qoltuğı koqmış ya'nī günāhla mülevves ḥile ile tolodur [122a]

Qulaq ol: Qulaq ol ya'nī diñle [136b]

Qulaq yolundan göz 'ilācın çek: Qulaq yolundan göz 'ilācın çek ya'nī bir ḥoş diñle başiret gözini aç [15b]

L

Levh: Levhden murād sīne-yi ‘āşıkdur [76a]

M

Ma’nā hışsa al: Ma’nā hışsa al murād kıışsadan hışsādur [142b]

Manşiba iresin: Manşiba iresin ya’nī rütbe-yi velāyete [136b]

Ma’şūkuñ: Ma’şūkuñ ya’nī Hāzret-i Peygamberüñ [39b]

Merd-i haqq: Merd-i haqquñ ya’nī velīnūñ [14b]

Merd-i Hudā: Merd-i Hudānuñ ya’nī insān-ı kāmīl-i ḥalīfe-yi Hāqquñ [123b]

Mey ile toludur: Mey ile toludur ya’nī zevk ve şafādan mestdür [51b]

Mevşūf-ı gaybī: Mevşūf-ı gaybīyi ya’nī Hudāyı [115b]

Muhsin: Muhsinūñ ya’nī ‘ibādetde ihsān mertebesine vāşıl olan kimse [53a]

Muhterik olmuş: Muhterik olmuşdur ya’nī mekrūñle nuhs olmuşdur [106b]

Muhteşem: Muhteşem oldu ya’nī hışsedār [57b]

Mūsā anası: Mūsā anasından murādum şīrdür [117b, 123b]

Muşāhib: Muşāhib oldu ya’nī sa‘ādetlu [57a]

N

Nāmerd: Nāmerdüm ya’nī me’būnum [125a]

Nakş-ı nigīn: Nakş-ı nigīn ya’nī o yüzük [56a]

Nāümīd: Nāümīd ya’nī esfel [99a]

Nefes uram: Nefes uram ya’nī vaşf idem [10b]

Nevbahār-ı i’tibārda: Nebbahār-ı i’tibār ya’nī mu’teber-i zamān [67b]

O

Oruc ayı hilālını fāl tutalar: Oruc ayı hilālını fāl tutalar ya’nī görüp añlaya teberrük ve teyemmün ideler [7a]

Otur kendüñe ağla: Otur kendüñe ağla ya’nī gayre taqayyüdi қо kendü ḥālūñe meşgöl ol [21b]

Ö

Öç vir: Öç virürüz ya'nî cānımızı
yolında fedā ideriz [104a]

P

Perde: Perde ya'nî üstād göñli [67a]

Perdemizi yırtma: Perdemizi yırtma
ya'nî dünyā ve āhiretde bizi rüsvāy
itme [99b]

Perī: Perī ya'nî zāhiri görünmeyen
maḥlūkāt murād cümle envā'-ı melāyik
ve envā'-ı cindür [132a]

Pertāb: Pertābī degüldür ya'nî oyun ile
atılmış degüldür [55b]

Pervāz: Pervāzımda ya'nî da'vāmda
[49a]

Poş: Poşa dirler bulanık olan şu [65a]

Postuñı taşra çeke: Postuñı taşra çeke
ya'nî ızlāl ide [13b]

R

Raḥmet şuyı içmiş: Raḥmet şuyı
içmişdük ya'nî mazhar-ı luṭf olmuşdük
[104b]

Rūḥ revāndur: Rūḥ revāndur ya'nî
hareketdedür sen şanursın ki тұrur rūḥ
yelmekde sen şanursın ki bir yirde

oturmuşdur ırmaḳda şu aḳmış gibidür
[130a]

Rūşen didelik yiri: Rūşen didelik
yiridür ya'nî ḳalb gözi açık olan kimse
yiri [33a]

S/ Ş/ S

Şāfī nūr düzdi: Şāfī nūr düzdi ya'nî o
iḳtizāile ḥaḳīḳāt-i Muḥammediyyeyi
yaratdı [39a]

Şarıl: Şarılūñ ya'nî tābī' oluñ [49a]

Secde: Secdeden murād ta'zīmüdür
[57b]

Secde ile şuffeyi süpirdi: Secde ile
şuffeyi süpirdiler ya'nî yüzleri üzre
düşdiler [24a]

Secde itdi: Secde itdi ya'nî ta'zīm itdi
[127a]

Selīm: Selīmler ya'nî sādediller [106b]

Semizlik: Semizlik ya'nî ḳuvvet
görmezsün[13b]

Ser: Serden murād bütün vücūddur
[131b]

Ser[ā]: Ser[ā] nemnāk toprakdur murād
'ālem-i süfl dımeḳdir [55a]

Şı: Şıdı ya'nî serverligiñe i'tibār itmedi
[137a]

Şıdk açdı: Şıdk açdı ya'nî taḥḳîka irişdi [119a]

Şıklık urdı: Şıklık urdı ya'nî istihzâ itdi [66b]

Simāk yolu: Simāk yolına ya'nî 'âlem-i 'ulvî yolu [99a]

Sipāhuñ atlusı ola: Sipāhuñ atlusı ola ya'nî sâliklerüñ ziyâde çalışanlarından ola [88b]

Şola gitme: Şola gitme ya'nî günâh tarafına gitme [20b]

Sözler pâdişāhı: Sözler pâdişāhı ya'nî sözlerde ḥākimsin istedigüñ sözi söyledirsın [30a]

Şu: Degüldür şu zıkrı iktifādur murād 'anāşırdur [36b]

Su'âl: Su'âlden murādım âşikâr olmasıdur [76a]

Şu evlādı: Şu evlādı ya'nî şudan ḥayât bulanlar [36a]

Sultānlarinuñ sultānı: Sultānlarinuñ sultānı oldı ya'nî evliyā şāhı oldı [40a]

Şüret: Şüret ve cismden murād ma'nāsıdur ki aḥlāk-ı ḥamīdedür [43b]

Süd emdi: Süd emdi ya'nî hışşadār oldı [39a]

Ş

Şahş: Şahş ya'nî bedenine [71b]

Şeh: Şehden murād kendüleridür ki ğavş-ı a'zam pâdişāh-ı ḥaḳîkîdür ḥalīfetullahdur [2b]

Şeker ma'deni: Şeker ma'denisin ya'nî lezzet ve ḥalāvet ve leṭāfet aşlısı [85b]

Şerbet içre şerbet: Şerbet içre şerbetdür ya'nî laṭīf tedbīrdür [3a]

Şive: Şiveye ya'nî mīve leṭāfetine [69b]

Şu'le: Şu'leler ya'nî tecellî-yi Hudā şu'leleri [36b]

Şu'lelen: Şu'lelenür ya'nî îmāna teveccüh ider [138b]

Ṭ/T

Ṭaġınıķ söz çıķdı: Ṭaġınıķ söz çıķdı ya'nî yāve söyledik [20a]

Tasa tutar: Tasa tutar ya'nî eleme düşersin [6a]

Ṭaşra: Ṭaşradur ya'nî söylemek mümkün degüldür [74b]

Ṭaşra getür: Ṭaşra getürürdi ya'nî kırtarır [101b]

Ṭatlı deryādan acı şu iç: Ṭatlı deryādan acı şu içdi ya'nî deryā-yı vaḥdetden ḍalālet müstefiz oldı [47a]

Ten aftnından fri ol: Ten aftnından fri ol ya'n y 'ua arma yhod aruur ise vcdundan vz gel [139b]

olanma: olanma ya'n taayyd itme [45a]

opraq: opraq kletininde u altında arar ider opraq gr ki 'aceleden 'ardan gedi murd peygmber opraqdan malk cismi ile mi'rac idp 'ar gedigidir [68b]



std: stddur ya'n ii ikmet zre ider [56b]

V

Velin andli: Velin andlidir ya'n maharıdır [35b]

Y

Ycı ider: Ycı ider ya'n mekkr ider [106a]

Yanına dndi: Yanına dndi ya'n abha dek alıdan yuvalandı [12b]

Yaıl giyenler: Yaıl giyenlerden ya'n uleadan [56b]

Yol gstericilik: Yol gstericilik iderm ya'n idll itmem [106b]

Yk ekerim: Yk ekerim ya'n isti'ddmdan ziyde ni'am- İlhiyyeye mstaraqm [11a]

Yze cil vir: Yze cil vir ya'n mzeyyen ol [127b]

Yzi yunmad: Yzi yunmad ya'n btn yzi pk olmad [132b]

Z/ / / Z

hir: hirdr ya'n 'lem-i hiss-i 'cizdr ve aladr ve zebndur [55b]

t mazendr: t mazendr ya'n esrr- İlhiyye ile oludur [62b]

Zerbef giyicidir: Zerbef giyicidir ya'n gne nr alaru seasından almıdr [10a]

Zindn: Zindnda ya'n dnyda [76b]

'l-cellden srme grdi: 'l-cellden srme grdi ya'n luf- Hd ile baretm gzi aıldı [7a]

SONUÇ

Bu çalışmanın neticesinde elde edilen sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Mevlana'nın eserleri içerisinde Mesnevî'nin yeri ve önemi diğer eserleriyle kıyas edilerek kavratılmaya çalışılmış , Mesnevî'nin yazılış hikâyesi ile ona kaynaklık eden eserlere dikkat çekilmiş ve Mesnevî'nin anlaşılma çabaları ve ilk şerh süreçleri üzerinde durulmuştur. Böylelikle okuyucu ve araştırmacıların Mesnevî'ye değişik bir açıdan bakmaları amaçlanmıştır.
2. Şifâyî Muhammed Dede'ye kadar, Mesnevî'nin Türkçe Tercüme ve şerhleri kronolojik bir sırayla verilerek Mevlana'nın ölümünden şarihin bu şerhi yazdığı zamana kadar geçen beş asırlık bir zaman diliminde tezimize konu olan şerhin öncülü olan eserlerin kendi içerisinde oluşturdukları yöntem, bilgi birikimi ve geleneğe ilişkin bir farkındalık inşa edilmeye çalışılmıştır.
3. Şifâyî Muhammed Dede'nin biyografisi ve eserleri üzerinde durularak ulaştığımız yeni bilgi, çıkarım ve tespitlerle tasavvuf, edebiyat ve tarih alanlarını ilgilendiren bir şahsiyetin hikâyesi zenginleştirilerek bu alanlarda şarih hakkındaki boşluğun doldurulması yoluna gidilmiştir.
4. İnceleme kısmında, bir şerh metninin nasıl kurulacağına ilişkin yol ve yöntemler üzerinde durularak bu konu üzerinde çalışacak araştırmacı adaylarına örnek bir inceleme ve metin tespiti yöntemi üzerinde durulmuştur.
5. Kültür, tarih, tasavvuf ve edebiyat dünyamızı alakadar eden bir şerh metni, bilimsel usuller çerçevesinde tespit edilerek bilim dünyasının yararına sunulmuştur.
6. Çalışmanın sonundaki şerh sözlüğü ile hem şerhteki şarih tarafından verilen hususi şerh lügati oluşturulmuş hem de murat sözlüğü ile şarihin Mesnevî'deki mecaz ve metaforları çözmeye ve anlamaya ilişkin bilgi birikimi meraklıların araştırma ve incelemelerine açık hale getirilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abdülkadiroğlu, A. (1999). *Nuhbetü'l-Âsâr Lizeyli Zübdeti'l-Eş'ar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ahmed Eflâkî (1973). *Menâkıbü'l-Ârifîn I-II*. (hzl. Tahsin Yazıcı). İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Ahmet Vefik Paşa. (1293). *Lehçe-yi Osmânî*. C. 1-2. İstanbul: Matbaa-yı Amire.
- Ak, C. (1987). *Muhibbî Dîvânı*. Ankara: KTB Yayınları.
- Akbayar, N. (2001). *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Akay, H. (1995). *İslâmî Terimler Sözlüğü*. Ankara: İşaret Yayınları.
- Alşan, M. H. (2012). *Horasan Erenleri (Melâmetiler, Ahiler, Bacılar, Gaziler, Abdallar)*. İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Altıntaş, H. (2002). *Tasavvuf Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altun, K. (Haz.). (1997). *Tezkire-i Mucîb (İnceleme-Tenkidli Metin-Dizin-Sözlük)*. Ankara: Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Ardıç, N. (2012). *Muhyiddin-i Arabî Mir'âtü'l-İrfan ve Şerhi*. Tekirdağ: İrfan Sofrası.
- Aşıkpaşazâde (2003). *Âşıkpaşazâde Osmanoğulları'nın Tarihi*. (hzl. Kemal Yavuz, M. Yekta Saraç). İstanbul: K Kitaplığı.
- Aşkar, M. (1993). *Molla Fenârî ve Vahdet-i Vücûd Anlayışı*. Ankara: Nurdiye Kültür Vakfı.
- Ateş, S. (2004). *İslam Tasavvufu*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Attar, F. (2002). *Tezkiretü'l-Evliyâ*. (Tercüme: Süleyman Uludağ). C. 1-2. İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- Avşar, Z. (2017). *Mesnevî I.Cilt*. Kayseri: İncir Yayıncılık.
- Avşar, Z. (2016, Ağustos). *Mânâ Âleminin Üç Efendisi (Şems-i Tebrîzî, Mevlânâ, Yûnus Emre)*. Kayseri: İncir Yayıncılık.
- Avşar, Ziya. (2019). *Aşk Meclisi: Mesnevî Şerhi I*. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Avşar, Ziya. (2019). *Sırların Dili*. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.

- Avşar, Z. (2020). *Dili Mevlana ile Aramak* (Prof.Dr. Birol Emil Armağanı). İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Ayverdi, S. (2018, Ağustos). *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları (2 Cilt)*. İstanbul: Kubbelatı Neşriyatı.
- Aynî, M. A. (1992). *Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Beydavi. (2011). *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*. (çev. A. Öztürk). C. 1-5. İstanbul: Kahraman Yayınları.
- Bursalı M. T. (1333). *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Matbaa-yı Amire.
- Can, Ş. (2009). *Mesnevî Hikâyeleri* (6. baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Can, Ş. (2011). *Mevlânâ İle Bir Ömür*. İstanbul: Sufi Kitap.
- Can, Ş. (2012). *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi* (13. basım). C. 1-6. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Canım, R. (2016). *Divan Edebiyatında Türler* (5. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2004). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Ceyhan, S. (2004). *Mesnevî*. Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi Yayınları.
- Ceyhan, S; Mustafa T. (2008). *Mesnevî'nin Sırrı*. (1. baskı). İstanbul: Hayy Kitap.
- Ceylan, Ö. (2007). *Tasavvufî Şiir Şerhleri* (3. basım). İstanbul: Kapı yayınları.
- Çağrı, M. (2017). *Gazzâlî*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Çelebi, A. H. (2002). *Mevlânâ ve Mevlevîlik*. İstanbul: Hece Yayınları.
- Dâvûd El-Kayserî (2013, Şubat). *Tasavvuf İlmine Giriş*. (çev. Muhammed Bedirhan). İstanbul: Nefes Yayınları.
- Demirli, E. (2015a). *Şâir Sûfîler (Mevlana, Yunus ve Niyazi-i Mısri Üzerine İncelemeler)*. İstanbul: Sufi Kitap.
- Demirli, E. (2015). *Tasavvufun Altın Çağı*. İstanbul: Sufi Kitap.
- Dervîş Muhammed Şifâyî. *Eş-şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*. C. 1. Süleymaniye Kütüphanesi. Darü'l-Mesnevî No. 209.

- Dervîş Muhammed Şifâyî. *Eş-şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*. C. 2, Süleymaniye Kütüphanesi. Darü'l-Mesnevî No. 209.
- Dervîş Muhammed Şifâyî. *Hediyetü'l-Fukarâ*. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu. Arşiv Numarası. 06MilYz A6026/1.
- Dervîş Muhammed Şifâyî. *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl*. Süleymaniye Kütüphanesi. Serez No. 2656.
- Develioğlu, A. (1973). *Büyük İnsanlar (Üç Bin Türk ve İslam Müellifi)*. H.1343/ M. 1924. Yayıncılık Matbaası.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (25. baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü* (2. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilperîpûr, A. (1995). *Türkçe-Farsça Ortak Kelimeler Sözlüğü*. Ankara: İran Kültür Müsteşarlığı Yayınları.
- Doğrul, Ö. R. (1950). *İslâm Tarihinde İlk Melâmet*. İstanbul:İnkılâp Kitabevi.
- Doğrul, Ö. R. (2008). *İslâmiyetin Geliştirdiği Tasavvuf*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ebû Tâlib El-Mekkî. (2011). *Kûtu'l-Kulûb (Klâplerin Azığı)*. (Mütercimler: Y. ÇiçekSelvi) (4. baskı). C. 1-4. İstanbul: Semerkand Yayınları.
- En-Nedvî A. (2009). *Kitap ve Sünnetin Ruhuna Göre Tasavvuf ve Hayat*. (çev. M. Ateş). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Enver, A. (2010). *Mevlevî Şâirler (Semâhâne-i Edeb)* (1. baskı). (hzl. T. Hafizoğlu). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Erdoğan, A. (2006). *Mevlana Sözlüğü*. İstanbul: Lamure Yayınları.
- Erkal, A. (2009). *Divan Şiiri Poetikası (17. Yüzyıl)*. Ankara: Birleşik Yayınları.
- Er-Rifâî A. (2004). *El-Bürhânü'l-Müeyyed (Marifet Yolu)*. (Tercüme: H. Kâmil Yılmaz). İstanbul: Erkam Yayınları.
- Ertuğrul, İ. F. (1991). *Vahdet-i Vücûd ve İbn Arabî*. (hzl. M. Kara). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Esrar D. (2000). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*. (hzl. İ. Genç). (İnceleyen: Müjgan Cunbur). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

- Eyyüboğlu, İ. Z. (1989). *Hacı Bektaş-ı Veli*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Füruzanfer, B. (1963). *Mevlana Celâleddin*. (çev. F. N. Uzluk). İstanbul: MEB Yayınları.
- Genç, V. (2010, Ekim). *Mevlânâ İle İlgili Yazılardan Seçmeler*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Göktaş, V. (2019). *Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*. (çev. A. Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi III-IV*. (çev. A. Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gowins, P. (2009). *Sufizm (Ruhani Yoldaki Bilgelerin Uygulama Teknikleri)*. (çev. Ardagül Yıldız ve Aytun Çelebi). İstanbul: Şira Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1931). *Melâmîlik ve Melâmîler*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Gölpınarlı, A. (1967). *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*. C. I-VI. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gölpınarlı, A. (1985). *Mevlânâ Celâleddîn*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Gölpınarlı, A. (1985). *100 Soruda Tasavvuf*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Gölpınarlı, A. (1990). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi (6. baskı)*. C. 1-3. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gölpınarlı, A. (2004). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2009). *Tasavvuf (2. baskı)*. İstanbul: Elif Kitabevi.
- Gölpınarlı, A. (2018). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gül, H. (2014, Ağustos). *Mesnevi'de Tasavvufî Tefsir*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Güleç, İ. (2008). *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri (1. baskı)*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Güleç, İ. (2010). *Mesnevî Üzerine Araştırmalar (1. baskı)*. İstanbul: H Yayınları.
- Gülüce, H. (1999). *Kur'ân Tefsiri Açısından Mesnevî*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Güzel, A. (2009). *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı* (4. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hafız-ı Şirazi (2011). *Hafız Divanı* (1. baskı). (hzl. Mehmet Kanar). C. 1-2. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hammer. (2010). *Büyük Osmanlı Tarihi*. (hzl. Mümin Çevik), C. 4. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Hazret-i Ali (1997). *Nehcü'l-Belâga*. (hzl. Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: Derin Yayınları.
- İbn Arabî (2012). *Fütûhât-ı Mekkiyye* (3. baskı). (çev. Ekrem Demirli). C. 1-7. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- İbn Fâriz. (1951). *Dîvân-ı İbn Fâriz*. Hicaz Matbaası.
- İmam Nebevî (2008). *Riyâzü's-Salihîn*. (çev. Yaşar Kandemir). C. 1-8. İstanbul: Erkam Yayınları.
- İnce, A. (1984). *Tasavvufun Hakikatleri*. Bursa: Ömer Matbaası.
- İpek, Ali. (1992). *Vahdet-i Vücud*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İpekten, H.; Mustafa İsen vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İsmâîl Rûsûhî-yi Ankaravî. (2008). *Kasîde-i Tâiyye Şerhi*, İstanbul: Vefa Yayınları.
- İsmâîl Rûsûhî-yi Ankaravî. (2008). *Minhâcü'l-Fukarâ*. (Haz.: Safi Arpaguş). İstanbul.
- İzbudak, V. Ç. (1988). *Mesnevî*. (Gözden Geçiren: A. Gölpınarlı). C. 1-6. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Kam, F. (1994). *Vahdet-i Vücûd*. (Sadeleştiren: E. Cebecioğlu). Ankara: Diyanet Yayınevi.
- Kanar, M. (2005). *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Derin Yayınları.
- Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kanar, M. (2012). *Mevleviler Yolu*. İstanbul: Doğu Klasikleri.
- Kanar, M. (2014). *Rubailer-Evhaüddin-i Kirmani*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Kanar, M. (2015). *Farsça-Türkçe Sözlük* (4. baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Kara, M. (Aralık 2006). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Kara, M. (2010). *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları (Tarikatlar/ Tekkeler/ Şeyhler)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karagöz, İ. (2015). *Dini Kavramlar Sözlüğü* (6. baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karaismailoğlu, A. (2011). *Mesnevi* (11. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karakoç, S. (2015). *Mevlânâ* (9. baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kartal, A., Şentürk, A. (2011). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi* (5. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kâşânî, A. (2015). *Tasavvuf Sözlüğü* (4. baskı). (çev. E. Demirli). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kâşânî, A. (2014). *Istılâhâtü's-Sûfiyye* (1. baskı). (çev. Abdurrezzak Tek). Bursa: Bursa Akademi
- Kavakçı, Y. Z. (1982). *İslâm Araştırmalarında Usul*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kelâbâzi. (1979, Temmuz). *Doğuş Devrinde Tasavvuf* (1. baskı). (hzl. Süleyman Uludağ). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kerametli C. (1977). *Galata Mevlevihanesi Divan Edebiyatı Müzesi*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.
- Konuk, A. A. (2005a). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. S. Eraydın-M. Tahralı). C. 1. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2005b). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. S. Eraydın-M. Tahralı). C. 2. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2005c). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. O. Türer; M. Tahralı; S. Arpaguş). C. 3. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2005d). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. O. Türer; M. Tahralı; S. Arpaguş). C. 4. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2005e). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. S.Eraydın; M. Demirci; M. Tahralı; S. Arpaguş; N. Tosun). C. 5. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2006a). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. S. Eraydın; M. Demirci; M. Tahralı; S. Arpaguş; N. Tosun). C. 6. İstanbul: Kitabevi Yay.

- Konuk, A. A. (2006b). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. S. Eraydın; M. Tahralı; N. Tosun). C. 7. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2007). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. S. Arpaguş; M. Tahralı). C. 8. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2008a). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. M. Demirci; S. Gökbulut; M. Tahralı). C. 9. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2008b). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. M. Demirci; S. Gökbulut; M. Tahralı). C. 10. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2008c). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. D. Gürer; M. Tahralı). C. 11. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2008d). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. D. Gürer; M. Tahralı). C. 12. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2008e). *Mesnevî-i Şerif Şerhi*. (hzl. D. Gürer; M. Tahralı). C. 13. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Konuk, A. A. (2011). *Füsûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi* (5. baskı). (hzl. M. Tahralı-S. Eraydın). C. 1-4. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Kılıç, M. E. (2012). *Sûfî ve Şiir* (12. baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1966). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (2. baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Köprülü, M. F. (1986). *Edebiyat Araştırmaları* (2. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kuşeyrî, A. (2016). *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyri Risalesi* (8. baskı). (hzl. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mehmed Salâhî. (2005). *Kâmûs-ı Osmânî*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Mengi, M. (2010). *Divan Şiirinin Arka Bahçesi* (1. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mevlânâ Celâleddin Rûmî. (2007). *Mesnevî-i Ma'nevî* (1. baskı). (hzl. A. Karaismailoğlu-D. Örs). C. 1-3. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mevlânâ Celâleddin Rûmî. (2007). *Mesnevî-i Ma'nevî* (1. baskı). (hzl. A. Karaismailoğlu-D. Örs). C. 4-6. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Muallim Nâcî. (2009). *Lugat-ı Nâcî*. (hızl. Ahmet Kartal). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Muhammed Mu'în. (1371). *Ferheng-i Fârsî*. C. 1-6. (İntişârât-ı Emîr-i Kebîr).
- Tahran. Muslu, R. (2017). *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Mutçalı, S. (2015). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- Mütercim Âsım Efendi. (2000). *Burhân-ı Katı*. (hızl. M. Öztürk; D. Örs). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Necmeddîn-i Dâye (2013). *Sufilerin Seyri Mirsadu'l-İbad*. (çev. Hakkı Uygur). İstanbul: İlk Harf Yayınevi.
- Ocak, A. Y. (1996). *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Ocak, A. Y. (2005). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Oğuz, İ. (1995). *İslâm Tasavvufunda Vahdet-i Vücûd*. İstanbul: Oğuz Yayınları.
- Onay, Ahmet Talat (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (1. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Önder, M. (1988). *Mevlana ve Mevlevilik*. İstanbul: Aksoy Yayıncılık.
- Özdemir, M. (2016). *Dervîş Muhammed Şifâî Mesnevî Şerhi, Eş-Şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Öztürk, M. (2016). *Tasavvuf Tarihinde Sülemî ve Melâmetîlik*. Konya: Çimke Basımevi.
- Öztürk, M. (2001). *Anadolu Erenlerinin Kaynağı Horasan*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İ. (2008). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (17. basım). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sadi (1992). *Bostan*. (çev. Hikmet İlaydın). İstanbul: MEB Yayınları.
- Sadreddin Konevî. (2011). *Esmâ-i Hüsnâ Şerhi* (Şerh Esmâillâhi'l-Hüsnâ) (4. baskı). (Tercüme: E. Demirli). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sadreddin Konevî. (2009). *Fatiha Sûresi Tefsiri* (4. baskı). (hızl. Ekrem Demirli). İstanbul: İz Yayıncılık.

- Sadreddin Konevî. (2012). *Fusûsü'l-Hikem'in Sırları* (4. baskı). (hızl. Ekrem Demirli). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sahîh Ahmed Dede. (2011). *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviye (Mevlevîlerin Tarihi)* (2. baskı). (hızl. C. Zorlu). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sahîh-i Buhârî (1989). *Kitabü'l-Kader*. (Tercüme: Mehmed Sofuoğlu). C. 14, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sâkıb Dede. *Sefîne-yi Nefîse-yi Mevleviyân*. TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Bşk.
- Sarı, M. (1982). *El-Mevârid, Türkçe-Arapça Lügat*. İstanbul: Bahar Yayınları.
- Sarmış, İ. (2005). *Teorik ve Pratik Açısından Tasavvuf ve İslam*. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Steingass, F. (1975). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Librairie du Liban, Beirut.
- Sunar, C. (1975). *Melâmîlik ve Bektâşîlik*. Ankara: AÜİF Yayınları.
- Sunar, C. (1978). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, (1984). *El-Mu'cemu'l-Kebir*. C. 3. Beyrut.
- Süleyman Nahîfî. (2012). *Mesnevî-i Şerîf* (11. Baskı). (Sadeleştiren: Â. Çelebioğlu). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osman*. (hızl. S. A. Kahraman). C. III. İstanbul.
- Şahin, A. M. (2011). *Mesnevî*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Şemseddîn Sâmî. (2015). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Şifa Yayınları.
- Şemseddîn Sâmî. (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm*. Cilt 1-6. İstanbul: Kaşgar Yayınları.
- Şeyh İsmail Ankaravî. (2017). *Nisâbu'l-Mevlevî* (2. baskı). (hızl. Bekir Şahin). İstanbul: Mihrabad Yayınları.
- Şeyh Sâdî-i Şîrazî. (1980). *Bostan ve Gülistan* (12. baskı). (Tercüme: Kilisli Rıfat Bilge). İstanbul: Zafer Matbaası.
- Şeyh Saduk (1966). *et-Tevhid*. Kum/İran.
- Şihabüddin Sühreverdî. (2010). *Avârifü'l-Meârif*. (Çev. Dilâver Selvi). İstanbul: Semerkand Yayınevi.

- Tahirü'l-Mevlevî. (1975). *Şerh-i Mesnevî* (2. basım). C. 1-14. İstanbul: Şâmil Yayınları.
- Tahirü'l-Mevlevî. (2005). *Nisâbü'l-Mevlevî* (1. baskı). (hızl. Y. Şafak-İ. Kunt). Konya: Tekin Kitabevi.
- Tek, A. (2008). *Tasavvufî Mertebeler*. Bursa: Emin Yayınları.
- Tek, A. (2014). *Hazret-i Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî ve Mesnevî-yi Şerif*, Bursa: Bursa Akademi.
- Tek, A. (2017). *Menâzilü's-Sâirîn Tasavvufta Yüz Basamak*. Bursa: Emin Yayınları.
- Tokmak, A. N. (2001). *Telafluzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Top, H. Hüseyin. (2011). *Mesnevî-yi Ma'nevî Şerhi*. C. 1-9. Konya: Rûmî Yayınları.
- Topçu, N. (Mayıs 1988). *İslâm ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf* (1. baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türer, O. (2013). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi* (2. baskı). İstanbul: Ataç Yayınları.
- Türk Ansiklopedisi (1971). *Ankaravî İsmâil Rûsuhi*. C. 3. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Yayınları. (2010). *Yazım Kılavuzu*. (27. Baskı). Ankara.
- Uludağ, S. (2002). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (1. baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Uraz, M. (1940). *Türk Edip ve Şairleri*. C. 1-2. İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi.
- Ülken, H. Z. (2015). *İslâm Düşüncesi* (5. baskı). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Ülken H. Z. (Ocak 2017). *Türk Tefekkür Tarihi* (9. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yardım, A. (2008). *Mesnevi Hadisleri*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Yazıcı, Tahsin. (çev.) (1953-54). *Eflâkî, Âriflerin Menkıbeleri C. I-II*. Ankara: MEB Yayınları.
- Yazır, E. M. H. (2000). *Bilgisayar Hatlı Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*. (Sadeleştirilenler: Yakup Çiçek-Necati Kahraman). (Bilgisayar Hattı: Abdüsselam Tunç). İstanbul: Temel Neşriyat.
- Yıldırım, A. (2011). *Mesnevî-i Şerif*. Konya: Tuna Yayınları.

- Yıldız, M. (2010). *Niyâzî Mısırî Kasîde-i Bürde Tesbî'i* (1. baskı). İstanbul: H Yayınları.
- Yılmaz, A.; Akkuş, M.; Öztürk, A. (2006). *Alevî-Bektâşî Klasikleri 2, Makâlât*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Yılmaz, M. (2008). *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü 1-2*. İstanbul: Sütun Yayınları.
- Yılmaz, N. (2007, Mayıs). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.
- Zeybek, N.K. (2002). *Ahmet Yesevi Yolu (1. baskı)*. Ankara: Ahmet Yesevi Vakfı Ay Basım Yayınları.

Makaleler, Tebliğler ve Ansiklopedi Maddeleri

- Abdulkadiroğlu, A. (1987). “Edebiyatta Metodoloji Açısından Elyazmaları ve Nadir Eserler Üzerine Notlar-I”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1, s. 7-9.
- Akkuş, M. (Kasım 1992). “Metin Şerhi Geleneği Tarlan Mektebinden Haluk İpekten’e”. *Yedi İklim Dergisi*, S. 32, s. 67-68.
- Aksoyak, İ. H. (2008, Fall). “Osmanlı Şairlerinin ‘Aruz Tasarrufları’ ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s. 388-403.
- Altunkaya, M. (2016, Winter). “Horasân Tasavvuf Ekolü ve Özellikleri / Khorasan Mystic School”. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-(Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı)*, Volume 11/2, Ankara, s. 127-148.
- Atalay, M. (2005). “Ebu’l-Feth el-Bustî’nin Kasîde-i Nûniyyesi’sinin, Diyarbakırlı Saîd Paşa Tarafından Yapılan Türkçe Manzum Tercümesi”. *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı)*, S. 27, Erzurum.
- Ateş, A. (1942). “Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman Münasebeti İle)”. *Türkiyat Mecmuası*, C. 7-8, S. 1, s. 253-267. Ateş, A. (1952). “Konya Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Mühim Yazmalar”. *Belleten, Türk Tarih Kurumu Basımevi*, C. 16, S. 61-64, Ankara, s. 49-130.

- Ateş, A. (1953). “Mesnevî’nin Onsekiz Beytinin Manası”. 60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları*, Ankara, s. 37-50.
- Avşar, Z. (2007, Summer). “Rûhu’l-Mesnevî’de Mesnevî’nin İlk 18 Beytinin Şerh Yöntemi”. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, s. 59-72.
- Avşar, Z. (2008, Fall). “Tenkitli Metin Neşrinde İmla Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s. 59-95.
- Ayan, H. (1986). “On Sekiz Beyte İki Türlü Bakış”. *I. Milli Mevlânâ Kongresi Bildirileri*, s. 325-330.
- Aydınlı, Abdullah (1994). “Ebû Zer el-Gıfârî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul, s. 266-269.
- Azamat, N. (1995). “Evhadüddîn-i Kirmânî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul, s. 518-520.
- Babinger, F. (1977). “Kalenderiye”. *İA, MEB yayınları*, C. VI, s. 128-129.
- Baltacı, H. (2010). “Bir Tasavvuf Klasığı Olarak Mirsâdü’l-İbad”. *Tasavvuf Dergisi*, S. 26, s.165.
- Bardakçı, N. (2007, Temmuz-Aralık). “Mevlânâ’nın Tasavvufî Düşüncesinin Kaynakları”. *Tasavvufî İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, s. 55-77.
- Bilgin, A. (2001, 12-13 Nisan). “Eski Türk Edebiyatında Şerh”. *I. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildiriler*, Kayseri, s. 169-173.
- Ceylan, Ö. (2005). “Mânâ Şairin Karnında(mı)dır?!”. *Böyle Buyurdu Sûfî (Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları)*, *Kapı Yayınları*, İstanbul, s. 111-120.
- Cihan, A. K. (2001). “Şihâbeddîn Sühreverdî’nin Eserleri”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Kayseri, S. 11, s-1-10.
- Çaldak, S. (2009, 15-16 Mayıs). “Câmî’nin Kasîde-yi Hamriyye Şerhi”. *Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu*, Adıyaman.
- Çelebioğlu, Â. (1998). “Muhtelif Şerhlere Göre Mesnevî’nin İlk Beyti ile İlgili Düşünceler”. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları*, İstanbul, s. 525-545.

- Çetin, N. M. (1961). “Mesnevî’nin Konya Kütüphanelerindeki Eski Yazmaları”. *Edebiyat Fakültesi Şarkiyât Mecmuası*, S. 4, İstanbul, s. 97-118.
- Çıkla, S.; Üst, S. (Ekim 2007). “Mesnevi’deki Hikayelerin Kaynakları ve Mevlana’nın Hikayeler Üzerindeki Tasarrufları”. *Yedi İklim Dergisi*, S. 211, s. 92-97.
- Çınar, B. (2009). “Ahmed Avni Konuk’un Mesnevî-i Şerîf Şerhi’nin İlk 18 Beytindeki Şerh Usûlü”. *III. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr Cem Dilçin Adına)*, Kayseri.
- Çınar, B. (2009, Fall). “Ahmed Avnî Konuk’un Mesnevî-i Şerîf Şerhi’nin İlk 18 Beytindeki Şerh Usûlü”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6, s. 39- 61.
- Çöğenli, M. S. (2013, Fall). İbnü’n-Nahvî ve El-Kasîdetu’l-Münferice’si, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/13, s. 75-79.
- Dağlar, A. (2008). “Ebussuûd Efendi’nin Telaffuz-İmlâ Üzerine Dikkatleri Ve İki Risâlesi”. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s.186-214.
- Dağlar, A. (2010). “Şem’î’nin Mesnevî’yi Lafzen Okuma Teklifleri”. *Sûfî Araştırmaları-Sufi Studies*, C. 1/2 , s. 55-72. Dağlar, A. (2018). “Mevlevî Edebiyatı Kaynaklarından Tezkire-i Şu’ârâ-yı Mevleviyye ile Semâ’-Hâne-i Edeb’in Mukâyesesi”. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/2, s.229- 277.
- De Vaux, C. (1979). “Şerh”. *İslam Ansiklopedisi*, C. 11, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 429.
- Demirel, Ş. (2007, Güz). “Mevlânâ’nın Mesnevî’sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması”. *TALİD (Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi)*, Eski Türk Edebiyatı Özel Sayısı, C. 5, S. 10.
- Demirel, Ş. (Ocak-Haziran 2005). “Abdûlbaki Gölpınarlı’nın Kendi Sesinden Mesnevî’nin İlk İki Beytinin Şerhi”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 14, , s. 365-382.
- Demirel, Ş. (Ocak-Haziran 2005). “Rızâeddîn Remzî er-Rıfâî’nin Tasavvuf Dergisi’ndeki Mesnevî Şerhi”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 14, s. 591-630.

- Duru, N. F. (Temmuz- Aralık 2003). “Mevlevî Şeyhi Ağazâde Mehmed Dede ve Mesnevî’nin İlk On Sekiz Beytinin Şerhi”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 11, s. 151-176.
- Elbir, B. (2005). “XVI. Yüzyıl Şerh Edebiyatı İçinde Şerh-i Şebistân-ı Hayâl’in Önemi”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Volume 13, No. 2, s. 623- 632.
- Elbir, B. (2008, Fall). “Sururî’nin Şerhinde İmlâ Problemleri”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s. 226-235.
- Eraydın, S. (1972). “Melâmiyye Tarikatı”, *İslâm Medeniyeti*, Y.3, S. 25, s. 17-20.
- Eraydın, S. (1994). “Mevlânâ’nın Mesnevî-i Şerifinden (ilk) Onsekiz Beyit”. *Tasavvuf ve Tarikatlar, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları*, İstanbul, s. 494-500.
- Erdoğan, İsmail; “İslam Filozoflarının Rüyanın Mahiyeti Hakkındaki Görüşleri”. *İslam Araştırmaları Dergisi*, C XVI/ 1 (2003), s. 63-71.
- Erguner, K. (2003). “Mevlevîlik ve Ney”. *Ayrılık Çeşmesi Bir Neyzenin Yolculuğu*, (2. basım), *İletişim Yayınları*, İstanbul, s. 211-219.
- Gölpınarlı, A. (1966). “Mesnevî’nin VII. Cildi”. *Edebiyat Fakültesi Şarkiyât Mecmuası*, S. 6, İstanbul, s. 11-18.
- Güleç, İ. (2003). “Türk Edebiyatında Mevlânâ’nın Mesnevî’sinin Tercüme ve Şerhleri”. *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*, S. 27/2, s. 161-176.
- Güleç, İ. (2004). “Türk Edebiyatında Cezîre-i Mesnevî Şerhleri”. *Osmanlı Araştırmaları The Journal of Ottoman Studies*, S. 24, s. 159-179.
- Güleç, İ. (2006). “R. A. Nicholson’un Mesnevî Tercüme ve Şerhi Üzerine”. *Dîvân İlmî Araştırmalar Dergisi*, S.20, s. 227-240.
- Güleç, İ. (2009, Fall). “Dağılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek: Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6 (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına-Şerh/Annotation), s. 213-230.
- Güleç, İ. (2006, Güz). “Mevlana’nın Mesnevî’sinin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler”. *İlmî Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri*, C. 22, s.135-154.

- Gündoğdu, C. (1999). “XVII. Yüzyıl Osmanlısında Siyasî Otoritenin Ulemâ-Sûfî Yaklaşımına Dair Bir Örnek: IV. Murat-Kadızâde-Sivâsî”. *Dinî Araştırmalar*, Ankara, C. 2, S. 5, s. 203-223.
- Gündoğdu, C. (2002). “Türk Tasavvuf Kültüründe Bir Şeyhler Ailesi: ŞemsîSivâsîler”. *Türkler Ansiklopedisi*, C. 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 128-140.
- Gündoğdu, C. (2005, Ocak-Haziran). “Mevlânâ’nın Mesnevî’sinde ‘Manâ Dili’, Mesnevî’nin Türkçeye Şerh Geleneği ve Bu Bağlamda Halvetî Şeyhi Abdülmecîd-i Sivâsî’nin Mesnevî Üzerine Çalışmaları”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 14, s. 121-157.
- Gündoğdu, C. (Güz 2005). “Mevlana’nın Mesnevî’sinin Türkçe’ye Şerh Geleneği ve Halvetî Şeyhi Abdülmecîd-i Sivâsî’nin Mesnevî Üzerindeki Çalışmaları”. *EKEV Akademi Dergisi*, S. 25, s. 115.
- Horata, O. (1999). “Mevlânâ ve Dîvân Şâirleri”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, s. 43-56.
- İsimsiz (2004). “Melâmiyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, İstanbul, s. 25-29.
- Kara, M. (1986). “Fütüvvet ve Melâmet Münasebeti”. *Türk Kültürü ve Ahilik*, s. 187-195.
- Kara, M. (1987). “Melâmetiyye”. *İÜİFM (Prof. Dr. Sabri Ülgen’e Armağan)*, XLIII, S.1-4, s. 561-598.
- Karagöz; M. (2002). “Osmanlı Fikir Hayatında Kadızâdeliler”. *Türkler Ansiklopedisi*, C. 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 141-152.
- Karaismailoğlu, A. (2007). “R. A. Nicholson’un Mesnevî Neşri ve Yeni Mesnevî Neşirleri”. *Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma ve Uygulama Merkezi Mevlana Araştırmaları Dergisi*, S. 1, s. 22-33.
- Kartallıoğlu, Y. (2008). “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?” *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 3/6.
- Kasar, V. (Bahar, 2011). “Şam’dan Yükselen Kardeşlik Çağırısı”. *Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*, S. 114, Kayseri.

- Kavak, A. (2006). “Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Şam Tasavvuf Düşüncesine Tesir Kanalları ve Meşhur Takipçileri.” *Universal Journal of Teheology*, Volume I, Issue I, s. 51-73.
- Kayaoğlu, İ. (1990). “Mevlana'nın Çağdaşı Derviş Tarikatları, Babalar, Kalenderiler ve Diğerleri”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 31, s.147- 155.
- Kılıç, A. (2007, Fall). “Türkçe Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4, s. 516-548.
- Kılıç, A. (2009, Fall). “Geleneksel Şerh ve Modern Metin İncelemelerine Eleştirel Bir Bakış: Metotlar, Çalışmalar, Beklentiler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6, 326- 334.
- Kılıç, C. (2008). “Sühreverdî'nin Varlık Düşüncesinde Nurlar Hiyerarşisi ve Meşşâî Felsefe İle Karşılaştırılması”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 13/2, Elazığ, s. 55-72.
- Kılıç, M. E. (1999). “İbnü'l-Arabî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 20, İstanbul, s. 230-237.
- Koçoğlu, T. (2007, 29-30 Eylül). “Şem'î Şem'ullah Efendi ve Mesnevî-i Şerif Şerhi”. *Uluslararası Türk Tasavvuf Kültürü ve Mevlana Sempozyumu*, Manisa.
- Koçoğlu, T. (2008, Fall). “Metin Neşrinde İmlâ Üzerine Görüşler ve Uygulamalara Dair”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s. 488-498.
- Koçoğlu, T. (2009, 13 Şubat). “Türkçe İlk Mesnevî-i Şerîf Şerhlerinden Seyyid Ebussu'ûd bin Seyyid Sa'dullah El-Hüseynî El-Kayserî'nin Şerh-i Mesnevî'si”. *III. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına)*, Kayseri.
- Koçoğlu, T. (2012, Summer). “Rusçuklu Zarîfî Ömer Baba ve Manzum-Mensur Tasavvuf Terimleri Lügatçesi Isıtılâhât-ı Meşâyih”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, s. 1751-1776.
- Konur, H. (2005). “Horasan'ın İslam ve Tasavvuf Tarihine Katkısı (H. I-V. Asırlar)”. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. XXI, İzmir, s. 3-27.
- Küçükaya, M. A. (2018, Temmuz-Aralık). “Yeseviyye Tarikatı'nın Temel İlkeleri”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 40, s. 144-162.

- Mazıoğlu, H. (1973, 15-17 Aralık). “Mesnevi’nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri”. *Mevlânâ’nın 700. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Uluslar arası Mevlânâ Semineri*, Ankara.
- Mengi, M. (2000). “Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”. *Divan Şiiri Yazıları. Akçağ Yayınevi*, Ankara, s. 72-80.
- Mengi, M. (2007, Fall). “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3.
- Ocak, A. Y. (1983). “XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Dinde Tasfiye (Püritanizm) Teşebbüslerine Bir Bakış: Kadızâdeliler Hareketi”. *Türk Kültürü Araştırmaları*, S. 1721, Ankara, s. 208-225.
- Ocak A. Y. (1996a). “Fütüvvet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul, s. 261-263.
- Ocak, A. Y. (1996b). “Türkiye Tarihinde Merkezi İktidar ve Mevlevîler (XIII-XVIII. Yüzyıllar) Meselesine Kısa bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. II, Konya, s. 17- 22.
- Ocak, A. Y. (1996c). “Hacı Bektâş-ı Velî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul, s. 455-458.
- Ömer Ö. (2009). “Hermeneutik ve Klasik Metin Şerhi”, *III. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Cem Dilcin Adına) (13 Şubat 2009)*, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2011, s. 270-271
- Öngören, R. (2011). “Tasavvuf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, 119-126.
- Örs, D. (2002, Güz). “Mevlânâ ve Kur’an”. *Nüsha Dergisi*, S. 7, s. 45-55.
- Özdemir, M. (2014, Fall). İsmâil Rûsûhî-yi Ankaravî ve Ahmet Avni Konuk’un Tasavvufî Görüşlerinin Mesnevî Şerhi’nin 2. Cildi Bağlamında Mukayesesi, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/12, s. 573-598.
- Özdemir, M. (2016, Ağustos). Mesnevi’nin Dördüncü Cilt Şerhinden Hareketle İsmâil Rûsûhî-yi Ankaravî’nin Eleştirel Kimliği Hakkında Bazı Tespitler, *International Journal of Languages Education and Teaching*, s. 217-232.

- Özdemir, M. (2016, Fall). Mesnevî'nin Türkçe Şerhleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/20, s. 461-502.
- Özdemir, M. (2016, 5-7 Mayıs). Mesnevî Şarihi Dervîş Muhammed Şifâyî'nin Biyografisi Hakkında Bilinmeyen Bazı Hususlar. *I .Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, Gaziantep, s. 957-968.
- Özdemir, M. (2017). Dervîş Muhammed Şifâyî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'indeki Muammâ Çözüm Yöntemleri Üzerine Bir İnceleme. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi-Journal of History Culture and Art Research*, C. 6, s. 336-357.
- Öztürk, F. (2008, Fall). "Osmanlı Edebiyatı Metin Neşri Çalışmalarında İmla ve Çeviriyazı Tercihleri". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s. 511-520.
- Pekolcay, N. (1992, 17-18 Ocak). "Metin Şerhi". *Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, Ankara.
- Sakaoğlu, S.(1986, 3-5 Mayıs). "Mesnevî'deki Hikayelerin Kaynakları ve Tesirleri ". *I. Milli Mevlana Kongresi Tebliğler, Selçuk Üniversitesi Yayınları*, Konya, s 105-114.
- Saraç, M. A. Y. (2006). "Şerhler". *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 2, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, İstanbul, s. 121-132.
- Savran, A. (1985). "Mesnevî'de Kur'an Tesiri". *I. Milli Mevlana Kongresi*, s. 93-99.
- Savran, Ö. (2009, Fall). "Mehmed Râsim'in Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytine Şerhi ve Şerh Anlayışı". *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6 (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına Şerh/Annotation), s. 387-406.
- Sayar, A. G. (2003, Ocak). "Mesnevî'nin Türkçe İlk Tam ve Mensur Tercümesine Dair bir Not". *Dergâh Dergisi*, C. 13, S. 155, s. 16-19.
- Seyyid, E. F. (1995). "Fâtımîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul, s. 228-237.
- Sucu, N. (2006, Bahar). "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.19, s. 125-148.
- Şafak, Y. (2003). "Son Mesnevî Şârihlerinden Ahmed Avnî Konuk'un Mevlânâ'nın Eserlerine, Fikirlerine Dâir Bir Mektubu". *İlmî Araştırmalar*, S. 16, S. 87-96.

- Şahin, O. (2007, Fall). “Klasik Edebiyat Ekseninde Anlamdan Anlam Bulanıklığına Bir Yolculuk”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4 (Tunca Kortantamer Özel Sayısı II), s. 710722.
- Tanyıldız, A. (2007). “Şem’î, Ankaravî ve Bursevî Şerhleri ve Mesnevî’nin İlk 18 Beytini Yorumlama Yöntemleri”. *Marife Dergisi*, S. 3, (Mevlânâ Özel Sayısı), s. 123146.
- Tanyıldız, A. (2009, Fall). “Mesnevî Şerhlerinde Sözden Ma’nâyâ Yorum Farklılıkları”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/6, s. 407-426.
- Tek, A. (2008). “Süleyman Uludağ ile Mesnevî Dersleri”. Süleyman Uludağ Kitabı, (hızl. Mustafa Kara), *Dergâh Yayınları*, İstanbul, s. 433-444.
- Topal, A. (2007). “Mesnevî’nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 32, s. 41-50.
- Tosun, N. (2013). “Yeseviyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul, s. 487-490.
- Tulum, M. (1983, Aralık). “Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, s. 1-8.
- Türer, O. (1985, Aralık). “Melâmîliğe Dair.” *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 39, s. 25-51.
- Türer, O. (1988). “Melâmet Düşüncesinin Orijinal Özelliği ve Bu Düşünce Zamanla Meydana Gelen Değişmeler”, *İslâmî Araştırmalar*, C. II, S. 7, s. 57-67.
- Türer, O. (1995). “Hoca Ahmed-i Yesevî’nin Türk-İslâm Tarihindeki Yeri ve Tasavvufî Şahsiyeti”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, S. 12, s. 11-27.
- Türkmen, E. (2007). “Mesnevî’nin İlk On Sekiz Beyti Üzerine”. Mevlânâ Mesnevisinin Evrenselliği, *Nüve Kültür Merkezi Yayınları*, İstanbul, s. 9- 24.
- Uludağ, S. (1996). “Fütüvvet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul, s. 259, 261.
- Uludağ, S. (2000). “İbnü’l-Fârız”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 21, İstanbul, s. 41-43.
- Uzun, T. (2003). “El-Kasîdetü’t-Tantarâniyye”. *Bilimname III*, 200/3, s. 157.

- Ünver, İ. (1992, 17-18 Ocak). “Arapça Farsça Kelimelerin İmlâsı”. *Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, İLESAM, Ankara.
- Ünver, İ. (1993). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Türkoloji Dergisi*, C. 2, S. 1, s. 51-89.
- Ünver, İ. (1994). “Galata Mevlevîhânesi Şeyhleri”. *Osmanlı Araştırmaları*, S. XIV, s. 197-219.
- Ünver, İ. (2008, Fall). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s. 1-46.
- Yeniterzi, E. (1992, 17-18 Ocak). “Metin Şerhi İle İlgili Görüşler”. *I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, Ankara.
- Yeniterzi, E. (1999). “Metin Şerhi İle İlgili Görüşler”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, s.59-68.
- Yetik, E. (1991). “Ankaravî, İsmail Rûsûhî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul, s. 211-213.
- Yıldırım, A. (2007, Summer). “Metin Tenkidi ile İlgili Hususlar ve Kâmî Dîvânı Örneği”. *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3.
- Yılmaz, O. (2007). “Klâsik Şerh Edebiyatı Literatürü”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S. 9 (Eski Türk Edebiyatı Tarihi I), s. 271-304.
- Yöntem, A. C. (1927). “Ankara’da Yetişen Meşhûr Sîmâlardan Ankaralı İsmail Efendi”. *Hayat*, XXI, s. 403-405.

Tezler

- Akar, D. (1999). *Şem’î Şerh-i Baharistan (Giriş-Metin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Arslan, H. (2006). *İbn Sînâ Ve Mevlânâ’nın Aşk Felsefelerinin Karşılaştırılması*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Arslan, S. (2000). *Şerhu’l-Mesnevî III. Cild (Transkripsiyonlu Metin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Aslan, Ü. (1999). *Neş'et Süleymân Efendi (1735-1807) Tercüme-i Dü Beyt-i Mesnevî (İnceleme Tenkitli Metin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atıcı, A. (2005). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda Bâtînî Hareketi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aytan, M. S. (1995). *İsmâil Ankaravî ve Hüccetü's-Semâ*, Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Aytekin, Ü. (2002). *Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevî-i Şerif Şerhi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bankır, M. (2004). *Şerh-i Cezîre-i Mesnevî (Metin-İnceleme-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baştürk, O. (1997). *Sürûrî'nin Mesnevî Şerhi*, v. 1b-40a (Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bektaş, Ö. (1993). *Rüsuhi İsmâil Efendi ve Mesnevî-i Şerif Şerhi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bilgiç, G. (2019). *Dervîş Muhammed Şifâyî, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Doktora Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Ceyhan, S. (2005). *İsmail Ankaravî ve Mesnevî Şerhi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çelik, İ. (2001). *Âbidin Paşa (1259/1843-1324/1906)'nın Mesnevî Şerhi ve Tasavvuf Düşünceleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dağlar, A. (2009). *Şem'i Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Deliktaş, S. (1990). *Salahaddîn Uşşâkî ve Kasîde-i Hamriyye Şerhi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Demir, N. (2000). *İzâhu'l-Hikem ve Şerh-i Heyakili'n-Nur Çerçevesinde Ankaravî'nin Felsefî Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Demirtaş, A. T. (2004). *İbn Arabî'de Varlığın Birliği (Vahdet-i Vücut) Felsefesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Durgun, S. (1993). *Sarı Abdullah ve Şerh-i Mesnevî (Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
- Dülger, Y. (1998). *Semâ Risâleleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dündar, S. (1998). *Şem'i Şem'ullâh'ın Şerh-i Gülistân'ı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Elbir, B. (2003). *Sürûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'i-(Metin-İnceleme)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gökbulut, S. (2009). *Necmeddîn Kübrâ ve Kübrevîlik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Gül, H. (2003). *Mesnevî'de Kur'ânî Referanslar ve Kur'ân Âyetlerine Getirilen İşârî Yorumlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güleç, İ. (2002). *İsmâîl Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-Mesnevî'sinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güllüce, F. (2008). *Mehmet Nazım Paşa'nın "İbn Fârız Tercümesi ve Şerhi -Metin ve İnceleme-*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gültekin, A. (2006). *İsmâîl Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi Mecnû'atı'l-Letâyif ve Matmûratı'l-Ma'ârifte Hadis (Altıncı Cilt Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Gündoğdu, C. (1997). *Abdülmecîd-i Sivâsî Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Güngör, M. (2010). *Ahmet Avni Konuk ve Mesnevî-i Şerif Şerhindeki Tasavvuf Düşüncesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Güngör, Ö. (2019). *İsmâil Rûsûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matbûratu'l-Ma'ârif VI.Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Kaya, İ. (2008). *Dîvân-ı Hâfız (Sûdî): Kelimeler-Remizler-Kavramlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Keskinsoy, H. (2011). *Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metinİnceleme)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Koçoğlu, T. (2009). *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitli MetinSözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Konur, H. (1990). *Kemâl Paşazâde'nin Kasîde-i Hamriyye Şerhi: Edisyon Kritik ve Tahlil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mengüç, H. T. (2005). *İlmî Mehmed Dede'nin Cezire-i Mesnevî Şerhi*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Okumuş, N. (1990). *Ankaravî'nin Nakşu'l-Fusus Tercümesi ve İshak ve Yusuf Faslan'ın Yorumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Öktay, N. (2008). *Muhammed Esad Dede ve Mesnevî Şerhi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, M. (2013). *İsmâil Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmûatu' l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (IV. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.

- Öztürk, E. (2014). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçişte Tasavvuftaki İrfani Gelenek: Ahmet Avni Konuk Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, Ş. (2007). *Şem'i'nin (15-16. yy) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Söylemez, E. (2010). *Mevlâna'da Hayat ve Ölüm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Şahin, O. (2012). *Şem'i Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (III-IV. Ciltler)(İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tanyıldız, A. (2010). *İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratü'l-Ma'ârif (1. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Taştan, E. (2009). *İsmâîl Rûsûhî Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi (Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif) I Cilt Çeviriyazı-İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Temizel, A. (1996). *Mevlânâ ve Mevlevîlikle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler ve Müellifler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tunagöz, T. (2005). *Mevlânâ'nın Bazı Kelâmî Konulardaki Görüşleri Ve Bunların Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ülken, F. (1990). *Şeyh İsmâîl Ankaravî'nin Miftâhü'l-Belâga ve Misbâhü'l-Fesâha'sı*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yalap, H. (2015). *İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratü'l-Ma'ârif) (II. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yenen, H. (2007). *Sühreverdi Felsefesinde Epistemoloji*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yilter, S. (2016). *Şem’î Şem’ullâh Şerh-i Mesnevî (VI. Cilt) (İnceleme-Tenkitli MetinSözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Elektronik Kaynaklar

Avşar, Z. (2014). “Mevlânâ”. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mevlana-celaleddini-rumi-muhammed> (Erişim Tarihi: 26.10.2020)

Genç, İ. “Tezkire-i Şuara-yı Mevleviyye”, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64058,esrar-dede-divanipdf.pdf?0>, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, (Erişim Tarihi: (10.01.2021)

https://ekitap.ktb.gov.tr/?_Dil=1 (Erişim Tarihi: 08.09.2020)

<https://www.hadiskitaplari.com/> (Erişim Tarihi: 18.01.2021)

Tanyıldız, A. “Şeyh İsmail R. Efendi, Rûsûhî”. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rusuhi-seyh-ismail-efendi> (Erişim Tarihi: 12.09.2020)

http://www.kuranikerim.com/m_diyamet_index.htm (Erişim Tarihi: 22.08.2020)

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Ayşe CENGİZ

EĞİTİM BİLGİLERİ

İlkokul-Ortaokul : Adana Bekir Hanife Akata İlköğretim Okulu

Lise : Adana Turgut Özal Anadolu Lisesi

Üniversite : Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans : Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

İŞ DENEYİMİ

2016 - : Final Eğitim Kurumları

YAYINLARI

Bildiriler

1. **Cengiz, Ayşe** (2017), “Mitolojik Ülker Yıldızının Divan Şiirine Yansımaları”, *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2017)*, Niğde.
2. **Cengiz, Ayşe** (2017), “Yunus Emre Divanında Bir Dilsel ve Düşünsel Dönüşüm Örneği: Hazret-i Musa.” *1. Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu (21-23 Eylül 2017)*, Nevşehir.

3. **Cengiz, Ayşe** (2019), “Hâkânî’nin Bahrü’l-Ebrâr’ına Nef’î’nin Nazîresi; Tuhfetü’l-Uşşâk”, *VI. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (13-15 Haziran 2019)*, Bakü.

Makaleler

Cengiz, Ayşe (2016), “Türk Mitolojisindeki Kozmik Aslan Figürü ve Bâkî Divânındaki Yansımaları”, *The Journal of International Civilization Studies Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, Volume I/Issue II- Winter, Nevşehir.

Cengiz, Ayşe (2016), “Necâtî Bey’in “Üstündedir” Redifli Gazelinin Düşünce Alanı Merkezli Metin Çözümleme Yöntemine (DAM’a) Göre Şerhi”, *The Journal of International Civilization Studies Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi* (76-88), *The Journal of International Civilization Studies Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, Volume I/ Autumn 2016, Nevşehir.

Avşar, Ziya-Cengiz, Ayşe (2017), Divan Şiirinde Nilüferin Kozmik Serüveni, *Turkish Studies*, Volume 12/5, p. 61-72, ISSN: 1308-2140, Winter 2017, Ankara.

Cengiz, Ayşe (2017), “Divân Şiirinde Destan Kahramanı Olarak Zâloğlu Rüstem”, *MİKAD*, Niğde.

Kitap Bölümleri

Avşar, Ziya; Cengiz, Ayşe (2017), *Anadolu’da Bir Kurucu Akıl; Hacı Bektaş Veli, “Bir Müridin Terkler Dizgesi; Makalât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye”*, İncir Yayıncılık, Kayseri.

Röportaj

Cengiz, Ayşe (2016), “Sadece Sırtlanların Yaşayabileceği Kayalıklarda Şirin Bir Şehir Kurmak: İşte Mostar”, *Kültür Ajanda dergisi*, Aralık 2016.

Atıflar

Bilge, Bestami (2017), “Ahmedî, Rahmî ve Münîrî’nin Nergis Redifli Kasidelerinin Karşılaştırılması”, *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2017)*, Niğde.

Kıroğlan, Nagehan (2017), “Türk Mitolojisiinde At figürü ve bu Figürün Bâkî ve Nedîm Dîvânındaki İzleri”, *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2017)*, Niğde.

Özdemir, Mehmet (2020), “Yunus Emre’de Kozmolojinin Estetik Sunumu”, *Journal of Turkish Language and Literature*, c. 6, s. 493-518.

Yalap, Hakan (2017), Necati Bey Dîvânı’nda Mekân Algısı, *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2017)*, Niğde.

Sertifikalar

Sakarya Üniversitesi, TÖMER, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi”.

